THE
WILLIAM R. PERKINS
LIBRARY
OF
DUKE UNIVERSITY

Rare Books

dulcedine cantus
Trahitur
ANICIVS MANL SEVER BOETIVS

ANICII MANLII SEVERINI BOËTII

V. C. ET INL. EXCONS. ORD. EXMAG. OFF. ATQUE PATRICII
CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ LIBROS QUINQUE
INTERPRETATIONE ET NOTIS
ILLUSTRAVIT

PETRUS CALLYUS, Regius Eloquentiæ & Philosophiæ Professor in Academiâ Cadomensi,

Jussu Christianissimi
REGIS,
IN USUM SERENISSIMI
DELPHINI.

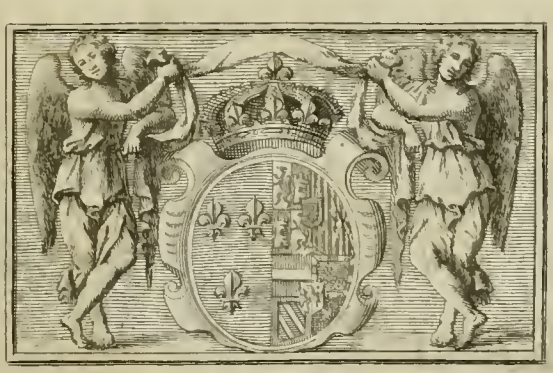

LUTETIÆ PARISIORUM,
Apud LAMBERTUM ROULLAND, Reginæ Christianissimæ Typographum atque Bibliopolam, viâ Jacobæâ, sub Scuto Reginæ.

M. DC. LXXX.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

B673N

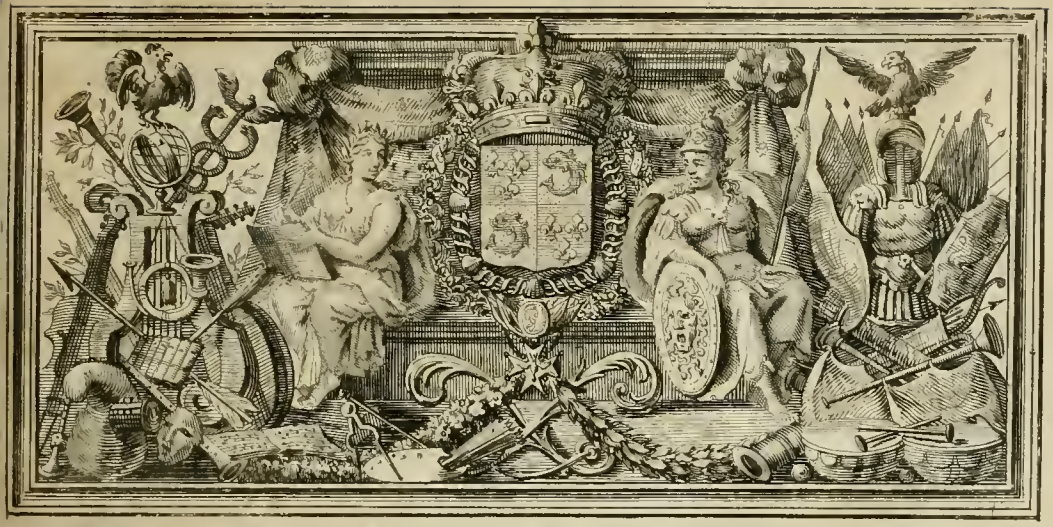

SERENISSIMO DELPHINO

PETRUS CALLYUS.

QUIDQUID LUDOVICUS MAGNUS, *augustus parens Tuus molitur*, SERENISSIME DELPHINE, *id omne magnum est: seu populos regit; seu hostes expugnat; seu utrisque concessâ pace gratificatur. Sed indoles, & institutio Tua regiorum operum opera sunt maxima. Tu quidem, velut nobile speculum, regales cùm animi, tum corporis dotes ab ipso acceptas sic reddis, nihil ut in Te desideretur, quod imperatoriæ majesta-*

tis esse posit: Tuam verò institutionem, quam Rex ille sapientissimis suis consiliis exorsus est, selectissimisque viris corroboravit, magnificentissimo librorum apparatu ita perficit, ut ineffabili quadam necessitudine quantùm filius parente, tantùm parens filio regum omnium præstantiam vincat. Ecce, continuato illius jussu, inter antiquos auctores emicat SEVERINUS BOETIUS, *seque Tibi sistit, ut meliori quodam jure, sic majori spe fructuum uberrimorum.*

Omnium certè ejusmodi auctorum meritissimò BOETIUS *Tibi se sistit. Illi enim advenæ Gallicorúmque institutorum penitus ignari, præcone indigebant, qui prædicatâ eorum dignitate, aliquam in Aulâ iisdem compararet existimationem: Hic pridem à Philippo Pulcro Galliarum rege, literarum literatorúmque amantissimo principe, honorificentissimè exceptus, propè domesticus est, aulicorúmque morum tam gnarus, quàm ab Aulicis notus. Illi prophani, nullâ, nisi quam fortè à novis interpretibus acceperunt, pietate commendantur: Hic sacer, Christianâ Martyris splendidiùs, quàm Romanâ Patricij micat purpurâ. Illi in uno duntaxat dicendi genere versati, aut solutam sine strictâ, aut strictam sine solutâ orationem habent: Hic utriusque sermonis scientissimus, ut persuadet orator eloquens, sic poëta suavis delectat. Illi Musis mollioribus inspirati, suis sententiis si non lædunt, læsam ostendunt mentem, quam sanare nequeunt: Hic, docente severiori Philosophiâ, perturbationes, errorum vitiorúmque cau-*

ſas, ita detegit, ut ad mentis ſalutem multùm conferre poſſe videatur.

Si verò Auctor ille faciles ad Te habuerit aditus, SERENISSIME DELPHINE, *majorem doctrinæ virtutíſque acceſſionem ſe ſperabit facturum, non ſolùm in Te; ſed in omnibus etiam adoleſcentibus, ad quos, velut à capite ad membra, regiæ Tuæ inſtitutionis forma derivatur.*

Magnum quidem eſt, Te Geographiam, Chronologiam, Hiſtoriam tam prophanam quàm ſacram, eximiâ latinitate cumulatas perfectiſſimè callere: ſed longè majus, illius, quam inſitam habes cùm de Te, tum de Deo notitiæ philoſophicum, quod BOETIUS *hîc ſuggerit, accipere incrementum: illæ etenim priores diſciplinæ huic poſteriori, non ſecus ac mancipia dominæ famulantur. Hâc informatione princeps tantò altiùs populos ſupereminet, quantò ſui conſcius, Conditoriſque intelligens, divitiis, honoribus, voluptatúmque illecebris, quibus regale ſolium circunfundi ſolet, contemtis & humiliores de ſemetipſo & ſublimiores de divinâ majeſtate concipit ſenſus. Non omittendæ erant eæ, quæ animo Tuo verè regio impreſſæ ſunt, artes ingenuæ: ſed illa, quam* BOETIUS *inſpirat, humanæ divinæque naturæ notitia Tibi omnino neceſſaria videtur: ſuis etiam ſceptra non carent miſeriis, quibus philoſophicum illud Conſulis Romani remedium utiliter poteſt adhiberi.*

Quamvis autem auguſtum Tuum genus, & præſtantiſſima Tua eruditio Te adeo evexiſſent, ut aureus hic liber magno Tibi deinceps uſui eſſe non poſſet,

grande tamen Tuum DELPHINI *decus id à Te videtur postulare, illum ut librum Tibi legi cures, cùm alias ob causas, tum maximè, ut* BOETIUS *Gallicis Academiis, à quibus pari, quâ olim à Romanis mœnibus, injustitiâ dudum exsulavit, Tuo regali exemplo restituatur: turpe nimirum regno Christianissimo sacrum hunc doctorem Virgilio, Ciceroni, Aristoteli, cæterísque religionis Christianæ hostibus postponi, eóque magìs, quòd ille non intelligendi solùm, sed etiam dicendi gravissimus auctor & magister noſtras Christianorum scholas affluentibus doctrinarum omnium copiis ditaverit. Grammaticam, fugatâ barbarie, sanctos fabularum usus docuit: Rhetoricam lectissimis verbis verissimísque sententiis ornavit: Philosophiam obscuritate liberatam ita excoluit, ut quicumque huic parêre voluerit, is omne ætatis tempus possit sine molestiâ transigere.*

Patere ergo, SERENISSIME DELPHINE, *virum pariter nobilem, doctum, & sanctum Regiam ingredi, cæteris auctoribus Tuis annumerari, & inter illas, quas in literis feliciter consumis, operas Tibi audiendum proponi: sanctitatem hîc cum doctrinâ, utramque cum nobilitate sic animadvertes conjunctam, ut quicquid ibidem erit obvium, id augustâ Tuâ haud indignum origine, & ad Tuam scientiam augendam & ad coronam æternam, cui reges omnes studere debent, consequendam conducere plurimùm possit. Cadomi Kal. Novemb. anno Domini* M. DC. LXXIX.

PRÆFATIO.

INTER plurima Boëtij noſtri opera, præſtantiſſimum celeberrimúmque eſt illud, quod inſcribitur *Conſolatio Philoſophiæ*. Sed quæ hactenus edita ſunt hujus operis commentaria, hæc tam imperfecta fuerunt, ut non immeritò ad uſum SERENISSIMI DELPHINI nova inſtitui mandentur. De antiquis, noviſque pauca præloquar.

I.

Antiqua, inquam, conſolationis philoſophicæ, aut potiùs minùs recentia commentaria ſunt imperfecta: quæ enim commendes? eá-ne, quæ S. Thomæ tribuuntur? an ea, quæ ſunt Raymundi Palaſini Albienſis dicti Valderici? an quæ Jodoci Badij Aſcenſij? an quæ Joannis Bernartij Belgæ? an quæ Theodori Sitzmani Thuringi? an quæ Renati Vallini Nannetenſis? Plura, etiam diligentiſſimè conquiſita, videre non potui. Sed hæc omnia aut ridicula ſunt, aut ad patefaciendas Boëtij cogitationes minimè idonea.

Primùm enim quæ S. Thomæ tribuuntur in hanc conſolationem Philoſophiæ commentaria, hæc ridicula ſunt: nam ut infinita omittam, quis temperet à riſu, legendo hæc lib. 1. proſ. 1. *Eleys*, inquit, *eſt civitas Græciæ, in quâ ſtuduit Ariſtoteles: unde ſtudia ſua dicuntur Eleatica. Academia autem fuit civitas vel villa, in quâ ſtuduit Plato; unde ſtudia ſua dicuntur Academica*: aut hæc lib. 2. Met. 5. ad iſta verba, Tyrio miſcere veneno: *Thirus*, ait, *eſt vermis venenoſus, in cujus ſanguine intingitur purpura*: aut hæc lib. 3. Proſ. 8. *Alcibiades*, inquit, *mulier fuit pulcherrima, quam videntes quidam diſcipuli Ariſtotelis duxerunt eam ad Ariſtotelem, ut ipſam videret, quâ viſâ dixit: Si homines linceos oculos haberent, ut quæque obſtantia penetrarent introſpectis viſceribus, corpus quod apparet pulcherrimum, turpiſſimum videretur*: aut hæc ejuſdem lib. Met. 8. ad hæc, aſperis echinis: *echinus*, inquit, *eſt piſcis parvus ſemipedalis, qui adhærendo videtur retinere navem*: ubi ἐχῖνος, Latinis remora, cum echinis confunditur. Infinitus ſim, ſi omnes hujus commenti potiùs, quàm commentarij in Grammaticam, Poëſim, hiſtoriam, & mentem ipſius Boëtij errores contendam enumerare. Quare hoc opus non crediderim eſſe S. Thomæ.

Videtur autem hoc opus eſſe Thomæ cujuſdam, natione Angli, patriâ Vvalenſis, ordine Dominicani, cui etiam tribuitur Summa Logicæ, quæ vulgo S. Thomæ Aquinatis nomine impreſſa legitur: quòd enim Thomas ille diceretur *Anglicus*, & Dominicanus eſſet, propter eundem Ordinem, & quamdam appellationis ſimilitudinem, errore typographorum dici potuit primùm *Angelicus*; poſtea S. Thomas. Hinc ab iſto commentore lib. 2. Met. 1. citatur Alanus, qui non floruit niſi ſæculo decimo quarto, cùm tamen S. Thomas vixerit anno 1274. Hinc puto, hunc Thomam Anglicè locutum lib. 1. Proſ. 4. ubi

Coëmptio, inquit, *est institutio super aliquâ portione dandâ de re emendâ vel vendendâ, & vocatur vulgariter* UNGELT, quamquam fortè, errante typographo, sermo fuit depravatus, gallicè dicimus *monopole*. Nescio etiam quomodo à S. Thomâ dici potuisset ad finem 2. Metri lib. 1. *hæc Marquardus.*

Ac ne putes, me hæc temere fingere, consulere poteris cùm Vallinum, tum etiam Ascensium, qui pariter negant, S. Thomam esse horum commentariorum auctorem. *Non tamen continuò Sancti Thomæ crediderim*, inquit Ascensius præfatione in hos Boëtij libros, *cùm neque phrasim eius redoleant, neque fecunditatem illam mirabilem, quæ in cæteris doctrinis eius est, assequantur, neque tempori congruant: nam Alani opuscula, quem pluisculos annos post ipsum sanctum Thomam obiisse tradunt earum rerum periti, nonnumquam allegant.*

Deinde commentaria Raymundi Palasini Albiensis dicti Valderici in tribus præsertim versantur: 1. in brevissimis quibusdam nominum aliquot obscuriorum interpretationibus, margine libri inscriptis. 2. in longiori quadam lectione astronomicâ, ad exponendas vices Hesperi occidentem modò sequentis, modò orientem præeuntis solem: *pro quorum intellectu*, inquit ad Metr. 5. lib. 1. *est opus Archimedare, id est conficere figuras, quarum inventor Archimedes fuit. Notetur quid circulus, quid centrum, quid area, quid circunferentia?* Egregiæ annotationes! 3. in quæstionibus, quas vocat *Cratonicas* circa quintum librum; *quarum*, inquit, *hæc principalis volitat quæstio, videlicet utrùm, divinâ providentiâ existente, liberum arbitrium sit hominibus.* Ubi interpres ille videtur sententias Boëtij animo non comprehendisse.

Quamobrem ex his tribus primum nobis videtur non sufficere; secundum redundare; tertium impedimento esse ad mentem Boëtij hîc percipiendam.

Postea Ascensius, ut ipse jactitat prædictâ præfatione, *docuit carminum leges & varietates; fabellas quoque & historias diligentiùs recitavit; & latinitatis aut servatæ aut neglectæ virtutem aperuit, dolens quòd græca verba subinde incerta reperire nusquam potuit.*

At interpres iste, quamquàm sibi magnopere placeat, apud alios tamen malè audit: *Ascensius Badius*, inquit Theodorus Sitzmanus, de quo statim dicetur, *hunc alioqui optimos auctores quisquiliis meriisque affaniis inquinare impudenter dicam, an imprudenter non abstinuit.* Quod Ascensij vitium quamvis non constaret, idem nihilominus Ascensius ipsos non excessit Grammaticæ limites, ultra quos ad accuratam horum librorum intelligentiam aliquid majus desideratur.

Subit Joannes Bernartius, qui, paucis in solutam, paucioribusque in strictam hanc Boëtij orationem notatis, seipsum videtur illustrandum ornandumque ita suscepisse, ut ubi primùm vel minimam nanciscitur occasionem eorum, quorum recordatur, dicendorum; hæc sive ad institutum conducant, sive non, congerat, suam potiùs eruditionem, quàm auctoris mentem expositurus. Hic, inquit prædictus Sitzmanus, *librum hunc nobis tradidisset multò tersiorem, si licuisset: sed immaturâ morte sublatus in rationem Libitinæ venit, telamque, quam erat exorsus, imperfectam reliquit.*

Succedit ipse Theodorus Sitzmanus, qui totus est in componendis variis lectionibus, ut quam meliùs exponere sensa Boëtij existimaverit, hanc expunctis cæteris moneat retinendam. » Quibus tamen, ut ipse de semetipso ait,

non

non raro inspergit alia quædam, vel ex philologiâ, cui unicè hactenus fuerat « addictus; vel ex jurisprudentiæ politicesve penu; vel ex orbe illo disciplina- « rum, quæ studio sapientiæ famulantur petita. *Quod profectò*, addit, *non « aliam ob causam feci, quàm ut gratâ vice nunc prodessem, nunc delectarem, hoc est, utile dulci miscerem.*

Fidémne liberaverit suam hic interpres, æquus lector judicet. Ego verò existimo, primùm quidem ipsum Orationis Boëtianæ contextum, quem recensuit, aliis perspicacioribus oculis indiguisse; deinde hunc interpretem alios veterum liberorum interpretes imitatum, non tam aliorum quàm sui gratiâ scripsisse: unde ita citavit alios sive oratores sive poëtas, qui more Boëtij locuti fuerant, ut cùm unum auctorem suscepisset explicandum, plures, nullo exposito, nobis proponat interpretandos, homo felicis memoriæ.

Denique Vallinus, nostro judicio, omnium optimè de Boëtio meritus est: contextum enim sæpissimè corruptum emendavit: quamobrem, ut ipse de se ait, *optimos quosque codices consuluimus contextumque ex eorum plerumque consensu recensuimus. Ii autem fuêre duo manu exarati Sancti Victoris; duo ex bibliothecâ Thuanâ iidemque vetustissimi; ex regiâ unus; itemque duo mei, sed recentiores. Græcus quoque eorumdem librorum codex, quos Græcè interpretatus est Maximus Planudes ex eâdem bibliothecâ regiâ. Ex editis verò Florentinus anni 1513. & alius quivis optimus.* Quinetiam idem Vallinus quosdam hujus opusculi locos, quos obscuriores putavit, suis notis illustrare conatus est. Propterea quæ Lugduni Batavorum, novem abhinc annis, typis mandata sunt, Variorum in hanc Philosophiæ consolationem commentaria, hæc Joannis Bernartij, Theodori Sitzmani, & Renati Vallini notis, velut cæmentum sine calce, constant.

Ipse tamen Vallinus, omissâ omni verborum interpretatione, tacitaque Boëtianâ disputandi ratione, notas adhibuit tam raras tamque breves, ejus ut labor, alioqui utilis, ad perfectam hujus operis cognitionem habendam sufficere non possit. Et hæc antiqua sunt, sive potiùs minùs recentia Consolationis philosophicæ commentaria.

II.

Prædicta commentariorum in consolationem philosophicam vitia optimè animadvertit vir ut gente, sic doctrinâ omnique virtutum genere præstantissimus, Carolus Sancta-Mauræus, Montauserij Dux, SERENISSIMI DELPHINI Moderator, & pro singulari suâ, in rebus principum consulendis prudentiâ, ægrè tulit, facta prudentissimi illius Aulici, cujus consiliis quandiu usus est rex Theodericus, tandiu vitam optimo imperatore dignam egit, obscurioribus verbis velata latere. Idipsum etiam novit illustrissimus Ecclesiæ Princeps Jacobus Benignus Bossuetius, Condomensis Episcopus, ejusdem SERENISSIMI DELPHINI Præceptor, & pro eximiâ suâ in divinis Mysteriis sapientiâ doluit, cogitata sapientissimi illius theologi, quo docente humana libertas cum divinâ providentiâ conciliatur, compressiori quodam differendi modo occultata ignorari. Id quoque vidit clarissimus vir Petrus Daniel Huetius, nostræ quondam Cadomensis Academiæ alumnus; cujus etiam operâ idem *Serenissimus Princeps* ad literarum & sapientiæ studia utitur, & pro incredibili suâ in

omnibus disciplinis eruditione ingemuit, elegantia excellentissimi hujus cùm oratoris, tum poëtæ, in quo tamquam in ultimo Romanorum herede dites purioris latinitatis reliquiæ servabantur reconditæ, dicta inter obscuros barbari sui sæculi auctores permista contemni. Illa, inquam, præclara Galliæ nostræ lumina improbam hanc querebantur Boëtij, hujusque consolationis philosophicæ sortem, cùm jussi sumus hos Boëtij libros ad usum SERENISSIMI DELPHINI interpretatione & notis adornare. Meliór-ne, an deterior præteritis videbitur noster hic labor non possumus divinare: sed præscriptas nobis has, quæ sequuntur, leges eâ quâ potuimus, diligentiâ observare studuimus, ad perpetuum singularis in Deum pietatis; in Regem observantiæ; & in literas amoris monumentum.

I. Usi sumus lectione, quam, consultis sanioribus libris, recensuit Renatus Vallinus, exceptis paucis vocibus, quas, ut ibidem monuimus, validissimis conjecturis convicti mutandas existimavimus. Quoniam verò parum interest, lectorem veterum errores nosse, ideo propositâ novâ lectione verâ, arbitrati sumus omitti posse veterem falsam, & quidem eò lubentiùs, quòd cùm nullus ferè fuerit hujus operis locus, qui aliquando non fuerit corruptus, ad fastidium usque repetendæ fuissent variæ lectiones. Quamquam ne huic etiam officio deesse mus, ad finem nostri operis varias lectiones Vallini retulimus ad numeros hujus libri accommodatas.

II. Proposuimus duplex genus argumentorum, ut unâ veluti cogitatione lector animadvertere possit, quid in toto illo opere, & qualibet ejus parte contineatur. Primum est idea totius operis: ubi formatis quibusdam argumentationibus, mentem lectoris efficaciùs commovendo, Boëtij sensa magìs demonstrare sumus conati. Alterum est summarium uniuscujusque capitis; in quo non solùm dicenda, sed dicendorum ordinem breviter complexi sumus.

III. Quamvis hi tituli, *Metrum*, *Prosa*, à recentioribus horum librorum interpolatoribus fuerint invecti, & juvandæ duntaxat memoriæ causâ appositi; iisque omnes veteres libri, & optima editio Florentina careant, ut advertit prædictus Vallinus, hos tamen non omittendos esse duximus: quoniam nunc ita in usu sunt, ut quoties laudatur Boëtius de Consolatione Philosophiæ; (laudatur autem sæpissime) toties hi tituli nominentur. Quid verò has notas neglexisse nocear, expertus est ipse Vallinus: cùm hujus editione non sine magno temporis dispendio, ad fidem auctoris Boëtium appellantis probandam uti valeamus: unde contemnitur.

IV. Genera versuum, quibus hîc usus est Boëtius, propositis eorum legibus, antè nominavimus, quàm eorundem interpretationem & notas aggrederemur: quòd ex his plura sint minùs usitata, tyronibus præsertim, quorum gratiâ græcas quoque dictiones, quibus hi versus significari solent, utpote obscuriores, viravimus. Versus hi multiplicis sunt generis, nec interest numerari; sed carmina, quæ ex his versibus constant, ad sex & viginti genera revocantur.

V. Subjecimus interpretationem, strictæ quidem orationis continuatam, solutæ verò interruptam; eorum more, qui ante nos jussu LUDOVICI

MAGNI, ad usum SERENISSIMI DELPHINI in poëtas scripserunt, aut oratores Latinos; ut qui adolescentes literis operam navant, his nihil desideretur eorum, quæ ad majorem in artibus ingenuis profectum possint conferre.

VI. Notas nostras addidimus; non illas quidem longiores; ne inanem eruditionem videremur ostentare; neque etiam breviores, ne nostrorum commentariorum alia quærenda essent commentaria: sed ad juventutis usum aptatas: id quippe unum optarunt viri sapientissimi, quorum curis commissa fuit regia SERENISSIMI DELPHINI institutio. Sic Principi instituendo studentes, reliquæ juventuti informandæ laboraverunt, ad summum reipublicæ literariæ commodum, regnique Gallici decus.

VII. Operæ pretium existimavimus, integrum hoc opus interpretatione & notis illustratum duobus hinc inde interponi indicibus; quorum prior est rerum præcipuarum, quæ in toto hôc opere explicato occurrunt; posterior vocabulorum, quæ in his quinque consolationis philosophicæ libris leguntur: ubi curavimus vocabula, quæ nobis visa sunt barbara, aut saltem minùs latina, diversis characteribus formari: ut lector id latinitatis vitium moneretur, nec nostra tamen commentaria frequentioribus ejusmodi notis turgerent. Si nostrum hoc ausum doctiores excitaverit ad absolvendum, prolatâ auctoritate, aliquod ex ejusmodi vocabulis, id non ingratum erit nostræ temeritatis præmium. Non omnia novimus, doceri semper paratissimi.

Nihil denique istorum omnium priùs attingendum arbitrati sumus, quàm instar aliorum SERENISSIMI DELPHINI scriptorum proposuerimus 1. vitam Boëtij; 2. testimonia variorum cùm de Boëtio tum de ejusdem scriptis; 3. generalem librorum Consolationis philosophicæ ideam; 4. aliquam ejusmodi librorum censuram: hæc enim quilibet horum scriptorum de suo Auctore præfari consuevit; si exceperis generalem operis ideam, cujus exemplum etsi non habeamus, ex ipsâ tamen, utì speramus, non mediocris utilitas erit.

ANICII MANLII SEVERINI BOËTII VITA.

I.

BOETIUS natus est Romæ [a], circa annum Domini quadringentesimum septuagesimum quintum, æquævus Joanni Summo Pontifici; Justino Imperatori; Fulgentio, Ennodio, & Cassiodoro doctoribus Ecclesiasticis. Nomen genusque matris non scimus: sed pater ejus fuit Anicius Manlius Flavius Boëtius, vir ipse consularis, filius Boëtii illius, qui [b] præfecturam prætorii gerens, imperante Valentiniano tum interemptus fuit, cùm Aëtius patritius, dux fortissimus, cujus ut laborum sic victoriarum ille semper fuerat particeps, ejusdem imperatoris manu interfectus est.

a Consolat. Philos. l. 1. p. 5. *Tuæ civitatis antiquissimam legem.*

b Cassiodorus in chronico ad consulatum Aëtii & Studii anno Christi 454.

II.

Hic autem, de quo nunc agimus, Auctor vocatur [c] *Anicius Manlius Severinus Boëtius*, prænomine scilicet nomini cognominique postposito. Nimirum hoc erat in usu apud antiquiores Romanos, ut idem homo tribus aliquando donaretur appellationum generibus, quæ dicebantur [d] prænomen, nomen, & cognomen. Prænomen, ut vox ipsa sonat, est appellatio, quæ appellationi gentis præponi solet: qualia sunt nomina, quæ apud nos vocantur propria, ut *Ludovicus*: Nomen, appellatio gentis, ut *Hectorides*: Cognomen, appellatio familiæ ejusdem gentis: ut *Borbonides*. Ut autem sæpe prænomen nomini, & nomen cognomini olim anteponebatur, sic non rarò, [e] inverso ordine, ut nunc, positis nomine & cognomine, prænomen subjiciebatur. Sic ergo auctor noster nomine gentis dicitur *Anicius*; quòd ex [f] antiquissimâ nobilissimaque Aniciorum gente esset prognatus. Sic nomine familiæ dicitur *Manlius Severinus*, quia ex Manliis Severinis ortus erat: sive fuerint duæ familiæ, quarum alteram, nimirum Manliorum per patrem, alteram videlicet Severinorum per matrem attigerit: sive eadem fuerit familia cognomine altero dicta Severinorum, propter illam severitatem, quâ T. Manlius, qui ob detractum Gal-

c Sic inscribuntur libri Consolationis Philosophiæ.

d Valerius Maxim. sive Probus libello de prænomine.

e Ut Flavius Vespasianus, & Flavius Sabinus fratres, apud Suetonium.

f S. Hieron. ep. ad Demetriadem. *Illustris sanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus est, qui non meruerit consulatum.*

lorum duci à se occiso *torquem*, inde *Torquati* cognomen in familiam intulit, filium [a] securi cædi jussit, quòd contra edictum, ductorem Tusculanorum singulari certamine provocantem interfecerit. Sic proprio nomine dicitur *Boëtius*, sive ut quibusdam scribitur *Boëthius*, aut aliis *Boëthus*, ab auxilio, quod primus, cui istud prænomen fuit impositum, tulit : βοηθὸς quippe Græcis est *adjutor* : propterea plures olim, ut apud [b] Laërtium, Plutarchum [c], ipsum nostrum [d] auctorem hôc prænomine donati sunt.

[a] Virgil. 6. Æneidos v. 824. *Sævumque securi Aspice Torquatum.*

[b] In vita Zenonis.
[c] In Symposiacis.
[d] Comment. in Porphyr.

III.

Cùm verò noster Boëtius [e] duodecim saltem annis natus amisisset patrem, hic [f] amicorum propinquorumque curis commissus, Romæ primùm, postea [g] Athenis studuit : ubi in grammaticâ, philosophiâ, mathematicisque disciplinis tantum profecit, ut plura non solùm Euclidis, Nicomachi, Pythagoræ, Ptolemæi, & Archimedis, verùm etiam ipsius Aristotelis [h] græca opera latinè reddiderit, reliqua ejusdem philosophi opera similiter redditurus, ipsumque cum magistro suo Platone conciliaturus, si fata tulissent.

[e] Elapso scilicet anno Christi 487. siquidem ejus pater consul fuit hôc ipso anno.
[f] Consol. Philos. l. 2. prof. 3. *Desolatum parente summorum te virorum cura suscepit.*
[g] Cassiodor. l. 1. var. ep. 45. *Athenienses scholas longè positus introisti.*
[h] S. Antoninus citans Sigebertum 2. part. hist. tit. xi. cap. 15.

Neque verò vir ille doctissimus in exponendis modò auctorum operibus versatus est, sed plura ipse excogitavit, excogitataque ad felicem exitum perduxit. Testis est admirabile hoc philosophiæ consolationis opus : ubi Ciceronem de animorum immortalitate, quò filiæ desiderium levaret, disputantem imitatus, in hôc Ciceronem superavit, quòd, cùm Cicero carmine tunc non utatur, Boëtius utramque orationem ita permiscet, ut quicquid eruditionis, aut à Grammaticâ, aut à Rhetoricâ expectari potest, illud ibidem mirum in modum eluceat. Testis illa Boëtii Logica, ubi præter antiquas Porphyrii, Aristotelisque opiniones, suam ipse proposuit de *Categoriis*, *divisione*, *definitione*, & *syllogismis* doctrinam, quâ ratio bene differendi plurimùm promoveri potest. Testis opus illud in septem partes distributum, quod propterea, Varronis exemplo, *Hebdomades* inscribitur, in quo, quoad superest, Mathematicorum more propositis quibusdam effatis, multa docet de eo quod *bonum* est, & *unum*. Testes libri quinque de musicâ, cujus ita peritus fuit, ut instrumenti musici, vulgò [i] *chiterini* inventor habeatur. Testis singulare illud [k] externis etiam regibus notum expetitumque inventum duorum horologiorum; quorum alterum [l] *aquis sub modulo fluentibus temperabatur*; alterum *Solis immensi comprehensâ illuminatione distinguebatur*.

[i] In supplem. chronic.
[k] Cassiodor. l. 1. var. ep. 45.
[l] Ibid.

Quinetiam Boëtius de theologis optimè meritus, scripsit cùm de mysterio Sanctissimæ *Trinitatis* ad Symmachum, & ad Joannem Ecclesiæ Romanæ Diaconum; tum de *In-*

carnatione. De [a] *Trinitate* quidem, ne ſuſpectus foret Chriſtianis, quòd ex Synodo contra hæreticos congregatâ ſeſe ſubduxiſſet, veritus ne ſibi propter ſuam eloquentiam cauſa committeretur agenda: de [b] *Incarnatione* verò, ut *extremi ſibique contrarii Neſtorii atque Eutychis ſummoverentur errores.*

a Magdeburgenſes Centuria 6. c. x. & ante hos S. Antoninus 2. part. hiſt. tit. xi. cap. 15. ex Vincentio.

b Sic loquitur ipſe Boëtius l. de duab. natur. & unâ perſonâ Chriſti.

IV.

Sed quantò doctior Boëtius, tantò majori ſtudio coluit virtutem, ſuo erga Deum, & homines officio diligentiſſimè functus. Quales fuerint illius in divinam majeſtatem cogitationes vel ex eis patet, quæ inſpirante philoſophiâ in aureo illo philoſophicæ conſolationis opuſculo [c] protulit: nihil enim tum docuit, niſi quod ipſe [d] fecerit, nec tantâ facilitate tunc præſtare potuit, niſi quod à teneris annis continuatâ pietate exercuerit. At ſingularis benevolentia Boëtii in omnes homines, miſeros præſertim, ex hôc etiam eſt manifeſta, quòd cum [e] ingenti ſalutis ſuæ periculo Senatum populoſque omnes cùm graviſſimâ oratione, tum etiam objectâ periculis auctoritate protexerit: quodque [f] fuerit in pauperes liberalis.

c Præſertim ab initio libri tertii.

d Ennodius Epiſcop. Ticinenſis l. 7. ep. 13. Boëtio.

e Conſol. Phil. l. 1. proſ. 4. *Inde cum imprebis graves, &c.*

f Magdeburgenſes ex Procopio l. 1. de bello Goth., &c. Cent. 6. c. x.

V.

Atque propter has præclaras animi dotes factum, ut Feſtus [g] Senatûs princeps filiam ſuam Helpen Siciliæ alumnam Boëtio propriam dicaverit, ſtabilique junxerit connubio. *Ea autem Helpes*, inquit Vallinus [h], *dotibus animi longè corporis fortunæque bona ſuperavit: ſcripſit enim verſus emendatiſſimos, ſcribentique marito ſuaviſſimus genius adſedit. Deſideravit autem ex eâ liberos*: quamquam nonnulli dicant, Boëtium ex eâ duos filios Patritium & Hypatium ſuſcepiſſe. Addunt, eundem Boëtium amatam hanc ſuam uxorem hôc ultimo carmine proſecutum fuiſſe:

Helpes dicta fui, Siculæ regionis alumna,
Quam procul à patriâ conjugis egit amor:
Quo ſine mœſta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec ſolùm caro, ſed ſpiritus unus erat.
Lux mea non clauſa eſt, tali remanente marito,
Majorique animæ parte ſuperſtes ero.
Porticibus ſacris jam nunc peregrina quieſco
Iudicis æterni teſtificata thronum.
Ne qua manus buſtum violet, niſi fortè jugalis
Hæc iterum cupiat jungere membra ſuis,
Vt thalami tumulique comes nec morte revellar,
Et ſocios vitæ nectat uterque cinis.

Sed hæc venuſtam Boëtii poëſim non redolent: ſaltem maximam partem.

g Conſol. Philoſ. lib. 2. proſ. 3. *Cum tanto ſplendore ſocerorum.*

h In vita Boëtii. Eadem dicit Lilius Gregorius Gyraldus de Poëtar. hiſt. dial. 5.

Propter eadem doctrinæ virtutiſque ornamenta [i] Symma-

i Conſol. Phil. l. 1. proſ. 4. *Socer etiam Symmachus ſanctus.*

chus, princeps quoque Senatûs, defunctâ Helpe, Rusticianam filiam suam eidem Boëtio dedit uxorem, ex quâ, inter alios Liberos, duos suscepit filios, quorum alter avito nomine Symmachus, alter paterno Boëtius dictus fuit; quique adhuc pueri [a] consules facti sunt: ideo enim hi filii à suo patre dicuntur [b] *viri consulares, quorum jam ut in id ætatis pueris vel paterni vel aviti specimen elucet ingenii.*

a Ibid. lib. 2. pro. 3. *Duos pariter consules liberos tuos domo provehi sub frequentiâ patrum, sub plebis alacritate vidisti.*
b Ibid. prof. 4.

VI.

At verò singulari cùm doctrinæ, tum etiam virtuti Boëtii referri debet acceptum, quòd ille vel ab adolescentiâ summis dignitatibus ornatus fuerit. Primùm quidem adhuc juvenis [c] in Patrum Senatorumque ordine positus, patricius fuit. Deinde anno suæ ætatis circiter trigesimo quinto fuit [d] consul. Postremò ætate provectior Magister fuit [e] officiorum: quas quidem dignitates ut non suscepit, sic non gessit, nisi [f] communi bonorum omnium studio: hinc iniquis improborum omnium consiliis sese semper opposuit: hinc [g] Conigastum exactorem, miserorum civium fortunas invadentem, sæpius repressit: hinc [h] Triguillam regiæ domûs præfectum, ab inceptâ jamque perpetratâ prorsus injuriâ revocavit: hinc pro [i] Campaniâ contendens, ne injusta coëmptio exigeretur, effecit: hinc [k] Paulinum consularem virum, Albinum, pluresque alios cùm plebeios, tum etiam patricios viros non sine magno sui periculo protexit.

c Consol. Philos. l. 2. pro. 3. *Prætereo sumptas in adolescentiâ negatas senibus dignitates.*
d Ennodius l. 8. epist. 1.
e Consol. Philos. l. 3. pros. 4. *Cum Decorato gerere magistratum.*
f Ibid. lib. 1. pro. 4. *Nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum omnium studium, detulisse.*
g Ibid.
h Ibid.
i Ibid.
k Ibid.

VII.

Quamobrem Boëtius tantas, improborum præcipuè, in se concitavit inimicitias, ut, unde laudandus erat, inde accusatus fuerit apud Theodericum, qui immoderato tam supremæ auctoritatis, quàm Arianæ religionis amore Boëtium perdere statuit.

Boëtius quidem propter [l] prædictas animi dotes, gravissimas in se concitavit, improborum præsertim, inimicitias: quidam enim [m] Aulici, qui quò majori pollerent auctoritate, eò majori sese credebant injuriâ lædi à Boëtio, quem [n] sibi injusta molientibus semper experiebantur adversari, summo eundem Boëtium odio prosequebantur: hinc tres improbi delatores [o] Gaudentius, Opilio, & Basilius, quorum duo priores [p] ob fraudes innumeras exsilio destinati; tertius regio ministerio depulsus, obæratusque plurimùm, sive suo sive perditorum pariter hominum consilio [q], Boëtium apud regem Theodericum accusârunt.

Verùm idem Boëtius, unde laudandus erat, inde accusatur: quòd enim non plebeios solùm, sed patricios quoque viros tueri studuisset, hinc inferebant ipsum læsæ majestatis reum, [r] pro Senatu contra regem stetisse. Sed quòd idem in omni doctrinarum omnium, mathematicarum præcipuè

l Ibid. *Inde cum improbis graves inexorabilesque discordiæ.*
m Ibid. *Palatini canes.*
n Ibid. *Nihil apud aulicos reservari.*
o Ibid.
p Ibid.
q Ibid. *Quibus deferentibus perculsi sumus.*
r Consol. Philos. l. 1. pros. 4. *Senatum dicimur salvum esse voluisse.*

genere præstaret, inde (quæ sæculorum ignarorum sors fuit) [a] magicis artibus sive, ut nostri loquuntur, *sortilegio* mentem polluisse mentiebantur.

[a] Ibid. *Sacrilegio me conscientiam pollu isse mentiti sunt.*

Denique Theodericus suâ partim, partim religionis Arianæ causâ, ex prædictis delatoribus oblatam perdendi Boëtii occasionem ultro accepit. Audivit nimirum ille Arianus princeps, Justinum Imperatorem optimum, non solùm [b] subjectos sibi populos paterno amore prosequi; sed hæreticos omnes Arianâ lue pollutos, exceptis saltem Gothis, Constantinopoli totoque Oriente egredi jussisse. Hic veritus ne, assertâ religione Catholicâ, Romani Justino addictiores cùm populum tum semetipsum Arianum expellerent, ad reliquorum terrorem, Boëtium sibi suspectum puniri curavit. Propterea [c] quo die ipse rex Theodericus edixerat, ut Opilio, & Gaudentius, ni intra præscriptum diem Ravennâ urbe decederent, notas insigniti frontibus pellerentur in exsilium; hôc ipso iidem improbi delatores, in gratiam regiam revocati, Romam ab ipso rege missi sunt, absentem Boëtium delaturi. Delationi injustæ acquievit Senatus, suoque [d] decreto innocentem, nescientem, indefensumque suum patronum [e] & morti damnavit & proscriptioni, quas Theodericus, sibi metuens ab imperatore Justino, bonisque omnibus, exsilio, saltem per aliquod tempus, permutandas putavit.

[b] Sabellicus lib. 2. Ennead. 8.

[c] Consol. Phil. lib. 1. prof. 4. *Opilionem atque Gaudentium cùm ob innumeras multiplicesque fraudes in exsilium regia censura decrevisset, cumque illi parere nolentes sacrarum sedium defensione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit ut ni intra præscriptum diem Ravennâ urbe decederent, notas insigniti frontibus pellerentur... Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis mœstri delatio susceptа est.*

[d] Ibid. *An optasse illius ordinis salutem nefas vocabo? Ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat.*

[e] Ibid. *Ob studium properatis in senatum morti proscriptionique damnamur.*

VIII.

Boëtius ergo, anno reparatæ salutis circiter quingentesimo vigesimo secundo, adeoque ætatis suæ circiter quadragesimo septimo, [f] imperante Theoderico, in exsilium missus, in agrum Mediolanensem, sive, ut alii volunt, Ticinum relegatus est: quod quidem exsilii tempus videtur posse colligi ex primo consolationis philosophicæ carmine [g]: ibi enim ipse Boëtius ait, suam senectutem, quam vocat inopinam, venisse malis properatam, canitiemque intempestivam suo capite diffundi: sed inopina senectus canitiesque intempestiva homini non accidunt, nisi ante annum ætatis suæ quinquagesimum. Quocumque tandem, & quando exsulaverit Boëtius, hujus exsilium non profugium portusque supplicii, sed supplicium [h] fuit: huic etenim circumscriptus fuit brevis [i] habitandi locus: ubi nefas illi erat, propinquos, amicos, familiares [k], libros ipsos videre. Hîc autem Boëtius suam vitæ morumque integritatem posteris demonstraturus [l], tristemque suam cogitationem gratâ cùm suæ mentis,

[f] Id inferri potest ex veteri Boëtii statuâ marmoreâ, de quâ infra.

[g] Consol. Philos. l. 1. metro. 1. v. 9. *Venit enim properata malis inopina senectus*
Et dolor ætatem jussit inesse suam:
Intempestivi sunduntur vertice cani.

[h] Ibid. prof. 4. *Per se satis eminet fortunæ in nos sævientis asperitas.*

[i] Ibid. *Nihil ne te ipsa lo facies movet*

[k] Ibid. *Hæccine est bibliotheca*

[l] Ibid. *Cujus rei seriem atque veritatem, ne latère posteros queat fy'o et am memoriæque mandavi.*

tis, tum etiam ipsius Dei cogitatione fugaturus, admirabile hoc philosophicæ consolationis opus cogitavit, cogitatumque scriptis mandavit. Sed dum sanctissimâ illâ distinetur occupatione vir illustrissimus, alterum prodit Justini imperatoris edictum, quo Arianos omnes, ne exceptis quidem Gothis, aggressus, jubet Episcopos omnes hæreticos à suis sedibus dimoveri, eorumque Ecclesias Romanæ religionis ritu consecrari. Theodericus Arianis ad se confugientibus id novit: quare missis Constantinopolim [a] legatis, Joanne nempe Thusco Episcopo Romano; & Episcopo Ravennatensi; Agapeto, & Patricio consulibus Romanis; atque Theodoro, & Importuno Senatoribus, viris præstantissimis, postulare ab Justino jussit, ut Ariani Episcopi, & Sacerdotes loco suo moti restituerentur: quod ni fieret, fore ut brevi Roma & tota Italia cædibus, & incendiis quoque adversum Orthodoxos repleatur. [b] Cùm autem legati in itinere opinione diutiùs morarentur, Theodericus rabie iniquitatis suæ stimulatus, Symmachum & Boëtium exconsules, viros catholicos gladio trucidavit. [c] Deinde Joannem Papam ex legatione reversum, eo quod honorificè ab orthodoxo imperatore exceptus, & muneribus donatus fuisset, cum sociis, Ravennæ in vincula conjectum pœdore, siti, & inediâ necavit: sed [d] rex impius dignum quoque factis suis invenit vitæ exitum: nam ex eo tempore, quo Symmachum, Boëtium, Joannem Thuscum Episcopum Romanum, & alios injustè interfecit, in summum animi mœrorem incidit, ita ut oblatos in mensâ pisces imaginaretur interfectorum capita esse. Tandem verò nonagesimo die à morte Joannis Papæ subitaneâ morte periit.

[a] Sabellicus l. 2. Enneade 8.

[b] Sabellicus ibid. Paulus Diaconus l. 15. c. 5.

[c] Vetus Boëtii statua marmorea, quæ Romæ servatur in ædibus Justiniani v. c. indicat, Boëtium sublatum fuisse circa annum vitæ suæ quinquagesimum.

[d] Paulus, Diaconus l. 15. Procopius lib. 1. de bello Gothico. Pomponius Lætus, &c.

IX.

Modus porrò, quo Boëtius interfectus est, non ita constat: sed [e] Ticini monstratur turris lateritia, Boëtii carcer, quò Ticini incolæ à Majoribus suis docti asserunt missos à Theoderico Tribunum & satellitem; illum, ad monendum Boëtium, ut, si salvus esse vellet, quicquid erat conjurationis, aperiret; hunc ad interficiendum, si renueret aperire. Addunt satellitem, ubi Boëtius se nullius in regem facti conscium esse dixisset; ejusdem Boëtii cervicem ita detruncasse, hanc ut ipse Boëtius utrâque manu divulsam sustinuerit; deinde interrogatus à quonam se percussum existimaret, responderit ab impiis; tum profectus in vicinum templum, flexis ad aras genibus, sacra perceperit; tandemque æternam gloriam consecuturus expiraverit.

[e] Julius Martianus Rota, in vitâ Boëtii.

Hinc Boëtius [f] in numero sanctorum Martyrum habitus, ejusque memoria Ticini decimo Calendas Novembris quot-

[f] Ibid.

annis celebratur: non secus ac Ravennæ memoria Symmachi quinto Calendas Junii; quòd uterque pro fide contra Arianos mortem oppetierit.

Ib id. [a] Hinc etiam ejusdem Boëtii sepulchrum, quod Ticini in æde S. Augustino sacrâ, etiamnum visitur, pluribus elogiis decoratum fuit: olim quidem sic

Ecce Boëthus adest in cœlo magnus, & omni
Perspectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo
Ticini senium duxit in exilio.
In quâ se mœstum solans dedit urbe libellum;
Post ictus gladio, exiit è medio.

Nunc verò sic

Mœoniâ & Latiâ linguâ clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii missus in exsilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras,
En nunc fama viget maxima, vivit opus.

Suis igitur Boëtius notabilis est Majoribus, eruditione, virtutibus, uxoribus, Liberis, dignitatibus, inimicis, & morte. 1. Majores ejus, Anitii fuerunt, & Manlii, viri inter antiquos nobilesque Romanos tanti, paucos ut habuerint pares, superiores certè nullos. 2. Eruditio ejusdem singularis, quâ ut ultimus omnium ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis consecravit, sic primus omnium Aristotelicam disciplinam Latinis literis illustrare cæpit: tantæ cæterum apud posteros auctoritatis, ut ab ejusdem sententiâ nulla fermè sit provocatio. 3. Virtus illius *in tempestate quieta fuit; luxit in tenebris; pulsa loco mansit tamen atque hæsit in patriâ; splenduit per sese semper, nec alienis unquam sordibus obsolevit.* 4. Uxores, Soceris Festo & Symmacho, Patriciis omni laude majoribus, similes; quarum altera versificando imitata est; altera pulchrâ prole parentem fecit maritum. 5. Duo filii, paternæ avitæque virtutis heredes, frequente senatu, populisque lætantibus, provecti sunt pariter consules ex ædibus paternis in curiam; ubi pater, iisdem curules insidentibus, regiæ laudis orator, ingenii gloriam facundiæque meruit. 6. Dignitates huic familiæ credideris innatas: has quippe, etiam senibus negatas, Boëtius ipse habuit ab adolescentiâ. 7. Nec inimici fuerunt nisi improbi, magnum eximiæ virtutis argumentum. 8. Denique Boëtius Deum unicè diligens, pro avitâ religione sanguinem fudit; circa annum Christi D. XXV. ætatis suæ L.

TESTIMONIA VARIORUM
DE BOETIO, ET EJUS SCRIPTIS,
AB IPSA BOETII ÆTATE AD NOSTRA USQUE TEMPORA,
NON INTERRUPTA SÆCULORUM SERIE,
CONTINUATA.

QUAMVIS non idem fuerit sæculorum, quæ à Boëtio ad nos usque fluxerunt, in literas amor, sæpiusque idcirco interrupta fuerit virorum literatorum memoria, singulari tamen Dei privilegio factum, ut sua sint quibuslibet his sæculis de meritis Boëtii testimonia. Præcipua seligemus.

QUINTUM SÆCULUM,
nimirum
A nato notoque Boëtio ad annum Christi 500.

PRISCIANUS Grammaticus, patriâ Cæsarienſis, vir non solùm in grammaticis, & rhetoricis, verùm etiam in philosophicis mathematicisque versatissimus, libro de ponderibus & mensuris, *Boëtius*, inquit, *probitatis & omnium scientiarum verticem attigit.*

SEXTUM SÆCULUM;
nimirum
Ab anno 500. ad an. 600.

I.

ENNODIUS, sive ut quibusdam legitur, Evodius, Episcopus Ticinensis, vir cùm strictâ tum etiam solutâ oratione suâ clarissimus libro septimo epistolarum, epistolâ decimâ tertiâ Boëtio. » Tu, inquit, in me, emendatissime hominum, dignaris prædicare virtutes, quem in annis pue- «
rilibus sine ætatis præjudicio, industria fecit antiquum: qui per diligentiam «
imples omne quod cogitur; cui inter vitæ exordia ludus est lectionis assi- «
duitas, & deliciæ sudor alienus. In cujus manibus duplicato igne rutilat, «
quâ veteres face fulserunt. Nam quod vix majoribus circa extremitatem «
vitæ contigit, hoc tibi abundat in limine. «

Ejusdem Episcopi, libro octavo epistolarum, epistolâ primâ eidem Boëtio Consuli facto. » Optimæ spei plenus, inquit, cui fautum cupio, ad «
curam officii epistolaris adspiro. Decet enim vestris fascibus hâc præfatio- «
ne delibari; & inter purpuras possessoris luce crescentes, qualicumque non «
abstinere colloquio. Numquid solius doctrinæ beneficiis amor agnoscitur, «
nec fas esse credendum est, prodire in medium desideria rusticantis? Simpli- «
ciùs innotescunt vota nullo peritiæ velata præstigio. Ergo nos hoc sumus «
ore, quod pectore. Non amara præcordiorum deleníficis possumus mutare «
sermonibus. Pudens laudator est, cui in concinnatione blandimenti dicen- «
da mens suggerit. Deo ergo omnipotenti gratias, qui in vobis, dum vetera «

» familiæ veſtræ bona cuſtodit, nova multiplicat; & quod plus eſt apice digni-
» tatis, dignos facit eſſe culminibus. Redditur quidem veſtræ gloria iſta origini,
» ſed quod eſt clarius, merito impetrante perſonæ. Fuerit in morem veteribus,
» curulium celſitudinem campi ſudore mercari, & contemptu lucis honorum lu-
» ce fulgere; ſed aliud genus virtutis quæritur, poſtquam præmium facta eſt
» Roma victorum. Noſter candidatus poſt manifeſtam decertationem, debitum
» triumphum, dum nunquam viderit bella, ſortitur. Judicio exigit laureas, &
» congredi non neceſſarium duxit armatis. Inter Ciceronis gladios & Demo-
» ſthenis enituit, & utriuſque propoſiti acumina, quaſi natus in ipsâ artium
» pace, collegit. Nemo diſſonantiam Atticæ perfectionis metuat & Romanæ;
» nec præcipua gentium bona in ſocietatem dubitet convenire. Unus es qui
» utrumque complecteris, & quicquid viritim diſtributum poterat ſatis eſſe, avi-
» dus maximarum rerum poſſeſſor includis. Eloquentiam veterum, dum imita-
» ris, exſuperas. Dicendi formam doctiſſimis tribuis, dum requiris. Eſt apud
» me epiſtolæ veſtræ, quæ hujus rei fidem faciat, veneranda compoſitio. Utinam
» quæ a vobis diriguntur, tam eſſent crebra quàm ſuavia! Dicatis forſitan, Par
» fuit propinquum laudare, in commune augmentum laborantem: quia non eſt
» proprium, quod quaſi ſingulariter videtur palmata conferre. Venit ad me
» equidem portio de curuli; ſed ſi mihi conceditis, plus erigor de genio & ſtu-
» diis ſublimati. Interdum acceſſerunt iſta de caſibus, ſoli contigerunt illa virtu-
» ti. Prope inops ad ſcipionem adducitur ſuffragij Conſularis, qui tantum de
» parentibus gloriatur. Tibi utrumque in peculio eſt, Latiaris ſcientia, & vena
» purpurarum.

II.

Caſſiodorus, qui intelligentiam ſacrorum cum notione profanorum, utramque cum ſummâ ſanctitate conjunxit, nomine regis Theoderici, cujus *Cancellarius* erat, plures ad Boëtium miſit epiſtolas. Una eſt quadrageſima quinta libri primi epiſtolarum Caſſiodori, ſicque effertur,

» Boëtio viro illuſtri Patricio Theodericus Rex.
» Spernenda non ſunt, quæ à vicinis regibus præſumptionis gratiâ poſtulantur:
» dum pletumque res parvæ plus prævalent præſtare, quàm magnæ poſſunt obti-
» nere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamina ſua-
» vitatis imponunt. Sit ergo pro Republicâ & cùm ludere videmur. Nam ideo
» voluptuoſa quærimus, ut per ipſa, ſeria compleamus. Burgundiorum itaque
» dominus à nobis magnopere poſtulavit, ut horologium, quod aquis ſub mo-
» dulo fluentibus temperatur, & quod Solis immenſi comprehenſa illuminatione
» diſtinguitur, cum magiſtris rerum, ei tranſmittere deberemus. Quatenus
» impetratis delectationibus perfruendo, quod nobis eſt quotidianum, illis videa-
» tur eſſe miraculum. Merito ſi quidem reſpicere cupiunt, quod Legatorum ſuo-
» rum relationibus obſtupeſcunt. Hoc te, multâ eruditione ſaginatum, ita noſ-
» ſe didicimus, ut artes, quas exercent vulgariter neſcientes, in ipſo diſciplina-
» rum fonte potaveris. Sic enim Athenienſium ſcholas longè poſitus introiſti;
» ſic palliatorum choris miſcuiſti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam fece-
» ris eſſe Romanam. Didiciſti enim, quâ profunditate cum ſuis partibus Spe-
» culativa cogitetur: quâ ratione Activa cum ſuâ diviſione diſcatur; deducens
» ad Romuleos Senatores, quicquid Cecropidæ Mundo fecerant ſingulare.

Translationibus enim tuis Pythagoras musicus, Ptolomæus astronomus leguntur « Italis. Nicomachus arithmeticus, geometricus Euclides audiuntur Ausoniis. « Plato theologus, Aristoteles logicus Quirinali voce disceptant: Mechanicum « etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti. Et quascumque disciplinas vel « artes fœcunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore patrio sermone « Roma suscepit. Quos tantâ verborum luculentiâ reddidisti claros, tantâ lin- « guæ proprietate conspicuos, ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrum- « que didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per qua- « drifarias Matheseos januas introisti. Tu illam in naturæ penetralibus considen « tem, auctorum libris invitantibus cordis lumine cognovisti: cui ardua nosse « usus miracula, monstrate propositum est, molitur ostendere, quod obstupes- « cant homines evenisse: miroque modo naturis conversis facti detrahit fidem, « cùm ostentet ex oculis visionem. Facit aquas ex imo surgentes, precipites ca- « dere; ignem ponderibus currere, organa extraneis vocibus insonare; & pere- « grinis flatibus calamos complet, ut musicâ possint arte cantare. Videmus per eam « defensiones jam nutantium civitatum, subito tali firmitate consurgere, ut ma- « chinamentorum auxiliis superior reddatur, qui desperatus viribus invenitur. « Madentes fabricæ in aquâ marinâ siccantur: dura cùm fuerint ingeniosâ dispo- « sitione solvuntur: metalla mugiunt: Diomedis in ære grues buccinant: æneus « anguis insibilat: aves simulatè fritiniunt; & quæ propriam vocem nesciunt, « ab ære dulcedinem probantur emittere cantilenæ. Parva de illâ referimus, cui « cælum imitari fas est: Hæc enim fecit secundum solem in Archimedis sphærâ « decurrere: hæc alterum zodiacum circulum humano consilio fabricavit. Hæc « lunam defectu suo reparabilem artis illuminatione monstravit: parvamque ma- « chinam, gravidam Mundo, cælum gestabile, compendium rerum, speculum « naturæ, ad speciem ætheris incomprehensibili mobilitate volutavit. Sic astra, « quorum licet cursum sciamus, fallentibus tamen oculis, prodire non cernemus. « Stans quidam in illis transitus est: & quæ velociter currere vera ratione cog- « noscis, se movere non respicis Quale est, hoc homini etiam facere, quod « vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cùm vos ornet talium rerum prædi- « canda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio, desti- « nate. Primum sit, ubi stilus diei index per umbram exiguam horas consuevit « ostendere. Radius itaque immobilis & parvus, peragens quod tam miranda « magnitudo Solis discurrit, & fugam Solis æquiparat, quod motum semper « ignorat. Inviderent talibus si astra sentirent, & meatum suum fortasse defle- « cterent, ne tali ludibrio subjacerent. Ubi est illud horarum de lumine venien- « tium, singulare miraculum, si has & umbra demonstrat? Ubi prædicabilis in- « defecta rotatio, si hoc & metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? « O artis inæstimabilis virtus, quæ dum se dicit ludere, naturæ prævalet secreta « vulgare. Secundum sit, ubi præter Solis radios hora dignoscitur, noctes in « partes dividens: quod ut nihil deberet astris, rationem cœli ad aquarum potiùs « fluenta convertit: quorum motibus ostendit, quod cælo volvitur: & audaci « præsumptione concepta aris elementis confert, quod originis conditio denega- « vit, universæ disciplinæ cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tan- « tum possint nosse, perquirit. Mechanisma solum est, quod illam ex contrariis « appetit imitari: & si fas est dicere in quibusdam etiam nititur velle superare. «

» Hoc enim fecisse dignoscitur Dædalum volare. Hoc ferreum Cupidinem in
» Dianæ templo sine aliquâ alligatione pendere. Hoc hodie facit muta can-
» tare, insensata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, si fas est dicere, pe-
» ne socius est naturæ; occulta referans; manifesta convertens, miraculis ludens;
» ita pulchre simulans, ut quod compositum non ambigitur, veritas æstimetur.
» Hæc quia studiosius te legisse comperimus, prædicta nobis horologia quan-
» tocius transmittere maturabis. Ut te notum in illa parte mundi facias, ubi ali-
» ter pervenire non poteras. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habere
» nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituri qui viderint?
» quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt? & quando fuerint à stupore
» conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes
» talia cogitasse.

Altera epistola ejusdem Cassiodori est quadragesima libri secundi, quæ sic se habet.

» Boëtio Patritio Theodericus Rex.

» Cum Rex Francorum, convivij nostri famâ pellectus, à nobis citharædum
» magnis precibus expetisset, solâ ratione complendum esse promisimus, quòd
» te eruditionis musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis doctum
» eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam, potuistis attingere. Quid
» enim illâ præstantius, quæ cæli machinam sonorâ dulcedine modulatur, &
» naturæ convenientiam ubique dispersam virtutis suæ gratiâ comprehendit. *Et*
» *paulo post.* Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio (quia semper gra-
» tum est de doctrinâ colloqui cum peritis) citharædum, quem à nobis diximus
» postulatum sapientia vestra eligat præsenti tempore meliorem, facturus ali-
» quid Orphei, cùm dulci sonogentilium fera corda domuerit. Et quantæ no-
» bis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex nostrâ æquabili compensatione referen-
» tur, qui & imperio nostro paretis, & quod vos clarificare possit, efficitis.

Idem Cassiodorus ad finem libri Dialecticæ de eodem Boëtio ita loquitur.

» Illud, inquit, competens judicavimus recapitulare breviter, quorum labore in
» Latium eloquium res istæ pervenerint: ut nec auctoribus gloria sua pereat: no-
» bis plenissimè rei veritas innotescat. Isagogen transtulit patricius Boëtius, com-
» mentaque ejus gemina derelinquens. Categorias idem transtulit Patricius
» Boëtius, cujus commenta tribus libris ipse quoque formavit: Peri herme-
» nias suprà memoratus patricius Boëtius transtulit in Latinum, cujus commenta
» ipse duplicia minutissima disputatione tractavit... Supra memoratus patricius
» Boëtius de syllogismis hypotheticis lucidissimè pertractavit, &c.

III.

Procopius, Cæsariensis ex Palæstinâ, rhetor & sophista inter varias suas historias scripsit de bello Gothorum libros tres, in quorum primo quod Græcè dixit de Boëtio, sic Latinè redditur.

„ Symmachus, & ejus gener Boëtius Patricij, alto majorum sanguine, princi-
„ pes verò Senatûs Romani, & Consules fuere, philosophiæ & æquitati supra cæ-
„ teros mortales studuerant, multisque egenis tum Romanorum, tum externo-
„ rum opibus suis subvenere. Hi ad ingentem gloriam evecti, deterrimos quos-
„ que in sui invidiam concitarunt: quibus delatoribus Theodericus rex persuasus,
„ viros clarissimos perinde ac res novas molientes occidit, eorumque bona om-

nia publicavit. Sed paucis pòst diebus cænanti illi cùm ingentis piscis caput « ministri adposuissent, illud Theoderico visum est caput esse Symmachi nuper « occisi, dentibus quidem in inferius labrum impactis, oculis verò torvè & furi- « bundè intuentibus minari sibi plurimum videbatur. Unde prodigij novitate « perterritus, membrisque præter modum tremebundus & horrens, in lectum ci- « tato gradu se recepit identidemque sibi togarum vim magnam ingeri jubendo « paulùm quievit. Elpidio deinde Medico omnibus, quemadmodum accidissent, « explicatis, in Symmachum Boëtiumque patratum à se scelus deflebat : quo « denique deplorato ex accepta calamitate dolore ingenti affectus, haud longè « post moritur : cùm primum hoc & ultimum injuriæ exemplum in sibi subjectos « idcirco exercuisset, quia non, uti consueverat, diligenter perveſtigatâ causâ, « in tantos viros animadverterat. «

Idem auctor libro tertio prædictæ historiæ de uxore Boëtij superstite locutus hæc ait. » Unde vel Rusticianæ Boëtij quondam uxori & Symmachi filiæ, « id reliquum fuit ad vitam & ad miseriarum cumulum ut servili & rustico habi- « tu induta, quæ egentibus facultates suas erogaverat, panem cæteraque ad vi- « ctum necessaria ab hostibus mendicaret : domos enim circumeundo foresque « oppulsando, cibum dari sibi supplicitèr precabatur nil prorsus huic ignominiæ « eâ re afferente. Et certè Gothi in Rusticianæ mortem conspiraverant, illi objici- « entes quod exercitus Romani ducibus pecunias largiens, Theoderici statuas « disturbasset, cædem Symmachi patris Boetijque mariti ulta. Totilas tamen « nullâ hanc affici injuriâ permisit sed eam aliasque omnes ab contumeliâ immu- « nes conservavit. «

SEPTIMVM SÆCVLVM;

nimirum

Ab anno 600. ad an. 700.

BEDA, venerabilis dictus propter vitæ sanctitatem morumque gravitatem, tanti fecit Boëtium, ejusque doctrinam, ut commentarios scripserit in Boëtij librum de Trinitate. De eodem Boëtio honoratè & honorificè multa passim hic auctor prædicat.

OCTAVVM SÆCVLVM;

nimirum

Ab anno 700. ad an. 800.

PAULUS Diaconus, qui rogatu Adelburgæ filiæ Desiderij regis multa ad Eutropij historiam addidit, libro septimo hujus appendicis, postquam dixisset Joannem Papam, Theodorum, Importunum, & Agapitum consulares viros, aliumque Agapitum Patricium ad Justinum Legatos in itinere demoratos fuisse, addit : » Theodericus rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symmachum exconsu- « lem ac patricium, & Boëtium seniorem & exconsulem Catholicos viros gladio « trucidavit. «

NONVM SÆCVLVM;

nimirum

Ab anno 800. ad an. 900.

I.

ADO, Viennensis Archiepiscopus, qui breviarium Chronicorum ab origine Mundi ad sua usque tempora productum composuit loquens de Joanne

» ſummo pontifice ait » cùm redi ns Ravennam veniſſet, Theodericus eum cum
» comitibus cæteris carceris afflictione peremit, invidiâ ductus, quia Catholicæ
» pietatis defenſor Juſtinus eum honorificè ſuſcepiſſet. Quo tempore Symma-
» chum atque Boëtium conſulares viros pro Catholicâ pietate idem Theodoricus
occidit.

II.

Anaſtaſius Apoſtolicæ bibliothecæ cuſtos & inſtaurator, qui propterea dicitur Bibliothecarius, in ſuâ Pontificum hiſtoriâ ad Joannem I. hæc de Boëtio
» ſcribit. » Eodem, inquit, tempore, cùm hi ſupraſcripti, id eſt Papa Joannes
» cum Senatoribus, Theodoro exconſule, Importuno exconſule, Agapito ex-
» conſule (Agapito patricio defuncto Theſſalonicæ) poſiti eſſent Conſtantinopo-
» li, Theodoricus rex hæreticus tenuit duos Senatores præclaros & exconſules, Symmachum & Boëtium, & occidit interficiens gladio.

DECIMVM SÆCVLVM;

nimirum

Ab anno 900. ad an. 1000.

Cùm oſſa Boëtij multis abhinc ſæculis jacerent neglectu temporum minùs honorata, Otho tertius Imperator eadem marmore includi juſſit: inſcripto elogio, quod compoſuit Gerbertus Ravennas Archiepiſcopus, Magiſter olim Auguſti, is qui ſummus Pontifex creatus, Sylveſter ſecundus dictus eſt, quique non ſecus ac Boëtius ob exquiſitam reconditarum rerum ſcientiam Magus falsò eſt habitus ab imperitis. Elogium autem illud his verſibus expreſſit,

» *Roma potens dum jura ſuo declarat in orbe,*
» *Tu pater & patriæ lumen, Severine Boëti,*
» *Conſulis officio rerum diſponis habenas,*
» *Infundis lumen ſtudiis & cedere neſcis*
» *Græcorum ingeniis, ſed mens divina coërcet*
» *Imperium mundi. Gladio bacchante Gothorum*
» *Libertas Romana perit: tu Conſul & exſul*
» *Inſignes titulos præclarâ morte relinquis.*
» *Nunc decus Imperij, ſummas qui prægravat artes*
» *Tertius Otto ſuâ dignum te judicat aulâ;*
» *Æternumque tui ſtatuit monimenta laboris,*
» *Et bene promeritum meritis exornat honeſtis.*

VNDECIMVM SÆCVLVM;

nimirum

Ab anno 1000. ad an. 1100.

I.

Sigebertus monachus Gemblacenſis, ordinis S. Benedicti, qui inter hiſtoricos non ultimum locum habet, in ſuo de ſcriptoribus illuſtribus opere, dubitat, num Boëtius conferendus, an præferendus philoſophis & ſæcularibus & Eccleſiaſticis? » Boëtius, inquit cap. 37. vir conſularis con-
» ferendus, vel præferendus philoſophis & ſæcularibus & Eccleſiaſticis; quia
» nos ambiguos eſſe facit, an inter ſæculares, an inter Eccleſiaſticos ſcriptores
» fuerit illuſtrior? Laudent eum ſæculares, quòd Iſagogas, quòd Perihermenias,

nias, quòd Categorias transtulerit de Græco in Latinum, & exposuerit; quòd « Topica Ciceronis exposuerit, quòd antepręd icamenta, quòd libros de topi- « cis differentiis, de cognitione Dialecticę & Rhetoricę, & distinctione rhe- « toricorum locorum, de communi prędicatione potestatis & possibilitatis, de « categoricis & hypotheticis syllogismis libros, & alia multa scripserit; quòd « Arithmeticam & Musicam latinis scripserit. Nos Ecclesiastici laudamus « eum, quòd librum de sanctâ Trinitate scripserit, quòd exiliatus à Theodo- « rico Gothorum & Italorum rege, pro eo quod tueri volebat libertatem Ro- « manę urbis, scripsit librum de consolatione Philosophię. Hic ab eodem « rege Theodorico occisus est. «

II.

Honorius Augustodunensis Ecclesię Presbyter in Chron. Boëtius, ait, « Patricius vel consul scripsit librum de sanctâ Trinitate, & alium de conso- « latione, & quadrivium de Græco transtulit, id est Arithmeticam, Musicam, « Geometriam, Astronomiam. Dialecticam verò explanavit. A Theodorico « Gothorum rege *Mediolani* interficitur. «

DVODECIMVM SÆCVLVM;

nimirum

Ab anno 1100. ad 1200.

I.

Joannes Saresberiensis natione Anglus, Episcopus Carnotensis, qui inter alia opera scripsit policraticum sive de nugis curialium & vestigiis philosophorum, in hôc eodem opere, libro septimo, capite decimo quinto, hunc Boëtii librum de consolatione philosophię plurimùm commendat. » Si, inquit, mihi non credis, liber de consolatione Philosophię revolvatur atten- « tiùs, & planum erit hęc in contrarium cedere. Et licet liber ille Verbum « non exprimat incarnatum, tamen apud eos qui ratione nituntur, non me- « diocris auctoritatis est; cùm ad reprimendum quemlibet exulceratę mentis « dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat. Nec Judęus quidem nec « Græcus sub prętextu religionis medicinę declinet usum, cùm sapientibus « in fide & in perfidiâ desipientibus sic vividę rationis confectio proficiat arti- « ficiosa, ut nulla religio quod miscet abominari audeat, nisi quis rationis ex- « pers est. Sine difficultate profundus est in sententiis, in verbis sine levita- « te conspicuus, orator vehemens, efficax demonstrator. Ad id quod se- « quendum est, nunc prolabitur suadens, nunc quasi stimulo necessitatis im- « pellens. «

II.

Huic addi potest auctor libri de spiritu & anima, qui inter opera S. Augustini refertur: si tamen vera est conjectura Vincentii in speculo historiali, & Abbatis Trithemii qui asserunt hunc auctorem esse Hugonem à Sancto Victore, quippe qui florebat anno Christi 1130. hic enim auctor, quisquis sit, non solum ducit honori referre cogitationes & verba Boëtii capite undecimo dicens: *Mens nunc caput summis inserit, nunc desidit in infima* & cætera quæ habentur metro 4. libri quinti consolationis philosophiæ; sed capite trigesimo septimo ejusdem Boëtii auctoritate utitur: *Boëtius*, inquit, *dicit intelligentiam solius Dei esse admodum paucorum hominum.*

TESTIMONIA VARIORUM
DECIMVM-TERTIVM SÆCVLVM;
nimirum

Ab anno 1200. ad an. 1300.

SANCTUS Thomas omni noſtrâ prædicatione major, mirum in modum commendat merita Boëtii, non quidem ſuis in libros de conſolatione philoſophicâ commentariis: ſiquidem hæc, ut probavimus, germana non ſunt Sancti Thomæ opera, ſed ſuâ potiùs frequenti hujus auctoris laudatione, quâ Boëtium æquans ſummis Eccleſiæ doctoribus, ejuſdem auctoritate utitur ad faciendam fidem. Sic 1. p. q. x. a. 1. æternitatis definitionem, quam ipſe dicit à Boëtio poſitam, cæteris poſthabitis, particulatim explicat: *Æternitas*, inquit, *eſt interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio, ut habetur 5. de conſol. proſa 2. circa principium.* Sic q. 29. ejuſdem partis in argumento *ſed contra*, affert perſonæ definitionem quam dicit eſſe Boëtii lib. de duab. nat. hancque particulatim exponit: *Perſona*, inquit, *eſt rationalis naturæ individua ſubſtantia.* Et ſic de cæteris.

DECIMVM-QVARTVM SÆCVLVM;
nimirum

Ab anno 1300. ad an. 1400.

I.

PHILIPPUS pulcher Francorum Rex, ut refert Petrus Bertius præfatione in libros Boëtii de conſol. tanti fecit hos conſolationis philoſophicæ libros, ut quamvis ipſe latinè intelligeret, tamen pro beneficio habuerit, quòd ipſi Joannes Magdunenſis, poëta, ut tunc ferebant tempora, eruditus eos Gallice à ſe redditos inſcripſiſſet: adſervatur ejus Operis exemplar adhuc hodie Lutetiæ in Bibliothecâ Auguſtinianorum.

II.

Maximus Planudes, Monachus Conſtantinopolitanus, nihil moratus ſuperbam Græcorum conſuetudinem, qui Latinos libros Græcè reddere non ſolent, tanti habuit libros Boëtii de conſolatione philoſophiæ, illos ut græco ſermone fuerit interpretatus. Et hoc exemplar ſervatur in Bibliothecâ Regis.

DECIMVM-QVINTVM SÆCVLVM;
nimirum

Ab anno 1400. ad an. 1500.

LAURENTIUS Valla, Patricius Romanus, vir ipſe eruditiſſimus, non modò ait, Boëtium latinè loqui, quemadmodum refert Julius Scaliger; verùm eumdem Boëtium vocat eruditorum ultimum, præfatione in libros ſuos Dialecticos. » Nec, inquit, aliter ſentit eruditorum ultimus » Boëtius, magìs, ut mihi videtur, Platonicus, quàm Ariſtotelicus: quos au- » ctores parum inter ſe diſtare docturum ſe quodam loco promiſit.

II.

Sanctus Antoninus Archiepiſcopus Florentinus, Ordinis Prædicatorum 2. parte hiſtor. titul. XI. cap. 2. §. 4. de Boëtio honorificentiſſimè ſcripſit. » Cùm, inquit, Theodoricus rex Gothorum rempublicam in Italiâ opprime- » ret temporibus prioribus, Boëtius ſenator clariſſimus, ut infra dicetur de ſa- » pientiâ ejus, amator reipublicæ in multis Regi ſe pro juſtitiâ opponebat,

cumque & propter generis nobilitatem & eloquentiam apud omnes de eo magna esset opinio, etiam ab ipso rege timebatur: quare ut creditur subornatis quibusdam ut ipsum crimine læsæ majestatis accusarent, dixerunt quod ipse proditâ civitate Romanâ Anastasium principem in Italiam evocaverat, ut rempublicam de manu Theodorici liberaret: quamobrem sumptâ occasione ipsum cum quibusdam aliis Romanis nobilibus apud Papiam exilio relegavit, ubi in carcere positus librum de philosophicæ consolatione scripsit: ubi demum ab eo interficitur.

Et capite 15. citans Sigebertum. » Eo tempore, inquit, Symmachus patricius rempublicam Romanam illustravit, & cum eo gener ejus Boëtius vir consularis, conspicuus in utrâque linguâ, eruditione omnium artium liberalium, quas pœnè omnes è Græco in Latinum transtulit eloquium.

III.

Jacobus Philippus Bergomensis Ordinis Eremitarum S. Augustini in supplem. Chronic. ad ann. Christi 500. » Boëtius, inquit, Anitius Manilius Severinus, Christianissimus vir, & consulari dignitate insignitus, poëtaque ac philosophus celeberrimus, Symmachique patricii gener iisdem temporibus Romæ clarissimus fuit. Hunc quidam Manilium vocant, eo quod à Manilio Torquato originem duxisse tradant. Qui cùm verè Catholicus esset, nec Arianis etiam persæpe rogatus obtemperare vellet, & ipse à Theoderico rege sub velamento affectatæ libertatis post socerum suum Ticini exulare jubetur, &, postmodum instigantibus hæreticis perpetuo carceri damnatur: in quâ quidem calamitate constitutus, ad recreandum animum suum, cùm in mathematicis doctissimus esset, Chiterinum è nervo primus excogitavit & excidit, quod quidem modernis temporibus, musicis celebre instrumentum habetur. Ibidem quoque constitutus ad multorum utilitatem præclarissima atque innumerabilia quasi edidit opuscula & quæ ad manus devenere hæc ipsa sunt. *Et postea:* Hunc denique virum optimum & sanctum Theodoricus rex cùm in sententiam suam omnino flecti non posset, Arianorum rabie concitatus, post longum carceris squalorem, imperante Justino seniore Augusto, anno scilicet Domini nostri 520. apud Papiam pro catholicâ fide occidi jussit: cujus corpus ibidem in Divi Augustini templo adhuc habetur conditum. Et sunt qui dicant eum in Catalogo Sanctorum eam ob rem fuisse relatum, & Sanctum Severinum vocitatum.

IV.

Hermolaüs Barbarus, Patricius Venetus, Archiepiscopus & Patriarcha Aquilegiensis, in suâ præfatione quam habuit, cùm libros Aristotelis domi cæpit prælegere. » Qui, inquit, putant, hunc aditum patere nemini, qui Scholas illas philosophiæ numquam intraverit, in magno versantur errore: quandoquidem tales Scholas nec Marcus Varro, nec Brutus, nec Plancius, nec Chalcidius, nec Boëtius ingressi: non Alexander, non Themistius, non Porphyrius, non Jamblichus, non Simplicius, philosophi tamen eminentissimi, & Aristotelis interpretes juratissimi fuere.

V.

Angelus Politianus, qui excellens cùm poëta tum orator, multa tam Græcè quàm Latinè edidit opera, in suis Miscellaneis cap. 1. de Boëtio sic

loquitur. » Quis Boëtio vel in Dialecticis acutior ? vel subtilior in Ma-
» thematicis ? vel in Philosophiâ locupletior ? vel in Theologiâ sublimior ?
» Quem tanti juniores etiam Philosophi longè (arbitror) omnium perspica-
» cissimi fecerunt, ut Aquinatem Thomam, divum hominem, Magnumque
» illum Thomæ præceptorem (Deus bone, quos viros !) habere meruerit
enarratores: nimirum in his, inquit Vallinus, quæ S. Thomas in Boëtii
libros de Trinitate & de Hebdomadibus scripsit; quòd commentaria in li-
bros Boëtii de consolatione Philosophiæ, quæ vulgo Sancto Thomæ tri-
buuntur, hujus sanctissimi doctoris non sint.

DECIMVM-SEXTVM SÆCVLVM;

nimirum

Ab anno 1500. ad an. 1600.

JOANNES Tritenhemius Abbas Spanheimiensis in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum. » Boëtius, inquit, Manlius Severinus, Consul ordi-
» narius Romæ, Philosophus, Orator, & Poëta insignis, in divinis scriptu-
» ris doctus, & in sæcularibus literis omnium suo tempore eruditissimus, ge-
» ner Symmachi patricii fuit. Vir græco & latino copiosissimè imbutus elo-
» quio, quippe qui multa volumina tam Aristotelis quàm aliorum Philoso-
» phorum de Atticâ linguâ transtulerit in Latinam: ingenio subtilis, sensu
» promptus, atque Catholicus; sermone nec Tullio inferior, quem Sancti
» Benedicti constat amicitiam habuisse, & in monte Cassino cum Tertullio
» Placidi monachi patre senatore in ejus mensâ comedisse. Scripsit multa
» præclara volumina, de quibus ego repperi subjecta.

» Ad Symmachum Socerum suum Romanæ urbis patricium de sanctâ Tri-
» nitate lib. 1. incipit: *Investigatam diutiss. &c.*

» De Unitate Trinitatis lib. 1. incipit: *Quæro an Pater & Filius, &c.*

» De duabus naturis in Christo lib. 1. *Anxiè te quidem. &c.*

» De fide ad Joan. Diaconum lib. 1. *Christianam fidem novi.*

» De Unitate & Uno lib. 1. *Vnitas est qua, &c.*

» De Eisagogis Porphyrii lib 2. *Hiemantis anni temp.*

» In secundam ejusdem editionem lib. 1. *Secundus hic.*

» In Categorias Aristotelis lib. 2. *Expeditis his, &c.*

» In Perihermenias ejusdem lib. 1. *Magna quidem libri.*

» In editionem ejusdem secundam lib. 6. *Alexandrum.*

» De divisionibus lib. 1. *Quam magnos studiosos.*

» De definitionibus lib. 1. *Dicendi ac disputandi.*

» Ad Categoricos syllogismos introduct. lib. 1. *Multa veteres Philo-*
» sophi.

» In Topica Ciceronis lib. 6. *Exhortatione tua*, &c.

» De differentiis Topicis lib. 4. *Omnis ratio differendi.*

» De syllogismo Categorico lib. 2. *Multa Græci veteres.*

» De syllogismo hypothetico lib. 2. *Cum in omnibus.*

» De hebdomadibus lib. 1. *Postulas ut ex hebdom.*

» De Arithmetica lib. 2. *Inter omnes priscæ.*

» De Musica lib. 5. *Omnium quidem perceptio.*

» De Philosophicâ consolatione lib. 5. *Carmina qui quondam.*

In Geometricam Euclidis lib. 3. *Qui vero, mi Patriti.* «

De disciplinâ Scholarium, ut aliqui volunt, lib. 1. *Vestra.* Indignus est « ille liber, qui tanto viro tribuatur, nec etiam docti hunc Boëtio tribuunt. «

De locis Rhetoricis lib. 1. «

De prædicatione potestatis lib. 1. «

Epistolarum ad diversos lib. 1. «

Alia quoque nonnulla scripsisse dicitur: sed ad notitiam meam non venerunt. « Moritur eodem anno, quo Symmachus Patricius, & Joannes Papa sub Ana- « stasio Imperatore, jussu Theodorici Regis ad Ravennam post diuturnum exi- « lium in carcere jugulatus, Anno Domini DXXIV. Indict. 2. & sub nomine Se- « verini Catalogo Sanctorum insertus dicitur. «

II.

Julius Cæsar Scaliger, vir in republicâ literariâ celeberrimus, Boëtium sæ- pissime laudat: ut in Hypercritico » Boëtij Severini, inquit, ingenium, erudi- « tio, ars, sapientia facilè provocat omnes auctores, sive illi Græci sint, sive « Latini. Sæculi barbarie ejus Oratio soluta deterior invenitur: at quæ libuit « ludere in poësi, divina sanè sunt, nihil illis cultius, nihil gravius: neque den- « sitas sententiarum venerem, neque acumen abstulit candorem. Equidem cen- « seo paucos cum illo comparari posse. Valla docet illum Latinè loqui: at Val- « lam Boëtius bene sapere. Hinc idem Scaliger de eodem Boëtio canit, in « Divis.

Divinæ enumeres ingentia semina mentis: «
Dotibus accedant Curia, lingua, lares. «
Haut satis est: adpone polum, pars esse Boëtî «
Caperit: at nondum munera tota capis. «

III. «

Lilius Gregorius Gyraldus etiam inter doctos notissimus Boëtium pariter summis laudibus extollit, de Poëtar. Histor. Dial. 5. » Sed, inquit, hujus « ætatis alios adferamus, quos inter Boëtius Anicius Manlius Severinus, Roma- « nus Patricius & exconsul, qui à nostris plerisque in Martyrum Catalogo ad- « scribitur. Hic cum Symmacho & ipso Patricio, Boëtij, ut plerique omnes « tradunt, socero à Theodorico Gothorum Rege primùm Ticinum relegati, dein- « de necati sunt, quòd in libertatem populum Romanum viderentur velle vin- « dicare. Fuit Boetius, ut scitis, in omni disciplinâ egregiè doctus, quod vobis « liquidò ex ejus monumentis constare potest. Sed quod ad præsentem mate- « riam attinet, in pangendis versibus mirâ usus est facilitate. De illo plura colli- « gere, supervacaneum, quando ejus volumina nota sunt omnibus. Ejus certè « ingenium ad eas artes, quæ supra literas sunt, mirum in modum celebratur ab « ejus occisore Theodorico Rege. «

IV.

Magd. burgenses Centuria 6. cap. 10. de Episcopis & doctoribus. » Boë- « tius, inquunt, Anius, Manilius, Severinus, Patricius & Consul, vir Græcè «. & Latinè doctissimus fuit, & multos in philosophiâ aliisque disciplinis, tum « solutâ tum ligatâ oratione conscriptos libros posteris reliquit. «

V.

Justus Lipsius, qui cùm ob eximiam suam doctrinam, tum maximè ob in-

genuum animi candorem doctis pariter ac probis omnibus colitur, non solùm laudat Boëtium in civili suâ doctrinâ aliisque suis operibus, sed scribens ad Janum Bernartium cognatum suum, de consolatione ab hoc illustratâ & emendatâ, hos protulit Phaleucos;

» *En Boëtius ille, qui sophorum*
» *In primis sophus esse gloriatur:*
» *Qui doctum nimis, & satis disertum*
» *Scriptum hoc edidit, omnium bonorum*
» *Bonum judicio. Sed id tenebras*
» *Ævo aut ingenio suopte, habebat;*
» *Quas Bernartius ille, flos meorum*
» *Belgarum pepulit, facemque claram*
» *A se prætulit: hanc sequêre, quisquis*
» *Doctrinæ sapientiæque cultor*
» *Non audire, sed esse, concupiscis.*

DECIMVM-SEPTIMVM SÆCVLVM;
nimirum

Ab anno 1600. ad hanc nostram ætatem 1779.

INFINITIOR sim, si quæ hoc nostro sæculo in laudem Boëtii dicta sunt, hæc omnia recensendo enumerate velim; nullus enim est aut historiographus, aut theologus, qui de illustrissimo illo auctore non fuerit ornatè & honorificè locutus. Consule si placet Baronium annal. Ecclesiast. tom. 7. ad an. 522. D. Petrum à sancto Romualdo in thesauro Chronologico tom. 2. ad an. 510. aliosque omnes historiographos: vide reverendum Patrem Caussinum in libro quem inscripsit *la Cour Sainte*, ubi proponendo ideam viri quem vocat *homme d Estat*, pluribus agit de nobilitate, de doctrinâ, de consiliis, de morte Boëtii. Lege etiam si lubet Gerardum Joannem Vossium de poëtis latinis cap. 5. » Quibus, inquit, temporibus in Oriente
» Zeno posteaque Anastasius, in Italiâ Odoacer, & exinde Theodericus rexit, claruit Anitius Manlius Boëtius Severinus, vir Latinè & Græcè doctissimus, in omni disciplinatum genere excellens quòque Roma à Varronis temporibus non habuerit undecumque doctiorem. Quantum idem carmine valuerit, ostendunt libri quinque de consolatione philosophiæ, quos exul Ticini scripsit. Omnino nihil in poësi venustius habuit illud ævum, vel etiam quod proximè antecessit.
»

IDEA LIBRORUM BOETII
DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ.

OPUS hoc, mole parvum, doctrinâ maximum, est series argumentorum naturali lumine cognitorum, quibus mens humana adversis casibus suscitata, ad primam causam ultimumque finem attentione sic erigitur, ut hæc exutis præjudiciis veritati assequendæ virtutique colendæ aptior efficiatur. Propterea hoc opus inscribitur Consolatio Philosophiæ, distribuiturque in tres partes, quarum prima complectitur afflictionem Boëtij; secunda consolationem Philosophiæ; tertia contraria, quæ illius consolationis vim minuere videntur, argumenta cum responsionibus.

AFFLICTIO BOETII.

BOËTIUS suarum miseriarum [a] ut conscius, sic impatiens, contrarias undique exquirit cogitationes, quibus mœror possit si non fugari, saltem minui: hinc animum convertit [b] ad præsides carminum musas sibi quondam familiares: sed harum remedia, ceu nova tristitiæ irritamenta, excipit fugatque cogitatio philosophica; cujus ope Boëtius animadvertit, se in summâ rerum omnium, non [c] ignoratione modò, sed etiam [d] inertiâ versari. Tum aucto sensim Philosophiæ [e] lumine, recognoscit primùm quidem ipsam [f] Philosophiam; deinde cùm antiquos, tum recentiores philosophos similibus miseriis impugnatos quidem, sed non [g] expugnatos: ita ut tamen veteri præjudicio ductus, non desistat cum Philosophiâ [h] de suo exsilio conqueri, causatus solum [i] hominem videri divinis legibus solutum, & præpostero veluti ordine pœnas præmiaque accipere.

LIBRI I.
a Metro 1.
b Prosâ 1.
c M. 2.
d P. 2.
e M. 3.
f P. 3.
g M. 4.
h P. 4.
i M. 5.

CONSOLATIO PHILOSOPHIÆ.

POSTQUAM Philosophia præmonuit, 1. [k] exsilium adversamque fortunam Boëtij malè sic vocari; 2. [l] mentem Boëtij nondum posse validioribus remediis curari; 3. [m] se deinceps usuram illâ, quæ est in Boëtio, cùm sui tum Dei notione, quamquam [n] perturbationibus obscuratâ; eadem Philosophia tria proponit, ad consolandum Boëtium, argumentorum genera; quorum primum minoris; secundum majoris; tertium maximi dicit esse ponderis.

k P. 5.
l M. 6.
m P. 6.
n M. 7.

Primò, inquit, qui sese commisit arbitrio dominæ, quam novit tam inconstantem, quàm allicientem, & mali non rariùs, quàm boni parentem, is cum eâ non debet conqueri de malo sibi illato, præsertim si plus boni, quàm mali ab câdem acceperit: dominus enim & domina absque ullâ

LIBRI II. mancipii injuriâ suo jure uti possunt: nec mancipium, quod malè excipi poterat, conqueri tum potest, cùm bene excipitur.

[a] Prosâ 1. [b] Metro 1. [c] P. 2. [d] M. 2 [e] P. 3. M. 3. P. 4. M. 4.

Atqui tu, ô Boëti, te commisisti arbitrio [a] fortunæ, quam nosti [b] naturaliter tam [c] inconstantem, quàm [d] allicientem boni malique dominam, & à quâ plus boni [e] accepisti, quàm mali: cùm, eâdem fortunâ duce, acceperis, puer optimam educationem, adolescens summos honores, vir optimum socerum, optimam uxorem, optimos Liberos, &, quod præstantissimum est, optimum semper animum, quibus discere potuisti, pari prudentiâ & summas & infimas conditiones homini esse fugiendas.

Secundò, inquit, nec est justa conquerendi ratio de amissis iis, quæ tantum abest, ut bona sint, ut potiùs sint mala humanæ mentis: bonum quippe est, adeoque gratiæ potiùs, quàm querelæ causa, privari malis.

[f] P. 5. [g] M. 5. [h] P. 6. [i] M. 6. [k] P. 7. [l] M. 7. [m] P. 8. [n] M. 8.

Atqui quæ amisisti, ô Severine, divitias nimirum, & cætera id genus quæ vocas bona, hæc [f] mala potiùs sunt animi, quàm bona; miseriæ potiùs quàm felicitatis causæ: propterea enim [g] ætas Majorum nostrâ fuit felicior; quòd illi minori, quàm nos, horum cupiditate tenerentur: propterea [h] potentia in improbo Magistratu sedem nacta plurimas edit strages, quod nimis patet exemplo [i] Neronis: propterea [k] fama ipsa, quâ optimus quisque videtur duci, tamquam alterâ vitâ, [l] mortem geminat tandem aliquando fatiscens: propterea [m] fortuna, quæ vulgo dicitur prospera, mentem involvens tenebris, eamdem inducit cùm in errorem, tum in vitium, à quibus fortuna, quæ vulgo habetur adversa, sic liberat, hæc ut ad veritatem & virtutem, adeoque [n] amorem divinum excitet.

LIBRI III. [o] Prosa 1. & Metro 1.

At nisi hæc concesseris esse mala, fatearis necesse est, in his non esse nisi falsam felicitatem [o], quæ antè pellenda est, quàm verâ felicitate fruaris: unde

Tertiò, inquit, non etiam justè conqueritur ille, qui amissis iis duntaxat, in quibus falsâ assumtione felicitas versari creditur, tantò aptior est ad assequendam veram felicitatem: hic enim tantò liberior est à miseriis, quæ unica conquestionis causa.

Atqui tu, ô Manli, amissis iis duntaxat, in quibus falsâ assumtione felicitas versari creditur, tantò aptior es ad assequendam veram felicitatem.

[p] P. 2. [q] M. 2. [r] P. 3. & M. 3 [s] P. 4. & M. 4 [t] P. 5. & M. 5 [u] P. 6 & M. 6 [x] P. 7 & M. 7 [y] P. 8. & M. 8 [z] P. 9. [a] M. 9. [b] P. 10. [c] M. 10. [d] P. 11. [e] M. 11. [f] P. 12. [g] M. 12.

Primùm quidem ea duntaxat amisisti, in quibus falsâ assumtione creditur esse felicitas: tale enim est generatim [p] omne bonum creatum, ad quod malè applicatur [q] ingenita nobis summi boni cogitatio. Tales sunt [r] divitiæ. Tales [s] magistratus. Talis [t] potestas. Talis [u] gloria. Talis [x] voluptas corporis. Talia [y] omnia bona caduca.

Deinde aptior [z] es propterea ad assequendam veram felicitatem, nimirum veram summi boni cogitationem, aspirante tamen Deo, qui idcirco [a] invocandus est: aliquod enim est [b] summum bonum, videlicet Deus, cui cogitando omnis homo [c] vacare debet, tamquam [d] ultimo rerum omnium fini: quod ut doceatur homo [e], suam mentem attentiùs meditetur: hâc [f] quippe meditatione discet, omnia esse facta à Deo, à Deo regi, & ad Deum esse referenda: hâc cogitatione [g] felices sumus,

nec

nec infelices, nisi inspectis rebus caducis eadem cogitatio aut deleatur, aut saltem obscuretur.

ARGVMENTA CONSOLATIONI PHILOSOPHICÆ contraria cum responsionibus.

QUò antiquiora sunt præjudicia, eò difficiliùs hæc exuuntur; propterea Boëtio prædictis commoto plura suppetunt, quæ adversus illam Philosophiæ doctrinam opponat; sed suæ non desunt Philosophiæ responsiones.

LIBRI IV.

I. Si [a] Deus, *inquit Boëtius*, mundum regeret nec virtus præmio, nec vitium suâ careret pœnâ : cùm tamen contrarium experiamur. [a] Prosâ 1.

Nec [b] virtus præmiis, *inquit Philosophia*, nec suis caret vitium suppliciis. 1. Enim [c] probi Deo adhærentes cogitatione, humanâ sunt in patriâ, à quâ improbi exsulant. 2. [d] Probi sunt potentes, improbi impotentes, ex eo [e] præsertim, quòd illi moderentur, hi suis obsequantur perturbationibus. 3. [f] Probi in Deos, improbi in [g] bestias mente convertuntur : hinc improbi [h] miserrimi sunt, quorum idcirco [i] præstat misereri. [b] Ibid. [c] Metro 1. [d] P. 2. [e] M. 2. [f] P. 3. [g] M 3. [h] P. 4. [i] M. 4.

II. Sua sit probis felicitas, sua improbis miseria, *dicit Boëtius*, cur prœterea, Deo mundum regente [k], & probi incommodis, & commodis improbi afficiantur ? [k] P. 5.

Plura, *dicit Philosophia*, responderi possunt. Primùm enim quamvis [l] germana tantæ dispositionis causa ab homine ignoraretur, eidem tamen homini non propterea dubitandum, quin omnia rectè fierent [m] : admirari id homo potest, ut vulgus miratur effecta cælestia. Deinde hæ [n] vices non minùs providentiæ divinæ sunt, quàm fati; quare, ut [o] cœtera, in quodam circuitu versantur : sic [p] fortuna, etiam adversa, utpote quæ à Deo oritur, ad Deum referenda, ut [q] homo non nisi post susceptos labores fruatur optatis. [l] Ibid. [m] M. 5. [n] P. 6. [o] M. 6. [p] P. 7. [q] M. 7.

III. Quòd [r] omnia providenti, *inquit Boëtius*, nihil possit esse inopinatum, nullus, Deo mundum regente, in mundo èrit casus : quicquid in contrarium doceat experientia. LIBRI V. [r] Prosa 1.

Nullus, *reponit Philosophia*, [s] erit casus Deo : sed casus erit hominibus : sicut duæ [t] naves constanti duorum fluminum cursu abreptæ, suo quælibet, casu sibi invicem occurrere possunt. [s] Ibid. [t] Metro 1.

IV. Positâ [u] divinâ Providentiâ, *instat Boëtius*, non stabit humana libertas, cujus tamen unusquisque homo conscius est. [u] P. 2.

Ut sua [x] cuilibet menti stat libertas, *respondet Philosophia*, sic sua humanæ stabit : saltemque [y] Deus, cujus est omnia cernere, novit modum, quo humana libertas cum divinâ providentiâ possit conciliari. [x] Ibid. [y] M. 2.

V. [z] Quomodò, *quærit Boëtius*, providentia divina, utpote certissima, conciliari poterit cum humanâ libertate, quippe quę est expers necessitatis ? [a] an quia ut in cęteris, sic in hôc mens humana nec omnia nescit, nec omnia novit, ut à notis progredi nitatur ad ignota ? [z] P. 3. [a] M. 3.

[a] P. 4. Hæc [a] concordia, *Philoſophia refert*, idcirco videtur difficilis, quia divina prænotio humanam infinitè ſuperans, mente humanâ non capitur. Sic, quicquid Stoïci [b] putent, plures ſunt in eodem homine cognoſcendi modi, quorum alii alios ita tranſcendunt, ut quod intelligere poſſumus, illud non propterea poſſimus imaginari. Sicut [c] ergo ex imbecillitate noſtræ imaginationis, non debet negari noſtra intelligentia; ſic ex imbecillitate intelligentiæ humanæ, divina futurorum liberorum prænotio neganda non eſt. Non, inquam, propterea negari debet intelligentia humana, quæ idcirco data videtur homini, [d] præ cæteris animantibus, hic ut ad cæli conſpectum excitetur. [e] Deus igitur, utpote æternus, futura libera, ceu præſentia, illæsâ hominis libertate, novit.

[b] M. 4.

[c] P. 5.

[d] M. 5.

[e] P. 6.

CENSURA LIBRORUM BOETII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ.

SUOS hi libri habuerunt adversarios, quorum alij adjuncta esse, alij omissa hôc in opere quædam conqueruntur. Utrisque respondere jam conabimur.

I.

Henricus Glareanus, cui nonnulli adstipulantur, existimat, *præfatione in Opera Boëtij*, solutam hujus operis orationem, quòd hæc barbarior sit, à Boëtio non fuisse scriptam: ex quo non solùm dubitat; sed infitiatur, quidquam hujus operis germanum esse Boëtij fœtum.

Ad quod respondeo, primùm solutam strictamque hujus operis orationem ejusdem esse auctoris; deinde auctorem hunc esse Boëtium; postremò Boëtium non abs re gemino philosophici oratoris, & poëtæ officio functum, modò barbarè, modò Latinè locutum fuisse.

Primùm quidem stricta solutaque consolationis philosophicæ oratio ejusdem auctoris est: quandoquidem, demtâ alteruträ hâc oratione, nullus est superstitis nexus: vide enim (ne plura hîc describamus) quomodo sine prosâ, primi carminis ultimus hic versus,

Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

cohæreat cum hôc secundi carminis primo versu,

Heu quàm præcipiti mersa profundo
Mens hebet!

Vide etiam quantum disjungantur sine versibus interjectis postrema primæ, & prima secundæ *Prosæ* hæc verba: Philosophia *his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est: sed medicinæ, inquit, tempus est, non querelæ.* &c.

Deinde auctor ille est Boëtius: cùm omnes scriptores, quorum suprà mentionem fecimus, quinque libros consolationis philosophiæ inter germana Boëtij opera recenseant: nullo enim alio argumento convinceris, Æneida legitimum esse Virgilij opus.

Postremò non abs re Boëtius in toto hôc opere barbara verba miscuit Latinis. Voluit quippe philosophici oratoris officio functus, verbis ad sensum vulgi tunc barbari accommodatis uti, ut philosophica ejus cogitatio faciliùs auditorum animis comprehenderetur: in philosophiâ enim, quod optimè notat Tullius, *res spectantur, non verba penduntur.* Voluit verò poëtæ personam sustinens linguâ, ut aiunt, deorum loqui: non solùm ut eorumdem auditorum animi gravioribus sententiis lassati recrearentur: hanc etenim ob causam idem Boëtius, Platonem pluresque alios veteres imitatus, suos libros in disputatione & dialogo scripsit: verùm etiam ut latinitatem rudiori suo sæculo jam senescentem, & ad interitum properantem veluti è faucibus mortis eriperet;

ut cùm barbaros armis ab Italiâ prohibere consul non posset, barbariem ab Europâ suis saltem versibus doctor ejicere conaretur. Propterea in aliis ejus operibus cùm philosophicis, tum etiam theologicis prædicta barbaries aliquando occurrit: at ejusdem versus tersi sunt, elegantes, & propè divini: ut fatetur ipse Glareanus.

II.

Petrus Bertius, cui etiam video plures assentiri, arbitratur, *præfatione in hos Boëtij libros*, Boëtium totum hoc consolationis philosophicæ opus, proüt instituerat, non absolvisse, eidemque fuisse propositum ex doctrinâ quoque Christianâ, ea superioribus addere, quibus ad considerationem æternæ vitæ animus humanus attolli possit: tum quia » Non est verisimile, inquit, partem » illam à Christiano homine mortem ob oculos habente fuisse præteritam eum- » que, qui de sanctâ Trinitate in carcere scripsit, consolationem in adversis non » petiisse ex disciplinâ Christi, & doctrinâ rerum credendarum ac sperandarum li- » bris sacris explicatâ. Tum etiam quia idem Boëtius passim promisit, incœpit, » festinavit absolvere majora, viamque quâ mens in patriam evehatur, aperire.

At tanta quidem fuit Boëtij pietas, ut nemini dubium esse possit, quin vir ille sanctissimus, sicut in prosperis sic in adversis, Christum cogitaverit. Sed quicumque animo complexus fuerit eam, quam proposuimus, hujus operis ideam, hic certè opus hoc absolutum esse fatebitur: huc enim deductum est, quò lumen naturale sive Philosophia, quæ, ut cum Tertulliano loquar, mens est *naturaliter Christiana*, poterat tendere. Propterea quamvis in toto opere multiplex sese obtulerit sacri textûs citandi occasio, id non fecit Boëtius nisi semel, usus his sapientiæ verbis: *disponit omnia suaviter.*

Potuisset ergo Boëtius de suâ Consolatione philosophicâ locutus dicere, quod Justus Lipsius postmodum de suâ *Constantiâ* dixit. » Si mihi, inquit, » Theologum agere propositum, aberravi: si Philosophum, cur culpant? Hau- » rimus enim è lacunis, inquiunt, quæ licet è putissimo divinarum literarum fon- » re. Húc-ne me vocant? At ego ex animo testor & respondeo, non aliam » me viam salutis nosse, quàm hanc, quæ per unum illum & directum limitem » ducat: ad quem tamen percurrendum humanas etiam literas laxamenti aliquid » afferre censeam, imò adjumenti. Augustini consilium esse scio, quæ à phi- » losophis scripta sunt, colligere, *& in usum nostrum vindicare, possessoribus illis injustis erepta.* Hoc sequi volui, & peccavi. Peccassem fateor, si purum » hunc & mysticum religionis nostræ liquorem corrupissem veteri aliquâ & » olenti fæce. At contrà institi: & sordentem per se parumque mundam do- » ctrinam depurgare atque illustrare aggressus sum novo isto sole. Cui bono » autem id non bonum sit? In pugnâ, equitum aut statarij militis præcipuam » operam esse scimus: spernis ideo sagittarios & funditores? In domo exstruen- » dâ architecti maximam laudem & usum: tollésne operas igitur & administros? » Idem hîc censeo. Divinæ illæ literæ veri roboris, veræ virtutis & constantiæ so- » lidæ effectrices: nec tamen humanam prorsus sapientiam sperne. Eam dico, » quæ non se effert, sed servit placidè & ancillatur. Lapides, cæmenta, cal- » cem ex veteri & diu lapso ædificio illo Philosophiæ comportamus: ne invide » lucellum hoc architecto, & patiare materiam hanc substerni saltem in funda-

mentis. At enim sacra illa meliora, nec verbis abstinendum fuit? Meliora fateor: sed adde etiam graviora. Lacertos meos expendo & artus arteſque libro: cur onus mihi imponi patiar, cui non sim ferendo? Theologis, id est magnis altisque viris (& eximios multos hæc ætas tulit) magna ista & alta relinquo: mea cymba leget litus. Philosophum ego agam sed Christianum.

Quicquid verò Lipsius intenderit, noster Boëtius hâc suâ Philosophiæ Consolatione, suis non solùm, sed alienis etiam cæterorum hominum morbis, perturbationibus nimirum, apta quærit remedia. Quæ autem duci potuissent argumenta ex sacrâ doctrinâ, & exemplis cùm Christi, tum Sanctorum Patrum, hæc Christianis quidem, aut fortè etiam Judæis, nequaquam verò paganis prodesse potuissent: cùm philosophica, quibus utitur, argumenta utpote naturali lumine omnibus hominibus insito fundata, omnibus omnino hominibus ad curandos perturbationum morbos maximo usui esse possint.

Neminem porrò movere debet, quod Boëtius *passim promiserit, incœperit, festinaverit absolvere majora*: cùm enim prædictum lumen naturale nihil aliud sit, quàm notio menti humanæ divinitus impressa, sive cogitatio, quâ Deus utpote magister non minùs, quàm principium & finis humanæ mentis, eamdem mentem docet viam salutis æternæ; cumque ipsa ejusdem mentis attentio, quædam sit interrogatio sive precatio, quâ ipsa mens Dei discipula majorem eruditionem poscit rogatque suum præceptorem Deum, magis illustrare paratissimum; propterea auctâ nostrâ ad hanc primam Veritatem attentione, prædictum lumen ita crescere potest, ut viam quâ mens in patriam revehatur, aliquo modo possit aperire: quamquam, ut religio Christiana docet, hanc viam feliciter obire non possimus, nisi monstrante, præeunte, & adjuvante Christo, qui est *via, veritas, & vita*.

INDEX RERUM PRÆCIPUARUM, quæ in his Boëtij Commentariis occurrunt.

A.

ACHÆMENIA quid? *pagina* 315.
adminiculum cur dicatur? 135.
admiratio quid, & unde? 291.
adytum quid? 93
æternitas definitur. 348
Ætna mons. 143
ævum quid? aliud perpetuum, aliud certo definitum tempore. 37
differt ab æternitate, & tempore. 121
Agamemnonis labores. 307
Alcibiades non fuit mulier. 213
ambiguum quid? 324
ambitio & ambitus. 155. & 216
amnis unde dicatur? 89
amor *inadæquatè* & *adæquatè*. 167
Anaxarchus linguam dentibus abscissam in tyrannum expuit. 148
anxium quid? 120
anxietas. 187
appetitus voluntarius & naturalis. 227
Aquilo ventus. 79
Arcturus unde? 67. & 289
area fortunæ. 95
arena vel harena quare? 105
arvum quid? 138. & 173
ab assuetis non fit *passio*. 251
attentione Deum precamur. 91
autumnus cur ita vocetur? 21.

B.

BAcchi munus vinum. 80. & 139
beatitudo alia res, alia modus. 176
Boëtius bene meretur de omnibus. 45
exulat immeritò. 49
objecta sibi crimina pluribus purgat. 58
ignem agnoscit *purgatorium*. 281
Boreas ventus. 27
Brutus Romanæ libertatis assertor. 163
Busiris ab Hercule interfectus. 148.

C.

CAsus admitti potest & rejici. 313
Catullus Nonium convitio consectatur, nec in hôc erravit Boëtius. 192
cognitio impeditur perturbationibus. 88
cognoscimus intelligentiâ, ratiocinatione, imaginatione, & sensu. 336
Criterium sive norma veritatis. 341.

D.

DEus cognoscitur mundi ordine. 83
est causa omnium. 206
invocandus homini aliquid molienti. 219
hominem docet. 258
Dij poëtis paganis superi & inferi. 252
dolia duo in Jovis limine. 103.

E.

EBrio similis qui bonis adhæret caducis. 179
Epicurus & Epicurei. *ibid.*
ἕπου θεῷ Pythagoreis. 58
exsul alius corpore, alius mente, hic numquam exulat invitus. 72.

F.

FAbula quid? 254
Fama brevioribus loci temporisque angustiis semper continetur. 156
fatum definitur. 294
fortuna omnis bona est, nec nisi abutentium vitio mala. 304.

G.

GRatiam habere, agere, & referre. 101.

H.

HAbenæ ab equis ad alia transferuntur. 281
heres alius suus, alius externus. 122
Hesperus Grammaticis, Historicis, Poëtis, & Philosophis quid? 65

Hometo Sol omnia cernit & audit. 322
homo rationale animal atque mortale. 85
animal bipes rationale. 337
erigitur corpore ad cœli conſpectum. 346.

I.

IMmortalitas mentis humanæ probatur. 159
imperij forma triplex. 72. & 146
improbi miſericordiam potiùs quàm iram noſtram debent excitare. 286
impunitas fraudes parit. 61
ingenuus dicitur fons, homo, ager. 173
inſenſilia ſenſilibus vulgo proponuntur. 9.

L.

LEthargus & corporis & mentis morbus. 25
lex alia humana, alia divina, quæ æterna, naturalis, & *poſitiva*. 115
Liberis carens infortunio felix. 210
libertas generatim definitur. 318
humana eſt facultas ad utrumlibet. 319
varia pro variis mentibus. 320
lumen mentis non extinguitur, ſed offunditur corpore. 242
Lynceis oculis videre. 212.

M.

MAchinæ Boëtio dicuntur corpora animata. 238
mel poſt amara dulcius. 174
mens humana inter Deum, & corpus media ab hôc & ab illo afficitur. 22
Modus & pars differunt. 217
moliri iter, inſidias, arcem. 242
mulſum quid? 140
Muſæ Boëtio aliæ Poëticæ, aliæ Philoſophicæ. 12
Muſica ars cùm canendi, tum componendi carminis. 94.

N.

NAtura unde dicatur? 21
alia in genere cauſæ, alia in genere formæ. *ibid.*
cur obſcura? *ibid.*
natura vocatur Deus. 181
Nero luxuriæ ſævientis. 197
ejuſdem ſævitia. 151
nimboſi imbres quare? 27
nobilis unde dicitur? 121
nobilitas quid? 205
nox duplicis generis: altera poſt, altera ante Solis occaſum. 17
nutus voluntas eſt; unde numen eſt ipſius Dei voluntas. 122.

O.

OBex unde dicitur? cur ſcribitur *objice & obice*. 89
oculi fixi conſtantem mentis cogitationem ſignificant. 176
ὄνος λύρας aſinus lyræ auditor quare dicatur? 42
Orphei fabula, hujuſque cantûs vires. 251
oſtentum quid? 99
oſtrum quid? 196.

P.

PApæ! interjectio admirantis quare? 264
Papinianus juriſconſultus ab Antonino Caracalla interfectus. 200
pars & modus quomodo differunt? 217
Parthus fugiendo pugnat. 315
Paulus miſertus calamitatum regis à ſe capti flevit. 103
paupertas, anguſtia rei familiaris. 121
pectus ſignificat aliquando voluutatem. 24
perenne unde dicitur? 127
perjurium quid? 69
ſua eſt perjurio pœna. *ibid.*
perturbationum definitus non eſt numerus, quatuor tamen apud antiquos. 90
vinci ſolent principes libidine, irâ, triſtitiâ, & ſpe. 270
Philoſophia deſcribitur ſpecie mulieris de cœlo lapſæ. 9
ejus oculi ardentes; ſtatura ambigua, veſtes, quas ipſa compoſuit, obſcuræ; dextera libellos, ſceptrum ſiniſtra geſtabat, ab eâdem pag. ad 11
magiſtra eſt omnium virtutum. 31
nutrix humanæ mentis. 30
ſcientia divinarum humanarumque rerum. 43
ſupero cardine delapſa ſive divinitus data. 31
vultu placido loquitur. 71
philoſophus ſapientiæ ſtudioſus. 241
Phœbus cur dicatur Sol? 28
π & θ cur in veſtibus philoſophiæ. 11
piſcari in aëre, venari in mari paradoxa cur dicantur? 214

Platonis ſententia de recordatione. 245
pœnitentia definitur. 210
polus quid? 113
populorum ſuffragia, etiam tempore Boëtij, contuliſſe ad dignitates obtinendas, hinc patet, quòd eidem Boëtio objicerent, *ob ambitum dignitatis ſacrilegio* ipſum *conſcientiam polluiſſe.* 57
præcipitatio quid? 162
alia corporis, alia mentis. 80
præfectus annonæ magna olim dignitas apud Romanos. 295
præmium definitur. 271
pretioſum quid & quomodo? 132
principium ſuum omnia repetunt. 182
probi in deos, improbi in beſtias convertuntur. 272
prodigium quid? 92
profanus dicitur cùm locus, tum homo. 13
Providentia divina definitur. 293
hujus plura argumenta. 300
ejuſdem cum libertate humanâ difficilis concordia. 324
purpura venenum Tyrium. 141
purpureus vocatur nigror, candor, tubor, & quilibet alius color & decor. 79

Q.

QUalitates elementorum, quas vocant *alterativas*, & *motrices*. 223
quercus ante inventas fruges populis victum ſuppeditabat. 78

R.

REcolere dicitur etiam de mente. 117
Regulus conſul à Carthaginenſibus, quos vicerat, reſectis palpebris, interfectus eſt 148
remedium quid? 109
Rhetorica palmæ, Dialectica pugno ſimilis. 94
rimari quid ſit? 21.

S.

SAcrilegium, cujus accuſatur Boëtius. 57
ſalum, mare. 35
Sapientia æterna diſponit omnia ſuaviter. 247
ſemen veritatis in mente. 243
ſenectus alia naturalis, alia violenta. 6
ſerenus idicitur de corpore & de mente. 37
ſpiritus Univerſi. 20. & 213

T.

TAgus aurifer. 234
Tigris & Euphrates ex eodem fonte. 316
Tireſiæ vaticinatio: *aut erit aut non.* 327
Tragœdia & Comœdia quomodo differunt? 103.

V.

VAdum quid? 316
veſtes ſcindere mos antiquus afflictorum. 3
victor idem quod voti compos. 19.
Ulyſſis caſus, & Herculis labores. 308.

Cætera accuratiori vocabulorum indice, ad finem hujus Operis addito, notantur.

ANICII

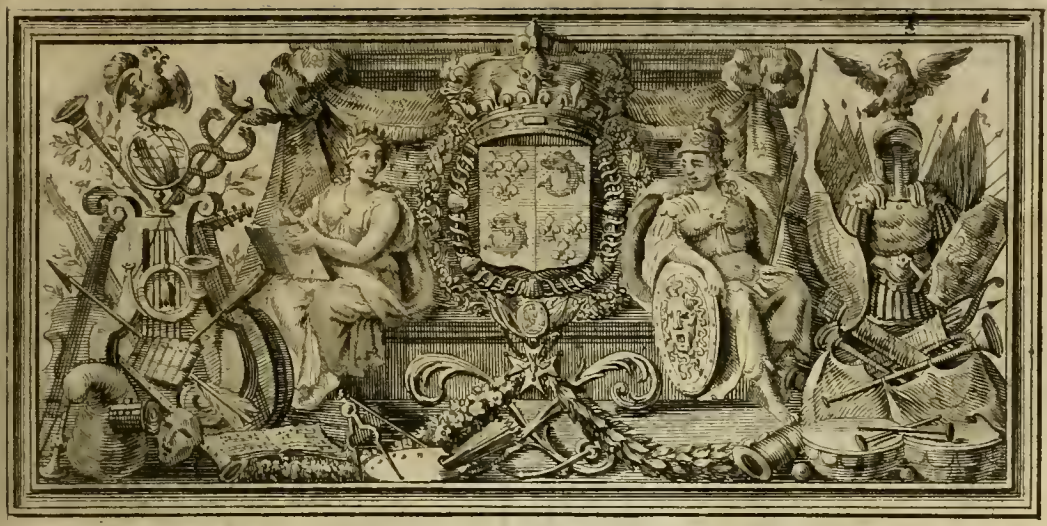

ANICII MANLII SEVERINI BOËTII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ LIBER I. INCIPIT.

METRUM I.

QUOD vocatur Elegiacum. Eſt autem Elegia carmen conſtans ex duplici genere verſuum alternorum, quorum prior hexameter Heroïcus ſexto loco ſpondeum, quinto dactylum, quatuor reliquis indiſcriminatim ſpondeum, vel dactylum habet: poſterior pentameter Elegiacus quinto quattoque loco anapæſtos; tertio ſpondeum; duobus primis promiſcuè ſpondeum, aut dactylum obtinet.

ARGUMENTUM.

BOëtius obſervato diſcrimine, 1. inter priores, & præſentes ſuos verſus; 2. inter proſperam, & adverſam ſuam fortunam; 3. inter florentem, & caducam ſuam ætatem; 4. inter acceſſum, & receſſum ſuæ mortis; ex inconſtantiâ ſuis amicis probat, non fuiſſe felicem rerum ſuarum ſtatum.

CARMINA qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis, heu, mœſtos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant ſcribenda Camenæ,

INTERPRETATIO.

EGo, *qui olim perfeci poëmata, dum ſtudia* mea *florerent. Heu* ipſe *afflictus* compellor *aggredi verſus triſtes. En Muſæ lacerata ſuggerunt mihi, quæ opor-*

NOTÆ.

1. *Carmina.*] Carmen à canendo dictum, ut ſicut, auctore Voſſio, à *geninen* eſt *germen*; ſic à *canimen* ſit *carmen* n in r converſo, quemadmodum in pluribus aliis. Hinc carmen eſt ſtricta oratio, ex pluribus verſibus compoſita, quam Poëtæ cancre dicuntur: ſicut Virgilius Æneida incipiens ait, *Arma virumque cano:* carmen enim vocatur longius quoddam vatis opus: ut epigramma; ſic Catulli epigrammata inſcribuntur *carmina*; ut ode; ſic odæ Horatij appellantur *carminum libri:* ut quodlibet poëma; ſic liber primus Lucretij ab eodem dicitur *carmen* l. 6.

Commemorate quod in primo quoque carmine claret.

At unicus verſus non ſolet appellati *carmen:* niſi fortè hic, ſententiâ inclusâ, poëmati non impar videatur: ſicut Virgilius 3. Æn. v. 287. canit,

Poſtibus adverſis figo & rē carmine ſigno:
Æneas hæc de Danais victoribus arma.

2. *Modos.*] *Verſus:* Modus enim generatim eſt mediocritas, quam ultra citraque non eſt rectum: quemadmodum docet Horatius, lib. 1. ſerm. ſat. 1.

Eſt modus in rebus: ſunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.

Hinc *moderatus* idem quod *temperatus*; *modeſtus*, quaſi *modum ſervans*; *commodùm*, quaſi *cum modo.* Si autem alicubi, maximè in ſenſu, mediocritas ſervanda, præſertim verò in eo qui fit auribus, quarum judicium, auctore Tullio, eſt ſuperbiſſimum: ex quo fit, ut Muſica & Poëſis, quæ in hôc ſaltem cognatæ dicuntur, quod eodem auditu percipiantur, in quibuſdam *modis* verſentur: *in muſicis*, inquit Tullius 1. de or. *numeri, & voces, & modi:* Horatius verò carm. l. 2. od. 1. v. ult. *Quare modos leviore plectro*; od. 12. v. 4. *aptari cithara modis:* l. 3. od. 3. v. ult. *magna modis tenuare parvis*: od. 9 v. x. *dulces docta modos & cithara ſciens:* & de arte poët.

Acceſſit numeriſque modiſque licentia major.

Propterea qui verſus componit, hic Virgilio, Ovidio, Horatio, & cæteris dicitur *modulari*; ſicut Ciceroni 2. de nat. *Tibiæ* dicuntur *modulatè canentes & fidiculæ numeroſè ſonantes.*

Sicut autem carmen non dicitur, niſi de integro quodam poëmate, ita *modus* non videtur dici, niſi de verſibus, hujus operis partibus: unde Boëtius, qui verba hæc inter ſe oppoſuerat in duobus his primis verſibus; *peregi*, & *cogor inire*; *ſtudio florente*, & *flebilis*, ἀντίθετα continuans nunc opponit etiam *carmina*, & *modos mœſtos*; ſicque lectorem docet, qualis erat afflictus, quantumque mutatus à Boëtio ſive ſcipſo florente.

3. *Camenæ.*] *Muſæ*, quæ dicuntur *Camenæ*, non à cantu amœno, ut quidam aiunt, ſed non ſecus ac carmen, à canendo, ita ut priùs dicerentur *Carmenæ:* quòd nimirum, Muſis veluti inſpirantibus, fiant carmina ſive cantus; aut quòd, inquit Feſtus, canant Muſæ antiquorum laudes: quamobrem ſcribendum *Camenæ*, non *Camœnæ*. Hæ autem Muſæ nunc perhibentur *la-*

Et veris Elegi fletibus ora rigant.
5. Has saltem nullus potuit pervincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter.

Interpretatio.

tet scribere ; *Versúsque flebiles aspergunt* } *metus potuit adducere has saltem* musas, *vultum* meum *lacrymis synceris Nullus* } *ut non comitarentur meam viam.* Ex-

Notæ.

cera, quòd sortis Boëtianæ participes, illo florente florere, eodemque afflicto affligi, pannosæ & laceris similes viderentur : antiquus enim erat afflictorum mos, vestes scindere : unde lib. Job. cap. 1. v. 20. *tunc surrexit Iob & scidit vestimenta sua* : & lib. 1. Reg. cap. 4. v. 12. *Vir de Benjamin ex acie venit in Silo in die illâ, scissâ veste & consperssus pulvere caput.* Ipse Virgil. Æn. 12. v. 609.

Demittunt mentes : it scisså veste Latinus,
Conjugis attonitus fatis urbisque ruina

Hæ tandem Musæ *dictare* dicuntur Boëtio *scribenda* ; quòd Poëtæ fingant, nihil à se sive ore sive scripturâ emitti, nisi quod sibi fuerit, inspirantibus Musis, cognitum : quate hi magnum quoddam carmen non solent aggredi, nisi iisdem Musis invocatis : sic Homerus ἰλ β : *dicite nunc*, inquit, *mihi Musæ, quæ domos cœlestes incolitis : vos enim Deæ estis, & adestis, & omnia novistis. Nos autem famam duntaxat accepimus; neque quicquam scimus :* sic Horatius Sat. l. 1. Sat. 5. *Musa velim memores :* sic Virgil. Æn. 7. v. 641.

Pandite nunc Helicona, Deæ, cantusque movete. . . .
Et meministis enim, Divæ, & memorare potestis :
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

4. *Elegi.*] *Versus flebiles* sive *miserabiles :* Elegus enim, unde Elegia, est carmen versuum hexametrorum pentametrorumque alternis dispositorum ad tristitiam præsertim significandam: hinc Horatius, l. de arte poët.

Versibus impariter junctis querimonia primùm ;
Post etiam inclusa est voti sententia compos :
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor
Grammatici certant & adhuc sub judice lis est.

Idem carm. l. 1. od. 33.

Albi ne doleas plus nimio memor
Immitis Glyceræ, neu miserabiles
Decantes elegos.

Unde Ovidius l. 2. fast. in initio.

Nunc primùm velis Elegi majoribus itis:
Exiguum, memini, nuper eratis opus.

Scilicet versus illi idcirco vocantur Elegi, quòd ijdem in funeribus præsertim adhiberentur : ἔλεγος enim *fletus* dicitur ἀπὸ τοῦ ἐ ἐ λέγειν, quæ flentium vox est apud Aristophanem : quamobrem Ovidius 3. de arte eleg. 1. ait,

Flebilis indignos Elegeïa solve capillos :
Heu nimis ex vero nunc tibi nomen inest.

Quemadmodum fletus Elegorum nunc à Boëtio vocantur *veri* ; quòd nimirum ex tristitiâ, quæ solita est Elegorum materia, oriantur, hisque *Elegi* dicuntur *ora rigare*, sicut à Virgilio 6. Æneid. v. 699.

Sic memorans, largo fletu simul ora rigabat.

5. *Has saltem.*] *Musas* : nam ex omnibus bonis, quibus homo affici potest, quæque sunt vel exteriora, ut divitiæ, honor, amici, liberi, & parentes ; vel interiora, sive corporis, ut robur, pulcritudo, & sanitas ; sive mentis ; ut scientia, & virtus ; sola mentis bona hostium incursibus non sunt obnoxia: quare Ovid. 3. Trist. el. 7.

Nempe dat & quodcumque libet fortuna rapitque,
Irus & est subitò, qui modò Cræsus erat.

Gloria felicis olim viridisque juventæ,
Solantur mœsti nunc mea fata senis.

Interpretatio.

dem Musæ, quæ fuerunt *gloria* meæ *juventæ quondam fortunatæ & vividæ*, | *consolantur nunc* adversam *fortunam senis tristis.*

Notæ.

Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingenijque bonis.
En ego cùm patriâ caream, vobisque domoque
Raptaque sint, adimi quæ potuere mihi:
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Cæsar in hoc potuit juris habere nihil.

Id expertus est Boëtius, qui agente Theoderico, non solùm opes, dignitates, bonamque valetudinem amisit, sed à suis etiam desertus amicis, quippe qui terrore imperatoris, qui Romam quoque non dubitavit evertere, victi fugerunt: quamobrem Boëtius solis animi bonis in suo exilio comitatus est, scientiâ videlicet & virtute: sed cùm de suâ virtute apertè loqui non ita deceret virum modestissimum, nominatis Musis, scientiæ saltem comitis meminit. Sic Ovid 4. Trist. el. 1.

Me quoque Musa levat, Ponti loca jussa petentem:
Sola comes nostræ perstitit illa fugæ.
Sola nec insidias inter nec militis ensem,
Nec mare nec ventos, barbariamque timet.

Non omittam, quod Grammatici docent, *saltem* natum esse à captivis, qui nihil aliud præter *salutem* à victore petunt.

7. *Gloria.*] Honos, bona fama, & gloria ita inter se differunt, ut honos quoddam sit genus, cui subjiciatur primùm quidem bona fama; deinde gloria: quare sicut honos, sic gloria generatim est bona virtutis alienæ existimatio, signo aliquo manifestata: sed honos potest esse unius; bona fama, non nisi multitudinis; & gloria, etiam Optimatum bene de te existimantium: hinc, auctore Scaligero, gloria dicitur quasi *glosia*: quomodo ara, lares, arena, quasi *asa, lases, asena: glosia* autem oritur ex γλῶσσα, id est lingua, quòd gloria sit fama ingens de alicujus virtute ac meritis. Hinc de se Ennius.

—— *Volito vivu' per ora virum.*

Quod imitatur Virgil. Æneid. 12. v. 235.

Succedet famâ, vivusque per ora feretur.

Fama autem non aliâ de causâ habetur ingens, nisi quod hæc per mentes & per ora quoque Optimatum vagatur: huc respiciens Tullius pro Mar. *Gloria*, inquit, *est illustris & pervagata multorum & magnorum vel in suos cives, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum.* At quæritur hîc scientiæne, an virtutis fuerit ingens illa Boëtij fama? qui pro virtute Boëtij sentiunt, hi legendum putant, *solatur*, quòd Syntaxis alioqui non staret: quasi Boëtius laudator temporis acti se puero, dixerit se senem eâ consolatione sustentari, quòd per juventam, & virtute & gloriâ virtutis præmio, affectus fuerit. Nos autem pro scientiâ pugnantes; arbitramur, gloriam hanc fuisse Musarum, de quibus in versu ultimo agitur: unde legendum putamus, sicut in omnibus antiquis codicibus legitur *solantur:* quasi ab eodem Boëtio dicatur: *Musa eb quas dum juvenis florerem, gloriam consecutus sum, nunc afflictum senem me consolantur.* Et certè cùm mens humana pluribus simul cogitationibus vehementer affici nequeat, propterea dum in jucundam cogitationem sedulò incumbit, sæpius tristi cogitatione, veluti hujus immemor, non videtur affici: sic qui perfecto scelere

Venit enim properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem juſſit ineſſe ſuam.
Intempeſtivi funduntur vertice cani,
Et tremit effœto corpore laxa cutis.

INTERPRETATIO.

Nam ſenectus feſtinata ærumnis, acceſſit mihi *improviſa, & mœror effecit, ut ætas ſua eſſet in me. Canities præmatura ſpargitur per* meum *caput, &* mea *pellis, confectis membris, rugoſa contremiſcit.*

NOTÆ.

conſcientiæ ſtimulis vexantur, iidem ludo, colloquiis, aut qualibet aliâ exercitatione, tanquam conſolatione triſtem hanc cogitationem permulcent: ſic pater inopinatâ filij dilectiſſimi morte afflictus, diligenti venationis labore tanquam conſolatione luctum ita abſtergit, ut hujus immemor videatur: Ovidius 4. Triſt. el. 1. canit.

Exul eram, requieſque mihi, non fama petita eſt:
Mens intenta ſuis ne foret uſque malis.
Hoc eſt cur cantet vinctus quoque compede foſſor,
Indocili numero cùm grave mollit opus.
Cantat & innitens limoſa pronus arena,
Adverſo tardam qui vehit amne ratem.
Quique refert pariter lentos ad pectora remos,
In numerum pulsâ brachia verſat aquâ.
Feſſus ut incubuit baculo ſaxoque reſedit
Paſtor, arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data penſa trahentis
Fallitur ancillæ decipiturque labor.
Fertur & abductâ Lyrneſide triſtis Achilles
Æmoniâ curas attenuaſſe lyrâ.
Quum traheret Sylvas Orpheus & dura canendo
Saxa bis amiſſa conjuge mœſtus erat.

Sic ergo Muſa levat Boëtium: Verùm tria hîc ſuperſunt obſervanda. Primùm quidem obſervanda vis cæſuræ in his verbis, *felicis olim*: cæſura enim, quæ nihil aliud eſt in verſu, quàm reſidua prioris *ſcanſionis* ſyllaba, quâ poſterior *ſcanſio* incipitur, ſyllabam aliàs brevem producere poteſt; quòd nimirum, veluti initium ſequentis vocabuli, ita elevari debet pronuntiando, ut reliquas ejuſdem vocabuli ſyllabas ſuſtinere poſſit: exempla ſunt cuique obvia: Virg. Æn. 4. v. 64.

Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

Deinde obſervandum diſcrimen, quod nonnulli ponunt inter *juventus*, *juventas*, & *juventa*: nam *juventus*, inquiunt, eſt multitudo juvenum, *juventas* eſt dea, & *juventa* ætas: ſed hæc non conſtant: nam Salluſtius juventutem vocavit ætatem. Poſtremò obſervanda ætas Boëtij, qui quamvis hîc ſeipſum dicat ſenem, tum tamen, cùm hæc ſcriberet, nondum attigerat quinquageſimum ætatis ſuæ annum: propterea addit ſe non tam annorum, quàm ærumnarum ſerie ſenuiſſe ſic.

9. *Venit.... Senectus.*] Rationem affert Boëtius, cur ſe dixerit ſenem. Senectus quippe, quæ auctore Tullio definiri poteſt *occaſus vitæ*, ex eo contingit, quod fibris, ex quibus ſolidæ corporis animati partes conſtant, retardatis, eædem partes ſolidæ ad tantam duritiem perveniant, ut non modò non creſcant, ſed nec nutriri poſſint. Hinc canities, rugæ, & tremor oriuntur. Canities quidem à ſenectute oritur, quòd ſuccus, ex quo fiunt capilli, minùs actus corpuſculorum rotundorum figuram induit: propterea enim albeſcunt nix, ova, charta, ipſum etiam atramentum in ſpumam converſum: propterea candeſcunt lintea rori ſolique expoſita: hinc ſi eadem capillorum materia, recuperato ſuo priſtino motu, hanc figuram

Mors hominum felix, quæ se nec dulcibus annis
Inserit, & mœstis sæpe vocata venit.

Interpretatio.

Illa *mors hominum* est *fortunata, quæ non sese immittit florentibus temporibus, & adest, afflictis frequenter implorata.*

Notæ.

mutet, canities exuitur: ut in iis aliquando contigit, qui valetudinis vitio canuerant. Rugæ etiam à senectute oriuntur: quòd fibræ cutis, quæ antea motu distendebatur, moratæ aliæ aliis sic incumbant, ut sulcum mentitæ, vultum arare videantur. Denique senes tremere solent, propter inopiam spirituum à cerebro per nervos diffusorum.

Duplex autem est senectus, nempe naturalis, & violenta: prior annorum, posterior ærumnarum longâ serie accidit: unde Ovid. l. 1 de pont. El. 5.

Iam mihi deterior canis aspergitur ætas,
Iamque meos vultus ruga senilis arat....
Confiteor facere hoc annos: sed & altera causa est,
Anxietas animi continuusque labor....
Me quoque debilitat series immensa laborum:
Ante meum tempus cogor & esse senex.

Atqui Boëtius non de annosâ suâ senectute conqueritur: si quidem hæc non incipit ante annum vitæ quinquagesimum, quem nondum attigerat Boëtius; quando hæc scripsit: sed de ærumnosâ solùm suâ senectute hîc loquitur, quam idcirco dicit 1. *properatam malis*, quòd ærumnæ fuerint illius senectutis causæ: 2. *inopinam*; quod hæc ante tempus ad fuerit: 3. *ætatem doloris*, quòd cùm ætas senilis dolorem afferre soleat, dolor Boëtio attulerit ætatem senilem: hinc canities Boëtij vocatur *intempestiva*, quòd exilio, carcere, cæterisque calamitatibus acciderit: quemadmodum Scaliger. Exercit. 312. in Cardan. narrat, quemdam subito mortis terrore correptum unius noctis spatio canuisse.

Cùm porrò canities, rugæ, & tremor senectutis non minùs ærumnosæ quàm annosæ sint comites, propterea horum fit mentio versibus XI. & XII, quasi fuerint effœti corporis effecta. Nempe effœta vocatur primùm quidem parens quæcumque, quæ fœtum edidit, deinde parens, quæ frequenti partu lassata párere tandem desiit, denique res quævis, quæ exhaustis viribus ita languet, nihil ut possit producere. Sic Virgil. 1. Geor. v. 81.

Effœtos cinerem immundum jactare per agros.

13. *Mors hominum felix.*] Cùm locutio sit cogitationis interpres, qualis est cogitatio, talis esse debet hominis locutio: verè enim Christus Mat. XII. v. 34. ait: *ex abundantia cordis os loquitur.* Sic Dido Æneid. 4. pro diversis, quibus in Æneam afficitur, cogitationibus diversa loquitur, ut hunc modo à Dijs, modò à feris genitum dicat

Credo equidem, nec vana fides, genus esse deorum....
Nec tibi Diva parens, generis nec Dardanus auctor
Perfide: Sed duris genuit te cautibus horrens.
Caucasus, Hyrcanaque admôrunt ubera tigres.

Cùm igitur Boëtius nondum consuluerit Philosophiam, non intelligentiâ sed præjudicio ductus loquitur. Non, inquam, loquitur duce intelligentiâ: diceret enim in prosperâ fortunâ cum Tullio mortem propter incertos casus quotidie imminere, & propter vitæ brevitatem nunquam longè abesse: in adversâ verò eandem mortem moras compensare ætèrnitate melioris vitæ, inquam introducit. At idem Boëtius loquitur suadente præjudicio, voluptate nimirum & ægritudine, quibus mens

15. Eheu, quàm ſurdâ miſeros avertitur aure,
Et flentes oculos claudere ſæva negat!
Dum levibus malefida bonis fortuna faveret,
Pœnè caput triſtis merſerat hora meum.
Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,
20. Protrahit ingratas impia vita moras.

Interpretatio.

Heu quàntùm inexorabilis mors *recedit ab* hominibus *calamitoſis*, *&* quantum *crudelis recuſat obſtruere oculos lacrymantes! Cùm fortunæ ob inconſtantem gratiam temerè credita, mihi aſpiraret, non multum abfuit, quin dies mœſta terminaverit meam vitam: jam verò, quoniam* fortuna *adverſa convertit aſpectum mendacem, anima* mea *improba producit* meos *dies injucundos.*

Notæ.

humana in proſperâ adverſâque fortunâ afficitur: qui enim voluptate afficitur, huic mors illa videtur *felix, quæ ſe dulcibus annis non inſerit:* qui verò ægritudine animi laborat, eidem *mors*, quæ *ſæpe vocata venit*, ita felix videtur, ut eo crudelior ſit, quo veluti ſurda, vitam finit duci longiorem. Atque inde Boëtius colligit, nequidem his legibus mortem ſibi fuiſſe felicem: cùm mors in proſperâ præceps voluerit, in adversâ autem fortunâ tarda noluerit vitam auferre: quod ſatis manifeſtum erit obſervatis quibuſdam, quæ ſequuntur, vocabulis.

15. *Surdâ aure.*] Surdus dicitur homo, qui aure impeditâ non audit: quare cùm auris inſitis præſertim ſordibus impediatur, propterea *ſurdus* ſive ut veteres loquebantur, *ſordus* videtur dici per contractionem quaſi *ſordidus*. Sed, nomine hinc ad ſolam mentem tranſlato, ille etiam dicitur mente ſurdus, qui quodam affectu contrario impeditus orantem non exaudit: unde Stat. 2. Silv.

Odiſtique chelyn ſurdaque averteris aure.

Mors autem à Poëtis fingitur veluti quædam perſona, quæ, pro diverſis ſuis affectibus, invocantes poſſit exaudire, vel non exaudire.

16. *Claudere oculos.*] Tantum eſt oculorum in vitâ hominis ſervandâ momentum, ut vita in motu, mors in quiete oculorum verſari vulgo dicatur: propterea is cenſetur vivere, qui fruitur; mori verò qui caret luce, quæ oculis percipitur. Hinc Æneid. 4. v. 450.

Tum vero infelix, fatis exterrita Dido
Mortem orat: tædet cœli convexa tueri:
Quò magis inceptum peragat lucemque relinquat....

17. *Fortuna malefida.*] *Cui malè credatur:* Cùm enim fortuna inſana ſit, cæca, bruta, globoſique ſaxi inſtar volubilis, ſicut perhibent Philoſophi, propterea quos attollit, eoſdem ſtatim deprimit. Unde Horatio, Carm. l. 1. od. 35. fortuna eſt

Præſens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos.

18. *Hora merſerat caput.*] Tempus Poëtis dicitur cauſa rerum: Unde aliud proſperum quod favet, aliud adverſum quod nocet. Hora autem quædam eſt temporis pars, quæ quòd ferè *mergat* Boëtium, idcirco vocatur *triſtis*.

20. *Impia vita.*] Impius eſt, qui de Deo, parentibus, aut iis qui parentum vices gerunt, malè meretur: unde herba quædam, quæ quòd nata parentes ſurculos ſuffocet, *Impia* appellatur. Vita autem, quam hactenus Boëtius inſtar cujuſdam parentis, fovere ſtuduerat, de eodem videtur malè mereri in hoc, quod receſſum ſuum procraſti-

Quid me felicem toties jactastis amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

Interpretatio.

O *amici, quare dixistis tam saepe, me esse beatum? qui lapsus est, ille non stabat vestigio firmo.*

Notæ.

nans, ejusdem Boëtij ærumnas producat. Sic Quintilianus in Procem. l. 6. institu. *impiam* vocat *vivacitatem*.

21. *Amici.*] Boëtius alloquitur suos amicos, ut pote qui cum antea Boëtium felicem dixissent, ipso exitu nunc sui erroris convinci possunt. Scilicet hominum animis insita est felicitatis & miseriæ notio: unde miseriam fugimus, felicitatem prosequimur naturaliter. Cùm autem ut illa notio, sic hæc propensio sit Dei illustrantis moventisque munus, propterea utraque illa cogitatio ratione sui ita recta est & uniusmodi in omnibus hominibus, ut non nisi propter perversam hominis malè applicantis voluntatem iniqua sit & multiplex. Hinc, pro vario perturbationum impetu, alius divites, alius potentes, alius aliis bonis creatis affectos putat esse felices: Sic ergo ex amicis Boëtij, dum hic floreret, nonnulli ipsum dixerant beatum, quòd opibus abundaret; cæteri, quòd magistratum gereret: Sed omnes nunc exitu convincuntur, Boëtium non propterea dici debuisse felicem: lapsus quippe certum est instabilitatis argumentum, & miseria præsens probat nullam fuisse præteritam felicitatem: si quidem cùm metus amittendæ prosperitatis quædam sit miseria, idcirco nulla hominis prosperitas haberi potest felicitas, nisi hæc fuerit particeps constantiæ, cujus ille sit conscius: jactata autem illa Boëtij prosperitas constans non fuit; quandoquidem ille de gradu dejectus est: hincque manifestum est aliquem potuisse cadere, quod idem cecidit.

PROSA I.

ARGUMENTUM.

DESCRIBITUR Philosophia, quæ, fugatis Poëticis Musis, ad Boëtium in lectulo jacentem accedit, magnam mentis ejus perturbationem deploratura.

HÆc dum tacitus mecum ipse [a] reputarem, querimoniamque lacrymabilem [1] [b] styli officio designarem, [2] adstitisse mihi supra [c] verticem visa est mulier reverendi admodum vultûs,

INTERPRETATIO.

a *recogitarem.* b *calami ope notarem.* | c *caput* meum.

NOTÆ.

1. *Styli officio.*] Stylus est graphium, quo veteres in cerâ exarabant: hôc autem veluti calamo se usum dicit Boëtius ad scribendos versus prædictos, quos vocat *querimoniam lacrymabilem*, quòd sint Elegi: Elegi enim sunt versus miserabiles.

2. *Adstitisse.*] Est hoc in more positum, non modò apud Poëtas, verùm etiam apud Oratores, ut quod sensu percipi non potest, id objectâ quadam re sensili, sibi primùm, deinde auditoribus suis cogitandum proponant: ut quæ veritas primùm hîc latere videtur, hæc difficultate inveniendi magìs arrideat inventa. Hinc *familiare est Syris & maximè Palæstinis*, inquit S. Hieron. in cap. 18. Matth. *ad omnem sermonem suum parabolas jungere, ut quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem exemplaque teneatur.* Hinc vulgata apud Auctores *symbola* quæ vel rebus, vel verbis, vel picturis sive rerum imaginibus fiunt. Quâ de re doctius nihil dici potest, quàm quod à nobilissimo Huetio, conquisitis undique exemplis dicitur in opusculo *de origine Romanensium*, quod, si placet, consules. Atqui Philosophia, ut pote quæ in quadam mentis cogitatione versatur, sensu percipi non potest: quamobrem hanc, objectâ quadam re sensili, Boëtius arbitratus est sibi primùm, deinde nobis esse proponendam. Philosophiæ autem hîc proponuntur 1. origo, 2. natura, 3. subjecta materies, 4. voces, 5. species, 6. usus.

I. Igitur origo Philosophiæ in hôc proponitur, quòd *mulier visa* sit Boëtio *adstitisse supra verticem:* cùm enim Philosophia nihil aliud sit, quàm lumen naturale paulò longiùs diffusum, hæc à Deo, à quo lumen naturale est, oritur: unde Tullius 1. Tusc. *Philosophia*, inquit, *omnium mater artium, donum & inventum deorum.* Quare hæc Philosophia non nisi in sublimi loco

3 oculis ardentibus, & ultra [a] communem hominum valentiam perſpicacibus, colore vivido, atque inexhauſti vigoris, quamvis ita [b] ævi plena foret, ut nullo modo noſtræ crederetur ætatis. 4 [c] Statura diſcretionis ambiguæ. Nam nunc quidem ad communem ſeſe
5. hominum menſuram [d] cohibebat; nunc verò pulſare cœlum ſummi verticis cacumine videbatur: quæ cùm caput altiùs extuliſſet, ipſum etiam cœlum penetrabat, reſpicientiumque hominum [e] fruſtrabatur intuitum.

Interpretatio.

a *communes hominum vires videndi.* b *antiqua.* c *altitudo* ejus erat *variæ differentiæ.* d *continebatur.* e *fugiebat aſpectum.*

Notæ.

& ſupra caput videri debuit, tanquam de cælo lapſa. Hinc autem Philoſophia videtur *reverendi admodum vultûs* ſive honorandi: id quippe reverendum ſive honorandum putamus, quod aut origine, aut ætate, aut ſapientiâ, aut virtute, aut quacumque dignitate cæteris præſtare judicamus. *Philoſophia*, inquit Cicero, *virtutis continet, & officij, & bene vivendi diſciplinam, quam qui profitetur, graviſſimam ſuſtinere perſonam videtur.*

3. *Oculis ardentibus.*] II. Natura Philoſophiæ hîc proponitur: Nam in eo verſatur ipſa Philoſophiæ natura, quòd ſit cognitio clara & diſtincta, quâ mens humana, vitatis præcipitatione & præjudicio, quibus homines vulgò falluntur, veram certamque de rebus ſubjectis ferat ſententiam: *omnis enim*, inquit Tullius 3. de Or. *optimarum rerum cognitio atque in iis exercitatio Philoſophia nominatur.* Atqui quòd Philoſophia nunc dicatur *oculis ardentibus & perſpicacibus*, inde intelligitur cognitio eſſe clara & diſtincta; quòd dicatur *ultra communem hominum valentiam*, intelligitur hâc vitari præcipitatio & præjudicium, quibus homines in errorem induci conſueverunt; quòd dicatur *colore vivido & inexhauſti vigoris*, intelligitur Philoſophia eſſe veri certique judicij procreatrix & quaſi parens; ſed quòd, quamvis *ævi plena, inexhauſti vigoris* dicatur eſſe, intelligitur eadem Philoſophia continuatâ meditatione ita firmari, vires ut acquirat eundo.

Quædam hic obſervare poterit Grammaticus: Primùm quidem hanc verborum conſtructionem, *reverendi vultûs, oculis ardentibus*: quamvis enim Valla dicat, rarum eſſe in unâ locutione utrumque hunc *caſum* reperiri; id tamen vitioſum non eſt: quandoquidem Plinius, teſte eodem Valla, ita loquitur: & Cicero dicit *Lentulum eximiâ ſpe, ſummæ virtutis adoleſcentem.* Vid. Nov. Meth. Deinde nomen hoc *valentiam*, quo Boëtius utitur quoque l. 3. Proſ. 9. & l. 4. Proſ. 2. non videri ita uſitatum apud Latinos. Idem valet quod potentia Ῥώμη: hinc romanæ urbis interpretationem nonnulli inferunt, auctore Solino c. 2. *Sunt*, inquit, *qui videri velint Romæ vocabulum ab Evandro primùm natum, cùm oppidum ibi offendiſſet quod extructum antea Valentiam dixerat juventus latina; ſervataque ſignificatione impoſiti priùs nominis* Ῥώμην *Græcè, Valentiam Latinè nominatam.*

4. *Staturæ diſcretionis ambiguæ.*] III. Proponitur ſubjecta Philoſophiæ materies: Philoſophia enim primùm verſatur circa ipſum hominem, conſiderando Mentem & Corpus, ex quibus homo conſtat: notio quippe hominis omnium videtur prima: propterea prædicta mulier *nunc ad communem ſeſe hominum menſuram cohibebat.* Deinde Philoſophia, cognito humano corpore, verſatur circa reliqua corpora, etiam

5 Veſtes erant tenuiſſimis filis, ſubtili artificio, [a] indiſſolubilique materiâ perfectæ; quas, uti poſt eâdem prodente, cognovi, ſuis manibus ipſa texuerat. Quarum [b] ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ vetuſtatis obduxerat. 6 Harum in extremo margine Π in ſupremo verò Θ legebatur intextum. Atque inter utraſque litteras, in ſcalarum modum, gradus quidam [c] inſigniti videbantur, quibus [d] ab inferiore ad ſuperius elementum eſſet adſcenſus. Eandem tamen veſtem violentorum quorumdam ſciderant manus, & particulas, quas quiſque potuit, abſtulerant.

Interpretatio.

a *individuæ.* b *formam.* c *inſcripti.* d *ab imâ ad ſummam litteram.*

Notæ.

circa cœlum: quatenus horum corporum cognitio ad vitam hominis conſervandam conducere poteſt: unde eadem mulier *nunc pulſare cœlum ſummi verticis cacumine videbatur.* Poſtremò Philoſophia, cognitâ præſertim mente humanâ, verſatur circa Mentem omnium perfectiſſimam Deum: à quo ita docemur intrinſecùs, ut quandiu non cognoſcitur ſummè verax, tandiu ignoretur prima Veritatis regula: hinc iſta mulier, *cùm caput altiùs extuliſſet, ipſum etiam cœlum penetrabat.* Verùm quod Deus percipi nequeat ſenſu, quo homines vulgò percipere dicuntur, idcirco eadem mulier cogitando Deum *reſpicientium hominum fruſtrabatur intuitum.*

5. *Veſtes erant.*] IV. Voces Philoſophiæ mirâ hîc arte proponuntur: nam 1. voces Philoſophicæ ſunt ipſius Philoſophiæ *veſtes*: quia voces ſunt integumenta & involucra cogitationum: Philoſophia autem, utpote cognitio, quoddam eſt cogitationis genus. 2. Voces Philoſophicæ ſunt *tenuiſſimis filis, ſubtili artificio, indiſſolubilique materiâ perfectæ*: quoniam hæ dictiones ſunt humiles, ad intelligentiam potiùs, quàm ad pompam accommodatæ, & individuâ inter ſe neceſſitudine conjunctæ; quas cùm Philoſophi ipſi, maximam partem, invenerint; ideo Philoſophia has *ſuis manibus texuiſſe ipſa* perhibetur, earumque propterea *ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ vetuſtatis obduxiſſe.* Quo fit, ut Boëtius, cujus eximia latinitas in verſibus emicat, barbaras quaſdam dictiones, non niſi apud Philoſophos uſitatas, in ſolutâ ſuâ oratione uſurpare non dubitaverit.

6. *Harum in extremo margine.*] V. Species Philoſophiæ nunc proponuntur. *Eſt enim*, inquit noſter Boëtius præfat. in Porphyr. *Philoſophia genus: ſpecies verò ejus duæ: una, quæ θεωρητικὴ dicitur: altera, quæ πρακτικὴ id eſt, ſpeculativa & activa.* Prior illa ſpecies, quæ littera Θ ſignificatur, in merâ veritatis contemplatione: poſterior autem, quæ litterâ Π, in exercitatione virtutis verſatur, ut docet S. Aug. l. 8. de civ. D. cap. 4. ubi *Socrates*, inquit, *in activâ excelluiſſe memoratur. Pythagoras verò magis contemplativæ quibus potuit intelligentiæ viribus inſtitiſſe. Proinde Plato utrumque jungendo Philoſophiam perfeciſſe laudatur.*

Theoria quidem *in ſupremo*, *Praxis in extremo margine legebatur*, quòd judice ipſo Ariſtotele, contemplativa præſtet actuoſæ: *gradus* tamen ſunt, quibus ab unâ ad alteram adſcenſus fiat & deſcenſus: quia nec exercitatio virtutis ſine veritatis contemplatione poteſt; nec contemplatio veritatis ſine exercitatione virtutis debet eſſe. Tandem *manus* hominum *violentorum*, qui ſcilicet præcipitatione aut præjudicio Philoſo-

7 Et dextera quidem ejus libellos, sceptrum verò sinistra gestabat. 8 Quæ ubi [a] poëticas Musas vidit, nostro assistentes [b] toro, fletibusque meis verba dictantes, commota paulisper, ac torvis inflammata [c] luminibus. Quis, inquit, has [d] scenicas meretriculas ad hunc 5. ægrum permisit accedere? quæ dolores ejus non modò nullis remediis foverent, verùm dulcibus insuper alerent venenis? Hæ sunt enim quæ [e] infructuosis affectuum spinis, [f] uberem fructibus rationis segetem necant, hominumque mentes assuefaciunt morbo, non liberant.

Interpretatio.

a *præsides carminum.* b *lecto.* c *oculis.* d *theatrales.* e *sterilibus.* f *fœcundam.*

Notæ.

phari, neque veritati considerandæ, neque virtuti exercendæ studuerunt, voces philosophicas partitæ sunt, & *particulas, quas quisque potuit, abstulerunt.* Rom. 1. *Qui cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.*

7. *Dextera ... libellos ... sceptrum sinistra gestabat.*] VI. Denique Philosophiæ usus proponitur: nam Philosophia utilis est ad cæteras disciplinas capessendas, & ad regendos animos, quod libellis sceptroque significatur. Primùm quidem Philosophia utilis est ad cæteras disciplinas capessendas: quatenus hinc erroris vitandi, inde verò veritatis inveniendæ leges præscribit: unde Tullius sæpe, *Philosophia*, inquit, *omnium mater artium: laudandarum omnium artium procreatrix & quasi parens: nec verò sine philosophorum disciplina genus & speciem cujusque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes possumus, nec judicare qua vera qua falsa sunt, neque cernere consequentia, repugnantia videre, ambigua distinguere*: quod Philosophiæ officium *libellis* significatur: *libellus* enim dicitur à *liber*: *liber* autem, auctore Isidoro lib. 6. c. 12. *est interior tunica corticis, qua ligno cohæret, in quâ antiqui scribebant*: unde Plin. l. 13. c. 11. *In palmarum*, inquit, *foliis primò scriptitatum deinde quarumdam arborum libris*, quod & Cassiodorus indicat l. 11. Var. ep. 38. ubi de chartâ: ex quo factum est ut liber & libellus ea significarent, quæ in iis scripta continerentur. Deinde eadem Philosophia utilis est ad regendos animos: animi quippe reguntur cùm sedatis perturbationibus, tum veritate detectâ, quibus Philosophia vacat: hinc, ut postea dicetur, Plato docuit tum beatas fore Respublicas cùm aut Philosophi regerent, aut Reges philosopharentur: quod alterum Philosophiæ officium *sceptro* significatur: sceptrum enim imperij signum est: unde Lucretius l. 5.

Ergo regibus occisis subversa jacebat
Pristina majestas soliorum, & sceptra superba.

Quod porrò dextra sit sinistrâ agilior, ut Philosophia ad docendum paratior, quàm ad regendum; propterea *dextra quidem ejus libellos, sceptrum verò sinistra gestabat.*

8. *Quæ ubi poëticas Musas.*] Musæ feruntur esse Virgines quædam, quæ, Phœbo præside, carminibus operantur. Hæ Boëtio sunt duplicis generis, nempe *Poëticæ*, & *Philosophicæ*: illæ perturbatione; hæ notione clarâ & distinctâ ductæ judicant.

Poëticæ Musæ dicuntur, quæ perturbationibus obcœcatæ quicquid perturbationis est, illud probant, & loquuntur: unde pro diverso genere aut perturbationum aut eorum, quibus perturbationes excitari possunt, hæ Musæ

9 At si quem [a] profanum, uti vulgò solitum vobis, blanditiæ vestræ detraherent, minùs molestè ferendum putarem, nihil quippe in eo nostræ [b] operæ læderentur.

Interpretatio.

a *extraneum & vulgarem.* b *labores.*

Notæ.

vulgo novem numerantur. Hinc eas Plato l. 10. de Rep. putat è suâ civitate esse expellendas. *Rectè*, inquit Tullius 2. Tusc. *à Platone educuntur Pœtæ ex eâ civitate, quam finxit ille, cùm mores optimos & optimum reipublicæ statum exquireret:* cui consentiens S. Aug. l. 2. de civ. D. c. 14. *Platoni*, inquit, *totiùs palma danda est, qui cùm ratione formaret, qualis esse civitas debeat, tanquam adversarios civitatis, poëtas censuit urbe pellendos.* Homo quippe seu veritati seu virtuti studeat, exuere potiùs debet veteres, quàm novas induere perturbationes. Hinc Musæ istæ nunc dicuntur *assistentes toro* Boëtij, illiusque *fletibus verba dictantes:* quia nunc Boëtius videtur perturbatione obrui, nihilque aliud quàm quod perturbatio dictat, proferre. Hinc eædem Musæ *torvis* Philosophiæ *luminibus* aspici feruntur: quoniam veritas, cui inveniendæ Philosophia studet, perturbationibus, quibus hæ indulgent Musæ, impeditur. *Vetus est*, ait Plato l. 10. de Repub. *Philosophiæ & Poëtices dissensio.* Hinc ipsæ Musæ nunc vocantur *Meretriculæ Scenicæ*, & *Seirenes usque in exitium dulces*, quòd blanditiis, rebus fictis, & cantibus suis in errorem vitiumque inducant: seirenes enim quibusdam sunt Meretrices, quæ deceptos navigantes ad summam egestatem redigant: aliis sunt monstra marina mulieribus partim similia, quæ vocis suavitate prætereuntes nautas sopiant sopitosque devorent: unde Ovid. 3. de art.

Monstra maris Seirenes erant, quæ voce canorâ
Quaslibet admissas detinuere rates.

Propterea eædem Musæ dicuntur *dolores* Boëtij *dulcibus insuper alere venenis; affectuum spinis rationis segetem necare; mentes assuefacere morbo, non liberare.*

Philosophicæ autem Musæ dicuntur, quæ perturbationibus exutæ ut clarè distinctèque cognoscunt, sic judicant: unde numquam falluntur: has Plato l. 10. de Rep. laudans vocat *divinum genus*, easque in suâ civitate admittit. Hæ, fugatis Musis Poëticis, Boëtium deinceps docebunt.

9. *At si quem profanum.*] Profanus dicitur & locus & homo. 1. locus profanus is vocatur, qui quasi procul à fano positus, sacer non est: quo modo Æn. 12. v. 778.

——— *Tuque optima ferrum*
Terra tene: colui vestros si semper honores,
Quos contrà Æneadæ bello fecere profanos.

2. Homo profanus ille habetur, qui quasi etiam à fano procul, sacris non est initiatus: quemadmodum Æneid. 6. v. 258.

——— *Procul ô procul este profani,*
Conclamat vates, totoque absistite luco,

Philosophia ergo nunc eum hominem vocat profanum, qui præceptis philosophicis non imbutus, ab ipsâ Philosophiâ alienus est: sic Horatius imperitos homines & à Musis alienos, à suis carminibus, tanquam profanos à sacris, arcens, canit. l. 3. carm. od. 1.

Odi profanum vulgus, & arceo:
Favete linguis: carmina non prius
Audita, Musarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.

Quare Philosophia, quæ nunc utitur hâc loquendi formâ, quæ Græcis ἀποσιώπησις, Ciceroni Reticentia dicitur, quâ videlicet oratio sic contrahitur, ut vix appareat quid dicturus fuerit orator, ita videtur loqui: Si, ô Musæ Poëti-

10 Hunc verò [a] Eleaticis atque Academicis ſtudiis innutritum? Sed abite potiùs 11 Seirenes uſque in exitium dulces, meiſque eum Muſis curandum ſanandumque relinquite. His ille [b] chorus increpitus, dejecit humi mœſtior vultum, confeſſuſque rubore verecundiam, limen triſtis exceſſit. At ego, cujus acies lacrymis merſa caligârat, ne dignoſcere poſſem, quænam hæc eſſet mulier tam imperioſæ auctoritatis, obſtupui, viſuque in terram defixo, quidnam deinceps eſſet actura, exſpectare tacitus cœpi. Tum illa propiùs accedens, in extremâ lectuli mei parte conſedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mœrore dejectum, his verſibus de noſtræ mentis perturbatione conqueſta eſt.

Interpretatio.

a *Dialecticis & Platonicis.* b *turba* | *objurgata.*

Notæ.

cæ, aliquem philoſophiæ ignarum, ut veſter mos eſt, à ratione ad perturbationis obſequium detraheretis, id minùs moleſtum mihi videretur: ſed Boëtium in omni philoſophiæ genere verſatiſſimum . . . cætera reticentur. Sic Juvenalis.

Majorum primus quiſquis fuit ille tuorum
Aut paſtor fuit aut illud quod dicere nolo.

Sic Virgilius verſu notiſſimo,

Quos ego: ſed motos præſtat componere fluctus.

10. *Hunc verò Eleaticis atque Academicis.*] *Dialecticis & Platonicis:* Studia enim dialectica vocantur *Eleatica:* quia Dialectica fertur inventa à Zenone, qui quòd ortus ſit ex Eleâ, vocatur Eleates. Eſt verò Elea, auctore Strabone l. 6. civitas Lucaniæ à Phocenſibus condita, Parmenidis, & Zenonis Pythagoricorum patria. Studia autem Platonica appellantur *Academica,* quòd Plato primus in Academiâ philoſophiam profeſſus ſit. Eſt verò Academia nemoroſus extra & prope Athenas locus, qui priùs dictus fuit ἑκαδήμια ab *Ecademo* Heroë: unde Horat. Epiſt. l. 2. epiſt. 2.

Scilicet ut poſſem curvo dignoſcere rectum,
Atque inter Sylvas Ecademi quærere verum.

Atqui Boëtius in *Dialecticis* & *Platonicis* doctrinis exercitatiſſimus fuit: in *Dialecticis* quidem: quia dialecticos libros Ariſtotelis (qui judicio Ciceronis l. 1. de Orat. de ratione diſſerendi multò plura quàm omnes magiſtri multoque meliora dixit) tranſtulit & commentariis illuſtravit. In *Platonicis* verò: progreſſu enim patebit, Boëtium Platonicorum opiniones rectè intellexiſſe, iiſque fuiſſe addictiſſimum.

11. *Seirenes uſque in exitium dulces.*] Seirenes Græcè σειρῆνες, unde & per *ei* & per *i* longum ſcribitur, duplicis ſunt generis, nempe terreſtres, & marinæ. Terreſtres, fucorum genus, noſtris Phyſicis dicuntur ἀπὸ τῆ σείρεσθαι quod beſtiolæ illæ contractâ membranâ curvatæ jaceant: de his loquitur Plinius l. 11. cap. 16. ſed de his nunc non agitur. Marinæ ſic dictæ vel ἀπὸ τῆ σειρᾶς à vinculo, vel ἀπὸ τῆ σύρειν à decipiendo, quòd cantu ſuo imprudentes advenas devinciant decipiantque, feruntur Acheloi fluvij & Calliopes filiæ; ſupernè virginibus, infernè piſcibus ſimiles. Tres numerantur, Parthenope, Leucoſia, Ligea, quarum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canat, omnes tantâ cantûs dulcedine, ut nautas ſopitos naufragio perdant. Ovid. 3. de art.

Monſtra maris Seirenes erant, quæ voce canorâ.

Quaſlibet admiſſas detinuere rates.

Ex quo factum eſt, ut quicquid animos hominum corrumpit, illud *Siren* vocetur, ſicut Horatio ſerm. l. 2. ſat. 3. *vitanda eſt improba Siren deſidia.* Sic igitur Muſæ Poëticæ perturbationum parentes, aut ſaltem nutrices nunc vocantur *Seirenes ad exitium* ſive ad perniciem *uſque dulces*: hinc eædem Muſæ jubentur abire ſubeuntibuſque Muſis Philoſophicis locum cedere, non antè tamen quàm ab ipsâ Philoſophiâ pergraviter reprehenſæ, ſuamque triſtitiam teſtatæ: unde *chorus ille* dicitur *increpitus* (increpari idem quod verbis aliiſve ſignis gravibus reprehendi) & *dejeciſſe humi mœſtior vultum.* Abiit tandem chorus ille & *limen triſtis exceſſit*; optimis enim Philoſophiæ inſtitutis non priùs imbui poſſumus, quàm Muſas illas, ſimileſque perturbationum veritati inveniendæ contrariarum cauſas valere juſſerimus. Quamquam illæ perturbationes ſæpe remotis his cauſis adhuc perſeverant: unde Philoſophia de Mentis Boëtianæ *perturbatione ſic conqueſta eſt.*

METRUM II.

QUOD generatim *lyricum* à lyrâ, utpote lyræ sive fidibus aptatum, speciatim *Alcmanium* ab inventore dicitur. Est autem carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet componitur ex quatuor ultimis versûs Heroïci pedibus, ita ut post secundum pedem syllaba superfit.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA Mentis Boëtianæ perturbationem descriptura, veterem ejus de cœlo, & de omni naturâ scientiam cum eâ confert, quæ nunc videtur ejusdem de rebus omnibus, ignoratione.

HEu, quàm præcipiti mersa profundo
Mens hebet, & propriâ luce relictâ,

INTERPRETATIO.

Heu quantùm mens humana *immersa* perturbationum *mari rapido* altoque *obtunditur, suoque lumine posthabito,*

NOTÆ.

1. *Præcipiti mersa profundo Mens.*] Quæ mens suis perturbationibus, præsertim verò nimiâ rerum caducarum solicitudine afficitur, hæc ab iis immergitur, veluti quodam mari, quod sit & profundum & præceps. Profundum quidem; quòd illa affectio menti sit altissimis radicibus infixa: præceps verò, quòd eadem affectio, instar cujusdam furiæ concitata, præcipitem mentem in errorem vitiumque abripiat.

2. *Hebet.*] Hebêre propriè dicitur gladius, cujus acies retusa est, translatione verò illud omne, cujus motus languet. Sic Virgil. Æn. 5. v. 395.

——— *Sed enim gelidus tardante senectâ*
Sanguis hebet, frigentque effœta in corpore vires.

Sic Tullius 1. Tuscul. *quemadmodum*, inquit, *qui acutis oculis deficientem solem intuentur, aspectum omnino amittunt, sic mentis acies seipsam intuens nonnumquam hebescit.* Atqui mens humana quantò magis perturbationibus obruitur, tantò minùs veritatem contemplari potest: adeoque hebet. Hinc S. Gregor. prol. 2. part. in Ezechielem: *Mens*, inquit, *quantò circa terrena plus satagit, tantò in his quæ sunt cœlestia, minùs videt.*

2. *Propriâ luce relictâ.*] Menti nostræ insitum est ab ipso nostræ mentis auctore Deo quoddam lumen, quo ipsa se mens erroribus vitiisque exutam cognoscere conjunctamque cum divinâ mente sentire possit: sed hôc lumine frui nolunt ij, qui suis obsequuntur perturbationibus.

Tendit

Tendit in externas ire tenebras;
Terrenis quoties flatibus aucta,
Crescit in immensum noxia cura!
Hic quondam cœlo liber aperto

Interpretatio.

nititur ruere in caliginem exteriorem, cùm solicitudo nocens, aspirationibus terrestribus turgida, *augetur summo incremento! Hic* Boëtius *olim non impeditus cœlo pa-*

Notæ.

3. *In externas ire tenebras.*] Licet quædam menti nostræ insita vel potiùs innata sit cognitio, quòd tamen mens eadem finita sit suisque perturbationibus obnoxia, propterea duplici subjacet tenebrarum generi, domestico videlicet & externo. Domesticæ tenebræ versantur in ignoratione eorum, quæ nec possumus nec debemus cognoscere: de his tenebris vulgo dicitur,

Nescire quædam magna pars sapientiæ.

Externæ verò tenebræ sunt ignorantia eorum, quæ cùm possimus debeamusque cognoscere, perturbationibus obcæcati nescimus: sic quidam in summâ sui Deique ignoratione versantes, quas cogitationes in solum Deum conferre deberent, has in res creatas conferunt. Ut autem cæteris perturbationibus, sic nimiâ præsertim rerum caducarum solicitudine obcæcamur: unde nunc mens humana dicitur *in externas ire tenebras, quoties in immensum ejusmodi cura crescit.* Cùm porrò eadem mens humana ex ignoratione illâ in errorem, ex errore in vitium, ex vitio in pœnas æternas lapsa cadat, propterea auctor noster hæc scribens potuit ea cogitare quæ referuntur Matthæi 22. *ligatis manibus & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores:* ubi S. Gregor. *interiores tenebræ*, ait, *sunt cæcitas cordis: exteriores tenebræ, æternæ damnationis nox.*

4. *Aucta terrenis flatibus.*] Voluptate nimirum, & hominum, quibuscum vivimus, existimatione, quibus, ut ignis flatibus, nostra perturbatio alitur. Nimirum cùm mens humana conjungatur primùm quidem cum corpore, deinde cum illis sive rebus sive personis, quibus prima illa conjunctio videtur servari, propterea hæc rerum caducarum cura, agente corpore, nascitur, agentibusque cùm rebus tum personis corroborata crescit: res quidem agunt suo contactu: personæ verò suâ de rebus istis existimatione, quam exemplo demonstrant: sed hâc crescente curâ minuitur virtus mentis: unde divinus præceptor Christus Matth. 6. hanc solicitudinem pluribus confutat argumentis, summam Dei providentiam commendaturus: unde S. Paul. ad Philip. 4. *nihil*, inquit, *solliciti sitis:* unde S. Petrus ep. 1. c. 5. *omnem*, ait, *solicitudinem vestram projicientes in Deum: quoniam ipsi cura est de vobis* quibus positis nihil mirum, si hæc *cura* hîc dicatur *noxia.*

6. *Hic quondam.*] *Boëtius.* Nimirum à quæstione infinitâ, quam Græci θέσιν appellant, ad definitam controversiam, quam iidem dicunt ὑπόθεσιν, progressa Philosophia, commendat eam, quæ quondam fuit in Boëtio, rerum naturalium notitiam, præsentem ejusdem ignorationem statim dictura. Præterita autem Boëtij notitia, ut nunc dicitur, magna fuit tam de cœlo, quàm de terrâ. Primùm enim Boëtius cœli sciens, cognovit 1. solem, lunam, & stellas 2. Ventos, qui à sideribus velut effectus à causis oriuntur 3. Spiritum Universi, à quo, velut à causâ ipsa sidera moventur. Deinde verò idem Boëtius terræ sciens, cognovit varias anni tempestates 1. vernam, 2. autumnalem variasque naturæ causas. Hinc idem Boëtius nunc dicitur *liber cœlo aperto;* quatenus ejus mens, veluti excusso

Suctus in ætherios ire meatus,
Cernebat roſei lumina Solis,
Viſebat gelidæ ſidera Lunæ,
Et quæcumque vagos ſtella recurſus
Exercet, varios flexa per orbes,
Comprenſam in numeris victor habebat.

Interpretatio.

ſente, ſolitus ſuâ cogitatione *adſcendere ad regiones cœleſtes, aſpiciebat radios Solis purpurei, intuebatur formam Lunæ frigidæ, & quotquot ſtellæ habent reverſiones errantes, converſæ per circuitus diverſos,* has *ſummâ collectas peritus tenebat.*

Notæ.

corporis jugo factoque ſibi per abditas ipſius ætheris plagas itinere, cogitatione non modò attingit, ſed etiam pervadit cœlum: quare additur, *Suetus in atherios ire meatus.* Quæ omnia ſeorſum exponenda.

8. *Cernebat roſei lumina Solis.*] I. Boëtius cognovit ſolem; cujus doctrinæ, ut & ſequentium melior teſtis eſſe non poteſt, quàm ipſe Boëtius de ſe ſub perſonâ Philoſophiæ locutus. *Sol*, autem, inquit Tullius 1. de nat. Deor. *dictus eſt, vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus: vel quia cùm exortus eſt, obſcuratis cæteris ſideribus ſolus apparet*: quare qui hujus ſideris naturam perſpectam habuerit, hic in cogitatione rerum cæleſtium verſatiſſimus haberi poteſt.

9. *Viſebat gelidæ ſidera Lunæ.*] II. Boëtius cognovit lunam; ſicut ipſe etiam teſtatur. *Luna*, autem, inquit Tullius 2. de nat. De. *à lucendo nominata: ea eſt enim Lucina: itaque ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, ſic apud noſtros Lucinam in pariendo invocant, quæ eadem Diana.* Scilicet ut ſol per diem ſolus, ſic luna per noctem ſola lucere videtur, unde vocatur noctiluca: unde etiam ejus notitia magnam aſtrologiæ Boëtij affert acceſſionem. Sed cur Philoſophia hîc vocat *ſidera lunæ?* cùm luna unica ſit, ſidus autem videatur ſignum ex pluribus ſtellis compoſitum, ut Aries, Andromeda, &c. quia inquam ſidus dicitur corpus omne, quod ſplendidâ ſuâ formâ à communi cæterorum turbâ diſtinguitur: ſic enim eleganter dicitur: *& habet ſua ſidera tellus*: ſidus quippe dicitur ab εἶδος *forma* ſive *ſpecies*, Spiritu ' in ſ mutato, quod rarum non eſt. Cur verò *luna* vocatur *gelida?* niſi quod Luna præeſt nocti, quæ, abſente ſole, vicino die eſt frigidior.

10. *Et quæcumque vagos ſtella recurſus.* III. Boëtius, ſe etiam teſte, cognovit pariter ſtellas: non ſolùm quod ſpectat earum qualitatem, quod magnum eſſet; verùm etiam, quod majus eſt, quod attinet ad earumdem quantitatem. Stellæ autem duplicis ſunt generis, nempe inetrantes, & vagæ. Stellæ inerrantes, quæ vulgo dicuntur *fixæ*, ſunt ſidera lucida, quæ eandem inter ſe diſtantiam, ſenſu arbitro, ſemper ſervare videntur: hæ autem ſtellæ innumerabiles ſunt: unde Geneſ. 15. *Numera ſtellas, ſi potes*, & S. Aug. 16. de civ. D c 23. *nec*, inquit, *omnes eas videri poſſe credendum eſt: nam quanto quiſque acutiùs intuetur, tanto plures videt*: quin omnes Philoſophi fatentur in lacteâ viâ innumeram eſſe ejuſmodi ſtellarum multitudinem: quare hanc multitudinem perſpectam habere non potuit Boëtius. Stellæ autem vagæ, quæ vulgo dicuntur *planetæ*, ſunt ſidera opaca, quæ invicem modò accedunt, modò recedunt: quare inter illa Sol, ut pote ſidus lucidum, à recentioribus Philoſophis non recenſetur. Illi verò planetæ alij ſunt majores, qui palam ante oculos omnium verſantur, nempe Saturnus, Jupiter, Mars, Venus, Mercurius, Luna.

Quinetiam cauſſas, unde ſonora
Flamina ſollicitent æquora Ponti;
15. Quis volvat ſtabilem ſpiritus orbem,

Interpretatio.

Præterea conſueverat inquirere *cauſſas, quibus venti frementes turbent planitiem maris æquatam*, eaſque reddere: non ſecus ac *quiſnam ſpiritus convertat cœlum*

Notæ.

& hos *numero comprehendere* potuit Boëtius: alij ſunt minores, qui non niſi ſummo cum labore animadvertuntur: quales ſunt prope Saturnum, Jovem, & Martem, qui propterea dicuntur Satellites Saturni, Jovis, & Martis. Imò, ut cum Senecâ loquar, multi præter hos per ſecretum eunt, nunquam humanis oculis euntes: Neque enim omnia Deus humanis oculis nota fecit. Quod tandem Philoſophia hîc non loquatur niſi de planetis, iiſque majoribus vel ex eo patet quod dicat has *ſtellas vagos recurſus exercere*; quatenus recurrendo ab eo quod primum tenuerunt iter, recedunt, & *varios per orbes flecti*, quatenuus ſui ſunt ſingulis, quos animadvertimus, planetis circuitus. Denique *victor* idem eſt quod voti compos: ſic enim, auctore Servio, intelligendus eſt Virgil. 3. Georg. v. 8.

—— *Tentanda via eſt, quâ me quoque poſſim*
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.

13. *Vnde ſonora flamina.*] IV. Boëtius ſe quoque fatetur cognoviſſe ventorum cauſas. Ventus enim generatim eſt motus aëris huc & illuc effluentis: hinc *ventus* Scaligero de cauſ. l. 1. c. 67. pluribuſque aliis dicitur à *veniendo*; quod *venire* ſit *moveri*, *ventus* autem aëris motus. At ventus duplicis eſt generis pro duplici modo, quo aër huc illucque effluere poteſt. Alter ventus fit nube corruente, non ſecus ac videmus caſu arbotis, turris, aut cujuſdam alterius ingentis corporis ventum excitari, nimirum, propter illum corporum motorum circuitum, ſine quo nullus in mundo fieri poteſt motus. Hôc modo oriuntur tempeſtates ſæpe quidem in terris, ſed ſæpius in mari. Alter ventus fit vaporibus à ſole per aëra rareſcentibus, quemadmodum videmus ventum fieri in pomo, ligno viridi, & vulgato vaſe, quod *Æolipilam* vocant, dum hæc igni admoventur. Atqui Boëtius cognitis ſideribus præſertim verò ſole, cjuſmodi ventorum cauſas cognovit: quandoquidem ſole movente aliquando fit, ut aut nubes corruat, aut vapor rareſcat per aëra, quod cùm frequentiùs contingat in mari quam in terris propter majorem aut nubium imminentium aut vaporum exurgentium copiam, idcirco *ſonora flamina* nunc perhibentur *æquora Ponti ſollicitare*: mare enim appellatur & *æquor* & *Pontus*: *æquor* quidem, quòd aquæ ſuperficies æquatis undique ponderibus, planiſſima ſit: unde Tullius 2. Acad. qq. *Quid tam planum videtur*, inquit, *quàm mare? ex quo etiam æquor illud poëtæ vocant. Pontus* verò, ſi quibuſdam credamus, ab Euxino: niſi tamen ipſe Euxinus dicatur Pontus, ex eo quod mare omne nominatur Pontus, fortè à πόνος *labor*, quoniam plenum eſt laboris. Virgil. Ecl. 9. v. 57.

Et nunc omne tibi ſtratum ſilet æquor, & omnes,
Aſpice, ventoſi ceciderunt murmuris auræ.

Et Ecl. 6. v. 35.

Tum durare ſolum & diſcludere Nerea ponto.

Ex quibus patet quàm ingeniosè venti dicantur *ſollicitare* ſive turbare *æquora Ponti*: cùm æquor propriè non tam mare notet, quàm ejus planitiem, quæ flantibus ventis turbatur.

15. *Quis volvat ſtabilem ſpiritus orbem.*] V. Boëtius addit ſe cognoviſſe illum Univerſi ſpiritum, quem Plato,

Vel cur Heſperias ſidus in undas
Caſurum, rutilo ſurgat ab ortu:
Quid Veris placidas temperet horas,
Ut terram roſeis floribus ornet:

Interpretatio.

conſtans, aut quare aſtrum in aquas veſpertinas lapſurum emineat ab oriente pureo; quid moderetur dies tranquillos Veris, ut decoret terras floribus purpureis:

Notæ.

Ariſtoteles, Cicero, Virgilius pluresque ex antiquis auctoribus agnoverunt: qui quidem ſpiritus nihil eſt aliud, quàm corpus quoddam ſubtilius, quod per cætera corpora diffuſum hæc juxta leges motûs à Deo ipſo ſtatutas movet. Virgil. Æn. 6. v. 724.

Principio cælum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aſtra
Spiritus intus alit: totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaque volantum
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore Pontus.
Igneus eſt ollis vigor, & cœleſtis origo
Seminibus: quantum non noxia corpora tardant
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra
Hinc metuunt cupiuntque, dolent, gaudentque: nec auras
Reſpiciunt, clauſa tenebris & carcere cæco.

Hinc Philoſophia nunc docet ſpiritum illum *volvere ſtabilem orbem* & cauſam eſſe non ſolùm cur ſidera oriantur & occidant, verùm etiam cur *rutilus* ſit eorumdem ortus. Primùm quidem *volvit ſtabilem orbem*: quia convertit cœlum, quod cùm eâdem ſemper magnitudine, figurâ, & motione, ſenſu judice, afficiatur, idcirco dicitur *ſtabile*: propterea enim terra ipſa, mare, & aër, in quibus tamen magna eſt formarum viciſſitudo, *ſtabilia* corpora vocantur. Deinde cauſa eſt, cur ſidera oriantur & occidant: ſicut enim navis ab eâ, quâ circunfunditur, aquâ abripitur, ita ſidera, præſertim opaca, cujuſmodi ſunt Planetæ, & Cometæ, ab eo quo circunfunduntur, ſpiritu converti poſſunt. Poëtæ autem ortum obitumque aſtrorum deſcribentes, hæc & ab aquis emergere, & in aquas peracto curſu reverti fingunt: ſic aiunt: *Eois quæ Sol exurgit ab undis. Seſe alto quæ gurgite tollunt Solis equi. Croceum linquens aurora cubile. Ruit Oceano nox. Sol quoque & exoriens & cùm ſe condet in undas* &c. iidemque aquas illas in quas ſidera ſe condunt, vocant *Heſperias* ab eâ ſtellâ quæ vocatur *Heſperus*: *infima* enim, inquit Tull. 2. de nat. D. *quinque errantium terræque proxima ſtella Veneris quæ φωσφόρος Græce, Lucifer Latinè dicitur, cùm antegreditur ſolem: cùm ſubſequitur autem, Heſperus.* Unde Virgil. Ecl. 10. v. 77.

Ite domum ſaturæ, venit Heſperus, ite capellæ.

Denique idem ſpiritus efficere poteſt cur *ortus* ſiderum ſit *rutilus*, dentando ſcilicet vel relaxando nubes, quibus, lumine variè modificato, varij exhiberi poſſunt colores.

18. *Quid Veris.*] VI. Boëtius ſubjungit ſe tempeſtatem vernam cognoviſſe. Ver, ut ait Varro l. 4. de l. l. ſic dicitur, *quòd tum virere incipiunt virgulta ac vertere ſe tempus anni, niſi quod Iones dicunt ἔαρ.* Tempus omnibus notum, quod hîc commendatur cùm à propriâ ratione, tùm ab effectibus ſuis. A propriâ quidem ratione, quæ in hôc verſatur quòd Ver ſit placida tempe-

20. Quid dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis,
Rimari solitus, atque latentis
Naturæ varias reddere causas.

Interpretatio.

Quid fecit, ut autumnus abundanter fœcundus instillet vinum *racemis tumidis, suetus scrutari, & occultæ Naturæ causas diversas referre.* Ille, inquam, Boëtius cœli quondam terrarumque peritus,

Notæ.

stas, sole nimirum tunc dies noctibus æquante: unde dicitur: *Quid veris placidas temperet horas:* ab effectibus verò nempe à floribus, quibus moderata illa anni tempestas *terram ornat*, quique, quòd rosarum colores referant, vocantur *rosei* ut eleganter explicat Virgil. 2. Georg. v. 123.

Ver adeo frondi nemorum, ver utile Sylvis:
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt, &c.

20. *Quid dedit ut . . autumnus.*] VII. Boëtius concludit se pariter cognovisse autumnum. *Autumnus* autem sive ut nonnulli scribere malunt, *Auctumnus*, quibusdam, referente Festo, sic appellatur, quòd tunc maximè augeantur hominum opes, coactis agrorum fructibus: unde Virgil. 2. Georg. v. 520.

Glande sues lati redeunt: dant arbuta sylvæ
Et varios ponit fœtus autumnus: & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

Unde etiam *Autumnus* nunc à Philosophiâ dicitur *pleno fertilis anno gravidis influere uvis: Plenus* enim hic idem quod *refertus*: sicut Virgil. 2. Georg. v. 4.

Huc pater, o Lenæe: tuis hîc omnia plena
Muneribus, tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager, spumat plenis vindemia labris:

Influere verò idem quod *abundare*: sicut Seneca ait *fortunæ influentis dona.*

22. *Rimari.*] *Perscrutari, penitus inquirere:* qui enim naturæ causas penitus inquirit, is instar canis venatici omnia debet lustrare: unde *Physicus*, inquit Orator. 1. de nat. D. est *speculator venatorque naturæ.*

23. *Naturæ varias reddere causas.*] Natura à *nascor* dicitur, ut φύσις à φύω: quare Natura, in genere causæ efficientis, est causa, à quâ res, præsertim sensilis, nascitur: in genere verò formæ, Natura dicitur insita cujuslibet corporis forma, quâ illud à cæteris distinguatur. Sic conciliari possunt discrepantes Philosophorum opiniones: *Namque*, inquit Tullius 1. de nat. D. *alij naturam censent esse vim quamdam sine ratione cientem motus in corporibus necessarios: alij autem vim participem rationis atque ordinis. . . Sunt autem qui omnia naturæ nomine appellent, ut Epicurus qui ita dividit omnium, quæ sint, naturam esse corpora & inane, quæque his accidant.* Scilicet natura in genere causæ, duplex est, nimirum prima, nempe Deus, *cujus solertiam*, inquit idem orator ibid. *nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi possit imitando:* & secunda, videlicet quoddam corpus divinitus motum: hoc enim *vis est sine ratione ciens motus in reliquis corporibus necessarios.* At natura in genere formæ, est unumquodque corpus, & si ita placet Epicuro, atomi & inane. Quicquid sit, non agitur hîc nisi de naturâ, in genere formæ. Hæc autem natura obscura quidem est, sed suas habet causas, quibus ut Physici studeant inquirendis, sic inquisivit eas, invenitque Boëtius. Hæc, inquam, natura obscura est: quia non generali duntaxat, sed singulari debet percipi cogitatione, quæ utpote ab infinitis propemodum adjunctis pendens, difficillimè obtineri potest. Suas tamen na-

Nunc jacet effœto lumine mentis,
Et preſſus gravibus colla catenis,
Declivemque gerens pondere vultum,
Cogitur, heu, ſtolidam cernere terram.

Interpretatio.

Nunc luce mentis debilitatâ jacet ſtupidus, & veluti *conſtrictus vinculis ponderoſis circa collum, habenſque faciem depreſſam propter gravitatem* vinculorum, *proh dolor, cogitur ſpectare terram parentem* tanti ſtuporis.

Notæ.

tura, hæc habet cauſas: nihil enim fit ſine ſuâ causâ. His cauſis inquirendis ſtudent Phyſici, ut quamdam, quâ à cæteris hominibus ſecernantur, felicitatem ſibi poſſint comparare: nam

Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Has denique cauſas perſpectas habuit Boëtius, quippe qui *rimari ſolitus* cœlum terramque, conſueverat *latentis naturæ varias reddere cauſas*. Sed heu!

24. *Nunc jacet.*] Mens humana ſic media eſt inter Deum, à quo condita conſervatur, & corpus, cujus eſt forma, ut quò magis Deo, aut corpori moventi obſequitur, eò magis gnara fiat, aut ignara: *Corpus enim*, ut dicitur Sap. 9. *quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena habitatio deprimit ſenſum multa cogitantem.* Deus verò Joan. 1. *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Hinc perturbatio rectè nunc perhibetur reddere *effœtum lumen mentis*, & inſtar *gravium catenarum vultum ad terram deprimere*: Sed Boëtius dicitur *catenis preſſus colla*, ſupple *ſecundum*: Sicut Virgil. *Os humeroſque Deo ſimilis.*

PROSA II.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA Medici personam suscipiens, Boëtio attentiùs considerato, eundem interrogat: Sed eodem tacente, conjicit ipsum laborare lethargo, quem ut curet, illius oculos mortalium rerum nube caligantes suâ veste detergit.

SED [1] medicinæ, inquit, [a] [b] tempus est, non querelæ. [2] Tum verò totis in me intenta [c] luminibus;

INTERPRETATIO.

1 Philosophia. b *tempus est sanandi,*] *non invehendi.* c *oculis.*

NOTÆ.

1. *Medicina tempus est.*] Ut corporis sic mentis suæ sunt ægritudines, quamobrem sua est utriusque medicina: unde Cic. 3. Tusc. qq. *Medicina animi,* inquit, *cur non tam desiderata, tam culta, tam grata, & probata quàm corporis?* Philosophia autem, ut pote quæ in cogitatione versatur, mentis exercet medicinam; observatis tamen iis quæ à medicis corporum observari solent: hi enim 1. ægros attentiùs considerant: nam *medico diligenti,* inquit Tullius 1. de Or. *priusquam conetur ægro adhibere medicinam, non solùm morbus ejus, cui mederi volet, sed etiam consuetudo valentis & natura corporis cognoscenda est.* 2. ægros alloquuntur, ut quod suâ meditatione cognoscere non potuerunt tam de morbo, quàm de consuetudine valentis & naturâ corporis, id percuntando & interrogando eliciant. 3. ægris præsertim silentibus manum admovent, ut tactu judice, prædicta evidentiùs cognoscantur: inventâ enim morbi causâ curationem esse inventam medici putant. 4. ægros consolantur, causati aut nullum esse morbum, aut curationem ejus esse facilem: *Medici* enim inquit Orator. 2. de div. *quamquam sæpe intelligunt, tamen nunquam ægris dicunt, eo morbo eos esse morituros.* Atqui ita Philosophia nunc se gerit erga Boëtium.

2. *Tum verò totis in me intenta luminibus.*] 1. Philosophia Boëtium attentiùs considerat: ut factâ attentione non solùm morbum Boëtij, cui mederi vult, sed etiam consuetudinem valentis, & naturam mentis cognoscat: attentio quippe animi ita propria est Philosophiæ, ut hâc præcipitatio & præjudicium, infensissimi veritatis inveniendæ hostes, vitentur: Mens porrò dicitur *totis in* aliquid *intenta luminibus,* cùm aliquid ita cogitat, nihil ut ei supersit virium ad aliud cogitandum. Sic Virg. 4. Æn. v. 100.

—— *Habes totâ quod mente petisti.*

3 Túne ille es, ait, qui noſtro quondam lacte [a] nutritus, noſtris educatus alimentis, in virilis animi robur evaſeras? Atqui talia [b] contuleramus arma, quæ niſi prius abjeciſſes, invictâ te firmitate tuerentur. Agnoſcis-ne me? Quid taces? pudore, an ſtupore ſiluiſti? 5. mallem pudore; ſed te, ut video, ſtupor oppreſſit. Cumque me non modò tacitum, ſed elinguem prorſus mutumque vidiſſet, 4 admovit pectori meo leniter manum, &,

Interpretatio.

a *puer primùm; deinde adoleſcens; poſtea vir Philoſophus.* b tibi *dederamus.*

Notæ.

3. *Túne ille es.*] II. Philoſophia Boëtium alloquitur, ut quod attentâ meditatione de ſtatu mentis Boëtij videtur non potuiſſe cognoſcere, illud ab eodem Boëtio percuntando & interrogando eliciat. Ac primùm quidem Philoſophia Boëtium interrogat de præterito mentis Philoſophiam doctæ ſtatu, cujus initium, progreſſum, & perfectionem optimè comparat cum homine, qui virilem ætatem adepturus lacte primùm, poſtea cibo graviore alitur: *Noſtro quondam lacte nutritus, noſtris educatus alimentis, in virilis animi robur evaſeras.* Sic S. Paulus ſimiles Chriſtianæ vitæ periodos deſcribens, 1. Cor. 3. ait: *Tanquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis:* & Hebr. 5. *facti eſtis, quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo*: ad quod reſpiciens S. Petrus ep. 1. cap. 2. *sicut modò geniti infantes*, inquit, *rationabile ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem.* Lac autem Philoſophiæ, ſunt principia, quæ ſolâ animi attentione innoteſcunt, cibus autem gravior, ſunt concluſiones, quæ ex ejuſmodi principiis majori quodam labore inferuntur. Deinde eadem Philoſophia Boëtium interrogat de præſenti ſtatu illius mentis, quæ non ob aliam cauſam dicitur cecidiſſe, perturbationibus victa, quàm quod *abjectis armis Philoſophicis*, his noluerit uti. *Arma* autem illa, ſunt præcepta Philoſophica.

Sed Philoſophiæ interroganti non reſpondet Boëtius, non *pudore* quidem, qui teſte Horatio aliquando *infans prohibet profari*, ſed *ſtupore*, qui quòd ſit veluti durities mentis, qua etiam ſollicitata non ſentit, propterea & cogitationem & locutionem, cogitationis ſignum, impedit: hinc Boëtius *ſtupore oppreſſus* dicitur non modò *tacitus*, *ſed elinguis prorſus*, *& mutus*; quaſi *tacitus* intelligatur qui linguam habens linguâ non utitur; *elinguis*, qui linguâ captus ſaltem balbutire poteſt; *mutus* denique qui nullatenus poteſt loqui. Sic Tullius dixit *mutum forum*, *elinguem curiam*, *& tacitam civitatem.* De ſtupore locutus Virgilius 3. Georg. v. 510. canit. de tauris,

Non umbra altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at imæ
Solvuntur latera atque oculos ſtupor urget inertes.

4. *Admovit pectori meo manum.*] III. Philoſophia Boëtio admovet manum, ut evidentiùs percipiat morbi illius cauſam. Sicut autem Medici cognito corde, bonam vel malam corporis valetudinem cognoſcunt, quòd cordis motus cauſa ſit reliquarum corporis affectionum: ita Philoſophia, cognitâ hominis voluntate, rectam aut pravam mentis cogitationem percipit, quòd voluntas cauſa ſit reliquarum cogitationum tam laudabilium quàm vituperabilium, ita ut non antè in errorem aut vitium labi poſſimus, quàm voluerimus: propterea Philoſophia nunc *manum* dicitur *admovere pectori*: pectus enim ſignificat voluntatem: quemadmodum apud Ciceronem: *Amicus per ſe amatur toto pectore.*

5. *Nihil*

5 nihil, inquit, periculi est, [a] lethargum patitur, communem illusarum mentium morbum. Sui paulisper oblitus est, recordabitur facilè, [b] si quidem nos antè cognoverit. [6] Quod ut possit, paulisper [c] lumina ejus, [d] mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculosque meos fletibus undantes, contractâ in rugam veste siccavit.

Interpretatio.

a *lethargiâ sopitus est.* b *dummodo.* c *oculos.* d *caducarum.*

Notæ.

5. *Nihil periculi est.*] IV. Philosophia consolatur Boëtium, ut ipse Boëtius, spe salutis conceptâ, quæ illi deinceps proponentur remedia, his utatur lubentiùs: propterea Philosophia ait 1. *nihil esse periculi:* quia cùm mens nostra sit immortalis, hæc nullis nisi errorum vitiorumque est obnoxia periculis: hîc autem nihil advertitur nisi oblivio quædam, quæ imminentis erroris aut vitij nota non est: 2. mentem Boëtij generatim *pati lethargum:* nam Lethargus est violenta cerebri compressio, unde torpor & inexpugnabilis ferè somni necessitas, rerum omnium oblivio, & mentis defectio nascitur: hinc qui hôc morbo afficiuntur, hos Medici tandiu curant percuti, pungi, uri, aliisque modis cruciari, donec, relaxato cerebro, vigilia, attentio, & memoria in iisdem renovata nascatur: Mens igitur propter quamdam similitudinem tum dicitur pati lethargum, cùm rerum antè cognitarum immemor hebere videtur: quod *communis* dicitur *illusarum mentium morbus*, quatenus mentes nunquam errant, nisi immemores primorum veritatis principiorum, præcipitatione & præjudicio judicent: 3. mentem Boëtij speciatim esse *oblitam sui:* est enim *vel maximum*, inquit Tullius 1. Tusc. *animo ipso animum videre: & nimirum hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet ut se quisque noscat: non enim credo id præcipit, ut membra nostra aut staturam figuramve noscamus, neque nos corpora sumus, neque ego tibi dicens hoc corpori tuo dico: cum igitur, nosce te, dicit, hoc dicit, nosce animum tuum: nam corpus quidem quasi vas est aut aliquod animi receptaculum: ab animo tuo quicquid agitur, id agitur à te: hunc igitur nosse nisi divinum esset, non esset hoc actoris cujusdam animi præceptum, sic, ut tributum Deo sit, hoc est, seipsum posse cognoscere.* Ex quibus sequitur, mentem humanam non priùs posse philosophari, quàm seipsam noscat, ut quæ oblita sui est, hæc speciatim lethargo laborare meritò dicatur: 4. mentem Boëtij *paulisper* tantùm *esse oblitam sui*, quod antecepta animo notio sui sit innata: unde ad primam Philosophiæ admonitionem eadem mens recordabitur sui.

6. *Quod ut possit.*] Denique Philosophia Boëtium deinceps curatura, ejusdem *oculos, mortalium rerum nube caligantes, fletibusque undantes contractâ in rugam veste abstersit, & siccavit*: quæ continuato prædicto Philosophiæ symbolo, non tam de corpore, quàm de mente intelligenda sunt.

Primùm igitur *oculi* Boëtij *mortalium rerum nube caligabant*, quòd ejus mens caducarum rerum perturbationibus, amore v. g. aut desiderio obscurata videbatur.

Deinde iidem oculi *fletibus undabant*; quòd ejusdem mens propter amissas res caducas afficeretur tristitiâ, cujus signa sunt *fletus.*

Præterea Philosophia *oculos* Boëtij *contractâ in rugam veste abstersit, siccavitque. Abstersit* quidem & *siccavit*, quia mentem exuit perturbationibus præcipuis, unde prædictæ tenebræ & tristitiæ: *contractâ* verò *in rugam veste*, hoc est, verbis Philosophicis oratione conjunctis: usu quippe cogitationes cum verbis, quibus significari solent, ita conjunctæ sunt, ut sæpissimè has cogitationes, non, nisi verbis in memoriam revocatis, recordemur: supra autem dictum est vestes Philosophiæ esse voces philosophicas.

METRUM III.

CARMEN constans ex duplici genere versuum alternorum, quorum prior hexameter Heroïcus; posterior tetrameter, cujus quatuor pedes imitantur quatuor primos Heroïci versûs pedes; frequentiore tamen dactylo.

ARGUMENTUM.

BOëtius canit se, aspirante Philosophiâ, sic illustratum fuisse, sicut nubibus vento fugatis, terra pristinam recuperat lucem.

TUnc me discussâ liquerunt nocte tenebræ,
Luminibusque prior rediit vigor:
Ut cùm præcipiti glomerantur sidera Coro,

INTERPRETATIO.

Tunc, inquit Boëtius, *tenebræ discesserunt à me, caligine dissipatâ, & lux pristina revertit oculis* meis: *quemadmodum quando stellæ involvuntur à Coro rapido*, vento occiduo,

NOTÆ.

1. *Tunc me.*] Mens Boëtij perturbationibus obscurata suum prius lumen amiserat: non secus ac oculi corporis, accedente nocte, tenebris involvuntur. Sed vix Philosophia, ceu novum sidus, emicuit, cùm ejusdem Boëtij mens, perturbationibus sedatis, suo priori lumine recreata cæpit, ut antè consuevérat, videre.

3. *Vt cùm.*] Eximia similitudo, sive oratio traducens ad mentem ex corpore dispari simile: hîc autem terra refert mentem; sol, Philosophiam; nubes, perturbationes; venti, spiritus perturbationum patentes; nox & dies altetni, alternas ignotationem & intelligentiam referunt.

3. *Glomerantur sidera.*] *Glomero* dicitur à *glomus un ploton de fil* quare cùm glomus ex eo fiat, quod filum filo circumacto involvatur, *sidera* nunc dicuntur *glomerari*, quòd hæc nubibus circunfundentibus involvantur: neque enim putandum est, Boëtium existimasse stellas posse ventis ita moveri, ut iisdem ad se invicem accedentibus quoddam fiat stellarum agmen. Hôc fere modo Virgil. 1. Georg. v. 323. canit.

Et fœdam glomerant tempestatem imbribus atris.
Collecta ex alto nubes.

3. *Coro.*] *Corus* sive *Caurus* ventus est flans ab occasu æstivo: unde hic ventus sic contrarius est motui, quo aër ab ortu in occasum cietur, ut nubes contrariis hinc & inde motibus compressæ cogantur, copiosum imbrem, nisi aliter

Nimbosisque polus stetit imbribus,
Sol latet, ac nondum cœlo venientibus astris,
Desuper in terram nox funditur.
Hanc si Threïcio Boreas emissus ab antro
Verberet, & clausum referet diem,

Interpretatio.

& cœlum velatur nubibus pluviarum fœcundis, sol absconditur, & nox irruit ex sublimi in humum. Si Boreas ventus ex spelunca Thracia ortus flagellet hanc terram & aperiat lucem absconditam,

Notæ.

dissolvantur, emissuræ. Virg. 5. Æn. v. 125.

——— *Quod tumidis submersum tunditur olim*
Fluctibus, hyberni condunt ubi sidera Cori

4. *Nimbosisque imbribus.*] Imbres nimbosi dicuntur, quòd hi nube tanquam suâ materiâ inclusi contineantur: nimbus enim non secus ac nubes generatim illud dicitur quod nubit sive operit: unde *nimbus*, inquit Isidorus l. 19. c. 31. *est fasciola transversa ex auro assuta in linteo, quod est in fronte fœminarum.* Ex quo Plautus *nimbatam* meretricem dixit. Scilicet nubes, quæ nihil est aliud quàm vapor caliginosus, in sublimi aëris circumfundentis pondere libratus, deorsum ferri potest duobus modis, & pro diverso descensûs sui modo, diversos habere effectus: vel enim nubes integra descendit, vel frustatim; si integra descendat, fulguris, fulminis, tonitrui, præsertim verò tempestatis parens esse potest. Si autem frustatim descendat, hujus tres esse solent formæ; nimirum nix, pluvia, & grando: nam villosi nubis globuli cadendo vel servant vel mutant suam formam: si servant, ningit: si verò mutant, hi aut liquescunt tantùm, tumque pluit; aut durescunt liquati, tumque cadit grando.

4. *Polus stetit.*] Cœlum obductum fuit. Sic enim Virgilius Ecl. 7. v. 54.

Stant & juniperi & castaneæ hirsutæ.

Æneid. 6. v. 300. de Charonte, cujus oculi flammâ regi videbantur.

Canities inculta jacet, stant lumina flammâ.

Æneid. 12. v. 407. de cœlo quod pulvere obductum erat.

——— *Iam pulvere cœlum.*
Stare vident.

Hinc additur ℣. 5. *Sol latet.*

5. *Nondum cœlo venientibus astris.*] Nox enim Poëtis præsertim, duplicis est generis. Altera nascitur occidente sole, emicantibusque cæteris astris, quæ propterea oriri dicuntur: de hâc nocte loquitur Virg. 2. Æn. v. 250.

Vertitur interea cœlum & ruit Oceano nox,
Involvens umbrâ magnâ terramque polumque.

Altera oritur, etiam ante solis occasum, ipso cæterisque astris latentibus, de quâ loquitur idem Virg. 1. Æn. v. 94.

Eripiunt subitò nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.

Et de hâc nocte nunc agitur: unde dicitur *fundi in terram desuper, nondum cœlo venientibus astris,* quæ scilicet occidente sole emicare solent.

7. *Boreas.*] Borcas est ventus flans ab ortu æstivo: quamobrem simili motu, quo aër ab ortu ad occasum circumactus, cietur. Hinc autem omnia, quæ de isto vento dici solent, possunt inferri. Primò enim ventus hic è regione Cori spirat: quia Corus flat ab occasu æstivo: unde utriusque hujus venti noster auctor nunc meminit. Secundò idem ventus vehemens est: quoniam unà cum aëre fertur ad occasum: cum autem omnis ventus vehemens, sit fri-

Emicat, & subito vibratus lumine Phœbus,

Interpretatio.

Sol apparet, & emissus luce repentinâ, | perstringit splendore suo

Notæ.

gidus, propterea Virgilius Ecl. 7. v. 51. canit,

Hîc tantum Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

Atque hinc fortè nominis istius interpretatio: βορέας enim videtur dici à βοάω *clamo* & ῥέω, *decurro*, quòd ventus ille, ut pote vehementior, cum sonitu currat. Tertiò ille ventus serenus est, quòd cum aëre concurrens nubes coactas, materiam imbrium, dissipet. Unde Ovid. 6. Meta.

Apta mihi vis est, quâ tristia nubila pello,
Et fretа concutio, nodosaque robora verto.

Unde etiam nunc dicitur *clausum reserare diem*, hoc est fugare nubes, quibus, etiam ante Solis occasum, nox facta est.

7. *Emissus ab antro.*] Optimè Boreas, aut quilibet alius Mundi ventus, à tempestate diversus, *ab antro emitti* dicitur, ut 1. Æn. v. 64.

Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris.

Quemadmodum enim ventus pomorum, castanearum, ligni viridis, imò & globi æneі, quem *Æolipilam* vocant, movente igne, ex quibusdam veluti antris, vaporibus scilicet, quâ data porta, rarescendo ruentibus oritur: sic prædictus Mundi ventus ex circunstantibus terrâ, montibus, & nubibus, veluti ex magnis quibusdam speluncis, agente sole, vaporibus nimirum, quâ minùs resistitur, rarescendo currentibus flare consuevit: unde Virgil. 1. Æn. v. 55.

Nimborum in patriam, loca fœta furentibus Austris
Æoliam venit. Hîc vasto rex Æolus antro
Luctantes ventos tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vinclis & carcere frænat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum claustra fremunt. &c.

7. *Threicio*] Sive *Thracio*: quòd Boreas quidam eodem, quo ventus hic, nomine donatus, fuerit Thrax: vel quòd ventus hic comparatione loci, ubi scribebat Boëtius ex Thraciâ videretur flare: Sic Virg. 12. Æneid. v. 365.

Ac velut Edoni Boreæ quum spiritus alto
Insonat Ægæo, sequiturque ad litora fluctus
Quà venti incubuere, fugam dant nubila cœlo.

Edoni enim Græcè Ἠδωνοὶ, Straboni gens est Thracica. Porrò *reserare* idem est quod *aperire*: *reserare* enim contrarium est *seris*: sicut *claudo*, & *recludo*; *velo*, & *revelo*; *tego*, & *retego* sunt contraria: seræ autem sunt, quibus remotis fores panduntur, ut ait Varro, vel ut ait Festus, fustes, qui opponuntur foribus: Ovid. l. 6. amor. *Excute postes seram.* Hinc Virg. 12. Æn. v. 584.

Vrbem alij reserare jubent, & pandere portas.

9. *Phœbus.*] Phœbus sive Apollo fertur Jovis & Latonæ filius, eodem partu cum Dianâ editus in insulâ Delo. Medicinæ inventor, divinandi, cantandi, & versificandi adeo peritus, ut harum artium Deus habitus sit. Poëtis, ut nunc, sæpius solem significat, ut ipsius nominis interpretatio probat: φοῖβος enim Græcè, Latinè est *splendidus*, hinc dicitur *emicare* & *subito vibratus lumine*: *emicare* quidem dicitur, quatenus fulget: *mico* enim est à *micâ*, quatenus hæc dicitur de arenulis fulgentibus: at dicitur *subito vibratus lumine*, quatenus sol continuato lumine

10. Mirantes oculos radiis ferit.

INTERPRETATIO.

oculos ſtupentes.

NOTÆ.

ad terras uſque emittitur: Sic Virgil. Æn. 8. v. 524.

Namque improviſo vibratus ab æthere fulgor.

10. *Mirantes oculos.*] Admiratio non niſi mentis eſt: quandoquidem admiratio in quâdam mentis cogitatione verſatur: ſed hâc mentis affectione fixi oculi etiam mirari dicuntur. Scilicet *arguti nimis oculi*, inquit Tullius, *quemadmodum animo affecti ſumus, loquuntur.* Claudian. carm. 24. v. 69.

Quantum profueris, quantam ſervaveris urbem
Attonitis metire oculis.

PROSA III.

ARGUMENTUM.

BOëtius, recognitâ tandem parente Philosophiâ, ab eadem percuntando accipit, ut antiquos sic recentiores Philosophos ab ignaris improbisque vexatos fuisse.

1 [a] HAUD aliter tristitiæ nebulis dissolutis, [b] hausi cœlum, & ad cognoscendam medicantis faciem [c] mentem recepi. Itaque, ubi in eam deduxi oculos [2] intuitumque defixi, respicio [3] nutricem meam,

INTERPRETATIO.

a *simili modo.* b *respiravi.* c *animum* | *erexi.*

NOTÆ.

1. *Haud aliter.*] Non secus ac nubibus, afflatu Boreæ, dissolutis, sol emicat, suoque lumine oculos spectantium in sui admirationem convertit, ego Boëtius nebulis perturbationum, præsertim verò tristitiæ meæ, instinctu Philosophiæ, fugatis, cæpi paululum respirare, animumque erigere ad contemplandam eam, quæ quòd extrahat errores & vitia radicitus, *medici officium exercere* videtur, Philosophiam. Sua autem hæc verba Boëtius videtur mutuatus à Virgil. Æn. 10. v. 898.

——— *Contra Tyrrhenus ut auras*
Suspiciens hausit cœlum, mentemque recepit.

Ubi *haurire cœlum* idem, quod *respirare*; *mentem* verò *recipere* idem, quod *animum erigere:* respirare enim propriè corporis est, quatenus hoc pulmonum ope per asperam arteriam spiritum alternis excipit, ac reddit: Sed propter quamdam similitudinem dicitur etiam de mente, quatenus notionum, quas à rebus cognoscendis accipit, conscia assensionem & quoddam votum emittere videtur: sic Tullius pro Sest. *Respirasse homines videbantur, nondum re sedâ spe Reipublicæ recuperandæ.*

2. *Intuitum defixi.*] *Attentâ cogitatione consideravi:* ut enim cognitio clara & distincta quædam est veritatis, cui inveniendæ vacat Philosophia, norma; ita nec Philosophicas res nec ipsam Philosophiam cognoscendo assequi possumus, nisi attentiori eaque frequenti mentis meditatione: qui secùs fecerit, hic in præcipitationem & præjudicium, præcipua errorum vitiorumque capita, labatur necesse est.

3. *Respicio nutricem meam.*] *Mea* nimirum *mentis:* cùm enim vita humanæ mentis, sit cogitatio; propterea Philosophia, cujus ope cogitatio fovetur auctisque viribus adolescit, non immeritò mentis humanæ *nutrix* vocatur: Sic Ovidio *nox* dicitur *curarum nutrix.*

4 in cujus ab adoleſcentiâ [a] Laribus obverſatus fueram, Philoſophiam. Et quid, inquam, [b] tu [5] in has exſilij noſtri ſolitudines, ô [6] omnium magiſtra virtutum, [7] [c] ſupero cardine delapſa veniſti? an ut tu quoque

Interpretatio.

a *domeſticis penetralibus.* b *ego Boëtius.* [c *à cœlo.*

Notæ.

4. *In cujus... laribus.*] Id eſt, *ſcholis* : lar enim focus eſt : hinc Lares Poëtis ſunt dij patrij ſive domeſtici, &, ſi credamus Apuleio, mentes parentum, qui quòd olim domi humarentur, ſuam putabantur ſemper curare familiam : unde Tullius, *Dij*, inquit, *quos Græci δαίμονας appellant, noſtri, opinor, Lares.* Atqui *Schola* Philoſophicæ, non abs re dicuntur ejuſdem Philoſophiæ focus : quandoquidem ibi lumen naturale, quod poteſt dici quædam mentis humanæ vita, ab ipſis præcipitationis præjudicijque incurſibus tutum, curantibus optimis præceptoribus, fovetur. Quare cùm Boëtius infans miſſus fuerit Athenas, ubi annos decem & octo cùm aliorum Philoſophorum, tum Platonis præſertim & Ariſtotelis lectioni vacavit, rectè dicitur *Laribus Philoſophiæ ab adoleſcentiâ obverſatus*: propterea Philoſophia ſuprà ægrè ferebat *Muſas Poëticas* eidem Boëtio aſſidere.

5. *In exilij noſtri ſolitudines.*] Theodericus Oſtrogothorum Rex, cui Boëtius antea fuerat dilectiſſimus, tantam impiis quibuſdam, Boëtium falsò accuſantibus, adhibuit fidem, ut ille hunc Ticinum vulgo *Papiam* relegârit, tanquam in exilium : quam in ſolitudinem idcirco accedit Philoſophia, quòd in ſolitudine præſertim mens ab omni hominum commercio liberata, ſuis cogitationibus formandis unicè vacare poſſit : ſic Plato philoſophaturus non Athenas, ſed Academiam, ſuburbanum Gymnaſium, elegit : Sic Muſæ deſertiſſimos montes incolere fingunturi.

6. *Omnium magiſtra virtutum.*] Philoſophia enim, auctore Tullio, *virtutis continet & officij & bene vivendi diſciplinam, quam qui profitetur, graviſſimam ſuſtinere perſonam videtur.* Et certè virtus generatim, juxta ipſius Ariſtotelis mentem, definiri poteſt affectio mentis ut voluntaria ſic recta. Duplicis eſt generis, nempe *dianoëtica* & *moralis.* Prior eſt affectio mentis notioni claræ & diſtinctæ conſentientis. Poſterior affectio ejuſdem mentis mediocritatem laudabilem in humanis cogitationibus, locutionibus, operibuſque conſtituentis : quare prior *prudentia* ; poſterior *temperantia* à Cicerone vocatur : utriuſque autem præcepta præſcribit Philoſophia adeoque *omnium* eſt *magiſtra virtutum.*

7. *Supero cardine delapſa.*] *Divinitus data* : lumen enim naturale, ut potequod ab ipſo mentis humanæ conditore ortum eſt, divinitus eſt datum. Philoſophia autem nihil eſt aliud quàm lumen naturale modificatum : *lumen* quidem, hoc eſt notio, quæ ſola eſt mentis lumen : *naturale* verò, id eſt ab ortu divinitus datum, ſive à naturâ inſitum ingenitumque : *modificatum* denique, quatenus eſt primùm clarum & diſtinctum ; deinde paulò longiùs diffuſum ; poſtremò veri certique judicij norma. Sic Socrates, referente Themiſtio orat. 1. Philoſophiam *in hominum genus divinâ duntaxat ſorte delapſam fuiſſe teſtatus eſt.* Sic Cicero paſſim: *Philoſophia*, inquit, *donum & inventum Deorum ; quo bono nullum optabilius, nullum præſtantius, neque datum eſt mortalium generi Deorum conceſſu atque munere, neque dabitur.*

[8] mecum rea falsis criminationibus agiteris? An, inquit illa; [a] te, alumne, desererem, nec [b] sarcinam, quam mei nominis invidiâ sustulisti, communicato tecum labore partiter? Atqui Philosophiæ [c] fas non erat, [d] incomitatum relinquere iter innocentis. Meam scilicet [e] crimina-
5. tionem vererer, &, quasi novum aliquid acciderit, perhorrescerem? [9] Nunc enim [f] primùm censes apud improbos mores lacessitam periculis sapientiam? [10] Nonne apud veteres quoque,

Interpretatio.

a Philosophia. b *onus.* c *non licebat.* | *nondum.*
d *solum.* e *accusationem.* f *putás.ne* |

Notæ.

8. *Mecum rea falsis criminationibus.*] Gaudentius, Opilio, & Basilius apud Theodericum Regem falsò accusarunt Boëtium 1 quòd hic impediviſſet, quominus Senatus læsæ majestatis convinceretur 2. quod de vindicandâ in libertatem Italiâ scripsisset, 3. quòd ad obtinendas dignitates suffragia corrupisset, quod crimen Latinis *ambitus*, Græcis Δημοκοπία vocabatur, latisque legibus puniebatur; aut saltem quod ad hunc finem impiis artibus usus fuisset.

Atque hæc, teste ipsâ Philosophiâ, sunt *sarcina*, quam Boëtius *nominis* Philosophici *invidiâ sustulit*, quamque propterea eadem Philosophia *communicato* cum Boëtio *labore partiri* cupit, ejusmodi *criminationibus* assueta. Sunt, inquam, hæ criminationes *sarcina*: nam *sarcina* onus est, quod homo ad vestem victumque secum solet deferre profecturus: ex quo factum est, ut quodlibet onus inutile & molestum *sarcina* diceretur: unde Ovid. ep. 3.

Non ego sum classi sarcina magna tuæ.

At easdem criminationes Boëtius Philosophici *nominis invidiâ sustulit*: quòd Philosophicis præceptis addictissimus, talis esset, qualis ab Horatio describitur, Carm. l. 3. od. 3.

Iustum & tenacem propositi virum
Non civium Ordo prava jubentium
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ: neque Auster, &c.

Quare, continuatis ejusdem Philosophiæ præceptis, eò majori cum patientiâ Boëtio hæ criminationes ferendæ sunt, quò antiquior est illa Philosophiæ & Philosophorum sors.

9. *Nunc enim primùm censes.*] Interrogatio, quasi dicat, *censés ne?* modus loquendi Latinis non inusitatus. Nec tandum non extinctam, sed *lacessitam* duntaxat dici *sapientiam*: extinctis enim sapientibus non propterea extinguitur sapientia, quippe quæ versatur in cogitatione, cui vel tyrannorum furor nocere non potest: in hôc similis virtuti, quæ ut ait Claudian Carm. 17. v. 1.

—— *Pretium sibi solaque latè*
Fortuna secura nitet.

Lacessitur tamen: quoniam dictis factisve improbis provocatur: quod lacessiri est: unde Virgil. Ecl. 3. v. 51.

Efficiam posthac ne quemquam voces lacessas.

Sicque lacessita fuit primùm quidem apud veteres, deinde apud recentiores Philosophos.

10. *Nonne apud veteres.*] I. Sapientia, quæ ab ipsis Pythagoræ temporibus, dici cœpit Philosophia, apud veteres sapientes & Philosophos ex eo lacessita fuit, quòd præstantissimi inter illos exilio & morte ipsâ à stultis improbisque hominibus affecti fuerint. Notari potest hic loquendi modus: *certamen certavimus*: non enim id Græcis duntaxat familiare est, ut nonnulli aiunt, sed etiam Latinis: sic Terentius dixit *vi-*

11 ante

[11] ante noſtri Platonis ætatem, magnum ſæpe certamen cum ſtultitiæ temeritate certavimus [a]? eodemque ſuperſtite [12] præceptor ejus Socrates injuſtæ victoriam mortis, me adſtante [b], promeruit? Cujus [c] hereditatem cùm deinceps Epicureum vulgus, ac Stoïcum, cæterique pro ſuâ quiſque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, reniten-temque, velut in partem prædæ, traherent, veſtem, quam meis texueram manibus, diſciderunt, abreptiſque ab eâ panniculis, totam me ſibi ceſſiſſe credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam noſtri habitûs veſtigia videbantur, meos eſſe [d] familiares imprudentia rata, nonnullos eorum [e] profanæ multitudinis errore pervertit.

Interpretatio.

[a] nos Philoſophia. [b] Philoſophiâ. | [c] *doctrinam*. [d] *domeſticos*. [e] *aliena*.

Notæ.

vere vitam; *gaudere gaudium*; Cicero *ſervire ſervitutem*; Horatius *ludere ludum*: ut noſter auctor infra dicet *ludere ludum*, *ornare ornamentis*.

11. *Ante noſtri Platonis ætatem.*] Plato natus eſt Athenis circa annum Mundi 3626. Hic in omni doctrinarum genere, ſed in Philoſophiâ præſertim excelluit: unde Philoſophia nunc vocat *ſuum*, illumque ſtatuit tanquam notiſſimum philoſophum, in quo, ante quem, & poſt quem ſapientia ſive Philoſophia malè excepta fuit. In ipſo quidem Platone ſapientia malè excepta fuit: nam ipſe Plato iniquitate Dionyſij Siciliæ Tyranni, cui ſe ille commiſerat, inquit Cicero, in maximis periculis inſidiiſque verſatus eſt. Ante eundem Platonem ſapientia malè etiam excepta fuit: ſi quidem Solon Athenienſis, Anaxagoras, & Pythagoras in exſilium acti fuerant: Zeno verò Eleates alijque optimi viri morte damnati: ſed ejuſdem Platonis præceptor Socrates: ut ſtatim dicetur, eodem ſupplicio affectus fuit. Denique poſt eundem Platonem ſapientia malè excepta fuit in Caniis, in Senecis, in Soranis, in ipſo Boëtio: quæ omnia ſeorſum probanda ſunt.

12. *Præceptor ejus Socrates.*] In Socrate, inquam, ante Platonis ætatem ſapientia malè excepta fuit: nam Socrates, cujus tanta ſapientia fuit, ut hinc præceptor Platonis fuerit, inde verò Epicurei ac Stoïci ab illius partibus ſtare gloriarentur, ob ſuam ſapientiam morte damnatus eſt. Primùm quidem Socrates circa annum Mundi 3600. natus adeoque ante Platonis ætatem florens, fuit ſapientiſſimus: nam à rebus occultis, & ab ipsâ naturâ involutis avocavit *Philoſophiam*, ut de virtutibus & vitiis quæreret, cauſatus quæ ſupra nos, nihil ad nos pertinere: is non ſolùm verbo ſed exemplo etiam ad honeſtè vivendum ſuos auditores hortabatur: tantam quippe in omni vitâ ſervavit æquabilitatem, ut ſive in proſperis, ſive in adverſis rebus, eundem ſemper vultum, nec hilarem magìs, nec magìs turbatum oſtenderit. Deinde idem Socrates *præceptor* fuit *Platonis*: unde Tullius 3. de Orat. *Socrates*, inquit, *cujus ingenium varioſque ſermones immortalitati ſcriptis ſuis Plato tradidit, literam nullam reliquit.* Poſtea idem Socrates accuſatus, quòd de diis malè ſentiret, *capite damnatus eſt*; ſed *injuſtiſſimè*: ſi quidem, auctore ipſo Tullio, 1. de Or. *omnium ſapientiſſimus ſanctiſſimeque vixit*: propterea populus mortem ejus ita doluit, ut ejuſdem accuſatores partim morte, partim exſilio punierit, ipſique Socrati ſtatuam æream poſuerit: *obiit* tamen *adſtante Philoſophiâ*: nam, ut ait Tullius ibid, *elega tiſſimam Lyſiæ orationem, quâ pro ſe in judicio uteretur,*

Quod si nec [13] Anaxagoræ fugam, nec [14] Socratis venenum, nec [15] Zenonis tormenta, quoniam sunt [a] peregrina, novisti; at [16] Canios,

Interpretatio.

a *remota loco & tempore.*

Notæ.

vespuit, & ita in judicio capitis pro se ipse dixit, ut non supplex aut reus, sed ut magister aut dominus videretur esse judicum. In quo *victoriam mortis promeruit:* quòd, judicio ipsius Ciceronis, mors illa, quæ naturæ debita, non solùm pro patriâ, sed etiam pro veritate est potissimùm reddita, aut meliorem quàm qui est in vitâ, aut certè non deteriorem affert statum. Denique ipsius Socratis doctrinam, quæ quoniam instar pecuniæ ejus morte ad aliquos pervenit, idcirco vocatur ejusdem *hereditas*, partiti sunt *Epicurei* ac *Stoïci*, quorum illi Epicuro, hi Zenone duce philosophantur: nam duæ præcipuæ sunt philosophorum antiquorum sectæ, à quibus cæteræ promanarunt: nempe *Ionica*, cujus auctor dicitur Thales Milesius; & *Italica*, cujus caput fuit Pythagoras. *Ionicæ* duæ celeberrimæ extiterunt familiæ, nempe Academicorum, & Peripateticorum: *Italicæ* pariter duæ, nimirum Stoïcorum, & Epicureorum, *qui*, ut loquitur S. August. l. 8. de civ. D. c. 7. *posuerunt judicium veritatis in sensibus corporis, eorumque insidis & fallacibus regulis omnia quæ discuntur, metienda esse censuerunt*; quique propterea *reclamantem renitentemque* Philosophiam experti, philosophicam vestem, id est dictiones, quibus tegerentur, *discinderunt* verosque philosophos mentiti sunt.

13. *Anaxagoræ fugam.*] In Anaxagorâ etiam ante Platonis ætatem sapientia malè excepta fuit. Anaxagoras enim ipso Socrate antiquior, docente Tullio, dixit materiam infinitam, sed ejus particulas similes inter se minutas, eas primùm confusas, postea in ordinem adductas mente divinâ. Ex quo confecit, solem non esse Deum, sed lampadem ardentem: ac propterea in exsilium pulsus, aut potiùs libenter profectus est: fertur quippe agros & patrimonia sua reliquisse, ut discendi quærendique divinæ delectationi toto se animo dederet. Consule Diogenem Laërtium.

14. *Socratis venenum.*] De Socrate jam dictum est: supererat genus mortis illius: decessit autem hausto succo cicutæ venenato, quo Athenienses ad publicum mortis supplicium utebantur: hinc *Socrates*, inquit Cicero, *cùm pœnè jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, verùm in cœlum videretur ascendere:* & Seneca Epist. 67. *Calix*, inquit, *venenatus, qui Socratem transtulit è carcere in cœlum.*

15. *Zenonis tormenta.*] In Zenone etiam ante Platonis ætatem sapientia malè excepta fuit. Zeno enim ipso quoque Socrate antiquior multa propter suam sapientiam tormenta passus est: sed quænam illa fuerint, quisve illorum auctor non constat. Probabilius est Zenonem, dum hic Eleam patriam in libertatem vindicare conaretur, Nearchi tyranni jussu cruciatum, inter tormenta linguam dentibus præcidisse & in Cyprij regis interrogantis faciem expuisse. *Anaxarchum, Democritum à Cyprio tyranno excarnificatum accepimus*, inquit Tullius, *Zenonem Eleatem in tormentis necatum*, nempe à Nearcho tyranno. Sicque apud veteres philosophos lacessita est sapientia.

16. *At Canios.*] II. Eadem sapientia etiam apud recentiores philosophos lacessita fuit: nam Julius Canius sive ut vult Lipsius, Canus eodem quo Seneca sæculo natus, præstantissimus philosophus, à Caio, cum quo diu altercatus fuerat, morte damnatus, hanc cum incredibili animi constantiâ subiit, ut refert ipse Seneca l. de tranq. c. 14.

17 at [a] Senecas, 18 at Soranos, quorum nec pervetusta, nec [b] incelebris memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quod nostris moribus [c] instituti, 19 studiis improborum dissimillimi videbantur. Itaque nihil est quod admirere, si in hôc 20 vi-
5. tæ [d] salo, circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maximè propositum est, 21 pessimis displicere.

Interpretatio.

a *Senecam & Soranum* philosophos. | b *indicta*. c philosophicis. d *mari*.

Notæ.

17. *At Senecas.*] Seneca philosophus, S. Paulo æquævus, primo à Christi nativitate sæculo floruit, præceptor Neronis, à quo cùm ingentibus divitiis cumulatus fuisset, morte damnatus est: *Quamvis*, ut ait Suetonius in vita Neronis, *sæpe commeatum petenti, bonisque cedenti perfanctè juravisset, suspectum se frustra, perituramque potiùs, quàm nocituram ei.* Hic philosophus *sibi venas præsecans*, inquit vetus interpres Juvenalis Sat. 5. *crurumque venas abrumpens, & durante tractu lentitudineque mortis, hausto veneno, & postremò calida aqua stagnum introiens, exanimatus est.* Nimirum, ut ipse Seneca amicos admirabili constantiâ, antequam moreretur, allocutus ait: *Neroni sævienti nihil aliud supererat, post matrem fratremque interfectos, quàm ut educatoris præceptorisque necem adjiceret.*

18. *At Soranos.*] Bareas Soranus, præstantissimus item philosophus, Senecæ æqualis, justitiâ atque industriâ offensiones ejusdem Neronis ita auxit, ut ad mortem actus fuerit ab eodem tyranno, qui magnitudinem imperatoriam cæde insignium virorum, quasi regio facinore ostentare videbatur, ut ait Cornelius Tacit. Annal. l. 16.

Ne putes hîc *Canios, Senecas, & Soranos* significare *imitatores* & *sequaces* ejusmodi philosophorum, quemadmodum arbitratur Thomas Anglicus: ipsi sunt philosophi, qui propter majorem ἐμφασιν numero plurali exprimuntur: Sic dicimus *Alexandros, Augustinos*, &c.

19. *Studiis improborum dissimillimi.*] Idcirco enim improbi odio habent probos, eisque nocent, quia horum illorumque cogitationes, locutiones, & opera inter se sunt contraria: quemadmodum docemur Sapientiæ. 2. *Circumveniamus ergo justum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ ejus. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo: & abstinet se à viis nostris tanquam ab immunditiis, & præfert novissima justorum, & gloriatur patrem se habere Deum.*

20. *Vitæ salo.*] Salum est mare, sic dictum à salis sapore: hinc *Salacia* Poëtis, quòd salum ciet, & *insula*, quasi *in salo*, dicitur. Cæsar l. 3. bell. civ. *Multitudine*, inquit, *navium perterriti, & salo nauseaque confecti.* Vita autem hominis quoddam mare est, quòd ut hoc, sic illa *circumflantibus agitetur procellis.* Propterea Cicero orat. in Pisonem: *Alios*, inquit, *ego vidi ventos, alias prospexi animo procellas: aliis impendentibus tempestatibus non cessi.*

21. *Pessimis displicere.*] Philosophorum enim propositum sive votum in hôc versatur, quòd virtuti studeant: virtus autem, ut potè quâ improborum vita damnari videtur, pessimis displicet.

Quorum quidem tametsi [22] numerosus exercitus, spernendus tamen est, quoniam nullo duce regitur, sed errore tantùm temere, ac passim [a] lymphante raptatur. Qui si quando contra nos [b] aciem struens valentior incubuerit, nostra quidem dux [c] copias suas in arcem con-
5. trahit; illi verò circa diripiendas inutiles [d] sarcinulas occupantur. At nos desuper irridemus, vilissima rerum quæque rapientes, securi totius furiosi tumultûs, eoque vallo muniti, quo grassanti stultitiæ adspirare fas non sit.

Interpretatio.

a *bacchante.* b *militans.* c *ratio.* d *onera.*

Notæ.

22. *Numerosus exercitus.*] Stultorum major est, quàm philosophorum numerus, juxta illud Ecclæ. 1. *perversi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.* Nimirum philosophorum est vitare præcipitationem & præjudicium ad inveniendam veritatem, quod ut difficile, sic paucorum est. Stultorum verò præcipitatione & præjudicio in errorem primùm, deinde in vitia labi, quod ut infinitis fere modis fieri potest, sic & facillimum & plurimorum est. Sed multitudo non absolvit stultitiam, nec minùs sunt vituperabiles, quòd plures sint stulti.

Hinc illa stultorum turba *spernenda est; nullo duce regitur, sed errore temerè lymphante*, adeoque *circa diripiendas inutiles sarcinulas occupatur.* 1. *Spernenda est:* nam virtus veræ sapientiæ comes individua & semper & sola libera est, quæ, etiamsi corpora capta sunt armis & vinculis constricta, jus tamen suum atque omnium rerum impunitam libertatem tenet. 2. *Nullo duce regitur:* in hôc enim vitij & virtutis assectæ differunt, quòd hi certis; illi nullis tenentur legibus, quòd virtus uno modo, vitium infinitis haberi possit: norma enim unica sit, necesse est. 3. *Errore lymphante raptatur;* hoc est errore in furorem agente: *lymphatus* enim dicitur, qui, ceu à Nymphis lympharum præsidibus actus, in furorem abreptus est: ita Virgil. 7. Æn. v. 377.

Immensam sine more furit lymphata per urbem.

4. *Circà inutiles sarcinulas occupatur:* suis quippe obsecuta perturbationibus, omnes suas curas cogitationesque ponit in caducis rebus, quæ velut pondus inutile mentem ita opprimunt, hanc ut non sinant veritatem virtutemque colere. Contrà verò sapientia, quæ ratione tanquam duce regitur, spretis caducis rebus, veritati virtutique sic vacat, ut non modò instar sideris emicet, sed turris instar inexpugnabilis ab omnibus stultitiæ telis sit tuta.

METRUM IV.

QUOD vocatur Phaleucum à Poëtâ qui dicebatur φάλαικος. Eſt autem Carmen conſtans ex uno genere verſuum, quorum quilibet *endecaſyllabus* conſtat ſpondeo, dactylo, & tribus trochæis.

ARGUMENTUM.

HOMO Metûs Speique liber, inquit Philoſophia, non movetur; aut periculis maris, terræ, & cœli; aut tyrannorum furoribus; quibus Spei Metuſque ſervus, oppreſſus jacet.

QUiſquis compoſito ſerenus ævo,

INTERPRETATIO.

Quicumque, compoſitâ ſuâ *vitâ, tranquillus*

NOTÆ.

1. *Serenus.*] *Serenus* dicitur à Græco ξηρὸς, quod eſt *ſiccus*. Hinc à *ſerum*, eſt *ſereo*; à quo *ſereſcere*, quod eſt *ſiccari*: unde Lucretius l. 1.

Denique fluctifrago ſuſpenſa in littore veſtes
Vveſcunt, eadem diſpanſa in ſole ſereſcunt.

Propterea quæ nubes in auras vaneſcentes terram ſiccari ſinunt, hæ vocantur ſerenæ Virgilio 1. Georg. *ſerenas ventus agit nubes*. Ex quo factum eſt, ut frons excuſſis rugis *ſerena* diceretur Martiali & aliis. A fronte denique vox illa tranſlata eſt ad ipſam mentem, quatenus hæc libera eſt à perturbationibus, quibus turbari ſolet. Sic nunc accipitur: Sicque à Latinis auctoribus accipi ſolet. Lucret. lib. 2.

Quæ placidum ducunt ævum, vitamque ſerenam.

1. *ævo.*] Id eſt, *vitâ*. Ævum enim dicitur à Græco αἰὼν, hoc autem quaſi ἀεὶ ὄν *ſemper exiſtens*: ſed res vivens non cenſetur exiſtere, niſi quatenus vitâ ſuâ afficitur: hinc pro diverſo genere vitæ, ævum aliud eſt perpetuum, quod mentium eſt: aliud certo definitum tempore. Hîc agitur de ævo ſive vitâ hominis: quemadmodum ab Horatio dicitur homo *ævi brevis*: & à Virgilio de apibus, 4. Geo. v. 206.

Ergo ipſas quamvis anguſtus terminus ævi
Excipiat: neque enim plus ſeptima ducitur æſtas.

Ævum autem ſive vita hominis tum dicitur *componi*, cùm ſecundùm ipſam Dei voluntatem, quæ prima eſt morum regula, regitur: ex quo ſumma oritur animi tranquillitas.

Fatum ſub pedibus dedit ſuperbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies minæque Ponti
Verſum funditus excitantis æſtum,
Nec ruptis quoties vagus caminis

Interpretatio.

contempſit mortem imperioſam, & inſpiciens conſtanter fortunam proſperam adverſamque, valuit ſervare faciem indomitam; hunc non ſollicitabit aut furor terrorque maris agitantis ſummos imoſque fluctus ſuos,

Notæ.

2. *Fatum.*] Id eſt *mortem: fatum* enim à *fando* videtur dici, quaſi *voluntas, decretum, juſſum, & dictum Dei:* nam *quid aliud eſt fatum*, inquit Minutius felix in Octavio, *quàm quod de unoquoque noſtrum Deus fatus eſt:* quamobrem cùm divinâ voluntate ſit *ſtatutum omnibus hominibus mori*, Hebr. 9. idcirco mors etiam Chriſtianis vocari poteſt *fatum*: ut nunc vocatur: *fatum* autem ſive mortem *ſub pedibus dare* videtur, qui commiſſus Dei arbitrio, nec petit vivere nec metuit mori: *libera te*, inquit Seneca ep. 80. *primùm metu mortis; illa nobis primum jugum imponit; deinde metu paupertatis.* Sic Virgil. 2. Geor. v. 490.

Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus omnes & inexorabile fatum
Subjecit pedibus ſtrepitumque Acherontis avari.

3. *Fortunamque tuens utramque rectus*] Fortuna Ethnicis erat numen, à quo illud omne putabant procedere, cujus cauſam ignorabant: nam *Fortuna*, inquit Tullius 1. Acad. *efficit multa improviſa nobis propter obſcuritatem ignorationemque cauſarum.* Hinc illam ſaxi inſtar globoſi prædicabant volubilem, quòd globoſi circuitus non citiùs, quàm eventus, quorum cauſas ignoramus, ſeſe excipiant. Hinc illam fecere duplicem, ſecundam ſcilicet, à quâ bona ſaltem exteriora; & adverſam, à quâ mala contraria proficiſcerentur: quòd ignoratâ cauſâ ſæpius ab uno ad alterum ſtatum tranſeamus. Rejecto autem falſo illo numine, hîc intelliguntur res proſperæ & adverſæ, quas quî virtutem colit, ſic intuetur *rectus* ut neque deprimatur afflictarum pondere, neque vento proſperarum erigatur: legitur ex *vultu*, qui cùm nec triſtior adverſis, nec hilarior ſecundis fiat, *invictus* manet. Non poſſum tacere verba Horatij 3. Carm. od. 3. quamvis omnibus nota,

Juſtum & tenacem propoſiti virum,
Non civium ardor prava jubentium
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolidâ, neque Auſter
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus:
Si fractus illabatur Orbis
Impavidum ferient ruinæ.

5. *Non illum rabies minæque Ponti.*] I. Mare ventis præſertim agitatum turbatumque adeo terribile eſt, ut viris etiam fortiſſimis metum incutere poſſe videatur: unde Horatius Carm. l. 1. od. 3.

Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus nec timuit præcipitem Africum
Decertantem aquilonibus
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti,

Hinc dicuntur *rabies minæque* maris: *rabies* quidem, quòd more rabidi furentiſve canis huc & illuc rapiatur:

Torquet fumificos Veſevus ignes,
Aut celſas ſoliti ferire turreis
Ardentis via fulminis movebit.

Interpretatio.

aut mons Veſuvius, cùm inconſtans emittit flammas fumantes facto exitu, aut iter fulminis accenſi, quod conſuevit percutere alta ædificia.

Notæ.

mina verò, quòd ſublimes fluctus mortem intentent: Sic enim Virgil. 1. Æn. v. 166.

Hinc atque hinc vaſtæ rupes geminique minantur
In cœlum ſcopuli.

Atqui *quiſquis pedibus ſubjecit fatum*, ille his maris periculis non movetur: quòd hæc nihil aliud ſint, quàm præſagia mortis, quàm ille contemnit. Mare autem vocari *Pontum* jam diximus Met. 2. v. 14.

8. *Veſevus.*] II. Terra etiam, ea præſertim quæ è ſuo ſinu emittit ignes, terribilis eſt: neque tamen hanc, propter prædictam rationem, metuit qui *ſub pedibus dedit fatum.* Hujuſmodi eſt Veſevus. Veſevus autem qui & Veſuvius, mons eſt Campaniæ prope Nolam, ex cujus cacumine ſæpius erumpunt ignes, morte præſertim Plinij infames: aiunt enim celeberrimum hunc auctorem, qui coguoſcendi hujus ignis ſtudio eò ſe contulerat, fumo flammiſque inde emiſſis extinctum fuiſſe. Hujus montis meminit Virgilius 2. Geor. v. 224. ubi ejus fertilitatem commendat.

Talem dives arat Capua & vicina Veſevo
Ora jugo.

Ignes quidem Veſevi ſunt *fumifici:* quia oriuntur ex terreſtri exhalatione, quæ quandiu terris inclusâ conſtringitur, fumus eſt, at liberius per aëra iter nacta flammam concipit, ſtatim propter majorem partium concretionem priſtinam fumi formam reſumptura: propterea *ex eo* monte, ut aiunt Conimbric. Meteor. tract. 12. cap. 3. *aliquando nubes adſcendere viſa eſt, quæ pini ſimilitudinem & formam referebat.* At ignes hi non emicant, niſi *ruptis caminis*, ſive exitu ſibi facto: quoniam ſi exhalatio, prædicta ignis ſubterranei materia, viam inveniſſet factam; in auras potiùs abjiſſet, quàm in ignem: quod cùm fiat, interruptis vicibus, propterea mons ille nunc vocatur *vagus.*

10. *Via fulminis.*] III. Cælum, præſertim fulminans, adeoque fulgurans, & tonans maximè terribile eſt; quòd præſentem intentare mortem videatur. Hinc qui malæ conſcientiæ ſtimulis ſive potiùs furiis agitantur, hi fulmina præcipuè, adeoque fulminum præſagia, fulgura & tonitrua metuunt: ſicut C. Cæſar Caligula *qui*, ut loquitur Suetonius, *Deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua & fulgura connivere, caput obvolvere; ad verò majora proripere ſe è ſtrato, ſub lectumque condere ſolebat:* Sicut etiam quilibet impius, judicio Juvenalis l. 5. Sat. 13. fulmine terretur.

Hi ſunt qui trepidant & ad omnia fulgura pallent
Cùm tonat: exanimes primo quoque murmure cœli:
Non quaſi fortuitus nec ventorum rabie, ſed
Iratus cadat in terras & judicet ignis.

Fulmen autem & fulgur non ſolùm origine, verùm etiam naturâ conveniunt. Conveniunt quidem origine, quòd utrumque, Varronis arbitrio in 4. de l. l. a *fulgore* dicatur. Conveniunt etiam naturâ, quòd utrumque ſit exhalatio accenſa. At differunt, quòd fulgur vix natum, perit: fulmen non priùs extinguitur, quàm ad terras uſque pervenerit, ſimile his ſtellis, quas, inquit Virgil. 1. Geor. v. 365.

—— *Vento impendente videbis*

Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furenteis?
Nec speres aliquid nec extimescas,
Exarmaveris impotentis iram:

Interpretatio.

Cur infelices ita stupent tyrannos crudeles, accensos furore inani. Nihil optes, nihilque metuas, tumque *exarmabis furorem effrenati infirmique* tyranni:

Notæ.

Præcipites cœlo labi noctisque per umbras
Flammarum longos à tergo albescere tractus.

Propterea nominatur hîc *via fulminis ardentis*, dicituique fulmen *solitum celsas ferire turres.* Nimirum accensa illa exhalatio nubibus excussa, aut per nubium latera emittitur, aut per inferiorem nubis subjectæ partem. Si primùm: fulminis via sic obliqua est, illud ut sublimia potiùs, quam humilia sibi obviam habeat. Si verò alterum: quemadmodum mensa corio supposita, corium reddit perforatu facilius, sic corpus sublime nubi subjectum, nubem, quâ illud huic respondet, reddit fragiliorem, adeoque viam sibi parat, quâ fulmine ruente percutiatur. Verùm nec fulmen illud, potest malum inferre gravius morte, quam cùm non metuat ille, de quo nunc agitur; idcirco nec fulmine movetur. Senec. in Thyest. v. 347.

Rex est qui posuit metus...
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis...
Qui tuto positus loco,
Infra se videt omnia,
Occurritque suo libens
Fato: nec queritur mori.

11. *Quid feros tyrannos.*] Denique qui neque fluctuum marinorum furoribus, neque ignium subterraneorum incendiis, neque Jovis fulminantis ictibus terretur, hic multò minus metuit tyrannos, quorum minor esse videtur nocendi potestas. *Tyrannus* apud veteres idem erat quod *rex* sive *princeps*: atque ita fortè vocatus à turribus sive sublimibus ædificiis, in quibus manere solent reges: unde Horatius pauperum tabernas regumque turres opponit l. 1. Carm. od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres; ô beate Sexti.

Sic Virgilius de tyranno loquitur 7. Æn. v. 266.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Sed apud recentiores auctores tyrannus ille solùm dicitur princeps, qui supremâ suâ potestate abutitur: quo modo idem Virgil. 9. Æn. v. 365.

Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat.

Neque verò ejusmodi tyrannos timet, qui magnitudine & fortitudine animi præditus, nihil à rebus creatis aut sperat aut metuit: *Harum* enim *virtutum*, inquit Cic. 3. de offic. *est proprium nil extimescere, omnia humana despicere; nihil quod homini accidere possit, intolerandum putare.* Ex quo idem Orator conficit *fortitudinem esse dolorum laborumque contemptionem.* Quare magnanimis viris *feri tyranni* habentur *sine viribus furentes.* Igitur

13. *Nec speres aliquid nec extimescas.*] Hæc est sententia Platonis, quam sibi deinceps usurpaverunt Stoïci, unanimique consensu approbarunt omnes cùm oratores tùm poëtæ. Plato enim in Philebo ait *oportere eum, qui intelligendi sapiendique vitam elegit, nullatenus gaudere vel dolere.* Seneca ille Stoïcus de beatâ vitâ c. 5. *potest*, inquit, *beatus dici qui nec cupit nec timet, beneficio rationis.* Cicero, versu 11. & Virgilius,

15. At quiſquis trepidus pavet, vel optat,
Quòd non ſit ſtabilis, ſuique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, quâ valeat trahi, catenam.

Interpretatio.

Sed quicumque metuit tremens, aut ſperat, is, *quoniam non eſt conſtans & compos ſui, depoſuit ſcutum, & ſuâ ſede disjectus componit vincula, quibus rapi poſſit.*

Notæ.

verſu 2. hujus metri citatus: quibus addi poteſt Martialis l. 10. ep. 47.

Quod ſis, eſſe velis, nihilque malis:
Summum nec metuas diem, nec optes.

Scilicet mens caducarum rerum ſpei metuſque libera, hinc à corpore errorum vitiorumque fonte liberatur, inde verò Deo veritatis virtutiſque principio conjungitur: quare *exarmat iram*, cujus eſt duntaxat aut auferre bonum quod optes, aut inferre malum quod timeas; quique tibi iraſcitur, hic *impotens* eſt: ſive quia quò ira libidoque rapiunt, ſequitur, talis enim homo, etiam Ciceroni *impotens* dicitur; ſive quia nocere non poteſt.

15. *Quiſquis... pavet vel optat.*] E contrario quicumque metu aut ſpe caducarum rerum afficitur, is; 1. *non eſt ſtabilis*, quòd vel ſupplicio vel præmio mens ejus à primâ veritatis virtutiſque normâ recedere ſit parata; 2. *ſui juris non eſt*, quòd mancipia non tam ſervi dominorum, quàm ille cupiditatum vel timorum; 3. *abjecit clypeum*, quòd magnitudo fortitudoque animi, quam abjecit, ſit ipſius animi robur & tutela; 4. *loco motus*, ut miles extra ſuum agmen; quòd tranquillitas animi, à quâ receſſit, propria ſit ejuſdem animi ſedes; 5. *nectit catenam quâ valeat trahi*; quòd ſpem metumque, quibus ut cæteris perturbationibus mens humana rapitur, conceperit, conceptoſque fovere ſtuduerit.

Neque aliud nobis hîc videtur annotatione dignum, niſi fortè interpretatio, & uſus hujus vocis *clypeus* v. 17. *Clypeus* autem, *clupeus*, *clipeus*, *clypeum*, *clupeum*, & *clipeum* neque origine neque uſu nobis differre videntur. Origine quidem *clypeum*, (idem dicas de cæteris,) judice Salmaſio, dicitur κατὰ μετάθεσιν *ex κύκλιον in orbem actum* ſive *ovatum*; quòd ea ſit figura hujus corporis. Uſu verò *clypeus* ſive *clypeum* eſt textum rotundum, quod ad pompam, inſculpris cælatur imaginibus, & ad pugnam, lævam militis partem tegit: unde à corpore ad mentem tranſlatum id nomen, nunc magnitudinem fortitudinemque animi, ut dictum eſt, ſignificat.

PROSA IV.

ARGUMENTUM.

BOëtius de intelligentiâ prædictorum, ſuoque vulnere à Philoſophiâ interrogatus, memoratis primùm quidem loco, habitu, & vultu, quibus non ita ptidem excipere ſolebat Philoſophiam, deinde verò præceptis, quæ & à Philoſophiâ acceperat, & diligenter executus fuerat, injuſtas refert ſui exſilij cauſas.

SEntís-ne, inquit [a], hæc, atque animo illabuntur tuo? Es-ne [b] ὄνος λύρας? Quid fles? Quid lacrymis manas? [c] ἔξαιδε μὴ κεῦθε νόῳ: Si operam medicantis exſpectas, oportet vulnus detegas.

INTERPRETATIO.

a Philoſophia. b *aſinus lyræ.* c *dic,* | *neque mente tegas.*

NOTÆ.

1. *Sentís-ne hæc.*] I. Boëtius interrogatur à Philoſophiâ de intelligentiâ prædictorum: cùm enim auctore Tullio 1. Acad. *neque hôc quicquam ſit turpius, quàm cognitioni aſſertionem approbationemque præcurrere;* propterea Boëtius non antè debuit de prædictis ferre judicium, quàm illa animo illapſa ſuo perceperit: hinc Philoſophia rogat Boëtium, ſit-ne iſtorum, ſicut *aſinus* eſt *lyræ*, auditor tantùm, ὄνος λύρας? Nimirum tanta eſt tamque nota aſini ſtupiditas, hic ut Græcis Latiniſque hominibus in proverbio ſæpius fuerit, ad ſignificandam hominis ignorationem. Sic dicitur ὄνος ἐν πιθήκοις *aſinus inter ſimias*: ὄνος ἐν μελίτταις *aſinus inter apes*, dum ſtultus inter callidos, aut piger inter ſedulos occurrit. Sic ὄνῳ κεφαλὴν μὴ πλύνειν νίτρῳ *aſini caput ne laves nitro*, dum prohiberis operam perdere in docendis rudibus: quemadmodum Horatius ait l. 1. Satyr. Sat. 1.

Infelix operam perdas: ut ſi quis aſellum
In campo doceat parentem currere frenis.

Sic ὄνος πρὸς αὐλὸν *aſinus ad tibiam*: ὄνος λύρας *aſinus lyræ* ſuppl. *auditor*; ſive ut alij legunt, ὄνος πρὸς λύραν *aſinus ad lyram*: prior lectio non ſolùm eſt noſtri Auctoris, ſed ipſius etiam Varronis in Satyra quæ teſtamentum inſcribitur apud Agellium l. 3. c. 16. *liberi*, inquit, *ſi erunt* ὄνοι λύρας *exhæredes ſunto* Alterutrum autem ex his dicitur ad ſignificandum hominem, qui quamvis voces patulis auribus excipiat, verborum tamen ſignificationem non percipit.

Præterea idem Boëtius interrogatur

Tum ego [a] collecto in vires animo : [b] An ne adhuc eget admonitione, nec per se satis eminet fortunæ in nos sævientis asperitas? Nihil-ne te [c] ipsa [2] loci facies movet? Hæccine est bibliotheca, quam certissimam tibi sedem nostris in [d] Laribus ipsa delegeras? in quâ 5. mecum sæpe residens, de divinarum humanarumque rerum scientiâ differebas? [e] Talis [f] habitus, talisque vultus erat, cùm tecum [g] naturæ secreta rimarer, cùm mihi [h] siderum vias radio describeres, cùm [i] mores nostros totiusque vitæ rationem ad cœlestis ordinis exemplar formares?

Interpretatio.

a Boëtius. b respondeo. c ô Philosophia. d *domo nostrâ*. e an. f *habitudo*. g *Physicam*. h *Astronomiam*. i *Moralem*.

Notæ.

de causâ suorum *fletuum*, suarum *lacrymarum*: *Quid fles? Quid lacrymis manas?* quod vocatur ejus *vulnus*, quodque *medicanti Philosophiæ oportet detegere*: morbus enim non sanatur indictâ ignoratâque ejus causa. Hinc Philosophia Boëtium ad loquendum hortatur his Homeri verbis, Ἔξαυδα μὴ κεῦθε νόῳ *Fare nec occultes animo.*

2. *Loci facies.*] II. Boëtius meminit adjunctorum, quibuscum antè, & tunc excepit Philosophiam; ut ex utriusque statûs discrimine *fortunæ in ipsum sævientis asperitas* cognoscatur ab ipsâ Philosophiâ, cujus natura & species, quibus Boëtius instructus fuerat, proponuntur. Primùm quidem adjuncta hæc, sunt *locus*, *habitus*, & *vultus* Boëtij. *Locus* antè fuit *bibliotheca* sive locus librorum, cujus *parietes*, ut infra dicetur, erant *ebore ac vitro compti*: quales esse consuevetant ædes divitum, teste Horatio l. 2. Carm. od. 18. *Locus* tunc est sordidus & obscurus carcer. *Habitus* antè bona; tunc mala corporis animique affectio. *Vultus*, qui ut mentis sic reliqui corporis sermo quidam tacitus est, antè hilaris; tunc tristis. Deinde natura Philosophiæ aperitur, antiquâ hâc Philosophiæ definitione, *divinarum humanarumque rerum scientia: Philosophus* enim inquit Tullius 1. de Orat. *is est, qui omnium rerum divinarum atque humanarum naturam causasque postit.* Sed non una est apud auctores horum vocabulorum interpretatio: nostro judicio hîc *res divinæ* sunt mentes; *res* verò *humanæ* sunt corpora: cùm enim mens omnis sit aut Deus aut Deo similis, non absre vocabitur *res divina*: similiter cùm corpus omne sit aut humanum aut humano simile, poterit etiam dici *res humana* Omnis autem Philosophia versatur in scientiâ mentis & corporis, eorumque, quibus duæ illæ res affici possunt, modorum. Denique Philosophiæ species, quibus Boëtius instructus dicitur, hîc numerantur tres, nempe *Physica*, quæ *naturæ secreta rimatur*, hoc est, *valde quærit vel in rimis quoque*: sicut hoc verbum interpretatur Festus; *Astronomia*, quæ *siderum vias radio describit*; hoc est, virgâ, quâ descriptis quibusdam figuris variæ terrarum cælique partes ob oculos ponuntur; & *Ethica* sive *Moralis*, quæ *mores nostros totiusque vitæ rationem ad cœlestis ordinis exemplar format*; hoc est, ad voluntatem divinam, quæ sicut est prima omnium causa, sic prima est actionum humanarum regula. Hinc Propheta Rex, Psal. 142. *doce me facere voluntatem tuam quia Deus meus es tu.* Hinc S. Paulus Act. 9. *Domine quid me vis facere.* Hinc etiam noster Auctor l. 2. met. ultimo : *O felix hominum genus, si vestros animos amor, quo cœlum regitur, regat.*

3 Hæccine præmia referimus tibi obsequentes ? Atqui tu hanc sententiam Platonis ore sanxisti, Beatas fore respublicas, si [a] eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Tu ejusdem viri ore hanc sapientibus [b] capessendæ reipublicæ necessariam caussam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque civibus urbium relicta gubernacula, pestem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem secutus, quod à te [c] inter secreta oria didiceram, transferre in actum publicæ administrationis optavi. 4 Tu mihi, & qui te sapientium mentibus inseruit Deus, [d] conscij, nullum me ad [e] magistratum, nisi commune bonorum omnium studium detulisse.

Interpretatio.

a *Philosophi regerent, aut reges philosopharentur.* b *administrandæ.* c *studendo.* d *testes* estis. e *procurationem muneris publici.*

Notæ.

3. *Hæccine præmia.*] III. Boëtius meminit præceptorum Philosophicorum, quorum tanta est ad rempublicam optimè administrandam utilitas, ut idem Boëtius cum ipsâ Philosophiâ meritò conqueri videatur de suis calamitatibus : *hæccine*, inquit, *præmia referimus tibi obsequentes ?* Summa, inquam, est præceptorum Philosophicorum ad rempublicam optimè regendam utilitas ; quòd his veluti principiis nitatur virtus, ut præsentis sic futuræ felicitatis semen. Hinc Plato l. 5. de repub. suggerente ipsâ Philosophiâ, ait, *beatas fore respublicas ; si eas vel studiosi sapientiæ regerent* ; quatenus Philosophi in magistratum veniunt ; *vel earum rectores studere sapientiæ contigisset* ; quatenus qui in magistratum venerunt, Philosophi fiunt. Hinc *ejusdem viri*, nimirum Platonis dialogo 6. de repub. *ore hanc sapientibus capessendæ reipublicæ necessariam caussam esse monuit* Philosophia, *ne improbis flagitiosisque civibus urbium relicta gubernacula, pestem bonis ac perniciem inferrent :* ut enim optimi Moderatores suis præceptis exemplisque subditos ad virtutem ducunt : sic mali suo saltem exemplo ad vitium. *Nam ita profecto est*, inquit Lipsius in præfatione Politicorum, *arctâ quâdam catenâ devincti sumus, qui imperamur cum imperante. Et ut in corpore mens sana aut insana esse non potest, nisi ut pariter vigeant aut langueant ejus functiones : non item in hâc societate princeps. Ad virtutem ille præit ? Sequimur : ad vitia ? inclinamus. Bene beateque agit ? florcmus. improsperè ? labimur aut ruimus cum illo. Atque ut à sole in subjecto hôc orbe lux aut tenebræ : sic à Principe apud subditos prava pleraque aut recta. Cæsar ille non animosè magis, quàm verè dixit :*

—— *Procerum motus hæc cuncta sequuntur.*
Humanum paucis vivit genus.

Hinc ipse Boëtius *hanc auctoritatem secutus* quod à Philosophiâ inter secreta oria, sive cæterorum hominum colloquiis & interpellationibus non impeditus, *didicerat, transferre in actum publicæ administrationis optavit*, à *theoriâ*, uti loquuntur, ad *praxim* progressus.

4. *Tu mihi.*] IV. Boëtius addit se præcepta Philosophica diligenter executum fuisse, seque eo duntaxat fine *ad Magistratum* accessisse. Vallinus monet scribendum hîc esse *magisteriatum*; quòd Boëtius fuerit magister officiorum, quæ dignitas passim *magisteriatus* appellatur, quodque ea, quæ Boëtius præclarè à se facta mox recensct, in eâ dignitate constitutus fecerit. Sed hæc ita fuerint, nihil hîc mutandum arbitramur, quòd generalis hic loquendi modus aptior sit ad probandum Boëtium præceptis Phi-

5 Inde cum improbis graves, [a] inexorabileſque diſcordiæ, & quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure, ſpreta potentiorum ſemper [b] offenſio. 6 Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem [c] obvius excepi! 7 Quoties Triguillam [d] re-
5. giæ præpoſitum domûs, ab inceptâ, perpetrataque jam prorſus injuriâ dejeci!

Interpretatio.

a *implacabiles.* b *inimicitia.* c *occurrens.* | d *vulgo* Intendant de la Maiſon Royale.

Notæ.

loſophicis ſemper fuiſſe addictiſſimum, ita ut ne ad unam quidem dignitatem, *niſi communi bonorum omnium ſtudio* impulſus pervenerit: quâ de re ut nullus ſupereſſet dubitandi locus, jusjurandum, affirmationem religioſam adhibet: *Tu mihi & Deus conſcij.* Sic S. Paulus Roman. 1. & ad Philipp. 1. jurat: *teſtis mihi eſt Deus.* Sic jurat Niſus Æneid. 9. v. 428.

O Rutuli, mea fraus omnis: nihil iſte, nec auſus,
Nec potuit: cœlum hoc & conſcia ſidera teſtor

Optimè tandem *Deus* dicitur *Philoſophiam ſapientium mentibus inſeriiſſe:* nam Philoſophia cognitione & amore optimarum rerum continetur: Sicut autem Deus creando Materiam, eidem figuram & motum ſic impreſſit, ut quicquid ſubinde huic materiæ accedit figuræ & motûs, id nihil aliud ſit, quàm quidam prioris figuræ & motûs modus, ſive ut loquuntur *determinatio*: haud aliter Deus creando mentem humanam, eidem notionem & inclinationem de eo quod *Eſt* ſive de ipſo Deo ita impreſſit, ut quicquid poſtea in eâdem mente oritur notionis & inclinationis, ſaltem optimarum rerum, id nihil aliud ſit, quàm quidam prioris notionis & inclinationis modus, ſive ut aiunt *determinatio.* Hinc Lucretius lib. 5.

Nam ſi, ut ipſa petit majeſtas cognita rerum,
Dicendum eſt: Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur ſapientia: quique per artem
Fluctibus è tantis vitam, tantiſque tenebris
In tam tranquillo, & tam clarâ luce locavit.

5. *Inde cum improbis.*] Quòd videlicet præceptis Philoſophicis addictus non *niſi communi bonorum omnium ſtudio* ad magiſtratum acceſſerit Boëtius, eidem fuerunt *cum improbis graves, inexorabileſque diſcordiæ:* hinc enim diverſæ Boëtij & improborum cogitationes: hinc *pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio:* quæ eſt *conſcientiæ libertas:* conſcientia enim hîc nihil eſt aliud quàm mens veri bonique ut conſcia ſic convicta: tanta eſt autem hujus conſcientiæ libertas, ut ab omnibus hominum injuriis ſit tuta. Hinc plurima fuetunt Boëtij in ſuos cives beneficia, de quibus ſeorſum dicendum eſt.

6. *Quoties ego Conigaſtum.*] Primum Boëtij in ſuos cives meritum. *Conigaſtus*, ſive ut ſcribit Caſſiodorus, *Cunigaſtus* vir fuit potens apud regem Theodericum, quod vel ex eo patet, quòd, referente Caſſiodoro l. 8. ep. 28. Athalaricus rex ad eum ſcripſerit, eundemque illuſtrem appellarit. Hic autem *Conigaſtus* eâ quâ apud Theodericum pollebat, auctoritate abuſus, in imbecillis cujuſque fortunas faciebat impetum, quem Boëtius pro ſuâ virtute ſæpius repreſſit magiſter officiorum *obvius:* hujus quippe Magiſtratûs erat Præfectos provinciarum judicare, &, querelis Provincialium acceptis, de iis ad principem, cujus in aulâ verſabatur, referre.

7. *Quoties Triguillam.*] Secundum Boëtij meritum, primo tantò majus,

Quoties miseros, quos infinitis calumniis [8] impunita [a] Barbarorum semper avaritia vexabat, objectâ periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis [b] vectigalibus pessumdari, non aliter, quàm qui patiebantur, indolui.

Interpretatio.

a *Gothorum.* b *tributis iniquis.*

Notæ.

quantò Triguilla, Conigasto non impar improbitate, eodem erat Conigasto potentior: Triguilla enim erat regiæ Theoderici domûs præfectus.

8. *Impunita Barbarorum avaritia.*] Tertium Boëtij meritum prioribus cõ majus, quod plus sit turbæ, quàm unius improbi malis consiliis resistere. *Barbarus* autem antiquitus ille cuilibet Genti dicebatur, qui, quòd extraneus, vulgarem loquendi modum non tam pronuntiare quàm murmurando confundere videbatur: hinc nonnulli conjiciunt vocem hanc, *barbarus*, esse de numero eorum vocabulorum quæ quod rem à se significatam æmulari videantur, πεποιημένα sive *factitia* vocari solent ut *balare*, *boare*, *hinnire*: alij ejus originem inferunt ex Arabico *barbar murmuro.* Hinc Græcis quicumque Græci non erant, *barbari* dicebantur: Sicut Latinis, quicumque non erant Latini. Unde Horatius Epod. 9.

Sonante mistum tibiis carmen lyra,
Hâc Dorium, illis Barbarum?

Quod autem extranei illi, ut pote moribus dissimiles, in cives suam crudelitatem exercere consueverant, fieri potuit usu, ut *barbarus* idem esset quod *crudelis:* hîc autem *Barbari* & extranei & crudeles sunt: si quidem intelliguntur *Gothi*, quorum *impunita avaritia* cives *semper vexabat*, nisi hæc Boëtij curis reprimeretur: cives autem illi dicuntur *Provinciales*, quia alienis vivebant legibus ac insuper vectigales erant sive stipendiarij. Nimirum cùm Provincia proptiè sit regio à populo Romano ut distans sic armis devicta aut quomodocumque in potestatem adducta quam magistratui suo administrandam subjecerat (Provincia enim sic dicitur quasi regio procul vincenda aut potiùs victa) propterea Romanis alij erant *Socij*: alij *Provinciales*: *Socij* suis; *Provinciales* alienis vivebant legibus: unde Cicero Verr. 6. & in Manilianâ hos meritò distinguit: *bellum*, inquit, *grave & periculosum vestris vectigalibus atque sociis* Atque hos *Provinciales* Boëtius tantâ animi magnitudine protexit, ut nemini ullam passus fuerit inferti injuriam: *numquam me*, inquit, *ab jure ad injuriam quisquam detraxit*; aut si non obstante ejus diligentiâ, contigerit, *Provincialium fortunas tum privatis rapinis*; (ut à Conigasto & Triguillâ,) *tum publicis vectigalibus*. (ut ab ipso Theoderico, qui apud Cassiodorum Var. 5. ep. 39. *ad suum commodum ampliùs festinat exigere*) *pessumdari, non aliter, quàm qui patiebantur, indoluerit:* velut Job, qui cap. 29. *pater fuit pauperum & causam quam nesciebat, diligentissimè investigabat: conterebat molas iniqui & de dentibus illius auferebat prædam.* Denique vectigal sic dictum quòd è vecturâ pendatur, tributum erat quod Provinciales Romanis solvebant pro commercio, pro agris, pro sylvis, nec non etiam pro sale: unde quatuor erant vectigalium genera; nempe *portorium, decuma, scriptura, & salinarum reditus.*

Cùm, acerbæ famis tempore, gravis atque inexplicabilis [9] indicta [a] coëmptio profligatura inopiâ Campaniam provinciam videretur, certamen adversum [b] præfectum prætorij, communis commodi ratione suscepi, rege [c] cognoscente contendi, & ne coëmptio exigeretur, evici.

Interpretatio.

a *vulgo* monopole. b *vulgo* Capitaine des Gardes. c Theoderico.

Notæ.

9. *Indicta coëmptio.*] Quartum Boëtij meritum prædictis idcirco majus, quòd Boëtio tunc pugnandum fuit, non solùm adversus quosdam privatos, verùm etiam *adversus Præfectum prætorij*, & adversus ipsum principem; sine cujus auctoritate hæc *coëmptio* non fiebat. *Coëmptio* autem Romanis certa erat connubij forma, quâ uterque conjux alterius bona ita emebat, ut alter alterius hæres fieret: *Iurisconsultorum ingenio*, inquit Cicero pro Mur. *senes ad coëmptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt.* Hinc *coëmptio* dicitur etiam illud commercium, quo Provinciales etiam inviti, urbi vel exercitui annonam parvo nullo-ve pretio suppeditare coguntur. Sic, auctore Suida, *onus illud quod Iustinianus Bithyniæ, Phrygiæ, & Thraciæ incolis frumenti Byzantium perferendi conditione durissimâ imposuit, coëmptio*, Græcis συνωνὴ vocatum fuit. Ex quo rursus fieri potuit ut commercium illud, quo omnibus speciebus ab uno coëmptis omnes species non nisi ab uno vendi possunt, *coëmptio* diceretur, vulgo *monopolium*. Constat hîc non intelligi *coëmptionem* conjugum: sed non æquè constat, inquit Sitzmanus, *utrùm Provinciales à fisco species annonarias emere cogerentur? an eas fisco vendere forensibus pretiis compellerentur?* Verùm cùm *coëmptio* hæc *indicta* fuerit *acerbæ famis tempore*; cùm dicatur *gravis atque inexplicabilis*; cùm *profligatura inopiâ Campaniam provinciam videretur*; cùm *commune commodum* hâc læderetur; propterea arbitramur hâc *coëmptione* utrumque significari, & Provinciales prædictas species fisco vendere minori pretio, & ab ipso easdem majori pretio emere cogendos: hinc Boëtius *adversus præfectum prætorij certamen suscepit, rege* Theoderico *cognoscente contendit, & ne coëmptio exigeretur, evicit:* Sed quid *Campania?* quid *præfectus prætorij?* Campania regio Italiæ fertilissima: hanc post Plinium describit Florus l. 1. c. 16. *Omnium*, inquit, *non modò Italiâ, sed toto orbe terrarum, pulcerrima Campaniæ plaga est. Nihil mollius cælo: denique bis floribus vernat. Nihil uberius solo: ideo Liberi Cereriſque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari: hic illi nobiles portus, Caietæ, Misenus, & tepentes fontibus Baiæ: Lucrinus, & Avernus, quadam maris otia. Hîc amicti vitibus montes Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcerrimus omnium Vesuvius Ætnæi ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam Carthaginemque numerata.* Præfectus autem prætorij, ut ait Rosinus, *dicitur, qui militibus ius præerat, quos Imperatores in sui custodiam allegerant.* Nimirum apud Romanos, regibus exactis, iidem qui quòd consuleret Senatum, Consules; quòd judicarent Judices, sunt appellati; Prætores quoque sunt dicti, quòd populo præirent: sed crescente populi Romani imperio, magistratus ita multiplicati sunt, ut qui in urbe præessent, Consules, qui verò in exercitu, Prætores dicerentur: à *Prætore* autem est *Prætorium*.

[10] Paulinum [a] consularem virum, cujus opes [b] Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis [c] hiantium faucibus traxi. Ne Albinum consularem virum [d] præjudicatæ accusationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satis-ne in me magnas vi-
5. deor [e] exacerbasse discordias? Sed esse apud cæteros [f] tutior debui, qui mihi amore justitiæ nihil apud aulicos, quo [11] magis essem tutior, reservavi.

Interpretatio.

a *qui aliàs consul fuit.* b *aulici canibus impudentiores.* c *virorum cupidiùs optantium.* d *falsæ.* e *exacuisse.* f eos præsertim, quibus opem tuleram.

Notæ.

10. *Paulinum consularem*] Quintum Boëtij meritum omnibus prædictis tantò præferendum, quantò apud Romanos Socij præstabant Provincialibus: non enim hîc de Provincialibus tantùm, sed de Sociis, imò & de consularibus viris *Paulino* & *Albino*, quos *Palatini canes*, & *Cyprianus delator* impugnabant, bene meritus est Boëtius. Primùm quidem *Paulinus*, qui quòd ex Deciorum familiâ fuerit, vocatus est Decius, consul fuit anno Christi 498. unde nunc appellatur *consularis*: consularis enim vir est, qui aliquando consul fuit, apud Tullium. Deinde *Albinus*, qui quòd ex eâdem Deciorum familiâ fuerit, etiam dictus est Decius, consul fuit anno Christi 493. quare nunc quoque dicitur *vir consularis*: hunc *Albinum* oderat *Cyprianus* frater Opilionis, de quo statim dicetur: quamobrem ipsum accusavit, dictusque propterea *delator*: deferre quippe in foro, accusare est. At *Paulinum* insectabantur quidam aulici, qui nunc vocantur *Palatini canes*: *Palatini* quidem, quòd palatium sive domum principis habitent aut saltem frequentent: domus autem principis ex eo dicta fuit *palatium*, quòd ab Octavij Augusti temporibus Imperatores omnes Romani habitarint in monte *palatino*. *Canes* verò vocantur, sive quia præfecti custodiæ, instar canum, ad fores assistunt: sive quia canibus impudentiores, eos à quibus læsi non sunt, mordent eorumque *opes*, si non reipsâ, saltem *spe atque ambitione devorant hiantes*. Postremò utriumque hunc consularem virum Boëtius à tantis periculis liberavit, in quo præsertim præcepta Philosophica executus est: quamobrem meritò nunc suas exaggerat discordias hâc interrogatione: *Satis-ne in me magnas videor exacerbasse discordias?* ubi non legendum, ut plures legunt, *exacervasse*: quandoquidem verbum hoc (quod sciam) latinum non est: sed potiùs *exacerbasse*, ut legunt Valdericus, Bernartius, Sitzmanus, qui ait, in manuscriptis Rittershusij legi *exacuisse*: quod verbum idem est quod *exacerbasse*.

11. *Magis essem tutior.*] Pleonasmus, quo usus est Plautus cùm dixit: *magis majores nugas agere*: *hoc magis est dulcius*: Valerius Maximus; *magis invidiâ quàm pecuniâ locupletior*: Cicero; *se ab omnibus desertos potiùs, quàm abs te defensos esse malunt*: & auctor culicis apud Virgilium,

Quis magis optato queat esse beatior ævo

Nisi tamen *magis* construatur cum *optato* potiùs, quàm cum *beatior*. Ex his omnibus constat, quantâ diligentiâ Boëtius executus fuerit præcepta Philosophica.

Quibus

12 Quibus autem deferentibus [a] perculsi sumus? [b] quorum 13 Basilius, olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, [c] alieni æris necessitate compulsus est. 14 Opilionem verò, atque

Interpretatio.

a *exsulavimus.* b viris scilicet iniquis, [*inter quos.* c *vulgo* accablé de debtes.

Notæ.

12. *Quibus autem deferentibus*] V. Boëtius injustas refert sui exsilij causas. Exsilij quidem sui meminit his verbis, *perculsi sumus:* neque enim legendum, ut quidam recentiores legunt, *percussi*; sed potiùs, ut veteres, *perculsi:* sic autem Cornelius Tacitus annal. l. 14. n. 57. *Perculso Senecâ, promptum fuit Rufum Fenium imminuere.* At injustas memorat ejusdem exsilij causas; primùm quidem ex parte accusantium, quos nunc vocat *deferentes*: *defero* quippe in foro idem est quod *accuso*, in causâ capitali, judice Tullio: deinde ex parte criminis, quod aut non allegatur, aut allegatum nullatenus probatur: sicut deinceps probabitur.

13. *Quorum Basilius.*] Primùm igitur delator sive accusator in causâ capitali, ipsius Ciceronis judicio, verus esse debet: quamobrem si aliquo præjudicio actus videatur, omnino audiendus non est: hinc Tullius pro Mur. *nolo*, inquit, *accusator in judicium potentiam afferat, non vim majorem aliquam, non auctoritatem excellentem, non nimiam gratiam:* cùm igitur judicium ex ipsâ perturbatione antè captum sit præjudicium veritati maximè contrarium, quicumque non nisi quadam perturbatione actus videbitur deferre sive accusare, ille, ut pote falsus delator accusatorve, ita rejici debet, ut quæ inde sequeretur pœna, hæc iniqua habenda esset. Atqui delatores Boëtij ita se habuerunt: Hi enim tres duntaxat numerantur, nimirum *Basilius*, *Opilio*, & *Gaudentius*, quorum *Basilius* alieni æris necessitate: *Opilio* & *Gaudentius* fraudibus, ob quas *in exsilium ire jussi sacrarum se se odium defensione* tuebantur, Boëtium detulerunt.

Basilius apud Cassiodorum modò laudatur, modò vituperatur. Laudatur quidem l. 2. variar. & epistolâ decimâ, in quâ de ejus uxore Agapitâ quæ dicitur *spectabilis fœmina*, agitur, & epistolâ undecimâ, in quâ legitur: *Basilius vir spectabilis datis precibus intimavit, Agapitam conjugem suam de propriis penatibus à quibusdam, vitio sollicitationis, abductam. Et certè in his versata rebus firmum docetur perdidisse consilium. Quid enim facere potuit probum, quæ nullis cupis extantibus reliquit maritum.* Vituperatur verò Variar. l. 4. tum epist. 22. ubi ipse Theodericus dicit *Basilium & Prætextatum artis sinistræ jam diu contagione pollutos*, tum ep. 23. ubi idem princeps *Præfectum urbis declarasse Basilium atque Prætextatum magicis artibus involutos* scribit. Si autem Basilius hic idem fuerit, qui nunc à Boëtio nominatur, potuit propter *magiæ* crimen *regio ministerio depelli:* unde *alieni æris necessitas*, quâ Boëtium injuriâ detulit.

14. *Opilionem.*] Fuit Opilio pater, & Opilio filius. Prior, ut ait Sirmondus, comes sacratum Largitionum fuerat sub Odoacre, quod indicare videtur Theodericus apud Cassiodorum variar. l. 5. ep. 41. *Gloriatur*, inquit, Cyprianus *etiam non extremâ luce natalium: nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus ad excubias tamen Palatinas electus. Qui multò amplius crescere potuit, nisi fides sub avidissimâ remunerationis sterilitate jacuisset.* Posteriòr verò, frater hujus Cypriani, non secus ac pater fraterque ad idem sacratum Largitionum culmen evectus est; sed post mortem Boëtij, nimirum sub Athalarico anno Christi 528. Unde idem Athalaricus apud Cassiodorum var. l. 8. ep. 16. quæ inscribitur *Opilioni comiti sacrarum*, sic loqui-

[15] Gaudentium, cùm ob innumeras multipliceſque fraudes ire in exſilium[a] regia cenſura decreviſſet, cumque illi parere nolentes, [16] [b] ſacrarum ſeſe ædium defenſione tuerentur, compertumque [17] id regi [c] foret, [d] edixit, ut ni intra præſcriptum diem [18] Ravenna urbe decederent, [e] notas inſigniti frontibus pellerentur. Quid huic ſeveritati poſſe adſtrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eiſdem, nominis noſtri delatio ſuſcepta eſt. Quid igitur? noſtræne artes ita meruerunt? an illos accuſatores juſtos fecit præmiſſa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, ſi minus accuſatæ innocentiæ, at accuſantium [f] vilitatis?

Interpretatio.

a *edictum principis.* b *templis velut aſylis.* c Theoderico. d *ſtatuit.* e *ſtigmatici.* f *infamiæ.*

Notæ.

tut: *ſecurè tibi credimus quod toties tuo generi commiſſum fuiſſe gaudemus. Pater his faſcibus præfuit, ſed & frater eâdem reſplenduit claritate*: quod non obſtat quin hic Opilio filius, à Theoderico, *ob innumeras multipliceſque fraudes ad exſilium* damnatus fuerit, unà cum *Gaudentio.*

15. *Gaudentium.*] Gaudentius homo vix notus niſi ſuis fraudibus, ſuâque hâc iniquâ Boëtij *delatione.*

16. *Sacrarum ædium defenſione.*] Ut quædam apud *Ethnicos*, ſic omnia apud *Chriſtianos* templa ſemper fuerunt aſyla; loca ſcilicet adeo ſacra, ut nemo, qui ad ea confugiſſet, inde ad ſupplicium trahi poſſet: ἄσυλον quippe dicitur quaſi, *ubi ſpoliare nefas.* Nonnulla, inquam, templa apud *Ethnicos* aſyla fuerunt: Nam Virgilius canit. 2. Æn. v. 761.

Et jam porticibus vacuis, junonis aſylo,
Cuſtodes lecti Phœnix & durus Ulyſſes
Prædam aſſervabant.

Similiter Æn. 8. v. 342.

Hinc lucum ingentem quem Romulus acer aſylum
Rettulit & gelidâ monſtrat ſub rupe Lupercal.

At omnia apud *Chriſtianos* templa aſyla ſemper fuerunt: ut conſtat ex codice Theod. l. 9. tit. 47. *de his qui ad Eccleſias confugiunt*: & Concilio Toletano 6. can. 12. Hinc Caſſiodorus var. l. 2. ep. 11. & lib. 3. ep. 47. eorum meminit, qui *conſcij facti ſui, intra Eccleſiæ ſepta refugientes declinare ſe crediderunt præſcriptam legibus ultionem*: non ſecus ac *Opilio atque Gaudentius*, de quibus nunc agitur.

17. *Id regi foret.*] Theoderico regi Italiæ: poſtquàm enim hic Odoacrem Italorum regem viciſſet interfeciſſetque, Italiæ rex factus eſt, anno Chriſti 409.

18. *Ravennâ urbe.*] Ravenna urbs eſt Italiæ in orâ litoris Adriatici, quæ exundante mari non mediocrem accipit cœni paluſtris partem: unde Silius l. 8.

Lenta paludoſæ proſcindunt ſtagna Ravennæ.

Hinc orti ferunrur plures illuſtres viri, ut Caſſiodorus Senator; Sancti Apollinaris, Vitalis, Gervaſius, & Proraſius, nec non Petrus ille Ravennas in ſacrâ Theologiâ celeberrimus. In hâc autem urbe regni ſui ſedem Theodericus poſt Odoacrem conſtituit, eamdemque ſucceſſores quoque reges Gothi incoluerunt: ſed in eâdem urbe Opilio & Gaudentius manere ſic conſtitueranr, ut hinc notarum, quas Threicias vocat, Cic. pœnâ excedere juſſi fuerint.

18. *Notas inſigniti frontibus.*] Supplicium hoc primùm quidem fuit ſervorum; deinde quorumlibet reorum infamium viliumque. Supplicium fuit ſervorum: cùm enim Domini in ſer-

19 At cujus criminis [a] arguimur, ſummam quæris ? 20 Senatum dicimur ſalvum eſſe voluiſſe.

Interpretatio.

a *accuſamur.*

Notæ.

vos, tamquam in homines, quos occidere potuiſſent, ſervatos jus vitæ neciſque habere ſe putarent, propterea in eoſdem ſervos quod placuiſſet ſupplicium exercere ſe poſſe arbitrabantur. Unde Juvenalis l. 5. Sat. 14. v. 21.

Tum felix, quoties aliquis, tortore vocato,
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

Et Martialis l. 2. epig. 29.

Et numeroſa linunt ſtellantem ſplenia frontem :
Ignoras quis ſit ? ſplenia tolle, leges.

At ſupplicium idem reorum poſtea infamium viliumque fuit ; Seneca enim l. 3. de ira cap. 3. *Varia*, inquit, *vinculorum genera, varia pœnarum, lacerationes membrorum, inſcriptiones frontis, & beſtiarum immanium cavea* : inter hos Cujacius obſerv. l. 7. cap. 13. recenſet *calumniatores*. Hi porrò dicuntur *notas inſigniti* : ſicut Horatio ; *Quodlibet indutus* ; & Virgil. *flores inſcripti nomina regum*, more Græcorum intelligendo κατὰ *ſecundùm, per*, &c.

Ex his autem omnibus patet delatores Boëtij injuſtos audiendos non fuiſſe : Unde addit : *quid huic ſeveritati poſſe adſtrui videtur ?* quaſi dicat : cùm in ejuſmodi homines tam ſeverè actum fuerit, cognitis eorumdem vitiis, iiſdem deferentibus fides non debuit adhiberi, & tamen *quo die nos detulerunt*, inquit Boëtius, *eodem noſtri nominis delatio*, veluti juſtiſſima, *ſuſcepta eſt. Noſtra ne artes ita meruerunt ?* non certè cùm veritatem virtutemque ſemper colere ſtuduerimus. *An illos accuſatores juſtos fecit præmiſſa damnatio ?* Nullatenus : imò verò damnati, ſuo crimine id ſaltem meruerunt, ut ipſis, etiam verum dicentibus, fides nulla adhiberetur : quare ſi fortuna cæca non foret, *hanc puduiſſet ſi minùs accuſatæ innocentiæ, at accuſantium vilitatis* : Injuſta ergo hæc exſilij cauſa ex parte accuſantium.

19. *At cujus criminis arguimur ?*] Deinde injuſta eſt prædicti exſilij cauſa ex parte criminis ; quippe quod aut allegatum non eſt, aut non probatum : *Summa* enim ſive numerus criminum quæ Boëtio objiciebantur, in his verſatur : 1. quòd *Senatum voluerit eſſe ſalvum* : 2. quòd ejuſdem *Senatûs delatorem impediverit* : 3. quòd *ad reſtituendam rempublicam Romanam literas compoſuerit* : 4 quòd *ſacrilegio conſcientiam polluerit*. Sed hæc omnia aut crimina non ſunt, aut à Boëtio aliena : ſicut deinceps demonſtrabitur.

20. *Senatum dicimur ſalvum eſſe voluiſſe.*] Primum Boëtij crimen. Senatus apud Romanos erat conſilium conſtans ex ſenioribus : unde Tullius in Catone : *conſilium & ratio & ſententia niſi eſſent in ſenibus, non ſummum conſilium majores noſtri ſenatum appellaſſent. Apud Lacedæmonios quidem ij, qui ampliſſimum magiſtratum gerunt, ut ſunt, ſic etiam appellantur ſenes* : quare Ovid. 5. Faſtorum.

Magna fuit quondam capitis reverentia cani
Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.
Martis opus juvenes, animoſaque bella gerebant,
Et pro diis aderant in ſtatione ſuis.
Viribus ille ſenex, nec habendis utilis armis,
Conſilio patriæ ſæpe ferebat opem.
Nec niſi poſt annos patuit tunc curia ſenos,
Nomen & ætatis mite ſenatus habet.
Iura dabat populo ſenior finitaque certis
Legibus eſt ætas, unde petatur honor.

Scribit autem Plutarchus, Romulum ex optimatibus centum creaſſe Senatores, eorumque collegium ex ætate Senatum appellaſſe : quod, formâ ſaltem continuatâ, uſque ad ipſa Boëtij tempora perſeveravit : primumque Boë-

Modum desideras? [21] delatorem, ne documenta deferret, quibus Senatum majestatis reum faceret, impedisse criminamur. Quid igitur ô magistra [a] censes? [b] infitiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At volui, nec unquam velle desistam. Fatebimur? sed impediendi delatoris [c] ope-
5. ra cessabit. An optasse illius [d] Ordinis salutem nefas vocabo? Ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mentiens imprudentia, rerum merita non potest immutare: nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mendacium.

Interpretatio.

a Philosophia. b *negabimús-ne.* c *cu-* | *ra* objecta. d *Senatûs.*

Notæ.

tij crimen dicitur, quòd voluerit amplissimum hunc Ordinem esse salvum, rum scilicet, cùm innocentem Senatum *majestatis crimine* accusatum defendit ac liberavit: quod non negat Boëtius à se factum: *Volui*, inquit, *nec unquam velle desistam*: sed negat esse crimen: *an optasse illius Ordinis salutem nefas vocabo?* quamquam enim ipse Senatus *suis de* Boëtio *decretis effecerit*, ut qui perturbatione judicaret, is *nefas* putaret *optasse illius Ordinis salutem*: Boëtius tamen, ratus aliorum in se peccatum sibi non dare peccandi licentiam, *nefas* putavit sibi, *vel occuluisse veritatem*, silendo bona quæ in Senatu noverat, *vel concessisse mendacium*, loquendo mala, quæ de Senatu fingebantur. Optimè *Socrates* apud Platonem l. 6. de repub. *oportet odisse mendacium, diligere veritatem.*

21. *Delatorem ne documenta deferret, quibus Senatum majestatis reum*, &c.] Secundum Boëtij crimen, quod tamen cum primo ita conjunctum est, ut si illud crimen non fuerit, quemadmodum crimen non fuisse dictum est, hoc etiam crimen esse non possit: quare si *fatebimur*, inquit Boëtius, *nos voluisse Senatum esse salvum; impediendi delatoris opera cessabit.* Sed ut hoc percipiatur dicendum quid majestas, & quid majestatis crimen?

Majestas est supremus honos, quo populus tenetur afficere principem, velut spirantem Dei imaginem: *subjecti estote*, inquit S. Petrus epist. 1. cap. 2. *omni humana creatura propter Deum: sive Regi quasi præcellenti; sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia sic est voluntas Dei... Deum timete: Regem honorificate.* Quòd autem honos, cujus majestas est quædam pars sive species, sit honorantis, reverentia verò circa quam eadem majestas versatur, honorati principis; propterea Poëtæ finxerunt Majestatem filiam esse Honoris & Reverentiæ: audi Ovidium l. 5. Fast.

Donec Honor, placidoque decens Reverentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Majestas, qua mundum temperat omnem:
Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora, consedit medio sublimis olympo,
Aurea purpureo conspicienda sinu.

Crimen ergo majestatis illud dicitur, quod est adversus honorem principibus debitum: quare cùm forma imperij Romani aliquando fuerit *populi status*, ideo crimen majestatis apud Jurisconsultos est, quod adversus populum Romanum, vel securitatem ejus committitur: & Rei majestatis d. l. 1. ff. ad le. jul. maj. dicuntur qui ejusmodi crimen committunt: quamquam enim honor sit genus majestatis, sermone tamen communi, ut loquitur Vives, honor & majestas ita distinguuntur, ut majestas dicatur persona ipsa quam supremo ho-

Verùm id quoquo modo sit, tuo, sapientiumque judicio, æstimandum relinquo. Cujus rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, [a] stylo etiam memoriæque mandavi. Nam de [22] compositis falso literis, quibus libertatem arguor speraſſe Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuisset, si nobis ipsorum confessione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuisset. Nam quæ sperari reliqua libertas potest? Atque utinam posset ulla! Respondissem Canij verbo: qui cùm à [23] C. Cæsare Germanici filio conscius contra se factæ conjurationis fuisse diceretur: Si ego, inquit, sciissem, tu nescisses. [24] Quâ in re non ita sensus nostros mœror hebetavit, ut impios scelerata contra virtutem querar molitos: sed quæ speraverint, effeciſſe vehementer admiror. Nam deteriora velle, [25] nostri fuerit fortasse defectûs: posse verò contra innocentiam, quæ sceleratus quisque conceperit, [26] inspectante Deo, monstri simile [b] est.

Interpretatio.

a *calamo.* b & veluti paradoxum.

Notæ.

note afficimus: sicut Cicero 2. de nat. D. *Sustinendi*, inquit, *muneris propter imbecillitatem difficultas minimè cadit in majestatem deorum*: sicut etiam nos Galli loquendo de Rege dicimus; *Sa Majesté*. Senatus porrò Romanus temporibus Boëtij accusatus fuit, quòd adversus Theodericum Italiæ regem, honoremque illi debitum aliquid molitus fuerit: sed hunc innocentem defendit liberavitque Boëtius, quod crimini eidem vertitur: *delatorem*, inquit, *ne documenta deferret, quibus Senatum majestatis reum faceret, impediſſe criminamur.*

22. *De compositis falso literis.*] Tertium Boëtij crimen in hôc versatur, quod feratur composuisse literas, quibus Romanam libertatem speraſſet: sed literas istas non à Boëtio, sed ab ejus inimicis scriptas probasset vel ipsa delatorum confessio, si eidem Boëtio data fuisset delatorum interrogandorum facultas.

23. *C. Cæsare Germanici filio.*] *Germanicus*, ex Suetonio in Caligula, *Drusi & minoris Antoniæ filius, omnes corporis animique virtutes habuit, & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat. A Tiberio patruo adoptatus, quæsturam quinquennio antequam per leges liceret & post eam consulatum statim gessit. Habuit in matrimonio Agrippinam, ex quâ novem liberos tulit, inter quos fuit Caius Cæsar, qui quia manipulario habitu inter milites educabatur, Caligulæ nomen castrensi loco traxit.* Hic autem *non minore livore ac malignitate, quàm superbiâ sævitiaque panè adversus omnis ævi homines grassatus est:* sed eundem *bacchantem atque grassantem non defuit plerisque animus adoriri: unâ verò alteraque conspiratione detectâ, aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicaverunt perfecerunt-que.*

24. *Quâ in re*] Accusatione sive nominis delatione in Boëtium factâ.

25. *Nostri defectûs.*] Cur bonum melius-ve velimus, causa quærenda extra nos, quippe qui 2. Corinth. 3. *non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est.* At cur malum deterius-ve velimus, causa est in nobis, quorum utpote infirmorum est posse peccare.

26. *Inspectante Deo.*] Quòd Deus sit summè bonus, admiratione videtur dignum, probos ab improbis, Deo inspectante, opprimi: unde id *monstri si-*

Unde [a] haud injuriâ [27] tuorum quidam familiarium [b] quæsivit : si quidem Deus, inquit, est, unde [c] mala ? bona verò unde, si non [d] est ? Sed [28] fas fuerit [29] nefarios homines, qui bonorum omnium, totiusque Senatûs sanguinem petunt, nos etiam, quos [30] pro pugnare bonis Senatuique viderant, [31] perditum ire voluisse. Sed num idem [32] de [e] patribus quoque merebamur ? Meministi, ut opinor, [f] quoniam me dicturum quid, facturúmve præsens semper ipsa dirigebas. Meministi, inquam,

Interpretatio.

a *non immeritò.* b *ô Philosophia.* c quippe quæ à Deo esse non possunt. d cùm] bona sine Deo esse nequeant. e *Senatoribus* ipsis. f ô Philosophia.

Notæ.

mile videtur, quasi præter ordinarium naturæ ordinem.

27. *Tuorum quidam familiarium*] Plato quidem 10. de leg. & post illum Seneca hoc argumentum tractavit. Quisquis autem fuerit auctor hujus dilemmatis: *Si Deus est, unde mala? at si non est, unde bona?* melior videtur conditio ejus, qui ex bonis ait, quàm illius qui ex malis negat Deum existere : quoniam quot bona, tot sunt Dei existentis argumenta : nullo autem malo conjici potest Deum non existere.

28. *Fas fuerit.*] Id est, *liceat*: *fas* enim, inquit Festus, dicitur à *fando*: quâsi fatum à diis vel saltem à deorum ministris Sacerdotibus : sicut *jus* à *jubeo* quasi jussum à Magistratu : unde Virgil. 1. Geor. v. 268.

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & jura sinunt.

Cùm igitur nihil magis licitum sit, quàm quod à Deo jussum dictumque fuerit, idcirco *fas fuerit* idem quod *liceat*.

29. *Nefarios homines.*] *Improbos.* Nefandum, inquit Asconius Pedianus in 3. contra Verrem, est *non fandum*: nefarium, quod sacra polluit farre pio solita celebrari : ergo nefarij sacrilegi. At putaverim *nefarium* ab eadem esse origine, à quâ *nefandum*, quòd vir improbus dignus non sit, qui fando celebretur : sic dicitur detestabilis quem testari nefas.

30. *Propugnare bonis Senatuique.*] Id est, *pro bonis & pro Senatu* : Sic Terentius : *mihi peccat, si quid peccat* : sic vulgatum illud, *tibi militat æther.*

31. *Perditum ire.*] *Non perditos ire* : quoniam, ut grammaticè loquar, *supina* sunt nomina *substantiva*, quæ nec *genus* mutant pro diverso *genere* alterius nominis *substantivi* : ait enim Tullius *madefactum iri Græciam sanguine* ; nec etiam *numerum* : cùm Livius dicat, *latrocinia iri sublatum* : sed nemo hæc nescit.

32. *De patribus.*] *Senatoribus* : Senatores enim dicuntur patres & ætate & officio, ut docet Sallust. initio belli Catilinarij : *hi*, inquit, *vel ætate vel curæ similitudine, Patres appellabantur.* Ætate quidem, quòd instar patrum sint natu grandes : sic quippe ab ætate senili dicti sunt Senatores, ut jam monuimus. Officio verò, quòd sicut patres filios suos, ita illi rempublicam curent : hos enim, inquit Festus, *initio urbis conditæ Romulus centum delegit, ut agrorum partes attribuerent tenuioribus proinde ac liberis ac pecunias dividerent.* Vide, ut crescat injuria Boëtio illata : nam magna est injuria, innocentem Boëtium odio habere ab improbis, major eundem ab his revera optimi ; maxima, ab iis qui & ætate & officio tenebantur ipsum tueri : sed incomprehensa & ineffabilis, ab iisdem, de quibus ipse Boëtius *dictis factisve* optimè meritus fuit.

[33] Veronæ [34] cùm [a] rex avidus communis exitij, [35] majestatis crimen in Albinum delatum, ad cunctum Senatûs Ordinem transferre moliretur, universi innocentiam Senatûs, [36] quantâ mei [b] securitate periculi defenderim. Scis me hæc & vera proferre, & in nullâ unquam mei laude jactasse. Minuit enim quodam modo [37] se probantis conscientiæ secretum, quoties ostentando quis factum, recipit famæ pretium. Sed innocentiam nostram [c] quis [38] exceperit eventus, vides. Pro veræ virtutis præmiis falsi sceleris pœnas subimus.

Interpretatio.

a Theodericus. b *contemptu.* c *quis- | nam fuerit exitus & finis nostræ integritatis.*

Notæ.

33. *Veronæ.*] Veronæ est civitas Venetiæ quæ à Gallis condita, duce Brenno, à quo *Brenona* primùm, deinde *Verona*, auctore Justino l. 20. dicta est. Ex hâc urbe præstantes viri orti sunt; ut Catullus, Julius Scaliger, & ut quibusdam placet, Plinius.

34. *Cùm rex.*] Theodericus, qui erat rex Italiæ.

35. *Majestatis crimen in Albinum*] De crimine majestatis dictum est in hâc prosâ annotatione 19. de Albino verò annot. 10. sicut & de Senatu annot. 20.

36. *Quantâ securitate periculi.*] Securitas, inquiunt Philosophi, est recta placidaque mentis, mala impendentia non curantis, constitutio: ut enim à *curâ* dicitur *curiosus* qui *curâ prater modum utitur*, teste Varrone 5. de l. l. sic à curâ est securus, qui *est sine curâ*: Hinc securitas hîc est periculi incuria sive contemptus. Sic Virg. Æn. 7. v. 302.

Quid Syrtes, aut Scylla mihi: quid vasta Charybdis
Profuit? optato conduntur Tibridis alveo.
Securi pelagi atque mei.

37. *Se probantis conscientiæ secretum.*] Conscientia generatim nihil aliud videtur, quàm mens cùm sui tum suæ cogitationis sciens: unde Tullius 3. de off. *Cùm jurato*, inquit, *dicenda sententia sit, meminerit Deum se habere testem, id est, ut ego arbitror, mentem suam:* unde etiam ut clarâ distinctaque cognitione, sic conscientiâ convincimur: quare Quintil. Inst. orat. l. 5. *conscientia*, ait, *mille testes: sensus interprete non eget.* Hinc autem conscientia duplicis generis est, nempe bona & mala: *Conscientiæ in utramque partem magna vis est*, ait Cic. pro Mil. *ut neque timeant qui nihil commiserunt, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.* Conscientiâ bonâ, rectè factorum convincimur: unde recordatio jucundissima, quæ nunc dicitur *conscientia se probantis secretum*, quod ut laude sui communicatur sic minuitur, ut pote minùs secretum: propterea statuunt Stoïci *ne te quæsiveris extra:* & Macrobius in Somn. Scip. l. 2. c. 10. *Virtutis*, inquit, *fructum sapiens in conscientiâ ponit, minus perfectus in gloriâ.* Sed divinè magis Spiritus Sanctus, cùm Proverb. 27. *laudet te alienus, & non os tuum; extraneus & non labia tua*; tum etiam Matthæi 6. *cùm facis eleemosynam, noli tubâ cancre ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus.* Conscientiâ verò malâ, malefactorum convincimur: unde recordatio tristis: *suum* enim *quemque scelus agitat amentiaque afficit*, inquit Tullius pro Sext. Ros. *sua mala cogitationes conscientiaque animi terrent.*

38. *Exceperit eventus.*] *Interceperit exitus:* nam *excipere* inter plures alias significationes idem est atque *incautum comprehendere:* ut apud Ciceronem ad Att. *admoniti sumus*, inquit, *ut caveremus ne exciperemur à Cæsare, quòd is in eadem loca, quæ nos petebamus, celeriùs*

Et cujus unquam [a] [39] facinoris manifesta confessio ita judices habuit [40] in severitate concordes, [41] ut [b] non aliquos vel ipse humani error ingenij, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta summitteret? [42] Si inflammare sacras ædes voluisse; si sacerdotes impio jugulare gladio; si bonis omnibus necem struxisse diceremur: [43] præsentem tamen sententia confessum, convictúm-ve punisset.

Interpretatio.

a *gravioris alicujus sceleris.* b *ut ne unus quidem judex à communi reliquorum sententiâ, aut humano errore, aut misericordiâ discederet.*

Notæ.

etiam, quàm nos possemus eò, quò intenderat venturus esset. Et apud Virgil. Æn. 10. v. 386.

——— *Nam Pallas ante ruentem,*
Dum furit, incautum, crudeli morte sodalis.
Excipit: atque ensem tumido in pulmone recondit.

Eventus autem Ciceroni 1. de Juv. est alicujus exitus negotij: unde 2. de Orat. *Consilia*, inquit, *primùm; deinde acta; postea eventus:* propterea quicquid sive boni sive mali casu accidit, id eventus solet dici: quare idem Orator: *qui sciunt*, ait, *quid aliis acciderit, facile ex aliorum eventibus, suis rationibus possunt providere*: Virgil. Æn. 10. v. 159.

Hic magnus sedet Æneas, secumque volutat
Eventus belli varios.

Et Ovid. 2. de ponto.

Nam timor eventûs deterioris abest.

39. *Facinoris.*] *Grandioris alicujus criminis*: *facinus* enim à verbo facio deducitur: quamobrem est insigne aliquod factum sive bonum sive malum: in bonam quidem partem accipitur à Sallustio in bello jugur. *Multa*, inquit, *& præclara rei militaris facinora fecerat:* in malam verò à Tullio 3. offic. *ab hôc*, ait, *nulla fraus, nullum facinus aberit*: atque hoc ultimo modo nunc accipitur.

40. *In severitate concordes.*] *Severitas* propriè judicis est, quatenus hic nihil de supplicio, aut levitate aut affectu animi remittit: propterea severitati, & facilitas & misericordia opponuntur: propterea etiam qui in sua sententiâ permanet, is *perseverare* dicitur. At *concordes* ij habentur, qui inter se consentientes unius videntur esse animi: quod enim, judice Tullio 1. Tusc. quibusdam *cor ipsum animus videatur, ex hôc excordes, vecordes, concordesque dicuntur.* Sic Virg. Ecl. 4. v. 46.

Talia secla suis dixerunt currite fusis
Concordes stabili fatorum Numine Parcæ.

41. *Ut non aliquos.*] Voluit Auctor hîc notare & facilitatem & misericordiam, quibus severitas judicis mutari potest. Facilitas quidem notatur *humani errore ingenij*, quod innatâ suâ infirmitate, errantis instar, modò huc, modò illuc inclinatur: error enim propriè eorum est, qui viæ ignari extra institutum iter deflectunt: unde Virgil. 5. Æn. v. 590.

Mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi.
Falleret indeprensus & irremeabilis error

Misericordia verò notatur *fortunæ conditione cunctis mortalibus incertâ*: nam misericordia est affectio hominis adversas alterius res, ceu casus, quibus propter maximam fortunæ inconstantiam ipse obnoxius sit, dolentis.

42. *Si inflammare*, &c.] In enumerandis sceleribus hæc crescit oratio: nam grave scelus, *inflammare sacras ædes*; gravius, sacerdotes, *impio jugulare gladio*; gravissimum, *bonis omnibus necem struxisse.*

43. *Præsentem tamen sententia confessum convictúm ve punisset.*] Homo judex sententiam non fert, nisi auctoritate Dei, cujus vices agit; quamobrem ille

Nunc

Nunc [44] quingentis ferè passuum millibus procul moti, [a] atque indefensi, ob studium propensius in Senatum, [45] morti, proscriptionique damnamur. [46] [b] ô meritos, de simili crimine neminem posse convinci! cujus dignitatem reatus ipsi etiam, qui detulere, videtur: quam uti alicujus sceleris admistione fuscarent, [47] ob ambitum dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti sunt.

Interpretatio.

a ab iis judicibus, à quibus damnamur. b *ô nostri judices: nullus vestrûm poteſt convinci ſimili crimine; quod nimirum ipſis etiam delatoribus nullum ita videtur, illud ut ficto ſacrilegij ſcelere larvatum proponere ſtuduerint.*

Notæ.

sententiam Deo dignam ferat necesse est: sicut ergo Deus neminem nisi convictum damnat: sic homo pariter neminem nisi convictum damnare debet. Convincitur autem reus vel suâ confessione, vel aliis testimoniis, quibus satisfacere nequit; quod cum non possit fieri, nisi reo præsente, propterea reus imprimis citandus, deinde interrogandus, audiendusque, quod tamen Boëtio negatur: usque adeo injusta est ea, quâ afficitur, pœna.

44. *Quingentis fere passuum millibus.*] Tantùm ab urbe in quâ damnatus est Boëtius, distabat Ticinum, ubi idem Boëtius inclusus detinebatur. Est autem Ticinum Insubriæ civitas, quam recentiores *Papiam* vocant, à Ticino fluvio præterlabente nomen habens.

45. *Morti, proscriptionique.*] Proscriptio duplicis generis etiam apud Ciceronem. Alia est proscriptio *rerum*, quatenus hæ, inscriptis quibusdam tabulis, venales significantur: Sic Tullius pro Flacco dixit *prædiorum proscriptiones.* Alia proscriptio *personarum*, quatenus hæ scriptura in exilium ita relegantur, ut hic tuta non sit earum salus: sic idem Tull. pro Rosc. *cavete*, inquit, *per deos immortales, ne nova & multò crudelior per vos proscriptio instaurata esse videatur.* Cùm autem hîc Boëtius *mortis proscriptionisque* meminerit, idcirco locutus videtur de ultimo hoc proscriptionis genere. Ex quo patet Ennodium in Panegyrico regis Theoderici, oratoriè magis hæc, quàm verè dixisse: *Nullus incommoda proscriptionis ingemiscit.*

46. *O meritos, de simili crimine neminem posse convinci:*] Quasi dicat: ô Senatores hujus in nos latæ sententiæ conscios (vos enim jam nostra compellat oratio) ô meritos neminem vestrûm posse convinci simili crimine; quòd nimirum *propensius* habuerit *studium in Senatum:* quo nihil elegantius esse possit ad exaggerandam hinc magnanimitatem Boëtij, inde omnium Senatorum ignaviam.

47. *Ob ambitum dignitatis sacrilegio*] Quarrum Boëtij crimen est *sacrilegium*: sed in quo versetur hoc *sacrilegium*, non ita manifestum est. Gallicus Boëtij interpres *de la Boucherie* id vitij in hôc versari arbitratur, quòd Boëtius suffragia ad magistratum consequendum necessaria dolo sibi conciliaverit, quod Latini *crimen ambitus*, à circumeundo supplicandoque; Græci δημοκοπίαν vocant; quodque latis legibus punieba-tur. Alij verò, ut Thomas, & Ascensius id vitium putant fuisse, quod vulgò dicimus *sortilegium*, quo nomine videtur uti ipse Plinius l. 28. c. 4. ad significandas quasdam magicas superstitiones: unde fortè pro *sacrilegio* legendum, *sortilegio:* quæ quidem opinio his rationibus confirmari potest. 1°. enim ipsis Boëtij temporibus, qui arte quadam, ut præstabat Boëtius, cæteris præstare videbantur, hi non rarò *artis magicæ* accusabantur: testis Cassiodo-

Atqui & 48 tu [a] insita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi sede pellebas, & sub tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat: instillabas enim auribus cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud [b] ἕπου θεῷ. Nec conveniebat vilissimorum me spiri-
5. tuum præsidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut consimilem Deo faceres.

Interpretatio.

a ô Philosophia. b *sequere Deum.*

Notæ.

rus l. 4. var. ep. 22 & 23. ubi Basilij & Prætextati hujus criminis accusatorum causa quinque Senatorum judicio committitur, *ut nec opprimantur innoxij nec leges evadant criminosi.* 2. quibus argumentis se Boëtius de ejusmodi crimine purgat, hæc tantam non habent pro *democopiâ*, quantam pro *sortilegio* virtutem; ut statim videbitur. 3. non tam *ambitûs*, quàm *sortilegij* crimen in Philosophiam refundi potest: quandoquidem prius etiam ignarorum; posterius non nisi doctorum dicebatur esse. Atqui *hôc ipso*, inquit Boëtius postea, *videbimur affines fuisse maleficio, quod tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus.*

Verùm, inquis, crimen *ambitus* rectè dicitur *sacrilegium*: quòd hôc violentur leges, & sacramentum, sine quo ad Magistratus antiqui non pervenire solebant. Crimen vero *magiæ* non ita bene dicitur *sacrilegium*. At, inquam, primùm si legendum fuerit pro *sacrilegio*, *sortilegium*, ut fortè legendum; hæc difficultas nulla est. Deinde *Sortilegij* non minùs, quàm *ambitûs* crimine violantur leges & sacramentum, quo nimirum aquis lustralibus initiati malos Genios ejuravimus: hinc Cassiodorus prædictâ epist. 21. *versari*, inquit, *non licet in magicis artibus, temporibus Christianis.* Postremò sacrilegus, unde sacrilegium, dicitur quasi sacra legens sive furans: legere enim etiam furari est: unde Virg. Ecl. 9. v. 21.

Vel qua sublegi tacitus tibi carmina nuper.

Sed qui prædictæ superstitioni vacat, is cultum Deo debitum futatur. Nunc videnda argumenta, quibus illud crimen Boëtius purgat.

48. *Tu insita nobis.*] Primum argumentum, quo Boëtius se à prædicto purgat crimine, desumitur ex parte ipsius Philosophiæ, quæ menti humanæ insita, hanc ita sejungit à rebus caducis, ut eamdem conjungat cum rebus perpetuis, non iis quidem *vilissimis*, sed earum uni & primæ, nimirum Deo, cujus similitudinem habet. Est quidem Philosophia menti humanæ, id est *nobis insita*: quia tota versatur in cogitatione, cognitione scilicet clarâ & distinctâ, & judicio quod hâc cognitione fundatur: cogitatio autem optimè dicitur qualitas mentis humanæ, sive *nobis insita*. Eadem Philosophia mentem humanam sejungit à rebus caducis, hoc est, *omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi sede pellit*: quoniam omnibus moderatur mentis affectibus, adeoque huic præsertim rerum caducarum cupiditati, quæ & *homines reddit cæcos* apud Ciceronem, & *radix omnium malorum est* apud Apostolum 1. Tim. 6. Ipsa Philosophia mentem humanam conjungit cum rebus perpetuis: ut videlicet parte illâ, cum quâ mens humana, instinctu Philosophiæ, societatem init, æternum perseverante, æternus esse possit amor, æternaque idcirco illa, quæ illius amoris comes est individua, voluptas. At Philosophia non sinit mentem humanam sic adhærere rebus perpetuis creatis, quas malos Genios vocamus, ut *sub* ejus *oculis sacrilegio locus* sit: *instillat enim auribus cogitationibusque quotidie no-*

49 Præterea [a] penetral innocens domus, honestissimorum [b] cœtus amicorum, socer etiam Symmachus sanctus, & æquè ac tu ipsa reverendus, ab omni nos hujus criminis suspicione defendunt.

Interpretatio.

a *locus interior secretiorque.* b *societas.*

Notæ.

stris Pythagoricum illud ἕπου θεῷ sequere Deum, quod etiam habetur Deuteron. 13. *Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem ejus: ipsi servietis, & ipsi adhærebitis.* Denique cùm Philosophia hominem *faciat Deo confimilem*, non quidem corpore, quemadmodum expressit Virgilius: *os humerosque Deo similis:* Deus quippe est corporis expers: sed mente; efficiens scilicet ut mens nostra instar Dei cogitans nec erroribus nec vitiis indulgeat; propterea eadem Philosophia mentem nostram ita conjungit cum Deo tanquam cum primo veritatis virtutisque magistro, ut *non conveniat vilissimorum nos spirituum præsidia captare.* Vilissimi autem illi spiritus sunt mali Genij, quorum ope homines quidam perditi mira præstare creduntur, non solùm à Christianis, docente sæpius sacro textu; sed etiam ab ipsis paganis. Unde Virg. Ecl. 8. v. 69.

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam:
Carminibus Circe socios mutavit Vlyssei:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis

Horat. Epod. od. 17.

An quæ movere cereas imagines,
Vt ipse nosti curiosus, & Polo
Dertpere lunam vocibus possim meis.
Possim crematos excitare mortuos
Desiderique temperare poculum.

Ovid. & alij.

49. *Præterea penetral.*] Alterum argumentum, quo Boëtius se purgat à prædicto crimine, accipitur ex virtute præstanti domesticorum, amicorum, & affinium, cum quibus idem Boëtius antiquam habuit necessitudinem. Cùm enim virtus & vitium ita sint contraria ut nulla esse possit virtutis vitijque societas; si arcta fuerit inter quemdam virum, & probos domesticos, amicos, affinesque societas, certè vir ille non debet esse suspectus illius præsertim criminis quod illis familiaribus nec ignotum esse potuit nec irreprehensum. Cùm ergo crimen *sortilegij*, ut pote quod ut gravius, sic & frequentius & manifestius est crimine *ambitûs*, non possit non cognosci & non reprehendi à sanctissimis familiaribus, si Boëtius arctissimam habuerit familiaritatem cum probis domesticis, amicis, & affinibus; is certè reus esse nequit criminis *sortilegij*: habuit autem Boëtius hanc familiaritatem: 1. quidem cum probis domesticis: nam ut dicitur prosa 3. lib. 2. *felicissimus* fuit *cùm conjugis pudore tum masculæ prolis opportunitate*, ita ut *duos pariter consules liberos suos domo prouehi sub frequentiâ patrum, sub plebis alacritate viderit:* hinc nunc dicitur *penetral innocens domus*: penetral quippe est locus interior, dictus à *penu: penus* autem, inquit Festus, *vocatur locus intimus in ade Vestæ, tegetibus septus:* unde Virgil. 1. Georg. v. 379.

Sæpius & tectis penetralibus extulit ova
Angustum formica terens iter.

2. cum probis amicis: adfuit enim semper illi *honestissimorum cœtus amicorum.* 3. cum probis affinibus: nam *socer* ejus *Symmachus sanctus, & æquè ac ipsa Philosophia reverendus fuit.* Quantus autem fuerit ille socer Symmachus colligi potest tum ex Cassiodoro, qui ait Var. l. 4. ep. 6. Theodericum regem ad ipsum ut virum patritium scripsisse, *petenti non concedatur licentia recedendi de urbe*, & ep. 22. eundem regem voluisse ut idem Symmachus cum quatuor aliis Senatoribus de causâ prædictorum Basilij & Prætextati judicium ferret; &

Sed ô nefas! illi verò [50] de te [a] tanti criminis fidem capiunt, atque hôc ipso videbimur affines fuisse maleficio, [51] quòd tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus fumus. Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reverentiam, nisi ultro tu mecâ potiùs offensione lacereris.

5. At verò hic etiam nostris malis cumulus accedit, [52] quod [b] existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum, eaque tantùm judicat [53] esse provisa, quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut existimatio bona prima omnium deserat infelices.

Interpretatio.

a *tu* ô Philosophia *nostra es criminationis occasio.* b *plures fortunæ veluti assentientes, non ut judicandum, sed ut à fortunâ judicari videtur, judicant de merito.*

Notæ.

ep. 51. eundem regem Symmacho iterum scribentem dixisse *Symmachum Romam decorasse domuum pulcritudine*; tum etiam ex Prisciano Cæsariensi l. de ponderibus & mensuris; & Ennodio quibus dicitur ille *Symmachus omni virtutis luce fulgere, & cæteris tanquam virtutum exemplar proponi posse.* Propterea Philosophia infra l. 2. pro. 4. *viget*, inquit, *incolumis pretiosissimum generis humani decus, Symmachus socer.*

50. *De te criminis fidem capiunt.*] Id est, *propter te*, ô Philosophia, *tantum illud crimen de me credunt:* sic enim Seneca: *majora monstra veris vix capiunt fidem:* sic ipse Virgil. Æn. 5. v. 04.

Hic primùm fortuna fidem mutata novavit

51 *Quod tuis imbuti disciplinis*] Solent nimirum ij, qui aut præcipitatione aut præjudicio judicant, temerarium de iis quæ ipsi ignorant, proferre judicium: quemadmodum S. Judas in suâ epist. his expressit verbis: *quæcumque ignorant, blasphemant.* Sic ignara plebecula insolitos motus eorum, quos aut *Sortiarios* aut *lycanthropos* vocat: qui sæpius perturbati cerebri aut læsæ imaginationis sunt, malis Genijs refert acceptos Sic nonnulli existimarunt artem conficiendi aurum à Dæmonibus esse, ut ait Delrio disquis. mag. l. 1. Sic Galenus 2 de diff. feb. c. 7. & cap. 10. de simpl. med. fac. de semeripso locutus ait se propter singularem suam eruditionem positum fuisse in numero eorum, qui malorum Geniorum artibus adjuti morbos depellant. Sic ergo Boëtius, qui ut loquitur Theodericus rex apud Cassiodorum l 1. Var. ep. 45. *multâ eruditione saginatus fuit, ut artes, quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaverit*; propter summam suam eruditionem visus est huic affinis fuisse maleficio. Quare cùm nemo dici possit ex eo esse affinis crimini *ambitûs*, quod sit eruditissimus; sicut de crimine *sortilegij* dicitur, inde concluditur Boëtius non *ambitûs* sed *sortilegij* crimine accusatus fuisse; sed immeritò: sicut ex prædictis demonstratur: hinc tamen non desinit ipsa Boëtij existimatio apud plurimos minui

52. *Quod existimatio plurimorum* &c.] Scilicet plurimi judicando, non cognitione clarâ & distinctâ, quæ in nobis est prima veri judicij regula, sed præcipitatione & præjudicio feruntur: sic quòd amore divitias, odio paupertatem prosequantur, de divitibus bonam, de pauperibus verò malam habent existimationem: sic amici Job, quòd hunc viderent calamitatibus oppressum, eundem judicarunt improbum: *quo fit ut existimatio bona prima omnium deserat infelices*: hinc vulgus, quæ felicitas commendaverit, ea tantùm judicat esse prudentis.

53. *Esse provisa*] *Ab homine:* Solet quippe vulgus ab eventu prudentiam

Qui nunc populi rumores, [a] quàm dissonæ, [b] multiplicesque sententiæ, piget reminiſci. Hoc tantùm dixerim, ultimam esse adversæ fortunæ [c] sarcinam, quod dum miseris aliquod crimen affingitur, quæ §4 perferunt, meruisse creduntur: & ego si quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione fœdatus, ob beneficium, supplicium tuli. Videre autem videor nefarias §5 sceleratorum [d] officinas §6 gaudio lætitiaque fluitanteis: §7 perditissimum quemque novis delatiorum fraudibus [e] imminentem: §8 jacere bonos, nostri §9 discriminis terrore prostratos: fligitiosum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum verò præmiis invitati: [f] insonteis autem non modò securitate, verum ipsâ etiam defensione privatos. Itaque libet exclamare.

Interpretatio.

a de Boëtio. b aliis damnantibus defendentibus aliis de plebe viris. c *onus*. d *domos*. e *intentum*. f *innocentes*.

Notæ.

hominis ita inferre, ut cujus videt exitum infelicem, hunc malè adeoque imprudenter incæpisse negotium concludat: id quidem sibi objicit Ovidius, sed idipsum statim refutat.

Exitus acta probat: careat successibus opto
Quisquis ab eventu facta notanda putat.

§4. *Quæ perferunt, meruisse creduntur.*] Quòd nimium prædicti homines viderint quosdam propter sua scelera justè punitos fuisse, idcirco hôc præjudicio ducti, quoscumque vident propter delatum crimen affligi, hos judicant *quæ perferunt, meruisse*. Sed id temeritatis est: cùm enim homo judex tam injustitiæ, quam justitiæ possit esse particeps, idcirco sustinenda assensio de causis miseriarum, ne præcipitet judicaturus.

§5. *Sceleratorum officinas.*] Officina sic dicta quasi *opificina*, quædam est domûs pars, in quâ opus fit: unde differt ab *apotheca*, in quâ servatur, & à tabernâ, in quâ venditur opus jam factum. Domus igitur vel etiam mentes impiorum hominum, in quibus causa adversus Boëtium per summam malitiam ficta est, non abs re vocantur *officinæ*.

§6. *Gaudio lætitiaque fluitantes.*] Sicut enim vas præ liquoris copiâ effluere sive exundare dicitur: sic mens præ gaudij copiâ fluitare dici potest: nam *animus*, inquit Terentius, *luxuriâ & lasciviâ diffluit*; quodque latiùs atque uberiùs excrescit, id effluere dicitur Virgilio 2. Geor. v. 36[illegible].

Inde ubi jam validis amplexa stirpibus ulmos
Exierint: tunc stringe comas; tunc brachia tonde:
Ante reformidant ferrum: tunc denique dura
Exerce imperia & ramos compesce fluentes.

§7. *Perditissimum fraudibus imminentem.*] Impunitas enim perditorum, similium hominum fraudes parit.

§8. *Jacere bonos.*] Quia, ut dicitur Lucæ 23. *si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* si tantus tantaque virtute præditus Boëtius tam male excipiatur, quid sperare possint cæteri virtutum cultores?

§9. *Discriminis terrore*] Discrimen idem est quod periculum: sicut enim crinis est à Græco κρίνειν, quod proprie est *dirimere*; sic discrimen est à διακρίνειν, quod etiam *dirimere* est sive

separare: unde capillos à se invicem distinctos vocamus *discriminatos*. Claudian. de Nupt. Hon.

—— *Hæc morsu numerosi dentis eburno*
Multifidum discrimen arat.

Atqui quo periculo aliquis jactatur, hôc à cæterorum hominum cœtu videtur sejungi.

Cæterum Boëtius paucis hîc resumit suas calamirates, earum causam, & quæ ex his consequuntur mala. Calamitates sunt 1. quod *bonis omnibus sit pulsus*. 2. quod *dignitatibus exutus*. 3. quòd *existimatione fœdatus*. Causa calamitatum est multiplex ejusdem Boëtij, in Senatum præcipuè, *beneficium*, pro quo *supplicium tulit*. Mala quæ ex his consequuntur, sunt primùm quod sontes *impunitate* non modò *ad malè deferendum*; sed etiam *ad audendum*, imò *ad efficiendum quodlibet facinus* scrantur: insontes verò *& securitate & defensione* priventur. *Itaque libet exclamare.*

METRUM V.

QUOD à Pindaro vocatur Pindaricum. Est autem carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet tetrametet, sæpius spondeum, anapæstum, dactylum, & spondeum habet: sed his legibus neglectis, id unum curat Boëtius, ut sint quatuor pedes.

ARGUMENTUM.

BOëtius, consideratâ lege constantissimâ, quâ Deus alternas Lunæ, Veneris, dierum, tempestatumque vices regit, miratur solum hominem ita videri legibus solutum, ut præpostero veluti ordine & impiis prospera, & piis adversa contingant: tum rogat Deum, ut his tandem dare velit finem.

O Stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio,

INTERPRETATIO.

O Deus *creator cœli stellati, qui consi-* | *dens* in *solio sempiterno, convertis* ip-

NOTÆ.

1. *Stelliferi orbis.*] *Cœli*: Cœlum enim, etiam judice Tullio, duplicis est generis. Alterum aërium, in quo nubes, imbres, ventique coguntur. Alterum stelliferum, quod à domiciliis nostris altissimum, omnia cingit & coërcet, extrema ora & determinatio mundi. De hôc autem secundo cœli genere ideo nunc loquitur Boëtius, quod dicturus sit de legibus, quæ cùm in inferioribus corporibus, tum etiam in astris observantur, quas quidem leges Deus ipse statuit à primo momento, quo hæc corpora condidit: propterea Deus nunc cogitatur, *ut conditor.*

2. *Qui perpetuo nixus solio.*] Solium generatim est sedes, in quâ plures simul considere nequeunt: *Solia*, enim, inquit Festus, *appellantur sedilia in quibus non plures singulis possunt sedere*: quasi solium dicatur quod solùm unum capit. Speciatim verò solium est sedes regia vulgo *un Thrône*, sic accipitur à Virgil. sæpius; ut 7. Æneid. v. 169.

Imperat & Solio medius considit avito.

Deus autem nunc spectatur, quatenus est rex: unde versu 27. dicitur *merito rector cohibere modo*; & vers. 46. *Rapidos rector comprime fluctus.* In hôc autem regnum Dei differt à cæteris, quòd hæc mutationi sint obnoxia, illud verò æternum sit & immutabile: quare nunc dicitur *perpetuum*; cui favet illa vocis interpretatio, quâ *solium* dicitur *sedes solida*; ut terra, quod solida sit, appellatur *solum.*

Rapido cœlum turbine versas
Legemque pati sidera cogis,
Ut nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris & obvia flammis,
Condat stellas Luna minores;
Nunc obscuro pallida cornu,
Phœbo propior lumina perdat.

Interpretatio.

sum *cœlum vertigine celeri*, *& adigis astra subire* tuum *imperium*, ita *ut Luna modò integro orbe illuminata cunctisque ignibus fratris* sui Solis *oppositа occultet parva sidera; modò obducto orbe pallens amittat lucem vicinior Soli.*

Notæ.

3. *Rapido turbine.*] Turbo Gallicè *un tourbillon* à turbando dicitur, quod facto quodam circuitu materia sic turbetur, ut summa imis, anteriora posterioribus, dextra sinistris succedant. Sic ventus quidam, qui Lucretio vocatur *versabundus*, quique corpora obvia circumagit, vocatur *turbo*: unde Virgil. 2. Æn. v. 416.

Adversi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt.

Sic trochus, vulgatum puerorum ludibrium, appellatur *turbo* Virg. Sic fusi pensilis circuitio Catullo dicitur *turbo*. Sive autem cœlum credatur solidum, sive liquidum, ibi perennis est materiæ motæ circuitio, adeoque *turbo*.

4. *Legemque pati sidera cogis.*] Ut corpus primùm non movetur, nisi ab ipso Deo, à quo conditum est; sic idem corpus non movetur nisi secundùm eas, quas ipse Deus statuit immotasque servat motûs leges: optimè enim Ovidius,

Nil ita sublime est supraque pericula tendit;
Non sit ut inferius suppositumque Deo.

Sic corpus quod movetur, ab aliquo alio moveatur, necesse est: sic corpus immotum, non movet, &c. ejusmodi de quibus in philos. Hinc Sapientia æterna Proverb. 8. *Quando* Deus, inquit, *præparabat cœlos, aderam: quando certâ lege & gyro vallabat abyssos; quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum: quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos*, &c.

Cùm igitur sidera, corpora sint, hæc non solùm à Deo sunt, sed legibus ab ipso Deo constitutis servarisque moventur: adeoque Deus *cogit sidera legem pati*: propterea Deus nunc dicitur regere alternas Lunæ, Veneris, Dierum, Tempestatumque annuarum vices: sicut deinceps explicandum.

5. *Ut nunc pleno lucida cornu.*] Quidem agitur de Lunâ, cujus vices in hôc versantur, quòd modò sit plena, modò curvata in cornua. Plena est luna, sive *pleno lucida cornu*, cùm Soli, interjectâ terrâ, è diametro oppositа lumen solare mediâ sui parte ad nos remittit: hoc est, *totis fratris obvia flammis*: Poëtis enim Diana, quæ alio nomine dicitur Luna, & Apollo, qui alio quoque nomine dicitur Sol, sunt soror fraterque ab Jove ex Latonâ eodem partu progeniti. Tunc autem *Luna condit stellas minores*: quia minus lumen obscuratur offunditurque majori lumine: quamvis autem stellæ, maximam partem, magnitudine Lunam superent, stellæ tamen, ut pote magis dissitæ, minus luminis quam Luna ad nos diffundunt: hinc *Luna*, ut ait Varro 4. de l. l. dicitur quasi *lucina* quòd sola noctu lucet: hinc etiam Luna vocatur majus sidus, & stellæ, minora sidera, non solùm in sacro textu, sed etiam vulgo, & apud

Et

10. Et qui primæ tempore noctis
Agit algentes Heſperus ortus,
Solitas iterum mutet habenas,
Phœbi pallens Lucifer ortu.

INTERPRETATIO.

Ut *etiam Heſperus, qui* ortus *primo noctis ſpatio ducere* videtur agmen *ſtellarum frigidarum*, idem *lucifer mutet rurſus fœna conſueta* in *ortu Solis pallidus.*

NOTÆ.

Latinos auctores. Horat. Carm. l. 1. od. 12.

Creſcit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli: micat inter omnes
Iulium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.

Eadem verò Luna curvatur in cornua, ſive *obſcuro* eſt *pallida cornu*, cùm à prædicto plenilunij loco recedens, ad ſolem ita accedit, ut hinc decreſcendo ad interlunium, inde creſcendo ad plenilunium redeat: propterea *Phœbo propior lumina perdit:* non omnino: ſi quidem ſemper media Lunæ pars à ſole illuminatur, ſed quâ nos reſpicit: unde melius homo quàm Luna diceretur lumen ſolare perdere.

10. *Et qui primæ tempore noctis.*] 11. Agitur de Venere, cujus vices in eo conſiſtunt, quòd modò ſubſequatur ſolem occidentem, *Heſperus*, modò eundem ſolem orientem antegrediatur, *Lucifer:* ſed ad clatiorem hujus ſideris intelligentiam ſua ad Grammaticos, Hiſtoricos, Poëtas, & Philoſophos de hâc ſtellâ referenda eſt doctrina.

Grammaticis Heſperus, Heſperugo; Veſper, Veſperugo; Lucifer, φωσφόρος; ſtella tam ſerotina quàm matutina, idem ſunt Veneris ſidus: nam Cicero 2. de nat. D. *Infima eſt*, inquit, *quinque errantium, terræque proxima ſtella Veneris, qua* φωσφόρος, *Latinè Lucifer dicitur, cùm antegreditur ſolem, cùm ſubſequitur autem, Heſperus:* unde Martialis Epig. l. 8. ep. 21. *Phoſphore, redde diem.* Et Virgil. Ecl. 10. v. 77.

Ite domum ſaturæ, venit Heſperus, ite capellæ.

Hiſtoricis Heſperus, Atlantis periſſimi Aſtronomi frater, Aſtronomiæ pariter ſtudioſiſſimus, qui cùm altiſſimum montem, eum fortè quem à fratre Atlantem nominaverunt, conſcendiſſet, ut inde ſidera diligentiùs contemplaretur, ſeu morte, ſeu morbo, ſeu quodam alio caſu impeditus, in patriam nunquam rediit: unde plebecula, ſuperſtitioni dedita, ipſum inter aſtra in cœlo collocatum fuiſſe exiſtimavit, ipſique propterea divinos honores exhibuit; hinc duæ Heſperiæ: altera Hiſpania, altera Italia. Prior Heſperia dicitur à ſidere cognomine, quòd regnum hoc Græcis, inſtar hujus ſideris, ſit occidentale: de hâc loquitur Horatius 1. Carm. od. 36.

Qui nunc Heſperiâ ſoſpes ab ultimâ

Poſterior Heſperia vocatur à prædicto Heſpero Atlantis fratre, qui à germano pulſus, Italiam tenuit, eique nomen ſive à ſe ſive à ſuâ patriâ deſumptum impoſuit. De hâc Virg. Æn. 1. v. 534.

Eſt locus, Heſperiam Graci cognomine dicunt.

Poëtis Heſperus in ſtellam converſus, quæ quibuſdam Venus; aliis auroræ filius. Cùm autem iiſdem Poëtis Sol quadrigis; Luna bigis vehatur; Heſperus uno ſeorſum equo utitur, ſed hunc ita alternat, ut manè album, ſerò fuſcum aſcendat: propterea Heſperus nunc dicitur *ſolitas iterum mutare habenas.*

Philoſophis denique Heſperus ſive Venus eſt planeta, qui per cœlum liquidum, ut paleæ per aquas abripi ſolent, raptus modò ſupra, modò infra ſolem ſic movetur, ut emendicato Solis lumine relucens eaſdem fere, quas Lu-

Tu frondifluæ frigore brumæ
Stringis lucem breviore morâ:
Tu, cùm fervida venerit æstas,
Agileis noctis dividis horas.

Interpretatio.

Tu contrahis diem in minus spatium frigore bruma decondentis frondes: tu distinguis horas noctis promptas tum, *cùm æstas calida accessit.*

Notæ.

na, luminis vicissitudines subeat. Fatentur autem hanc stellam modò antegredi orientem, modò subsequi occidentem solem: sed id diverso modo explicant, pro diverso Mundi systemate, de quo dicere non vacat.

Constat ergo apud omnes Hesperum subsequi occidentem solem: unde nunc meritò dicitur *prima tempore noctis agere algentes ortus*; sive ducere nocturna sidera, quibus regnantibus terra frigescit. Constat pariter Luciferum, qui idem sidus est quod Hesperus, antegredi orientem solem: unde nunc optimè dicitur *solitas iterum mutare habenas* in *ortu phœbi* sive solis. *Pallet* tamen propter majus solis orientis lumen.

14. *Tu frondiflua frigore bruma*] III. Agitur de diebus, quorum præcipuæ vices in hôc versantur, quòd hyeme breviores, æstate longiores sint. Nimirum dies hîc est mora Solis supra nostrum horisontem ab ortu ad occasum progredientis: quare nox huic dici opposita est mora ejusdem Solis infra nostrum horisontem ab occasu in ortum regredientis. Cùm igitur Sol non æquali semper intervallo à duobus polis distans terram circumeat, sed nonnumquam ad Austrum magìs, aliquando magìs ad Aquilonem accedat, secutus orbem, qui Zodiacus dicitur, propterea dies modò brevior est, modò longior. Brevior est Sole accedente ad Austrum, quod fit ab æquinoctio autumnali ad Solstitium hybernum, scilicet à vigesimo tertio Septembris ad vigesimum secundum Decembris: quod tempus vulgo appellatur *bruma*, a brevitate dierum, ut ait Vossius post Varronem & Festum; quæ propter recessum Solis & frigida est, & arbores frondibus exuit: hinc dicitur, *Tu frondiflua frigore bruma, Stringis lucem breviore morâ.* Longior autem est Sole accedente ad Aquilonem, quod fit ab æquinoctio verno ad Solstitium æstivum, videlicet à vigesimo primo Martij ad vigesimum secundum Junij, quo tempore incipit æstas calida, adeoque noctes brevissimæ sunt: propterea nunc dicitur: *Tu cùm fervida venerit æstas, Agiles noctis dividis horas.* Sic Ovidius Trist. l. 5. el. 11.

Nec mihi Solstitium quicquam de noctibus aufert,
Efficit angustos nec mihi bruma dies.

Hîc duo observari poterunt. Primùm quidem vocem hanc, *frondiflua*, quamvis non ita fuerit in usu apud antiquos auctores, aptissimam tamen esse ad significandum id quod pluribus expressit Virgil. Æneid. 6. v. 309.

Quàm multa in sylvis autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia.

Deinde horas, ex quibus sive dies sive nox brevior componitur, vocari *agiles* sive *promptas:* quia horæ duplicis sunt generis: aliæ æquales, aliæ inæquales inter se. Æquales dicuntur illæ, quæ sive hyeme sive æstate sexaginta semper ut aiunt *minutis* æqualibus constant: quâ ratione dicimus solem per viginti quatuor horas ab uno cœli puncto ad idem regressum totam circuivisse terram. Inæquales verò dicuntur, quæ cùm sint duodecima tantùm sive diei sive noctis pars, crescentibus decrescentibusque sive diebus sive noctibus crescere debent & decrescere.

Tua vis varium temperat annum,
Ut quas Boreæ ſpiritus aufert,
Revehat mitis Zephyrus, frondeis;
Quæque Arcturus ſemina vidit,
Seïrius altas urat ſegetes.

INTERPRETATIO.

Virtus tua ſic *moderatur annum diverſum, ut qua folia flatus Boreæ tollit*, hæc *Zephyrus lenis reddat*, *& quas ſegetes Arcturus* ſidus, *inſpexit ſatas*, *eaſdem canicula* ſidus alterum *comburat* meſſes *adultas*.

NOTÆ.

13. *Tua vis varium temperat annum.* IV. Agitur de ipſis anni tempeſtatibus, quarum vices in hôc verſantur, quod ut Ver reddit frondes, quas Autumnus abſtulerat, ſic Æſtas maturet, quas Hyems vidit ſeri, ſegetes: duæ priores tempeſtates ſignificantur ventis, qui tunc temporis regnare ſolent, Autumnus quidem Boreâ; Ver verò Zephyro: duæ autem aliæ tempeſtates ſignis exhibentur cæleſtibus; Hyems Arcturo, Æſtas Seirio.

Boreas ἀπὸ τοῦ βοᾶν dictus, quòd ſit turbulentus ac ſonorus, ventus eſt (apud eos quidem, qui octo duntaxat ventos agnoſcebant, quorum unus à meridie; alter à Septentrione; tres ab ortu totidemque ab occaſu flarent) ab ortu, ſpirans; ſed (apud eos qui duodecim vel plures ventos poſuerunt) Septentrionalis: quare propter acceſſum Solis ad Septentrionem per Æſtatem, quam excipit Autumnus, ventus ille per Autumnum flare conſuevit, adeo ut illi referri poſſit acceptum, quod arbores frondibus exuantur, quodque tunc oriantur procellæ: unde Virg. 1. Geor. v. 311.

Quid tempeſtates autumni & ſidera dicam?

Zephyrus ſic dictus quaſi ζωηφόρος ſive τὴν ζῆν φέρων *vitam ferens*; quòd eo plantæ redivivæ germinent pullulentque: unde Plinio dicitur *genitalis Mundi ſpiritus*; eſt ventus ab occaſu Æquinoctiali flans. *Hic*, inquit Plinius l. 18. c. 34. *Ver inchoat aperitque terras, tenui frigore ſaluber. Hic vites putandi, frugeſque curandi, arbores ſerendi, poma inſerendi, oleas tractandi jus dabit, afflatuque nutritium exercebit:* propterea Latinis vocatur Favonius à *favendo* quia faveat genituræ: Lucretius l. 5.

——— *Viget genitabilis aura Favoni.*

Et Catullus carm. de nupt. Pelei & Thet.

——— *Quos propter fluminis undas.*
Aura parit flores tepidi fœcunda Favoni.

Arcturus quaſi ἄρκτου οὐρά *urſæ cauda*, eſt ſtella in ſigno Bootis prope caudam majoris urſæ. Obſervant autem ſidus illud ortu ſuo comitari ſolem orientem à menſe Octobri, quo tempore terra ſemina ſuo ſinu infuſa fovere ſolet: propterea nunc dicitur: *quæque Arcturus ſemina vidit.* Sic Virgilius 1. Georg. v. 67.

At ſi non fuerit tellus fœcunda ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco.

Et verſu 204.

Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hædorumque dies ſervandi.

Seirius denique ſive ut alij ſcribunt, *Sirius*, ſic dictus à σείρω *exſicco*: unde & Sol, teſte Suida, σείριος vocatur, eſt ſtella fulgentiſſima in ore majoris canis, quæ ortu ſuo ſolem orientem comitatur à menſe Julio, quo tempore ſeges matura areſcere videtur. Quòd autem ſtella hæc in ore majoris canis appareat, idcirco vulgo appellatur *canicula*: ſed quòd tunc Sol, cujus orientis comes eſt, majori ſuo æſtu terras urat, propterea ſidus hoc tanti caloris accuſatur ita ut Seirius à Poëtis dicatur *aſtifer*. Sic noſter Auctor: *Seirius al-*

Nihil antiquâ lege solutum
Linquit propriæ stationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum solos respuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? premit insontes
Debita sceleri noxia pœna.

Interpretatio.

Nihil liberum à *veteri lege omittit operam suæ conditionis.* Tu *moderatus omnia stabili modo, dedignaris tantùm continere actiones hominum, ut decet,* instar sapientissimi *moderatoris: quare enim fortuna instabilis alternat tam magnas varietates? supplicium crimini debitum vexat innocentes.*

Notæ.

tas urat segetes. Sic Virgilius 4. Georg. v. 425.

Iam rapidus torrens sitientes Seirius Indos
Ardebat cœlo, & medium Sol igneus orbem
Hauserat, arebant herbæ, & cava flumina siccis
Faucibus ad limum radij tepefacta coquebant.

Et Æneid. 3. v. 14.

—— Tum steriles exurere Seirius agros:
Arebant herbæ & victum seges ægra negabat.

Optimè autem notat Gassendus *caniculam* falsò accusari ejusmodi æstûs: quemadmodum canities falsò accusarctur mortis, quam obierunt senes castæ Susannæ delatores. Scilicet tantum abest, ut canicula causa sit hujus æstûs, ut potiùs apud populos quibus per nostram æstatem imminet, frigus magìs vigeat: quare, ait idem philosophus, meliori jure populi illi *caniculam* accusare possent sui frigoris; quàm nos nostri caloris: si virtus de cœlo lapsa, quam barbari *influentiam* vocant, id effecti, ut vulgo præstare creditur, reipsa præstaret.

23. *Nihil antiquâ lege solutum*] Prædicta corpora, ad quorum exemplum de cæteris judicandum est, certis ita continentur legibus, ut quo modo legimus sese habuisse apud Majores nostros, eodem hæc nunc videamus se habere: Deus quippe *omnia* hæc *certo fine gubernat:* sive ut dicitur Sap. 8. *attingit à fine ad finem fortiter & disponit omnia suaviter.*

26. *Hominum solos respuis actus*] Quasi dicat. Cùm cætera divinâ providentiâ ita administrentur, ut suæ singulis vicibus respondeant vices, unus tamen homo ita videtur à Deo derelictus, ut res humanæ temerè ac fortuitò agi videantur, si quidem cùm bonis prospera, malis adversa debeantur, contrà bonis adversa, malis prospera accidunt: unde nonnulli de divinâ providentiâ dubitant: Claudianus lib. 1. in Rufinum, v. 1.

Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent superi terras, an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu? &c.

Hinc noster auctor: *nam cur tantas lubrica versat fortuna vices.* De fortunâ dictum est metro 1.

29. *Premit insontes debita sceleri noxia pœna.*] Ut supremus omnium moderator Deus infinitè justus est, sic sua quibuslibet vitiis, Deo ita statuente, debentur supplicia, quæ quia nocent seu corpori seu menti, propterea vocantur *pœna noxia.* At pœna hæc insontes premit, quatenus hi nocentium imperio

At perversi residēt celso
Mores solio, sanctaque calcant
Injustâ vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
35. Clara tenebris, justusque tulit
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipsis
Fraus, mendaci compta colore.

Interpretatio.

Sed mores improbi sedent in *summo tribunali*, *& fontes iniquâ vicissitudine proterunt capita pia. Virtus splendida delitescit abscondita caligine opacâ*, *& pius habet infamiam impio* debitam. *Perjuria non nocent ipsis* nocentibus; *fraus velata specie fallaci non nocet* iisdem.

Notæ.

subditi, ab iisdem injusta patiuntur, ita ut eorum virtus pœnâ vitiis debitâ veluti involuta lateat. Sic Claudian. loco cit.

Sed cùm res hominum tantâ caligine volvi
Adspicerem, latosque diu florere nocentes
Vexarique pios: rursus labefacta cadebat
Religio.

31. *Perversi mores.*] Modus hîc nominatur pro re modificatâ: non enim tam mores perversi, quam qui moribus perversis afficiuntur homines in celso solio residēt, ornati nimirum primis dignitatibus.

32. *Sanctaque colla*] Similiter pars hîc ponitur pro toto: si quidem sanctos potiùs homines, quàm illorum colla calcant nocentes. Sed ut posterior hic, sic ille prior loquendi modus poëtis præsertim usitatissimus est.

33. *Injustâ vice.*] Quòd injustum videatur probos ab improbis premi: vicem enim dicimus quod alternis facimus patimurve: hinc *vicissim*, & *vicarius*.

34. *Latet obscuris condita virtus clara tenebris*] Paradoxum videtur *virtutem claram obscuris conditam tenebris latere*: hæc tamen ex eo possunt conciliari; quòd virtus obscura sit aliis hominibus; clara verò cùm menti ejus qui virtutem colit, tum Deo qui virtutem ipsi menti infudit. Sic *virtus*, ait Tullius pro Sest. *in tempestate quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen atque hæret in patriâ splendetque per sese semper, nec alienis unquam sordibus obsolescit.*

35. *Justusque tulit crimen iniqui.*] Crimen hîc non significat culpam, quippe quæ solis ineſt nocentibus: sed potiùs infamiam, quæ culpam sequi deberet, ut honos virtutem. Sic Tullius in Verrem ait *laudem imperatoriam criminibus avaritiæ obteri.* Nimirum crimen generatim id omne est, quo aliquis à cæteris distinguitur separaturve: unde *discrimen* Cùm autem infamia hæc improborum esse deberet, hæc proborum nunc esse dicitur, additurque modos, quibus nocentes, cæteros affligere solent, videlicet *perjurium*, *fraudem*, & *vim*, nihil ipsis nocentibus nocere.

37. *Nil perjuria*] I. Perjurium est, aut falsum jurare, aut quod ex animi sententiâ juraveris, id non facere: hinc in perjurio, auctore Tullio, fides jusjurandumque negligitur: hinc sua est, eodem auctore, 2. de leg. perjurio pœna; divina quidem, exitium; humana verò, dedecus. Nocentibus tamen, inquit Boëtius, *nil nocent perjuria*: usque adeo *injusta* sunt *vices*.

37. *Nil nocet ipsis fraus.*] II. Fraus dicitur adulatio dolosa: propterea nunc dicitur *mendaci compta colore*. Scilicet homo vulpeculam imitatus, quod vi

Sed cùm libuit viribus uti,
Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent subdere reges.
O jam miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunæ salo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et, quo cœlum regis immensum,
Firma stabiles fœdere terras.

Interpretatio.

At ubi placuit ipsis, uti suis viribus, tum *gestiunt subjicere* sibi *principes magnos, quos gentes innumerabiles timent.* O Deus *qui moderaris necessitudines rerum, nunc intuere terras calamitosas. Nos homines, portio non abjecta operis* tui *tam magni, jactamur æstu fortunæ: compesce moderator procellas violentas* fortunæ, *& quâ lege gubernas ingens cœlum,* eâdem *confirma firmatas terras.*

Notæ.

obtinere nequit, id mendacibus factis dictis-ve assequi conatur: quod, inquiebant veteres, odio dignum majore: adeoque suo afficiendum supplicio: nihilominus, ait Boëtius, ordo rerum ita præposterus videtur, ut ipsis fraudulentis *fraus nil noceat.*

39. *Cùm libuit viribus uti.*] III. Vis, inquit Romanus Orator, pro Cec. est quæ periculo, aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere: & hoc à ratione eò magis alienum est, quòd mutatis rerum vicibus etiam illi, quibus debetur obsequium, vi subjiciantur: ut nunc dicitur: *Quos innumeri metuunt populi, summos gaudent subdere reges:* quamobrem neque id crimen impunitum esse debeat: cùm tamen prædictis nocentibus *nihil* videatur *nocere.*

42. *O jam miseras respice terras.*] Ad Deum, à quo carmen incœperat, revertitur Poëta, ipsumque rogat, ut *miseras respiciat terras*, quas nimirum incolunt homines, indigna ferentes.

43. *Quisquis rerum fœdera nectis.*] Prædictas scilicet causarum effectorumque naturalium vicissitudines.

44. *Operis tanti pars non vilis homines.*] Homo quidem *pars* est rerum à Deo conditarum: si quidem neque à semetipso, neque à nihilo fieri potuit: sed idem homo pars est *non vilis:* quòd ea etiam, à quibus cogitari non potest, ipse cogiter.

45. *Quatimur fortunæ salo.*] Ut Poëtis sic Oratoribus *salum* est mare; quòd nimirum in mari multus sit salis sapor: hinc *Salacia* & *Venilia* apud Poëtas usitantur ad significanda ea maris decrementa & incrementa, quibus bis in die detumere & tumere solet Oceanus. *Salacia* quippe sunt fluctus maris à litore ad salum redeuntis: *Venilia* autem fluctus ejusdem maris ab alto salo ad litus venientis. Non immeritò autem dicitur *fortuna salum* cùm ab aliis auctoribus, quòd sicut à mari sic à fortunâ plura sunt bona & mala sed inconstantissimè: tùm præsertim à nostro auctore; quòd hic amaros experiatur fortunæ casus.

46. *Rapidos rector comprime fluctus.*] Id est, *violentos motus* fortunæ, quæ est veluti insanum mare.

47. *Quo cœlum regis fœdere, firma terras.*] *Homines sic moderare*, ut quemadmodum non solùm in cœlo, sed in reliquis operibus tuis, suæ suis respondent vicibus vices, sic apud homines, & virtutibus præmia & vitiis supplicia reddantur.

PROSA V.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA cum Boëtio partim dissentiens, consentiens partim, hunc arguit, quòd & se exsulem dixerit, & fortunam adversam fuerit conquestus: laudat verò, quòd ut locutus est, sic bene egerit, remedium interim ad perturbationes sedandas quæsitura.

HÆc ubi continuato dolore [1] [a] deblateravi, [2] illa [b] vultu placido, nihilque meis questibus mota: [3] Cùm te, inquit, [c] mœstum lacrymantemque vidissem, illico [4] miserum,

INTERPRETATIO.

a *stultè locutus sum.* b Philosophia. c *ô Boëti.*

NOTÆ.

1. *Deblateravi.*] Alij legunt *delatravi*, sive *dilatravi*: sed vox quâ utimur tam apta est ad significandam eam, quam nunc Boëtius habet de prædictis cogitationem, tamque facilè potuit propter similem pronuntiationem in vulgatas voces mutari, ut hæ illam obliterasse videantur: quod attendenti patebit. Nimirum *deblaterare*, inquit Festus, *est stultè loqui*: Nam βλάκας stultos vocant Græci: hinc Blateroncs sunt *homines in verba projecti*, inquit Agellius l. 1. c. 15. *importuni locutores, qui nullo rerum pondere innixi verbis humidis & lapsantibus diffluunt* Normani vocant *bavards*; nec ita ineptè: qui enim præcipites sic loquuntur, hi infantium instar, salivâ effluente buccas & vestes aspergere solent!

2. *Illa vultu placido.*] *Philosophia* scilicet; quippe quæ omnium rerum moderatrix est. Hinc *sapiens* sive philosophus Ciceroni 4. Tusc. *is est qui moderatione & constantiâ quietus animo est, sibique ipse placatus, ut neque tabescat molestiis, neque frangatur timore, nec sitienter quid appetens ardeat desiderio, nec alacritate futili gestiens deliquescat.*

3. *Cùm te mœstum lacrymantemque vidissem.*] Inquit Philosophia. Lacrymæ quidem seipsas produnt: tristitia autem & lacrymis & oculorum situ noscitur: *oculi enim sunt*, inquit Orator 3. de Or. *quorum tum intentione, tum remissione, tum conjectu, tum hilaritate motus animorum significamus.*

4. *Miserum cognovi.*] Miser, ut Cujacio pluribusque aliis placet dicitur à μίσῶ *odi* quod misera conditio omnibus sit exosa. Miseram autem illam Boëtij conditionem Philosophia cognovisse potuit ex lacrymis & tristitiâ prædictis: hæ enim sunt miseriæ comites.

5 exſulemque cognovi. Sed [a] quàm id longinquum eſſet exſilium, niſi tua prodidiſſet oratio, neſciebam. [*]Sed tu procul à patriâ non quidem pulſus es, ſed aberraſti. At ſi te pulſum exiſtimari mavis, te potiùs ipſe pepuliſti. Nam id [b] quidem de te nunquam cuiquam fas fuiſſet.

5. Si enim [6] cujus oriundus ſis patriæ reminiſcaris, [c] [7] non, uti Athenienſium quondam, multitudinis imperio regitur: Sed [d] εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς; qui frequentiâ civium, non depulſione lætatur:

Interpretatio.

a *quantùm hoc exſilium diſtaret.* b *nemo potuiſſet te pellere.* c *tua patria non regitur imperio multitudinis; ſicut olim Athenæ regebantur: ſed hujus minus, unus rex.* d *unus eſt dominus, unus rex.*

Notæ.

5. *Exſulemque.*] *Exſul* ſive ut veteres legebant *exſol* ille dicitur, qui ex ſolo deturbatus abeſt: hinc aiunt ſcribendum *exſul*, non *exul*: ſed id tanti non eſt: cùm litera *x* ex literis *c* & *ſ* componatur. Cognovit autem Philoſophia hoc Boëtij exſilium non ex triſtitiâ & lacrymis tantùm: his quippe non exſilium potiùs, quàm quælibet alia miſeria ſignificatur: ſed ex ipſo, in quo Boëtius lacrymabatur, loco: qui ut pote Boëtio conjunctus potuit & ab auctore reticeri & à lectore facilè intelligi.

Verùm cùm exſilium dicatur patriæ privatio, cumque hominis patria alia dicatur corporis, alia mentis, propterea exſilium non ſolùm de corporibus à natali Solo expulſis, ſed etiam de mentibus à cœlo ſive potiùs à Deo remotis intelligi poteſt: unde quamvis Boëtius in prædictis ſuis carminibus de priori duntaxat exſilio locutus fuerit, Philoſophia tamen, occaſione acceptâ, de poſteriori exſilio loquitur, ſimulataque ſuâ ignoratione innuit *exſilium non adeo longinquum eſſe*; quòd nimirum mens hominis, quamcumque is incolat terrarum regionem, nec longiori propterea, nec breviori intervallo à cœleſti patriâ diſtet: bene quippe Anaxagoras quærenti, nulla-ne patriæ ipſi eſſet cura? mihi, inquit, patriæ cura & quidem ſumma eſt: digitum in cœlum intendens. Optimè S. Paulus 2. Cor. 5. monet *nos habere domum æternam in cœlis*: quod apud Chriſtianos eſt vulgatiſſimum. Propterea ab hâc patriâ nemo pellitur: *tu procul à patriâ non quidem pulſus es*: nam hoc eſt diſcrimen inter patriam corporis & patriam mentis, quòd etiam inviti poſſimus à patriâ corporis expelli: à patriâ verò mentis, nimirum à cœlo ſive potius ab ipſo Deo non niſi volentes recedamus: huc enim tendimus, hîc commoramur affectibus mentis, quorum ſumus dominj. A patriâ tamen cœleſti abberramus aliquando, *ſed aberraſti*: quatenus liberè voluntas noſtra deficit à divinâ voluntate, quæ ut eſt prima rerum omnium cauſa, ſic prima eſt actuum humanorum regula: quamobrem *ſi te pulſum exiſtimari mavis, te potiùs ipſe pepuliſti* tuâ ſcilicet voluntate, tuo conſenſu, cujus ita dominus es, ut *id de te nunquam cuiquam fas fuiſſet*. Tanta quippe eſt mentis humanæ libertas, ipſa ut nec errore nec vitio, quibus à cœleſti patriâ arcemur, niſi eadem liberè voluerit, contaminari poſſit.

6. *Cujus oriundus ſis patriæ reminiſcaris.*] Incæptus de patriâ cœleſti ſermo continuatur: hujus autem patriæ reminiſci duntaxat Boëtium oportet: quia Boëtius ſive à Deo, ſive ſuo Marte, ſive etiam magiſtrorum adminiculis inſtructus, multis abhinc annis noverat cœlum ſuam eſſe patriam: ſed notio hæc affectibus fortè obſcurata: hinc illud non tam ſcire primùm, quàm reminiſci debebat.

7. *Non uti Athenienſium.*] Triplex eſt patriæ regendæ modus, ſive triplex

[8] cujus agi [a] frenis, atque obtemperare [b] justitiæ, summa libertas est. An ignoras illam [9] tuæ [c] civitatis antiquissimam legem, quâ sancitum est, ei jus exsulare non esse, quisquis in eâ sedem fundare maluerit?

Interpretatio.

a *habenis, id est, imperio.* b *legibus.* | c *Romæ & cœli.*

Notæ.

imperij forma, videlicet Principatus, Status Optimatum, & Status populi: nam *cunctas nationes & urbes*, ait Cornel. Tacit. l. 11. *Populus, aut Primores, aut Singuli regunt.* Athenienses quidem ab Optimatibus primùm, à Populo deinde leges acceperunt, unde non solùm *depulsione civium bene meritorum lætati*, sed mori eos aliquando coëgisse feruntur. At cœlestis nostra patria neque Populo, neque Optimatibus, sed uno duntaxat Principe regitur: ut enim ait Homerus Iliad. β.

——— εἷς κοίρανος ἔστω
Herus unicus esto

εἷς βασιλεὺς
Unicus & princeps.

Scilicet ut solus Deus est mentis humanæ conditor; sic solus Deus est ejusdem mentis moderator, propterea Deus 1. Timoth. 6. & alibi dicitur *rex regum & dominus dominantium.* Rex autem ille supremus *lætatur frequentiâ civium*: propterea enim humanum genus condidit, perditumque Unigeniti filij morte reparavit: hinc Christus Joan. 10. *Alias*, inquit, *oves habeo, quæ non sunt ex hôc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient & fiet unum ovile & unus pastor.* Idem Rex supremus *non lætatur depulsione civium*: nam 1. Timoth. 2. *Salvator noster Deus omnes homines vult salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire. Vivo ego, dicit dominus Deus*, Ezechielis 13. *nolo mortem impij sed ut convertatur impius à viâ suâ & vivat. Convertimini, convertimini à viis vestris pessimis, & quare moriemini, domus Israel.* Hujus denique summi Regis voluntate regi, *summa libertas est*: sed id longiori quâdam interpretatione videtur indigere.

8. *Cujus agi frenis atque obtemperare justitiæ, summa libertas est.*] Libertas, inquit Tullius 1. de off. & parad. 5. *est potestas vivendi ut velis*; non solùm extrinsecùs, inquam, motibus scilicet corporis; sed etiam intrinsecùs, nimirum cogitationibus mentis. Duobus autem modis homo potest velle, adeoque vivere. Primùm quidem sequendo divinam voluntatem, quæ ut prima causa, sic prima est nostræ voluntatis regula: & hæc est summa libertas, quæ est in nobis, dum volumus esse felices, quæ fuit in Christo, cùm æterni Patris mandata viator implevit, quæ erit in omnibus beatis Deum æternâ felicique necessitate amaturis. Deinde deflectendo à divinâ voluntate sive peccando: & hæc est infima libertas, quam optaremus felici quadam necessitate Dei semper amandi permutari. Quoniam autem divinam voluntatem sequi possumus & vitando malum & faciendo bonum juxta illud Psal. 36. *declina à malo & fac bonum*; hinc summa libertas hominis est non solùm in hôc quod decliner à malo, sive Dei *frenis agatur*; sed in hôc etiam, quod faciat bonum sive *divinæ justitiæ obtemperet*, servans nimirum legem Dei honesta imperantis & prohibentis contraria. *Lex Domini*, Psal. 18. *immaculata convertens animas testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis; justitiæ Domini rectæ.*

9. *Tuæ civitatis antiquissimam legem*] Philosophia duplici significatione hujus vocis *civitas* utens, id notat quod & Romæ & cœlo, unde oriundus Boëtius, possit convenire. Scilicet antiquissimæ Romæ leges neminem exsilij damnabant: unde Tullius pro Cæcinna: *exsilium*, inquit, *non supplicium est sed perfugium: portusque supplicij: Nam qui vo-*

Nam [10] qui [a] vallo ejus ac munimine continetur, nullus metus est, ne exsul esse mereatur. At [11] quisquis inhabitare eam velle desierit, pariter desinit etiam mereri. [12] Itaque [13] non tam me loci hujus, [b] quàm tua facies movet. [14] Nec bibliothecæ potiùs comptos ebore ac vitro parietes: quàm tuæ mentis sedem requiro. In quâ non libros, sed id quod libris pretium facit, librorum quondam [c] meorum sententias collocavi.

Interpretatio.

a *præsidio.* b *Ticini*, ubi te dicis exsu- | lare. c *philosophicorum.*

Notæ.

lunt pœnam aliquam subterfugere aut calamitatem, eò solum vertunt; hoc est sedem & locum mutant: itaque nullâ in lege nostrâ reperietur, ut apud cateras civitates, maleficium ullum exsilio esse multatum. At cœlestis patriæ leges multo minùs quemque exsilij damnant: quicumque enim intra regni cœlestis limites voluerit permanere, summo illius Regi obsecuturus, hic numquam exsulabit: si quidem nemo ab illo regno nisi voluntariâ rerum caducarum contrariarumque affectione arcetur. Porrò de civitate cœlesti passim loquitur S. Augustinus in libro quem inscripsit *de civitate Dei.*

10. *Qui vallo ejus ac munimine continetur.*] Vallum est murus è terrâ, ad fossæ oram aggestus, crebris sudibus sive palis munitus. Munimen verò generatim illud omne castrorum præsidium, quo hosti aditus præcludatur: hæc autem nunc accipiuntur non solùm propriè, quatenus intelliguntur de patriâ corporis; sed etiam quâdam loquendi translatione, quatenus de cœlesti mentis patriâ intelligi possunt. Cùm autem Boëtius Christianissimus fuerit, is nominato civitatis cœlestis vallo Christum cruci affixum, munimine verò gratiam quam Christus suâ morte nobis promeruit, potuit intelligere: quicumque enim hôc præsidio munitur, huic *non est metuendum, ne patriæ cœlestis exsul esse mereatur.* Hâc fere ratione locutus S. Paulus ad Ephes. c. 6. *Confortamini*, inquit, *in Domino & in potentiâ virtutis ejus. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.*

11. *Quisquis inhabitare eam velle desierit, desinit etiam mereri.*] Non enim patriam cœlestem *inhabitamus meremurque* nisi bonâ voluntate: *totum habet*, inquit S. Aug. l. 50. Homil. Homil. 8. *qui bonam voluntatem habet. Ipsa est quæ potest sufficere, si cætera non sint. Si autem sola desit, nihil prodest quicquid habitum fuerit. Sola sufficit, si adsit: Cætera omnia nihil prosunt, si sola charitas desit.*

12. *Itaque.*] Factâ mentione duplicis patriæ, duplicisque propterea exsilij, positoque horum omnium discrimine, Philosophia iis omnibus, de quibus Boëtius Prosa 4. hujus lib. conquestus fuerat, respondet, optimas quasdam infert conclusiones.

13. *Non tam me loci hujus, quàm tua facies movet.*] I. Boëtius quæsierat; *nihil-ne te ipsa loci facies movet?* respondet Philosophia: *non tam*, inquit, *quàm tua facies*, in quâ velut in speculo, mentis tuæ dejectio videtur: quòd tanta Philosophiæ non sit cura terrenæ, quanta cœlestis patriæ; nec tanta corporis, quanta mentis à natali Solo exsulantis.

14. *Nec bibliotheca potiùs.*] II. Boëtius quæsierat: *haccine est bibliotheca quam certissimam tibi sedem nostris in Laribus ipsa delegeras?* reponit Philosophia: *non tam*, ait, *bibliotheca, quàm mentis tuæ ornamenta, sententias scilicet philosophicas requiro.* Consueverant autem olim Potentes ornare suas domos auro, ebore, aut saltem vitro, eo scilicet fine quo nunc plures magnificas habere ædes, sumptuosa parare convivia, numerosâ

Et tu quidem [15] de tuis in commune bonum meritis vera quidem, sed pro multitudine gestorum [a] tibi, pauca dixisti. [16] De objectorum [b] tibi vel honestate vel falsitate, cunctis nota memorasti. [17] De sceleribus fraudibusque delatorum rectè tu quidem [c] strictim attingendum putasti, quòd ea melius uberiusque [d] recognoscentis omnia vulgi ore celebrentur. [e] Increpuisti etiam vehementer [18] injusti factum Senatûs. [19] De nostrâ etiam [f] criminatione doluisti.

Interpretatio.

a *à te.* b *eorum quæ vitio vertebantur.* c *compressius.* d *considerantis.* e *redarguisti.* f *accusatione nostri.*

Notæ.

satellitum turbâ comitati studeant, ut in cæteris hominibus admirationem, honorem, timorem, & cæteras ejusmodi cogitationes excitent. Sic Virg. 1. Æn. 729.

Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incensi: & noctem flammis funalia vincunt.

Sic Horatius Carm. l. 2. od. 18. seipsum à Potentibus secernit,

Non ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar, &c.

15. *De tuis in commune bonum meritis.*] III. Boëtius dixerat, nullum se ad Magistratum nisi commune bonorum omnium studium impulisse. *Tu mihi*, inquit, *& qui te sapientium mentibus inseruit Deus, conscij, nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum omnium studium detulisse:* respondens Philosophia id non fatetur modò, sed etiam exaggerat: *de tuis*, ait, *in commune bonum meritis vera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi, pauca dixisti.*

16. *De objectorum tibi vel honestate, vel falsitate.*] IV. Boëtius addiderat, sibi objecta fuisse cùm honesta, tum falsa: honesta quidem, ut quòd innocentem Senatum majestatis crimine postulatum defenderit ac liberaverit: *Senatum*, inquit, *dicimur salvum esse voluisse:* falsa verò, ut quòd magicis artibus studeret: *ob ambitum*, ait, *dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti sunt:* quibus respondens Philosophia asserit neminem latere illa & honesta & falsa: *cunctis*, inquit, *nota memorasti.*

17. *De sceleribus fraudibusque delatorum.*] V. Boëtius dixerat, se injustè delatum à Basilio, Opilione, & Gaudentio, quorum primus *in delationem alieni aris necessitate compulsus est*: duo alij *ob innumeras fraudes ad exsilium damnati sacrarum sese ædium defensione tuebantur:* respondet Philosophia *rectè hæc strictim attingi, quòd ea melius uberiusque recognoscentis omnia vulgi ore celebrentur.* Scilicet cùm loquamur non solùm verbis, sed & nutu, & gestu, & cæteris ejusmodi vocis humanæ adjunctis, ipsum etiam vulgi silentium aliquando eloquens plura significat, quàm multa loquacitas; quæ tamen his de rebus vulgo non defuit.

18. *Injusti factum Senatûs.*] VI. Boëtius meminerat, Senatum usque adeo ingrati animi fuisse, ut sua in ipsum Boëtium decreta emiserit. *Suis*, inquit, *de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat* respondet Philosophia probatque, Boëtium *increpuisse etiam vehementer injusti factum Senatûs.*

19. *De nostrâ etiam criminatione.*] VII. Boëtius conquestus fuerat, quòd cujus maleficij ipse accusaretur, idem in ipsam Philosophiam refunderetur: *de te*, inquit, *tanti criminis fidem capiunt, atque hôc ipso videbimur affines fuisse maleficio, quòd tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus:* Philosophia autem, veluti memor hujus Boëtij in seip-

[20] Læsæ quoque [a] opinionis damna fleviſti. [21] Poſtremus adverſus fortunam dolor [b] incanduit, conqueſtuſque es non æqua meritis præmia penſari. [c] In extremo Muſæ ſævientis, uti quæ cœlum, terras quoque pax regeret, vota poſuiſti. Sed quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diverſumque te dolor, ira, mœror diſtrahunt, uti nunc mentis es, nondum te validiora remedia [d] contingunt. Itaque [22] lenioribus paulliſper utemur, ut quæ in tumorem perturbationibus influentibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore molleſcant.

Interpretatio.

a *exiſtimationis.* b *efferbuit.* c *denique.*] d *commovent.*

Notæ.

ſam affectûs, queſtum probat: *de noſtrâ,*] ait, *etiam criminatione doluiſti.*

20. *Læſæ quoque opinionis damna fleviſti.*] VIII. Boëtius ſubjunxerat, ſe immeritò bonam apud multos exiſtimationem amiſiſſe: *quod,* inquit, *exiſtimatio plurimorum non rerum merita, ſed fortunæ ſpectat eventum.* Et hoc immeritò fieri annuit Philoſophia.

21. *Poſtremus adverſus fortunam dolor.*] IX. Boëtius præſertim conqueſtus fuerat de injuſtitiâ fortunæ *non æqua meritis præmia* rependentis: *videre,* inquit, *videor nefarias ſceleratorum officinas gaudio lætitiaque fluitantes; inſontes autem non modò ſecuritate, verùm ipsâ etiam defenſione privatos.* Hinc idem Boëtius Deum compoſitis verſibus rogavit, ut quâ pace cœlum regit, eâdem terras regere dignaretur: *Muſa* autem hæc nunc dicitur *ſæviens*, quòd ne ipſi quidem Deo videatur parcere, dicens Metro 5. hujus libri,

Omnia certo fine gubernans
Hominum ſolos reſpuis actus
Merito rector cohibere modo.

Quibus querelis deinceps reſpondebit Philoſophia: ſed antea ipſius Boëtij mens quibuſdam præjudiciis exuatur neceſſe eſt. Præjudicia autem illa naſcuntur ex affectibus v. g. dolore, irâ, mœrore, & cæteris, quibus idcirco remedium aliquod adhibendum eſt: *quoniam,* inquit Philoſophia, *plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diverſumque te dolor, ira, mœror diſtrahunt, uti nunc mentis es, nondum te validiora remedia contingunt.*

22. *Lenioribus utemur.*] Egregia comparatio ex corporibus deſumpta: quemadmodum enim corporis tumor ex eo accidit, quòd humoribus alicubi quieſcentibus corpus illic dureſcendo inflectur, eoque magis quò major humorum copia illuc affluens motum quiete permutaverit: ſic tumor mentis ex eo contingit, quod perturbationibus illic inſitis mens veluti dureſcendo inflectur, eoque magis, quò major perturbationum copia eodem affluxerit ibidem permanſura. Quare ſicut tumor corporis non priùs aufertur, quàm hôc in molliriem quamdam, blandioribus remediis, redacto, prædicti humores majori corporum ſubeuntium motu abripiantur: ita mens tanto perturbationum agmine non priùs liberatur, quàm, ipsâ creſcentibus paulatim argumentis veluti mollitâ, prædictæ affectiones majori cogitationum ſanctarum virtute procul pellantur: hoc & illud prudentis eſt Medici.

METRUM VI.

QUOD ab inventore dici ſolet Glyconicum. Eſt autem carmen conſtans ex uno genere verſuum, quorum quilibet trimeter unum ſpondeum & duos dactylos pedes habet.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA incœptum ſermonem continuans, ex eo probat mentem Boëtij nondum poſſe validioribus remediis curari, quòd ſua ſint ſingulis rebus, ut meſſi, floribus, & vindemiæ divinitus præſcripta tempora.

CÙM Phœbi radiis grave
Cancri ſidus inæſtuat;

INTERPRETATIO.

Quando ſignum cœleſte Cancri inardeſcit pernicioſum lumine ſolari;

NOTÆ.

2. *Cancri ſidus.*] I. Exemplo meſſis probatur ſuum cuilibet rei tempus convenire: ut negatis ſegetibus ad glandes confugias. Cancer igitur hìc eſt unum è duodecim ſignis Zodiaci, quæ exprimi ſolent his verſibus

Sunt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo;
Libraque, ſcorpius, arcitenens, caper, amphora, piſces.

Quæque Sol annuum curſum conficiens, unum quolibet menſe, percurrere dicitur. Cancer autem in eâ eſt cœli parte, quam ubi Sol verſus ſeptentrionem profectus attigit exeunte Junio, tum nobis diem æſtatis longiſſimum ita efficit, ut non ulteriùs verſus ſeptentrionem progrediens, ad meridiem deflectere incipiat: hinc circulus, quem Aſtronomi ponunt per primum hujus ſigni gradum tranſire, vocatur *Tropicus Cancri*, ubi Solſtitium æſtivum: unde Manil. l. 3.

——— *Cancri cùm ſidere Phœbus*
Solſtitium fuit, & ſummo verſatur Olympo.

Atqui hoc *Cancri ſidus* nunc dicitur *inæſtuare*, quòd terræ tunc maximo ignis cœleſtis motu ſive æſtu commoveantur: Sic Horat. Epod. Od. 11.

Quod ſi meis inæſtuat præcordiis
Libera bilis.

Dicitur etiam *grave radiis Phœbi:* quòd, Sole illud ingreſſo, vix ferri poſſit cùm corpore propter nimium æſtum; tum etiam mente propter eam quam urendo ſegetes ſtatim perhibebitur afferre, ſterilitatem Silius l. 1.

Æſtifero Libye torquetur ſubdita Cancro.

Grave enim generatim illud habetur quod geri vix poteſt, ſive corpore, ſive etiam mente: exempla ſunt cuique obvia.

Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
Elusus Cereris fide,
Quernas pergat ad arbores.
Numquam purpureum nemus

Interpretatio.

tunc qui mandavit terris sterilibus sementem copiosam, deceptus promisso Cereris Numinis frugum, is *tendat ad quercus* glandiferas. *Numquam adeas sylvam pul-*

Notæ.

4. *Sulcis semina credidit.*] Sulcus *un seillon*, judicio Varronis, dicitur à *sustollo*, quòd aratri vomer terram sustollat: sicut arvum & arationes ab *arando*; & porca *le rayon sur lequel on seme*, quòd terra porrecta sive jacta utrinque. Quicquid autem sit de interpretationibus nominum istorum, Poëtis agricola qui serit, dicitur semina sive anni spem, sulcis vel terræ credere: adeo ut, si semina, injuriâ temporum, ante messem evanuerint, dici possit *elusus Cereris fide* sive promisso. Sic Virg. 1. Geor. v. 221.

Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur
Gnosiaque ardentis decedat stella coronæ;
Debita quàm sulcis committas semina, quamque
Invita properes anni spem credere terræ.
Multi ante occasum Maiæ cæpere: sed illos
Expectata seges vanis elusit avenis.

Sic Tibullus l. 2. eleg. ult.

——— *Spes sulcis credit aratis*
Semina quæ magno fœnore reddat ager.

Sic ergo propter nimium *Cancri inæstuantis* ardorem *qui larga negantibus sulcis semina credidit*, hic

5. *Elusus Cereris fide.*] Ceres Poëtis est Saturni & Opis filia, ex quâ Jupiter Proserpinam suscepisse fertur: sed hanc Cereris filiam Pluto postea rapuit: unde Ceres accensis in Ætna monte tædis totum orbem peragravit filiam quæsitura: in laborioso autem illo itinere Triptolemum Eleusij regis filium serendorum seminum rationem docuit: hic verò orbem paritet peragrans, eamdem artem cæteris hominibus communicavit. Philosophis autem, si Tullio 2. de nat. D. credamus, Ceres nihil est aliud quàm ipsa terra, sic dicta vel à *gerendo* quasi *Geres* immutatâ litterâ, à gerendis frugibus; vel à *creando*, quasi frugum creatrix. Qui porrò id voluerit attentiùs considerare, is causam inveniet, cur terra dicatur Saturni & Opis filia, & cur Jove fœcundata genuerit Proserpinam, à Plutone postea raptam. Sed hæc nostri non sunt instituti.

6. *Quernas pergat ad arbores.*] Hoc est *ad quercus glandiferas*, tanquam ad primas hominum altrices confugiat. Quercus arbos cuique nota. Hæc ante inventas fruges, populis quibusdam dicitur victum suppeditasse: unde Virgil. 1. Geor. v. 159.

Concussaque famem in sylvis solabere quercu

Quare cùm glans, hujus arboris fructus, non nisi post segetum messem adolescat, hæc diversis temporibus ita adstricta sunt, ut si te seges expectata fefellit, à quernis arboribus olim glandiferis fruges sperare possis. Sic ergo exemplo messis probatur, sua esse singulis rebus tempora, divinitus præscripta.

7. *Nunquam purpureum nemus.*] II. Exemplo florum probatur etiam, suum cuique rei convenire tempus: significatur enim, flores, qui sponte nasci consueverunt, quique nunc nominatis *violis* intelliguntur, non esse quærendos tempore hyemali, quo sæviunt *Aquilones*, per *purpureum* nemus: quare ali-

Lecturus violas petas,
Cùm sævis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quæras avidâ manu
Vernos stringere palmites,
Uvis si libeat frui;
Autumno potiùs sua
Bacchus munera contulit.

Interpretatio.

chram ad colligendas violas, ubi ager turbatus fuerit crepitans Aquilonibus crudelibus. Neque tentes verno tempore vincire aut putare vites manu veluti *cupidâ, si possis potiri racemis*: nam *Bacchus dedit sua* hæc *dona Autumno potiùs*, quàm Verno tempore.

Notæ.

quid dicendum de purpureo nemore, de violis, & de Aquilonibus.

Purpureum dicitur à purpurâ. Est verò purpura conchæ genus, cujus liquore olim vestes tingebantur. Quòd autem jam à longo tempore veterum purpura desierit, propterea inductâ hujus vocis ambiguitate, purpureus vocatur nunc quidem *nigror*, ut apud Ciceronem marè nigricans purpureum; apud Ovidium Uvæ nigræ, purpureæ; & apud Homerum mors atra dicitur purpurea: nunc *candor*: sicut Horatio olores purpurei, & Ovidio nix vocatur purpurea: nunc *rubor*, ut omnibus Poëtis genæ purpureæ, & sanguis purpureus: nunc *color caruleus*, ut apud Virgilium *viola sublucet purpura nigra*: nunc *color quilibet*, quique ex illo nasci solet, *decor*: *pulcritudo* enim, judice Tullio 4. Tusc. *est quædam apta figura membrorum cum coloris quadam suavitate*. Sic Virgil. Ecl. 9. v. 40.

Hic ver purpureum, varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro
Imminet, & lentæ texunt umbracula vites.

Atque hoc ultimo modo credimus, *nemus* nunc vocari *purpureum*.

Violarum duo sunt genera, ut colligitur ex Plinio l. 21. cap. 6. Aliæ naturâ, aliæ arte nascuntur: posteriores in hortis; priores etiam in sylvis: de iis autem agitur, quæ, ut ait idem Plinius, *sponte apricis & macris locis proveniunt purpureæ latiore folio.*

Aquilo denique est ventus, qui teste Plinio l. 2. c. 47. inter septentrionem, & ortum Solstitialem è regione Cauri flat. Ventus autem ille frequens est hyeme: quare hyems Plinio dicitur *Aquilonia*, & Poëtis, *rigidis aquilonibus horrens*: unde *sævis aquilonibus* nunc significatur, violas in sylvis non esse quærendas hyeme: usque adeo exemplo florum probatur, suum cuique rei convenire tempus.

11. *Nec quæras avidâ manu.*] III. Exemplo vindemiæ probatur, sua singulis rebus tempora convenire: cùm enim vindemia Autumno fiat, frustra hôc tempore *quæras vernos stringere palmites*: quibus verbis distincta Veris & Autumni officia proponuntur. Primùm quidem verno tempore alij palmites amputantur: alij vinciuntur tantùm: quod utrumque dum præstat agricola, *stringere* dicitur: *stringit* enim & frondes quas colligit, ut 1. Georg. v. 305.

Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus
Et lauri baccas, oleamque cruentaque myrta.

Et ramos quos ligat, ut ibid. v. 317.

Agricola & fragili jam stringeret hordea culmo.

Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus,
Nec quas ipse coërcuit,
Misceri patitur vices.
Sic quod præcipiti viâ
Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

Interpretatio.

Deus notat momenta omnia, sua *singulis muneribus accommodans, neque sinit ordinem, quem ipse instituit, turbari. Propterea quicquid inconsideratâ ratione linquit ordinem præscriptum* id *non obtinet jucundos eventus.*

Notæ.

Atque idipsum dicitur fieri *avidâ manu:* cùm enim homo aliquid valde appetit quadam sui corporis parte exequi, tum translatâ quadam significatione, pars illa dici solet *avida.* Sic aures Ciceroni dicuntur avidæ: *Demosthenes,* inquit de Orat. *non semper implet aures meas: ita sunt avidæ & capaces, & semper aliquid immensum infinitumque desiderant* Sic manus ipsæ Horatio dicuntur avidæ. Carm. l. 4. od 7.

Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
Quæ dederis animo.

Quicumque autem vernos palmites stringit, hic ita appetit stringere, ut videatur timere, ne desinat stringere. Deinde Autumnus sic uvis colligendis accommodatur, his ut ille à Poëtis soleat describi: quod vulgatissimum est: Lucret. l. 1.

Præterea cur Vere rosam, frumenta calore,
Vitеis Autumno fundi sudante videmus,
Si non certa suo quia tempore semina rerum.
Cum confluxerunt, patefit quodcumque creatur.

Hinc *Autumno sua Bacchus munera contulisse* dicitur, potiùs quàm Verno tempore: quòd enim Bacchus inventor vini habeatur, munus Bacchi est vinum, vinum autem non Vere, sed Autumno compressis uvis effluere consuevit: usque adeo messe, floribus, & vindemiâ constat, sua singulis rebus præscripta esse divinitus tempora.

16. *Signat tempora propriis aptans officiis Deus.*] Deus enim est prima causa non solum rerum cæterarum, sed morum etiam omnium quibus res illæ rectè se habent, adeo ut nihil eorum contingat, nisi secundum leges divinâ voluntate statutas: propterea Ecclesiastæ 3. *omnia tempus habent & suis spatiis transeunt universa sub cœlo. Tempus nascendi & tempus moriendi. Tempus plantandi & tempus evellendi quod plantatum est,* &c. Hinc *quas vices Deus coërcuit* suâ nimirum constantissimâ voluntate, has non patitur misceri sive turbari: Sic Phædrus l. 1. fab. 2. loquitur.

Athenæ cùm florerent æquis legibus
Procax libertas civitatem miscuit.

Hinc Philosophi eruere potuerunt quædam principia quibus innitantur demonstrationes quas de materiâ Philosophiæ subjectâ conficiant.

20. *Sic. quod præcipiti via,* &c.] Præcipitatio alia est corporis; alia mentis. Præcipitatio corporis, inquit S. Thomas 2. 2. q. 53. à 3. in hoc versatur, quod corpus *à superiori in ima pervenit secundum impetum quemdam proprij motûs vel alicujus impellentis non ordinatè descendendo per gradus.* Præcipitatio verò mentis est inconsideratum de ignoto judicium: interior quippe veri certique judicij regula, est evidentia: sine quâ si

quâ ſi ſententiam ferat, aut errabit aut errandi periculum ſubibit Philoſophus: adeoque *præcipiti via certum deſerens ordinem lætos non habebit exitus.* Hîc porrò agitur non de priori ſed poſteriori duntaxat præcipitatione: quærit enim Philoſophia remedia, quibus hæc mederi poſſit menti Boëtij laboranti; laborat autem errore, qui ſanari non poteſt, niſi veritate contratiâ. Cùm igitur primum veritatis inveniendæ impedimentum, adeoque prima erroris cauſa ſit præcipitatio, optimè monet Philoſophia non eſſe præcipitandum; ſed à levioribus primùm remediis incipiendum.

PROSA VI.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA Boëtium interrogans, eundem cogit fateri se Deum & semetipsum partim cognoscere partimque ignorare: unde illo lumine ad pellendas has animi tenebras se deinceps usuram monet, ut scilicet à notis ad ignota; à persuasissimis ad non persuasa fiat progressus.

PRIMÙM igitur pateris-ne me [a] pauculis [1] rogationibus statum tuæ mentis attingere, atque tentare, ut, qui modus sit tuæ curationis, intelligam? [b] Tu verò arbitratu, inquam, tuo [c] quæ voles, ut responsurum rogato. [d] Tum illa,

INTERPRETATIO.

a *Quibusdam quæstiunculis.* b inquit | inquit Boëtius, *tibi respondebo.* d *tunc* Philosophia. c *quare quod placuerit,* | *Philosophia ait.*

NOTÆ.

1. *Rogationibus.*] I. Philosophia interrogat Boëtium: quia homo interrogatus, (nisi hic fuerit præceps & amentissimus, quemadmodum loquitur Cicero) animo attendit ad eam, quam habet de materiâ propositâ, notionem, suamque, cujus ipse conscius est, hâc de re sententiam profert: unde auditor potest quædam alia conficere. Sic *Socrates, qui parens Philosophiæ jure dici potest,* ut loquitur Tullius 2. de fin. *percontando atque interrogando elicere solebat eorum opiniones, quibuscum dissereba, ut ad ea quæ ij respondissent, si quid videretur, diceret; qui mos cùm à posterioribus non esset retentus, Arcesilas eum revocavit: instituitque, ut ij qui se audire vellent, non de se quærerent, sed ipsi dicerent quid sentirent, quod cùm dixissent, ille contra.* Hâc arte nunc Philosophia *statum mentis* Boëtij *attingit & tentat,* ipsum videlicet revocando ad primas, quas in se experiri possit, notiones; quarum beneficio & ab errore veteri liberari & in novam veritatem introduci queat: *qui modus est curationis:* sed huic arti consentit ipse Boëtius: *arbitratu,* inquit, *tuo quæ voles, ut responsurum rogato.*

² Hunccine, inquit, mundum temerariis agi fortuitisque casibus putas, an ullum credis ei regimen inesse [a] rationis? Atqui, inquam [b], nullo existimaverim modo, ut fortuitâ temeritate tam certa moveantur. Verùm operi suo conditorem præsidere Deum scio, nec unquam fuerit
5. dies, qui me ab hac sententiæ veritate depellat. Ita est, inquit [c], nam id etiam paullò antè cecinisti [d], hominesque tantùm divinæ exsortes curæ esse deploraſti. Nam de cæteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur, in tam [e] salubri sententiâ locatus ægrotes.

Interpretatio.

a *mentis ratione prædita.* b ipse Boëtius. c Philosophia. d *lib.* 1. *met.* 5. *v.* 25. e *sanâ opinione versatus.*

Notæ.

2. *Hunccine mundum temerariis.*] II. Philosophia cogit Boëtium fateri, se Deum partim cognoscere, viso saltem ordine, quo *hic mundus* regitur. Scilicet quemadmodum amici aliàs cogniri recordamur, auditâ ejus voce, vel visâ ejus scripturâ: non quòd vox vel scriptura hujus amici notionem inferat: sed potiùs quòd adjuncta hæc veterem amici ideam veluti sopitam excitando renovent: ita Dei naturali lumine jam cogniti reminiscimur viso *hôc mundo* spectatoque ordine, quo universa etiam corpora reguntur: hinc *nullo existimaverim*, inquit Boëtius, *modo, ut fortuitâ temeritate tam certa moveantur: verùm operi suo conditorem præsidere Deum scio:* hinc quòd evidens ejusmodi notio optima sit veritatis sive judicij veri certique norma, propterea *nec unquam fuerit dies*, addit Boëtius, *qui me ab hâc sententiæ veritate depellat:* hinc paullo ante, metro scil. 5. v. 25. cecinit Boëtius.

Omnia certo fine gubernans
Hominum solos respuis actus
Merito rector cohibere modo.

Hinc Philosophia, prolatâ hominis mira subitò accipientis *interjectione*, vehementer admiratur, cur positis ejusmodi principiis Boëtius in erroris tenebras præcipitet, aut instar languentis in veram sententiam ire dubitet de Deo rebus, etiam humanis, providente: *Papæ*, hæc est *interjectio* hominis mira subitò accipientis, *vehementer admiror, cur in tam salubri sententia locatus*, de Deo res cæteras regente, *ægrotes*, aut negando, aut saltem dubitando circa ipsum Deum res humanas summâ suâ providentiâ administrantem. Nimium cùm duæ aut plures sententiæ arctâ quadam necessitudine conjunguntur cum priori quadam sententiâ, quæ propterea habere possit rationem principij, mirum est, hominem præstanti ingenio præditum, cujusmodi erat Boëtius, concessâ priori illâ sententiâ, posteriores in dubium revocare.

Quî enim convenit, inquit Tullius 2. de nat. D. *signum aut tabulam pictam cùm aspexeris, scire adhibitam esse artem, cumque procul cursum navigij videris, non dubitare quin id ratione atque arte moveatur: aut cùm solarium vel descriptum, aut ex aquâ contemplere, intelligere declarari horas, arte non casu: mundum autem, qui & has ipsas artes, & earum artifices, & cuncta complectatur, consilij & rationis esse expertem putare. Quod si in Scythiam, aut in Britanniam sphæram aliquis tulerit hanc, quam nuper familiaris noster effecit Posidonius, cujus singulæ conversiones idem efficiunt in Sole & Luna & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in cœlo singulis diebus & noctibus: quis in illâ barbarie dubitet quin ea sphæra sit perfectâ ratione? Hi autem dubitant de mundo, ex quo oriuntur, & fiunt omnia, casúne ipse sit effectus an necessitate aliquâ an ratione.*

Verùm [a] altiùs perſcrutemur; [b] neſcio quid abeſſe conjecto. Sed dic mihi, quoniam à Deo Mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur, advertis? [b] Vix, inquam, rogationis tuæ ſententiam noſco, ne dum ad inquiſita reſpondere queam. Num me, inquit [c], fefellit [d] abeſſe aliquid, per quod velut [e] hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus [f] irrepſerit? Sed dic mihi, meminiſtí-ne, quis ſit rerum finis? quó-ve totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam [g], ſed memoriam mœror hebetavit. At [h] quî ſcis, unde cuncta proceſſerint [i]? Novi, inquam [k], Deumque eſſe reſpondi. Et quî fieri poteſt, ut principio cognito, quis ſit rerum finis, ignores [l]? Verùm hi perturbationum mores ſunt, ea [m] valentia eſt, ut movere quidem loco hominem poſſint: convellere autem, ſibique totum extirpare non poſſint.

Interpretatio.

a *penitus inſpiciamus.* b *tantum abeſt ut tuæ quæſtioni reſpondere poſſim, ut quæſtionem vix intelligam* inquit Boëtius. c Philoſophia. d *nonne rectè judicavi.* e *rimas agente.* f *error.* g ego Boëtius. h *quomodo.* i inquit Philoſophia. k ego Boëtius. l inquit Philoſophia. m *virtus.*

Notæ.

an mente divinâ: & Archimedem arbitramur plus valuiſſe in imitandis ſphæræ converſionibus, quàm naturam in efficiendis, præſertim cùm multis partibus ſint illa perfecta, quàm hæc ſimulata ſolertiùs, &c.

Quid tam furioſum eſt, ait Salvianus l. 4. de gubern. Dei, *quàm ut aliquis, cùm Deum creatorem omnium non neget, gubernatorem neget? & cùm factorem eſſe fateatur, dicat negligere quæ fecit?*

3. *Neſcio quid abeſſe conjecto.*] III. Philoſophia cogit eundem Boëtium fateri, ſe Deum partim ignorare. Nimirum mens noſtra Deum inter & corpus noſtrum media, & à Deo & à corpore noſtro quibuſdam cogitationibus informatur. A Deo quidem accipit primam notionem veritatis, primumque felicitatis appetitum, ita ut Deus primus ſit mentis humanæ magiſter & moderator. A corpore verò accipit cùm ſenſum, tum perturbationes; quibus mens ipſa ita aliquando occæcatur, hæc ut illis in errores & vitia, quæ voluntarij ſunt mentis humanæ morbi, deducatur. Propterea *hi perturbationum*, ut nunc dicitur, *mores ſunt, ea valentia eſt, ut movere quidem loco hominem poſſint*, obſcurando prædictas cogitationes, *convellere autem ſibique totum* hominem *extirpare non poſſint*, extinguendo omnino prædictas cogitationes: quandiu enim mens humana à Deo, à quo primùm condita informataque fuit, conſervabitur, tandiu naturali & lumine & appetitu afficietur. Hinc Boëtius *à Deo mundum regi*, ut etiam dicitur, *non ambigit*, vigente adhuc illo lumine; non *advertit verò quibus gubernaculis* Mundus *regatur*, perturbationibus tenebras inducentibus: idem *ſcit, unde cuncta proceſſerint, Deumque eſſe reſpondit*: affulgente prædicto naturali lumine: *non meminit quis ſit rerum finis, quove totius naturæ tendat intentio*, perturbatione, præſertim verò *mœrore memoriam hebetante*. Propterea *neſcio quid abeſt*, clara ſcilicet & diſtincta cognitio Dei, quatenus Deus ultimus eſt ut cæterarum ſic humanarum rerum finis, cujus quidem finis maximum eſt in moribus momentum: quòd quicquid eſt virtutis aut vitij in nobis, illud à bono vel malo fine cujus gratia agimus oriatur: atque *per*

Sed hoc quoque respondeas velim, 4 hominém-ne te esse meministi? Quidni, inquam[a], meminerim? Quid igitur homo sit, poteris-ne proferre[b]? Hoccine interrogas[c], an esse me sciam rationale animal atque mortale? Scio, & id me esse confiteor. Et illa[d]: Nihil-ne te 5. aliud esse novisti? Nihil[e]. Jam scio, inquit[f], morbi tui, aliam vel maximam caussam, 5 quid ipse sis, nosse desisti.

Interpretatio.

a ego Boëtius. b inquit Philosophia. c inquam ego Boëtius. d ait. e inquam ego Boëtius. f Philosophia.

Notæ.

hoc quod abest, veluti hiante valli robore, ut etiam dicitur, *in animum* Boëtij *perturbationum morbus irrepsit:* ille enim animi morbus nihil est aliud, quàm error & vitium, quæ ex his tenebris sive ignoratione nascuntur.

De hoc nomine, *valentia*, dictum est Prosa 1. not. 3.

4. *Hominém-ne te esse meministi?*] IV. Philosophia addit Boëtium semetipsum partim cognoscere, ipsumque ad hanc sui ipsius memoriam revocat, quòd homo in primis de semetipso convinci debeat: hinc præceptum Apollinis, quo monet, *ut se quisque noscat.* Verùm id ultrò præstat Boëtius, non dubitans se *esse rationale animal atque mortale:* quæ quidem hominis definitio & veterum & recentiorum Philosophorum est: nihilominus ut animadverti potest, sic à nostro Auctore videtur rejici. Animadverti quidem potest illa hominis definitio non solùm quòd obscurissima sit, ut attendenti patet: sed etiam quia si bestiæ cogitare dicantur, quemadmodum dicuntur ab ipsis hujus definitionis patronis, quippe qui putant bestias non *inadæquatè* solum sed *adæquatè* uti loquuntur, sentire adeoque cognoscere, ejusmodi definitio etiam bestiis conveniet: canis enim v. g fatentibus istis Philosophis, est *animal mortale*: si verò, ut volunt, idem canis sentiendo cognoscat, negari non potest, quin rationis sit particeps proindeque vocandus *rationalis*: siquidem ratiocinari quidam est cognoscendi modus, & quidem minùs perfectus, quàm clarè & distinctè percipere: propterea enim Deus qui clarè & distinctè percipit, negatur ratiocinari: quamobrem cognitio canina, ut pote quæ divinæ similior erit, humanâ erit perfectior, si propugnandæ prædictæ definitionis causâ, dicatur canis cognoscere quidem, nec tamen ratiocinari. At verò eadem hominis definitio à nostro Auctore videtur rejici; aut potiùs ab ipsâ Philosophiâ, quæ Boëtium nunc alloquitur: postquam enim Philosophia à Boëtio quæsiviisset: *nihil-ne te aliud esse novisti?* & Boëtius respondisset: *Nihil: jam scio,* inquit, *morbi tui aliam vel maximam causam, quid ipse sis, nosse desisti.* Igitur

5. *Quid ipse sis, nosse desisti.*] V. Philosophia cogit Boëtium fateri, se semetipsum partim ignorare: nam, ut eleganter ait Tullius 1. Tusc. *est illud quidem vel maximum, animo ipso animum videre: & nimirum hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet, ut se quisque noscat: non enim credo id præcipit, ut membra nostra aut staturam figuramve noscamus: neque nos corpora sumus: neque ego tibi dicens hoc, corpori tuo dico Cùm igitur, nosce te, dicit; hoc dicit, nosce animum tuum: nam corpus quidem quasi vas est, aut aliquod animi receptaculum: ab animo tuo quicquid agitur, id agitur à te: hunc igitur nosse nisi divinum esset, non esset hoc acrioris cujusdam animi præceptum, sic, ut tributum Deo sit, hoc est, seipsum posse cognoscere.* Atqui Boëtius, quòd quibusdam præjudiciis occupatus se se à bestiarum conditione non satis

Quare [6] pleniſſimè vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ [a] ſoſpitatis inveni. Nam [7] quoniam tui oblivione confunderis, & exſulem te, & expoliatum propriis bonis eſſe doluiſti. [8] Quoniam verò, quis ſit rerum finis, ignoras, nequam homines atque ne-
5. farios, potentes feliceſque arbitraris. Quoniam verò quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has [b] fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modò, verùm ad interitum quoque cauſæ. Sed [c] ſoſpitatis auctori grates [d], quòd te nondum totum [e] natura deſtituit. [9] Habemus maximum tuæ [f] fomitem
10. ſalutis, veram de mundi gubernatione ſententiam, quòd eam non caſuum temeritati, ſed divinæ rationi ſubditam credis.

Interpretatio.

a *ſalutis.* b *fortunæ proſperæ & adverſæ.* [*natura Deus.* f *rudimentum.*
c *ſalutis.* d habendæ ſunt. e *Auctor*]

Notæ.

ſecernebat, animum ſive mentem ſuam non ſatis videbatur cognoſcere: hinc in varios lapſus eſt errores, quos Philoſophia hic ſuſcipit enumerandos.

6. *Pleniſſimè vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ ſoſpitatis inveni.*] VI. Philoſophia ex eo, quod Boëtius Deum & ſemetipſum partim cognoverit partimque ignoraverit colligit, primùm quidem cauſas ægritudinis Boëtij, deinde modum recuperandæ ſanitatis ejuſdem: cauſæ morbi ſunt ignoratio; modus verò recuperandæ ſalutis, notio cùm Dei tum ſui ipſius: ſicut jam dicendum.

7. *Quoniam tui oblivione confunderis.*] Primùm enim quòd Boëtius ſuam mentem partim ignorans, hujus ſuæ mentis veluti oblitus fuerit, propterea ſe *& exſulem & expoliatum propriis bonis eſſe doluit*, Proſa 4. qui enim mentem ſuam optimè novit, hic & mentis patriam cœlum, à quo nemo exſulat niſi volens, & ejuſdem mentis bona, ſcientiam & virtutem, hoſtibus inacceſſa eſſe cognoſcit.

8. *Quoniam quis ſit rerum finis, ignoras.*] Deinde quòd idem Boëtius Deum partim ignorans, Deum non cogitet ultimum rerum omnium finem; idcirco *nequam homines atque nefarios, potentes feliceſque arbitratur:* qui enim ſui finis memor, Deum juſtum cogitat, hic proſperam impiorum fortunam miſeriæ æternæ potiùs, quàm ullius felicitatis argumentum eſſe non dubitet. Ignorato autem ultimo rerum omnium fine, ignorentur neceſſe eſt modi, quibus Deus res omnes ad ſuos fines deſtinat: qui verò modos illos ignorat, hic perſpicua negans quòd obſcura animo non comprehendat, ipſum Mundi rectorem negat: propterea nunc additur: *quoniam verò, quibus gubernaculis Mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare.*

Verùm illa cùm mentis humanæ, tum etiam Dei ignoratio principium eſt erroris & vitij: non ſecus ac clara diſtinctaque mentis humanæ & Dei cognitio principium veritatis & virtutis: unde tenebræ illæ nunc dicuntur *magnæ non ad morbum modò*, videlicet errorem, *verùm ad interitum*, nimirum vitium, *quoque cauſſæ.*

9. *Habemus maximum tuæ fomitem ſalutis*] Poſtremò quòd Boëtius mentem ſuam præſertimque Deum ſupremum Mundi moderatorem agnoſcat, ideo modum recuperandæ ſalutis ſive ut minùs Latinè dicitur, *ſoſpitatis* obtinet: quod optimè explicatur exemplo fomitis: nam fomes eſt materia igneſcere ſic apta, ut unâ ejus parte ignitâ

Nihil igitur pertimeſcas. Jam tibi [10] ex hâc minimâ ſcintillulâ vitalis calor [a] illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus eſt, & [11] eam mentium conſtat eſſe naturam, ut quoties abjecerint veras, falſis opinionibus [b] induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum [c], [12] hanc paulliſper lenibus, mediocribuſque [d] fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, ſplendorem veræ lucis poſſis agnoſcere.

Interpretatio.

a *exoritur.* b *imbuantur.* c .mentis. | d *remediis.*

Notæ.

cæteræ facillimè igneſcant: ſicut expreſſit Virgil. 1. Æn. v. 178.

Ac primùm ſilicis ſcintillam excudit Achates,
Suſcepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.

Cùm igitur mens humana aliquâ notione ſive lumine affecta, facillimè poſſit pervenire non ſolùm ad perfectiorem ſcientiam, quæ nihil eſt aliud quàm lumen naturale paulò longiùs diffuſum, verùm etiam ad veritatem, virtutemque excolendam, in quo tota ejuſdem mentis humanæ ſalus verſatur, idcirco *vera de Mundi gubernatione ſententia* naturali lumine fundata *maximus eſt ſalutis humanæ fomes.*

10. *Ex hâc minimâ ſcintillulâ vitalis calor.*] *Ex hôc minimo* mentis tuæ *lumine* veritas virtuſque, quæ prima ſunt æternæ vitæ ſemina.

11. *Eam mentium conſtat eſſe naturam*, &c.] Modus enim ſive corporis ſive etiam mentis non niſi contrario modo fugatus obliteratur: quamobrem ut vera opinio à mente noſtrâ non recedit, niſi falsâ accedente, ſic falsâ opinione recedente, vera mentem ſubit. Ea autem eſt inter perturbationes & falſas opiniones neceſſitudo, ut ſicut falſæ opiniones ex perturbationibus; ita perturbationes ex falſis opinionibus oriantur: propterea nunc dicitur *ea mentium natura, ut quoties abjecerint veras, falſis opinionibus induantur*, aut ut alij legunt, *imbuantur*: *ex quibus orta perturbationum caligo.* Quocumque autem modo oriantur perturbationes, his mens humana offunditur: ita ut rectè nunc dicatur *perturbationum caligo verum mentis intuitum confundere.*

12. *Hanc paulliſper lenibus.*] Evaneſcente quidem perturbationum caligine vera lux menti affulgebit: ſed ut in corporibus, ſic in mentibus mediocria primùm, deinde firmiora remedia adhibenda ſunt: ſicut jam dictum eſt.

METRUM VII.

QUOD ab Adone filio regis Cypriorum vocatur Adonium. Est autem carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet dimeter componitur ex dactylo & spondeo.

ARGUMENTUM.

UT lumen siderum, nubibus; perspicuitas aquæ, cœno; & cursus fluminis, rupe oppositâ: sic cognitio veritatis impeditur perturbationibus, quæ idcirco pellendæ.

NUBIBUS atris
Condita nullum
Fundere possunt
Sidera lumen.

INTERPRETATIO.

Astra involuta caligine nigrâ nequeunt | mittere ullam lucem.

NOTÆ.

Mens nostra veritatem assecutura, primùm ab aliquo veluti sole informetur, necesse est, quòd ipsa sui luminis origo esse nequeat: deinde hujus informationis eadem sit proximè conscia, quòd auctor hujus informationis non informet nisi monendo: postremò ipsa informationis evidentiâ convicta, quò auctor hujus luminis ducit, eò proprio nutu feratur consentiens: quòd in hôc consensu versetur ipsius veritatis forma. Atqui perturbationes hæc omnia impediunt: sicut triplici exemplo deinceps demonstrabitur: quamobrem rectè concludit Philosophia, veritatis assequendæ causâ, mentem exuendam esse ejusmodi perturbationibus.

1. *Nubibus atris.*] I. Igitur sicut *nubes atræ* cœlum inter & terras interjectæ impediunt, quominus sidera suos radios ad terras usque emittant: quòd nimirum nubes illæ corpora sint opaca, quorum est lumen remittere: ita perturbationes Deum inter & mentem humanam veluti interjectæ impediunt, quominus Pater ille luminum Deus suos radios ad mentem usque humanam emittat: quòd prædictæ perturbationes, ceu opaca quædam corpora, lucem cælestem temittant. Huc referri potest quod dicitur Sap. 9. *Etsi quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur... Mitte illam de cœlis sanctis tuis & à sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te... Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? cogitationes enim mortalium timidæ & incertæ providentiæ ne-*

5. Si

Si mare volvens
Turbidus Auſter
Miſceat æſtum,
Vitrea dudum,
Parque ſerenis
Unda diebus,
Mox reſoluto
Sordida cœno
Viſibus obſtat.
Quique vagatur
Montibus altis
Defluus amnis,
Sæpe reſiſtit
Rupe ſoluti
Objice ſaxi.

Interpretatio.

Si Auſter turbulentus, verſans aquora, turbet fluctum, aqua priùs perſpicua, & ſimilis luci clara, ſtatim diſperſo luto impura, impedit aſpectum. Et qui fluvius diſcurrit è locis ſublimibus fluens, hic non rarò ſiſtitur ſcopulo oppoſito montis fracti.

Notæ.

ſtra: corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem.

5. *Si mare volvens.*] II. Sicut aqua marina, priùs inſtar vitri pellucida, cœno poſtea ventis reſoluto ita ſordeſcit, ut lumini ſit impervia, proindeque immiſta corpora occultet: non aliter mens humana cœleſti priùs lumini penetrabilis, commotis poſtmodum perturbationibus ita obſcuratur, ut nullo ſe lumine videat perfundi, & familiaria proinde ignoret.

Neque verò abs re & aqua *marina* cæteris aquis, & *Auſter* reliquis ventis hîc præfertur: nam aqua *marina*, ut pote quæ ſalſa, rectam luminis trajectionem magìs, quàm dulcis aqua juvat, cæteris paribus, eſt quacumque aliâ aquâ pellucidior. *Auſter* verò ventus à meridie flans, quòd calidior ſit, aquam marinam, commoto cœno, magìs videtur perturbare.

14. *Quique vagatur.*] III. Quemadmodum flumen è montibus altis præcipitans, oppoſitâ montis ſoluti rupe ſiſtitur: ita mens humana magno quodam naturæ impetu ad aſſenſionem veritatis propenſa, oppoſitâ perturbatione retardatur.

Hîc autem Grammaticis obſervari poſſunt hæ voces, *amnis*, *defluus*, *obex*, & *ſaxum*. 1. enim *amnis* teſte Varrone 4. de l. l. eſt flumen, quod circuit aliquid: quaſi dicatur ex ἀμφί & ῥέω, vel potiùs ex *am* circùm & *no* hoc eſt *nato*: quam fortè ob cauſam Oceanus, quòd orbem ambiat univerſum, Poëtis vocatur *amnis*. Sic Tibull. l. 3. el. 4.

Jam nox æthereum nigris emenſa quadrigis
Mundum, cæruleo laverat amne rotas.

2. *defluus* idem quod *labens*: antiquiorem tamen auctorem, qui hâc voce, *defluus*, uſus fuerit, invenire non potui: hanc excitare potuit Virgil. 3. Georg. v. 446.

——— *udiſque aries in gurgite villis*
Merſatur, miſſuſque ſecundo defluit amni.

3. *obex* dicitur ab *objiciendo*, quia foribus objiciatur: hinc apud Poëtas ſæpius ſcribitur *objice*, &, muratâ etiam hâc ſcripturâ, prima ſyllaba producitur, ut apud Virgil. 4. Geor. v. 422.

Intus ſe vaſti Proteus tegit obice ſaxi.

Et Claudian. l. 1. de raptu Proſerpinæ.

Sive quod obicibus diſcurrens ventus opertis.

4. ſaxum hîc montem ſignificat: ut 2. Æneid. v. 307.

Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

Tu quoque si vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctaque frenis,
Hæc ubi regnant.

Interpretatio.

Similiter si tu cupis intueri veritatem notione evidenti, & tenere judicando *iter tritum semitâ rectâ, remove lætitiam, remove metum, expelle spem, neque ægritudo pertineat* ad tuam mentem: *cùm enim hæ* perturbationes *dominantur* menti, tum eadem *mens obscuratur, & detinetur,* veluti totidem *vinculis.*

Notæ.

20. *Tu quoque si vis.*] Cùm ergo prædictæ perturbationes tantum sint impedimentum ut claræ distinctæque cognitionis, sic etiam veræ sententiæ habendæ: si cupias & evidenti cognitione veritatem percipere, & quò evidentia illa rectà ducere potest, judicando sequi, tu mentem præjudiciis sic exue, ut neque gaudio, neque timore, neque spe, neque dolore, neque qualibet aliâ perturbatione ductus sententiam feras: ut enim his affectionibus, veluti quibusdam nebulis, mens perceptura obscuratur, sic iisdem tanquam frenis rectè judicatura cohibetur. Propterea Virgilius significaturus animum his affectibus obscuratum suæ etiam originis oblivisci, canit. 6. Æn. v. 733.

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque: nec auras
Respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.

25. *Gaudia pelle.*] Perturbatio versatur in quadam commotione mentis à corpore ortâ: quamobrem cùm commotio illa infinitis propè modis fieri possit, definitus esse non potest perturbationum numerus. Hîc tamen numerantur quatuor perturbationum genera, quod novum non est: nam Cicero passim docet, perturbationes esse quatuor, nempe *lætitiam, libidinem, metum, & ægritudinem:* ex quibus duas priores ait nasci ex duobus opinatis bonis, lætitiam quidem ex præsentibus; libidinem ex futuris; duas verò posteriores ex duobus malis opinatis, metum quidem futuris, ægritudinem præsentibus. Sic Horatius Epist. l. 1. Epist 6.

Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat-ve: quid ad rem?

Ejusdem numeri meminit S. Augustinus, S. Hieronymus, plurèsque alij post Virgilium loco mox citato. Et certè quemadmodum quatuor principalibus ventis, reliqui venti; sic quatuor principalibus perturbationibus reliquæ perturbationes possunt significari; quod non nemo, testimonio Conimbricensium, sic expressit,

Spes levat arrectos: metus alto à vertice fluctus
Dejicit: hinc animum pulsat furibunda voluptas:
Inde dolor: fluctus ceu fracti fluctibus altum
Clamorem ingeminant: piceis abscondita nimbis
Nec radios fundit ratio nec vela gubernat.

29. *Nubila mens est.*] Mens enim humana prædictis perturbationibus commota aut veritatem non percipit; aut si illam percipiat, ab assensione veritati perceptæ dandâ prohibetur: quamobrem, veritatis ejusdem gratiâ, mens humana ejusmodi perturbationibus, ut reliquis præjudiciis, liberetur necesse est.

ANICII MANLII SEVERINI BOËTII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ LIBER SECUNDUS.

PROSA I.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA præfata causam ægritudinis Boëtianæ esse fortunæ prioris affectum, rhetorico more Boëtium persuadere conatur, ipsum non debere affligi de inconstantiâ fortunæ, quam noverat naturaliter inconstantem, quamque ut dominam sibi proposuerat, quò ipsa ducere vellet, sequendam.

POSTHÆC paullisper obticuit[a], atque ubi [1] attentionem meam modestâ taciturnitate collegit, sic exorsa est:

INTERPRETATIO.

a *Philosophiæ.*

NOTÆ.

1. *Attentionem meam collegit.*] Quicumque enim voluerit mentem non solùm præjudiciis exuere, sed etiam veris informare disciplinis, is animo attendat necesse est: primùm quidem ad causas præjudiciorum: deinde ad viam veritatis inveniendæ: hâc enim attentione, veluti prece quadam, Auctorem luminis veritatisque Deum rogamus, ut mentem nostram, quâ in nos propendet, benevolentiâ instruat. Hæc autem mentis attentio non auditoris solùm, sed ipsius etiam loquentis silentio excitari solet: *modestâ*, ut nunc dicitur, *taciturnitate.*

Si penitus [2] ægritudinis tuæ cauſſas, habitumque cognovi, [3] fortunæ prioris affectu, deſiderioque tabeſcis; ea tantum [a] animi tui ſtatum, ſicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intelligo [b] multiformes illius [4] prodigij fucos, [5] [c] & eo uſque cum iis, quos eludere nititur, [5.] blandiſſimam familiaritatem, dum intolerabili dolore confundat, quos [d] inſperata reliquerit. Cujus ſi [6] naturam, mores, ac meritum reminiſcare, nec habuiſſe te in eâ [e] pulcrum aliquid, nec amiſiſſe cognoſces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim.

Interpretatio.

a fortuna. b *varias hujus monſtri præſtigias.* c *novi fortunam eò uſque blandiri* [*familiariter.* d *ex inopinato.* e *grande.*

Notæ.

2. *Ægritudinis cauſſas habitumque.*] Hoc eſt, id à quo ſit, idque in quo verſetur illa ægritudo, quâ mens Boëtij afflicta jacet.

3. *Fortunæ prioris affectu deſiderioque tabeſcis.*] Cùm jam conſtet ex prædictis cauſam hujus ægritudinis eſſe perturbationem, ſupereſt duntaxat dicendum, quænam ſit illa perturbatio. Optimè autem profertur fortunæ prioris affectus & deſiderium. Boëtius enim videtur, hactenus fortunam proſperam expertus, hanc temerè credidiſſe immutabilem: unde tanto nunc illius deſiderio tenetur, ut diſſipatis ſolidioris ejus corporis partibus, ut metallum igne ſolet, liquefieri & ſolvi videatur, quod *tabeſcere* eſt.

4. *Prodigij fucos.*] Prodigium ſi credamus Ciceroni; id vocatur quod prædicit futurum: *prædictiones* enim, inquit 2. de nat. D. *& præſenſiones rerum futurarum, quid aliud declarant niſi hominibus ea quæ ſint, oſtendi, monſtrari, portendi, prædici: ex quo illa oſtenta, monſtra, portenta, prodigia dicuntur.* Cùm igitur fortuna ita ſit inconſtans ut proſpera adverſam, adverſa proſperam veluti prædicere videatur, idcirco fortuna potuit hic vocari *prodigium.* Fucus verò herbæ marinæ genus, quo veſtes tinguntur: unde Horatius Carm. l. 3. od. 5.

— *Neque amiſſos colores*
Lana refert medicata fuco.

Quòd autem mulieres præſertim illius herbæ colore uti ſoleant ad mentiendum oris colorem, inde fieri potuit, ut quodcumque mendacium vocaretur *fucus:* ſicut ſimulata apis *fucus* appellatur. Varia autem ſunt mendacia fortunæ, quippe quæ, hominis fallendi causâ, inſtar Protei formas ſe vertit in omnes: quocirca Philoſophia dicere meritò poteſt hîc *multiformes fortunæ fucos.*

5. *Et eo uſque*, &c.] Locus hic nonnullis ita videtur obſcurus, ut gratiâ hujus intelligendi, putaverint addendum eſſe, *exercet*, aut ſaltem *exercere.* Sed nihil addendum putamus: ſic enim reddi poteſt: *intelligo fortunæ fucos, & familiaritatem cum iis quos eludere nititur, eò uſque blandiſſimam, dum*, &c. Blandus autem ille dicitur, qui ſuavibus ſed fallacibus utitur verbis: quo nomine nullum aptius imponi potuit fortunæ, quippe quæ ſi non verbis, ſaltem factis non minùs fallacibus quàm ſuavibus uti conſuevit: ut *intolerabili dolore confundat, quos inſperata reliquerit.*

6. *Naturam, mores, ac meritum.*] Philoſophia adhuc loquitur de fortunâ, Ethnicorum more, veluti de quodam Numine: unde quemadmodum de quadam mente diceret, ſic de fortunâ nunc dicit *naturam, mores, & meritum. Natura* hujus falſi Numinis eſſet res cogitationis particeps; *Mores* ejuſdem, modus cogitandi: *Meritum* denique, bo-

Solebas enim præsentem quoque, blandientemque [a] virilibus [b] incessere verbis, eamque [7] [c] de nostro adyto prolatis insectabare sententiis. Verùm [8] omnis subita mutatio rerum, non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Sic factum est, ut tu quoque paullisper à tuâ tranquillitate discesseris. Sed [9] tempus est, haurire [d] te aliquid ac degustare molle, atque jucundum, quod ad interiora [e] transmissum, validioribus haustibus [f] viam fecerit. Adsit igitur rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tum tantùm [g] recto calle procedit, cùm nostra instituta [h] non deserit; cumque hâc [i], [k] Musica, [l] Laris nostri vernula, nunc leviores, nunc graviores [m] modos succinat.

Interpretatio.

a *generosis*. b *reprehendere*. c *Philosophicis*. d *animo*. e *mentis*. f *remediis*. g *rectè differit*. h *Philosophica*. i *rhetoricâ*. k *ars componendi canendique carminis*. l *mancipium Philosophiæ*. m *carmina tantet*.

Notæ.

num vel malum quod ab hôc numine sit: quam enim fortuna erigit prospera, eundem adversa deprimit.

7. *De nostro adyto prolatis.*] Id est *Philosophicis*. Adytum enim est sacer locus, quò nulli, præterquam Sacerdoti, adire fas est: *adytum* quippe nomen Græcum ab *a* quod vocant *privativum* & δύω quod est *ingredior*, ortum: quamobrem Ethnici locum, ex quo oracula reddebantur, vocabant ἄδυτον: Æn. 2. v. 114.

Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phœbi
Mittimus: isque adytis hæc tristia dicta reportat.

Cùm igitur suum dicatur esse Philosophiæ templum, sua oracula; suum etiam erit Philosophiæ *adytum*, ex quo suas sententias proferat: quibus sententiis Boëtius, dum prosperitatem haberet, cæterorum oratorum more, uti *solebat ad incessendam præsentem blandientemque fortunam*.

8. *Omnis subita mutatio*, &c.] Mens humana tantâ necessitudine conjuncta est, primùm quidem cum humano corpore, deinde cum rebus externis, his ut mutatis illa mutetur cogitando: sic corpore male affecto mens doler: sic non sine quadam animi ægritudine avellimur à patriâ, ab amicis, ab opibus: atque hæc mutatio tantò magis sentitur, quantò magis subita: nam ut ait S. Gregor. homil. 35. *minùs jacula feriunt quæ prævidentur*: graviùs nocet quodcumque inexpertum accidit.

9. *Tempus est.*] Continuatâ eâ, quam Philosophia suprà adhibuit, comparatione, à corporibus notis ad mentes cognoscendas eadem Philosophia nunc progreditur. Scilicet quemadmodum gustus organa, haustis primùm tenuioribus mollioribusque cibis, ipso usu ita disponuntur, ut gravioribus postea sustinendis fiant apta, juxta illud Martialis, Epigram. l. 5. epig. 77.

Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.
Tu quoque cavisti cænando tam malè semper,
Ne posses unquam, Cinna, perire fame.

Sic mens humana, auditis primùm levioribus argumentis, aptior redditur ad percipienda graviora argumenta, quibus ab erroribus suis possit liberari. Propterea Philosophia firmiora deinceps argumenta propositura, nunc incipit à levioribus, quæ solutâ partim, partimque strictâ oratione exponit. Leviora autem hæc argumenta dicit esse & *suadelæ* & *rhetoricæ dulcedinis*: *suadela* quidem: *suadela* enim sive *suada* est vir-

Quid est igitur [10] ô homo, quod te in mœstitiam luctumque dejecit? [11] novum[a] credo aliquid, inusitatumque vidisti. Tu, fortunam putas erga te esse mutatam? erras. Hi semper ejus mores sunt, ista natura. Servavit circa te propriam potiùs in ipsâ sui mutabilitate constantiam. Talis erat cùm blandiebatur, cùm tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti[b] cæci Numinis ambiguos vultus. Quæ fese adhuc aliis velat, tota tibi prorsus innotuit. Si probas[c], utere moribus[d], ne queratis. Si perfidam perhorrescis, sperne atque abjice pernicioſa ludentem. Nam quæ nunc tibi est tanti causſa mœroris, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim re, quam non relicturam nemo unquam poterit esse securus. An verò tu pretiosam æstimas abituram felicitatem? & cara tibi est fortuna præsens nec manendi fida, & cùm discesserit, allatura mœrorem? Quòd si nec ex arbitrio retineri potest, & calamitosos fugiens facit, quid est aliud fugax, quàm futuræ quoddam calamitatis indicium? Neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur: eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias.

Interpretatio.

fortè. b *fortunæ varias formas.* c fortunam. d ejusdem fortunæ.

Notæ.

tus persuasionis, quæ antiquis dicebatur Dea: hinc Græcis vocatur πειθώ id est persuasio: *rhetorica* verò *dulcedinis:* quia rhetores, ut pote qui latiùs loquuntur ad discrimen dialecticorum, qui compressiùs, præsertim placere student: nec persuadent, nisi clarâ distinctaque notione, quam philosophicis præceptis acceptam referimus, utantur: hinc Tullius ait *sine Philosophiâ non posse fieri eum, quem quærimus, eloquentem*: hinc ipsa Philosophia nunc asserit, suadelam *tum tantùm recto calle procedere, cùm* philosophica *instituta non deserit.* Denique quòd Philosophia rhetorica hæc argumenta propositura sit strictâ oratione, idcirco *Musica Laris* Philosophici *vernula modos succinat*, necesse est. Musica enim est ars non solùm canendi, sed etiam componendi carminis: *musica* quippe non secus ac *museum* dicitur à musis: at musica est Laris Philosophici *vernula*: quoniam *vernula* sive *verna* est mancipium ex mancipio natum: in quo differt à servo, qui non nascitur, sed fit alterius juris: musica autem dici potest mancipium ex mancipio Philosophiæ natum: si quidem musica orta est à Musis, quæ Philosophiæ, veluti ancillæ quædam famulantur. De Laribus vide, l. 1. prof. 3. not. 4.

10. *O homo.*] Modus iste loquendi est superioris, aut ejus saltem qui significat, se nullam cum eo, quem alloquitur, familiaritatem habere. Sic Terentius: *prô Iuppiter*, inquit, *tu homo adigis me ad insaniam.* Sic Petrus Lucæ 22. *ô homo non sum: mon ami je n'en suis point.* Hinc autem Philosophia incipit suas ratiunculas rhetoricè proponere, quas si ad dialecticam formam revocare conatus fueris, nonnullas animadvertere poteris repetitiones: nec mirum: notum quippe, quod Zeno dixit, Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem esse, quòd latiùs loquerentur Rhetores, Dialectici autem compressiùs: sic loquitur Seneca. Quicquid sit, duas præsertim hîc advertimus ejusmodi ratiunculas.

11. *Novum credo.*] Prima rhetoricæ ratiuncula, quæ sic videtur posse contrahi. Cùm mens humana, quemadmo-

12 Postremò æquo animo toleres oportet, quicquid intra fortunæ [a] aream geritur, cùm semel jugo ejus colla submiseris. Quòd si manendi abeundique scribere legem velis ei, quam tu dominam sponte elegisti, nonne [b] injurius fueris, & impatientiâ sortem exacerbes, quam permutare non possis? Si [c] ventis vela committeres, non quò voluntas peteret, sed quò flatus impellerent, promovereris. Si arvis semina crederes, feraces inter se annos, sterileisque pensares. Fortunæ te regendum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes.

Interpretatio.

a *regnum.* b *injuriosus.* c *navigares.*

Notæ.

dum & corpus veteribus usitatisque non commoveatur, tua mens, ô Boëti, non debuit fortunæ eventu commoveri, nisi hic novus fuerit & inusitatus. Atqui nihil hîc novi, nihil inusitati: cùm semper & ubique fortuna fuerit in suâ mutabilitate constans, ut nunc experiris. Quare tantum abest, ut fortuna hæc debuerit tibi esse tanti causa mœroris, ut potiùs eadem tranquillitatis causa esse debuisset: *reliquit enim te, quam non relicturam nemo unquam poterit esse securus:* imò quam esse abituram certus esse debet prudens, quippe qui etiam futura prospicit. Hîc porro addendum duntaxat, cur Philosophia nunc dicat *cæci Numinis ambiguos vultus?*

Fortuna nimirum antiquis erat 1. quidem Numen, quòd ignoratis plurium effectorum causis, hæc non nisi à fortunâ, quam propterea Numen vocabant, oriri posse arbitrabantur. 2. Numen cæcum, sive quòd temere nunc probos malis, nunc improbos bonis afficeret; sive etiam quòd eos plerumque efficeret cæcos quos complecteretur. 3. Numen gerens ambiguos vultus, quod saxi instar globosi, cui idcirco insistere fingebatur, volubilis quos paulò antè benigno vultu erexerat ad gloriam, eosdem severo ad infamiam traduceret. Sic Horat. de Gyge cecinit Carm. l. 2. od. 5.

Quem si puellarum insereres choro
Mirè sagaces falleret hospites,
Discrimen obscurum solutis
Crinibus ambiguoque vultu.

12. *Postremò æquo animo,* &c.] Altera rhetoricæ ratiuncula, quæ sic videtur posse exprimi. Quicumque sese alterius *jugo sponte submisit*, is mores ejus patienter ferat, necesse est: *injurius* alioqui *fuerit* cùm sibi, tum suo principi: principi quidem, si *eidem manendi abeundique legem velit scribere:* sibi verò, si *impatientiâ sortem exacerbat, quam permutare non possit.* Sic navigantes & seminatores, quod se suaque elementis commiserint, ad nutum non appellunt, metuntque. Cùm igitur, ô Boëti, *te fortunæ jugo sponte submiseris; cùm tu fortunam dominam sponte elegeris; cùm fortunæ te regendum dederis, æquo animo toleres oportet, quicquid intra fortunæ aream geritur; dominæ moribus oportet obtemperes.*

Area autem dicitur locus vacuus: quasi exaruerit nec possit quicquam generare. Sic vicinitas ædium ædibus vacans dicitur *area.* Sic etiam locus frumentis terendis destinatus vocatur *area.* Potuit autem Philosophia propter hujus ultimi loci similitudinem, Mundum hunc appellare fortunæ *aream* quòd sicut in *area* frumentum à tritore, sic in Mundo homines à fortunâ nunc huc nunc illuc prosperitate vel adversitate versentur.

Tu verò [13] volventis rotæ impetum retinere conaris ? At omnium mortalium ſtolidiſſimè : ſi manere incipit, [a] fors eſſe deſiſtit.

INTERPRETATIO.

a *fortuna.*

NOTÆ.

13. *Volventis rotæ.*] *Fortunæ :* Veteres quippe fortunam, non modò cæcam & furenti ſimilem, verùm etiam volubili ſaxo pendentem effinxere ; quòd fortuna iiſdem videretur omnia non ſolùm temere & cœco impetu adminiſtrare bonis adverſa, malis hominibus proſpera, ſed inſtar globi vaga, neceſſitate quadam naturæ volvi : adeo ut non minoris eſſet ſtultitiæ, fortunæ, quàm ſiderum reluctari converſionibus. Propterea Baptiſta Mantuan.

Fidite virtuti, fortuna fugacior undis
Non manet.

METRUM I

METRUM I.

QUOD vocant ïambicum Hypponactium. Eſt autem carmen conſtans ex uno genere verſuum, quorum quilibet ſex pedibus conſtans, paribus quidem ïambum, imparibus verò ſpondeum ſæpius habet.

ARGUMENTUM.

FORTUNA inſtar Euripi, inſtabilis non ſolùm plures, ſed eumdem hominem unius horæ ſpatio erigit deprimitque.

HÆc cùm ſuperbâ verterit vices dextrâ,
Exæſtuantis more fertur Euripi;

INTERPRETATIO.

Vbi hac fortuna *alternaverit vices manu imperiosâ*, eadem *rapitur inſtar Euripi exundantis*;

NOTÆ.

1. *Verterit vices*] Quæ alternis fieri ſolent, hæc appellamus *vices*: hinc *viciſſim* idem quod *alternis*. Fortuna autem propter nativam ſuam inconſtantiam omnia alternis mutat, modò pluribus, modò uni proſpera & adverſa: quod ita frequens & notum, ut Latini *fortunam* appellent *vicem*: ita Cicero paſſim, *mihi*, inquit, *neceſſe eſt & meam & aliorum vicem pertimeſcere*: *value & meam & veſtram vicem do eo*.

1. *Dextrâ ſuperbâ*] Pars pro toto: fortuna autem Horatio & aliis dicitur ſuperba; quòd hominibus altior, hos ad nutum videatur regere. Sic Seneca in Med. v. 205.

Sceptris ſuperbis quiſquis admovit manus.

2. *Exæſtuantis Euripi.*] Euripus vox græca ſignificans fretum. Duplicis eſt generis: alius arte; alius naturâ factus. 1. Euripus artificioſus, alveus eſt magnifico opere aquas in morem fluvij deducens, qui in hôc differt à Nilo pariter artificioſo, quòd Nilus hic ſit major, Euripus verò minor: de utroque loquitur Tullius 2. de leg. *ductus*, inquit, *aquarum, quos iſti Nilos & Euripos vocant, quis non, cùm hæc videat, irriſerit.* 2. Euripus naturalis eſt pars maris inter Aulidem Bœotiæ portum, & Eubœam inſulam, cujus meminit Strabo l. . . & Plin. l. 2. Hoc mare non inſtar Oceani æſtuat, ſed ſepties ſæpiuſque, unius diei & noctis ſpatio, tanto impetu recurrit, ut ventos etiam ac plenis velis navigia fruſtretur: quòd nimirum aquæ huc præcipites ob icibus inſulis undique remittantur: propterea nunc dicitur *exæſtuans*. Atque inde factum eſt, ut fortuna, cogitatio humana, aut quælibet alia res mutationi valde obnoxia, diceretur inſtar Euripi inconſtans.

Dudum tremendos sæva proterit reges,
Humilemque victi sublevat fallax vultum;
Non illa miseros audit; haud curat fletus,
Ultroque gemitus, dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit, sic suas probat vires,

Interpretatio.

fortuna *crudelis conculcat subitò principes metuendos*, & statim *mendax erigit caput abjectum* hominis *subacti. Hæc non audit afflictos: non flectitur lacrymis*, & *ridet sponte quæstus, quorum* ipsa *crudelis est causa. Sic fortuna ludit, sic probat vires suas*,

Notæ.

Philosophia demùm eam, quam solutâ oratione inceperat, fortunæ inconstantis probationem versibus continuans, ejusdem inconstantiam ostendit etiam in regibus.

3. *Proterit reges.*] Fortuna aliquando ipsos etiam reges & imperatores imperio & potestate exuit. Sic *Lacedæmonij*, ut ait Ælianus, *cùm Thebanorum domini essent, adeo rursus ab illis fuerunt subacti, ut Thebani non solùm Peloponnesum pervenirent, verùm etiam Eurotam transirent, & Lacedæmoniorum terram devastarent.* Sic, referente Ammiano Marcellino, Dionysius gentium quondam terror Corinthi literario ludo præfectus fuit.

4. *Victi sublevat vultum.*] Eadem fortuna victos nonnumquam erigit. Sic *Amyntas Macedo* ex prædicto Æliano, *cùm ab accolis finitimisque Barbaris victus regnum perdidisset, statuebat apud animum suum regionem etiam in universum relinquere, tantùm ut vitam salvam & incolumem servare posset. Dum in his anxius ageret, quidam ad eum dictum Hellopida protulit. Itaque occupato illo loco collectisque militibus, recuperavit imperium.* Sic ex eodem auctore, *Dion Hipparini filius in exilium missus à Dionysio cum bis mille militibus eum rursus expugnavit. Ita effecit, ut in quo statu ipse fuisset antea, in eum jam sua calamitatis auctorem detruderet.* Atque hæc fortunæ vicissitudo tantum malum videtur, hanc ut inter cæteras calamitates imprecetur Megæra apud Senecam in Thyeste v. 33.

——— *Dubia violenta domus*
Fortuna reges inter incertos labet.
Miser ex potente fiat, ex misero potens,
Fluctuque regnum casus assiduo ferat.

5. *Non illa miseros audit.*] Fortunam quippe insanam esse & cæcam & brutam perhibent Philosophi, ex Cicerone.

6. *Vltro gemitus, dura quos fecit, ridet.*] Durum est te ridere eum præsertim qui ex beato factus est miser: tuam enim misericordiam potiùs quàm risum ille deberet provocare: durius eum, cujus miseriæ injustus auctor fueris: tanti enim criminis te potiùs oporteret pœnitere: sed durissimum id sponte exequi: necessitas enim quâ aliquando etiam inviti ridemus, posset ejusmodi risûs atrocitatem minuere: cùm igitur fortuna ultro rideat miseros, quos ipsa fecit iniquè, meritò nunc vocatur *dura.*

7. *Sic illa ludit.*] Ludere ille dicitur, qui temere huc illucque discurrit: verbum enim à *Lydis*, qui ex Asiâ, Tyrrheno duce, in Hetruriam concessere, ibique extraordinarios illos motus, quos postea ludos sive Circenses, sive Theatrales vocaverunt, invexere. Hinc *Ludiones* sive *Ludij*, nimirum pueri puberes, elegantibus tunicis induti, galeâ insuper, ense, & parmâ armati, qui Circensibus & Theatralibus pompis ordine incedere solebant, veluti pompæ duces, Saliis similes: quorum meminit Ovid. 1. de art.

Dumque rudem præbente modum tibicine Thusco
Ludius æquatam ter pede pulsat humum.

Propterea Horatius bellum vocat lu-

Suique magnum monſtrat oſtentum, ſi quis
Viſatur unâ ſtratus ac felix horâ.

Interpretatio.

& oſtentat ingens miraculum ſuæ virtutis, *quando* hâc agente, *idem homo videtur* ſimul *miſer & beatus eâdem horâ.*

Notæ.

dum Martis l. 1. Carm. od. 2.

Heu nimis longo ſatiate ludo,
Quem juvat clamor, galeæque leves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hoſtem.

Quamobrem cùm fortuna non ſolùm rideat, ut jam dictum eſt, ſed etiam temere nunc huc, nunc illuc diſcurrat, inſtar Martis, proſpera modò, modò adverſa, optimè perhibetur ludere. Sic fortunæ acceſſum receſſumque idem Horatius vocavit ludum Carm. l. 2. od 1.

Motum ex Metello conſule civicum
Bellique cauſas, & vitia, & modos
Ludumque fortunæ graveſque
Principum amicitias & arma.

Sicut Virgil. Æn. 11. v. 426. cecinit.

—— *Multos alterna reviſens*
Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locavit.

7. *Sic ſuas probat vires.*] Continuatur prædicta ſimilitudo: qui enim ludunt, hi ſuas certando experiuntur vires.

8. *Oſtentum.*] Opus tantum ut dignum videatur, quod veluti admirabile digito oſtendatur.

9. *Unâ ſtratus ac felix horâ.*] Maximum ſanè levis inconſtantiſque fortunæ argumentum. Putant nonnulli *horam* hic ſignificare *diem*: ſed quò brevius temporis ſpatium *hora* notabit, eò magis mentem loquentis Philoſophiæ manifeſtabit.

PROSA II.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA introducit fortunam, quæ opes, dignitatesque sui juris esse causata, exemplo cœli, terræ, & maris probat, se potuisse hæc, absque ullius injuriâ, ad arbitrium ut Crœso, cæteriisque, sic Boëtio & dare & auferre.

VELLEM autem pauca tecum [1] fortunæ ipsius verbis agitare. Tu igitur an [a] jus postulet, animadverte. Quid tu [2] ô homo [b] ream me [3] cotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona?

INTERPRETATIO.

a *æquum sit.* b dicet fortuna.

NOTÆ.

1. *Fortunæ verbis.*] I. Philosophia loquentem fortunam introducit: nam *in omnibus rebus*, inquit Cicero 1. de Inv. *similitudo est satietatis mater:* quare Philosophia varietate occurrens satietati, deinceps utitur illo loquendi modo, quem Rhetores vocant *Conformationem*, quæ tunc est, cùm aliqua, quæ non adest persona, confingitur quasi adsit. Et certè cùm injustum videatur, quempiam damnari inauditum, non immeritò fortuna nunc introducitur, suam in Boëtium de ipsâ fortunâ graviter conquestum causam defensura: at Philosophia vult, se præside, verba fortunæ à Boëtio attentiùs considerari, ne hic aut præcipitatione aut præjudicio actus sententiam iniquam de ipsâ fortunâ ferat. Potest autem hic fortunæ sermo sic contrahi. Si iniquum est, inquit, te de eo conqueri Numine, à quo non modò nullam injuriam, sed quodcumque habueris bonum, accepisti, injustæ sunt prorsus & iniquæ illæ, quibus me quotidie afficis, querelæ: si quidem non modò nullam tibi intuli injuriam; opes & dignitates, ut pote meas, auferendo: verùm etiam quicquid habueris boni, opum videlicet & dignitatum, illud totum mihi, tanquam illarum dominæ debes: quemadmodum cœlo, unde nox, debetur dies; terræ, unde sterilitas, debetur fertilitas; mari, unde tempestates, tranquillitas; Jovi ipsi, unde mala, bona debentur. Sic Crœsum, sic regem Persarum, absque ullâ eorum injuriâ, excepi. *Tu igitur an jus postulet, animadverte.*

2. *O homo.*] Jam monuimus, nos sic compellare eos, cum quibus volumus videri nullam nos habere familiaritatem. Prof. 1. hujus lib.

3. *Cotidianis.*] Alij scribunt, *quotidianis:* pro diversâ scilicet hujus vocis

4 Quovis judice de opum, dignitatumque mecum 5 possessione contende. Et, 6 si cujusquam mortalium proprium quid horum esse monstraveris, ego jam tua fuisse, quæ repetis, sponte concedam. Cùm te matris ex utero natura produxit, 7 nudum rebus omnibus, inopem-
5. que suscepi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem nostri facit, [a] favore prona indulgentiùs educavi, & omnium, quæ mei sunt juris, [b] affluentiâ & splendore circundedi. Nunc mihi retrahere manum [c] libet, 8 habe gratiam, 9 velut usus alienis: non habes jus querelæ, tamquam prorsus tua perdideris. Quid igitur ingemiscis? nulla
10. tibi à nobis est allata violentia. 10 Opes, honores, cæteraque talia mei sunt juris. Dominam famulæ cognoscunt; mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audacter affirmem, si tua forent, quæ amissa conquereris, nullo modo perdidisses.

Interpretatio.

a *officiosissima.* b *abundantiâ.* c *placet.*

Notæ.

interpretatione: si enim *quotidianum* dicatur à *quot* sive singulis *diebus*, ut placet Cornuto apud Cassiodorum; quemadmodum dicitur *quot Calendis*, *quot mensibus*, *quot annis* optimè scribitur *quotidianum*: si verò dicatur à *continenti die*, sicut dici putat Marius Victorinus l. 1. scribendum erit *cotidianum*.

4. *Quovis judice.*] Cùm nemo judex fuerit in suâ causâ, bene fortuna ad judicem provocat: sed ad quemlibet meliùs, ne ulla sit anteoccupationis suspicio.

5. *Possessione.*] Possessio hîc jus est possidendi. Sicut Tull. pro Quin. *bonorum possessio spectatur*, inquit, *non in aliquâ parte, sed universis quæ teneri & possideri possunt.*

6. *Si cujusquam mortalium.*] Fieri posset, ut quæ Boëtij non sunt bona, hæc quorumdam aliorum hominum essent; tamen ne ullus supersit conquerendi locus, fortuna ponit nullius hominis propria esse, quæ deinceps enumerabit bona.

7. *Nudum rebus omnibus.*] II. Fortuna causatur, sua esse bona, quæ Boëtius conqueritur se amisisse. Cùm homo ex duplici parte constet, mente nimirum & corpore, propterea bonum hominis, quod vulgo definitur id *quod hominis est conveniens*, duplicis est generis: alterum mentis, alterum corporis. Bonum mentis versatur in cogitatione, eâ præsertim cujus homo dominus est: atque in ejusmodi bonum fortuna nihil potest. Bonum verò corporis in hôc præsertim consistit, quod homo ex utero suscipiatur; susceptus foveatur; fotus educetur; educatus opibus & dignitatibus cumuletur: quæ omnia fortunæ esse dicuntur: unde fortuna hîc; *cùm te*, inquit, *matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque suscepi, meis opibus fovi, indulgentiùs educavi, & omnium quæ mei juris sunt, affluentiâ & splendore circumdedi.*

8. *Habe gratiam.*] Habere, agere, & referre gratiam sæpius sic differunt, ut habere sit cogitationis, agere sit verbi, & referre sit operis boni in eum à quo beneficium accepimus. Propterea Tullius pro Corn. *omnibus*, inquit, *amicis saluti meæ, si minùs ad referendam gratiam satisfacere potui, ad prædicandam certè & habendam satis sum facturus*, & alibi passim.

9. *Velut usus alienis*] Bona enim animi, ut jam diximus, nostra sunt; cætera aliena, & ipsis, si placet, fortunæ nutibus subjecta.

10. *Opes, honores, cæteraque talia mei sunt juris*] Jam fortuna probat, prædicta corporis bona sua esse: id autem

[11] An ego sola meum jus exercere prohibebor? [12] Licet cœlo, proferre lucidos dies, eosdemque tenebrosis noctibus condere. [13] Licet anno, terræ vultum nunc floribus frugibusque redimire, nunc nimbis frigoribusque confundere. [14] Jus est mari, nunc [a] strato æquore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam nostris moribus alienam, [b] inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus. Rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Ascende si placet, sed eâ lege, utine, cùm [c] ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. An tu [d] mores ignorabas meos? [15] Nesciebas Crœsum regem Lydorum Cyro paullò antè formidabilem, mox deinde miserandum rogi flammis traditum, misso cœlitus imbre defensum?

Interpretatio.

a *placido.* b *insatiabilis.* c *ludi.* d *meam* | *ludendi consuetudinem.*

Notæ.

probat argumento vulgari: effectum censetur illius causæ, quâ accedente aut recedente, effectum illud adest aut abest: propterea dies censetur effectus Solis, quòd præsente aut absente Sole, dies est aut non est: sed illa est, inquit fortuna, inter me & prædicta bona necessitudo: si quidem *mecum veniunt, me abeunte discedunt.* Adde quod hæc bona aut tua sunt, inquit, aut mea: sed tua non esse ex hôc est evidens, quod *si tua forent*, eadem *nullo modo perdidisses*: quandoquidem bonorum, quæ tua sunt, ita dominus es, hæc ut, nisi priùs volueris perdere, non perdas: hæc autem bona, quæ amissa conquereris, nunquam voluisti amittere.

11. *An ego sola.*] III. Fortuna probat exemplis, se prædicta corporis bona jure posse dare & auferre: quòd deterior esse non debeat fortunæ, quàm cæterarum causarum conditio. Exempla autem ista sunt quatuor.

12. *Licet cœlo.*] Primum fortunæ exemplum. Cœlum Sole, quem continet, præsente *diem lucidum* facit: sed idem cœlum, Sole absente, *noctem* facit *tenebrosam*. de die gratulantur, de nocte non queruntur homines.

13. *Licet anno terræ vultum.*] Secundum fortunæ exemplum. *Terræ vultus*, juvantibus astris, *nunc floribus frugibusque redimitur; nunc nimbis frigoribusque confunditur*: de floribus frugibusque gratias homines habent: de nimbis & frigoribus querelas non proferunt.

14. *Jus est mari.*] Tertium fortunæ exemplum. *Mare nunc strato æquore blanditur: nunc procellis ac fluctibus inhorrescit*, tranquillitatem homines arbitrantur favorem: sed procellam non putant injuriam: quare ergo, inquit fortuna, *nos ad constantiam nostris moribus alienam, inexpleta hominum cupiditas alligabit?* De *ludo* & de *rota* fortunæ jam dictum est hôc libro. Hic autem fortuna dicitur *ludum ludere*; sicut Terentius dixit *gaudere gaudium*, Cicero *servire servitutem*; vulgus *vivere vitam*.

15. *Nesciebas Crœsum*] Crœsus ultimus rex Lydiæ, ditissimus, à Cyro rege Persarum victus fuit; cumque iterum rebellasset, iterumque victus esset, ignibus addictus, de pyrâ clamavit, ô Solon, Solon, Solon; interrogante Cyro, quis ille Solon esset; ait Crœsus: Solon vir sapientissimus olim me monuit, neminem esse in hâc vitâ felicem, quod nunc experior. Tunc Cyrus varietatem fortunæ cogitans, ignem quem jusserat extingui, vidit cœlo famulante repentè: quod Ausonius sic expressit lib. de ludo septem Sap.

Clamore magno ter Solonem nuncupat.

16 Num te prætерit Paullum Perſes regis à ſe capti [a] calamitatibus pias impendiſſe lacrymas ? 17 Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, niſi indiſcreto ictu fortunam felicia regna vertentem ? Nonne adoleſcentulus [b] 18 δύο τὰς πίθους, τὸν μὲν ἕνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν, in Jovis limine jacere didiciſti ? Quid ſi uberiùs de bonorum parte ſumpſiſti ? Quid ſi à te non tota diſceſſi ? Quid ſi hæc ipſa mei mutabilitas juſta tibi cauſſa eſt ſperandi meliora ? Tamen [c] ne animo contabeſcas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere deſideres.

Interpretatio.

a *miſerias fleviſſe non ſine pietate.* b *duo dolia, unum quidem malorum, alterum autem bonorum.* c *quicquid ſit.*

Notæ.

Quâ voce Cyrus motus extingui jubet
Gyrum per omnem, & deſtrui ardentem
pyram :
Et commodùm profuſus imber nubibus
Repreſſit ignem.

16. *Num te prætерit Paullum Perſes regis.*] Perſe Philippi filius, ultimus Macedonum rex, victus fuit apud Samothracas à Paullo Æmilio, Romano Conſule, & cum filiis in triumphum ductus: hunc ut captum ad ſe rapi vidiſſet Paullus, ejus fortunam miſeratus flevit, & aſſidere ſibi juſſit. Plutarchus in vita Æmilij addit, victum Perſen inediâ ſe confeciſſe, aut certè ob ereptum ſomnum interiiſſe.

17. *Quid tragœdiarum clamor.*] Tragœdia eſt carmen graviſſimum, quo principum virorum calamitates luctuoſo quodam exitu terminatæ depinguntur : quamobrem Tragœdia differt à Comœdiâ, quæ tranquillo lætoque exitu continetur: unde Horat. 2. Carm. od. 1.

Paullùm ſeveræ Muſa tragœdiæ
Deſit theatris

Hinc tragœdias movere dicuntur illi, qui tumultus quoſdam excitant : cui favet nominis interpretatio : aiunt enim nonnulli tragœdiam diciquaſi τραχωδίαν à τραχὺς aſper, quòd agat de rebus duris atque aſperis, uti de cœdibus ac mortibus Heroum. Propterea nunc meritò dicitur *tragœdiarum clamor* nihil aliud deflere, *niſi indiſcreto ictu fortunam felicia regna vertentem.*

18. δύο τὰς πίθους, &c. *duo dolia, unum quidem malorum, alterum autem bonorum* Nimirum Platonici videntes hominum mentes, quas conditas longè priùs, quàm corporibus conjunctas arbitrabantur, miſeram unas, alias felicem vitam agere, finxerunt, duo ante fores Jovis eſſe vaſa plena, unum quidem bonorum, alterum malorum, quorum alterutro potæ mentes in corpora infunderentur, felicem propterea aut miſeram in terris ſortem habituræ: quod Homerus Iliad. ω ſic expreſſit.

Prætерea poſuiſſe Jovem duo vaſa loquuntur
Ante fores primoque domûs in limine cœli
Quæ ſint muneribus dandis mortalibus ægris
Plena, bonis aliud, pejoribus illud abundet :
E quibus, ut voluit, Deus omnia ſortibus æquis
Diſtribuit generi humano, ſimul omnia miſcens,
Nunc bona, nunc mala; nunc lævâ, nunc lance ſecundâ :
Cui mala contigerint, cura hunc exponit iniqua,
Triſtibus ærumnis, miſeriſque laboribus ævi :

Vivet enim neque diis gratus, neque gentibus ullis.

Doctrinam hanc *didicerat* Boëtius *adolescentulus*: sive quia Athenis, ubi ab adolescentiâ studuerat, vasa hæc in templo Jovis descripta proponebantur: sive quia placita Platonicorum doctus fuerat.

Quartum porrò illud est exemplum, quo fortuna utitur ad probandum se meritò potuisse Boëtio prospera & adversa inferre: ex quo concludit, se propter bona, gratiâ potiùs, quam propter mala, injuriis debere affici. Præsertim cùm nullum sit tempus, quo fortuna non videatur Boëtio magis favere, quam nocere: præterito enim, quo opibus & dignitatibus donatus fuit, plus boni accepit, quam mali: *uberiùs*, inquit fortuna, *de bonorum parte sumpsisti*: præsenti, quo constantes saltem amicos habet, etiam aliquid boni obtinet: *à te*, inquit eadem fortuna, *non tota discessi*: futuro denique, quo pristinas suas opes dignitatesque recuperare potest; felicior fortè erit: *hæc ipsa mei mutabilitas*, inquit fortuna, *justa tibi causa est sperandi meliora*. Quamquam autem nihil horum esset: durandum: quælibet enim societatis alicujus pars communibus tenetur suæ societatis legibus: *ne* igitur *animo contabescas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere* non *desideres*.

METRUM II.

CARMEN constans duplici genere versuum alternorum, quorum prior *asclepiadeus* spondeo, dactylo cum syllabâ, & duobus dactylis constat, posterior *pherecratius* spondeo, dactylo, & spondeo. Excipitur tamen versus decimus octavus, cujus primus pes est anapæstus: *sitis ardescit habendi*: nisi, ut conjicit Ascensius, legi debeat, *vis ardescit habendi.*

ARGUMENTUM.

QUò major, inquit fortuna, opum honorumque accessio, eò magis, crescente eorumdem cupiditate, homo videtur egere.

SI quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cœlo sidera fulgent;
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu:

INTERPRETATIO.

Quamvis maxima ubertas afferat tam multas divitias, manu numquam cessante fundere, *quàm multas arenas mare commotum vehementibus ventis volvit; aut quàm multa astra, producta noctibus stellatis,* in *cœlo micant:*

NOTÆ.

2. *Pontus.*] Speciatim Euxinus est, generatim mare, quod frequentissimum est apud poëtas: vide Metr. 2. lib. 1. v. 14.

2. *Arenas.*] Quid sit arena, nemo nescit: sed alij *arenam*; alij *harenam*, pro duplici nominis hujus interpretatione, scribunt: vel enim vox ista oritur ab *arendo*, quòd arida bibulaque sit: sicut Horatius *arenas* sæpius vocat *arentes*; tumque scribitur *arena*; vel oritur ab *harendo*, quòd aquas hauriens hæreat, fugato nimirum liquido alio corpore, quo insito mollescebat: & tunc scribitur *harena*; quemadmodum in veteribus libris legitur.

3. *Stelliferis edita noctibus.*] Nox Poëtis mater siderum habetur: sicut Tibullo lib. 2. El. 1.

Ludite: jam nox jungit equos, currumque sequuntur
Matris lascivo sidera fulva choro.

Propterea sidera nunc dicuntur *edita* sive producta *noctibus stelliferis*, id est, stellas ferentibus.

6. *Pleno copia cornu.*] Cornu copiæ κέρας ἀμαλθείας, est summa ubertas. Nimirum Diodorus scribit, Hammonem perambulantem juxta Ceraunios montes conspectam à se virginem for-

Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri,
Et claris avidos ornet honoribus,
Nil jam parta videntur:
Sed quæsita vorans sæva rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quæ jam precipitem frena cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cùm potiùs muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?

Interpretatio.

Homines tamen non propterea desistent queri miserè. Etiamsi Deus plurima pecunia largus, annuat libenter hominum *precibus, decoretque* homines *cupidos honoribus illustribus; bona nihilominus antè acquisita flocci penduntur. Quin cupiditas crudelis, absumens parta, aperit profundas voragines. Quales nunc habena contineant stabili termino, avaritiam inconsideratam: quandoquidem ardor habendi amplis donis cumulatus crescit magis ac magis.*

Notæ.

mâ pulcherrimam, Amaltheam nomine, adamasse, filiamque ex eâ genuisse, specie ac robore corporis insignem, Amaltheam verò propinquæ præfecisse otæ, quæ, quia referebat cornu bovis, occiduum cornu nominata fuit. Quoniam verò regio illa vineis cæterisque fructiferis arboribus referta erat, factum est, ut ager omnis frugum abundans; mensa variis cupediis instructa; liber multo doctrinæ genere refertus; epistola plurimi commodi parens; homo ipse multiplici virtute præditus dicatur *cornu copiæ*. Horatius passim, ut Carm. l. 1. od. 17.

Di me tuentur: dis pietas mea
Et Musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.

8. *Flere querelas.*] *Nova phrasis*, inquit Sitzmannus, *quam non facilè apud alios invenias auctores. Neutrum activè ponitur, addito nomine cognatæ significationis.* Sed nihil hic novi: *neutrum* enim semper regere potest *accusativum nominis cognatæ significationis*: quemadmodum dicitur, *vivere vitam, gaudere gaudium; ludere ludum; servire servitutem; peccare peccata.* Quinetiam nomina hæc quoties supprimuntur, toties debent veluti expressa intelligi.

12. *Nil jam parta videntur.*] Tantus est mentis humanæ in consors corpus amor, ut divitias & dignitates, quibus veluti totidem propugnaculis mutua corporis mentisque conjunctio videtur servari posse, mens ipsa cupiat non modò, sed verbis cogitationem referentibus Deum sæpius roget: quare virtutis fuit, & quidem Deo gratissimæ; quòd Salomon, optione ejusmodi bonorum sibi delatâ, iisdem contemptis sapientiam à Deo petierit 3. Reg. cap. 3. quare etiam Christus Dominus pluribus argumentis illud desiderium reprimit Matth. 6. *In toto Evangelio*, inquiunt interpretes, *nullus animi affectus tanto studio ac tot argumentorum machinis à Christo oppugnatur & evellitur.* At amor ille, adeoque bona existimatio hominis in divitias & dignitates non versatur nisi circa ejusmodi bona, quæ nondum habentur: postquam enim homo, facto experimento, novit, hæc bona au-

Numquam dives agit qui trepidus gemens
20. Sese credit egentem.

Interpretatio.

Quicumque pavidus & suspirans sese existimat pauperem, hic nunquam vivit dives.

Notæ.

gere potiùs, quàm minuere miserias, habita temnit, mutataque subjectâ suæ existimationis suique amoris materiâ, nondum habita simili desiderio prosequitur: *nil jam parta videntur.* Juvenalis.

Interea pleno dum crescit sacculus ære,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Propterea avaritia, quæ nunc dicitur *sæva rapacitas*, instar cujusdam monstri insatiabilis, perhibetur *quæsita vorare & altos hiatus pandere.* Propterea etiam *nulla frena* possunt *præcipitem cupidinem certo fine retinere*; quòd nimirum *sitis habendi, acceptis muneribus crescens ardescat.*

19. *Numquam dives agit.*] Fortuna ex dictis infert, eos, qui haberi solent divites, revera divites non vivere (*agere* enim hîc, ut apud Terentium, idem est quod *vivere*) quòd, inquit, ejusmodi dives, præterquam quod *sese credit egentem*, & *gemit* amissas opes, & *timet*, ne præsentes amittat: *trepidus gemens.* Id priùs exposuerat Claudianus libro 1. in Ruff. v. 196.

Quò vesane ruis? teneas utrumque licebit
Oceanum, laxet rutilos tibi Lydia fontes,
Iungantur solium Cræsi, Cyrique tiara.
Nunquam dives eris, numquam satiabere questu
Semper inops quicumque cupit.

Scilicet cùm dives, ut ait Varro 4. de l. l. à *divo* dicatur, ille tantùm dives, qui tanquam Deus, & aliis & sibi nihil indigere videtur.

PROSA III.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA, quicquid hactenus sive solutâ, sive strictâ oratione dictum, illud leve quoddam esse doloris remedium confessa, bona commemorat, quæ, duce fortunâ, Boëtius à curatoribus, populo, uxore, & liberis, puer, adolescens, maritus, & pater accepit, quæque propter fortunæ varietatem, quòd abierint, abituræ pariter hujus miseriæ argumentum esse possunt.

HIs igitur [a] si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profectò contrà [1] [b] hiscere non haberes. Aut si quid est, quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego [c]: [2] Speciosa quidem ista sunt, inquam, [d] oblitaque rhetoricæ
5. ac [e] musicæ melle dulcedinis; tum tantùm, cùm audiuntur, oblectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cùm hæc auribus insonare desierint, insitus animorum mœror prægravat.

INTERPRETATIO.

a Verbis. b *reponeres.* c Boëtius. [d *& illita.* e *poëseos.*

NOTÆ.

1. *Hiscere.*] *Hiscere* dicitur ab *hiare: hiare* autem propriè est spiritum aperto ore emittere: quare *hiscere* is propriè dicitur, qui loquendi gratiâ, diductis labris, os aperit. Hinc Tullius 5. Philip. *respondere-ne ad hæc automnino hiscere audebis?* & Virgil. 3. Æn. v. 313.

Implevit clamore locum; vix pauca furenti
Subjicio, & raris turbatus vocibus hisco.

2. *Speciosa.*] Quæ scilicet à fortunâ introductâ, sive solutâ sive strictâ oratione dicta sunt, hæc si non vera sunt, saltem quamdam veri speciem habent. Sic Horatius de arte

Interdum speciosa locis, morataque rectè
Fabula

Et Ovid.

——— *Speciosaque nomina culpæ*
Imponis Medea tuæ, quin aspice quantum
Aggrediare nefas.

Speciosus enim est à *specie: species* ab antiquo verbo *specio video:* unde *aspicio, inspicio,* &c. quamobrem species Latinis, Græcis ἰδέα nihil est aliud quàm notio. Hinc quod obscurâ confusave alterius notione proponitur, id alienâ

Et illa [a], [3] ita est, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, cùm tempestivum fuerit, admovebo. Veruntamen ne te existimari miserum velis, [4] an numerum
5. modumque tuæ felicitatis oblitus es? Taceo quòd [b] [5] desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit; [6] delectusque in affinitatem principum civitatis, quod pretiosissimum propinquitatis genus est, priùs catus, quàm proximus esse cœpisti.

Interpretatio.

a *Philosophia.* b *defuncto patre.*

Notæ.

specie proponi dicitur: sicut Philosophi aiunt, malum specie boni amari: sicut etiam dicta fortunæ nunc dicuntur *oblita rhetorica ac musica melle dulcedinis:* ita ut, ut pote voce, nutu, gestu cæterisque adjunctis grata, *tum tantùm, cùm audiuntur, oblectent*, statim propter graviorem mœroris sensum è memoriâ pellenda: nam *malorum altior sensus est: insitus animorum mœror prægravat.*

3. *Ita est, inquit.*] I. Philosophia fatetur, quicquid hactenus sive solutâ sive strictâ oratione dictum est, illud nullum, aut leve quoddam esse doloris remedium: *nondum*, inquit, *morbi remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta.* Ubi 1. *Remedium* est corpus, quod morbo contrarium, morbum expellit: propterea *remedium* dicitur à *re* quod est *contra* & *mederi*: propterea etiam Ciceroni *nulla remedia quæ vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quàm quæ sunt salutaria.* At remedium à corporibus transfertur etiam ad mentes, quæ contrariis quoque sanantur. 2. *Contumax* dicitur, quod contracto quodam sive animi sive corporis tumore, & difficiliùs disjicitur, & majori impetu incurrit commotum: sicut enim ab *audeo, audax*; à *teneo, tenax*; sic à *contumeo, contumax*: hinc etiam oritur *contumelia*, quòd hæc sit injuria ab animo, qui fastu tumeat ac turgeat, profecta. 3. *fomentum* illud appellatur, quod doloris causam leviter movendo, tumorem videtur fovere ac mollire. Hîc autem Philosophia fidem suam liberat: promiserat enim fore ut Boëtio curando leviora primùm, deinde graviora adhiberet. Propterea, *quæ in profundum sese penetrent*, inquit, *cùm tempestivum fuerit, admovebo.*

4. *An numerum modumque tuæ felicitatis.*] II. Philosophia enumerat bona, quæ Boëtius, veluti duce fortunâ, videtur accepisse, affluens eorum *numerum & modum*; sive ut loquuntur, *quantitatem & qualitatem*: nimirum quot, & qualia fuerint.

5. *Desolatum parente.*] Primùm quidem Boëtius puer perhibetur felix fuisse curatoribus. Nimirum Boëtius hujus nostri Boëtij alius fuit avus, alius pater. Avus, cum Præfecturam Prætorij gereret, à Valentiniano imperatore unà cum Aëtio Patritio innocens in Palatio interfectus est anno Christi 455. ait enim Cassiodorus in Chronico: *Aëtio & Studio Consulibus, Aëtius Patricius in Palatio manu Valentiniani Imperatoris extinctus est: Boëtius verò Præfectus Prætorij amicis ejus circumstantibus interemptus.* Pater verò eodem Boëtio puero, obiit. Hinc noster Boëtius dicitur *desolatus parente:* at ejusmodi amicorum curâ puer Boëtius educatus, & Athenas, disciplinarum omnium notitiam adepturus, missus est.

6. *Delectus in affinitatem principum civitatis.*] Deinde Boëtius dicitur felix soceris, Festo nimirum, & Symmacho, principibus civitatis. Festus quidem, & Symmachus fuerunt principes civitatis Romanæ: nam *Patricij Festus & Symma-*

Quis non te feliciſſimum cùm tanto ſplendore ſocerorum, 7. cùm conjugis pudore, tum [8] maſculæ quoque prolis opportunitate prædicavit? Prætereo (libet enim præterire communia) [9] ſumptas in adoleſcentiâ negatas ſenibus dignitates: ad ſingularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria [a] lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cùm duos pariter conſules liberos tuos domo provehi ſub frequentiâ [b] patrum, ſub plebis alacritate vidiſti; cùm eiſdem in curiâ [10] curules [c] inſidentibus tu regiæ laudis orator, ingenij gloriam, facundiæque meruiſti:

Interpretatio.

a *diei.* b *Senatorum.* c *ſellas, ſupra quas in curru inſiderent.*

Notæ.

chus, inquit Ennodius Paræneſi didaſcalica, *omnium diſciplinarum materiâ & conſtantes formâ ſapientiæ, ab urbe ſacratiſſimâ non recedunt. In ipſis eſt nobilis Curiæ Principatus, quos vidiſſe, erudiri eſt.* Iidem fuerunt Soceri Boëtij, quippe qui duxerat Elpidem filiam Feſti, & hâc defunctâ Ruſticianam, Symmachi filiam; quarum uxorum prior dicitur non probitatis tantùm, ſed etiam literarum laude celebris, imprimiſque Muſarum amans. Tantis demum Soceris Boëtius fuit felix: ſiquidem felicitatis eſt honorari ab honoratiſſimis viris: *maxima jucundiſſimaque laus eſt*, inquit Tullius pro Mur. *quæ ab iis proficiſcitur, qui ipſi in laude vixerunt.* Boëtius autem ex eo honoratus fuit præſertim ab his honeſtiſſimis viris, quòd ab iiſdem primùm fuit dilectus, deinde *delectus in affinitatem*: *prius carus, quàm proximus*: *quis* ergo Boëtium non prædicet *feliciſſimum cùm tanto ſplendore ſocerorum.*

7. *Cùm conjugis pudore.*] Prætereà Boëtius dicitur felix conjuge: quòd utraque ejus conjux, Elpis videlicet, & Ruſticiana, ſummâ fuerit virtute prædita: quod *pudore* optimè ſignificatur: *pudor* enim, ait Tullius 1. de fin. *eſt moderator cupiditatis.* Cùm autem Philoſophia, quæ numero plurali dixerat *ſoceros*, nunc ſingulari tantùm dicat *conjugem*, idcirco crediderim, non fieri hîc mentionem, niſi unius ex uxoribus Boëtij, nempe Ruſticianæ, quæ ſola tunc ſuperſtes erat, cùm hæc ſcriberentur.

8. *Maſculæ prolis opportunitate.*] Inſuper Boëtius commemoratur felix liberis; *maſculâ* præſertim *prole.* Filij enim Boëtij, ſi non Patritius & Hypatius, ſaltem Symmachus & Boëtius Conſules facti ſunt: propterea hîc *conſules*, & infrà *conſulares liberos* vocat Philoſophia: propterea eadem Philoſophia nunc addit, *memoriam hujus diei, quo* nimirum Boëtius *vidit duos pariter conſules liberos domo provehi ſub frequentiâ patrum, ſub plebis alacritate, quo idem regiæ laudis orator, ingenij gloriam facundiæque meruit, quo circumfuſæ multitudinis expectationem triumphali largitione ſatiavit, non poſſe quantalibet ingruentium malorum mole deleri.*

9 *Sumptas in adoleſcentia dignitates.*] Boëtius, antequam videret ſuos liberos Conſules, ipſe, adhuc adoleſcens, fuit Patritius, & fortè etiam Conſul: quæ dignitas rarò ante annum trigeſimum conferebatur: quamobrem populi etiam ſuffragiis felix nunc ſignificatur.

10. *Curules inſidentibus.*] Curules vocantur non ſolùm homines, qui jus habebant ponendæ imaginis; ſed etiam ſellæ, ſupra quas illi in curru inſiderent, quæ ſellæ propterea videntur à curru dictæ *curules*; ſicut ab ebore cælato vocantur aliquando *ebur*: unde Ho-

cùm [11] in circo [12] duorum medius consulum circumfusæ multitudinis exspectationem, triumphali largitione satiasti. Dedisti[a], ut opinor, verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut delicias suas, fovet. [13] Munus, quod nulli unquam privato commodaverat, abstuli-
5. sti. Vis-ne igitur cum fortunâ [14] calculum[b] ponere? [15] Nunc[c] te primùm liventi oculo perstrinxit. Si numerum modumque lætorum tristiúm-ve consideres, adhuc te felicem negare non possis. Quòd si idcirco te fortunatum esse non existimas, quoniam quæ tunc læta videbantur, abierunt; non est quòd te miserum putes, quoniam, quæ
10. nunc creduntur mœsta, prætereunt.

Interpretatio.

a *fortunam tum tibi faventem laudavisti.* b *repetere rationes à fortunâ* compter avec la fortune. c *incipit te iniquo oculo intueri.*

Notæ.

rat. l. 1. Epist. ep. 6.

Cuilibet hic fasces dabit: eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur.

Et Ovid. 4. de pont. el. 9.

Signa quoque in sellâ nosses formata curuli,
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

11. *In circo.*] Circus Græcè κύκλος generatim est omnis ambitus, gyrus, orbis, circulus: unde Cicero in Arat.

Vidisti magnum candentem serpere circum
Lacteus hic nimio serpens candore notatur.

Hìc autem circus est locus ovatus, in quo, auctore Tarquinio prisco, Romani ludos faciebant: quamobrem ludi illi à loco dicti sunt *circenses*. Usu verò receptum erat, ut quicumque Consul creatus fuisset, hic profusis opibus ejusmodi ludos institueret: alioqui nec populo gratus nec amplissimi magistratûs personam, ut par est, sustinere videbatur.

12. *Duorum medius consulum.*] Nempe *filiorum*. Primus apud Romanos locus, inquit Lipsius, est medius; proximus, dexter. Inter Consulares verò non qui sæpius, sed qui priùs fuerat Consul, alteri præferebatur: quare Boëtius non solùm ut pater, sed etiam ut Consul *medius* sedere debuit.

13. *Munus quod nulli privato*] Nullus enim, etiam princeps, eò felicitatis pervenit, ut eodem anno duos filios, ætate solitâ nondum provectos, consulum dignitatibus ornatos videret: quemadmodum vidit Boëtius. Vidit quidem Roma eodem anno videlicet 395. Olybrium & Probinum, duos Probi filios, in consulatu collegas: sed hi pueruni exuerant: unde possumus exclamare cum Claudiano carm. 1. v. 72.

Quis Deus ambobus tanti sit muneris auctor?

14. *Calculum ponere.*] Calculus generatim lapillus est: speciatim verò signum notissimum, quo computantes utimur: hinc Plinius jun. l. 2. ep. epist. 14. *in conditionibus*, inquit, *deligendis ponendus est calculus*: Juvenalis Sat. 9.

—— Ponatur calculus, adsint
Cum tabulâ pueri.

Cum fortunâ igitur calculum dicitur ponere, qui factâ bonorum malorumque à fortunâ acceptorum comparatione, digitis, articulis, lapillis, aut quibuslibet aliis notis computat, utrorum major sit summa.

15. *Nunc te primùm liventi oculo perstrinxit.*] Innuit Philosophia, adversitatem præsentem Boëtij longè minorem esse præteritâ ejusdem prosperitate: quasi dicat: fortuna à teneris annis prospera, nunc adversa esse incipit, eaque non factis, sed oculo tantùm invi-

An tu in hanc [16] vitæ [a] scenam nunc primùm subitus, hospesque venisti? ullám-ne humanis rebus inesse constantiam reris, cùm ipsum sæpe hominem [b] velox hora dissolvat? Nam etsi rata est fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ est etiam [c] manentis. Quid igitur referre putas? Tú-ne illam moriendo deseras, an te illa fugiendo?

INTERPRETATIO.

a *theatrum.* b *brevissimum tempus.* | c *constantis.*

NOTÆ.

dente, nec graviter quidem, sed perstringendo leviter; quin si quid intolerabile videatur, illud citiùs evanescet: quare *si numerum modumque latorum tristiumve consideres, adhuc te felicem negare non possis.*

16. *Vitæ scenam.*] Scena Græcis σκηνὴ *umbraculum*, primùm fuit camera ex arborum in se cubantium ramis ac frondibus sive naturâ sive arte composita, in quâ verno præsertim tempore à pastoribus carmina diversis sonis cantabantur: unde Virgil. 1. Æn. v. 166.

Hinc atque hinc vastæ rupes, geminique minantur
In cœlum scopuli: quorum sub vertice late
Æquora tuta silent: tum silvis scena coruscis
Desuper, horrentique atrum nemus imminet umbra.

Deinde scena, fuit occultus theatri locus, in quo actores sive aulæis sive aliis quibusdam velis tecti latere solebant: postremò brevis sed integra theatri actio, in quâ sæpius idem homo diversas personas, tristes modò, modò lætas agit: quâ ratione vita hominum dici potest *scena: cùm ipsum sæpe hominem velox hora dissolvat*, & in vitâ humanâ lætis succedant tristia; ut in mundo, diei nox, Zephyro Auster, tranquillitati tempestas succedit: quâ de re sequitur carmen.

METRUM III.

METRUM III.

CARMEN constans duplici genere versuum alternorum, quorum prior Sapphicus ex coreo, spondeo, dactylo, & duobus coreis; posterior Glyconicus ex spondeo sæpius, & duobus dactylis componitur.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA, alternantibus die & nocte; Zephyro & Austro; tranquillitate & tempestate maris, probat nihil genitum esse constans.

CUM polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albenteis hebetata vultus
Flammis stella prementibus:

INTERPRETATIO.

Vbi primùm Sol rubeo curru quadrijugo vectus *incœpit diffundere diem* per *cœlum*, | nocturna *sidera retusa ignibus instantibus* Solis, contracto *candore*, *pallent*:

NOTÆ.

1. *Polo.*] Polus, Græcè πόλος generatim est omnis circuitus: nam dicitur ἀπὸ τῦ πολεῖν quod est *vertere*: speciatim verò est cœlum, quòd cœlum vertatur: quâre immota axis extremitas, non nisi κατ' ἀντίφρασιν ab Astronomis vocari potuit *polus*.

1. *Phœbus.*] Sol: de Phœbo l. 1. met. 3. v. 9. Sic Lucretius lib. 5.

Dum roseâ face Sol inferret lumina cœlo.

1. *Roseis quadrigis.*] Sol à Poëtis fingitur curru vehi quadrijugo, sive quem rapiant quatuor equi: nempe Pyrois, Eoüs, Æthon, & Phlegon, quibus ignis, lux, ardor, & flamma, quatuor præcipua Solis effecta; nec non etiam quatuor præcipuæ diei horæ significentur. Ovidius 2. Metam. v. 153.

Interea volucres Pyroeis, Eoüs, & Æthon
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant.

Sol autem oriens majori lumine suo dicitur hinc diem spargere, inde verò stellas minores, quæ per noctem regnabant, fugare: propterea Sol nunc perhibetur *lucem spargere*; & *stella* secundum *albentes* suos *vultus hebetata prementibus* Solis ipsius *flammis pallere*: quæ est vicissitudo noctis & diei; de quâ hic primùm agitur.

5. Cùm nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis inrubuit rosis,
Spiret insanùm nebulosus Auster,
Jam spinis abeat decus:
Sæpe tranquillo radiat sereno
10. Immotis mare fluctibus;

Interpretatio.

Vbi sylva spiritu Zephyri placidè calentis purpuravit rosis verna tempestatis; si *Auster caliginosus flet petulanter, statim ornamentum à rosariis recedat*, necesse est. *Non ravò pelagus quiescentibus undis splendet serenitate tranquillâ*;

Notæ.

5. *Zephyri.*] Secunda vicissitudo, de quâ hîc agitur, est ventorum, Zephyri nimirum & Austri, quorum hic illum ita excipit, ut quod prioris flatu oritur, hoc spirante posteriore intereat.

Zephyrus ergo est ventus flans ab occasu æquinoctiali: unde lenis est & tepens, terrasque propterea dicitur fœcundare: Hinc Græcis dicitur Ζέφυρος quasi ζωοφόρος vitam ferens; Latinis verò Favonius, quasi genitalis mundi spiritus, à fovendo, inquit Plinius l. 16. c. 25. Virgil. 2. Geor. v. 330.

Parturit almus ager Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus.

Propterea *nemus* nunc dicitur *vernis rosis inrubuisse, flatu Zephyri tepentis.*

Auster verò est ventus à meridie flans: unde quibus populis mare est ad meridiem, his Auster vocatur transmarinus. Hic autem Ventus & humidus & calidus habetur. 1. Humidus habetur, quòd humores, quos septentrio disjicit, colligat: Sic Virgilio *humidus*; Horatio *udus*; Ovidio *aquaticus*; Claudiano *madidus*; S. Augustino *pincerna pluviarum*; & Boërio *nebulosus* est. 2. Calidus habetur, quod à meridie flet. Sive autem humore suo, sive calore, sive utroque ventus hic animalibus, plantis, præsertimque floribus dicitur nocere: unde Virgil. 1. Geor. v. 444.

Arboribusque satisque Notus pecorique siniſter.

Et Ecl. 2. v. 38.

Eheu quid volui misero mihi; floribus Austrum
Perditus & liquidis immisi fontibus apros.

Præsertim verò rosis Auster noxius: hinc Statius 3. Sylv. 3.

Pubentesque rosa primos moriuntur ad Austros.

Propterea Auster hîc dicitur *spirare insanùm*, hoc est, insano modo; & hôc eodem vento spirante perhibetur *decus abire spinis:* hoc est, rosa interire: rosa enim, florum regina, spinarum ut progenies sic decus est: quamobrem Antonius Hallæus nostræ Universitatis Normanæ quondam decus in carmine de rosâ cecinit, ut solebat, elegantissimè:

——— *Ortùs tamen ipsa memento*
O rosa pulchra tui: informis te spina creavit.

9. *Sæpe tranquillo.*] Tertia vicissitudo, quæ hîc adducitur in exemplum, est tranquillitatis tempestatisque maris. Primùm quidem tranquillitas maris describitur. 1. *serenitate tranquillâ* sive tranquillitate serenâ (*tranquillum* enim & *serenum* Grammaticis sunt nomina *substantiva*) quòd mare tranquillum sit ventorum expers: 2. *immotis fluctibus*: quòd absentibus ventis mare solito duntaxat motu actum non turbetur. 3. *radiis*, quos mare tranquillum remittat: mare enim pro diverso modo, quo radios præsertim solares remittit, nunc luminis, nunc coloris & quidem varij videtur particeps: unde Tullius Acad. *mare*, inquit, *illud quod nunc favonio nascente, purpureum videtur, nobismetipsis cœruleum videbatur, manè flavum, quodque nunc, quia à sole collucet, albes-*

Sæpe ferventeis Aquilo procellas
Verſo concitat æquore.
Rara ſi conſtat ſua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Conſtat, æternâ poſitumque lege eſt,
Ut conſtet genitum nihil.

INTERPRETATIO.

nec rarò Aquilo excitat tempeſtates vehementes, turbato mari. Si ergo *in univerſo terrarum orbe eadem forma eſt infrequens, ſi* mundus *mutat tantas viciſſitudines,* ito nunc, *confide divitiis fragilibus mortalium; confide bonis fluxis. Statutum eſt, & ſempiterno* Dei *decreto ſtabilitum, ut nihil,* quod *genitum* fuerit, conſtanter *perſeveret.*

NOTÆ.

cit, & vibrat, diſſimileque eſt proximo ei continenti. Lumen igitur incurrens in fluctus tranquillos ſive quietos, ab his eo fere modo, quo à ſpeculo remittitur: quare ſicut ſpeculum, ita aqua placida poteſt & oculos perſtringere & adverſis oribus ora referre pro diverſâ ratione, quâ lumen his corporibus remiſſum oculos afficit: hìc autem non agitur niſi de radiatione: quippe quæ longiùs quàm alter effectus ſpeculi diffundi poteſt. Ita deſcribitur tranquillitas maris.

11. *Sæpe ferventeis.*] Deinde ejuſdem maris tempeſtas verſatur in vehementi motu, quo mare à ventis, præſertim ab Aquilone cietur. Aquilo autem, Græcis Boreas, ventus eſt ab ortu æſtivo ſpirans. Hic ventus vehementior eſt: fortè quod eodem, quo aër ab ortu in occaſum ferri ſolet, motu feratur: hinc, auctore Feſto, Aquilo vocatur, quòd *inſtar aquilæ vehementiſſimo volatu feratur:* hinc judice S. Auguſtino, *terrarum ſcopa eſt.* Notari poteſt hæc antitheſis marinæ tranquillitatis & tempeſtatis: iteratâ enim hâc voce, *ſæpe, Aquilo* opponitur *tranquillo; ferventes procellæ, ſereno; verſum æquor, immotis fluctibus.*

13. *Conſtat mundo*] Sic Plinius jun. *conſtat magiſtratibus reverentia.* Et Virgil. Æn. 5. v. 748.

—— *Quæ nunc animo ſententia conſtet.*

15. *Crede fortunis.*] Faceta & elegans diſſimulantia, quam Græci εἰρωνείαν vocant, quâ Philoſophia aliud, quàm ſentiat, dicens eò magis de bonis caducis detrahit, quò magis eiſdem videtur tribuere fidei. Sic Seneca in Medea v. 221.

Confide regnis, cùm levis magnas opes
Huc ferat & illuc caſus.

17. *Conſtat, æternâ poſitumque lege eſt.*] Lex eſt voluntas principis honeſta imperantis & prohibentis contraria: quamobrem quot voluntatum principum, tot legum genera eſſe poſſunt. Duplex autem eſt ejuſmodi voluntas, divina ſcilicet, & humana; quare etiam duplex eſt lex, nimirum divina, & humana. De humanâ hìc non agitur. At lex divina pro triplici modo, quo conſiderari poteſt, triplicis rurſus eſt generis, videlicet æterna, naturalis, quæque vulgò vocatur *poſitiva.* Lex æterna, eſt divina voluntas, quatenus hæc non ſecus ac Deus, cujus eſt, ex omni æternitate fuit: de hâc lege locutus Cicero 2. de legibus: *hanc video,* inquit, *ſapientiſſimorum fuiſſe ſententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, nec ſcitum aliquod eſſe populorum, ſed æternum quoddam, quod univerſum mundum regeret, imperandi prohibendique ſapientia,*

Lex naturalis, est eadem divina voluntas, quatenus, insitâ atque innatâ specie, hominibus innotescit: de hâc loquitur idem Tullius 1. de leg. *Lex*, inquit, *est ratio insita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda, prohibetque contraria.* Lex quæ vulgo dicitur *positiva*, est eadem Dei voluntas, quatenus hæc signo manifestata innotescit: sed hæc Christianis alia est vetus, alia nova. Cùm igitur nihil fiat, nisi illâ Dei æterni voluntate, nihil etiam fit, nisi æternâ lege. Sed apud philosophos eorum quæ fiunt quædam dicuntur *creari*; quædam *generari*. *Creantur* ea, quorum nulla est, nisi exterior causa: nimirum *Res*. *Generantur* verò ea, quorum præter exteriorem causam, quædam est materia; nempe *Modi*. Res perseverant, sed modi mutantur: *æternâ positumque lege est, ut constet genitum nihil.* Unde Seneca in Hercule œteo v. 1099.

Quod natum est poterit mori.

PROSA IV.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA rursus propositis socero, uxore, Liberis; animo quoque, quorum Boëtius est compos, probat eundem felicem magis, quàm infelicem esse habendum.

TUM ego[a], vera, inquam, commemoras ô [1] virtutum omnium nutrix, nec [2] infitiari possum prosperitatis meæ velocissimum cursum. Sed hoc est quod [3] [b] recolentem vehementiùs [c] coquit. Nam in omni adversitate fortunæ infelicissimum

INTERPRETATIO.

a Boëtius. b *memorem.* c *affligit.*

NOTÆ.

1. *Virtutum omnium nutrix.*] *Philosophia:* cùm enim Philosophia sit cognitio clara distinctaque eorum, quæ ad optimam vitæ morumque rationem pertinent, cumque evidentia sit veri & certi judicij norma, propterea eadem Philosophia instar prudentissimæ matris ad bene judicandum primò, deinde ad honestè vivendum auditores alumnos inducit. Hinc, judice Tullio, Philosophia est *mater omnium benefactorum & benedictorum; est cultura animi, qua extrahit vitia radicitus: virtutis continet & officij & bene vivendi disciplinam.*

2. *Infitiari*] Vel ut alij malunt, *inficiari*, pro diversâ nimirum nominis interpretatione, idem est quod *negare. Inficior* enim oritur ab *in* & *facio*, quasi feciſſe negem: tumque scribendum per *c inficior*, aut potius oritur ab *in* & *fateor*, quasi *non fateor:* latini enim dixerunt aliquando, *infiteor*, sicut etiam hodie dicunt, *confiteor*: tuncque scribendum per *t infitior:* mallem hoc ultimum.

3. *Recolentem vehementiùs coquit.*] *Memorem magis affligit: recolere* enim dicitur à *colere: colere* autem propriè est *arare:* Sed quod terra arando versetur, factum est, ut verbum illud translatum fuerit ad significandam eam, quâ mens nostra veluti commovetur, cogitationem: hinc cultus parentum, qui in cogitatione præsertim versatur: hos quippe ex eo dicimur colere, quòd eosdem mente præsertim veneremur: hinc etiam *recolere* idem est, quod iteratâ meditatione cogitate, in memoriam revocare, reminiscì. Exempla passim occurrunt. *Coquere* verò idem quod *angere* sive etiam *cogere:* similitudo sumitur à corporibus; quòd quemadmodum corpora, quæ coquuntur coguntúr-ve, partibus ad sese invicem accedentibus, magis comprimi adeoque ad minores loci angustias redigi soleant, ita mens tristi suâ cogitatione ita constringi videtur, ut cæteris rebus cogitandis minùs apta, ulterius diffundi nequeat cogitando.

4 genus est infortunij, fuisse felicem. Sed quod tu, inquit [a], 5 falsæ opinionis supplicium luis, id rebus jure imputare non possis. Nam si te hoc 6 inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quàm plurimis maximisque abundes, mecum reputes licet. Igitur si quod [b] in omni fortunæ tuæ censu pretiosissimum possidebas, id tibi divinitus illæsum adhuc, inviolatumque servatur, 7 poteris-ne meliora quæque retinens, de infortunio jure [c] causari? Atqui viget incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, 8 Symmachus socer, &, quod vitæ pretio [d] non segnis emeres, vir totus ex sapientiâ, virtutibusque factus, [e] suarum securus, tuis ingemiscit injuriis.

Interpretatio.

a Philosophia. b *inter omnia fortunæ tuæ bona.* c *accusare calamitatem.* d *lubens.* e *nihil injuriarum sibi timens.*

Notæ.

4. *Genus infortunij fuisse felicem.*] Non quidem re (quod enim præteriit, id non est amplius, adeoque, ceu nihilum, te non potest reipsa affligere) sed cogitatione: sicut enim memoriâ malorum præteritorum recreamur: *hæc olim meminisse juvabit*, Virg. quòd hâc de quadam nostrâ potestate, industriâ, aut quadam aliâ bonâ qualitate admonemur: sic bonorum præteritorum memoriâ affligimur, quod hâc nostræ infirmitatis convincamur: quemadmodum enim placet potuisse, sic displicet homini gloriæ avido non posse.

5. *Falsæ opinionis supplicium.*] Est quidem supplicium sive pœna mentis, memoria præteritæ prosperitatis: siquidem, ut dictum est, mens hâc memoriâ affligitur: sed supplicium illud falsæ opinionis est: cùm ex hôc oriatur, quòd mens præcipitatione & præjudicio acta falsò judicaverit præteritam illam prosperitatem constantis alicujus boni rationem obtinere. Quamobrem *id* supplicium *rebus jure imputare non possis:* nemo quippe errat nisi volens.

6. *Inane nomen fortuitæ felicitatis*] Cùm metus amittendæ ejus, quæ inconstans foret, felicitatis sit vera miseria, idcirco nulla reipsa est felicitas, nisi constans: quòd igitur fortuita felicitas, instar fortunæ, à qua oriri dicitur, sit inconstans, propterea hæc nihil habet *felicitatis* nisi *inane nomen.*

7. *Poteris-ne meliora retinens de infortunio jure causari.*] Sed esto, inquit Philosophia, quæ fortuita, sit vera felicitas: cùm maximam partem bonorum, quæ fortunæ accepta referri debere arbitraris, retineas, felix potius quàm infelix *de infortunio jure non potes causari. Causari*, vel ut nunc à pluribus scribitur, *causari* propriè nihil est aliud quàm causam alicujus effecti quærere aut afferre: Sic Virg. Eclog. 9. v. 56.

Causando nostros in longum ducis amores

Quare Boëtius, qui hactenus de adversâ fortunâ conquestus, ab eâ videtur tantæ inconstantiæ causas quæsivisse, non malè nunc dicitur *causari:* quamvis immeritò *causetur*: ut jam Philosophia demonstrabit, enumerando bona meliora, quæ Boëtio supersunt, nempe socerum, uxorem, Liberos, ipsum quoque animum.

8. *Symmachus socer.*] I. Philosophia commendat Symmachum socerum Boëtij. Plures fuerunt Symmachi, quorum stemma, si placet, legere poteris apud Jacob. Sirmondum ad 7. lib. epist. Ennodij. Hic autem agitur de Symmacho, qui consul fuit sine collega sub Odoacre anno Christi 485. quique à Theoderico rege inter alios delectus est judex in causâ Basilij & Prætextati, qui magicarum artium accusabantur: ut refert Cassiodor. l. 4. var. ep. 22.

9 Vivit uxor [a] ingenio modesta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omneis ejus dotes breviter includam, [b] patri similis. Vivit, inquam, tibique tantùm, vitæ hujus exosa, spiritum servat, quóque uno felicitatem minui tuam, vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrymis, ac dolore tabescit. 10 Quid dicam Liberos [c] consulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel [d] paterni, vel [e] aviti specimen elucet ingenij? 11 Cùm igitur præcipua sit mortalibus vitæ cura retinendæ, ô te si tua bona cognoscas, felicem, cui suppetunt etiam nunc, quæ vitâ nemo dubitat esse cariora! Quare sicca jam lacrymas. Nondum est ad unum omneis [f] exosa fortuna,

Interpretatio.

a *Rusticiana.* b *Symmacho.* c *qui jam consules fuerunt.* d *Boëtij.* e *Symmachi.* f ancoras.

Notæ.

Hujus enim Symmachi duæ fuerunt filiæ; nempe Galla, de quâ præter Fulgentium loquitur Gregor. Magnus 4. Dial. 13. & Rusticiana Boëtij uxor, ex quâ alter Symmachus natus est, Boëtij parentis collega in consulatu, & prædicti Symmachi nepos. Neque verò præstantissimus ille vir *suarum injuriarum securus* ita erat, ut videbatur Boëtio propter eam, quâ apud Theodericum valere videbatur, gratiam & auctoritatem: inconstans enim ille rex impiis delatorum criminationibus incitatus, Symmachum socerum unà cum Boëtio genero occidi jussit, auctore Procopio l. 1. de bello Goth.

9. *Vivit uxor.*] II. Philosophia laudat uxorem Boëtij, eam scilicet, quæ vocabatur Rusticiana, Symmachi filia. Duæ quippe fuerunt alternis Boëtij uxores: prima Festi filia, dicta Elpis; mulier doctissima, quæ absque liberis decessit: altera filia Symmachi, vocata Rusticiana; *ingenio modesta; pudicitiæ pudore præcellens, uno verbo patri Symmacho similis.*

10. *Quid dicam Liberos.*] III. Philosophia celebrat Liberos Boëtij, memor cùm dignitatis, tùm etiam ingenij, quo prædíti fuerunt. Meminit quidem dignitatis, quâ instructi fuere; nimirum consulatûs: nam consularis apud Latinos dicitur vir, qui aliquando consul fuit: hos autem Boëtij *Liberos* nunc Philosophia vocat *consulares.* Meminit etiam ingenij, quod in his etiam pueris, tantum erat, ut in his *vel paterni* videlicet ipsius Boëtij; *vel aviti* nimirum Symmachi *specimen eluceret ingenij.* Quod demum dicitur, *in id ætatis pueris,* modus est loquendi Tullio etiam familiaris: *ita viximus,* inquit l. 6. Epist. ep. 20. *& id ætatis jam sumus, ut omnia, quæ non nostrâ culpâ nobis accidant, fortiter ferre debeamus.*

11. *Cùm igitur, &c.*] Ex prædictis Philosophia concludit, Boëtium adhuc esse felicem: quasi dicat: cuicumque suppetunt ea, quæ vitâ nemo dubitat esse cariora, ille felix haberi potest: felix enim qui summo fruitur bono; quale esse videtur illud, quod est ipsâ vitâ carius: si quidem vitæ retinendæ, ut pote præstantissimo bono præcipua est mortalibus cura. Atqui tibi Boëtio suppetunt ea quæ vitâ nemo dubitat esse cariora; socer videlicet, uxor, & Liberi omni virtutum genere præstantissimi. Crediderim hæc verba, *ô te si tua bona cognoscas,* non fuisse dicta sine memoriâ istorum Virgilij 2. Æn. v. 458.

O *fortunatos nimium, sua si bona norint,*
Agricolas!

nec tibi nimium valida [12] tempestas incubuit, quando tenaces hærent ancoræ, quæ nec presentis solamen, nec futuri spem temporis abesse patiantur. Et hæreant, inquam [a], precor; illis namque manentibus, utrumque res se habeant, [b] enatabimus. Sed [13] quantum decus ornamentis nostris decesserit, vides. Et illa, [14] promovimus, inquit [c], aliquantum [d], [15] si te nondum totius tuæ sortis piget. Sed [16] delicias [e] tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus atque anxius conqueraris. Quis est enim tam [f] compositæ felicitatis, ut non aliquâ ex parte cum statûs sui qualitate [17 g] rixetur? [18 h] Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetua subsistat.

Interpretatio.

a ego Boëtius. b *evademus.* c Philosophia. d *aliquem fecimus progressum.* e *mollitiem tui animi.* f *perfectæ.* g *disceptet.* h *acerba.*

Notæ.

12. *Tempestas.*] Allegoria ipsi Ciceroni usitatissima: ubi nominatâ *tempestate* intelligi debet fortunæ sævientis impetus, quòd utroque homines videantur obrui: nominatis *ancoris tenacibus*, familiares constantissimi, quòd utrisque *& præsentis solamen, & futuri spes temporis adesse possit.* Quamobrem sicut, manentibus ancoris, nautis remanet spes *enatandi*; sic, remanentibus prædictis familiaribus, Boëtius meliorem sperare potest fortunam.

13. *Quantum decus ornamentis nostris decesserit.*] Amissis videlicet opibus dignitatibusque nostris.

14. *Promovimus aliquantum.*] Aliquem in tui consolatione profectum fecimus, inquit Philosophia: *promovere* enim aliquando idem quod *proficere*: ut apud Terent. in Hecyr. *abibo hinc; præsens quando promoveo parum.*

15. *Si te nondum totius tuæ sortis piget.*] Si nondum te omnino infelicem putas: differunt *pudet* & *piget*; quod prius turpitudinem, posterius noxam rei videatur potiùs significare: unde Cicero pro dom. *me non solùm piget stultitiæ meæ, sed etiam pudet.*

16. *Delicias.*] Hoc est, *animi mollitiem.* Deliciæ enim ab eo videntur dictæ, quod animus his alliciatur, dicuntur enim ab *de* & *lacio, traho*: inde *lactat, illectat, delectat, oblectat, allicit, illicit, elicit*: Sic Lucret. l. 5.

Quæ lacere in fraudem possent vinctosque tenerent.

Unde fortè nostrum Gallicum *lacer, un lacet.* Hinc quòd animus qualibet perturbatione, sed amore præsertim & voluptate alliciatur, propterea quælibet perturbatio, sed amor præsertim & voluptas deliciæ vocantur: quo fit ut deliciæ modò in bonam, modò in malam partem accipiantur: sicut ergo mollities corporis in hôc versatur, quod illud facile possit in quemcumque locum versari; sic delicatus dicitur ille animus, qui contrariæ affectioni obnoxius undique potest facilè flecti: qualis Philosophiæ videtur Boëtius, ut pote qui *abesse aliquid suæ beatitudini tam luctuosus atque anxius conqueratur.*

17. *Rixetur.*] *Disceptet.* Rixa, lis est sive contentio inter duos plures-ve homines, quorum alter repetit quod alter reddere renuit: quare nisi lux divina affulgeat, in omni hominum genere perpetuæ sunt rixæ: quòd homo & status ejus ceu quædam partes ita opponantur, ut ille homo quædam videatur à suo statu repetere, quæ status hic renuit reddere: nemo hîc ex omni parte beatus.

18. *Anxia res est humanorum conditio bonorum.*] Anxium dicitur illud, quod

19. Huic

19 [a] Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. 20 [b] Hunc nobilitas notum facit, sed angustiâ rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. 21 Ille [c] utroque circunfluus, vitam cœlibem deflet. 22 Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno [d] censum nutrit heredi.

Interpretatio.

a *unus opibus abundat, sed cum pudet suæ ignobilitatis.* b *alter nobilis est, sed paupertate premitur.* c *tertius & dives & nobilis se conjuge carere dolet.* d *opes parat.*

Notæ.

solicitudine mœstâ premit: anxium enim dicitur ab *ango*: hoc à Græco ἄγκω *suffoco, constringo* primùm quidem fauces, deinde mentem: hinc *angustus* & *angustia*, cùm quis tantis difficultatibus premitur, ut quò se vertere debeat, ignoret. Atqui humanorum conditio bonorum solicitudine mœstâ animum premit: quòd enim humana hæc conditio aut nunquam absoluta fuerit, aut numquam perennis, semper locum relinquit aut appetendæ absentium bonorum adeptionis, aut timendæ præsentium jacturæ: unde animi anxietas: ut pluribus exemplis deinceps confirmabit Philosophia.

19. *Huic census exuberat.*] Primum exemplum est de divitibus, iis scilicet, quibus, quòd hi opibus abundent, *census* dicitur *exuberare*. *Census* enim à *censendo* dictus opes significat: unde Claudian. carm. 17. v. 231.

Additoque hominum cumulent æraria censu.

Exuberare autem *abundare* est, quasi extra ubera profluere. Sic Virgil. 1. Georg. v. 191.

At si luxuria foliorum exuberat umbra.

Et Georg. 2. v. 516.

Nec requies quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum.

Atqui ejusmodi divites in hôc sibi videntur infelices, quòd quibus sanguine conjuncti sunt, hi nobiles non sunt: *sed est pudori degener sanguis.*

20. *Hunc nobilitas notum facit.*] Secundum exemplum est de nobilibus viris: hîc autem Philosophia videtur vim facere in verbo, dum dicit, *nobilitas notum facit*, *nobilis* enim à *notum*, sicut à *motum mobilis* dicitur, ut nobilis sit, quasi nominis claritate notus. Atqui & his nobilibus sua esse potest paupertas supplicium: *angustiâ rei familiaris inclusus, esse mallet* nobilis quidam *ignotus*: optimè autem paupertas vocatur *angustia rei familiaris*: Nam sicut dives suis palatiis, agris, vitibus, nummis, armentis, hominibusque subditis, quibus veluti circunfunditur, eò auctoritatis potestatisque videtur dilatatus, ut se facilè credat inexpugnabilem, juxta illud Proverb. 8. *substantia divitis urbs roboris ejus*; sic pauper suâ tabernâ, agello, viriculâ, & puerorum sarcinâ veluti obrutus coangustatur: hinc Horatius Carm. l. 3. od. 2. pauperiem vocat *angustam*.

Angustam, amici, pauperiem pati
Robustus acri militiâ puer
Condiscat:

21. *Ille utroque circunfluus.*] Tertium exemplum est de iis, qui pariter divites sunt & nobiles; sed qui in hôc se putant infelices, quòd vitam ducant conjugij expertem: *vitam cœlibem deflent*: vita enim conjugij expers, vocatur *cœlebs*: fortè quia cœlesti similis.

22. *Ille nuptiis felix.*] Quartum exemplum est de eo, qui uxore felix est: quod prædictis *nuptiis* optimè significatur: quamvis enim *nuptiæ* non sint sine utroque conjuge, meliùs tamen *nuptiæ* dicuntur de uxore quàm de marito: quòd cùm illa sponsa deduceretur ad matitum, faciem flameo nuberet sive velaret: hinc *nuptæ*, *connubium*, &c. Magna porrò felicitas mariti, cujus est optima uxor: donum cæleste est. Proverb. 19. *domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem propriè uxor prudens.* Az

23 Alius prole lætatus, filij, filiæ-ve [a] delictis mœstus illacrymat. Iccirco nemo facilè cum fortunæ suæ conditione concordat, inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat: Adde quòd felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, &, nisi 24 ad [b] nutum cuncta
5. 25 suppetant, 26 [c] omnis adversitatis insolens, minimis quibusque prosternitur, [d] adeo perexigua sunt, quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt.

Interpretatio.

a *vitiis.* b *ad arbitrium omnia adsint*] *parva.*
c *nulli adversitati assuetus.* d *usque adeo*]

Notæ.

felicitas hæc sæpius orbitate turbatur: *orbus liberis, alieno censum nutrit heredi:* Seneca in Hippolyto v. 1248.

O triste fractis orbitas annis malum!

Heres ab *hero* dictus, quasi is sit bonorum dominus, apud Jurisperitos duplicis est generis: nempe suus, & externus. *Sui Heredes*, ut dicitur Instit. l. 2. tit. 19. §. 2. *ideo appellantur quia domestici heredes sunt & vivo quoque patre quodammodo domini existimantur, veluti filius, filia, nepos, neptis ve ex filio, & deinceps cæteri liberi.* Extranei verò, qui hic vocantur *alieni* heredes *dicuntur cæteri*, ait Vinnius, *qui non sunt sui & domestici.* At quantum homo se suosque amans *suis* heredibus lætatur, tantumdem de *extraneis* sive *alienis* afflictatur. Ecclesiastæ 4. *considerans reperi & aliam vanitatem sub sole. Unus est & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi ejus divitiis, nec recogitat dicens: cui laboro & fraudo animam meam bonis: in hôc quoque vanitas est & afflictio pessima.*

23. *Alius prole lætatus.*] Quintum exemplum est de eo qui prole natâ lætatur. Quòd homo ad Dei imaginem conditus æternitatem appetat, quodque hanc in terris assequi non valeat, hinc fit ut parens uterque ortâ prole, veluti magnâ sui parte sibi olim successurâ lætetur: Joan. 16. *mulier non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.* At quantâ lætitiâ parentes perfunduntur natis liberis iisdemque virtutem colentibus, tantâ iidem afficiuntur tristitiâ, si hos liberos viderint vitiis indulgere: parens *filij filiave delictis mœstus illacrymat:* ut nunc dicitur: Proverb. 10. *filius sapiens lætificat patrem: filius verò stultus mœstitia est matris suæ.* Nimirum quòd liberi videantur senior perenniorque parentum pars, hos parentes optant semetipsis meliores.

24. *Ad nutum.*] *Ad voluntatem.* Nutus à *nuendo* sive *movendo* dictus propriè motum corporis significat: sic movendo caput oculós-ve dicimur *annuere* & *abnuere* vel *renuere.* Quoniam verò ille corporis nostri motus nostram voluntatem consuevit indicare; hinc factum est, ut, signo pro re significatâ accepto, nutus non modò humanam, sed divinam quoque voluntatem significaverit: ex quo etiam *numen* ipsam Dei voluntatem notat, ut apud Virg. 11. Æn. v. 336.

—— *Numine Divûm*
In flammas & in arma feror.

Et versu 777.

—— *Non hæc sine numine Divûm*
Eveniunt.

25. *Suppetant.*] *Adsint:* quia enim quod petitur, id sæpius impetratur, usus obtinuit, ut *suppetere* idem sit quod *adesse*, quasi petendo impetratum Hinc *suppetiæ*, quas sibi suppetere rebus adversis periclitantes expetunt.

26. *Omnis adversitatis insolens.*] *Nulli adversitati assuetus. Insolens* enim quasi *non solens:* solens autem is dicitur, qui id, in quo totus est, facit; quasi in *solo* unoque hôc negotio versatus: quare *insolens adversitatis* is est, qui adversitati

27 Quàm multos esse [a] conjectas, qui sese [b] cœlo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse locus, quem tu exsilium vocas, incolentibus patria est. Adeo nihil est miserum, nisi cùm putes [c]: contraque 28 beata [d] sors omnis est æqua-
5. nimitate tolerantis. Quis est ille tam felix, qui cùm 29 [e] dederit impatientiæ manus, 30 statum suum mutare non optet? 31 Quàm multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo resperſa est! quæ si etiam fruenti jucunda esse videatur, tamen, quò minùs, cùm velit, abeat, retineri non possit.

Interpretatio.

a *non dubitas.* b *beatos.* c aliquid in eo esse miseriæ. d *felix qualibet conditio, si æquo animo feratur.* e *putaverit impatibilem.*

Notæ.

non est assuefactus. Atque hic, ut nunc additur, *minimis quibusque prosternitur* adversitatibus; quòd mens ejus his motibus non assueta, minimo turbetur: ut enim *ab assuetis non fit, sic ab insuetis fit passio:* quemadmodum loquuntur Philosophi: usque adeo *perexigua sunt quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt.* Summa Arithmeticis, est universitas quædam, quæ ex pluribus minoribus addendo conficitur, aut ex quâ minorem subtrahendo, quædam restat: quamobrem *summa beatitudinis* hîc nihil est aliud, quàm beatitudinis fastigium *le comble du bonheur.*

27. *Quàm multos.*] Sextum exemplum est de ipso Boëtio, de cujus *fortunæ reliquiis si pars minima* pluribus aliis hominibus *contingeret*, hi felices, *sese cœlo proximos arbitrarentur:* cùm tamen ipse Boëtius sese putet infelicem.

28. *Beata sors.*] Beatus homo, cujus mens cogitando ita constans est, ut instar libræ æquatis ponderibus firmata nec erigatur prosperis, nec adversis deprimatur. Sed homo ille rarus est in terris: nam quis est ille tam felix, qui cùm

29. *Dederit impatientiæ manus.*] *Impatientiâ vinci se passus fuerit*: sic loquitur Tullius de amic. *atque*, inquit, *ad extremum dat manus, vinci se patitur*: nimirum cùm manibus præsertim homo sese tueri soleat, ubi primùm intelligitur victas manus dedisse, hic intelligitur victus.

30. *Statum suum mutare non optet.*] Instar hominis ægri, qui cujuslibet sitûs impatiens, partes se vertit in omnes.

31. *Quàm multis amaritudinibus*, &c.] Jam monuimus, mentem humanam veluti mediam inter Deum, humanumque corpus, quatenus est opus Dei & forma hujus corporis, & à Deo & à corpore humano commoveri: hinc autem putamus oriri amaritudinem & dulcedinem humanæ felicitatis; dulcedinem quidem à Deo commovente; amaritudinem verò à corpore: quare cùm homo quandiu perseverat, ab utrâque hâc causâ afficiatur: idcirco nihil homini dulce est nisi cum amaro conjunctum: quamobrem de quacumque corporis voluptate dici potest, quod Lucretius de amore dixit l. 4.

Eximiâ veste, & victu, convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, serta parantur:
Nequicquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat.

Quin ipsa etiam dulcedo in hôc amara, quòd invito ipso homine, qui illâ affici videtur, abeat irrevocabilis; *nec retineri possit* ad nutum, *quo minùs abeat:* ut hîc dicitur,

32 Liquet igitur quàm sit mortalium rerum misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. 33 Quid igitur ô mortales extrà petitis intra [a] vos positam felicitatem? Error vos insciticque confundit. Ostendam breviter tibi [b] summæ cardinem felicitatis. 34 Est ne aliquid tibi [c] te ipso pretiosius? 35 Nihil, inquies. 36 Igitur si [d] tui compos fueris, 37 possidebis 38 quod nec tu amittere umquam velis,

Interpretatio.

a *vestram mentem.* b ô Boëti. c *tuâ* | *mente.* d *tuæ mentis.*

Notæ.

32. *Liquet igitur*, &c.] Philosophia ex prædictis exemplis concludit, quod probandum susceperat à notâ 18. felicitatem hominum præsentem nec adeo absolutam esse, ut *non anxios tota delectet*, nec adeo perennem, ut *apud æquanimos perpetua perduret.* Jam ipsa Philosophia ad id, unde digressa fuerat, reversa ipsum Boëtij animum considerabit.

33. *Quid igitur*, &c.] IV. Philosophia commendat animum Boëtij, atque primùm *Mortales* frustra *extra se petere*, ut in amicis, uxore, liberis, uno verbo in corpore, quam habent *intra se*, videlicet in mente, *positam felicitatem*: deinde addit eosdem mortales *errore insciticque confundi:* quod nimirum extra se quærant, quam intra se habent, felicitatem: ubi notandum errorem & insciticm differre cùm in aliis, tum in hôc, quòd error omnis ab insciticâ oriatur, ita ut possit esse insciticia sine errore, sed non error sine insciticâ: postea promittit se ostensuram Boëtio summæ cardinem felicitatis; sive id in quo præcipuè versetur summa felicitas: quòd enim cardo sit, in quo janua vertitur, in usu est, ut id in quo negotium aliquod vertitur, vocetur cardo. Virg. 1. Æn. v. 676.

——— *Haud tanto cessabit cardine rerum.*

34. *Est-ne aliquid tibi teipso pretiosius?*] Quamquam Boëtius, ut quilibet alius homo, corpore constet & mente conjunctis, nihilominus relicto corpore Philosophia Boëtium ad unam mentis suæ considerationem revocat, quasi ad primum beatitudinis, quam quærit, fontem: idque vocat totum Boëtium: *tibi, teipso*: sicut Apostolus Roman. 7. *infelix homo*, inquit, *quis me liberabit de corpore mortis hujus? Est-ne igitur*, inquit Philosophia Boëtio, *aliquid tibi teipso pretiosius?*

35. *Nihil.*] Inquit Boëtius: quicquid enim divinitus factum naturali lumine novi, id aut mea mens est, aut corpus quod vulgo dicitur materia: sed mea mens vel ex ipso, est corpore sive materiâ pretiosior, quòd materiam hanc, à quâ ipsa cogitari nequit, cogitet ipsamque ad arbitrium huc illuc que, sæpius cogitando, versetur.

36. *Igitur si tui compos fueris.*] Si tuæ mentis tantam habueris & notionem & potestatem, ut illâ notione ductus hâc potestate numquam abutaris: *compos* enim & *impos* dicuntur à *potis:* unde dicimus *compotem* & *impotem*: sicut ratiocinatur Varro: *potis* autem dicitur vel à *pateo* quòd pateat illi quicquid velit, vel à Doricâ præpositione *πὸτι juxta*, quòd quæ juxta nos sunt, in nostrâ censentur potestate, ut placet Vossio: nam, inquit Servius ad Ecl. 9. Virg. *quomodo victores dicimus voti compotes, qui quod volunt faciunt; sic victos è contrario vocamus impotes, qui non possunt facere quod volunt.*

37. *Possidebis.*] In tua potestate erit.

38. *Quod nec tu amittere unquam velis.*] Crescente enim tuæ mentis adeoque tuæ originis notione, crescet & tuus in tuam mentem tuamque originem amor: cùm exteriora bona tantò minùs amentur, quantò magis cognoscuntur.

39 nec fortuna possit auferre. 40 Atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse, sic collige: 41 Si beatitudo est summum naturæ bonum [a] ratione degentis, nec illud est summum bonum, quod eripi ullo modo potest; quoniam præcellit id, quod
5. nequeat auferri: manifestum est, quod [b] ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare non possit. 42 [c] Ad hæc, [d] quem caduca ista felicitas vehit, vel scit eam, vel nescit esse mutabilem. Si nescit, quænam beata sors esse potest ignorantiæ cæcitate? Si scit, metuat necesse est, ne amittat, quod amitti posse non dubitat: quare conti-
10. nuus timor non sinit esse felicem. An [e] vel si amiserit, negligendum putat? sic quoque perexile bonum est, quod æquo animo feratur amissum.

Interpretatio.

a *mentis ratione prædita.* b *fortuna inconstans esse non possit beatitudo.* c *præterea.* d *qui hâc felicitate mortali afficitur, hic* e *etiamsi.*

Notæ.

39. *Nec fortuna possit auferre.*] Mens enim tua tuaque proinde cogitatio ita sunt tui juris, nihil ut in eas inconstans fortuna possit. Potest quidem fortuna quam jactat suam felicitatem tibi optandam proponere: sed persuadendo te fallere non potest nisi volentem: non priùs autem id volueris, quàm immemor tuæ mentis ejusque originis, specie caducorum bonorum veluti occæcatus fueris.

40. *Atque ut agnoscas*, &c.] Philosophia tandem, propositâ mente humanâ bonisque externis, quibusdam argumentis probat veram felicitatem in mente potiùs, quàm in cæteris bonis versari: quæ quidem argumenta ut percipiantur, notandum apud Philosophos Morales summum bonum duplicis esse generis: aliud quidem in genere Rei: aliud in genere Modi. Prius est res summè perfecta: unde nihil est aliud quàm Deus: quare Propheta rex Psal. 143. descriptione factâ potentûm, quorum *filij*, inquit, *sicut novellæ plantationes in juventute suâ; filiæ compositæ, circumornatæ sicut similitudo templi; promptuaria plena eructantia ex hoc in illud; oves fœtosæ abundantes in egressibus suis; boves crassæ; in quorum plateis non est ruina maceriæ, neque transitus neque clamor*; quos denique *beatos dixerunt*, addit: *beatus populus cujus dominus Deus ejus.* Posterius verò, quod aliter vocatur *felicitas* sive *beatitudo*, nobis videtur posse definiri cogitatio mentis Deo constanter adhærentis: quòd huic solùm cogitationi convenire possit, quicquid naturali lumine cognoscitur convenire felicitati: sicut fusiùs alibi probavimus. Hic autem non agitur de priori, sed tantùm de posteriori summo bono, quippe quod dicitur *naturæ ratione degentis*, hoc est mentis humanæ modus.

41. *Si beatitudo*, &c.] Primum argumentum, quod potest sic proponi. Quod bonum eripi potest, hoc est, invito eo cujus est, amitti, illud non est summum bonum; ne quidem in genere modi: quandoquidem in hôc ipso genere melius est illud quod eripi non potest. Atqui omne fortunæ bonum eripi potest: propterea enim fortuna instabilis est. Contrà verò bonum mentis cujusmodi est virtus, non potest eripi, hoc est, invito eo cujus est, amitti.

42. *Ad hæc.*] Secundum argumentum, quod potest sic institui. Quicumque, fortunâ dante, felix habetur, hic vel scit vel nescit, se invito, hanc fortunæ felicitatem esse mutabilem: sed quovis modo se habeat, revera felix non erit: si enim nescit, hanc fortunæ felicitatem sic esse mutabilem, hic versa-

45 Et quoniam tu idem es, cui perſuaſum atque inſitum permultis demonſtrationibus ſcio, menteis hominum nullo modo eſſe mortaleis: cumque clarum ſit, fortuitam felicitatem corporis, morte finiri: dubitari nequit, ſi hæc [a] auferre beatitudinem poteſt, quin omne mortalium
5. genus in miſeriam, mortis fine, labatur. Quod ſi multos ſcimus beatitudinis fructum non morte ſolùm, verùm etiam doloribus, ſuppliciiſque quæſiſſe, quonam modo præſens vita facere beatos poteſt, quæ miſeros tranſacta non efficit?

Interpretatio.

a *mors*,

Notæ.

bitur in *ignorantiæ cæcitate*, quâ ſtante nulla *beata ſors* eſſe poteſt. At ſi ſcit, hanc fortunæ felicitatem ſic eſſe mutabilem, idem hanc felicitatem aut timebit amittendam, aut dolebit; aut ſaltem negliget amiſſam, ſed ut timor, ſic dolor non ſinit eſſe felicem, nec magni faciendum, *quod æquo animo feratur amiſſum.*

45. *Et quoniam*, &c. | Tertium argumentum quod ſic diſponi poteſt. Quæcumque felicitas morte finiri poteſt, hæc non niſi nomine tenus felicitas eſt: ſiquidem felicitas vera, non ſecus ac ipſa mens humana, cujus eſt, quamque ut *inſitum* ſic *multis demonſtrationibus perſuaſum eſt eſſe immortalem*, immortalis eſſe debet. Atqui felicitas fortunæ, ut pote quæ corporis eſt, morte finiri poteſt: unde plures alterius *beatitudinis fructum, non morte ſolùm, verùm etiam doloribus, ſuppliciiſque quæſierunt*; idque eò potiùs, quòd vita hæc temere credatur felicitas: ſi enim vita hæc felicitas vera fuerit, neceſſe eſt, ut mors, quæ eſt hujus felicis vitæ privatio, vera miſeria habeatur.

METRUM IV.

CARMEN conſtans duplici genere verſuum alternorum, quorum prior Anacreontius poſt primum pedem, qui poteſt eſſe vel ïambus, vel ſpondeus, vel etiam anapæſtus, duos ïambos habet cum ſyllabâ ſuperſtite; poſterior Pherecratius ſpondeum, dactylum, & ſpondeum: excipitur tamen verſus octavus, cujus primus pes eſt anapæſtus.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA, exemplo ædium, quæ perennes non ſunt, ſi aut ſublimiores, ventis percutiantur, aut depreſſiores, arenis immergantur, docet pari prudentiâ & ſummas & infimas conditiones homini eſſe fugiendas, ut quietus tutuſque vivat.

QUISQUIS volet perennem
Cautus ponere ſedem,

INTERPRETATIO.

Quicumque optat tutus locare domum | perpetuam,

NOTÆ.

1. *Perennem ſedem.* | *Domum per annos plures duraturam: ſedes* enim apud Latinos auctores, præſertim poëtas, ſignificat domum: *perenne* verò à pluribus annis, per quos durat, dicitur: hinc *perennare* idem quod *diu perſeverare*: hinc Anna Perenna, cui veteres vota faciebant, ut annare perennareque commodè liceret, auctore Ovidio 3. Faſt.

2. *Cautus.* | *Tutus*: nam *cautus* à *cavere*: *cavere* autem judicio Varronis à *cavo*; quòd *priſci illi*, inquit Pontanus, *qui Latium etiam ante Aborigines tenuere plerique in cavernis habitabant, quæ à cavando eſſent dicta; iis autem & æſtus cavebant & frigora, pleraque etiam alia incommoda, in illiſque ſe & ſua cautiùs tutabantur*: hinc *cavere*, *cautio*, *cautor* à Juriſconſultis dicuntur de iis, quibus divitiæ tutæ fiunt & ſecuræ Quoniam verò vir prudens, cogitationibus ſuis veluti proſpiciens, ſe ſuaque tuetur, idcirco *cautus*, *catuſque* vocari ſolet. Horat. de arte.

——— *An omnes*
Viſuros peccata putem mea, tutus & extra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam.

Et li. 1. Carm. od. 10.

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formâſti catus, & decoræ
More palæſtræ.

Stabiliſque, nec ſonori
Sterni flatibus Euri,
Et fluctibus minantem
Curat ſpernere Pontum;
Montis cacumen alti,
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus Auſter
Totis viribus urget;

Interpretatio.

quique ſtudet conſtans, & non disjici flaminibus ſtrepentis Euri, & tumere mare exundans veluti *intentans ruinam* ſuis *æſtibus*, ille patiter *fugiat verticem montis elati*, & *arenas bibaces. Auſter impetuoſus omni conatu vexat illum* verticem:

Notæ.

3. *Stabiliſque.* | *Immotus & conſtans*, ſuis videlicet, ſedibus. Cùm autem corpus quiete ſemel donatum æternùm quieſcat, donec ab alio de ſuâ quiete dimoveatur, ideo duobus duntaxat modis domus fundata poteſt ruere: primùm quidem motu ſenſili corporum incurrentium v. g. vento: deinde proprio pondere, fluentibus ſcilicet iis, quibus domus niti videbatur, fundamentis: Hinc nunc fit mentio *ventorum, fluctuum marinorum, cacuminis montis, & bibularum arenarum.*

4. *Flatibus Euri.* | Eurus, inquit Agellius, ventus eſt ab oriente verno, id eſt, æquinoctiali veniens. Latinis dicitur ſubſolanus. Hic non abs re dicitur *ſonorus:* quòd enim vehementiori impetu feratur, ſolitum aëris ab ortu ad occaſum fluentis curſum ſecutus, propterea ſonum ingentem edit. Unde Virgil. 2. Georg. v. 441.

Quos animoſi Euri aſſiduè franguntque feruntque.

6. *Pontum.* | Poutus generatim quodlibet mare, ſpeciatim Euxinum: fortè quia utrumque plenum laboris: πόνος enim *labor* potuit eſſe otigo τῆς πόντε: quicquid ſit.

7. *Montis cacumen alti.* | Cacumen, vertex eſt cùm arborum tum montium: quòd plures ejuſmodi corporum partes ſurgendo in unum acumen coëant: cacumen autem nunc dicitur *montis alti;* quia quò mons altior eſt, eò prædictis ventorum flatibus magìs impellitur, adeoque domus hîc fundata ruinæ magìs foret obnoxia.

8. *Bibulas vitet arenas.* | *Quæ videlicet aquas ſorbere poſſint*: quòd enim his arenis intercipiatur aër vel quodlibet aliud corpus quod aquæ ſubeunti, ut pote graviori, locum cedat, propterea ſi arenis iſtis imponantur ædificia ipſis aquis longè graviora, eadem ædificia fatiſcentibus fundamentis ſtatim corruent. Lucretius l. 2. *arenam* dixit *bibulam*,

Litoris incurvi bibulam lavit æquor arenam.

9. *Illud protervus Auſter urget.* | *Illud montis cacumen Auſter impetit.* Auſter eſt ventus ex plagâ cœli meridianâ flans. Quod autem Auſter ex terris in ſublime ſæpius flet, quemadmodum Boreas oppoſitus è contrario ex ſublimi in terras; idcirco Auſter rectum iter, quoad poteſt, inſiſtens in ſummos montium vertices ſæpius videtur incurrere: & propterea nunc appellatur *protervus* à *proterendo*, quia altiora corpora ſibi objecta ſolet proterere. Seneca in Agam. v. 90.

——— *Nubibus ipſis*
Inſerta caput turris pluvio
Vapulat Auſtro: denſaſque nemus
Spargens umbras annoſa videt
Robora frangi.

Hæ pen-

Hæ pendulum ſolutæ
Pondus ferre recuſant.
Fugiens periculoſam
Sortem ſedis amœnæ,
Humili domum memento
Certus figere ſaxo.
Quamvis tonet ruinis
Miſcens æquora ventus,
Tu conditus quieti
Felix robore valli,

INTERPRETATIO.

hæ verò arenæ *disjunctæ renuunt portare onus ſuſpenſum.* Sic tu *vitans eventum incertum conditionis*, ut videtur, *gratæ, recogita ſtabilis fundare ædem petrâ depreſsâ.* Tum *licet ventus reboet, turbans maria naufragiis, tu abditus munimine conſtantis aggeris, eris beatus,*

NOTÆ.

11. *Hæ pendulum ſolutæ pondus ferre recuſant.*] *Hæ arenæ à ſe invicem disjunctæ impoſitum pondus non poſſunt ſuſtinere.* Nimirum ſicut libræ, duæ ſunt lances alternis ſic mobiles, ut ſi altera graviori pondere onuſta deorſum deprimatur; altera ſurſum attollatur neceſſe ſit: ita in terrâ, aquâ, & aëre quem ſpiramus, corpora adeo ſeſe ſuſtinent æquatis ponderibus, ut ſi alterum fuerit gravius, id propendeat, altero depreſſo: ſicut infinitis exemplis demonſtrari poſſet. Ædes autem arenis impoſitæ longè graviores ſunt eo liquore, quo interpoſito arenæ molleſcunt.

Hôc eodem exemplo uſus eſt Chriſtus Dominus Matth. 7. *Omnis*, inquit, *qui audit verba mea hæc & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluvia & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.*

13. *Fugiens periculoſam ſortem ſedis amœnæ.*] *Haud aliter qui vitare cupit eventum incertum conditionis, quæ videtur jucunda: Sors* quippe, inquit Tullius l. 2. de divin. *idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod teſſeras: in quibus temeritas & caſus, non ratio & conſilium valet.* Hinc ſortilegi dicebantur, qui ductis, pueri manibus, ſortibus prædicerent futura. Hinc etiam quod in unam vel oppoſitam partem flecti poteſt incertum, illud ſors dici conſuevit: hujuſmodi autem eſt ſedes amœna, quam idcirco Philoſophia hîc vocat *periculoſam.*

15. *Humili domum memento certus figere ſaxo.*] Loca domum in *ſaxo humili*: in *ſaxo* quidem, ut firmo domus nitatur fundamento: *humili* verò, ut tempeſtatibus minùs ſit obnoxia.

17. *Quamvis tonet ruinis miſcens æquora ventus.*] *Ventus tonat*, cùm tonitruo ſimilis magnum excitat ſonitum. *Miſcet* autem *æquora ruinis*, cùm naufragus naves cæteraque corpora mari impoſita proſternit.

19. *Conditus.*] *Abſconditus:* quemadmodum Virgil. 1. Georg. v. 441.

Ille ubi naſcentem maculis variaverit ortum
Conditus in nubem.

20. *Felix robore.*] Robur quamcumque corporis fortitudinem ſignificat: unde quòd quercus ſylveſtris inter cæteras arbores fortiſſima videatur, idcirco hæc *robur* appellatur.

20. *Valli quieti.*] Vallum murus eſt è terrâ ad foſſæ oram aggeſtus, crebris ſudibus ſive palis munitus: quamobrem duæ ſunt valli partes, nempe agger ſive terra, & pali ſive ſudes, quare vallum quietum eſt.

Duces ſerenus ævum,
Ridens ætheris iras.

Interpretatio.

contemptiſque cœli furoribus, ages vitam | tranquillam.

Notæ.

21. *Duces ſerenus ævum ridens ætheris iras.*] *Vitam duces tranquillam contempto cœli impetu.* *Ævum* enim ſignificat vitam, ut apud Virg. 4. Geor. v. 206.

Ergo ipſas quamvis anguſtus terminus ævi
Excipiat.

Et *ira*, quippe quam inſolitus corporis motus comitari ſolet, non rarò violentos non ſolùm hominis, ſed & beſtiarum, imò etiam inanimatorum | corporum motus ſignificat.

Et hôc etiam exemplo uſus eſt Chriſtus, prædicto cap. 7. Matth. *Omnis*, inquit, *qui audit verba mea & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra petram.*

PROSA V.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA jam validioribus utens argumentis probat, generatim divitias, speciatim pecuniam, gemmas, agros, vestes, famulos, cæteraque id genus, quamvis constarent, mentis humanæ bona non esse, sed potiùs mala, quibus quantò cupidiùs eadem mens fruitur, tantò minùs felix est.

SED quoniam rationum jam in te mearum fomenta [a] descendunt, paullo validioribus utendum puto. [1] Age enim, si jam [2] caduca & [3] [b] momentaria fortunæ dona non essent, quid in eis est, quod aut vestrum umquam fieri queat, aut non perspectum consideratumque [c] vilescat? [4] Divitiæ-ne vel vestri [d], vel sui naturâ pretiosæ sunt?

INTERPRETATIO.

a *mentem subeunt.* b *fluxa.* c *sordescat.* d ô homines.

NOTÆ.

1. *Age.*] *Age adverbium* dici solet: sed nobis videtur *imperativum* verbi *ago:* non secus atque *fac* verbi *facio:* propterea si uni tantùm loquamur, dicimus, *age;* si pluribus, *agite:* hinc voce hâc exhortamur auditorem ad cogitandum, loquendum, aut faciendum. Ad cogitandum quidem ut apud Virgil. Geor. 3. v. 42.

Te sine nil altum mens inchoat: en age segnes
Rumpe moras.

Ad loquendum: ut Æneid. 6. v. 343.

Dic age: namque mihi fallax haud antè repertus.

Ad faciendum: ut Georg. 1. v. 63.

——— *Ergo age terra*
Pingue solum primis extemplo à mensibus anni
Fortes invertant tauri.

2. *Caduca.*] *Caducum* à *cadendo* dictum: unde id significat, quod aut lapsum est, aut labitur, aut lapsurum est. Sic Virgil. Æn. 6. v. 481. de lapso,

——— *Belloque caduci*
Dardanidæ.

Geor. 1. v. 368. de labente,

Sæpe levem paleam & frondes volitare caducas.

Et Æn. 10. v. 622. de lapsuro,

Si mora præsentis leti tempusque caduco
Oratur juveni.

3. *Momentaria.*] *Fluxa:* hâc voce utitur S. Ambrosius: sed eamdem non potui invenire apud Latinos auctores, quos vocant *classicos.*

4. *Divitiæ-ne vel vestri, vel sui naturâ pretiosæ.*] 1. Philosophia probat, generatim divitias non esse aliquod mentis humanæ bonum, non solùm quòd

Quid earum [a] potius, [5] aurúm-ne, an vis congestæ pecuniæ? Atqui hæc effundendo magis, quam coacervando meliùs nitent: siquidem avaritia semper odiosos, claros largitas facit. Quòd si manere apud quemquam non potest, quod transfertur in alterum: tunc est pretiosa pecunia, cùm translata in alios, largiendi usu desinit possideri. At eadem si [b] apud unum, quanta est ubique gentium, congeratur, cæteros sui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter multorum replet auditum; vestræ verò divitiæ, nisi comminutæ, in plureis transire non possunt. Quod cùm factum est, pauperes necesse est faciant, quos relinquunt. O igitur angustas, inopesque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine ceterorum paupertate non veniunt!

Interpretatio.

a *pretiosius.* b tanta.

Notæ.

omne fortunæ bonum, cujusmodi sunt divitiæ, extra mentem est attentiusque consideratum sordescit, ut jam dixi; sed etiam quòd nullæ divitiæ pretiosæ sunt. Pretiosum ergo nobis id dicitur; quod in nostrâ existimatione versatur: hâc enim nostrâ existimatione fit, ut illius comparandi causâ, quod à nobis poscitur, pretium solvamus: unde *pretiosum* dictum est. Duobus autem modis aliquid versari potest in nostrâ existimatione, pro duplici modo, quo sese habere possunt ideæ, ex quibus veluti ex quadam materiâ illa existimatio, ut pote judicium, constat. Primùm quidem propter *sui naturam*: quando scilicet prædictæ ideæ ita claræ sunt & distinctæ, nihil ut involvant præter id quod à rebus cogitationi subjectis, ut pote earumdem causis, acceperunt. Deinde verò propter *vestri*, ô homines, *naturam*: cùm videlicet illæ ideæ, præter id quod à rebus cogitationi objectis habent, ipsum judicantis præjudicium involvunt. Optimè igitur Philosophia quærit, an *divitiæ pretiosæ* sint *vestri*, *vel sui naturæ*; tum pro comperto ponens divitias *sui naturâ pretiosas* in numero bonorum non esse, sequenti pecuniæ, gemmarum, agrorum, vestium, & famulorum enumeratione probat easdem divitias nequidem *vestri naturâ pretiosas* inter bona esse recensendas.

5. *Aurúm-ne, an vis congesta pecuniæ?*] II. Philosophia speciatim dictura de quibusdam divitiarum generibus, nimirum de pecuniâ, gemmis, agris, vestibus, & famulis, incipit à pecuniâ; quam idcirco dicit non haberi posse pretiosam, quod nec *diffundi* possit, juxta ejus institutum, quin *largiendi usu desinens possideri* ipsum dantem pauperet: nec *congeri avaritiâ*, quin *cæteros sui inopes faciat*, in hôc ipsâ voce, rerum omnium tenuissimâ, tenuior, cùm *vox tota pariter multorum repleat auditum:* Nec mirum: quandoquidem vox, ut pote sonus, versatur in quodam tremore aëris, qui quòd liquidus sit, ab uno homine loquente undique commoveri potest: pecunia autem est numus ex ære primùm, deinde ex auro argentó-ve confectus, quo statutis legibus res propter facilius commercium permutari possunt: licet autem plura corpora simul moveri possint, idem tamen corpus non potest pluribus simul locis circunscribi.

[5] An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed si quid est in hôc splendore præcipui, gemmarum est lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid est enim carens animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ rationabilique naturæ pulcrum esse jure videatur? quæ tametsi conditoris operâ, suique distinctione postremæ aliquid pulcritudinis trahunt, infra vestram tamen excellentiam collocatæ, admirationem vestram nullo modo merebantur. [7] An vos agrorum pulcritudo delectat? Quid ni[a]? Est enim pulcerrimi operis pulcra portio. Sic quondam sereni maris facie gaudemus: sic Cœlum, Sidera, Solem, Lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit[b]? num audes alicujus talium splendore gloriari? An vernis floribus ipse distingueris? aut tua in æstivos fructus intumescit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet esse fortuna, quæ à te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animantium proculdubio debentur alimentis. Sed si, quod naturæ satis est, replere indigentiam velis, nihil est quod fortunæ affluentiam peris. Paucis enim, minimisque natura contenta est: cujus satietatem si superfluis urgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium.

Interpretatio.

a dicit Boëtius. b ait Philosophia.

Notæ.

6. *An gemmarum fulgor oculos trahit?*] III. Philosophia gemmas dicit menti humanæ non debere esse pretiosas, quòd lumen, quo gemmæ splendent, non sit hominum, sed illorum duntaxat affectio corporum, quæ, cùm *inanimata* sint, sic infra mentis humanæ *excellentiam collocata sunt*, ut hominis *admirationem nullo modo mereantur*. Nimirum gemma est lapis, qui instar vitri pellucens, lumen ideo transmittit, quòd antè liquatus fuerit, quàm lapidesceret. Hinc si aliquid metalli, alteriúsve corporis opaci, gemmæ adhuc liquescenti infundatur, gemma pellucere minùs apta coloratur: hinc suus est gemmarum sive pellucentium, sive relucentium fulgor, quo oculi ita moventur, ut mens ipsa ad gemmas primùm spectandas, deinde admirandas, & aliquando etiam amandas excitetur, donec exuta omni præjudicio, advertat hìc nihil aliud esse, quàm motum, non solùm ipsa mente, à quâ cogitatur, inferiorem; sed ipsi etiam corporum vitæ, quæ in perenni continuataque motione versatur, longè postponendum.

7. *An vos agrorum pulcritudo delectat?*] IV. Philosophia addit, neque etiam agros prædictæ menti esse debere pretiosos: quia cùm ager dicatur territorium, quod diligentiùs cultum fruges affert, ager pretiosus menti haberi nequit, nisi aut sua magnitudine, quatenus terminis longissimis circunscribitur; aut suâ figurâ, quatenus tumoris expers, ceu cylindro æquatus fuerit; aut suo motu, quatenus non modò fertilis, sed etiam fructuosus fuerit: *agro bene culto*, inquit Tullius, *nil potest esse nec usu uberius, nec specie ornatius*. Atqui nullo ex his modis ager menti humanæ pretiosus esse potest. Non suâ magnitudine: nam *Luna*, *Sol*, *sidera*, *Cœlum*, quæ tamen ipsi menti pretiosa non videntur, *pulcerrimi operis portio* sunt quolibet agro major. Non etiam suâ figurâ planâ: siquidem *mare*: quod nihilominus tanto

Jam verò [8] pulcrum variis fulgere veſtibus putas? quarum ſi grata intuitu [a] ſpecies eſt, aut mareriæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. [9] An verò te longus ordo famulorum facit eſſe felicem? Qui ſi vitioſi moribus ſunt, pernicioſa domûs [b] ſarcina, & ipſi domino vehementer inimica: ſin verò probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum, quæ in tuis computas bonis, tuum eſſe bonum liquidò monſtratur. Quibus ſi nihil ineſt appetendæ pulcritudinis, quid eſt, quòd vel amiſſis doleas, vel læteris retentis? Quod ſi naturà pulcra ſunt, quid id tua refert? Nam hæc per ſe à tuis quoque opibus [10] [c] ſequeſtrata placuiſſent. Neque enim iccirco ſunt pretioſa, quòd in tuas venere divitias: ſed quoniam pretioſa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluiſti.

Interpretatio.

a *forma.* b *onus.* c *ſejuncta.*

Notæ.

in pretio non eſt, dum tranquillum eſt & *ſerenum*, aquis æquali pondere libratis, non ſolùm agro, ſed quolibet alio corpore plano planius eſt: *quid enim tam planum videtur*, ait Tullius 2. Acad. *quàm mare? ex quo etiam æquor illud poëtæ vocant.* Non denique ſuo motu, ſive *florens*, ſive etiam *fructuoſus*: quoniam flores fructuſque agrorum extra hominem ſunt; aut ſi horum pars quædam ipſum hominis corpus inſtar alimenti ſubeat, hæc tam parva eſſe debet, ut *ſi naturæ ſatietatem ſuperfluis urgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiat, aut noxium.* Lucretius l. 5.

Quod ſi quis verâ vitam ratione gubernet:
Divitiæ grandes homini ſunt, vivere parcè,
Æquo animo: neque enim eſt umquam penuria parvi.

8. *Pulcrum variis fulgere veſtibus.*] V. Philoſophia probat, neque etiam veſtes menti noſtræ habendas eſſe pretioſas; quod quæ *veſtium grata intuitu ſpecies eſt*, hæc non ad noſtram mentem, ſed aut ad *materiæ naturam*, aut *ad ingenium* ſpectat *artificis.* Imo pulcerrima veſtis ne à minimâ quidem febre te poterit liberare. Lucretius l. 2.

Nec calidæ citiùs decedunt corpore febres,
Textilibus ſi in picturis, oſtroque rubenti
Iactaris, quàm ſi plebeiâ in veſte cubandum eſt.

9. *An te longus ordo famulorum.*] VI. Philoſophia pariter demonſtrat, famulorum turbam prædictæ menti non eſſe pretioſam: quia famuli iſti vel improbi ſunt, vel probi. Si improbi, tantum abeſt, ut domino pretioſi ſint, ut potiùs *pernicioſa domûs ſarcina, & domino vehementer inimica*, quippe qui lege divinâ tenetur famulum & à vitio retrahere & ad virtutem promovere. Hebr. 13. *ipſi enim domini pervigilant, quaſi rationem pro animabus reddituri.* Si verò probi: *quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur?* Quare Philoſophia meritò concludit beatum hominem non eſſe, quòd pecuniâ, gemmis, agris, veſtibus, & famulis abundet. Horat. Carm. 4. od. 9.

Non poſſidentem multa vocaveris
Rectè beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus ſapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejuſque leto flagitium timet,
Non ille pro caris amicis
Aut patriâ timidus perire.

10. *Sequeſtrata.*] *Sejuncta. Sequeſtratus* autem dicitur à *ſequeſtro*, hoc à *ſequeſter*, qui eſt arbiter inter utramque partem ſic medius, ut neutrius præju-

Quid autem [a] tanto fortunæ ſtrepitu deſideratis ? [11] Fugare, credo, indigentiam copiâ quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. [12] Pluribus quippe adminiculis opus eſt ad tuendam pretioſæ [13] ſupellectilis varietatem : verumque illud eſt, permultis eos indigere, qui permulta poſſideant ; contraque minimo [b], qui abundantiam ſuam naturæ neceſſitate, [14] non ambitûs ſuperfluitate metiantur. Ità-ne autem nullum eſt proprium vobis, atque inſitum bonum, ut in externis, ac ſepoſitis rebus bona veſtra quæratis ? [15] Sic rerum verſa conditio eſt, ut [16] divinum [c] merito rationis animal, non aliter ſibi ſplendere, niſi inanimatæ ſupellectilis poſſeſſione videatur ?

Interpretatio.

a *fortunam tuam frequenter appellando, tantoque concurſu quærendo.* b indigere eos. c *titulo.*

Notæ.

dicio actus judicet : quemadmodum Æn. 11. v. 133.

Bis ſenos pepigere dies & pace ſequeſtrâ Sed vox iſta, *ſequeſtratus*, quâ Arnobius l. 5. adv. gen. & Caſſiodorus l. 1. var. cap. 3. utuntur, purioris latinitatis non videtur.

11. *Fugare indigentiam copiâ quæritis.*] Id unum prætexunt quicumque vehementiori prædictorum ſtudio afficiuntur. Scilicet unuſquiſque homo ſuæ tenuitatis conſcius, pecuniâ, gemmis, agris, veſtibus, & famulis, veluti totidem ſatellitibus circundatus, his putat ſe poſſe ab omni hoſtium injuriâ liberari : ſed fallitur :

12. *Pluribus quippe adminiculis opus eſt.*] *Adminiculum* eſt auxilium, quod ad manum, ſive præſto eſt : quòd autem prædicta bona perpetuæ ſint corruptioni obnoxia, ideo quò plura poſſidemus, eò ad illa conſervanda plura nobis ad manum eſſe debent auxilia.

13. *Supellectilis.*] Supellex propriè eſt ornamentum aulæ, cujuſmodi ſunt aulæa, ſedilia, lintea, vaſa, cæteraque domûs utenſilia, quòd nimirum hæc pellibus involuta, à militibus, & fortè etiam à Legatis ad ſuos uſus portarentur : hìc autem ſupellectilis varietas eſt prædictorum bonorum externorum multitudo, nomine partis ad totum tranſlato.

14. *Non ambitûs ſuperfluitate.*] Non ſolùm præſidij causâ, ut dictum eſt, ſed ambitu etiam prædictis divitiis ſtudemus comparandis, rati nimirum nos eò majorem de nobis exiſtimationem in mente cæterorum hominum excitaturos, quò pluribus majoribuſque ejuſmodi bonis fruemur : Atque id ex eo evidens eſt, quod, ſi arbitraremur fore ut à nullo umquam homine videremur, nec gemmis, nec veſtibus, nec ullis ejuſmodi bonis ita inhiaremus.

15. *Sic rerum verſa conditio*] Mens quippe mea mei corporis forma eſt, ſed à Deo & propter ipſum Deum creata : quamobrem veluti media inter Deum conditorem, corpuſque conſors, ab utroque ſic informatur notionibus, ut ab utroque in ſuas trahatur partes : ſed heu ! cùm Deo unicè diligendo vacare deberet, infelici cùm propriæ infirmitatis, tum perturbationis pondere ad corpus primùm, deinde ad cætera corpori famulantia truditur, quâ quidem in re homo, *divinum merito rationis animal*, cæteris rebus creatis inſipientior, injuriam facere videtur & Deo & ſibi. Primùm quidem homo eſt

16. *Divinum merito rationis animal.*] Homo enim ut nemo neſcit, conſtat ex mente & corpore mutuò conjunctis : mens *ratio* ; corpus *animal* non rarò appellatur : ſed mente homo ſimilis eſt

Et [17] alia quidem suis contenta sunt : vos autem [a] Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis ; nec intelligitis, quantum conditori vestro faciatis injuriam. [18] Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit : vos dignitatem vestram infra infima quæque detruditis. Nam si omne cujusque bonum, eo cujus est, constat esse pretiosius, cùm vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestrâ existimatione summittitis [19] quod quidem haud immeritò [b] cadit. [20] Humanæ quippe naturæ ista conditio est, ut tum tantùm cæteris rebus, cùm se cognoscit, excellat : eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam cæteris animantibus sese ignorare, natura est : hominibus verò, vitio venit.

Interpretatio.

a homines. b *contingit.*

Notæ.

Deo : sicut statuitur Genes. 1. *faciamus*, inquit Deus, *hominem ad imaginem & similitudinem nostram* : quatenus videlicet mens nostra res est, instar Dei, cogitans : unde homines 2. Petri 1. *divinæ consortes naturæ* dicuntur : propterea nunc homo vocatur *animal merito* sive titulo *rationis divinum. Homines*, inquit Tullius de un. *Deorum immortalium quasi gentiles sunt, & divini generis appellantur, & omnium animantium tenent principatum.* Deinde idem homo est cæteris rebus creatis insipientior : quandoquidem.

17. *Alia quidem suis contenta sunt.*] Nam corpora inanimata, plantæ, bestiæ ipsæ finibus sibi divinitus præscriptis ita continentur, ut nec pecuniæ, nec gemmarum, nec agrorum, nec vestium, nec famulorum desiderio teneantur. Præterea idem homo injuriam videtur facere Deo :

18. *Ille genus humanum*, &c.] Cùm enim Deus, ut pote cujus sapientia infinita est, quolibet homine etiam sapientissimo sit sapientior, propterea ille homo injuriam facit Deo, qui ausus suum judicium divino anteponere, quam dignitatem Deus terrenis omnibus præstare voluit, hanc infra infima quæque detrudit. Atqui homo prædictis bonis inhians ita se habet. Bonum enim ita in perfectione versatur, ut quod cuique bonum, illud eidem, semetipso videatur perfectius, ut pote à quo perfici possit : neque etenim perfici potest, nisi à perfectiori. Quamobrem cùm pretiosum, ut supra dictum est, illud habeatur, quod in nostrâ est existimatione, cumque hæc existimatio non, nisi crescente rei subjectæ perfectione, crescere debeat, idcirco quicquid alicui bonum videtur, illud eidem pretiosius videatur, necesse est : quare homo summo famulorum, vestium, agrorum, gemmarum, pecuniæ, & cæterarum ejusmodi rerum abjectissimarum desiderio occupatus, res istas suâ etiam mente pretiosiores, perfectioresque esse existimat, adeoque suo conditori facit injuriam suo illo falso judicio ;

19. *Quod quidem haud immerito cadit.*] Quod quidem falsum judicium nec sine aliquâ causâ est, nec sine aliquo effectu : oritur quippe ex voluntariâ humanæ mentis ignoratione, quæ ignoratio, crescente illo judicio, crescentibusque adjunctis illi perturbationibus, crescit.

20. *Humanæ quippe naturæ*, &c.] Homo in hoc differt à cæteris animantibus, quod ille possit, cæteræ verò animantes non possint cogitare : quare quòd cæteræ animantes *sese ignorent*, hoc illarum *natura* est : quod verò homo se *ignoret*, id ejus *vitium* est, quate-

21. Quàm

[21] Quam verò latè patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis. At id fieri nequit. Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem, quæ sunt apposita, laudantur: illud verò his tectum, atque velatum in suâ nihilominus fœditate perdurat.

5. [22] Ego verò nego illud esse bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minimè, inquies. Atqui divitiæ possidentibus persæpe nocuerunt, cùm pessimus quisque, eoque alieni magìs avidus, quicquid auri usquam, gemmarumque est, se solum, qui habeat, dignissimum putat. Tu igitur, [23] qui nunc [a] contum gladiumque solicitus perti-

10. mescis, si vitæ hujus [b] callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cùm adeptus fueris, securus esse desistis!

Interpretatio.

a *longum fustem.* b *semitam.*

Notæ.

nus præcipitationi & præjudicio obsecutus, ad suam mentem animo non vult attendere: unde justo Dei judicio fit ut *infra bestias redigatur: nolite fieri* inquit David Psal. 31. *sicut equus & mulus quibus non est intellectus:* ut nimirum sui immemor, instar bestiæ, huc feratur, quò corpus rapit.

21. *Quàm latè patet vester hic error.*] Est quidem hic *error* sive falsum judicium, quatenus homo arbitratur, mentem suam ornari posse ornamentis alienis, videlicet pecuniâ, agris, gemmis, &c. *ipsa enim quæ sunt apposita, laudantur, quod verò his tectum atque velatum in suâ nihilominus fœditate perdurat:* cadavera putes pulcris condita sepulchris: stercora nivibus obducta. At ille *error latè patet*, non solùm ratione multorum hominum, qui illo inficiuntur, verùm etiam ratione diversorum motuum cùm animi tùm corporis, quorum errat ille est causa: quamobrem homo hôc ipso errore non modò Deo, ut probatum est, sed & sibi ipsi facit injuriam.

22. *Ego verò nego illud esse bonum, quod noceat habenti.*] Hæc Philosophiæ ratiociuatio interpretatione non indiget. Quod, inquit, nocet habenti, illud habentis bonum esse non potest: bonum quippe favere debet, non nocere. Atqui prædictæ divitiæ nocent habentibus, cùm in aliis, tum in hôc præsertim, quod *pessimus quisque eoque alieni magìs avidus, quicquid auri usquam gemmarumque est, se solum, qui habeat, dignissimum putat:* suâ videlicet perturbatione præsertimque avaritiâ occæcatus: unde per fas & nefas opibus studet acquirendis. Plautus in Captiv. Act. 2 Scen. 2.

Odi ego aurum: multa multis suasit perperam.

23. *Qui nunc contum*, &c.] Philosophia alludit ad hos versus Juvenal. Sat. 10. l. 4. v. 19.

Pauca licet portes argenti vascula puri
Nocte iter ingressus, gladium contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram,
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Latro autem nunc ille dicitur, qui vias obsidens viatoribus aufert opes, sæpe etiam vitam. Nimirum latro olim erat miles conductus sive satelles, sic dictus quasi *latero*, quòd stiparet principis sui latus. Quoniam verò ejusmodi homines suâ apud reges auctoritate abusi, viatores aggredi pecuniamque auferre non dubitabant, factum est, ut quicumque viatum obsessores, dicti fuerint latrones.

METRUM V.

CARMEN constans uno genere versuum, quorum quilibet tribus constat pedibus cum syllabâ superstite: tertius pes semper anapæstus: primus & secundus indiscriminatim spondeus, aut anapæstus.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA, posito discrimine inter vetera, novaque tempora, ait, idcirco ætatem Majorum nostrâ fuisse feliciorem, quòd illi minori, quàm nos, victûs, vestitûs, auri, & regni cupiditate tenerentur.

FELIX nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,

INTERPRETATIO.

Ætas prima hominum priscorum erat { *nimis beata*, *contenta* suis *arvis fertilibus*,

NOTÆ.

1. *Prior ætas.*] I. Philosophia ponit discrimen inter vetera & nova tempora. Poëtis quippe quatuor sunt Mundi ætates, nempe aurea, argentea, ærea, & ferrea, quòd quemadmodum ferrum ab ære; æs ab argento; argentum ab auro; sic nepotes à virtute majorum degenerant: unde Horat. l. 3. Carm. od. 6.

Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Hîc autem agitur de ætate aureâ, quæ idcirco vocatur *prior*: de quâ ætate quæ nunc dicuntur, hæc maximam partem dicta fuerunt à Virgil. 1 & 3. Geo'g. Tibullo l. 1. el. 3. Lucretio l. 5. Horatio Epod. od 16. Ovid. 1. Metam. Juvenali Sat. 6. &c.

2. *Contenta fidelibus arvis.*] II. Philosophia tractatura de victu, nimirum cibo potuque aureæ illius sive prioris ætatis, incipit ab ipsâ ejusmodi victûs causâ, nempe ab *arvis fidelibus*, quibus veteres illi contenti erant. *Arvum* autem, inquit Festus, *ager est necdum satus*: fidele verò id dicitur, quod votis respondens, expectationem posſessoris non frustratur: atqui aureâ illa ætate agri nec arati nec sati idipsum præstabant. Lucret. l. 5.

Nec robustus erat curvi moderator aratri
Quisquam: *nec scibat ferro molirier arva*,
Nec nova defodere in terram virgulta, neque altis
Arboribus veteres decidere falcibus ramos:
Quod Sol, atque imbres dederant, quod terra creârat
Sponte suâ, satis id placabat pectora donum.

Ovid 1. metam. v. 109.

Mox etiam fruges tellus inarata ferebat.

Nec inerti perdita luxu;
Facili quæ fera solebat
Jejunia solvere glande.
Non Bacchica munera nôrant
Liquido confundere melle,

Interpretatio.

neque dissoluta intemperie ignavâ, quæ consueverat, post longa jejunia, pasci glande expeditâ. Hi nesciebant vina, Liberi sive *Bacchi dona, permiscere* cum *melle fluido;*

Notæ.

3. *Nec inerti perdita luxu.*] Luxus hîc vitium est dissoluti animi, quòd hic variis suis cogitationibus, in contrarias veluti partes distractus, instar liquoris motu evanescentis dilui videatur: ut enim à *fluo* est *fluxus*; sic à *luo* est *luxus*: unde *luxuries*: sic Terentio *adolescens* dicitur *luxu perditus*. Ille autem *luxus* non abs re vocatur *iners*: nam *iners* quasi sine arte generatim significat rem omnem quæ est motûs expers: sicut Ovidio, *nec quicquam nisi pondus iners*. Atqui ille animi luxus primùm quidem cogitationes, deinde corporis ipsius humani motus rectos impedit.

5. *Jejunia solvere glande*] III. Philosophia commendans cibum prioris illius ætatis, breviter notat ea, quæ nostram inter & priscam victûs rationem animadverti possunt discrimina, quorum alia ad ipsa cibaria; alia ad horum modum pertinent. Primùm enim nostra cibaria exquisita esse solent & arte parata: prisca erant *facilia* & ab ipsâ naturâ suppeditata. Deinde nostra cibaria frequenter sumuntur, & sæpius nullâ instigante fame: prisca non nisi post *jejunia* eaque *fera* sive ad ultimum usque diem servata. Postremò nostra cibaria esse solent carnes, pisces, & optimum quodque fructuum terrestrium genus: prisca erant *glandes*, ignobile frugum vulgus; quod pluribus aliis cùm Oratorum, tum Poëtarum testimoniis confirmari potest. Virgil. 1. Georg. v. 8.

Chaoniam pingui glandem mutavit aristâ.

Et v. 159.

Concussaque famem in sylvis solabere quercu.

Lucretius l. 5.

Glandiferas inter curabant corpora quercus...
Ast odium cœpit glandis

Ovidius 1. Metam. Fab. 3. v. 103.

Contentique cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patulâ Jovis arbore glandes.

Hinc primi homines vocabantur βαλανοφάγοι καὶ ὑδροπόται *glandis edaces & aquæ potores:* hinc etiam communi ad agio antiquitus dicebatur ἄλις δρυός *satis quercûs.*

6. *Non Bacchica munera.*] IV. Philosophia meminit potûs aureæ illius ætatis, quem dicet versu undecimo fuisse aquam, *Potum quoque lubricus amnis:* unde præmittit hos veteres nec vinum *Bacchica munera*, nec mulsum *vinum melle mistum* noviisse. Vinum enim dicitur munus Bacchi, quòd Dionysius vini inventor dictus fuerit Bacchus sive Βάκχος ab ἰακὴ quod clamorem notat; quia fortè vinum ad loquendum primùm, deinde etiam ad clamandum potores excitet. Horat. Epist. l. 1. ep. 5.

Quid non ebrietas designat? operta recludit
Spes jubet esse ratas: in prælia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit: addocet artes.

Nec lucida vellera Serum
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubreis,
Potum quoque lubricus amnis,
Umbras altissima pinus.

Interpretatio.

neque inficere lanas candidas Serum populorum *succo* purpureo *Tyri. Gramen iisdem tribuebat soporem salutiferum; fluvius liquidus* tribuebat *potionem; pinus procera* tribuebat *umbras.*

Notæ.

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Mulsum autem est potio ex vino & melle permistis facta: unde Græcis οἰνόμελι & μελίκρατον appellatur. Nimirum quemadmodum vino recens inventa aqua, prior hominum potio, infusa fuit, juxta illud Virg. 1. Geor. v. 9.

Poculaque inventis Acheloia miscuit uvis.

Sic crescente gulonum libidine, eidem vino mel fuit immistum, sive ad voluptatem, sive etiam ad producendam vitam: potus quippe ille venas vacuas suâ lenitate mulcere fertur: ex quo fortè à *mulcendo* dicitur *mulsum.* Hinc Catius apud Horatium reprehendit Ausidium, non quòd mel falerno misceret, sed quòd falerno austero,

Ausidius forti miscebat mella Falerno
Mendosè, quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet, leni præcordia mulso
Prolueris melius.

Hinc etiam Asinius Pollio centesimum excedens ætatis annum, cùm ab Augusto hospite rogaretur, quanam maximè ratione illum corporis animique vigorem servasset, respondit, *intus mulso, foris oleo.*

8. *Nec lucida vellera Serum*] V. Philosophia transit ad primas Majorum vestes, quas designavit nominatis illorum toris & tentoriis: tori, erant herbæ; *somnos dabat herba salubres*; tentoria, arbores, *umbras altissima pinus:* quamobrem priùs dixit, hos veteres non novisse *vestes sericas*, aut *purpuram*, quâ tingerentur. Seres ergo sunt populi, quos inter duos amnes Hydaspem & Indum constitutos Orosius scribit l. 3. c. 23. Apud hos quædam sunt arbores tenuissimâ quadam lanâ onustæ: sicut plurimis gravissimorum Auctorum testimoniis probatur: ut Virgilij 2. Georg. v. 121.

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.

Senecæ in Oct. v. 667.

Nec Mæonia distinguit acu
Qua Phœbeis subditus Eurис
Legit Eois ser arboribus.

Claudiani Carm. 1. v. 179.

Stamine quod molli tondent de stipite Seres.

Sed gravis est disputatio de origine ejusmodi lanæ, an hæc ab arboribus, an potiùs à vermiculis illic degentibus? hoc ultimum videtur probabilius, ut bombyces apud istos populos, veluti apud nos stamen ab alvo gravidâ ducant. Eleganter rugosum ac sordidum illum vermem descripsit grande nostræ Universitatis decus Antonius Hallæus, his versibus,

Est olli mater sanies, dat frondea nutrix
Pabula, Thysbæo Morus polluta cruore.
Quem avidum ut clausus latebroso in carcere pavit
Ingluviem, totoque satur jam corpore turget,
Viscera tum vacuans paulatim hinc molle figurat
Lanicium; illuviemque modis in tenuia miris
Net fila, & teretem glomerans convolvit in orbem.

Nondum maris alta secabat,
Nec mercibus undique lectis
15. Nova litora viderat hospes.
Tunc classica sæva tacebant,

Interpretatio.

Nondum ullus homo *scindebat* navi *mare profundum*, *neque peregrinus*, *opibus undequaque quæsitis*, *conspexerat oras antè ignotas*. *Tunc cornua* belli *crudelia sile-*

Notæ.

Vt verò emeritus perfecit nobile pensum
Exanimo similis, pretiosâ ut conditus urnâ
Hîc jacet: at luci mox redditur; induit alas,
Iamque avis, & vermis, neutrumque, & denique monstrum est.

Purpura autem, quâ vestes sericæ tinguntur, vocatur *venenum Tyrium: venenum* quidem, quia liquor est è conchâ eductus, qui lanas, instar veneni viscera & venas subeuntis, ingressus has inficit: *Tyrium* verò, quòd Tyrus urbs Phœniciæ, muricis, prædictæ conchæ, piscatu fuerit celebris. Virg. 2. Geor. v. 465.

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

13. *Nondum maris alta secabat.*] VI. Philosophia commemorat aurum, quod commercio præsertim comparatur: commercium autem fit præcipuè ope famulantis maris, de quo nunc agitur. Sic Lucretius l. 5.

At non multa virûm sub signis millia ducta
Vna dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad saxa virosque.

Sic Tibullus l. 1. el. 5.

Nondum cæruleas pinus contempserat undas
Effusum ventis præbueratque sinum.
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Presserat externâ navita merce ratem.

Sic Ovidius 1. Metam.

Nondum cæsa suis peregrinum ut viseret orbem
Montibus in liquidas pinus descenderat undas:
Nullaque mortales præter sua litora norant.

Tria supersunt hîc notanda vocabula, videlicet *alta*, *mercibus*, & *hospes*. *Alta maris* significant mare profundum & à terris remotius. Sic Virgil. 1. Æn. v. 38.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti.

Et Æneid. 2. v. 203.

Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta.

Merx, sive, ut antiqui loquebantur, *mercis* à *mercando* dicitur: unde rem venalem significat eamque præsertim, quam nostri *mobilem du meuble* vocant, qualis vendi emique solet in nundinis hinc & inde lecta. Propterea Numen, quod veteri superstitione credebatur lucrorebusque istis emendis vendendisque præesse, dicebatur *Mercurius*, nec aliam fortè ob causam hic pingebatur sinistrâ virgulam, dextrâ sacculum numarium tenens, nisi quod mercatores his instructi, proficisci solent. *Hospes* denique sive ut primi latinitatis auctores dicebant, *hostis* is est, quem nunc peregrinum dicimus, Gallicè *un hoste*.

16. *Tunc classica sæva tacebant.*] VII. Philosophia agit de regno, cujus obtinendi vel amplificandi causâ buccinæ inflantur, arma sumuntur, multusque sanguis funditur. *Classica* igitur quasi *calassica* ab antiquo *calo*, *voco*, inquit Isidorus l. 18. c. 4. sunt cornua, quæ convocandi causâ erant facta: quemadmodum *classis* ab origine eâdem dicta, eam significat hominum multitudinem, quæ sive mari sive terrâ, sive domi, sive militiæ signo aliquo solet convocari:

Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hosticus ulla
Vellet prior arma movere,
Cùm vulnera sæva viderent,
Nec præmia sanguinis ulla?
Utinam modò nostra redirent
In mores tempora priscos!
Sed sævior ignibus Ætnæ
Fervens amor ardet habendi.

Interpretatio.

bant, nec sanguis gravibus inimicitiis effusus, consperserat arma horrenda: quare etenim ira hostilis tentasset à primis illis temporibus tractare nullum ferrum? quandoquidem primi illi homines *animadvertebant* fore ut *infligerentur plagæ crudeles, absque mercede* ullâ *cruoris effusi. Utinam nostra ætas nunc revertatur ad antiquum* illum *modum* vivendi. *Verùm æstuans libido bonorum caducorum, asperior flammis Ætnæis fervet* apud nos.

Notæ.

sic nostræ etiam scholæ, quòd sint cœtus discipulorum convocati, vulgo *classes* appellantur. Hîc autem *classica* sunt signa militiæ, ut apud Virgil. 2. Georg. v. 538.

Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat
Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
Impositos duris crepitare incudibus enses.

Cruor verò sanguis est non solùm qui corde ruit, sicut quibusdam placet (quandoquidem sanguis omnis è corde egressus ruit) sed qui extra venas effusus ut quiescit sic friget: *cruor* quippe dicitur à κρύος *frigus:* unde κρυερὸς *frigidus*. Quod cùm horrorem incutere soleat, sanguis propterea & *acerbis* duntaxat *odiis fundi, & fusus arma quæ tingit, facere horrida* nunc perhibetur: propterea etiam nemo, sanguinis fundendi gratiâ, *arma primùm voluerit movere*, nisi aliquod videatur sanguinis fundendi *præmium*; ut nunc dicitur, non fuisse in illâ priori ætate aureâ. Ovid. 1. Metam.

Non galeæ; non ensis erat, sine militis usu
Mollia securæ peragebant otia gentes.

Scilicet ut canit Lucretius l. 5.

Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.

23. *Utinam nostra redirent*, &c.] Ita quidem prior ætas moderata fuit circa victum, vestitum, aurum, & regnum: sed nostra in his omnibus cupiendis nullum videtur modum tenere: hinc minùs felicem vitam ducimus, justissimumque est illud Philosophiæ votum.

25. *Sævior ignibus Ætnæ amor ardet habendi.*] Mens quippe humana, hinc sui suæque perfectionis amans; inde verò suæ tenuitatis conscia naturaliter, non modò suum corpus, sed externas etiam res amore prosequitur, adeo ut ex se cæterisque ejusmodi rebus quædam sibi videatur fieri societas, cujus ipsa sit pars non ultima. Hinc cæteris hisce rebus studet aut conservandis, si habeat; aut comparandis, si iisdem careat, ita ut si contingat, hanc aliquâ ejusmodi rerum aut possessione aut spe spoliari, veluti de parte suæ societatis detractâ

Heu, primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti
Gemmaſque latere volenteis,

Interpretatio.

Heu, quiſnam ille fuit omnium *primus*, *qui eruit pondera auri abſconditi, & gemmas abſcondi natas*;

Notæ.

doleat, magis aut minùs, prout pars illa plutis aut minoris habebatur. Nec immeritò amor ille nunc dicitur *ignibus Ætnæ ſavior*: nam Ætna mons Siciliæ, vulgo *mont Gibel* perpetuo clarus incendio, frequentique ſtragè à Poëtis celebratus. Virgil. 1. Geor. v. 472.

Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam,
Flammarumque globos liquefactaque volvere ſaxa.

Illa autem perturbatio, quæ non minùs perennis eſt, quàm ignis Ætnæus, longè plures gravioreſque inducit calamitates. Virgil. 8. Æn. v. 324.

Aureaque ut perhibent, illo ſub rege fuere
Sæcula: ſic placidâ populos in pace regebat:
Deterior donec paulatim ac decolor ætas
Et belli rabies, & amor ſucceſſit habendi.

Ovid. 1. Metam. v. 128.

Protinus erupit venæ pejoris in ævum
Omne nefas: fugere pudor, verumque, fideſque
In quorum ſubiere locum fraudeſque dolique
Inſidiæque & vis & amor ſceleratus habendi.

27. *Primus quis fuit ille.*] Elegans locutio ad ſignificandam vim prædictæ perturbationis. Sic Tibullus l. 1. El. 10.

Quis fuit horrendos primus qui protulit enſes?

Sic Horatius l. 1. Carm. od. 3.

Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus nec timuit præcipitem Africum
Decertantem aquilonibus,
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti.

28. *Auri qui pondera tecti*] Rectè aurum ſuo notatur *pondere*, non ſolùm quia aurum omnium metallorum eſt graviſſimum: ſed etiam quia eſt omnium præſtantiſſimum, rectè quoque aurum dicitur *tectum*, præſertim inventoti, de quo nunc agitur: ſi quidem aurum intra viſcera terræ incluſum formatur.

29. *Gemmaſque latere volentes*] In gemmis, ut pote quæ cogitationis ſunt expertes, neque voluntas eſt, neque ullus appetitus: Sed ſi gemmarum originem naturamque adverras attentiùs, has credideris *velle latere*. Primò quidem gemmæ ſuâ origine videntur *velle latere*: hæ enim oriuntur in locis abditis, in aquis ſcilicet & in terrâ, ubi inſtar vitri liqueſcunt primùm, deinde in fragilitatem duratæ perlucent. Secundò eædem gemmæ ſuâ naturâ videntur *velle latere*: hæ enim aut tranſmiſſo lumine pellucent, aut remiſſo eodem lumine relucent. Si pelluceant, hæ aëra, quem ſpiramus, referentes, minùs ſunt aſpectabiles. Si verò reluceant, eædem oculorum aciem ita perſtringunt, ut fixis oculis undique non poſſint aſpici.

30. Pretiosa pericula fodit?

INTERPRETATIO.

quæ ambo sunt *pericula cara?*

NOTÆ.

30. *Pretiosa pericula.*] Aurum, & gemmæ *pretiosa* quidem sunt, saltem propter illud, quod homo de his habet præjudicium. At sunt *pericula*, non modò quandiu inclusa latent in natali sede, ex quâ non sine magno fodientis periculo possunt erui; sed etiam postquam effossa ab hominibus aut tenentur, aut quæruntur: quippe quæ ut corpori sic menti mortem sæpius afferunt. Virg. 3. Æn. v. 57.

—— *Quid non mortalia pectora cogis*
Auri sacra fames?

PROSA VI.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA ſpectatura Potentiam ex parte Potentis, Subditi, & ejuſdem proprietatis, videt Potentiam; 1. in improbo Magiſtratu vituperij, in probo non laudis majoris eſſe cauſam; 2. in ſola corpora ſic valere, ut Potens non minùs lædi poſſit, quàm lædere; 3. nec vitia fugare poſſe nec infirmitatem: ex quibus concludit Potentiam, non niſi abuſu nominis, in numero bonorum poni.

QUID autem [1] de dignitatibus potentiáque diſſeram, quas vos, veræ dignitatis ac poteſtatis inſcij, [a] cœlo exæquatis?

INTERPRETATIO.

a *ad cœlum uſque laudando attollitis.*

NOTÆ.

1. *De dignitatibus potentiaque.*] *Dignitates* & *potentia* ſive *poteſtas* hîc conjunguntur: quoniam non differunt niſi nomine: *Dignitas* autem, inquit Tullius 2. de Inv. eſt *alicujus honeſta auctoritas, quæ cultu, honore, & verecundiâ digna eſt.* Nimirum *Dignitas* dicitur à *digno: dignus*, ſive ut veteres ſcribebant *dicnus* à nomine Græco *δίκη jus*, ut dignus ſit ille, cui æquum eſt obſequi: cùm autem homo homini ſit par, æquum non poteſt eſſe hominem homini obſequi, niſi Deo, omnium hominum conditore & rege, jubente: hinc omnis dignitas ita a Deo eſt, ut Regi magiſtratibuſque imperantibus, tanquam perſonis vices Dei gerentibus ſubditi teneantur obſequi: Joannis 19. *non haberes poteſtatem adverſum me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Omnis anima*, inquit Apoſtolus ad Rom. 13. *poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt à Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt*, &c.

Dignitas ergo ſive poteſtas eſt quædam veluti forma, quæ propterea ſpectari poteſt ex parte Potentis, ex parte Subditi, & ex parte proprietatis, quæ Philoſophis minùs latinè loquentibus dicitur *effectus formalis:* atque ex triplici hôc capite Philoſophia deinceps probabit non ſolùm divitias, de quibus jam egit, ſed ipſam etiam *Potentiam* non ita habere rationem boni, ut qui his caruerit, ille propterea habendus ſit infelix.

2 Quæ si in improbissimum quemque ceciderint, quæ [a] flammis Ætnæ eructantibus, quod [b] diluvium rantas strages dederint? Certè, uti meminisse te arbitror, consulate imperium, quod libertatis principium fuerat, ob superbiam consulum vestri veteres abolere cupierunt, 5. qui ob eamdem superbiam priùs regium de civitate nomen abstulerant. At si quando, quod perratum est, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quàm probitas utentium placet? Ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus honor accedat.

Interpretatio.

a *igne voraciores.* b *aquâ rapidiores.*

Notæ.

2. *Quæ si in improbissimum.*] I. Philosophia agit de viro potente sive ut aiunt Philosophi de *subjecto potestatis.* Potens autem ille recens factus vel improbus est, vel probus. Si improbus fuerit, tantum abest, ut hic accedente potestate melior fiat ut potiùs, instar ignis vehementissimi, & aquæ rapidissimæ, idem magnas strages edat, abusus nimirum suâ auctoritate: testes sunt reges, consulesque Romani. Si autem fuerit probus, non propter potestatem probitas hujus; sed propter probitatem, potestas laudatur: verùm ad intelligendum id, quod nunc dicitur de *regibus* & *consulibus Romanis*, aliquid dicendum de imperio, & de vatiâ ejus formâ apud Romanos.

Imperium, Græcis πολιτεία, auctore Lipsio l. 2. polit. cap. 1. *est certus ordo in jubendo, & parendo. Triplex est*, inquit, *Principatus, Optimatum, & Populi status. Miscentur inter se, fateor, & remittuntur aut intenduntur: sed sic ut propendeat, & præponderet semper aliqua pars, à quâ jure ei nomen.* Principatus, est imperium unius, qui propterea vocatur rex aut princeps. Status Optimatum, est imperium plurium, qui quòd virtute cæteris videntur præstare, electione adipiscuntur magistratus. Status denique Populi, est imperium plurium, qui sorte solùm magistratus obtinent.

Has omnes Imperij formas experti sunt Romani. Primùm enim habuerunt reges, quorum *postremus*, inquit Florus l. 1. c. 7. *fuit Tarquinius, cui cognomen Superbo ex moribus datum. Hic regnum avitum, quod à Servio tenebatur, rapere maluit, quàm expectare, immissisque in eum percussoribus, scelere partam potestatem non melius egit, quàm acquisierat.* Deinde habuerunt consules: nam inquit idem cap. 9. *Bruto Collatinoque ducibus, & auctoribus, quibus ultione sui moriens matrona mandaverat, populus Romanus ad vindicandum libertatis ac pudicitiæ decus, quodam quasi instinctu deorum concitatus, regem repentè destituit, bona diripit, agrum Marti suo consecrat, imperium in eosdem libertatis suæ vindices transfert, mutato tamen & jure & nomine. Quippe ex perpetuo annuum placuit, ex singulari duplex: Ne potestas solitudine vel morâ corrumperetur: consulesque appellavit pro regibus, ut consulere se civibus suis debere meminissent.* Denique ut imperij Romani forma ab regibus antè ad consules venerat, sic auctore Livio, iterum mutatur ab consulibus ad Decemviros. Scilicet crescente prædictorum consulum superbiâ, aut potiùs nondum domitâ illâ populi Romani, quæ ex pastoribus originem duxerat, feritate tandem aliquando Consulibus successerunt Decemviri, qui quòd multa tyrannicè agerent, damnati sunt eorumque potestas, tertio, ex quo in rempublicam introducta fuisset, anno sublata est.

3 Quæ verò est ista vestra[a] expetibilis ac præclara potentia? Nonne ô[b] terrena ac mortalia contemplatis, quibus qui præsidere videamini? Nam si inter mures videres unum aliquem jus sibi, ac potestatem præ cæteris vendicantem; [c] quanto moveberis cachinno! 4 Quid verò si 5. corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos sæpe[d] muscularum quoque vel morsus, vel in secreta quæque reptantium necat introitus? Quo verò quisquam jus aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, & quod infra corpus est, fortunam loquor, possit exercere? Num quidquam umquam libero imperabis animo? Num 10. mentem firmâ sibi ratione cohærentem de statu propriæ quietis amovebis?

Interpretatio.

a *desiderabilis.* b *homines.* c *quantum* | *rideres.* d *muscarum vel minimarum.*

Notæ.

3. *Quæ verò est ista præclara potentia?*] II. Philosophia tractat de subditis, sive de materia circa quam prædicta potestas exerceri potest: quod Philosophis vocari solet *objectum potentiæ*. Subjecta autem illa potentiæ materia neque absolutè subest Potenti, neque tanta est, ut propterea potentia sit maximi facienda. Non, inquam, materia illa absolutè subest Potenti: quandoquidem omnes homines, ut pote ab eâdem causâ & propter eundem finem conditi, ita sunt pares, ut seclusâ divinâ voluntate, quâ alij aliis præsunt, non minus sit *ridiculum* hominem sibi arrogare auctoritatem in alios; quàm si *mus in murem* suum videres exercere imperium: quod hîc dicitur. At hæc subjecta materies tanta non est: licet enim subditus ex mente & corpore constet; non secus ac vir Potens; tamen sicut Potens suam non exercet potentiam, nisi corpore, verbo nimirum, aut facto; sic homo viro Potenti non subest nisi corpore: quemadmodum Christus docuit Lucæ 12. *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant*: Posse autem in corpus humanum tanti non est: partim quia corpore humano nihil imbecillius; partim etiam quia quod superior potest in corpus inferioris, idipsum inferiori esse potest materia virtutis; aut injuriâ tamen potest inferior in ipsum superioris corpus exercere.

4. *Quid, si corpus spectes, imbecillius homine.*] Primùm enim corpore humano imbecillius nihil reperiri potest: quandoquidem musca, exiguum animal, humano corpori mortem afferre potest, sive pungendo: sicut apes, præsertim verò crabrones vulgo *froilons*, Virg. 4. Geor. v. 236.

Illis ira modum supra est, laesaque venenum
Morsibus inspirant, & spicula cæca relinquunt
Affixa venis, animasque in vulnere ponunt.

sive etiam viscera subeundo, ut cantharides, de quibus Cicero epist. l. 9. ep. 21. *Caius*, inquit, *accusante L. Crasso cantharidas sumpsisse dicitur.*

Notari possunt hîc duo hæc nomina, *expetibilis* & *muscularum*, quorum testem Latinum non novi: mihi diceretur *desiderabilis* & *muscarum*. Tu videris.

Cùm liberum quendam [a] virum suppliciis se tyrannus adacturum putaret, ut adversum se factæ conjurationis conscios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, & in os tyranni sævientis abjecit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit esse virtutis. [6] Quid autem est, quod in alium facere quisquam possit, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accipimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. Regulus plures [b] Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: sed mox ipse [c] victorum catenis manus præbuit. Ullám-ne igitur ejus hominis potentiam putas, qui, quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit?

Interpretatio.

a *Zenonem, ut quidam aiunt; Anaxarchum, ut alij.* b *Carthaginensium.* c *ab ipsis victis in vincula conjectus est.*

Notæ.

5. *Cùm liberum quendam virum,* &c.] Deinde cruciatus, quos superior in corpus inferioris exercet, quædam esse possunt materia virtutis: sicut contigit Anaxarcho philosopho Democriti sectatori, de quo nunc Philosophia mentionem facit. Anaxarchus enim ille, ut ait Cicero 2. Tuscul. cùm in manus Cyprij Nycarcontis Regis incidisset, nullum genus supplicij deprecatus est, neque recusavit. Hic autem in pilam saxeam conjectus, ibique ferreis malleis contusus, tunde, inquit, tunde Anaxarchi follem: Anaxarchum enim non tundis: Tyranno porrò amputationem linguæ minitante, linguam dentibus abscissam in tyrannum expuit.

6. *Quid autem est quod in alium,* &c.] Postremò quod superior potest in corpus inferioris, idipsum non rarò inferior in corpus superioris potest: cujus rei multa sunt exempla, meminit Philosophia *Busiridis* & *Reguli.*

Busiris Neptuni ex Libyâ Epaphi filiâ natus, crudelissimus fuit Ægyptiorum tyrannus: hic enim hospites suos Jovi immolabat, ne illi quidem vati, à quo id consilij acceperat, parcens: sed cùm eadem insidias Herculi pararet, ab eodem Hercule, unà cum Amphidamante filio, præcone Chalbe, & ministris ad ipsas aras interfectus est. Virg. 3. Georg. v. 5.

—— *Quis aut Eurystea durum*
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Claudian. Carm. 3. v. 254.

O mites Diomedis equi! Busiridis aræ
Clementes!

Idem Carm. 18. v. 159.

Sic multos fluvio vates arente per annos,
Hospite qui caso monuit placare tonantem,
Inventas primus Busiridis imbuit aras
Et cecidit savi, quod dixerat, hostia sacri.

Regulus verò Consul, qui ut ait Plinius, fusis Salentinis triumphavit, primusque Romanorum ducum in Africam, classem trajecit, ab ipsis Carthaginensibus, (quos hîc Philosophia vocat Pœnos), quos vicerat, resectis palpebris interfectus est.

[a] Ad hæc, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprij boni, [b] numquam pessimis provenirent. Neque enim sibi solent adversa sociari. Natura respuit, ut contraria quæque jungantur. Ita cùm pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, [c] naturâ sui bona non esse, quæ se pessimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus digniùs existimari potest, quæ ad improbissimum quemque uberiora proveniunt. De quibus illud etiam considerandum puto, quòd nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit: & cuicumque velocitas adest, manifestum est, esse velocem. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cujusque rei natura quod proprium est, nec contrariarum rerum miscetur effectibus, & ultro, quæ sunt adversa, depellit. [8] Atqui nec opes inexpletam restinguere avaritiam queunt, nec potestas sui compotem fecerit, quem vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis; & collata improbis dignitas, non modò non efficit dignos, sed prodit potiùs, & ostentat indignos. [9] [d] Cur ita provenit? Gaudetis enim res sese aliter habentes falsis compellare nominibus, quæ facilè ipsarum rerum redarguuntur effectu:

Interpretatio.

a *præterea.* b hæ. c *secundum suam* | *naturam.* d *cur res ita se habet?*

Notæ.

7. *Ad hæc*, &c.] III. Philosophia considerato *subjecto*, & *objecto*, transit ad *effectum formalem* Potentiæ; quemadmodum loquuntur philosophi. Sic autem contrahi potest hæc ipsius Philosophiæ ratiocinatio. Quicquid naturâ suâ bonum est, illud habentem facit bonum, atque adeo ab eodem contrarium malum fugat: *agit enim cujusque rei natura quod proprium est, nec contrariarum rerum miscetur effectibus, & ultro, quæ sunt adversa, depellit*: sic *fortitudo fortem; velocitas velocem; musica musicum; medicina medicum; rhetorica rhetorem facit.* Atqui non solùm Potentia, de quâ nunc agitur; sed etiam cuncta fortunæ munera, habentem non faciunt bonum, nec ab eo contrarium malum fugant: *cùm pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit; & cuncta fortunæ munera ad improbissimum quemque uberiora proveniant.*

8. *Atqui nec opes*, &c.] Quinetiam prædicta fortunæ bona nequidem illud cujus speciem nomenque in primis gerunt, præstare videntur: cùm neque divitiæ divitem; neque potestas potentem, neque dignitas dignum faciat. Non quidem divitiæ faciunt divitem: quia hæ *inexpletam restinguere avaritiam nequeunt*: quippe quæ avaritia crescentibus divitiis crescit: ita ut copia faciat inopem. Non etiam potesta, potentem facit: quoniam hæc eum quem potentem dicunt, ut pote *quem* sæpius *vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis, sui compotem non facit.* Non denique dignitas dignum facit: siquidem *dignitas improbis collata, non modò non efficit dignos; sed prodit potiùs, & ostentat indignos.* Juvenal. Sat. 8. v. 140.

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò major, qui peccat, habetur.

9. *Cur ita provenit?*] IV. Philosophia ex dictis concludit, prædicta malè cùm peculiari, tùm etiam generali no-

itaque [10] nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari potest. Postremò idem de totâ concludere fortunâ licet, in quâ [11] nihil expetendum, nihil [a] nativæ bonitatis inesse manifestum est, quæ nec se bonis semper adjungit, & bonos, quibus fuerit adjuncta, non efficit.

Interpretatio.

a *propria.*

Notæ.

mine ab hominibus donari: *gaudetis*, inquit, ô homines, *res sese aliter habentes, falsis compellare nominibus, quæ facilè ipsarum rerum redarguuntur effectu.*

10. *Nec illæ divitiæ*, &c.] Primùm enim prædicta malè peculiari suo nomine donantur: quandoquidem quæ vocantur divitiæ, potentia, & dignitas, contrariis potiùs nominibus, ut dictum est, notari deberent.

11. *Nihil expetendum nihil nativæ bonitatis*, &c.] Deinde verò prædicta malè quoque generali nomine vocantur bona: *cùm nec se bonis semper adjungant, nec eos, quibus fuerint adjuncta, bonos efficiant*, sicut etiam dictum est.

METRUM VI.

QUOD vocatur Sapphicum à muliere, quæ illud invenit. Carmen est constans ex uno genere versuum, quorum quilibet quinque pedes habens, coreum, spondeum, dactylum, & duos coreos obtinet.

ARGUMENTUM.

NERO, inquit Philosophia, cujus potestas tanta fuit, ut populos ab ortu ad occasum, à septentrione ad austrum diffusos regeret, eò devenit improbitatis, ut Româ inflammatâ, plures Senatores, fratrem, matremque ipsam interfecerit: usque adeo exitiosum est, improbum fieri potentem.

NOVIMUS quantas dederit ruinas,

INTERPRETATIO.

Scimus, quàm magnas strages Nero *fe-* | *cerit,*

NOTÆ.

1. *Novimus.*] Neminem quippe latet, & ut ait Horat. 1. Serm. 7.

—— *Opinor*
Omnibus & lippis notum & tonsoribus esse.

1. *Quantas dederit ruinas*] *Nero.* Hic Romanis imperavit anno à nativitate Christi circiter quinquagesimo septimo. Quandiu Senecæ, cujus præceptis instructus fuerat, consiliis usus est, tandiu optimus habitus est imperator. At præceptore remoto, in omnia probra ac dedecora lapsus est: suæ quippe dignitatis immemor, inaudita dedit infamiæ, luxûs, avaritiæ, & crudelitatis argumenta. Primùm enim in scenam non tragœdus modò, verùm etiam citharœdus prodiit. Deinde nullam vestem bis induit; numquam carrucis minùs mille iter fecisse traditur, soleis quidem mulorum argenteis; aureo rete, purpura coccoque funibus nexis piscabatur. Præterea omnium opibus inhians, solus optabat videri dives. Postremò Romæ, quam incendi jusserat, culpam pœnamque transtulit in Christianos, quorum Principes Petrum & Paulum Apostolos morte multavit: quin Senecam magistrum; Antoniam amitam, Britannicum fratrem; Octaviam conjugem; Agrippinam matrem; seipsum tandem, dignum tantæ crudelitatis facinus, interfecit. Vide Suetonium l. 6. Præcipua hujus tyranni facinora deinceps exponentur.

Urbe flammatâ patribusque cæsis,
Fratre qui quondam ferus interempto,
Mâtris effuso maduit cruore.

Interpretatio.

qui Româ accensâ, Senatoribus interfectis, sanguine suæ matris, quam ipse occidit. & fratre occiso, olim immanis, fuit tinctus

Notæ.

2. *Vrbe.*] Urbs est oppidum muro cinctum. Sic vocatur, inquiunt, ab *orbe*, quòd urbem conditurus, taurum & vaccam futuræ fœcunditatis spe jungere solerent, & aratro circunducto designare sulcum, intra quem urbem ædificarent. Sed quod inter omnia oppida mœnibus cincta, Roma quondam principem locum obtinuerit; idcirco Roma κατ' ἐξοχὴν urbs dicta fuit, judice Quintiliano. Virg. Ecl. 1. v. 20.

Vrbem quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
Stultus ego huic nostræ similem, quò sæpe solemus
Pastores ovium teneros depellere fœtus...

Verùm hæc tantum alias inter caput extulit urbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

2. *Flammatâ*] Pars accipitur pro toto: non enim integra Roma flammis absumpta fuit, sed ea tantum urbis istius pars quæ obscœnis ædibus videbatur informis; quam per ludum accendit Nero, ut Trojæ repræsentaret incendium. *Per sex dies*, inquit Suetonius l. 6. *septemque noctes eâ clade sævitum est ad monumentorum bustorumque diversoria plebe compulsâ Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatæ; deorumque ædes ab regibus ac deinde Punicis ac Gallicis bellis vota dedicataque, & quicquid visendum atque memorabile ex antiquitate duraverat.*

2. *Patribusque cæsis.*] *Stella enim crinita*, inquit Suetonius, *quæ summis pestilentiis exitium portendere vulgo putatur, per continuas noctes oriri caperat. Anxius eâ re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde alicujus illustris expiare atque à semet in capita Proceerum depellere, nobilissimo cuique exitium destinavit. Constat quosdam cum pædagogis & capsariis uno prandio pariter necatos: alios diurnum victum prohibitos quærere. Nullus posthac adhibitus delectus aut modus interimendi: quoscumque libuisset; quacumque de causâ, &c.*

3. *Fratre interempto.*] *Britannico* scilicet, quem Claudius ex Messalinâ, ut Neronem ex Agrippinâ susceperat, quemque ut ait Suetonius, *non minùs æmulatione vocis, qua illi jucundior suppetebat, quàm metu, ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria prævaleret, veneno aggressus est: Et cùm ad primum gustum concidisset, comitiali morbo ex consuetudine correptum apud convivas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translatitio extulit funere.*

4. *Matris effuso cruore*] *Matrem dicta factaque sua exquirentem acerbiùs & corrigentem*, ait idem Suetonius, *ita gravabatur ut minis ejus ac violentiâ territus hanc perdere statuerit. Et cùm veneno pertentasset sentiretque antidotis præmunitam, lacunaria, qua noctu super dormientem, laxatâ machinâ, decíderent, paravit, quod pluraque alia cùm videret votis non respondere, pugione matrem occidit: unde illi versus:*

Quis negat Æneæ magnâ de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

5. Corpus

Corpus & visu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lacrymis, sed esse
Censor extincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat,
Quos videt condens radios sub undas
Phœbus, extremo veniens ab ortu:
Quos premunt septem gelidi triones:
Quos Notus sicco violentus æstu
Torret, ardenteis recoquens arenas.

Interpretatio.

& lustrans oculis cadaver frigidum matris, non rigavit genas ullis *fletibus; at non erubuit esse censor majestatis interemptæ. Nihilominus hic* tyrannus *modo* rabatur *imperio gentes, quas Sol oriens oc-* cidensque cernit, *quas septem triones urgent* suo *frigore, quasque Auster calore aridò vehemens urit, magis ac magis coquens arenas ferventes.*

Notæ.

5. *Corpus & visu gelidum pererrans.*] *Adduntur* prædictis *atrociora*, inquit Suetonius, *nec incertis auctoribus*, Neronem scilicet *ad visendum interfectæ matris cadaver accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim obortâ bibisse.* Hinc nunc dicitur *censor extincti decoris*, quòd quemadmodum censor de uniuscujusque facultatibus facere solebat, Nero singulas materni corporis partes lustrare, & de singulis sententiam ferre non dubitaverit; non lacrymatus, quod mirum: conscientia enim illa, quâ confessus est exagitari se veluti verberibus furiarum ac tædis ardentibus, quáque agente sitis prædicta oborta fuit, eumdem ad lacrymas fundendas cogere debuisset: sed vox conscientiæ tunc propter majorem perturbationis impetum, credo, ab ipso vix audiebatur.

8. *Hic tamen*, &c] Sceleſtissimus tamen ille Nero, ut pote Romanorum Imperator, populos ab ortu ad occasum, & à Septentrione ad Austrum regebat. Nimirum Romanum imperium longè latèque diffusum ad quatuor præcipuas Mundi partes, ortum, occasum, septentrionem, & meridiem pervenerat: unde Virg. Æn. 6. v. 781.

En hujus, Nate, auspiciis illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo...
Hic vir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis,
Augustus Cæsar, Divum genus: aurea condet
Secula qui rursus Latio, regnata per arva
Saturno quondam: super & Garamantas & Indos
Proferet imperium: jacet extra sidera tellus
Extra anni Solisque vias, ubi cælifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Hæ autem quatuor Mundi partes hîc optimè notantur: ortus quidem & occasus, *Phœbo qui veniens ab extremo ortu, condit radios sub undas:* Sic Virg. 1. Georg. v. 438.

Sol quoque & exoriens, & cùm se condet in undas
Signa dabit: solem certissima signa sequentur.

Septentrio verò & meridies, *Septentrionibus & Noto torrente arenas:* nam *Septem triones* sunt constellatio borealis, quæ vulgo *major ursa* dicitur, quæque ex septem præcipuis stellis constans, referre videtur plaustrum, boves trahentes, & bubulcum ducentem: bo-

Celsa num tandem valuit potestas
15. Vertere insani rabiem Neronis?
Heu gravem sortem, quoties iniquus
Additur sævo gladius veneno!

INTERPRETATIO.

An porrò potentia sublimis potuit mutare furorem Neronis amentis? ô miseram hominum conditionem, quando auctoritas injusta conjungitur cum crudelitate ferâ!

NOTÆ.

ves quippe ab officio olim dicebantur *teriones*, quia solum terunt, aut *terriones*, quia terram arant, aut *striones*, quia striam faciunt. Notus autem ventus est à meridie flans, qui ideo cum magno calore conjunctus dicitur.

14. *Celsa num tandem valuit potestas.*] Hôc presertim Neronis exemplo probatur potestas habentem non efficere meliorem, quod præsens est Philosophiæ institutum: si qua enim magna umquam fuerit inter homines potestas, quæque adeo potuerit potentem reddere meliorem, hæc fuit potestas Neronis, quippe qui universum terrarum orbem imperio suo regebat; hæc tamen potestas, quanta quanta fuit, *insani Neronis rabiem non potuit vertere.* Rabies propriè morbus caninus, quo scilicet canis huc illucque raptus obvia quæque aggreditur: Sic Nero omnium tyrannorum crudelissimus.

16. *Heu gravem sortem.*] Sic Virgil. Æneid. 7. v. 293 dixit

Heu stirpem invisam & fatis contraria nostris
Fata Phrygum!

Sic optimè dicitur: *ô me perditum! Prô Deûm atque hominum fidem!*

16. *Quoties iniquus additur sævo gladius veneno!*] *Quoties potestas iniqua cum crudeli voluntate reperitur conjuncta*: nam signum hîc accipitur pro re significatâ. Sic proverbij instar dici solet: *gladium acutum avertas: Ne puero gladium*, ut ostendatur potestas iis, quibus noceat, non esse committenda.

PROSA VII.

ARGUMENTUM.

BOËTIO Philosophiam testanti de modo quo ad dignitates ipse pervenerat, respondet Philosophia, famam, quâ optimus quisque Magistratus videtur duci, quòd hæc brevioribus cùm loci, tum temporis angustiis contineatur, flocci esse faciendam, animo præsertim hujus sui exilij, suæque immortalitatis conscio.

TUM ego[a], [1] scis, inquam, ipsa minimùm nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: Sed materiam gerendis rebus optavimus, quo[b] ne virtus tacita consenesceret. Et illa[c]:

INTERPRETATIO.

a Boëtius. b *ut non.* c Philoso- | phia.

NOTÆ.

1. *Scis, inquam, ipsa*] I. Quidem Boëtius testatur Philosophiam, ut pote | consciam omnium cogitationum, quas Boëtius habuerit, de modo quo Boëtius ipse ad dignitates pervenerit, aitque se *optasse materiam gerendis rebus, non ambitione, sed ne virtus tacita conseneseceret.*

Ambitio & ambitus ab eâdem origine prodeunt, nimirum *ambe circum*, & *itio ituque* à verbo *eo:* quamobrem de corporibus primùm, postea de mentibus propter quamdam similitudinem dicuntur: *Ambitus* sive *ambitio* in corporibus est locus duorum pedum & semipedis, quo interjecto vicina ædificia ad circumeundi facultatem inter se distant: in mentibus verò est circumducta quædam cogitationum primùm, deinde verborum, factorumque series ad consequendum honorem. *Hæc erit ambitio*, inquit Tertullianus de hab. mul. c. 4. *unde & nomen ejus interpretandum, quòd concupiscentiâ apud animum ambiente, nascatur, ad gloriæ votum.* Hanc ambitionem Boëtius ait sibi numquam fuisse dominatam.

Verùm cùm virtus in bonâ præsertim versetur cogitatione, quam cæteri homines non vident, quamque tamen aliquando decet cæteros homines cognoscere: Matth. 5. *sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est*; propterea putavit Boëtius sibi *optandam materiam gerendis rebus, ne virtus tacita consenesceret.*

Atqui [2] hoc unum est [a], quod præstantes quidem naturâ mentes, sed nondum [b] ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ quàm sit exilis, & totius vacua ponderis, sic considera:

5. [3] Omnem terræ [c] ambitum, sicuti [4] astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cœli [d] spatium, puncti constat obtinere rationem: id est, ut si [e] ad cœlestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatij prorsus habere judicetur.

Interpretatio.

a inquit. b *perfectâ virtute præditas.* c *circunscriptionem.* d *magnitudinem.* e terra.

Notæ.

2. *Hoc unum est*, &c.] II. Philosophia respondet hâc famâ duci mentes, quæ naturâ videntur præstare, sed quæ perfectâ virtute nondum præditæ sunt. Præstant quidem naturâ illæ mentes: quoniam corporum, quibus conjunguntur, motibus, instar voluptariarum, non obsequuntur. At eædem mentes nondum perfectâ virtute sunt præditæ: nam Matt. 6. *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est:* unde Apostolus ad Gal. 1. *si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.*

3. *Omnem terræ ambitum*, &c.] III. Philosophia addit, famam hanc flocci faciendam esse propter breviores loci, quo contineri possit, angustias. Nimirum cùm fama hæc nihil sit aliud, quàm optima alterius hominis in tua merita cogitatio, dictio, aut actio, propterea fama hæc latiùs diffundi non potest, quàm hominum sic cogitantium, loquentium, & agentium genus. Atqui illud hominum genus angustissimis coarctatur loci limitibus: non enim diffunditur ultra terram, quæ collata cum cœlo instar puncti est: non ultra terram habitabilem, quæ est quarta duntaxat pars illius puncti: non ultra eam hujus quartæ partem, in quâ mores nostri vigent: non denique ultra eam morum nostrorum portionem, ad quam tuum nomen tuaque merita pervenerint, quæ quàm sit exigua ex eo poteris conjicere, quòd ipsum Romanum nomen, quod tamen longè tuo celebrius est, pluribus ignotum sit, quàm notum ejusmodi terræ portionibus: quæ quidem omnia seorsum probanda sunt.

4. *Astrologicis demonstrationibus accepisti*] Primùm quidem globus ex terrâ & aquâ constans, non modò cum extremâ orâ ac determinatione cœli, sed etiam cum illo cœlesti, cui stellæ fixæ inhærere vulgo cogitantur, orbe collatus instar puncti ad sensum se habet: quia cùm punctum, auctore Euclide, dicatur illud, cujus pars nulla est, ideo ille orbis instar puncti se habebit, cujus diametri immotæ utraque extremitas, & medium ab uno extranei alterius globi puncto æqualiter distabunt: iste quippe globus simplex videbitur & cujuscumque partis expers. Atqui prædictus terræ & aquæ globus cum prædicto stellarum fixarum orbe comparatus ita se habebit: cogita enim diametrum hujus terrestris globi, quæ à nostris pedibus ad antipodas per centrum ducatur, quo spatio observabimus à nostris, eodem observabunt antipodes à suis pedibus distare stellas fixas, & utrique videbimus hujus cœli medietatem, non secùs ac si in centro orbis terrarum versaremur. Propterea Cicero l. 1. Tusc. *persuadent*, inquit, *Mathematici terram in medio mundi sitam ad universi cœli complexum, quasi puncti instar obtinere, quod κέντρον illi vocant.*

Hujus [5] igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta fere portio est, sicut Ptolemæo probante didicisti, quæ [a] à nobis cognitis animantibus incolatur. [6] Huic quartæ [b] si quantum maria, paludesque premunt, quantumque [c] siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix
5. angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hôc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque concluſi, de pervulgandâ famâ, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde quod [7] hoc ipsum brevis habitaculi septum plures inco-
10. lunt nationes, linguâ, moribus, totius vitæ ratione distantes: ad quas tum difficulate itinerum, tum loquendi diversitate, tum commercij insolentiâ, non modò fama hominum singulorum, sed ne urbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullij, sicut ipse quodam loco [d] significat, nondum Caucasum montem Romanæ reipublicæ fama
15. transcenderat, & erat tunc adulta [e], Parthis etiam cæteriſque id locorum gentibus formidolosa. Videsne igitur quàm sit angusta, quàm compressa gloria, quam [f] propagare ac dilatare laboratis? [8] Quid, quòd diversarum gentium mores inter se, atque instituta discordant, ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum judicetur. Quo fit, ut
20. si quem famæ prædicatio delectat, huic, in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagatâ inter suos gloriâ quisque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur.

Interpretatio.

a *quæ habitetur* ab iis *animalibus, quæ à nobis cognoscantur.* b portioni. c *loca deserta patent.* d in somnio Scipionis. e Romana respublica. f vos homines.

Notæ.

5. *Hujus regionis quarta ferè portio.*] Deinde quamvis iste terræ & aquæ globus ita exiguus sit, ut puncti rationem habeat, integrum tamen fama non potest occupare: si quidem non major quàm quarta ejus portio, Ptolemæo probante, ab iis, quæ à nobis cognoscantur, animalibus terrestribus, hominibus videlicet & bestiis incolitur. Aut si major quàm quarta pars hujus orbis incolatur, ut nautis longiùs indies progredientibus novæ terræ habitabiles deprehenduntur; hæc tamen portio non desinit minima haberi: nam

6. *Huic, si quantum maria,* &c.] Præterea pars illa non potest inregra ab hominibus incoli: sunt enim ibi maria plura; sunt plures paludes; sunt plura loca deserta.

7. *Hoc septum plures incolunt nationes,* &c.] Adde quod brevissimum illud terræ habitatæ punctum, tantum est, ut ad illud, ne urbium quidem celeberrimarum, fama pervenire queat. *Nam ex his ipsis cultis notisque terris,* inquit Tullius in somnio Scipionis, *num aut tuum aut cujusquam nostrum nomen ultra Caucasum hunc, quem cernis, transcendere potuit, vel illum Gangem transnatare?* Est autem Caucasus mons Asiæ, inter mare Euxinum & Caspium, vulgo *Mont de Circassie.*

8. *Quid quod diversarum gentium mores,* &c.] Denique quamvis tantum foret alicujus nomen, hoc ut pervenire posset ad omnes mundi populos, non

Sed [9] quàm multos claríssimos suis temporibus viros scriptorum inops delevit oblivio! Quamquam quid ipsa scripta proficiant, quæ [a] cum suis auctoribus premit longior atque obscura vetustas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cùm futuri famam tempo-
5. ris cogitatis. Quòd si ad æternitatis infinita spatia [b] pertractes, quid habes, quod de tui nominis diuturnitate lætéris? Unius etenim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque spatium definitum est, minimam licet, habet tamen aliquam [c] portionem. At hic ipse numerus annorum, ejusque quantumlibet multiplex,
10. ad [d] interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad se invicem fuerit quædam, infiniti verò atque finiti, nulla unquam poterit esse collatio. Ita fit, ut [e] quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhaustâ æternitate cogitetur, non parva, sed planè nulla esse videatur. Vos autem, nisi ad populares auras, inanesque
15. rumores [f], rectè facere nescitis, & relictâ conscientiæ virtutisque præstantiâ de alienis præmia sermunculis postulatis. Accipe in hujusmodi arrogantiæ levitate quàm festivè aliquis illuserit. Nam cùm quidam [g] adortus esset hominem contumeliis, qui non ad veræ virtutis usum, sed ad superbam gloriam falsum sibi philosophi nomen induerat,
20. adjecisseque jam se sciturum, an ille philosophus esset, si quidem illatas injurias leniter, patienterque toleraret. Ille patientiam paulliper assumpsit, acceptaque contumeliâ velut insultans, jam tandem, inquit, intelligis me esse philosophum?

Interpretatio.

a *non secus ac suos auctores.* b *proferas tam.* c *quantumlibet longi.* f concitan-
conferendo. c *proportionem.* d *infini* dos. g *affecisset.*

Notæ.

propterea ejusdem gloria tanta esset: quoniam quod apud alios laude, id apud alios supplicio dignum judicatur: quòd nimirum populi præjudiciis potiùs & præcipitatione, quàm evidenti ratione ducti judicent: sic quæ nobis placent vestes, epulæ, cæteræve agendi patiendique formæ, hæ exteris nationibus displicent sæpius.

9. *Quam multos*, &c.] IV. Philosophia subjungit, prædictam famam nihili putandam esse propter breviores temporis, quo durare possit, limites. Cùm enim fama hæc ab alienâ de tuis meritis existimatione pendeat, tandiu duntaxat ista fama durabit, quandiu in aliis hominibus vigebit meritorum tuorum memoria: atqui hæc memoria perennis esse nequit: nam vel deerunt scriptores, quibus cerebrum mentemque hominum identidem commoventibus, impressa tuorum meritorum vestigia renoventur: vel aderunt.

Si defuerint scriptores, te, non secus ac plures suis temporibus clarissimos viros delevit, oblivio delebit. Sic Romanorum merita veluti sepulta jacuerunt, auctore Sallustio in bello Catilinario, quòd *prudentissimus quisque maximè negotiosus erat: ingenium nemo sine corpore exercebat: optimus quisque facere, quàm dicere, & sua ab aliis benefacta laudari, quàm ipse aliorum narrare malebat.* Sic virorum fortium, qui ante Aga-

Tum ille nimium mordaciter, intellexeram, inquit, [10] si tacuisses. Quid autem est, quod ad [a] præcipuos viros (de his enim sermo est) qui virtute gloriam petunt; quid inquam, est, quod ad hos de famâ post resolutum morte suprêmâ corpus attineat? Nam si, quod [11] nostræ rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla est omnino gloria: cùm is, cujus ea esse dicitur, non exstet omnino. Sin verò bene mens sibi conscia [b], terreno carcere resoluta, cœlum libera petit, nonne omne terrenum negotium spernet, quæ se, cœlo fruens, terrenis gaudet exemtam.

Interpretatio.

a *præstantes.* b suarum cogitationum.

Notæ.

memnona vixerunt, quòd hi caruerint scriptoribus poëtis, virtus celata latet, judicio Horatij l. 4. carm. od. 9.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Vrgentur; ignotique longâ
Nocte: carent quia vate sacro.

Si verò adfuerint scriptores, quòd eorum libri aut injuriâ temporum, aut hominum ipsorum negligentiâ sæpius pereant, nondum constare poterit tibi, tuam famam horum beneficio fore perpetuam. Sed maneant libri, maneatque scriptorum memoria, ita ut de tuis meritis dicere possis, quod Ovidius cecinit de suis carminibus 15. Metam.

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas, &c.

Tua nihilominus fama, ipsi etiam Mundo æquæva, brevior esset, quàm ut propter eam obtinendam agere possis: præsertim si illa famæ diuturnitas conferatur cum æternitate, quam mens humana duratura est. Nam si brevissima uniùs momenti mora cum decem millibus annis collata, parva est diuturnitas, certè integra non modò vitæ hominis senioris, sed ipsius quoque Mundi diuturnitas cum æternitate comparata, minima, imò nulla est diuturnitas: quandoquidem inter priores diuturnitates, ut pote ambas finitas, est aliqua; sed inter posteriores, quarum altera infinita, nulla est proportio; sive ut nunc dicitur *portio:* sic enim loquitur Curtius: *præmium*, inquit, *erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem. Vno minùs accipiet qui proximus ei venerit, eademque ad decem homines servabitur portio.* Vox, *interminabilis*, quam non semel adhibet Boëtius, minùs latina videtur: Cicero diceret interminatam; sicut 1. de nat. D. *si immensam*, inquit, *& interminatam in omnes partes magnitudinem regionum videretis.*

10. *Si tacuisses.*] Simile est illud Ciceronis pro Arch. *Philosophi*, inquit, *in libris, quos de contemnendâ gloriâ scribunt, nomen suum inscribunt, & in eo ipso, in quo prædicationem nobilitatemque despiciunt, prædicari de se ac nominari volunt.*

11. *Nostræ rationes credi vetant.*] Plures enim sunt rationes, quibus Philosophia probat mentem humanam esse immortalem, adeoque hominem totum non mori: unicam proferimus ex ipsâ mentis naturâ desumptam. Omnis res sive substantia, cujus nulla est nisi exterior causa, est perennis & perpetua: Deo nimirum, à quo est, suum agendi modum, quo illa substantia condita est, continuante: Sic Genios tam malos, quàm bonos perpetuos fore credimus: sic ipsa *materia*, quæ vulgo dicitur *prima*, ab omnibus habetur perpetua. Atqui mens humana ita se habet. Est quidem substantia: quia alteri non

inhærens, ſuis ſubjacet qualitatibus: at ejuſdem nulla eſt niſi exterior cauſa; efficiens, & finis: quandoquidem ex materiâ non pendet. Atqui hujus ſuæ immortalitatis mens humana ita *conſcia* eſt, hanc ut ſemper appetat, quamque ſibi tantùm deberet attribuere, hanc temerariâ quadam aſſumptione caducis etiam rebus, cum quibus ſe quamdam putat habere neceſſitudinem, tribuat: ſic parentes in liberis; auctores in ſcriptis; omnes in ſuperbioribus ſepulchris immortalem quamdam vitam habituros ſperant: quare Tullius de Senect. *Optimi*, inquit, *cujuſque animus maximè ad immortalem gloriam nititur.*

METRUM VII.

METRUM VII.

CARMEN constans duplici genere versuum altetnorum, quorum prior Iambicus sex; posterior pariter Iambicus quatuor habet pedes, sæpius locis imparibus spondeos, paribus ïambos.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA strictâ oratione, quod statim dixerat solutâ, repetens exemplis probat famam, quæ per vitam non nisi exigua esse potest, morte finiri: ita ut quibus fama hæc videtur altera vita, his gemina mors subeunda sit.

QUICUMQUE solam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam,
Latè patentes ætheris cernat plagas,

INTERPRETATIO.

Quisquis inconsiderato animo tendit tantùm ad *gloriam*, *&* illam *putat* esse *summum* scilicet *bonum*: cùm enim omne quod expetitur, id quamdam habeat boni speciem, propterea necesse est, ut quod præ omnibus expetitur, illud summi boni speciem habeat: fieri autem non potest, ut gloria mortalis videatur summum bonum, nisi iis, qui præcipites, notione obscurâ aut confusâ ad judicandum ducuntur: iis nimirum, qui innatâ notione, quâ omnes volumus esse felices, inducti falsâ assumtione homini potiùs, quàm Deo unicè adhærent.

NOTÆ.

1. *Mente præcipiti.*] Sive *præcipitanti.ne.* Est autem præcipitatio inconsideratum de ignoto judicium: prima erroris adeoque vitij origo.

1. *Petit.*] Petere aliquò, propriè corporis est ab unâ in alteram viciniam translati: sed propter quamdam similitudinem dicitur etiam de mente, quatenus hæc voluntate suâ aliquò inclinat.

2. *Summumque credit gloriam.*] *Summum* scilicet *bonum*: cùm enim omne quod expetitur, id quamdam habeat boni speciem, propterea necesse est, ut quod præ omnibus expetitur, illud summi boni speciem habeat: fieri autem non potest, ut gloria mortalis videatur summum bonum, nisi iis, qui præcipites, notione obscurâ aut confusâ ad judican-

3. *Latè patentes atheris cernat plagas*] Tanta est ætheris sive cœli undique diffusi magnitudo, hanc ut imaginatione assequi non possimus, quo fit ut cœlum à quibusdam Philosophis non *infinitum* quidem, sed *indefinitum* vocetur: hoc est, latiùs diffusum, quàm ut mens nostra imaginando illud possit definire. Hinc cœlo attentiùs considerato, homo poterit suæ infirmitatis convinci, maximè si cum cœlo veluti immenso conferat exiguam, cujus ille sit minima portio, terram, sive

Arctumque terrarum ſitum:
Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô ſuperbi colla mortali jugo
Fruſtra levare geſtiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffuſa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors ſpernit altam gloriam,
Involvit humile pariter, & celſum caput,
Æquatque ſummis infima.

Interpretatio.

enum bonum; is *conſideret* hinc quidem *ſpatia cœli ingentia*; inde verò *poſitionem terræ anguſtam*, certè eumdem *pudebit rumoris diſperſi, qui non poteſt occupare parvam circunſcriptionem* terrarum. *Proh! quare* homines *arrogantes ambiunt incaſſum liberare corpus* ſuum *à ſervitute mortis? Quamvis fama undique diſperſa per gentes diffitas, explicet linguas* omnium iſtarum gentium; *grandiſque familia ſplendeat illuſtribus honoribus, mors* tamen *temnit* hanc *ſummam gloriam, includit* eodem *ſimiliter* tumulo *abjectas ſublimeſque cervices, & æquat ima ſupremis.*

Notæ.

4. *Arctum terrarum ſitum.*] Ut enim integer terræ & aquæ globus cum cœlo collatus rationem puncti habet, quemadmodum diximus; ſic terræ habitabilis portio, in quâ privati alicujus hominis merita cognoſcantur laudenturque ab hominibus, comparata cum reliquo terrarum orbe, in quo idem homo nec cognoſci nec laudari poteſt, exiguum eſt puncti illius punctum: quare hunc hominem tum *pudebit aucti nominis, quod tamen non valet replere brevem ambitum.* Sic Alexandrum magnum puduit ex mundis, quos putavit innumerabiles, ne unicum quidem ſubegiſſe.

7. *Superbi colla mortali jugo levare*] *Immortalitatem ſui nominis ſibi in terris comparare:* hôc enim deſiderio, ut dictum eſt, tenentur illi, qui famæ apud poſteros acquirendæ ſtudent.

9. *Fama per populos means linguas explicet.*] Fama Poëtis fingitur habere rationem perſonæ, quæ pennis inſtructa per loca etiam remotiſſima citiſſimè feratur, & ſolutis ore linguaque populi, hunc ad loquendum excitet. Virg. 1. Æneid. v. 461.

Bellaque jam famæ totum vulgata per orbem.

11. *Titulis fulgeat.*] Titulus idem quod honor: oritur enim à Græco τιτὸς, hoc ἀπὸ τᾶ τίειν *honorare*: unde τιμὴ *honor*. Hinc ſtemmata, imagines, aut quæcumque alia honorum ſigna *tituli* ſolent appellari. Claudian. carm. 26. v. 144.

Et duplices ſignat titulos commune tropæum.

12. *Mors ſpernit altam gloriam*, &c.] Nam *ſtatutum eſt hominibus ſemel mori*, ad Hebr. 9. Horatius l. 1. carm. od. 28.

——— *Sed omnes una manet nox,*
Et calcanda ſemel via leti.
Dant alios furiæ torvo ſpectacula Marti:
Exitio eſt avidis mare nautis.
Miſta ſenum, ac juvenum denſantur funera: nullum
Sæva caput Proſerpina fugit.

15. Ubi nunc fidelis ossa Fabricij jacent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?

Interpretatio.

Vbi ossa Fabricij fidi nunc jacent? Quid | *nunc est Brutus, aut Cato severus?*

Notæ.

Et eodem lib. od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres, ô beate Sexti,

Quod feliciter vertit noster Malherbæus, lib. 6.

La mort a des rigueurs à nulle autre pareilles,
On a beau la prier,
La cruelle quelle est se bouche les aureilles,
Et nous laisse crier.
Le pauvre en sa cabane, où le chaume le couvre,
Est sujet à ses loix,
Et la Garde qui veille aux barrieres du Louvre,
N'en défend pas nos Rois.

15. *Fidelis Fabricij.*] Fabricius Consul Romanus apud plurimos cùm oratores, tùm poëtas suam præsertim ob fidem celeberrimus, meritò nunc vocatur fidelis. Primùm quia à Pyrrho Epirotarum rege magnis muneribus, etiam quartâ regni parte promissâ tentatus, adduci non potuit, ut patriam desereret. Deinde quia medicum Timocharem contra ejusdem Pyrrhi regis sui caput spe præmij venenum deferentem ad dominum suum reduci curavit, quod admiratus rex ait, Fabricium difficiliùs ab honestate quàm solem à suo cursu avertì. Unde Claudian. carm. 26. v. 130.

——— *Et nulli pervia culpæ*
Pectora Fabricij donis invicta vel armis.

16. *Quid Brutus.*] L. Brutus, sic dictus propter stupiditatem, quam metu Tarquinij simulabat. Ille Tarquiniis ob violatam Lucretiam expulsis, libertatem Romanis asseruit, unà cum Collatino: unde populus Romanus imperium in eosdem libertatis suæ vindices transtulit, mutato tamen & jure & nomine: quippe ex perpetuo annuum placuit, ex singulari duplex: ne potestas solitudine vel morâ corrumperetur, consulesque appellavit pro regibus, ut consulere se civibus suis debere meminissent. De hôc Bruto sæpissime loquitur Claudianus, ut carm. 22. v. 322.

Sit trabeis ultor Stilicho, Brutusque repertor.
Libertas populi primo tunc consule Bruto
Reddita per fasces: hic fascibus expulit ipsis
Servitium: instituit sublimem Brutus honorem.

16. *Rigidus Cato*] Sicut *Brutus* à simulatâ stultitia; sic *Cato* à verâ prudentiâ cognomentum est: *catus* quippe, unde *Cato*, est sapiens. Ausonius in Mosella *legumque catos fandique potentes.* Propterea plures à suâ sapientiâ dicti sunt *Catones.* Juvenal. Sat. 2. v. 40.

Tertius è cælo cecidit Cato.

Duo tamen sunt præstantissimi viri, qui hôc cognomine donati fuerint, quosque Philosophia hîc potuit intelligere; Major videlicet, & Minor; ambo sed diversis temporibus, è Portiâ, gente Tusculi obscurâ orti. Cato Major, qui Censorius dictus est, florebat anno Urbis conditæ 570. & ad extremam usque senectutem pervenit. Cato autem Minor, qui vocatus est Prætorius, vivebat ipso belli Cæsariani tempore: de hôc Lucanus impudenter cecinit,

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni

Et Horatius l. 2. Carm. od. 1.

Audire magnos jam videor duces
Non indecoro pulvere sordidos
Et cuncta terrarum subacta
Præter atrocem animum Catonis;

Signat ſuperſtes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.
Sed quòd decora novimus vocabula
Num ſcire conſumtos datur?
Jacetis ergo prorſus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quòd ſi putatis longiùs vitam trahi
Mortalis aurâ nominis,
Cùm ſera vobis rapiet hoc etiam dies,
Jam vos ſecunda mors manet.

INTERPRETATIO.

Levis eorum *memoria notat vanum nomen paucis litteris. At quia cognoſcimus nomina* hæc *pulcra, nonne* ex eo *fas eſt vobis, noſſe* homines, quorum ſunt iſta nomina, [illegible] *extinctos? Ergo*, Homines, *jacetis omnino incogniti, nec fama reddit vos cognitos. Quòd ſi exiſtimatis vitam* veſtram *magis produci favore humanæ exiſtimationis; quandoquidem ætas tandem aliquando ventura abripiet vobis hanc quoque exiſtimationem; nunc altera mors vobis eſt expectanda.*

NOTÆ.

17. *Signat ſuperſtes*, &c.] Mortuo homine ſupereſt hujus cadaver, quo corrupto nomen ſuperſtes, paucis literis comprehenſum ſcribitur ab iis ſaltem, qui memoriâ præſtant: ſed abſque ullo defunctorum ſenſu aut commodo: quare hoc non immeritò *inane* vocatur.

19. *Sed quòd decora*, &c.] Quòd nomina hæc ſuperbis ſepulchris inſcripta videamus, argumenta ſunt non eſſe ampliùs eos, quorum ſunt nomina: præſcriptum quippe legitur: HIC JACET. Unus eſt Chriſti tumulus, cui fas fuerit inſcribere: NON JACET HIC: Matth. 28.

23. *Quòd ſi putatis*, &c.] Si in ſuperſtite illo nomine vitam aliquam verſari exiſtimatis, cùm illud etiam nomen tandem aliquando, inductâ oblivione, perire debeat, ſecundâ morte afficiemini. Sic Sulpitius Carthaginienſis de Virgilij Æneide, quæ ab auctore flammis deſtinata fuiſſe fertur:

Infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
Et pœnè eſt alio Troja cremata rogo.

PROSA VIII.

ARGUMENTUM.

ADVERSA fortuna, inquit Philosophia, in hôc prosperæ præstat, quòd prospera mentem involvens tenebris, eamdem inducat cùm ad errorem, tum ad vitium; adversa verò mentem exuens præjudiciis, hanc veluti manu ducat & ad veritatem & ad virtutem.

SED ne me [a] inexorabile contra fortunam [1] gerere bellum putes, est aliquando, cùm de hominibus fallax illa nonnihil [2] bene mereatur, tum scilicet, cùm se aperit, cùm frontem detegit moresque profitetur. Nondum fortè quid loquar, intelligis. Mirum est, quod dicere gestio, [b] eoque sententiam verbis explicare vix queo. Etenim [3] plus hominibus [c] reor adversam, quàm prosperam prodesse fortunam. [4] Illa [d] enim semper specie felicitatis, cùm videtur blanda, mentitur:

INTERPRETATIO.

a *implacabile.* b *ideoque.* c *puto.* d *prospera fortuna.*

NOTÆ.

1. *Gerere bellum.*] Declamando in fortunam.

2. *Bene mereatur.*] *Mereri* est id agere, propter quod præmium aut pœna rependi debet: hinc cibus prandio posterior, cœnâ autem prior, quòd hic debeatur mercenariorum laboribus, *merenda* appellatur: hinc etiam qui propter crimen aliquod punitur, pœnas dicitur dare, quasi debitum reddens. Sic Cic. 3. de leg. *perniciosè*, inquit, *merentur de republica vitiosi principes.*

3. *Plus hominibus reor adversam, quàm prosperam prodesse fortunam.*] Homo, ut sæpius dictum est, constat ex mente & corpore, quorum illa hôc longè nobilior est: quare quod menti prodest, illud præstat alteri, quod alterum si menti non noceat, soli duntaxat corpori prodest. Atqui fortuna adversa menti prodest; prospera vero, si menti non noceat, ipsi tantùm corpori prodest: quod deinceps probandum.

4. *Illa enim specie felicitatis.*] Prospera enim fortuna notione obscurâ confusaque, quâ mentem informat, eamdem mentem inducit, primùm quidem ad errorem, quo judicet bona caduca summi boni rationem habere, deinde ad vitium, quo eadem mens, contempto Deo, iisdem bonis unicè adhæreat.

5 hæc [a] ſemper vera eſt, cùm ſe inſtabilem mutatione demonſtrat. Illa [b] fallit; hæc [c] inſtruit: illa [d] mendacium ſpecie bonorum, mentes fruentium ligat; hæc [e] cognitione fragilis felicitatis abſolvit. Itaque illam [f] videas ventoſam, fluentem, ſuique ſemper ignaram: hanc [g] ſobriam, ſuccinctamque, & ipſius adverſitatis exercitatione prudentem. Poſtremò [h] felix, à vero bono devios blanditiis trahit: adverſa plerumque ad vera bona [i] reduces [k] unco retrahit. 6 An hocinter minima æſtimandum putas, quòd amicorum tibi fidelium mentcis hæc aſpera, hæc horribilis fortuna detexit: hæc tibi certos ſodalium vultus, [l] ambiguoſque ſecrevit; diſcedens, ſuos abſtulit, tuos reliquit [m]? Quanti hoc [n] integer, &, ut videbaris tibi, fortunatus emiſſes? Deſine nunc & amiſſas opes quærere, quod pretioſiſſimum divitiarum genus eſt, amicos inveniſti.

Interpretatio.

a *adverſa fortuna.* b *proſpera.* c *adverſa.* d *proſpera.* e *adverſa.* f *proſperam.* g *adverſum.* h *proſpera.* i *redeuntes.* k *pedo, ſive baculo retorto.* l *incertoſque.* m *familiares.* n *incolumis.*

Notæ.

5. *Hæc ſemper vera.*] Adverſa autem fortuna notione, quam aut invenit, aut facit evidentem, mentem ipſam inducit, primùm quidem ad veritatem, quâ judicet ſolum Deum habere rationem ſummi boni; deinde ad virtutem, quâ, cæteris poſthabitis, Deum unicè diligit. Sic dicitur Proverb. 29. *Virga atque correptio tribuit ſapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati ſuæ, confundit matrem ſuam.*

6. *An hoc inter minima*, &c.] Quemadmodum inter bona exteriora amici præcipuum locum obtinent, ſic quod amicorum mentes, aliàs tibi occultas, detegit, id bonorum ſaltem exteriorum pretioſiſſimum poteſt haberi; hôc quippe veri à falſis amicis ſecernuntur. Atqui fortuna adverſa id præſtat: quandoquidem, fortunâ favente, falſi una cum veris amicis adſunt; ſed eâdem fortunâ indignante, amicis veris remanentibus, falſi recedunt. Notiſſimum illud Ovid.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.

METRUM VIII.

QUOD vocatur Glyconicum. Est autem carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet ex uno spondeo & duobus dactylis componitur.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA à simulachro amoris ad verum amorem, humanum primùm, deinde divinum progressa, ostendit mundum, elementa, cœlum, mare, populos, conjuges, & sodales amore contineri: unde concludit felices fore homines, si amore divino regantur.

QUÒD mundus stabili fide
Concordes variat vices;

INTERPRETATIO.

Amori debetur *quòd mundus constanter mutat vices concordes*;

NOTÆ.

Occasione acceptâ ex ultimis verbis *prosa* superioris, quibus Philosophia significavit, amicos Boëtij fortunâ adversâ probatos, ipsi Boëtio adesse, eumdem Boëtium excitat ad spectandum amorem, ejusque effecta. Amor autem non secus ac quælibet hominis affectio spectari potest duobus modis. Primò quidem, ut loquuntur Philosophi, *inadæquatè*, quatenus quidam corporis modus est, v. g. commotio sanguinis, spirituum, cæterarumque corporis humani partium ad conservandam societatem naturaliter instituta. Secundò, ut aiunt iidem Philosophi, *adæquatè*, quatenus præter prædictum corporis modum, versatur in voluntate hominis adhærentis rei, velut alteri societatis, cujus ipse homo reliqua pars sit, parti. Hinc pro triplici genere opinionis, quam homo habere potest de parte illâ; (pluris scilicet, tanti, vel minoris, quàm seipsum, faciendo hanc partem) amor triplicis est generis, videlicet pietas, amicitia, & amor simpliciter dictus. In corporibus non est amor, nisi quatenus hic est modus corporis. In Deo non est amor, nisi quatenus est modus mentis. In homine est amor, quatenus est modus & corporis & mentis. Agitur hic primò de amore corporis, qui non tam amor, quàm amoris simulachrum; secundò de amore hominis; tertiò de amore Dei.

1. *Quod mundus stabili fide*, &c.] I. Agitur de simulachro amoris, quod in corporibus animadverti potest: huicque refertur acceptum. 1. quòd mundus, qui nihil est aliud quàm universitas corporum materiâ quidem convenientium, formâ autem discrepantium, in suâ varietate concors perseveret. 2. quòd

Quòd pugnantia semina
Fœdus perpetuum tenent;
Quòd Phœbus roseum diem
Curru provehit aureo,
Ut quas duxerit Hesperus
Phœbe noctibus imperet;
Ut fluctus avidum mare
Certo fine coerceat,
Ne terris liceat vagis
Latos tendere terminos.
Hanc rerum seriem ligat
Terras, ac pelagus regens,
Et cœlo imperitans amor.
Hic si frena remiserit,
Quicquid nunc amat invicem,
Bellum continuò geret:
Et quam nunc fociâ fide
Pulchris motibus incirant,
Certent solvere machinam.
Hic sancto populos quoque
Junctos fœdere continet:
Hic & conjugij sacrum
Castis nectit amoribus:
Hic fidis etiam sua
Dictat jura sodalibus.

Interpretatio.

quòd elementa contraria habent inter se *pacem æternam; quòd Sol defert lucem splendidam curru aureo; quòd Luna dominatur tenebris, quas Hesperus egit; quòd mare cupidum* aquarum *contineat fluctus limite præscripto: ne* iisdem *diffusis liceat per terras latiùs extendi. Amor imperans cœlo, mari, & terræ nectit hanc seriem rerum: hôc cessante, quæ consentiunt nunc, statim dissentient, & tentabunt destruere machinam, quam nunc constanter cient præclaris motibus. Amor continet populos* inter se *conjunctos pace incorruptâ: amor confirmat sacramentum conjugiale flammis pudicis: amor* denique *reddit fidelibus amicis, quod suum est.*

Notæ.

elementa, quæ nihil sunt aliud, quàm corpora primò formata, ex quibus cætera constent, fœdus perpetuum teneant, sive intra sive extra corpora, quæ quòd ex elementis constent, vocantur *mista*. 3. quòd cœlum sidera suis temporibus, & mare fluctus suis locis contineat. De *Phœbo* & *Hespero* jam diximus.

22. *Hic sancto populos.*] II. Agitur de amore humano. Hic multiplicis est generis: triplicis duntaxat nunc meminit Philosophia, nempe 1. amoris, qui est inter populos, quo populi æternâ in pace continentur; 2. amoris, qui est inter conjuges, quo sacrum sive sacramentum conjugiale confirmatur; 3. amoris, qui est inter amicos, quo amicus,

O felix

O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo cœlum regitur, regat.

Interpretatio.

O vos *beatos homines, si idem amor* Dei, *quo cœlum gubernatur, gubernet vestras* | *mentes.*

Notæ.

amico tanquam alter idem, inducitur ad benefaciendum amico, cogitatione, verbo, & opere: hæc quippe sunt *fodalium jura.*

28. O *felix hominum genus*, &c.] III. Agitur de amore divino, quo non modò cœlum, sed omnia etiam corpora sic reguntur, ut hæc à divinâ voluntate ne latum quidem unguem discedant. Una est mens humana, quæ quòd ab ipso Deo sic fuerit dilecta, ut libertatis sit particeps, à primâ volendi amandique normâ, voluntate divinâ, recedat. Quare id unum esse debet Philosophiæ votum, ut eadem mens humana, contemtâ propriâ voluntate, proprioque amore, ad voluntatem amoremque Dei sese accommodet, ut sanctos viros imitata, voce cogitationeque summissâ, dicat cum Propheta Rege: *doce me facere voluntatem tuam*, & cum Apostolo: *Domine, quid me vis facere?*

ANICII MANLII SEVERINI BOËTII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ LIBER TERTIUS.

PROSA I.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA rursus à levioribus ad validiora argumenta progrediens Boëtium prædictis rationibus ad majora percipienda commotum, paratumque monet, fore ut ipsum, initio à notioribus sumto, ad veram felicitatem ducat.

JAM [a] cantum illa finierat, cùm [1] me audiendi avidum, stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paulo post; O, inquam [b], summum lassorum solamen animorum [c], quantum me vel sententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refovisti! adeo ut jam me posthac [d] imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia, quæ paullò acriora esse dicebas, non modò non perhorresco, sed audiendi avidus vehementer efflagito.

INTERPRETATIO.

a *carmen.* b ego Boëtius. c Philoso- | phia. d *vinci posse.*

NOTÆ.

1. *Me audiendi avidum,* &c.] I. Boë- | rum momentis commotus dicitur cùm tius prædictis rationum philosophica- | corpore, tum etiam mente. Corpore

Tum illa [a], ſenſi, inquit, cùm verba noſtra tacitus, attentuſque rapiebas, [2] eumque tuæ mentis habitum vel exſpectavi, vel, quod eſt verius, ipſa perfeci: talia ſunt quippe, quæ reſtant, ut deguſtata quidem mordeant, interiùs autem recepta dulceſcant. Sed quod tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, ſi, quonam te ducere aggredimur, agnoſceres. Quonam, inquam [b]? [3] Ad veram, inquit [c], felicitatem, [4] quam tuus quoque ſomniat animus, ſed occupato ad imagines viſu, ipſam illam non poteſt intueri. Tum ego [d]: Fac obſecro, & quæ illa vera ſit, ſine [e] cunctatione demonſtra. Faciam, inquit illa [f], tui causâ libenter:

Interpretatio.

a Philoſophia. b ego Boëtius. c Philoſophia. d Boëtius repono. e *morâ*. f Philoſophia.

Notæ.

quidem: quòd carmen inſtar mulſi ſuave cum *defixerat ſtupentem arrectis adhuc auribus*, hoc eſt, immotis & reliquo corpore & auribus, ad faciliùs audiendum; qui loquendi modus a canibus, leporibus, aliiſque beſtiis, quarum aures ſponte moventur, tranſlatus eſt ad hominem, cujus aures non ita moventur: prædictæ enim beſtiæ ad ſonum meliùs excipiendum & ſiſtere & aures erigere conſueverunt. Mente etiam; quòd hæc *vel ſententiarum pondere vel canendi etiam jucunditate* ita recreata ſit, *ut jam ſe poſthac imparem fortunæ ictibus non arbitretur*: quo fit *ut remedia quæ Philoſophia ſuprà dixit eſſe acriora, non modò non perhorreſcat, ſed audiendi avida vehementer efflagitet.*

2. *Eum tuæ mentis habitum*, &c.] II. Idem Boëtius prædictis rationibus paratus dicitur ab ipsâ Philoſophiâ. Paratus quidem eſt prædictis rationibus, quibus ſenſim tolluntur præjudicia, propter quæ, dicenda ingrata diſplicerent, non ſecus ac palato malè affecto cibus etiam ſuaviſſimus diſplicet: *talia ſunt quippe quæ reſtant, ut deguſtata quidem mordeant, interiùs autem recepta dulceſcant* At ab ipsâ Philoſophiâ paratus eſt: cognitio enim philoſophica, utpote quæ clara & diſtincta, principium eſt, à quo omne non modò judicium, ſed etiam deſiderium legitimum oritur: *eumque tuæ mentis habitum vel exſpectavi, vel, quod eſt verius, ipſa perfeci*, inquit Philoſophia.

3. *Ad veram felicitatem.*] III. Philoſophia promittit, fore ut Boëtium ducat ad felicitatem; cùm enim hîc agatur de moribus inſtituendis; cumque optima morum inſtitutio à fine præſertim pendeat, propterea Philoſophia tractationem ſuſcipit de felicitate, quæ morum rectè formandorum finis eſt: hujus autem felicitatis notio animis hominum inſita eſt: idcirco eadem Philoſophia addit

4. *Quam tuus quoque ſomniat animus.*] Mens enim tum dicitur ſomniare, cùm ſopitis exterioribus organis ſenſuum, ſpiritibus impreſſa cerebro veſtigia relegentibus commovetur, juxta illud Claudian. carm. 27. v. 1.

Omnia quæ ſenſu volvuntur vota diurno,
Pectore ſopito reddit amica quies.
Venator defeſſa toro cùm membra reponit,
Mens tamen ad ſylvas & ſua luſtra redit. &c.

Quare in ſomniis hominum, ut ſæpe eſt aliquid falſi, ita ſemper eſt aliquid veri. In his, inquam, ſæpe eſt aliquid falſi; quòd ſæpe mens ſomnians exterioribus corporibus tribuat, quod illis non convenit. At in iiſdem ſemper aliquid verieſt, v g. ſomniantem cogitare: ſicut ergo homo non ſomniat niſi

Sed [5] quæ tibi causſa notior est, eam priùs designare verbis, atque informare conabor: ut eâ perspectâ, cùm in contrariam partem flexeris oculos[a], veræ speciem beatitudinis possis agnoscere.

Interpretatio.

a mentis.

Notæ.

antè captis ab ipso corpore speciebus, sic mens quæ nullum peculiare bonum appetit, nisi duce felicitatis notione, ab ortu divinitus insitâ, non malè dicitur hanc felicitatem somniare: quamobrem, sicut per somnum contingit, illa insita felicitatis notio alienis imaginibus ita obscuratur, ut ipsa felicitas ab ipsâ mente, cui est insita, clarè & distinctè non percipiatur: hinc falsâ assumtione in divitias, aut quodlibet aliud à Deo diversum, velut in summum bonum suumque ultimum finem, inclinata tendit: propterea quærenda

5. *Quæ tibi causſa notior est*] IV. Eadem Philosophia monet, sibi initium sumendum esse à notioribus: in omni quippe methodo semper fit progressus à notioribus ad minùs nota: ut nimirum hâc evidenti notione ducamur & ad investigandum, & ad discernendum id quod quæritur, ab eo de quo non est quæstio.

METRUM I.

QUOD vocatur Phaliſcum. Eſt autem carmen conſtans ex uno genere verſuum, quorum quilibet ex tribus dactylis & uno pyrrichio componitur. Quare obſervari poterit quartus verſus, in quo contra communem uſum ultima ſyllaba hujus nominis *Ceres* contrahitur, ut horum *miles, ſeges, pedes.*

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA exemplo corporum; nimirum agri, palati, nec non aëris, malè & bene alternis affectorum, probat, mentem humanam priùs exuendam eſſe falsâ, quàm induatur verâ opinione bonorum.

QUI ſerere ingenuum volet agrum,
Liberat arva priùs fruticibus,
Falce rubos, filicemque reſecat,
Ut nova fruge gravis Ceres eat.

INTERPRETATIO.

Quicumque cupit ſeminare campum liberum, ille *in primis purgat fundum arbuſtis, reſcinditque falce ſpinas & filicem, ut Ceres recens procedat, onuſta fructu.*

NOTÆ.

1. *Serere volet agrum.*] I. Philoſophia utitur exemplo agri, qui non priùs poteſt eſſe ferax, quàm extractis virgultis cultus fuerit.

1. *Ingenuum.*] *Ingenuus* fit ex præpoſitione *in* & verbo *geno*. quo uſi ſunt Varro, Lucretius, pluresque alij pro *gigno*: quare *ingenuus* idem videtur eſſe quod *ingenitus*: quemadmodum *ingenium* ſæpius uſurpatur pro naturâ cujuſque rei: ſicut Virg. 2. Georg. v. 171. *Nunc locus arvorum ingeniis.* Sic fontes dicuntur *ingenui* ſive nativi à Lucretio l. 1. Sic homo dicitur *ingenuus*, cùm à primo ortu, nullo ſervitutis jugo preſſus, liber eſt. Similiter ergo *ager* ille dici poteſt *ingenuus*, qui nullis plantis conſitus ſic liber eſt, ut ad quodlibet ſemen concipiendum videatur aptus; quemadmodum à primo ortu fuiſſe crediderim. Sic gula, quam nulli ſapores præoccupaverunt, *ingenua* vocatur Martiali Epigt. l. 6. ep. 11.

Non minùs ingenua eſt & mihi, Marce, gula.

2. *Liberat arva.*] *Arvum*, inquit Feſtus, *dicimus agrum nondum ſatum:* in agro autem nondum ſato naſci ſolent filix, tubi, & frutices, *de la fougere, des ronces, & toutes ſortes de brouſſailles*; quæ propterea reſecanda ſunt.

4. *Vt nova fruge gravis Ceres eat.*] *Vt terra ſit fœcunda.* Ceres enim terra eſt, quòd, ut omnes ſciunt, frugum

5. Dulcior est apium magè labor,
Si malus ora prius sapor edat.
Gratiùs astra nitent, ubi Notus
Desinit imbriferos dare sonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
10. Pulcra dies roseos agit equos.

Interpretatio.

Mel *opus apum videtur multò suavius; si palatum antè imbuatur sapore ingrato. Sidera fulgent jucundiùs, cùm Notus* ventus meridianus *cessat edere fragores pluvios. Postquam stella referens lucem fugavit noctem, dies formosa ducit equos rubentes* Solis.

Notæ.

inventrix habetur & nutrix. Virg. 1. Geor. v. 147.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, quum jam glandes atque arbuta sacræ
Deficerent sylvæ, & victum Dodona negaret.

5. *Dulcior est apium magè labor.*] II. Philosophia utitur exemplo palati, aut cujuslibet alterius gustûs organi, cui dulce eò magis arridet, quòd amarum gustaverit: ut nimium significet, veritatem fugato errore fieri gratiorem. Hìc autem *labor apium* est mel: apes enim liquentia mella stipant, auctore Virgilio. Non modò dicitur *apum*; sed etiam *apium*: quandoquidem illud est ex hôc contractum: sic dicitur *Quiritium* & *Quiritum*; *loquentium* & *loquentum*. Sed labor *magè dulcior* modus est loquendi, quem Grammatici vocant *pleonasmum*: Sic Plautus dixit *magis majores nugas agere*.

6. *Si malus ora priùs sapor edat.*] Forma elocutionis, quæ Græcis ὑπαλλαγὴ vocatur: quâ propter mutuam partium necessitudinem; quod de unâ dici solet, id aliquando de alterâ quoque dicitur. Sic Virgilius dixit *dare classibus austros*: alius dicere potuisset *dare classes austris*. Ea autem est inter saporem & ora necessitudo, ut, sicut sapor partes oris penetrans, has veluti partitur, ita eædem oris partes saporem admittentes hunc dividant: vel (ut cum philosophis loquar) si organa gustûs modificentur ab escis, sic escæ ab organis gustûs modificentur. Optimè tandem post amara mel dicitur dulcius: quemadmodum in musicâ concordia brevem discordiam excipiens videtur suavior: quòd nimirum ingrato illo motu quoddam organo sensifero infligatur vulnus, quod excipiente grato alio motu reparatur.

7. *Gratiùs astra nitent*, &c.] III. Philosophia utitur exemplo aëris, quatenus hic contrarias vices duplicis generis alternis subit. Primùm quidem quatenus pluviam excipit tempus serenum: ubi *Notus*, idem qui Auster, ventus est à meridie flans, qui quòd cogat nubes in aquam abituras, idcirco *imbriferos* sive pluvios *sonos* dicitur emittere. Atqui quòd cadente pluviâ lumen impeditum, fit minus idque interruptis vicibus oculos ferieus, nativam oculorum temperiem turbet; idcirco lumen cessantem Notum excipiens turbatam oculorum complexionem sic reparat, ut idem lumen gratius videatur. Deinde quatenus dies succedit nocti: ubi *Lucifer* est stella matutina, quæ vocatur Venus: *intima est quinque errantium*, inquit Cic. 2. de nat. D. *terræque proxima stella Veneris, quæ φωσφόρος Græcè, Lucifer Latinè dicitur quùm antegredìatur solem, quùm autem subsequitur, Hesperus* Virgil. Ecl. 8. v. 17. *Nascere, præque diem veniens age Lucifer almum.* Sol porrò diei parens, Poëtis fingitur vehi quadrigis equis, quos dies, utpote solem an-

Tu quoque falsa tuens bona priùs,
Incipe colla jugo retrahere;
Vera dehinc animum subierint.

Interpretatio.

Sic tu, o Boëti, *qui antea animo attendebas ad bona ementita, incipias* tandem *subducere animum ab eorum tyrannide, tum vera bona intrabunt* saltem notione *mentem* tuam.

Notæ.

tecedens, nunc fingitur ducere.

11. *Tu quoque.*] Quæ cùm ita se habeant, cùm arva non ferantur uberes fructus allatura, nisi priùs fruticibus avulsis; cùm mel post saporem amarum sit dulcius; cùm sidera cessantibus ventis pluviisque jucundiùs fulgeant; cùm denique dies non otiatur, nisi fugatis tenebris; propterea tu, o Boëti, non nisi depositis præjudiciis assequi poteris de bono veritatem: sed hæc eò tibi gratior erit, quòd errorem excipiat: ergo

12. *Incipe colla jugo retrahere.*] Ut corporis, sic etiam mentis quædam est captivitas: sed in hôc mens differt à corpore, quod corpus possit; mens verò non possit, invito homine, cujus est, quibusdam vinculis detineri: propterea non abs re Philosophia hortatur Boëtium, ut *incipiat colla jugo retrahere:* Jugum enim illud mentis est.

Verùm duobus modis mens humana intelligi potest vinculis detineri. Primùm quidem ratione notionis, quatenus hæc obscura est, aut confusa: Deinde ratione suæ voluntatis, quatenus ignoratione ducta in errorem aut vitium labitur. Nondum agitur de posteriori hôc vinculorum genere: sed tantùm de priori. Cùm autem eadem mens ita sit particeps cogitationis, hæc ut nequeat exui obscurâ, quin clarâ notione induatur, propterea Philosophia nunc ait fore ut mens Boëtij, si hæc bona falsa desinat intueri, vera inspiciat.

Tu quoque falsa tuens bona priùs,
Vera dehinc animum subierint.

PROSA II.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA, propositâ summi boni notione, ostendit generatim homines cuilibet bono creato unicè studentes, falsâ assumtione decipi.

TUM [1] defixo paullulum vîsu, & velut [2] in [a] augustam suæ mentis sedem recepta, sic cœpit: [3] Omnis mortalium cura quam multiplicium studiorum labor exercet, diverso quidem [b] calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire. [4] Id autem est bonum, quo quis adepto, nihil ulterius desiderare queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque intra se bona continens: cui si quid [c] abforet, summum esse non posset, quoniam relinqueretur extrinsecùs, quod posset optari. Liquet [d] igitur, esse beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum.

INTERPRETATIO.

a *regiam.* b *diversâ quidem viâ.* c *abes-* | *set.* d *patet.*

NOTÆ.

1. *Defixo visu.*] Sicut oculi huc illucque voluti inconstantem, sic fixi constantem mentis ad aliquid attendentis cogitationem significant.

2. *In augustam sedem.*] Quòd enim Philosophia sit quædam regina, idcirco hanc decet *augusta* sive regia sedes. Verùm Philosophia instar Philosophi sive ut loquuntur *in concreto* considerata & corpore & mente videtur constare. Quandiu autem mens corpore abrepta, pro hujus suasione, cogitat, tandiu erratat, aut saltem errandi periculo subest, quòd præcipitatione aut præjudicio ducatur. Quamobrem si mens philosophica voluerit optimè cogitare, necesse est, ut ipsa, corpore veluti valere jusso, ad se redeat, suasque cogitationes attentiùs meditetur.

3. *Omnis mortalium cura*, &c.] Hæc est propositio, quam Philosophia nunc suscipit probandam, videlicet omnes homines ad beatitudinem tendere sed diversâ viâ, quod ut exequatur, primùm proponit summi boni notionem.

4. *Id autem est bonum.*] Bonum generatim vocatur illud quod beare videtur: bonum quippe ut censet Ulpianus, à *beando* dicitur: unde antiqui pro *bonus* dixere *benus*; ex quo in usu remansit *bene* & *bellus*. Sed quod beare videtur, Philosophis duplicis est generis: unum dicitur *Res*; alterum vocatur *Modus*: prius *beatitudo objectiva*: posterius *beati-*

5. Hunc,

5 Hunc, utì diximus, [a] diverſo tramite mortales omnes conantur adipiſci. 6 Eſt enim mentibus hominum veri boni naturaliter [b] inſerta cupiditas: ſed 7 ad falſa [c] devius error abducit. 8 Quorum quidem alij ſummum eſſe bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant,
5. elaborant: 9 alij verò bonum, quod ſit digniſſimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, [d] reverendi civibus ſuis eſſe nituntur. 10 Sunt qui ſummum bonum in ſummâ potentiâ eſſe conſtituant: hi vel regnare ipſi volunt, vel regnantibus adhærere conantur.

Interpretatio.

a *variis modis.* b *inſita.* c *aberrans.* d *honorabiles.*

Notæ.

tudo formalis iiſdem appellatur: utrumque hîc definit Philoſophia. Prius ſic; *bonum, quo quis adepto, nihil ulteriùs deſiderare queat*; atque hoc dicit *ſummum bonum*, nimirum in genere rei. Poſterius verò ſic; *ſtatum honorum omnium congregatione perfectum*: & hoc vocat *beatitudinem.* Prius, nobis dicitur Deus: poſterius, cogitatio mentis Deo conſtanter adhærentis. Sed de his poſtea.

5. *Hunc diverſo tramite mortales.*] Deinde Philoſophia probat, homines diversâ viâ tendere ad beatitudinem; quòd innatam ſummi boni notionem malè applicent

6. *Eſt enim mentibus hominum*, &c.] Ut enim Deus mentem humanam propter ſemetipſum condidit; ſic eidem menti ſtatim ab ortu indidit non ſolùm notionem, ſed etiam voluntatem ſummi boni, quod nihil eſt aliud quàm ipſe Deus.

7. *Ad falſa devius error abducit.*] Quandiu mens humana Deum & magiſtrum audit, & ducem ſequitur, tandiu & erroris & vitij eſt expers: ſed vix eadem mens divinâ illâ lege ſoluta eſt, cùm conſors corpus, imperari impatiens, in ipsâ mente plures excitat perturbationes, quibus obſcuritas primùm & confuſio; deinde multiplex error ejuſdem mentis oritur. Ille autem error dicitur *devius*: non ſolùm quòd ille ſit cogitatio mentis à verâ judicandi normâ aberrantis: ſed etiam quòd idem cauſa ſit, cur appetitio, judicij antecedentis comes, à ſuâ etiam lege aberret: hinc dicitur *abducere* ad falſa; falsâ ſcilicet aſſumtione: ut jam probandum eſt de divitiis, honoribus, potentiâ, gloriâ, & voluptatibus, primùm quidem ſeorſum, poſtea comparatè ſpectatis.

8. *Quorum quidem alij*, &c.] I. Agitur de divitiis: qui his inhiant, ſic argumentari videntur: ſummum bonum eſt *nihilo indigere*: quæ propoſitio eſt veriſſima: ſed qui divitiis affluunt, hi nihilo indigent: quæ eſt aſſumtio falſiſſima: imò quò ditior eſt homo, eò pluribus indiget.

9. *Alij bonum quod ſit digniſſimum veneratione*, &c. II. Agitur de dignitatibus ſive honoribus, quibus qui ſtudent ſic videntur ratiocinari: ſummum bonum eſt *veneratione digniſſimum*: vera propoſitio: ſed veneratione digniſſimus homo non eſt, niſi is magiſtratu decoretur: falſa aſſumtio: ſi quidem ipſe magiſtratus non colitur, niſi fuerit cum virtute conjunctus.

10. *Sunt qui ſummum bonum in ſummâ potentiâ*, &c.] III. Agitur de potentiâ, quam qui appetit, ſic videtur argumentari: ſumma potentia eſt individua comes ſummi boni: vera propoſitio: ſed homo non habet ſummam potentiam niſi regnando, aut regnantibus adhærendo: falſa aſſumtio: quandoquidem ipſi reges non ſunt potentes, niſi ſuis imperent perturbationibus.

[11] At quibus optimum quiddam claritas videtur; hi vel belli, vel pacis artibus glorioſum nomen propagare feſtinant. [12] Plurimi verò boni fructum gaudio, lætitiaque metiuntur: hi feliciſſimum putant voluptate diffluere. [13] Sunt etiam, qui horum fineis, cauſaſque alterutro [a] permutant: ut, qui divitias ob potentiam, voluptateſque deſiderant; vel qui potentiam ſeu pecuniæ causâ, ſeu proferendi nominis petunt. [14] In his igitur, cæteriſque talibus humanorum actuum, votorumque verſatur [b] intentio; veluti nobilitas, favorque popularis, quæ videntur quamdam claritudinem comparare; uxor ac liberi, qui jucunditatis gratiâ petuntur. Amicorum verò, quod [c] ſanctiſſimum quidem genus eſt, non in fortunâ, ſed in virtute numeratur. Reliquum verò vel potentiæ causâ, vel delectationis aſſumitur. Jam verò corporis bona [d] promtum eſt, ut ad ſuperiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur [e] præſtare valentiam; pulcritudo atque velocitas celebritatem; ſalubritas, voluptatem. Quibus omnibus ſolam beatitudinem deſiderari liquet. Nam quod quiſque præ cæteris petit, id ſummum eſſe judicat bonum. Sed ſummum bonum beatitudinem eſſe definivimus. Quare beatum eſſe judicat ſtatum, quem præ cæteris quiſque deſiderat. Habes igitur ante oculos [f] propoſitam fere formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates.

Interpretatio.

a ex prædictis bonis. b *ſumma.* c bonorum. d *omnibus patet.* e *efficere ut valeas.* f mentis.

Notæ.

11. *At quibus optimum quiddam claritas*, &c.] IV. Agitur de famâ, quam qui deſiderant, ſic videntur ratiocinari. Summi boni eſt eſſe clarum; quod verum eſt: ſed clarus homo eſſe nequit niſi vel belli vel pacis artibus; quod falſum eſt: cùm hæ artes ſæpius ſint vitiorum materies.

12. *Plurimi boni fructum gaudio*, &c.] V. Agitur de voluptatibus, quibus qui indulgent, hi verè proponunt ſummum bonum non eſſe ſine lætitiâ: ſed falsò aſſumunt, hanc lætitiam accipi poſſe à rebus caducis. Sicque actum eſt ſeorſum de bonis caducis.

13. *Sunt etiam qui horum fineis*, &c.] VI. Agitur de prædictis omnibus inter ſe comparatis: quibus modò pluribus, modò paucioribus; modò his, modò illis homo adhæret, pro diversâ aſſumtione quam facit: quod ex ſolo orationis contextu videtur nobis notiſſimum.

14. *In his humanorum actuum votorumque verſatur intentio.*] *Summa ſive quicquid eſt deſiderij operiſque humani:* ſicut enim opus humanum ſequitur humanum deſiderium; ſic deſiderium humanum ſequitur prædictam mentis aſſumtionem propoſitionemque: ſiquidem non agimus extrinſecùs, niſi quod intrinſecùs volumus; nec volumus, niſi quod judicavimus præſtare; nec judicamus niſi quod ſic viſum eſt ſive obſcurè, ſive evidenter: quod Philoſophia confirmat exemplis primùm quidem quotidianis; deinde antiquioribus, ut Epicuri.

15 Quæ quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum voluptatem esse constituit; quod cætera omnia jucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum studia revertor: quorum animus, & si [a] caligante memoriâ, tamen bonum summum repetit, sed [16] velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. [17] Num enim videntur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud, quod æquè perficere beatitudinem possit, quàm copiosus bonorum omnium status, nec alieni egens, sed sibi ipse sufficiens. Num verò labuntur [b] hi, qui quod sit optimum, id etiam reverentiæ cultu dignissimum putant? minimè. Neque enim vile quiddam, contemnendumque est, quod adipisci omnium ferè mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac sine viribus æstimandum est, quod omnibus rebus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed [c] sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum sit, id etiam videatur esse clarissimum. Nam non esse anxiam, tristemque beatitudinem, nec doloribus, molestiisque subjectam quid attinet dicere, quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere fruique delectet?

Interpretatio.

a *obscuratâ*. b judicando *id est, errant*. | c *negari*.

Notæ.

15. *Quæ quidem sola considerans Epicurus*, &c.] Epicurus, philosophus satis notus. Ille in physicâ quidem docuit, corpora ex atomis & inani componi: in ethicâ verò, summum bonum in voluptate versari statuit, quasi sic argumentatus: cùm nulla alia sint bona præter *opes*, *honores*, *potentiam*, *gloriam*, & *voluptates*, quod bonum inter hæc omnia cæteris præstat, illud summum censeri debet. Atqui voluptas inter hæc omnia cæteris præstat: quòd hæc omnia non quærantur, nisi quia jucunditatem animo videantur afferre. Hinc homines voluptarij dici consueverunt *Epicurei*.

16. *Velut ebrius*.] Optima similitudo ad exponendam prædictam uniuscujusque hominis bono caduco adhærentis ratiocinationem. Sicut enim ebrius homo 1. quamdam habet suæ domûs ideam, quam, antequam egressus fuisset vinum bibiturus, ab ipsâ domo acceperat. 2. hujus ideæ semper memor domum suam cæteris præfert, etiam sepultus vino: unde eamdem repetere studet. 3. vino turbante memoriam, viam solummodo, quâ revertatur, ignorat. 4. tenebris sensim crescentibus, alienis ædibus, ut suis, adhæret immotus: ita mens humana. 1. quamdam habet sui principij suique finis, nimirum Dei ideam, quam, antequam ab eo recessisset, corporeas voluptates haustura, ab ipso suo Auctore acceperat. 2. hujus ideæ numquam omnino immemor, Auctorem suum cæteris rebus præferendum putat, etiam voluptatibus corporis indulgens: unde ad eumdem reverti cupit. 3. corpore impediente notionem officij, viam, quâ ad Deum redeat, nescit. 4. caligine sensim auctâ externis caducisque rebus, ut suo principio suoque proinde fini adhæret immota: quamobrem ut ebrius, sic mens humana non errat nisi assumtione præcipiti.

17. *Num enim videntur errare hi*, &c.] Philosophia denique seorsum expendit prædictas propositiones de opibus, honoribus, potentiâ, gloriâ, & voluptatibus, hasque probat esse veras: ex quo

Atqui hæc ſunt, quæ adipiſci homines volunt, eaque de causâ divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptateſque deſiderant, quòd per hæc ſibi ſufficientiam', reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiamque credunt eſſe venturam. Bonum eſt igitur, quod tam diverſis [a] ſtudiis homines petunt: in quo quanta ſit [18] naturæ vis, [19] facilè monſtratur, cùm [20] licet variæ diſſidenteſque ſententiæ, tamen [21] in deligendo [b] boni fine conſentiunt.

Interpretatio.

a *affectionibus.* b *ſummo bono.*

Notæ.

conficit, homines hîc non errare niſi aſſumtione. De verbo *ſequeſtrari* ſupra dictum eſt.

18. *Vis naturæ.*] Nempe *ideæ naturaliter inſitæ* mentibus humanis: in quâ unuſquiſque videt comprehenſum, quod prædictis propoſitionibus aſſeritur.

19. *Facilè monſtratur.*] Saltem à conſequentibus, ſive ut Philoſophi loquuntur, *à poſteriori.*

20. *Licet variæ diſſidenteſque ſententiæ.*] Prædictæ nimirum aſſumtiones.

21. *In deligendo boni fine conſentiunt*] Propter prædictam ſummi boni ideam unicuique inſitam, ratione cujus prædictæ propoſitiones fiunt: ut ſæpius dictum eſt: uſque adeo ut in cæteris, ſic in homine finis ad ortum debet recurrere.

METRUM II.

QUOD dicitur Pindaricum. Est autem Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet quatuor pedes habet, sed tantâ libertate dispositos, ut unusquisque nunc spondeus, nunc dactylus, nunc anapæstus, nunc trochæus esse possit.

ARGUMENTUM.

QUAMVIS naturalem leonum, avium, plantarumque indolem expellas, hæc instar Solis ab occasu ad ortum remeantis, recurrit, finem principio junctura.

QUANTAS rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem provida servet,
Stringatque ligans irresoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.

INTERPRETATIO.

Volo argutè canere chordis tardis, quantas inclinationes rerum natura potens vertat, & quibus legibus eadem natura *prospiciens tutetur mundum ingentem, contineatque omnia connectens vinculo indissolubili.*

NOTÆ.

1. *Habenas.*] Habenæ propriè dicuntur de equis, quippe quos his instrumentis ad nutum habemus tractamusque. Quòd autem equi habenis huc illucque flectantur, factum est, ut habenæ dicantur modò de legibus, quibus res cæteræ reguntur; modò de ipsis rerum inclinationibus, quibus tamquam frenis, res ipsæ flectuntur. Sic Tullius de amic. *commodissimum est*, inquit, *quàm laxissimas habenas habere amicitiæ, quas vel adducas cùm velis, vel remittas.* Sic etiam Virg. Æneid. 12. v. 498.

Terribilis sævam nullo discrimine cædem
Suscitat, irarumque omnes effundit habenas.

2. *Natura potens.*] Natura, quòd dicatur *à nasci*, idem est quod principium: quare ut principium sic Natura multiplicis generis. Hîc Deus est, à quo primæ rerum omnium inclinationes, ut a primo principio oriuntur. Sic Tullius 2. de nat. D. *Natura*, inquit, *est, quæ contineat mundum omnem eumque tueatur.* Sic Lucret l. 1.

Denique ni minimas in partes cuncta resolvi
Cogere consuesset rerum natura creatrix.

2. *Quibus legibus.*] Ut enim corporibus ad movendum, sic mentibus ad cogitandum suæ sunt leges, ab eo, à quo res istæ habent primùm ut moveantur & cogitent, Conditore constitutæ: quare

Quamvis Pœni pulcra leones
Vincula gestent, manibusque datas
Captent escas, metuantque trucem,
Soliti verbera ferre, magistrum:
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere sui,
Laxant nodis colla solutis,
Primusque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.

Interpretatio.

Licet leones Africani gerant catenas splendidas, & capiant cibos porrectos manibus domini, *& timeant* ipsum *dominum terribilem, soluti* ab eodem *vapulare: si tamen sanguis*, verberibus præsertim fusus, *imbuerit vultus* eorum *horrendos, spiritus jampridem otiosi recurrunt, &* leones *memores sui, murmure ingenti, liberant* sua *colla, vinculis ruptis, &* ipse *dominus primus discerptus ore crudeli, satiat furores savos* eorumdem.

Notæ.

ut Deus est immutabilis, sic leges istæ firmæ sunt, dignæ propterea, quæ tanquam propria philosophicæ meditationis materies, ab ipsâ Philosophiâ considerentur, suisque auditoribus seu strictâ seu etiam solutâ oratione proponantur: *arguto* autem hôc *cantu* Philosophia ad probandum, id quod sibi proposuit, quatuor adhibet argumentorum genera: primum à leonibus: secundum à volucribus: tertium à plantis: quartum ab ipso sole desumitur.

7. *Pœni leones.* | 1. Philosophia probatura, perpetuum esse cujuslibet rei ad suum principium remeantis circuitum, argumentatur a leonibus, quos vocat *Pœnos* sive *Africanos*, quòd ut populi, sic Leones Africæ ferociores esse soleant. Virg. 1. Æneid. v. 306.

Et jam jussa facit, ponuntque ferocia Pœni
Corda, volente Deo.

Seneca in Hippol. v. 347.

Pœni quatiunt colla leones,
Cùm movit amor; tum sylva gemit
Murmure savo.

Quasi dicat: quemadmodum leones ferоces, vinculis, escis, & verberibus mansuefacti, statim atque sanguinem missum, oculis, præsertim naribus, perceperunt, veluti immemores suæ captivitatis, priotis verò suæ indolis memores, fremunt, vincula rumpunt, & ipsum domitorem lacerant: sic homo suæ originis memor ad suum principium conatur regredi: Sic Martialis epigram. 75. lib. 2. ait, leonem cicurem sanguine feratum gladiatorumque in arenâ amphiteatri effuso commotum pueros invasisse & miserabiliter in conspectu omnium laceravisse.

Verbera securi solitus leo ferre magistri
Insertamque pati blandus in ora manum,
Dedidicit pacem, subitò feritate reversâ,
Quanta nec in Libycis debuit esse jugis:
Nam duo de tenerâ puerilia corpora turbâ
Sanguineam rastris qua renovabat humum;
Savus & infelix furiali dente peremit:
Martia non vidit majus arena nefas.

12. *Resides olim redeunt animi.* | Illa scilicet corpuscula, quæ sunt pars sanguinis subtilior, quæque cerebrum ingressa nervos hinc exortos subeunt, ut ventus organa musica: hæc quippe corpuscula propter quamdam similitudinem, quam habent cum vento ejusque motu, *animi* vocantur & *spiritus*. Virgil. 1. Georg. v. 415.

Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caveæ clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largaſque dapes dulci ſtudio
Ludens hominum cura miniſtret;
Si tamen, arto ſaliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras;
Sparſas pedibus proterit eſcas,
Sylvas tantùm mœſta requirit,
Sylvas dulci voce ſuſurrat.

Interpretatio.

Si volucris, quæ loquax cantare ſolet *in ſummis arboribus, includitur caveâ*, veluti *carcere: quamvis homo diligens* illic *ſuppediter* eidem *potum melle conditum, & eſcas copioſas, animi causâ*; eadem nihilominus volucris, *ſi angustâ in domo* ſuâ *ſaltans, conſpexerit umbras jucundas ſylvarum, conculcat dapes diſperſas, triſtis repetit ſolùm ſylvas*, & *ſuavi garrulitate murmurat ſylvas* eaſdem.

Notæ.

Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major:
Verùm ubi tempeſtas & cœli mobilis humor
Mutavere vias: & Iuppiter humidus Auſtris
Denſat, erant quæ rara modò; & quæ denſa, relaxat,
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat,
Concipiunt: hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ovantes gutture corvi.

Similiter ergo illi ſpiritus in leonibus cicuribus propter vincula, eſcas, & verbera à ſolito itinere ita deflectuntur, ut otioſi & quaſi reſides videantur. At novo ſanguinis fuſi ſeu colore, ſeu odore, ſeu utroque viæ hactenus obſtructæ aperiuntur: unde hi ſpiritus, qua data porta ruentes iter à naturâ ſibi præſcriptum tenent, leonemque inſolito quidem ſed non minùs naturali motu commovent: hinc leones fremunt, rumpunt vincula, & ipſum domitorem lacerant: ita ut hic dicatur illorum *iras imbuere*: Sicut Virgil. ait 7. Æneid. v. 541.

Promiſſi Dea facta potens, ubi ſanguine bellum
Imbuit & primæ commiſit funera pugnæ.

17. *Quæ canit... ales.*] II. Philoſophia propter prædictum finem argumentatur à volucribus, quæ caveis incluſæ, quamvis ibi ſummâ hominum curâ nutriantur, omni quo poſſunt modo ſylvas requirunt. Ales ergo hîc, ut pote quæ ab alis vocatur, eſt avis alis utens; quippe quæ ad altiſſima uſque loca aſcendere ſolita, difficiliùs cæteris mores alienos induit.

18. *Caveæ clauditur antro.*] Cavea generatim eſt quilibet locus cavatus obſcuruſque, hîc autem *caveæ* ſunt carceres, quibus aves præſertim includere ſolemus, vulgo *des cages*: voluit verò Philoſophia *ramis altis*, in quibus ales *garrire* ſolet, opponere *caveæ antrum*, quo ales includitur, ut magìs denotaret, quantùm hic alitis ſtatus à naturali diſtet.

22. *Arto ſaliens tecto.*] In tecto, inquam, non è tecto ſaliens: alioquin nec *ſparſas pedibus proterere eſcas*, *nec mœſta, nec ſylvas voce ſuſurrare*, ſed potiùs deſerüiſſe eſcas, lætà, & ſylvis

Validis quondam viribus acta
Pronum flectit virga cacumen :
Hanc si curvans dextra remisit,
Recto spectat vertice cœlum.
Cadit Hesperias Phœbus in undas ;
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.

Interpretatio.

Qui ramus olim coactus forti robore, demittit ad terras verticem curvatum, hic, statim atque manus flectens laxavit illum, respicit cœlum cacumine erecto. Sol labitur in aquas vespertinas : at iterum detorquet plaustrum ad orientem consuetum, occultâ viâ.

Notæ.

adesse diceretur. Nimirum cavea cæteraque corpora, quibus ales inclusa circundatur, sic mutant vias, quibus animi sive spiritus diffundi solent, ut hi spiritus otiosi videantur. At ubi recens aut color, aut sonus, aut odor umbrosi nemoris ad cerebrum usque diffusus aut rarum densavit, aut relaxavit densum, tunc mutatis meatibus vertuntur cursus animorum, ita ut his & alæ ad saltandum, & pedes ad proterendas escas, & fames ad susurrandas sylvas commoveantur. Ovid. l. 2. de ponto, Eleg. 4.

Cùm bene sint clausa caveâ Pandione nata,
Nititur in sylvas quæque redire suas.

27. *Validis viribus acta virga* | III. Philosophia prædictum ob finem argumentatur à plantis, quibus inest vis illa, quàm philosophi *elasticam* vocant *vertu de ressort* ; quæque in hôc versatur, quod corpus compressum tensumve ultro citroque quà minùs resistitur, factâ libertate resiliat. Hæc virtus occurrit non solùm in quibusdam metallis, verùm etiam in pluribus plantis : quare si virga hujus generis *recto spectans verticè cœlum*, ad terram majori *dextræ* virtute curvetur, eadem, factâ redeundi facultate, ad cœlum recurrit.

31. *Cadit hesperias Phœbus in undas*, &c. | IV. Philosophia hanc ob causam argumentatur à sole, quem Poëtæ fabulantur occidentem sese in undas æquoreas condere, ut pulvere cæterisque sordibus, quas per diem contraxerit, purgatus, manè purior oriatur. Hesperiæ undæ sive vespertinæ dicuntur ab Hespero, sive stellâ, quæ prima post occasum Solis nobis apparet. Phœbus verò, Sol dicitur à Græco φοῖβος *splendidus* ut sæpius diximus.

32. *Secreto tramite.* | Via quippe, quâ Sol ab occasu ad ortum remeat, ignota est, omnibus quidem hominibus, quos sibi ex adverso stantes antipodas cæteri homines habent : quòd Sol his & illis hominibus simul non appareat, sed præsertim Poëtis, qui & occidentem solem in aquas præcipitare, & orientem ab iisdem aquis consurgere mentiuntur.

33. *Currum solitos vertit ad ortus.*] Nam Sol ab iisdem Poëtis vehi fingitur curru, cujus sint axis, rotæ, equi : Ovid. 2. Metam. v. 63.

Ardua prima via est, & quâ vix mane recentes
Enituntur equi ; medio est altissima cœlo...
Vltima prona via est, & eget moderamine certo.
Tunc etiam quæ me subjectis excipit undis
Ne ferar in præceps Tethys solet ipsa vereri.

Repetunt

Repetunt proprios quæque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

INTERPRETATIO.

Omnia requirunt regressus suos, & cuncta delectantur recursu suo. Ordo unicuique rei præscriptus non servatur, nisi hæc conjunxerit suum *finem cum* suo *principio & fecerit circulum sui constantem.*

NOTÆ.

34. *Repetunt proprios quæque recursus*, &c.] Singula conantur ad eum, unde digressa sunt, statum recurrere, hôc que statu recuperato veluti gaudent: Sic bestiæ priores mores, plantæ priores situs, Sol ipse priorem locum appetere & quantum in se est repetere videtur. Horatius Epist. l. 1. ep. 10.

Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret.

38. *Stabilemque sui fecerit orbem.*] Ut unus sit cujusliber rei in suum principium remeantis circuitus. Sic Ecclesiastæ 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem. Lustrans universa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos revertitur. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant.*

Atque ex his omnibus Philosophia concludendum relinquit homines à Deo tamquam à principio ortos, quemdam sui orbem facturos, instar cæterorum, ad Deum tanquam ad suum finem recurrere.

PROSA III.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA, quod hactenus generatim probavit, id deinceps speciatim probatura de divitiis, dignitatibus, regno, gloriâ, & voluptatibus, tam solutâ quàm strictâ oratione, de his scilicet veram propositionem, at falsam assumtionem fieri, incipit à divitiis, quas demonstrat non esse summum bonum, propter anxietatem, timorem, cæterasque perturbationes, quibus comitantur.

VOs quoque ô [1] [a] terrena animalia, [2] [b] tenui licet imagine, [3] vestrum tamen principium [c] somniatis, [4] verumque illum beatitudinis finem, [5] licet minimè perspicaci, qualicumque tamen cogitatione prospicitis, eoque vos, & [6] ad verum bonum naturalis ducit intentio,

INTERPRETATIO.

a *homines.* b *obscurâ quamvis cogita-* | *tione.* c *cogitatis.*

NOTÆ.

1. *Terrena animalia.*] *Homines rebus terrenis addicti.*

2. *Tenui imagine.*] *Specie sive ideâ ingenitâ*, quæ corporis consortis impressionibus obscuratur.

3. *Vestrum principium somniatis.*] *Deum* obscurè, instar somniantium, percipitis: sicut jam explicuimus.

4. *Verumque finem*] Ut homo instar cæterarum rerum *stabilem sui faciat orbem*, necesse est ut quod fuit illi principium, idem sit finis cogitandi: quamobrem si homo, obscurè saltem, suum agnoscat principium, idem homo, obscurè pariter, suum finem cognoscat, necesse est.

5. *Licet minimè perspicaci, qualicumque tamen cogitatione.*] Prædictâ scilicet obscuraque specie sive ideâ, quæ quod sit in nobis & hujus proximè conscij sumus, meritò vocatur *cogitatio.*

6. *Ad verum bonum naturalis ducit intentio.* | Quod enim mens nostra divinitus informetur prædictâ specie, in quâ quædam attributa naturaliter videt comprehendi, propterea eadem nostra mens judicando veras naturaliter format de summo bono propositiones, quas propter necessitudinem, quæ est inter judicium appetitumque boni, *naturalis intentio* sequitur.

& 7 ab eodem multiplex error abducit. Considera namque, an per ea, quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire? Si enim vel pecunia, vel honores, cæteraque tale quid afferunt, cui nihil bonorum abesse videatur, nos quo-
5. que fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quòd si neque id valent efficere, quod promittunt, bonisque pluribus carent, nonne [a] liquidò falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? 8 Primùm igitur te ipsum, qui paullò antè divitiis affluebas, interrogo. 9 Inter illas abundantissimas opes nunquam ne animum tuum concepta ex qua-
10. libet injuriâ confudit anxietas? Atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper [b] angeret, reminiscì nequeo. Nonne quia vel aberat, quod abesse non velles; vel aderat, quod adesse noluisses? Ita est, inquam. Illius igitur præsentiam, hujus absentiam desiderabas. Confiteor, inquam. Eget verò, inquit, eo, quod quis-
15. que desiderat. Eget, inquam. Qui verò eget aliquo, num est usquequaque sibi ipse sufficiens? Minimè, inquam. Tu itaque hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus sustinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, sufficientemque sibi facere nequeunt, & hoc erat, quod promittere videbantur.

Interpretatio.

a *evidenter.* b *cruciaret.*

Notæ.

7. *Ab eodem multiplex error abducit.* | Nimirum dum eadem mens prædictis propositionibus convicta, præjudiciis ita deflectitur, ut falsis assumtionibus judicium intentionemque habeat de eo, cui antè captæ summi boni proprietates non conveniunt: sicut de unoquoque scorsum probandum est, videlicet de divitiis, dignitatibus, regno, gloriâ, & voluptatibus; ac primò quidem de divitiis.

8. *Primùm te ipsum qui paullo antè divitiis affluebas, interrogo* | Boëtius quippe, priusquam apud Theodericum malè audiret, ditissimus fuit: unde expertus novit, quomodo homo afficiatur erga amissas, amittendas, & præsentes quoque divitias, potestque propterea interroganti Philosophiæ respondere, divites nec anxietate animi, nec metu, nec pluribus aliis affectibus vacate.

9. *Inter illas*, &c. | I. Ergo argumentatur Philosophia ab anxietate animi. *Anxietas* quasi *anctietas* à supino *anctum*; hoc autem ab *ango*, quod est *constringo*: quamobrem *anxietas* hîc idem quod *animi angor*: sed angor, teste Tullio, est ægritudo premens: ita ut animus, instar partium corporis compressi, videatur *confundi* propter *aliquam injuriam*: unde sic argumentari videtur Philosophia. Ubi est animi anxietas, ibi felicitas non est: anxietas enim illa, ut pote animi ægritudo, est felicitati contraria. Atqui in divitibus semper quædam est animi anxietas: quòd his vel absit, quod abesse non vellent, vel adsit, quod adesse nollent: sicut Boëtius expertus fatetur. *Insufficientia* vox latina non videtur.

Atqui [10] hoc quoque maximè considerandum puto, quòd nihil habeat suapte naturâ pecunia, ut his, à quibus possidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quidni fateare, cùm enim cotidie valentior aliquis eripiat invito? Unde enim [a] forenses querimoniæ, nisi quòd vel vi, vel fraude à nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita est, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinsecùs petito præsidio, quo suam pecuniam quisque tueatur. Quis, inquam, neget? Atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam, quam posset amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapsa res est: nam quæ sufficientes [b] sibi facere putabantur opes, alieno potiùs præsidio faciunt indigentes. [11] Quis autem modus est, quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hybernum pecuniosorum membra non sentiunt? sed adest, inquies, opulentis, quo famem satient; quo sitim frigusque depellant. Sed hôc modo [12] consolari quidem divitiis indigentia potest, auferri penitus non potest. Nam si hæc [c] hians semper, atque aliquid poscens, opibus non expletur, maneat necesse est, quæ possit expleri. Taceo quòd [13] naturæ minimum, quòd avaritiæ nihil satis est.

Interpretatio.

a *lites.* b *hominibus.* c indigentia.

Notæ.

10. *Hoc quoque maximè considerandum puto.*] 11. Eadem Philosophia argumentatur à timore, cujus divites numquam sunt expertes, hâc fere ratione. Ubicumque est timor, ibi non est felicitas, quòd timere sit malum; felicitas autem omne malum expellat. Atqui in divitibus semper est timor; saltem ne ipsi *à potentioribus spolientur inviti:* cùm *pecunia vel vi vel fraude invito domino quotidie eripiatur, ut forenses querimoniæ probant,* & ipse Boëtius expertus est: quare tantum abest, ut divitiæ satisfacere possint, ut *alieno potiùs præsidio faciant indigentes.*

11. *Quis autem modus,* &c. III. Philosophia argumentatur à pluribus aliis affectibus, quos opes impedire nequeunt, imò sæpius excitant, augentque: quod potest sic contrahi. Ubi est fames, sitis, frigus, cæteræque ejusmodi affectiones menti incommodæ, ibi non est felicitas: quòd bonum his malis contrarium absit. Atqui in divitibus, non secus ac in pauperibus, est fames, sitis, frigus, & cætera hujusmodi, quæ quamvis opibus possint differri, opibus tamen omnino auferri non possunt.

12. *Consolari.*] Verbum hoc sæpius actionem significat: sed in contrariam etiam partem dictum invenies apud optimos auctores, Asinius in epist. Cic. *consolabar ob ea quæ timui.*

13. *Naturæ minimum, avaritiæ nihil satis.*] Natura hîc corpus est, avaritia est mens appetens: corpori autem minimum sufficere potest: sicut minimus cibus famem, minimus potus sitim; minimus calor frigus expellere potest: at menti appetenti nihil satis est: nam, ut ait Juvenalis,

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Quare si opes nec summovere indigentiam possunt, & ipsæ suam faciunt, [14] quid est quòd eas sufficientiam præstare credatis?

NOTÆ.

14. *Quid est quod eas*, &c.] Quare, ô homines, arbitramini divitias instar summi boni vobis posse sufficere: verè quidem proponitis, illud esse summum bonum quod sufficere potest: Sed falsò assumitis, divitias posse sufficere; nam

METRUM III.

CARMEN constans ex duplici genere versuum alternorum, quorum prior iambicus senis pedibus, dominante tamen iambo, constat: posterior est pentamenter elegiacus.

ARGUMENTUM.

COPIA pecuniæ, gemmarum, & agrorum, inquit Philosophia, homines nec superstites curis eximit, nec defunctos solatur.

QUAMVIS fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogat avarus opes;
Oneretque baccis colla rubri litoris;

INTERPRETATIO.

Etiamsi dives auri flumine manante avidus congreget divitias non satiaturas ipsum; *etiamsi* idem *gravet* suum *collum unionibus maris rubri*;

NOTÆ.

1. *Fluente dives auri gurgite.*] I. Agitur de pecuniâ. Hic autem primus versus tantâ industriâ compositus est: ut duplex esse possit legitima illius significatio. Primùm enim rectè intelligitur *dives auri*: sicut apud Virgilium dicitur *dives pecoris* & apud Horatium, rerum multarum *dives*. Deinde non malè intelligitur *fluente auri gurgite*, cogitato quodam auri flumine, quemadmodum Pactolus & Tagus dicuntur auro fluere: gurges enim à sono sic dictus, significat profundiorem quemdam locum, in quem aqua, aliusve similis liquor affluens volvendo murmurat. Sic suprema faucium extremitas vocari solet *gurgulio*: unde qui abdomini natus helluationibus indulget, hic *gurges* & *vorago* patrimonij dicitur ipsi Tullio. Sic etiam mare & flumen apud Poëtas nomine gurgitis significatur. Virgil. 1. Æneid. v. 122.

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

2. *Avarus.*] Avarus quasi avidus æris, ex quo antiquitus pecunia fiebat, non satiatur opibus: quòd expertus præsentes parvi faciat; inexpertus verò absentes magni ducat.

3. *Oneretque baccis colla.*] II. Agitur de gemmis: *bacca* enim primùm est minutus rotundusque arboris fructus, cujusmodi sunt olivæ, ut baccæ distinguantur à pomis, quæ majores sunt arborum fructus. Virg. Eclog. 10. v. 27.

Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.

Deinde bacca est gemma rotunda, sive unio, sic vocata quòd instar baccæ arboreæ rotunda aut saltem ovata, figuræ

Ruraque centeno scindat opima bove:
5. Nec cura mordax deserit superstitem,
Defunctumque leves non comitantur opes.

Interpretatio.

etiamsi colat agros pingues bobus innumeris; hæ divitiæ ut *mordaces angunt viventem, sic inconstantes non comitantur mortuum.*

Notæ.

sit uniusmodi : propterea enim cepa Gallis vocatur *oignon*. Horatius Epod. od. 8.

Nec sit marita quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.

Mare autem rubrum, quod Græcis dicitur Ἐρυθραῖον, ejusmodi uniones magnitudine, figurâ, & colore præstantissimos ferre asserunt inter alios Plinius l. 9. cap. 35. & Tibullus l. 4. carm. 2.

—— *Quæcumque niger rubro de litore conchas*
Proximus Eois colligit Indus aquis.

4. *Ruraque centeno.*] III. Agitur de agris, quorum eximia tum *quantitas*, tum etiam *qualitas* exprimitur: *quantitas* quidem centeno numero boum, quibus agri colantur : centum enim apud Auctores numerus magnus est. Horat. l. 2. carm. od. 16.

Te greges centum Siculæque circum
Mugiunt vaccæ.

Qualitas verò agris *opimis*.

5. *Nec cura mordax*, &c.] Quamvis, inquit Philosophia, dives abundet pecuniâ, gemmis, & agris opimis, non propterea felix erit : nam vel superstes vitam aget, vel vitâ defunctus morietur. Si vivat, anxiferis cruciabitur curis, sive ad conservandas veteres, sive ad comparandas novas opes. Si verò moriatur, quicquid ex suis opibus sperare poterat consolationis, illud ipsum *non comitabitur* : opes enim, utpote caducæ vitæ famulantes, hâc recedente recedunt, transituræ ad heredem, quem similibus curis ita afficient, ut si te tangat illius amor, opes novum tibi esse debeant doloris argumentum: falsò igitur assumes eam, quam naturaliter cognoscis appetisque felicitatem, in divitiis reperiri. Videamus dignitates.

PROSA IV.

ARGUMENTUM.

HONOR dignitates consequens, inquit Philosophia, sic ab opinione vulgi pendet, ut nec ubique nec semper Magistratibus exhibeatur: unde falsâ pariter assumtione credideris, summum, quod naturaliter cognoscis & amas, bonum in dignitatibus versari.

SED [1] dignitates [a] honorabilem, reverendumque, cui provenerint, reddunt. [2] Num vis ea magistratibus [b] ut utentium mentibus virtutes inserant, vitia depellant? [c] Atqui non fugare, sed illustrare potiùs nequitiam solent, quò fit, ut indignemur eas sæpe nequissimis homi-
5. nibus contigisse: [3] unde Catullus

INTERPRETATIO.

a objicit Boëtius. b reponit Philoso. [phia. c non certè.

NOTÆ.

1. *Dignitates honorabilem reverendumque reddunt.*] Id quidem objicit Boëtius Philosophiæ: sed hæc reponit, has dignitates non tam ratione sui, quàm opinione vulgi honorabilem reverendumque Magistratum reddere; ex quo fit, ut nec ubique nec semper Magistratus honore afficiantur.

2. *Num vis ea magistratibus*, &c.] I. Philosophia reponit dignitates ratione sui non reddere hominem honorabilem & reverendum. Cùm enim honor & reverentia sit intrinsecùs quidem cogitatio, extrinsecùs verò nota optima meriti alieni, idcirco honor & reverentia ita comitantur virtutem, ut quicquid ratione sui hominem reddit honorabilem & reverendum, illud si virtus ipsa non sit, *virtutem mentibus inserere* debeat adeoque *vitia depellere*. Atqui dignitates sive magistratus non ita se habent: quandoquidem *illustrare potiùs nequitiam solent, quàm fugare quo fit: ut indignemur eas sæpe nequissimis contigisse*: sicut Catullus *Nonium*, & ipse Boëtius *Decoratum* ægrè tulit magistratum gerere.

3. *Vnde Catullus.*] Poëta notissimus, qui, quòd in versibus ita fuerit mordax, ut ne Cæsari quidem pepercerit, non dubitavit Nonium Magistratum, sive ut nunc dicitur *in curuli sedentem*, ejusdem cognomini alludens, convitio consectari. Carm. 53.

Quid est Catulle, quid moraris emori?
Sellâ in curuli struma Nonius sedet:
Per Consulatum peierat Vatinius.
Quid est Catulle, quid moraris emori?

4. licet

4 licet [a] in curuli Nonium ſedentem, ſtrumam tamen appellat. Vidés-ne quantum malis dedecus adjiciant dignitates ? Atqui minùs eorum patebit indignitas, ſi nullis honoribus inclareſcant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuiſti, ut 5 cum Decorato gerere magiſtratum putares, cùm in eo mentem nequiſſimi [b] ſcurræ, delatoriſque reſpiceres ? Non enim poſſumus ob honores reverentiâ dignos judicare, quos ipſis honoribus judicamus indignos. At ſi quem ſapientiâ præditum videres, num poſſes eum vel reverentiâ, vel eâ, quâ præditus eſt, ſapientiâ, non dignum putare ? Minimè. Ineſt enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit.

Interpretatio.

a *Magiſtratum.* b *Sannionis, qui videlicet omnibus modis riſum movere nititur.*

Notæ.

4. *Licet in curuli Nonium ſedentem, ſtrumam tamen appellat.*] Plures hîc putant, Boëtium ignoraſſe ſtrumam eſſe cognomentum Nonij : *Boëtius allucinatur*, inquit Joſephus Scaliger ad prædictos verſus Catulli, *qui ſtrumam non cognomen Nonij putat, ſed convitium.* Unde Sitzmanus hîc : *notanda*, ait, *hôc loco ἀντιφρασία noſtri Boëtij, in eo quod ſtrumam non cognomen Nonij putat*, & Bernartius hîc quoque : *videamus*, inquit, *ne guttulam hauſerit è flumine lethes vir maximus*, idem putat Murmelius. At Boëtius, pace tantorum virorum, accuſandus non eſt hîc aut ignorantiæ aut erroris : quamvis enim *ſtruma* cognomen fuerit Nonij, Nonius tamen à Catullo inſtar convitij *ſtruma* vocari potuit. Scilicet quod cognomen ab aliquo ſive corporis ſive mentis vitio deſumitur, illud poteſt veluti convitium proponi, iis præſertim quibus primò impoſitum : ut ei qui primùm dictus eſt Servius à ſervo *un eſclave* ; Sputius à ſpurio *un baſtard* ; Brutus à bruto *un ſtupide*, cognomen tamquam convitium objici poteſt. Imò id cognominis numquam reperias apud veteres Romanos cum nomine eorum, in quos invehuntur, conjunctum, niſi convitij causâ. Sic *Marrucinus*, quo cognomine donatur Aſinius Aſinij Pollionis frater, judice prædicto Scaligero, ut convitium eidem Aſinio objicitur à Catullo Carm. 12.

Marrucine Aſini manu ſiniſtrâ
Non bellè uteris in joco atque vino.

Sic *ſuperbus*, cognomen Tarquinij, ut convitium ipſi Tarquinio proponitur à Propertio l. 3. Eleg. 10.

Quid nunc Tarquinij fractas juvat eſſe ſecures,
Nomine quem ſimili vita ſuperba notat ?

Atqui *ſtruma* cognomen eſt Nonij, & quidem ipſi primo datum, quod cognomen ex vitio corporis, ſtrumis videlicet, gallicè *des eſcroüelles*, deſumitur. Adde quod ad ſtrumas, hujus cognominis originem, eò potiùs allúdere viſus eſt Catullus, quod Nonio Prætori in prædicto carmine Catullus conjungat Vatinium Conſulem, qui, quòd ſtrumis laboraret, ab ejus inimico Cicerone ſæpius *ſtruma* aut *ſtrumoſi tumoris* nomine denotatur. Pro Seſtio : *medentur civitati, qui exſecant peſtem aliquam tanquam ſtrumam* : in Vatin. *ſtruma denique ebore improbo demigrarunt* ; & alibi : *tumidum habemus oratorem*. Hæc de Nonio.

5. *Cum Decorato.*] Decoratus hic eſt ille, ad quem Theodericus apud Caſſiodorum Var. l. 5. ep. 31. ſcribit, ut compellat quoſdam pecuniam ſolvere poſtulatam, ſi revera eos fortè conſti-

[6] Quod quia [a] populares facere nequeunt honores, liquet eos propriam dignitatis pulcritudinem non habere. In quo illud est animadvertendum magis: nam si eò abjectior est, quò magis à pluribus quisque contemnitur, cùm [b] reverendos facere nequeat, quos pluribus oftentat, [7] despectiores potiùs improbos [c] dignitas facit. Verùm non [d] impunè: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas suâ contagione commaculant. [8] Atque ut agnoscas veram illam reverentiam per has umbratiles dignitates non posse contingere; si quis multiplici consulatu functus in Barbaras nationes fortè devenerit, venerandúm-ne Barbaris honor faciet [e]? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo, [f] quoquo gentium, nullo modo cessarent: sicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax adnectit opinio, vanescunt illico, cùm ad eos venerint, qui dignitates eas esse non æstimant. Sed hoc apud exteras nationes: Inter eos verò, apud quos ortæ sunt, num perpetuò perdurant [g]?

Interpretatio.

a *exhibiti à populo.* b *dignitas.* c eadem. d *sine pœnâ.* e non sanè. f *ubique.* g minimè verò.

Notæ.

terît debitores: quòd Adjutor Magistro Officiorum judicanti adesset: & propterea, solito officij nomine, ibidem vocatur *devotus*, *devotio tua*: quod non obstat quin verè nunc dicatur *nequissimus scurra & delator* (*Scurra* quidem, quòd potentes secutus, dicteriis sibi victum aut aliud commodum aucuparetur. Juvenal.

—— *Mimum agit ille,*
Vrbani qualem facundus scurra Catulli.

Delator verò, quòd alios calumniatus occultè accusaret) ejusmodi enim homines puniri jussit Domitianus: *princeps*, inquiebat hic Imperator apud Suetonium, *qui delatores non castigat, irritat.* Propterea Boëtius convictus Magistratum non efficere meliores, *adduci*, etiam *periculis*, *non potuit*, *ut cum illo Decorato magistratum gereret.*

6. *Quod quia populares facere nequeunt honores.*] II. Eadem Philosophia innuit, honorem dignitatum ab opinione vulgi pendere: unde nunc vocatur *popularis* sive à populo exhibitus. Scilicet honor & reverentia, ut jam monuimus, nihil est aliud, quàm intrinsecùs quidem cogitatio; extrinsecùs verò nota [a] optima meriti alieni: unde sive illa cogitatio, sive hæc nota ita honorantis est, ut honoratum nequeat reddere *honorabilem & reverendum*: solius virtutis est honoratum reddere honorabilem: unde sola virtus est *propria dignitatis pulcritudo.*

7. *Despectiores improbos dignitas facit.*] Contemtus enim, ut pote honori contrarius, intrinsecùs quidem est cogitatio, extrinsecùs verò nota pessima meriti alieni: quare cùm improbus eò vitiosior videatur quò sublimiori dignitate affectus est, sicut dictum est Prof. 6. 2. lib. propterea *dignitas improbos facit abjectiores despectioresque.*

8. *Atque ut agnoscas*, &c.] III. Inquit Philosophia, si dignitates ratione sui potiùs, quàm vulgi opinione hominem redderent honorabilem & venerandum, sicut *ignis semper & ubique terrarum calet*, sic quicumque dignitatibus afficerentur, hi semper & ubique essent honorabiles, sed res non ita se habet:

Atqui 9 [a] prætura, magna olim poteſtas, nunc inane nomen eſt, & ſenatorij cenſûs gravis [b] ſarcina. 10 Si quis quondam [c] populi curaſſet annonam, magnus habebatur: nunc eâ præfecturâ quid abjectius? Ut enim paullò antè diximus, quod nihil habet proprij decoris, opinione
5. utentium nunc ſplendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, ſi ultro improborum contagione ſordeſcunt, ſi mutatione temporum ſplendere deſinunt, ſi gentium æſtimatione vileſcunt, quid eſt, quod in ſe expetendæ pulcritudinis habeant, ne dum aliis præſtent?

Interpretatio.

a *dignitas prætoris.* b *onus.* c *præfe-* | *ctus annonæ.*

Notæ.

Primùm enim qui dignitatibus afficiuntur, hi non ſunt ubique honorabiles: nam *ſi quis multiplici conſulatu functus in Barbaras nationes fortè devenerit*, non propterea his videbitur honorabilis: ſed iis ſolùm, qui quodam præjudicio conſulatum honore dignum exiſtimant. Deinde qui dignitatibus decorantur, hi non ſemper videntur honorabiles: ſi quidem apud eaſdem Gentes, quæ uno tempore magni, hæ alio parvi penduntur dignitates: nam

9. *Prætura magna olim poteſtas, nunc inane nomen.*] Prætores Romani, ut docent Juriſperiti, ab initio, jure magiſtratûs edicta tantùm proponebant, de quibus rebus, & quomodo jus dictuti eſſent: progreſſu autem temporis, non obnitente populo, hoc ſimul uſurparunt, ut edicendo etiam jus conſtituerent: ſed tandem ſuis ſumtibus Circenſes & Scenicos duntaxat ludos exhibebant: unde *inane nomen & gravis ſarcina* tunc erat illa Prætoris dignitas. Similiter

10. *Si quis populi curaſſet annonam*, &c.] Præfectus annonæ tantus olim erat apud Romanos, ut Auguſtus ipſe acceptam à populo annonæ præfecturam, quoad vixit, tenuerit, aut certè paulò ante mortem ſubſtituerit ſibi C. Turrianum, qui inter primos in verba Tiberij juravit, quaſi inter præcipuos Magiſtratus: ſed Boëtij temporibus Præfectus annonæ nullam niſi in piſtores urbis negotiatoreſque ſuarios cenſuram & animadverſionem habebat: ut colligitur ex formulâ hujus præfecturæ quam refert Caſſiodorus l. 6. Variar. form. 13.

Falluntur ergo ſuâ aſſumtione qui ſummum bonum putant verſari in dignitatibus ſive magiſtratibus.

METRUM IV.

CARMEN constans ex duplici genere versuum alternorum, quorum prior Phaleucius quinque pedes habet, nempe spondeum, dactylum, & tres trochæos: posterior Archilochius duos dactylos totidemque trochæos.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA exemplo miseri Neronis dignitates conferentis, confirmat, dignitates neminem posse beare.

QUAMVIS se Tyrio superbus ostro,
Comeret & niveis lapillis,

INTERPRETATIO.

Etiamsi Nero se adornaret, insignis pur- | *purâ Tyriâ,*

NOTÆ.

1. *Tyrio superbus ostro.*] Ostrum ab *ostreo* dicitur. *Ostreum* autem Græcis ὄστρεον generatim illud omne animalis genus significat, quod testâ inclusum latet. At inter ista conchylia unum est, inquit Plinius, ex cujus conchâ incisâ colligitur succus tingendis vestibus expetitus; & hoc propriè dicitur *ostrum*. Hinc *ostrum* accipitur non solùm pro conchâ, sed etiam pro colore purpureo, qui ex conchæ istius sanie conficitur, imò pro vestibus, quæ hôc colore imbuuntur. Tyrus autem urbs Phœniciæ ejusmodi conchylij piscatu celeberrima fuit: quare ostrum dicitur Tyrium ab urbe, & Phœniceum à provinciâ. Est porrò purpura alia rubra, alia violacea. Virgil. Georg. 2. v. 506.

Vt gemmâ bibat & Sarrano dormiat ostro.

Et 3. Georg. v. 17.

Illi victor ego & Tyrio conspectus in ostro.

Et Æneid. 1. v. 643.

Arte laborata vestes ostroque superbo.

2. *Comeret.*] *Comere* ornare est, generatim quidem corpus; speciatim verò capillos: dicitur enim à Græco κοσμεῖν: unde *comtus*, ornatus, & *coma*, capilli studio exculti. Id autem meritò dicitur de Nerone, quippe qui, ut ait Suetonius, *circa cultum habitumque adeo pudendus, ut comam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaicâ etiam ponè verticem summiserit: ac plerumque synthesinam indutus, ligato circa collum sudario prodierit in publicum sine cinctu, & discalceatus.*

2. *Niveis lapillis.*] Hoc est, *gemmis pretiosissimis.* Si enim, ut de eo loquitur Suetonius, *nullam vestem bis induit; si piscatus est rete aurato purpurâ coccoque funibus nexis; si nunquam carrucis minùs mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis; si divitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat, quàm profusionem;* certè credibile est, ipsum oneratum fuisse *gemmis & margaritis, quarum,* auctore eodem Suetonio, *per omnes dies singula quotidie millia populo spargebat.*

Inviſus tamen omnibus vigebat
Luxuriæ Nero ſævientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miſeri tribuunt, honores?

INTERPRETATIO.

gemmiſque candidis, idem *nihilominus* imperator *luxûs furentis*, *vivebat odioſus cunctis*. *At* idem imperator *ſceleratus*, *olim tribuebat faſces infames Senatoribus venerandis*. *Quis ergo credat*, *dignitates illas*, *quas* homines *infelices dant*, *afferre felicitatem?*

NOTÆ.

3. *Inviſus tamen omnibus vigebat.*] Id patet non ſolùm ex maledictis convitiiſque, quæ dum viveret, patientiùs tulit, ſed etiam ex eo quod mors illius tantum gaudium publicè præbuit, ut plebs pileata totâ urbe diſcurreret.

4. *Luxuriæ Nero ſævientis.*] Summa fuit Neronis luxuria, ut jam diximus: ſed non minor ejus crudelitas: nam parricidia & cædes à Claudio exorſus eſt. Britannicum non minùs æmulatione vocis, quæ illi jucundior ſuppetebat, quàm metu ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria prævaleret, veneno aggreſſus eſt: matrem, amitam, uxores, & conjunctiſſimos occidit.

5. & 6. *Dabat Patribus curules.*] Curulis erat ſella eburnea cælataque, currui, quo præſtantiores Magiſtratus in Curiam vehi ſolebant, impoſita, ſupra quam iidem Magiſtratus conſiderent. Hinc *ebur curule*, *ſella curulis*, & *curulis*, *ſubſtantivè* ſæpè, ut nunc, majorem Senatoris dignitatem ſignificant. Horatius Epiſt. l. 1. ep. 6.

Cuilibet hic faſces dabit: eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur, frater, pater, adde.

Ovid. l. 4. de pont. el. 9.

Signa quoque in ſellâ noſſem formata curuli
Et totum Numidæ ſculptile dentis opus.

Lucanus l. 3.

Prætor adeſt vacuæque loco ceſſere curules.

Has autem Senatorum dignitates Nero iis, qui magis placerent, patribus conferebat, cauſatus quemquam principum non ſciſſe quid ſibi liceret: ſed hæ dignitates nequiſſimi Imperatoris arbitrio potiùs, quàm meritis delatæ ipſis Magiſtratibus erant *indecores*.

7. & 8. *Quis putet beatos, quos miſeri tribuunt, honores?* Beatum nunc dicitur quod beatitudinem afferre poteſt: quemadmodum *rus & arva beata* ab Horatio; *commoda beata* à Catullo; *terra beata* ab Ovidio; & *opes beatæ* à Statio vocantur. Atqui tales non ſunt magiſtratus, quos Philoſophia nunc appellat *honores*; præſertim *ſi hos miſeri tribuant*: cauſa enim non dat, niſi quod ipſa aliquâ ratione in ſe contineat: fallitur ergo quiſquis temerariâ aſſumtione, quam naturaliter ſibi proponit amatque ſummi boni proprietatem, hanc magiſtratibus ſive dignitatibus attribuit. Videamus, utrum meliùs judicetur de regno?

PROSA V.

ARGUMENTUM.

REGNA, inquit Philosophia, regumque familiaritas, ut pote quæ nec perpetua, nec immensa, nec secura, potentiam, quam naturali notione ductus naturaliter appetis, præstare non possunt.

AN verò regna regumque familiaritas [2] efficere potentem valent? Quidni [a], quando eorum felicitas perpetuò perdurat. Atqui [3] plena est exemplorum vetustas [b]; plena etiam præsens ætas [c], qui reges felicitatem calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ ne ad conservationem quidem sui satis efficax invenitur!

INTERPRETATIO.

a dicet aliquis. b inquit Philosophia. | c eorum hominum.

NOTÆ.

1. *An regna regumque familiaritas.*] Inter omnes imperii formas præstantissima & potentissima ea est, quæ principatus sive *regnum* appellatur: quandoquidem cæteræ plurium, hæc unius duntaxat est: & vis collecta seipsâ dispersâ major est: quare si quæ naturaliter cognoscitur appetitui que summi boni potentia cuiquam hominum imperio meritò attribui possit, maximè regno atque iis, qui regni aliquatenus sunt participes. Sed neque regno neque regni participibus id convenit: quia nullatenus

2. *Efficere potentem valent.*] Eo scilicet modo, quo naturali summi boni notione & judicamus & appetimus potentiam: hæc enim potestas & perpetua, & immensa, & secura esse debet: perpetua quidem, ne aliquando fatiscens infirmitate mutetur: immensa, ne finibus circunscripta majoribus vincatur, aut impediatur æqualibus; secura denique, ne quibus præest, mutatis vicibus, metuat subesse. Atqui neque regno neque regni participibus id convenit: ut seorsum probandum est.

3. *Plena est exemplorum vetustas, plena præsens ætas*] 1. Regnum perpetuum non esse & antiquioribus & recentioribus demonstratur exemplis. Antiquioribus quidem: nam Diomedes rex Thraciæ, dum equos suos humanâ carne aleret in Tyrida oppido truculentus, ab Hercule equis ipsis ad devorandum objectus est. Agis Lacedæmoniorum rex, qui cum Athenienſibus cruentissima bella gessit, à suis tandem civibus in carcere necatus est. Perses Macedonum rex ab Æmilio victus Romamque ductus periit in carcere. Crœsus Lydorum rex à Cyro in servitutem redactus est, &c. Recentioribus verò quæ nimirum circa tempora Boëtij contige-

Quòd si hæc regnorum [4] potestas beatitudinis [a] auctor est, nonne si quâ parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed [5] quamvis latè humana [b] tendantur imperia, plures necesse est gentes relinqui, quibus regum quisque non imperet. Quâ verò parte beatos faciens desinit potestas, hâc impotentia subintrat, quæ miseros facit: hôc igitur modo majorem regibus inesse necesse est miseriæ portionem. [6] Expertus sortis suæ periculorum Tyrannus [c], regni metus pendentis supra verticem [d] gladij terrore simulavit. Quæ est igitur hæc potestas, quæ solicitudinum morsus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt: de hinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes, quem videas velle, quod non possit efficere? Potentem censes, qui satellite latus ambit; qui quos terret, ipse plus metuit, qui ut potens esse videatur, in servientium manu situm est?

Interpretatio.

a *causa*. b *proferantur*. c *Dionysius Siciliæ rex*. d Damoclis ex ejus assentatorum numero.

Notæ.

runt. Alaricus Tolosensium rex à Francis: Syagrius Romanorum rex à Clodovæo: aliique ab aliis occisi sunt. *Sic nimirum*, inquit Vallinus hîc, *mortales agi sinit Deus, & moribus principum populorumque offensus urbes afflixit, provincias pessundat, regna evertit.*

4. *Potestas beatitudinis auctor.*] Id est, *causa*. Sic Plautus dixit *auctorem habere rem:* quamvis Servius malit dicere *auctricem*. Hanc controversiam videtur dirimere Valerius probus: *auctor*, inquit, *si sit tractum à verbo augeo, auctrix facit: si non venit à verbo, sed significat principem, quod nomen non venit à verbo, etiam fœminino genere auctor facit: sicut Virgilius ex persona Junonis: Auctor ego audendi princeps: non qua augeat, nam auctrix diceret.* Scilicet triplex est sententia de origine hujus vocis, *auctor*. Alij putant hanc oriri à Græco ἀυτὸς, ut *autor* idem sit quod ἀυτόεργος: alij ab inusitato supino verbi *aveo;* ut ab *autum* dicatur *autor*; sicut à *cautum, cautor*, & à *fautum, fautor*: quomodo *autor* is erit qui avet ac cupit aliquid fieri sive à se sive ab alio: alij denique arbitrantur oriri ab *augendo:* ita ut primùm *auctor* dictus fuerit ille, qui rem ab alio cœptam promoveret; deinde ille etiam qui inciperet ac suaderet: cui ultimæ sententiæ favent antiquiores inscriptiones, in quibus non *autor*, sed *auctor* scribitur. Quicquid sit: potestas regia non potest esse beatitudinis auctor sive efficax: quoniam hæc certis continetur finibus: nam

5. *Quamvis latè*, &c.] II. Regnum hominis immensum non est, quòd, quamvis rex vel maximus multis gentibus imperet, pluribus tamen non imperat: quare si felicitatem imperio metiaris, plus in hôc rege miseriæ iuest, quàm felicitatis.

6. *Expertus sortis suæ.*] III. Regnum hominis securum non esse satis evincit notissima Dionysij Tyranni historia: *nam*, inquit Cicero 5. Tusc. *cùm quidam ex ejus assentatoribus Damocles, commemoraret in sermone copias ejus, opes, majestatem, dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negaretque umquam beatiorem quemquam fuisse: Vis-ne igitur, inquit, Damocle, quoniam hæc te vita delectat, ipse eam-*

Nam 7 quid ego de regum familiaribus disseram, cùm regna ipsa tantæ imbecillitatis plena demonstrem? quos quidem regia potestas sæpe incolumis, sæpe autem lapsa prosternit? 8 Nero Senecam familiarem, præceptoremque suum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. 9 Papi-
5. nianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. Atqui uterque potentiæ suæ renuntiare voluerunt, a quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est.

Interpretatio.

a *inter quos aulicos.*

Notæ.

dem degustare, & fortunam experiri meam? cùm se ille cupere aixisset, collocari jussit hominem in aureo lecto, strato pulcerrimo textili stragulo, magnificis operibus picto: abacosque complures ornavit argento auroque cælato. Tum ad mensam eximia forma pueros delectos jussit consistere eosque ad nutum illius intuentes diligenter ministrare. Aderant unguenta, corona: incendebantur odores: mensa conquisitissimis epulis exstruebantur. Fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pulcros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam: jam ipsa defluebant coronæ: denique exoravit Tyrannum, ut abire liceret, quòd jam beatus nollet esse. Satis-ne videtur declarasse Dionysius nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendeat? Id respiciens Horatius l. 3. Carm. od. 1. canit.

Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Sicula dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharaque cantus
Somnum reducent.

Falsa igitur illa assumtio, quâ judicas summum bonum versari in regno. Sed felicior non est regum familiaritas.

7. *Quid de regum familiaribus disseram*, &c.] Regum familiares majorem habere non possunt potestatem adeoque felicitatem, quàm ij, quorum familiares sunt, reges, quorum tamen, ut probavimus, potestas infirma est: imò multò minorem habent: vel enim regia potestas incolumis perseverat, vel labitur, si labatur, hæc regum familiares suâ secum ruinâ involvit. Si verò stet, eadem prædictos familiares sæpe prosternit. Testis Seneca, testis Papinianus: nam

8. *Nero Senecam familiarem.*] *Nero*, inquit Suetonius, *Senecam præceptorem ad necem compulit: quamvis sæpe commeatum petenti benique cedenti persanctè jurasset, suspectum se frustra, perituramque potiùs, quàm nociturum ei. Postquam enim unus ex Centurionibus*, ait Tacitus, *necessitatem ultimam Senecæ denunciasset: neque aliud inquit superesse post matrem fratremque interfectos, quàm ut educatoris præceptorisque necem adjiceret, post quæ Seneca & uxor ejus eodem ictu brachia ferro exsolvunt: Seneca, quoniam senile corpus & parvo victu tenuatum, lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit.*

9. *Papinianum Antoninus.*] Papinianus legum ita peritus, ut omnes ante pariter & post se Romanos Jurisconsultos superasse dicatur. Hic præterquam quod Scævolæ, cujus discipulus fuerat, in Advocatione fisci successit, Severo imperatori per secundam uxorem affinis, & eidem adeo familiaris & amicus, ut Severus moriens huic suos filios commendaverit. At Antoninus cognomine Caracalla, qui post Severum tenuit imperium Romanum, occiso Getâ fratre, prædicto Papiniano mandavisse fertur, ut in Senatu & apud populum facinus

Sed

Sed dum ruituros [10] moles [a] ipsa trahit. Uter, quod voluit, effecit. Quæ est igitur ista potentia, quam pertimescunt habentes, quam, nec, cùm habere velis, tutus sis, & cùm deponere cupias, vitare non possis? [11] An præsidio sunt amici [b], quos non virtus, sed fortuna conci-
5. liat? Sed quem felicitas amicum fecit [c], infortunium faciet inimicum. [12] Quæ verò pestis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus?

Interpretatio.

a divitiarum & potestatis. b nomine tenus. c tibi.

Notæ.

dilueret: Papinianus renuit, causatus parricidium faciliùs fieri, quàm velaris aliudque esse parricidij genus, accusare innocentem occisum: quod Antoninum Papiniano infestum adeo irritavit, hunc ut ille à militibus occidi imperaverit: gladio-ne an securi, cujus pœna gravior ignominiosiorque censetur, peractum facinus, incertum. Non dicitur hîc interfectus, sed tantùm ab *Antonino objectus militum gladiis.*

10. *Moles.*] Hoc est ingens cùm divitiarum tum potestatis sarcina, quæ ruentes suâ ruinâ Senecam & Papinianum prostraverunt.

11. *An præsidio sunt amici*, &c.] Amicorum duplex genus hîc notatur, pro duplici nimirum modo, quo alius & aliena æstimari amarique possunt, amicus scilicet virtutis, & amicus fortunæ. Prior cætera bona flocci faciens solam virtutem alterius æstimat & amat: unde hic æquo semper animo est erga amicum virtute præditum. Posterior virtutem parvi ducens cætera quæ vulgo habentur bona æstimat & amat: quamobrem hic inconstantis instar fortunæ est volubilis: adeo ut *quem felicitas amicum fecit*, eidem *infortunium faciat inimicum*: eoque magis noceat:

12. *Quæ pestis efficacior ad nocendum*] Quòd enim familiaris sit, hinc novit modum, quo tibi nocere possit, inde verò tu non cogitas, quomodo ejusdem insidias vitare possis. Usque adeo falsa est assumtio, quâ putas, regnum regumque familiaritatem habere rationem summi boni: quare

METRUM V.

QUOD dicitur Parthenicum. Carmen est constans ex uno genere versuum, quorum quilibet trimeter ante tertium pedem anapæstum, quem sequitur syllaba superstes, primum & secundum pedem habet spondeum vel anapæstum indiscriminatim.

ARGUMENTUM.

DOMITOR mundi, inquit Philosophia, nisi suis dominetur perturbationibus, potens non est.

QUI se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis summittat habenis.

INTERPRETATIO.

Quicumque cupit haberi potens, hic *subigat* suos *spiritus contumaces*, *neque subjiciat se voluptati superatum imperiis turpibus.*

NOTÆ.

1. *Qui se volet esse potentem.*] Præcipuâ sui parte, nimirum mente, haberi potentem.

2. *Animos domet ille feroces.*] Animus primâ significatione ventus est, non secus ac Græca vox ἄνεμος, unde videtur oriri. Quare quemadmodum ventus, quatenus hicà tempestate differt, nihil aliud est, quàm tenuis aquæ vapor huc illucque, quà minùs resistitur, discurrens; ita animus primâ significatione nihil est aliud, quàm subtilior sanguinis vapor è cerebro per nervos, quà data porta, egressurus. Sic Virg. 1. Geor. v. 420.

Vertuntur species animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat,
Concipiunt.

Et Georg. 4. v. 86.

Hi motus animorum atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jactu compressa quiescent.

Sic etiam nunc potentia dicitur versari in animis domandis: quòd nimirum Mens nostra nihil possit in nostrum corpus, nisi ope spirituum illorum: At quod iidem spiritus iter tritum facto agmine subire contendentes, instar ferarum difficiliùs regi & veluti mansuefieri possint, idcirco nunc dicuntur *feroces*, ita ut ipsorum moderamen majus sit fortitudinis & potentiæ argumentum.

3. *Nec victa libidine colla.*] Similitudo desumpta ex captivis, qui colla catenis vincta solent gerere: quamobrem colla hîc intelliguntur & de mente & de corpore, libidine, sive malâ voluntate vi-

5. Etenim licet Indic longè
Tellus tua jura tremiſcat,
Et ſerviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miſeraſque fugare querelas
10. Non poſſe, potentia non eſt.

Interpretatio.

Nam quamvis India procul diſſita *metuat tuam ditionem, & Thule ultima* imperij Romani inſula *pareat* tibi; *nihilominus non eris potens, quandiu non poteris removere libidinem funeſtam & repellere querimonias miſeras.*

Notæ.

ſtis: libido quippe generatim eſt mala voluntas, quaſi Mens malo libitu à tectâ viâ deflectens labatur. *Omne, quod malè libet, libido eſt*, inquit S. Auguſt. l. 4. hypogn.

5. *Indica tellus.*] India ab Indo flumine ſic dicta. Eſt autem vaſta terrarum regio Aſiam ad ortum terminans: quamobrem hic accipitur pro ortu.

6. *Tua jura tremiſcat.*] *Ius*, ſicut docet Sanctius, primâ ſuâ ſignificatione ſignat olera aut pultem: ſed quia in conviviis pares unicuique partes dabantur, ideo *jus* tranſlatum ad ſignificandum quod cuique ſuum eſt: ex quo ſocietas hominum inſtituta ad reddendum unicuique quod ſuum eſt, *jus* forenſe dicitur: ita ut homo dicatur vocari in *jus*. Quoniam verò principes præſertim à Deo conſtituti ſunt, ut populi ſuum quique haberent, propterea principum voluntas & edictum appellatur *jus* & ad hujus ſimilitudinem aliæ leges *jura* dicuntur: hinc *jura* hîc cujuſlibet potentis juſſa ſunt.

7. *Serviat ultima Thule.*] Thule inſula terrarum, quas Romani olim noverint, ultima, & maximè ſeptentrionalis verſus occidentem: unde hîc notat occaſum. Vulgo dicitur *Iſlandia*. De hâc regione loquitur Virgil. 1. Georg. v. 29.

An Deus immenſi venias maris: ac tua nauta
Numina ſola colant, tibi ſerviat ultima Thule.

8. *Atras pellere curas.*] *Cura atra* nunc vocatur prædicta libido. Eſt quidem libido *cura*, quòd mens libidine præſertim ſaucia uratur; unde Virg. 4. Æneid. v. 1.

At regina gravi jam dudum ſaucia curâ,
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.

At eadem libido eſt cura *atra* ſive damnoſa: nam apud antiquos candor boni, nigror mali ominis eſt: unde Æthiopis occurſus infortunium credebatur portendere: hinc melancholia, quæ pluribus malis effectibus infamis eſt, *atra bilis* appellatur: prædicta autem libido non ſolùm corpori, ſed etiam menti eſt damnoſa.

9. *Miſeraſque fugare querelas.*] Querelæ nunc dicuntur miſeræ & à causâ & ab effectu, quòd à miſeriis ortæ producant novas miſerias.

10. *Non poſſe potentia non eſt.*] Mens enim ex eo ſolùm potens eſt, quòd ſui domina perturbationibus moderetur: quod niſi præſtent reges regumque familiares, falsò aſſumunt, ſe eſſe felices. Sequitur gloria.

PROSA VI.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA addit, nec falsam, nec veram gloriam, propriis, alienis-ve meritis fundatam, habendam esse summum bonum.

1 GLORIA verò 2 quàm fallax sæpe, quàm turpis est! Unde non injuriâ Tragicus [a] exclamat [b]: Ὦ δόξα δόξα, μυρίοισι δὴ βροτῶν, ὅστις γεγῶσι, βίοτον ὤγκωσας μίαν. Plures enim magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus abstulerunt, quo quid turpius excogitari potest? 5. Nam qui falsò prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant.

INTERPRETATIO.

a *Euripides in Andromachâ.* b *ô gloria, gloria, feciſti millibus mortalium nullius meriti magnam vitam.*

NOTÆ.

1. *Gloria.*] Gloria est honos cum laude pervagatus alienorum meritorum. Primùm quidem gloria est honos: videlicet judicium significatum de excellentiâ alterius: *summa enim & perfecta gloria*, inquit Tullius 2. offic. *constat ex tribus his, si diligit multitudo, si fidem habet, si cum admiratione quadam honore nos dignos putat*: quamobrem metro 1. v. 7. primi libri diximus honorem esse genus gloriæ: videsis. Deinde eadem gloria est honos cum laude conjunctus: nam *gloria*, inquit Cic. 3. Tusc. *est consentiens laus honorum incorrupta vox bene judicantium de excellente virtute.* Atque in hôc gloria differt ab honore simpliciter dicto, qui non est semper cum istâ laude conjunctus. Postremò honor ille, qui dicitur gloria, debet esse cum laude pervagatus ita ut etiam ad optimates pervenerit; in quo gloria differt à famâ, quæ vulgi solius esse potest. Hinc gloria alia est falsa, quæ est dissentanea, alia vera, quæ consentanea est meritis sive propriis sive externis ejus, qui prædicatur. Atqui neque falsa neque vera gloria, sive hæc propriis sive externis tuis meritis fundetur, rationem habet summi boni: sicut seorsum probandum est.

2. *Quàm fallax sæpe.*] 1. Agitur de gloriâ falsâ: hæc autem, quòd meritis sit dissentanea, tantum abest, ut habeat rationem summi boni, ut potiùs sit error adeoque malum: unde *non injuriâ* Poëta *Tragicus*, scilicet Euripides ab Archelao Macedonum rege summo in honore habitus in Andromachâ cecinit: Ὦ δόξα δόξα, &c. hoc est, *ô gloria, gloria feciſti millibus mortalium nullius meriti, magnam vitam.*

3 Quæ si etiam meritis conquisitæ sint, quid tamen sapientis adjecerint conscientiæ, qui bonum suum non [a] populari rumore, sed conscientiæ veritate metitur? 4 Quòd si hoc ipsum propagasse nomen, pulcrum videtur; consequens est, ut fœdum non extendisse judicetur.
5. Sed cùm, uti paullo antè differui, plures gentes esse necesse sit, ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit, ut quem tu æstimas glorioſum, pro maximâ parte terrarum videatur [b] inglorius. Inter hæc verò [c] popularem gratiam, ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. Jam verò
10. quàm sit inane, quàm 5 [d] futile nobilitatis nomen, quis non videat? quæ [e] si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quòd si claritudinem prædicatio facit, illi sint clari necesse est, qui prædicantur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit.
15. Quòd si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

Interpretatio.

a *vulgi.* b *inhonoratus.* c *vulgi.* d *le-* | *ve.* e nobilitas.

Notæ.

3. *Quæ si etiam meritis.*] II. Agitur de gloriâ verâ meritis propriis fundatâ, quæ idcirco non habet rationem summi boni, quòd hæc, utpote extra eum qui honoratur, nihil boni adjiciat menti sive conscientiæ sapientis; qui tamen, ut pote peritus suæ mentis, nihil sibi esse bonum existimat, nisi quod in suâ mente fuerit, & cujus eadem mens sit conscia.

4. *Quòd si propagasse nomen, pulcrum videtur.*] At demus, quod tamen non est, inquit Philosophia, ipsi etiam sapienti videri bonum, & extrinsecùs laudari & intrinsecùs magni fieri à populis, necesse erit secundùm legem contrariorum, non laudari & non magni fieri à populis, eidem sapienti esse malum: quare cùm ex dictis longè plures sint homines, à quibus ille sapiens ignoratur, quàm à quibus cognoscatur laudabilis honorabilisque, idem sapiens plus habebit mali, quàm summi boni.

5. *Futile nobilitatis nomen.*] III. Agitur de gloriâ verâ meritis alienis, nempe genere fundatâ: quæ vulgò dicitur nobilitas; quæque nunc definitur *quædam de meritis veniens laus parentum*; sed hæc inane & futile nomen est, nisi quorum sanguinem participas, horum imiteris virtutem. Juvenal. Sat. 8. v. 19.

Tota licet veteres exornent undique cera
Atria, Nobilitas sola est atque unica, virtus.
Paullus, vel Cossus, vel Drusus moribus esto:
Hos ante effigies majorum pone tuorum:
Præcedant ipsas illi te Consule virgas:
Prima mihi debes animi bona: sanctus haberi
Justitiæque tenax factis dictisque mereris?

METRUM VI.

CARMEN constans ex duplici genere versuum alternorum, quorum prior Alcmanicus habet tres pedes versûs heroïci cum ultimâ syllabâ superstite, ita tamen ut non fiat ex meris spondeis: posterior Pherecratius habet etiam tres pedes, nempe spondeum vel anapæstum, dactylum, & spondeum.

ARGUMENTUM.

QUICUMQUE virtutem colit, inquit Philosophia, is Dei nobilissimi parentis proles non degener, revera nobilis est.

OMNE hominum genus in terris
Simili surgit ab ortu:
Unus enim rerum pater est,
Unus cuncta ministrat.

INTERPRETATIO.

Vniversum genus humanum in terris oritur ab eodem principio: nam unus est pa- | *rens rerum* omnium Deus, *unus gubernat omnia.*

NOTÆ.

1. *Omne hominum genus.*] Homo non est corporeus solùm, ut bestia, neque solùm incorporeus, ut bonus malùs-ve Genius: sed admirabilis quædam est animi corporisque conjunctorum compositio, quæ *in terris surgit*, ubi cum corpore instar cujusdam hospitii parato mens divinitus infusa jungitur, & quidem *simili ab ortu*: cùm idem sit principium non solùm mentis & corporis istius, verùm etiam mutuæ utriusque conjunctionis. Idem, inquam, est principium corporis & mentis hominis, videlicet Deus: cùm enim tam hæc, quam illud res sit; cumque res non possit nisi à Deo creari; propterea idem Deus mentis corporisque hominis principium sit, necesse est. At Deus etiam est principium mutuæ mentis corporisque illius conjunctionis: quòd neque corpus in mentem, neque mens in corpus, nisi Deo dante, agat. Atque hæc omnia speciatim nunc dicet Philosophia, postquam generatim dixerit omnia esse à Deo.

3. *Vnus rerum pater est.*] I. Generatim omnia ita sunt à Deo, ut Deus sit omnium pater: pater quippe idem est, quod causa non solùm producens, sed etiam conservans: Deus verò est omnium causa producens & conservans. Hinc Deus vocatur *pater* à Christianis, Judæis, & ipsis etiam Ethnicis: Christiani enim orando dicunt, *Pater noster qui es in cœlis.* Matth. 6. Judæis dicitur Deuteron. 32. *Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit & creavit te.* Denique Horatius ait, *Gentis humanæ pater atque custos:* & Virg. *Pater ipse colendi haud facilem esse viam voluit.*

5. Ille dedit Phœbo radios,
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera cœlo.
Hic clausit membris animos
10. Celsâ sede petitos.

Interpretatio.

Hic dedit splendorem Soli, & Lunæ vultum crescentis decrescentisque. Hic quoque dedit homines terris, & astra cœlo. Hic | *inclusit corporibus* humanis *mentes ortas* ex *loco sublimi.*

Notæ.

5. *Ille dedit Phœbo radios.*] Sol Poëtis vocatur *Phœbus* à specie & nitore: φοῖβος enim *adjectivum*, est *splendidus, lucidus, purus.* Soli autem Deus dedit radios: quamvis enim à corporibus obviis Sol videatur habere, quòd hoc vel illo modo luceat, idem tamen à solo Deo habet, quòd luceat. Scilicet duo observari possunt in Mundo effectorum genera: generalia quædam; alia, ut barbarè loquuntur philosophi, *particularia*: priorum generalis, posteriorum verò peculiaris causa quærenda est. Sic quærenti cur me loquente auditor moveatur, non generalis, sed peculiaris causa afferenda, ut quòd aër à meo ore ad illius aures continuatus meis pulmonibus, linguâ, dentibus, & labris sic moveatur, ut eodem aures auditoris commoveantur. At quærenti cur commoto auditoris cerebro cogitationes in ejusdem auditoris mente excitentur, non peculiaris, sed generalis causa responderi debet. Similiter quærenti cur iris mille trahat varios adverso Sole colores, causa peculiaris, nempe pluvia cadens respondetur: sed quærenti cur Sol radios mittat, causa generalis, nimirum Deus optimè redditur. Sic Deus

6. *Dedit & cornua Lunæ.*] Luna, quòd hæc sit corpus opacum, lumen à Sole acceptum ita remittit, ut modò crescens, modò decrescens, modò silens, modò plena videatur: sive ut ait Plinius, *modò curvata in cornua, modò æquâ portione divisa, modò sinuata in orbem, maculosa eademque subito pranitens immensa orbe pleno ac repente nulla.* Virg. 3. Æn. v. 645.

Tertia jam Lunæ se cornua lumine complent.

Verùm quòd corpus illud opacum lumen sic remittat, hoc ut pote effectum generale Deo tamquam causæ generali acceptum referri debet.

7. *Ille homines terris dedit.*] II. Speciarim homo à Deo tamquam à parte oritur, primùm quidem ratione corporis, quod ex terrâ formatum in terris collocavit Deus, (Genes. 1. *formavit Dominus Deus hominem de limo terræ*) non secus ac sidera ex cœlo formata in cœlo posuit: Genes. 1. *fecitque Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præesset diei; & luminare minus, ut præesset nocti, & stellas.* Hinc Psal. 113. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Quin ipse Tullius 2. de nat. D. *homines*, inquit, *humo excitati quasi cultores terræ constituti sunt.*

9. *Hic clausit membris animos.*] III. Idem homo à Deo tamquam a patre oritur etiam ratione mentis, quippe quæ, cùm hujus nulla sit, nisi exterior causa, judicio philosophorum *creatur*: solius autem Dei est *creare*: hinc Philosophia nunc dicit *animos celsâ sede petitos.* Neque verò corpus & mens humana à Deo solùm creantur, sed à Deo veluti à causâ generali mutuò conjunguntur: quærenti enim cur mens humana aliquando & aliquandiu cum corpore humano conjungatur, nulla alia

Mortaleis igitur cunctos
Edit nobile germen.
Quid genus, & proavos ſtrepitis?
Si primordia veſtra,
Auctoremque Deum ſpectes,
Nullus degener exſtat,
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deſerat ortum.

INTERPRETATIO.

Nobile ergo ſemen emittit omnes homines. Quare jactatis originem Majoreſque veſtros Mortales? ſi conſideretis veſtrum principium & veſtrum conditorem Deum, nemo ante degenerat, quàm peccando recedat à Deo ſuo principio.

NOTÆ.

generalis afferri poteſt cauſa, niſi voluntas Dei, qui *omnia quæcumque voluit, fecit in cœlo & in terrâ.* Pſal. 113. Hinc Deus, judicio Philoſophiæ, *claufit membris animos.* Lactantius l. 1. div. inſtit. cap. 21. *Corpuſculum hoc*, inquit, *quo induti ſumus, hominis receptaculum eſt. Nam ſe homo neque tangi, neque adſpici, neque comprehendi poteſt, quia latet intra hoc quod videtur.* Claudian. l. 1. de raptu Proſerp. v. 55. inducit Lacheſim ſic loquentem.

—— *O maxime noctis*
Arbiter, umbrarumque potens, cui noſtra laborant
Stamina; qui finem cunctis & ſemina præbes,
Naſcendique vices alternâ morte rependis;
Qui vitam letumque regis: nam quicquid ubique
Gignit materies, hoc te donante creatur,
Debeturque tibi, certiſque ambagibus ævi
Rurſus corporeos anima mittuntur in artus

11. *Mortales cunctos edit nobile germen*] Quòd germen ſit & præcuntis effectum, & ſubeuntis cauſa corporis; idcirco video duplicem eſſe hujus textûs interpretationem. Prima eſt Theodori Sitzmani, qui arbitratus germen hoc ſignificare ſobolem, ait nobile germen eſſe appoſitionem, ut ſignificetur Deus, de quo in ſuperioribus verſibus agitur, edere *cunctos mortales*, qui mortales ſunt *nobile germen*, quod poteſt confirmari ex eo quòd *germen* quaſi *genimen*, dicatur id quod ex ſemine *genitur*.

Altera eſt aliorum, qui putantes germen hîc ſignificare principium dicunt eſſe *ſyntaxim*, quam Grammatici dicunt *Nominativi & verbi*, ut ſignificetur nobilis origo Mortalium: quod poteſt confirmari etiam ex eo quod *germen* quaſi *gerimen* dicatur quod ſobolem gerit: ſed quicquid ſit de utrâque hâc nominis hujus interpretatione, poſterior ſententia nobis videtur rectiùs & concludi ex dictis, & ſtatui pro principio ſtatim dicendorum. Quaſi dixerit Philoſophia: cùm homines omnes cùm ratione corporis mentiſque, tum etiam ratione mutuæ harum partium conjunctionis a Deo oriantur, propterea homines omnes à nobiliſſimo parente oriuntur: quare iidem homines, contemtis *genere* & *proavis* terreſtribus, nobiliſſimi ſunt, niſi *vitiis proprium deſerant ortum.*

Falsâ ergo aſſumtione falluntur, qui quam ſummi boni naturaliter norunt appetuntque, nobilitatem, hanc in ſolâ Majorum mortalium nobilium ſerie verſari putant; ſuperſunt voluptates corporis.

PROSA VII.

ARGUMENTUM.

VOLUPTATES corporis, inquit Philosophia, quòd effectus habeant pœnitendos, idcirco rationem summi boni habere non possunt.

QUID autem de corporis voluptatibus loquar, [z] quarum [a] appetentia quidem plena est [b] anxietatis, [c] satietas verò pœnitentiæ? Quantos illæ [d] morbos, quàm intolerabileis dolores, quasi quendam fructum nequitiæ fruentium solent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Tristeis verò esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget.

INTERPRETATIO.

z *appetitio.* b *angoris.* c *usus.* d voluptates.

NOTÆ.

1. *Quid de corporis voluptatibus*] Voluptas est cogitatio, cujus mens conscia, jucunditate quâdam perfunditur: *in eo enim*, inquit Tullius 2. de fin. *voluptas omnium latinè loquentium more ponitur, cùm percipitur ea, quæ sensum aliquem moveat, jucunditas.* Quare quòd mens nostra & effectum Dei, & forma nostri corporis, jucundam cogitationem habere possit dupliciter, primùm quidem ab ipso Deo, à quo & propter quem condita est; deinde à corpore, cum quo conjungitur, propterea voluptas duplicis est generis. Una animi, de quâ hîc non agitur: altera corporis, in quâ rationem summi boni non versari sic Philosophia videtur probare. Hæc corporis voluptas vel lege prohibetur, vel non. Si lege prohibeatur, & desideriis antecedentibus, & doloribus consequentibus ita circunfunditur, ut plus amari, quàm jucundi admistum habeat. Si verò lege permittatur, hujus fructus Liberi parentibus sæpe adeo sunt infensi, ut carens liberis suo videatur infortunio felix: quæ omnia seorsum nunc exponentur.

2. *Quarum appetentia.*] I. Agitur de illicitâ corporis voluptate, cujus futuræ concipitur *appetentia: duplex enim*, inquit Tullius 1. offic. *est animorum vis atque natura. Una pars in appetitu posita est, quæ est ὁρμὴ Græcè, quæ hominem huc atque illuc rapit. Altera in ratione quæ docet & explanat quid faciendum fugiendumque.* Illa autem voluptatis illicitæ *appetentia* plus mali admistum habet, quàm boni: quoniam *plena est anxietatis*, illius nimirum cogitationis, quâ mens veluti compressa angitur: sicut

Quæ si beatos [a] explicare possunt, [3] nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem [b] lacunam festinat intentio. [4] Honestissima quidem conjugis foret, Liberorumque jucunditas, sed [c] nimis è naturâ dictum est, nescio quem filios inveniisse tortores: quorum [d] quàm sit mordax quæcumque conditio, neque aliàs expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. In quo [5] Euripidis [e] mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

Interpretatio.

a *demonstrare.* b *indigentiam.* c *experientia rerum naturalium nimis probat.* d *quorum Liberorum conditio quantas excitet in parentibus curas.* e *philosophi.*

Notæ.

ejusdem satietas pœnitentia. Pœnitentia enim à *pœnitendo* dicta, est cogitatio mentis, ea quæ suo consilio & voluntate facta sunt, dolentis: quæ quidem tristis cogitatio individua est voluptatis illicitæ comes, quòd Deus tum hominem de peccato commisso moneat. Neque verò in solâ mente versantur pœnitendi hujus voluptatis fructus; sed in corpus etiam diffunduntur: hinc morbi, dolores, mortes, & cætera id genus.

3. *Nihil causæ est quin pecudes.*] Præterea beari ita videtur proprium hominis, ut nemo putet beatitudinem versari in eo quod bestiis etiam convenire potest: vacare autem iis unde voluptates corporis nascuntur, homini & pecudibus commune est, quandoquidem huc omnes pecudum motus videntur tendere, ut satisfaciant corpori; quod idcirco nunc appellatur *lacuna*, quia, quemadmodum lacuna aquam continet, sic corpus nihil aliud sit, quàm plurimum vas suum quodlibet liquorem continens. Nisi dicas *lacunam* hic esse *indigentiam*, ut apud Tullium 4. in Verr. *ut illam lacunam rei familiaris explerent.*

4. *Honestissima conjugis, &c.*] II. Agitur de licitâ corporis voluptate, nimirum conjugij: hæc autem *honestissima* dicitur, quatenus voluntate divinâ, quæ est prima morum regula, capitur: *pertinet quippe ad virtutis officium*, inquit S. Aug. l. 19. de civ. D. cap. 1. *& vivere patriæ & propter patriam filios procreare; quorum neutrum fieri potest sine corporis voluptate.* Illa tamen voluptas sæpius etiam tristifica est: quandoquidem Liberi non rarò sunt parentum *tortores*; si non quod spectat corpus, quemadmodum aiunt Oedipum ortâ inter Phocenses seditione ignarum occidisse patrem Laium Thebanorum regem, qui tumultum conabatur reprimere; saltem quoad mentem attinet, quatenus parentes propter Liberos perpetuis cruciantur curis, quibus ceu quibusdam canibus videntur morderi: unde *mordax conditio* nunc appellatur. Hinc apud Plutarchum.

Tristitia ex Nato tempus in omne patri

5. *Euripidis mei sententiam probo.*] Euripides, poëta licet, fuit tamen philosophus, teste Tullio, Anaxagoræ discipulus: unde non immeritò Philosophia nunc *suum* vocat, ejusque probat sententiam quam in Andromachâ expouit, scilicet, *carentem Liberis infortunio esse felicem:* quia, inquit, habere Liberos dulce inexpertis, expertis triste.

METRUM VII.

QUOD dicitur Anacreontium. Est Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet trimeter ante tertium pedem iambum, quem sequitur syllaba redundans, primò anapæstum, deinde iambum habet.

ARGUMENTUM.

VOLUPTAS omnis, inquit Philosophia, api similis, quos melle pavit, hos aculeo pungit.

HABET omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruenteis,
Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

INTERPRETATIO.

Voluptas omnis id obtinet, quòd *pungit aculeis eos, qui huic indulgent, & similis apibus abeuntibus, postquam emisit* | *mella jucunda, evolat, & dente tenaciori lacerat pectora, qua tetigit.*

NOTÆ.

Pulcerrima hæc allegoria, in quâ similitudinem habes cum translatione conjunctam: nam & voluptates apibus similes perhibentur, & voces apibus propriæ transferuntur ad voluptates: quemadmodum Ciceroni pro Mur. *major* dicitur *Comitiorum quàm Euripi inconstantia*. Voluptates, inquam, apibus dicuntur similes in hôc, quòd sicut apes sic voluptates jucunditatem & tristitiam eidem homini afferant. Voces verò apibus propriæ, videlicet *stimulis, volantum, grata mella, tenaci morsu*, transferuntur ad voluptates: præsertim verò observabis hæc verba: *ferit icta corda*: his quippe & modus, quo aculeus corpora, & modus, quo voluptas corporea mentem pungit, optimè videtur significari: sicut enim illic continuato motu apis carnem, ita hîc continuatâ cogitatione voluptas mentem, repetitis veluti ictibus, videtur lancinare: unde ut prior motus corporis, sic posterior cogitatio mentis haberi potest. Quamobrem fallitur quisquis præcipitatione & præjudicio assumens, putat summum bonum versari in voluptate corporis.

PROSA VIII.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA prædictam de divitiis, dignitatibus, potestate, gloriâ, & voluptate doctrinam summatim repetens, hæc ait malis adeo implicita, adversariorumque telis adeo exposita, ut rationem summi boni habere non possint.

NIHIL igitur dubium est, quin hæ ad beatitudinem viæ [a] deviæ quædam sint, nec perducere quemquam eò valeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quantis verò implicitæ malis sint, brevissimè monstrabo. Quid enim? pecuniam-ne congregare conabe-
5. ris? Sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis; & qui præire cæteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiám-ne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæque distractus, securus esse desistis. Voluptariam vitam degas. Sed quis non spernat, atque
10. abjiciat vilissimæ fragilissimæque rei, [b] corporis, servum? Jam verò qui bona præ se corporis ferunt, quàm exiguâ, quàm fragili possessione nituntur! Num enim elephantos mole, tauros robore superare poteritis? num tigres velocitate præibitis? Respicite cœli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite vilia mirari. Quod
15. quidem cœlum non his potiùs est, quàm suâ, quâ regitur, [c] ratione mirandum. Formæ verò nitor ut rapidus est, ut velox, & [d] vernalium florum mutabilitate fugacior! Quod si, ut Aristoteles [e] ait, [1] Lynceis oculis homines uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret, nonne introspectis visceribus,

INTERPRETATIO.

a *aberrantes.* b *cujusmodi est corpus* | *telis nunc videtur desiderari.*
c *arte.* d *vernorum.* e *liber ille Aristo-* |

NOTÆ.

1. *Lynceis oculis.*] *Lynceis oculis videre,* | primus feratur reperiisse fodinas metal-
Lynceo perspicacior: proverbium est ex eo, | lorum, æris, argenti, & auri: hinc
ut arbitramur, ortum, quod Lynceus | enim fabulati sunt Lynceum usque adeo

illud [2] Alcibiadis superficie pulcerrimum corpus, turpissimum videretur? Igitur [a] te pulcrum videri, non tua natura, sed [3] oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed æstimate, quàm vultis nimio corporis bona, dum sciatis hoc, quodcumque miramini, [4] triduanæ febris igni-
5. culo posse dissolvi. Ex quibus omnibus illud redigere in summam licet: quòd hæc; quæ nec præstare, quæ pollicentur, bona possunt, nec omnium bonorum congregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam [b] calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

Interpretatio.

a *quòd pulcher videaris, id.* b *via.*

Notæ.

fuisse perspicacem, ut etiam terram ipsam oculorum acie penetraret, quæque apud inferos fierent, pervideret. *Quis est tam Lynceus*, inquit Tullius, *qui in tantis tenebris nihil offendat, nusquam incurrat.* Horatius Epist. l. 1. ep. 1.

Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi.

2. *Alcibiadis pulcerrimum corpus.*] Alcibiades non *fuit mulier pulcherrima*, quemadmodum ait Thomas Anglicus, auctor commentariorum Boëtij, sed imperator Athenienſium, ingenio præstans, & corpore pulcerrimus, qui vitiis primùm, deinde, docente Socrate, virtutibus studuit.

3. *Oculorum infirmitas.*] Si enim tanta esset oculorum perspicacitas, ut etiam viscera iisdem paterent, corpus propter majorem deformium, quàm formosarum partium multitudinem, deforme potiùs, quàm formosum haberetur: & eò quidem certiùs, quòd pulcritudo non nisi integrâ perfectione, deformitas vel minimo defectu oriatur.

4. *Triduanæ febris igniculo.*] Quæcumque enim fuerit corporis amplitudo, quodcumque robur, quæcumque agilitas, quæcumque pulcritudo, hæc corpore per triduum æstu febrique jactato evanescunt. Usque adeo verum est rationem summi boni, quod homo naturaliter cognoscit appetitque, non versari in ullo ex prædictis bonis, quibus homines falsâ assumtione ducti adhærent.

METRUM VIII.

CARMEN constans ex duplici genere versuum alternorum, quorum prior Asclepiadeus spondeum, dactylum cum syllabâ, & duos alios dactylos habet; posterior iambicus quatuor pedes, sæpius locis imparibus spondeos, paribus iambos.

ARGUMENTUM.

ERRANT homines, canit Philosophia, qui cùm terrena in terris, aquatilia in aquis, volatilia in aëre, suo quæque loco reposita quærant, propriam summi boni sedem veluti ignorantes, felicitatem inde expectant, unde oriri non possit.

EHEU; quæ miseros tramite devios
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
Ut pisce ditetis dapes.

INTERPRETATIO.

Heu qualis ignoratio avertit vos *infelices à viâ* rectâ *aberrantes! Non quæritis aurum in arbore viridi, neque accipitis uniones ex vineâ. Non absconditis retia in montibus altis, ut addatis piscem epulis.*

NOTÆ.

1. & 2. *Tramite devios abducit ignorantia!*] Errant quidem homines præcipiti assumtione putantes summum bonum versari in divitiis, voluptatibus corporis, & cæteris ejusmodi, ut sæpius dictum est: sed causa istius erroris ignorantia est: ut enim, præsertim in Philosophiâ, cognitio clara & distincta ita est veritatis regula, ut si hanc sequamur, numquam erremus; sic ignorantia ita est erroris principium, ut nunquam erremus, nisi quia ignoramus.

3. *Non aurum in viridi quæritis arbore.*] Aurum in visceribus terræ, non in arboribus, præsertim virentibus generari solet, quòd nec semen auri huc adduci, nec adductum formari possit.

4. *Nec vite gemmas carpitis.*] Uniones in terris aut in aquis, non in plantis consueverunt reperiri, propter prædictam de auro rationem.

5. *Non altis laqueos*, &c.] Homines non piscantur in aëre, nec apros venantur in mari. Hæc ab omni hominum cogitatione adeo aliena sunt, ut adagij loco usurpentur *ad significandos eos*, inquit Erasmus, *qui præposterè ibi quærunt*

Nec vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipsos quinetiam fluctibus abditos
Norunt recessus æquoris,
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ,
Nec non quæ tenero pisce, vel asperis
Præstent echinis litora.

Interpretatio.

Neque ingredimini mare Tyrrhenum, si vultis venari capreas. Imò verò homines *cognoscunt ipsos secessus maris absconditos aquis:* cognoscunt *quænam aqua abundantior sit unionum candidorum, aut quænam* abundantior *purpura rubra*, cognoscunt *quænam maria antecellant piscibus mollibus, aut echinis crustatis.*

Notæ.

aliquid, ubi ne sperari quidem possit: ut si quis in magistratibus vitam tranquillam, in voluptatibus beatam, in opibus felicem quærat. Itaque Libanus servus (apud Plautum in Asinaria) ab hero suo Demeneto jussus, ut uxorem ipsius argento defraudaret, significans nullâ ratione fieri posse, ut à mulicre tenacissimâ quicquam auferretur: jube, inquit, unâ me operâ piscari in aëre, venari autem jaculo in medio mari.

8. *Tyrrhena vada.*] *Mare Tyrrhenum:* est autem illa maris mediterranei pars, quæ Meridionale Italiæ latus, sicut sinus Adriaticus Septentrionale alluit: unde hoc superum, illud inferum mare vocatur. De hôc loquitur Virgil. 1. Æn. v. 71.

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor.

11. & 12. *Gemmis feracior vel rubentis purpuræ.*] Valla quidem ait rarum esse duos *casus*, licet ab eodem seorsum regi possint, cum eodem simul conjungi: ut hic conjunguntur, *gemmis & purpuræ feracior:* id tamen vitiosum non est; quòd in Syntaxi, quam *figuratam* vocant, non tam voces conjungantur, quàm earum sensus. Sic Tullio dicitur: *emi centum aureis & pluris.* Est verò purpura propriè conchæ genus, cujus liquore vestes olim tingebantur: hunc liquorem nigrantis rosæ colore sublucere docet Plinius l. 9. c. 36. unde nunc vocatur *rubens:* cæruleus tamen, violaceus, & quicumque formosus color non rarò dicitur purpureus: sic fluctus, violæ, & generatim flores omnes vocantur purpurei: sicut jam dictum est.

13. & 14. *Quæ tenero pisce vel asperis præstent echinis.*] Quemadmodum canente Virgilio, *non omnis fert omnia tellus*, sic non omnia litora omnes ferunt pisces; illic molles, hîc feliciùs veniunt crustati pisces. Echinus generatim est bestia asperis undique capillis armata: hinc propter quamdam similitudinem spinosum castaneæ operculum, nec non etiam asperum quoddam architecturæ opus appellatur *echinus.* Sed bestia, quæ vocatur echinus, alia est terrestris, alia marina. Echinus terrestris capite pedibusque implexis globi speciem ita induit aliquando, ut anteriores posterioresque ejus partes distingui non possint. Marinus autem echinus, judicio ipsius Aristotelis, in cibum apponi solet: Thomas Anglicus hîc piscem hunc malè vocat *remoram*, quæ dicitur *echeneis* deceptus videlicet similitudine vocabulorum: meliùs Horatius Satyr. l. 2. Sat. 4.

Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Bajano melior Lucrina Peloris:
Ostrea Circæis, Misseno oriuntur echini;

15. Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Nescire cæci sustinent,
Et, quod stelliferum trans abiit polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
20. Opes, honores ambiant,
Et cùm falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

Interpretatio.

At cæci homines *non indignantur* se *ignorare, ubinam occultetur bonum, quod desiderant; quodque transcendit olympum stellantem*, illud *in terris involuti quærunt. Quid infausti petam, dignum stultis mentibus? Vtinam quærant undique divitias & honores, cumque accumulaverint bona falsa magno labore, tum agnoscant bona vera.*

Notæ.

Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.

17. *Stelliferum trans abiit polum.*] Est enim Deus.

18. *Tellure demersi petunt.*] In rebus caducis *animus ex altissimo domicilio depressus & quasi demersus in terram*, ut loquitur Tullius, falsâ assumtione pútat versari summum bonum.

19. *Quid imprecer.*] *Imprecari* est aliquid mali in caput alicujus precari. Sic Virgil. 4. Æneid. v. 628.

Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis: pugnent ipsique nepotes.

20. *Opes, honores ambiant.*] *Circumeundo supplicent*: *ambio* enim dicitur ab *ambe* circum, & *eo*, quòd Romani undique irent populorum, aut etiam judicum captaturi suffragia: & hoc est malum, quod Philosophia in caput hominum stolidorum precatur: Sed quia non decet Philosophiam, magistram illam virtutum, imprecari malum, nisi propter bonum, quod ex hôc oriri possit, addit,

21. *Et cùm falsa paraverint, tum vera cognoscant bona.*] Exemplo scilicet Salomonis, qui postquam omnibus prædictis bonis impiam operam dedisset, tandem aliquando ad Deum rediit, exclamans, *vanitas vanitatum & omnia vanitas. Gravi mole* interpretamur *magno labore*: nam, ut puto me jam monuisse, *moles* primùm dicitur de corporibus, quæ ob insitam plurimarum partium quietem difficulter moveri possunt: unde non ineptè moles derivatur à Græco μοχλέυω *vectibus sul moveo*: hinc lapis ingens dici solet *molaris*: hinc etiam *moliri* idem est quod viribus collectis aliquid movere. Deinde *moles* propter quamdam similitudinem dicitur de omni negotio difficili: sicut Virg. 1. Æn. v. 37.

Tanta molis erat Romanam condere gentem.

PROSA IX.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA nunc utens transitione, quâ & dicta recordari, & dicenda prævidere videtur, addit, copiam, potentiam, reverentiam, celebritatem, & jucunditatem summi boni proprietates esse adeo individuas, ut pote plures unius ejusdemque rei modos, ut quicumque assumendo has illas-ve rebus diversis attribuit, hic præcipitatione vel præjudicio delusus fallatur.

1 HACTENUS mendacis formam felicitatis ostendisse sufficerit, quam si [2] perspicaciter intueris, ordo est deinceps, quæ sit vera monstrare. Atqui video, inquam [a], nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebritatem gloriâ, nec lætitiam voluptatibus posse contingere. An etiam causas, cur id ita sit, deprehendisti [b]? Tenui quidem veluti rimulâ [c] mihi videor intueri, sed ex te [d] cognoscere malim apertiùs. Atqui promtissima ratio est [e]. 3 Quod enim simplex est, indivisumque naturâ, id error humanus separat, & à vero, atque perfecto ad falsum imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentiâ? Minimè, inquam [f].

INTERPRETATIO.

a ego Boëtius. b inquit Philosophia. e inquit Philosophia. f ego Boëtius.
c inquit Boëtius. d o Philosophia.

NOTÆ.

1. *Hactenus.*] I. Quidem Philosophia nunc utitur transitione, cujus frequens est & utilis usus apud Oratores & Poëtas. Sic Tullius: *quoniam*, inquit, *de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.* Sic Virgil. 2. Georg. v. 1.

Hactenus arvorum cultus & sidera cœli;
Nunc te, Bacche, canam, nec non sylvestria tecum
Virgulta & prolem tardè crescentis olivæ.

2. *Perspicaciter.*] An vox ista Latina est? dicerem, *perspicuè, evidenter.*

3. *Quod simplex est*, &c. II. Philosophia proponit, copiam, potentiam, & cætera ejusmodi esse modos summi boni, non partes, ut vulgò putantur: quare ut hæc & sequentia intelligantur, animadvertendum discrimen quod occurrit inter partem, & modum. In hôc autem differunt, quòd pars possit, modus non possit suâ seorsum ideâ clarè & distinctè cogitari. Sic mens & corpus sunt partes hominis, quòd mens sine corpore, & corpus sine mente, suâ

Rectè tu quidem [a] : nam si quid est, quod in ullâ te imbecillioris [b] valentiæ sit, in hâc præsidio necesse est egeat alieno. Ita est, inquam [c]. Igitur sufficientiæ, potentiæque una est, eademque natura. Sic videtur. Quod verò hujusmodi sit, spernendúm-ne esse censes, an contrà rerum omnium veneratione dignissimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem potest. Addamus igitur sufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum esse judicemus. Addan us, siquidem vera volumus confiteri. Quid igitur? inquit, obscurúm-ne hoc, atque ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimum? Considera verò, ne, quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atque ob id aliquâ ex parte videatur abjectius. Non possum, inquam, quin hoc utì est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est, ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur, inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam constat esse lætissimum? Sed unde huic [d], inquam, táli mœrot ullus obrepat, ne cogitare quidem possum. Quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est [e], sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis nomina quidem esse diversa, nullo vero modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur, quod est unum, simplexque natura, [f] pravitas humana dispertit, &, dum rei, quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est, nec ipsam, quam minimè affectat, assequitur. Quonam, inquam, modo? Qui divitias, inquit, petit, penuriæ fugâ, de potentiâ nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturaleis quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam paravit, amittat. Sed hôc modo ne sufficientia quidem contingit ei, quem valentia [g] deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obscuritas. Qui vero solum posse desiderat; profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentiâ carentem, gloriam quoque

Interpretatio.

a inquit Philosophia. b *virtutis.* c ego Boëtius. d *nulla tristitia videtur inesse posse rei, quæ ejusmodi est.* e *ista omnia esse unicam rem pluribus affectam modis.* f *malè judicando.* g *vis.*

Notæ.

quodlibet ideâ clarè & distinctè cogitari possit. Sic figura, quies, & motus sunt modi corporis, quòd neque figura, neque quies, neque motus possit clarè & distinctè cogitari, non cogitato corpore. Sic etiam notio & voluntas, quarum neutra potest, non cogitatâ mente, clarè & distinctè cogitari, sunt modi mentis. Atqui prædicta bona, quæ homines falsâ assumtione tribuunt rebus creatis, non possunt clarè & distinctè cogitari non cogitatâ aliquâ re superiori, videlicet Deo, ut scorsum Philosophia probat & quidem ita evidenter, ut nullâ aliâ interpretatione videatur indigere.

nihil pendit. Sed huic quoque quàm multa deficiant, vides. Fit enim ut aliquando neceſſariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod maximè petebat, potens eſſe deſiſtit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloriâ, voluptatibus licet. Nam cùm unumquodque horum idem, quod cætera, [a] ſit, quiſquis horum aliquid ſine cæteris petit, ne illud quidem, quod deſiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam, ſi quis cuncta ſimul cupiat adipiſci? ſummam quidem ille beatitudinis velit: ſed num in his eam reperiet, quæ demonſtravimus, id, quod pollicentur, non poſſe conferre? Minimè inquam. In his igitur, quæ ſingula quæque expetendorum præſtare creduntur, beatitudo nullo modo inveſtiganda eſt. Fateor, inquam, & hôc nihil dici verius poteſt. Habes igitur, inquit, & formam falſæ felicitatis, & cauſas: deflecte nunc in [b] adverſum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promiſimus, ſtatim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæco perſpicua eſt, eamque tu paullo antè monſtraſti, dum falſæ beatitudinis cauſas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera eſt, & perfecta felicitas, quæ ſufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interiùs [c] animadvertiſſe cognoſcas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta ſunt, veraciter præſtare poteſt, hanc eſſe plenam beatitudinem ſine ambiguitate cognoſco. O te alumne hac opinione felicem, ſiquidem hoc, inquit, adjeceris. Quidnam? inquam. Eſſene aliquid in his mortalibus caduciſque rebus putas, quod hujuſmodi ſtatum poſſit afferre? Minimè, inquam, puto; idque à te, nihil ut amplius deſideretur, oſtenſum eſt. Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non poſſunt. Aſſentior, inquam. Quoniam igitur agnoviſti, quæ vera illa ſit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc ſupereſt, ut unde veram hanc petere poſſis, agnoſcas. Id quidem, inquam, jam dudum vehementer expecto. Sed cùm, [4] uti in Timæo Platoni, inquit, noſtro placet, in minimis quoque rebus divinum præſidium debeat implorari, quid nunc faciendum cenſes, ut illius ſummi boni ſedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo prætermiſſo, nullum rite fundatur exordium. Rectè, inquit; ac ſimul ita modulata eſt.

Interpretatio.

a *unica respluribus modis se habens.* b *conversum.* c *ipsâ mentis attentione.*

Notæ.

4. *Vti in Timæo, Platoni nostro placet.*] Timæus inter ſua carmina hoc retulit Pythagoræ præceptum,

——— *Finem dein antè precatus*
Numina, opus facito.

Ex quo Plato ait in libro qui inſcribitur *Timæus*: *omnes qui vel minimam sanæ mentis particulam habent, cùm aliquid sive parvum, sive magnum aggrediuntur, semper solent Deum invocare:* quo nihil melius dici, fieri, cogitari poteſt.

METRUM IX.

QUOD dicitur Heroïcum. Carmen est constans ex uno genere versuum, quorum quilibet hexameter sexto loco spondeum, quinto dactylum, quatuor reliquis spondeum, vel dactylum indiscriminatim habet.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA precatur Creatorem mundi, ut sicut immotus movet corpus omne generatim primùm, deinde speciatim, ita mentem humanam disjectis tenebris dignetur illustrare, eamdemque clarâ summi boni notione informare.

O Qui perpetuâ mundum ratione gubernas
Terrarum cælique sator, qui tempus ab ævo

INTERPRETATIO.

O *Creator cœli & terræ, qui regis mundum lege immutabili, qui imperas tempus* [*fluere à primâ ætate* mundi,]

NOTÆ.

1. O.] Est hæc precatio & Philosophiæ & materiæ tractandæ dignissima. Est quidem precatio; cogitatio scilicet mentis aliquid rectè desideratum petentis à Deo: hinc quæ à S. Thoma 1. 2. q. 83. ar. 17. probantur esse precationis partes, videlicet *ascensus intellectûs in Deum*; *gratiarum actio*; *& petitio*, hæ hîc animadvertuntur: O enim interjectio ut admirantis sic invocantis, notat primum; enumeratio rerum conditarum, & modorum quibus reguntur, secundum; lux rogata, tertium. Est etiam precatio hæc Philosophiæ dignissima: cùm enim Philosophia sit naturale lumen, tenebris sensim recedentibus, elucens, nihil aliud nunc petitur, quàm aliquod Philosophiæ incrementum. Est denique eadem precatio materiæ nunc tractandæ dignissima: ut enim decet mentem sui finis notionem rogare, sic decet hanc notionem rogare mundi Conditorem, quippe qui & prima causa & primus doctor ejusdem mentis est. *Nolite putare*, inquit S. Augustin. in Joan. *quemquam hominem aliquid discere ab homine; admonere possumus per strepitum vocis nostræ: si non sit intus qui doceat, inanis fit strepitus noster.*

2. *Terrarum cælique sator.*] Philosophia precatur Creatorem mundi: Sator enim sive seminator primùm est ille, qui parato effecti semine sive materiâ ejusdem effecti auctor est; quâ ratione *mundus ipse*, judice Tullio 2. de nat. *omnium rerum sator & seminator est*, deinde est quicumque auctor: Deus autem est primus auctor cœli & terræ. Virg. 1. Æn. v. 258.

Olli subridens hominum sator atque Deorum.

Sed quòd Deus sit Mundi creator,

Ire jubes, ſtabiliſque manens das cuncta moveri;
Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ
Materiæ fluitantis opus, verùm inſita ſummi
Forma boni, livore carens: tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo, pulcrum pulcerrimus ipſe
Mundum mente gerens, ſimilique imagine formans,

INTERPRETATIO.

& conſtanter immotus facis omnia moveri, quem cauſæ exteriores non induxerunt ad formandam machinam materiæ metæ, ſed potiùs ſpecies tibi inſita ſummi boni, expers invidiæ: Tu producis omnia ab exemplari ſummo, habens in mente mundum præclarum ipſe præclariſſimus, quem mundum *ſimili imagine formas*,

NOTÆ.

propterea Mundus legibus à Deo conſtitutis regitur: unde nunc dicitur: *perpetuâ mundum ratione gubernas.*

2. & 3. *Tempus ab ævo ire jubes.*] Differunt apud Philoſophos æternitas, ævum, & tempus, quæ dicuntur quædam genera diuturnitatis, ſive ut loquuntur *durationis*, Gallicè *durée*, quæ nihil eſt aliud, quàm perſeverantia rei exiſtentis. Æternitas eſt rei ſine principio & ſine fine exiſtentis, nimirum Dei. Ævum eſt rei ſine fine quidem, ſed non ſine principio exiſtentis: nimirum Rei creatæ, qualis eſt mens & corpus, quorum nulla eſt niſi exterior cauſa: hoc enim & illa à Deo aliquando creata æternùm perſeverabunt. Tempus eſt rei nec ſine principio, nec ſine fine exiſtentis: formæ videlicet corporeæ, qualis eſt forma beſtiæ, forma plantæ, & forma corporum inanimatorum: hæ enim formæ ut fugatis contrariis aliquando incæperunt, ita aliquando à contrariis formis fugatæ evaneſcent. Atqui vix materia Mundi facta eſt ævum habitura, cùm hæc quibuſdam formis per aliquod tempus duraturis juxta leges divinâ voluntate ſanctas, affecta fuit: quamobrem Deus *tempus ab ævo ire jubet.*

3. *Stabiliſque manens das cuncta moveri.*] Deus etenim immotus omnia movet. Primùm quidem omnia quæ moventur, à Deo moveantur neceſſe eſt: cùm enim motus nihil ſit aliud, quàm corpus quod ſuâ extremitate extremitatem tangit majorem, ab eo habent omnia ut moveantur, à quo habent quòd & extremitatibus circunſcribantur, & extremitatibus ſuis majores tangant extremitates: Sed id non poſſunt habere niſi ab eo, à quo ut creantur ſic conſervantur, cujuſmodi eſt ſolus Deus. Deinde Deus movendo omnia immotus manet: ſiquidem Deus eſt mens perfectiſſima. Malachiæ 3. *Ego Dominus & non mutor*, Jacobi 1. *apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.*

4. *Non externæ pepulerunt cauſæ.*] Philoſophis vulgo quatuor ſunt cauſæ, nimirum finis, efficiens, materia, & forma, quarum duæ priores, exteriores; duæ verò poſteriores, interiores appellantur. Corpora quæ vocant phyſica, cujuſmodi eſt cœlum & terra, & interiores & exteriores habent cauſas; mentes creatæ non habent quidem interiores, ſed habent exteriores. Deus verò neque interiores neque exteriores habet: unde neque fine neque efficiente *pelli* potuit ad creandum mundum; ſive

5. *Materiæ fluitantis opus.*] Mundus quippe rectè dicitur *materia fluitans. Materia* quidem, cùm Mundus ſit res quoquoverſus extenſa, cujuſmodi eſt materia. *Fluitans* verò, quandoquidem cœlum, terra, & cætera corpora, ex quibus conſtat Mundus, perpetuis motibus cientur, ſi non ratione omnium, ſaltem ratione plurium ſuarum partium.

5. & 6. *Verùm inſita ſummi forma boni.*] Licet Dei natura ſimplex ſit & uniuſmodi, non ſolùm quatenus eſt expers partium, inſtar cujuſlibet alterius

Perfectasque jubens perfectum absolvere partes.
10. Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.

INTERPRETATIO.

& præcipis eumdem *perfectum perficere* suas *partes. Tu concilias elementa* talibus *modis, ut frigida cum calidis, & ficca cum liquidis conveniant, ne ignis purior sursum abeat, aut gravitas ferat deorsum terram depressam.*

NOTÆ.

mentis, sed etiam quatenus ne pluribus quidem cogitationibus sibi succedentibus afficitur, mens tamen humana, utpote Deo comprehendendo impar, Deum veluti quibusdam affectum cogitationibus adeoque formis, ideâ nimirum & voluntate cogitat: adeo ut nulla alia sit causa *materiæ fluitantis*, præter ideam & voluntatem Dei: hæc rationem habent non solùm finis, & efficientis, verùm etiam exemplaris causæ. S. Thomas 1. p. q. 15. a. 1. *Mundus*, inquit, *non est casu factus, sed est factus à Deo per intellectum agente, unde necesse est quod in mente divinâ sit forma, ad similitudinem cujus Mundus est factus, & in hoc consistit ratio ideæ. . . Deus secundum essentiam suam est similitudo omnium rerum: unde idea in Deo nihil est aliud, quàm Dei essentia.* Quòd autem Deum, ad creandum mundum, *externa non pepulerunt causæ, sed insita summi boni forma*, sive infinita Dei sapientia & voluntas, propterea rectè Deus dicitur *livore carens*: cùm enim, effectu pro causâ posito, livor hîc nihil sit aliud quàm invidia, ille rectè dicitur livore carere, qui non habet, cui invidere possit: Deus autem (utpote summum bonum) à quo & propter quem Mundus factus est, non habet, cui invidere possit: quandoquidem summo bono melius nihil excogitari potest. Hinc etiam Deus *cuncta superno ducit ab exemplo* videlicet à divinâ ideâ & voluntate, quæ cùm sit Deus, hâc nihil superius esse potest. Hinc Deus *Mundum mente gerit, similique imagine format.* S. August. lib. 83. qq. q. 46. *singula propriis sunt creata rationibus. Has autem rationes, ubi arbitrandum est esse nisi in ipsa mente creatoris? Non enim extra se quicquam positum intuebatur, ut secundum id constitueret quod constituebat, nam hoc opinari sacrilegum est.* Nonnulli putant hîc legendum *similique in imagine* propter versum. Sed à pluribus omittitur vox illa, *in*, quâ sublatâ rectiùs significabitur, ideam esse modum, quo Deus Mundum format, & stabit versus, ut apud Virgil. 1. Georg. v. 281.

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam.

9. *Perfectasque jubens perfectum absolvere partes.*] Ut enim divinâ sapientiâ, divinæque voluntate Mundus primò formatus est; sic eâdem divinâ sapientiâ, & voluntate Mundus perfectus, suas partes perfectas videtur absolvere, servatis scilicet quibusdam legibus corporum divinitus constitutis. Sic ex eo quod materia, ratione quatumdam partium, ab initio fuerit in orbem mota, servatis quibusdam legibus motûs, oriri potuerunt primùm quidem *elementa*, deinde generalis quædam *anima Vniversi*, postea peculiares quædam *animæ corporeæ*, de quibus omnibus deinceps tractabitur.

10. *Tu numeris elementa ligas*] I. Agitur de elementis: quæ enim corpora ex *materiâ fluitante* primùm oriuntur, hæc vocantur elementa, quoniam ex his insitis reliqua corpora, quæ propterea dicuntur *mista*, componuntur: hæc autem elementa cùm multitudine, tum etiam qualitatibus sive modis ita inter se aptantur, ut & frigida cum calidis, & dura cum liquidis conveniant, nec lèvia à gravibus inani quodam hiatu separentur: ubi Philosophia videtur facere

Tu triplicis mediam naturæ cuncta moventem
Connectens animam per consona membra resolvis;
Quæ cum secta duos motum glomeravit in orbes,
Intemet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, & simili convertit imagine cœlum.

Interpretatio.

Tu conjungens animam inter mentes insensiles & corpora sensilia *mediam, moventemque omnia, distribuis* eamdem *per membra consentanea, quæ* anima instar corporis liquidi *divisa* in minutas partes, *postquam perfecit duplicem circuitum*, per suum corpus *iterum movetur, reversura in semetipsam, & circuit animam infimam, & circumagit cœlum formâ uniusmodi.*

Notæ.

mentionem quàlitatum, quas Philosophi vulgo agnoscunt in elementis, quasque minùs Latinè vocant *alterativas & motrices. Alterativæ*, inquiunt, *sunt calor & frigus, siccitas & humiditas*, quæ significantur his verbis, *ut frigora flammis, Arida conveniant liquidis. Motrices verò sunt levitas & gravitas*, quarum effecta meritò hìc timerentur, nisi elementa miro quodam modo à Deo certis locis continerentur; præsertim juxta vulgatam Peripateticorum opinionem. Si enim, ut Peripatetici optant, quatuor hæc elementa, nimirum ignis, aër, aqua, & terra, sive appetitu, sive inclinatione, sive qualitate naturali ita afficiantur, ut aër & ignis sursum suâ levitate: aqua & terra deorsum suâ gravitate tendant, quid obstat, nisi Deus perpetuo quodam miraculo, quin quatuor hæc elementa, quantumlibet permista, tandem aliquando à se invicem liberata, si non intercepto quodam inani hiatu, saltem suis quæque locis contineantur: quemadmodum aqua & oleum, quantumlibet permista ita à sese invicem liberantur, ut aqua deorsum subjiciatur, oleum verò sursum emineat: quamobrem rectè Philosophia addit: *ne purior ignis evolet, aut mersas deducant pondera terras.*

13. *Tu triplicis mediam naturæ*, &c.] II. Agitur de spiritu Universi, qui positis ipsis naturæ legibus, statim post producta Mundi elementa nasci debet. Hic autem spiritus, de quo plura diximus in physicâ, meritò hìc dicitur, 1. *animæ*, 2. *triplicis naturæ media*, 3. *cuncta movere*, 4. *à Deo connecti*, 5. *per consona membra resolvi*, 6. *secta circuire*, primùm quidem per majores, deinde per minores mundi vortices, & tandem ad suum reverti principium, ut hôc exemplo demonstretur, hominem, qui à Deo tamquam à principio processit, ad Deum tamquam ad finem, facto quodam circuitu, revocandum esse: quæ omnia postquam expositа fuerint, *illa suscepti operis pars*, non erit, sicut Vallino videtur, *difficillima.*

Primùm quidem spiritus ille Universi agnoscitur non solùm à sacris auctoribus Ecclesiastæ 1. *lustrans universa in circuitu pergit spiritus & in circulos suos revertitur*; sed etiam à profanis, ut Platone, Aristotele, pluribusque aliis: citabo unum Virgilium, qui 6. Æncid. v. 724. canit,

Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit: totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis vigor & cœlestis origo
Seminibus: quantum non noxia corpora tardant

Terroneque hebetant artus, moribunda-
que membra.
Hinc metuunt cupiuntque, dolent gaudentque: nec auras
Respiciunt, clausa tenebris & carcere cæco.

Deinde idem spiritus rectè dicitur *anima*: cùm enim *anima* dicatur ab *animus*, hic ab ἄνεμος *ventus*; cumque ventus quædam sit occulta plurium motuum causa, propterea usus obtinuit, ut insitum occultumque perennis & continuatæ motionis principium vocaretur *anima*: prædictus autem spiritus ita se habet, non solùm in plantis & bestiis, sed in ipso quoque homine, in quo mens sine illo spiritu famulante, manus & pedes ad nutum movere non potest.

Præterea hæc anima dicitur *triplicis naturæ media*: non quòd ex insitis tribus elementis constet, quemadmodum putare possent illi philosophi, quos ex arte vocant *Chymicos*, aut alij quos propter ducem appellant *Carteſianos*, quibus tria sunt Mundi elementa, sed potiùs quòd ex tribus rebus, quas naturali lumine cognoscere possumus, hæc anima una sit, & quidem media: quandequidem hæc media est inter mentem insensilem, & corpus sensile, ut & instar corporis sensilis, sit tres quoquoversus extensa, capax figuræ, quietis, & motûs, & instar mentis insensilis, sensum fugiens pluriumque effectorum principium: propterea a Virgilio supra vocatur *spiritus* & *mens*. Hîc enim dici potuit *anima media triplicis naturæ*, sicut lib. 2. pr. 3. dicitur *duorum medius consulum* & à Cicerone, *duorum fratrum medius*; & ab Horatio *belli pa isque medius*; potuitque anima illa hanc *triplicis naturæ* enumerationem instar partis subire, quemadmodum Capua subivit ternum maximarum urbium numerum, cujus tamen numeri ipsa fuerit pars: *Capua*, inquit Florus suprà citatus pag. 47. *quondam inter tres maximas Romam Carthaginemque numerata.*

Insuper illa anima perhibetur *cuncta movere*: non quòd cuncta corpora ab hâc animâ moveantur: plura enim solida sunt, quorum idcirco partes quiescunt: sed quòd nulla corpora, nisi hâc animâ movente, moveantur: sic Joan. 1. *omnia per Deum facta* dicuntur, non quòd omnia simul facta fuerint à Deo, sed quòd quæcumque facta sunt, hæc non nisi ab ipso Deo facta sint. Scilicet ut videmus quædam corpora sensilia moveri ab aliis corporibus sensilibus v. g. baculum à manu, sic hæc sensilia ab insensilibus v. g. manum à spiritibus commoveri conjicimus, à notis ad minùs nota progressi: donec aliquod primum invenerimus corpus quod ab ipso Deo moveatur, juxta illud philosophorum effatum: corpus quod movetur, ab alio moveatur necesse est.

Adde quod eadem anima dicitur à Deo *connecti*: cùm enim corpus non moveat nisi contactu, hæc anima non posset movere, nisi cum corpore movendo connecteretur: connectitur autem à Deo, a quo primùm facta movetur, iis, quas ipse Deus constituit, naturæ legibus.

Quinetiam hæc anima divinitus *per consona membra resolvitur*: Resolvitur, inquam, per membra: anima enim illa corpus est liquidissimum, cujus partes ut moventur, sic in varia loca resolutæ varia subeunt corporis informati membra. Sed membra hæc sunt consona, sive convenientia cùm inter se, tum cum ipsâ animâ, à quâ movenda sunt: ut scilicet minora primùm ab animâ, deinde majora & à minoribus & ab ipsâ quoque animâ moveantur: sic sal. à mari, navis ab utroque contrita fatiscit.

Imò prædicta anima *secta circuit*, ita ut finem jungens principio suæ motionis, *motum* videatur *glomerare in orbem*; *on faire comme un ploton de fil*: glomus enim Gallicè est *un ploton de fil*. Est quidem illa anima *secta*: quia instar aquæ, aëris, & ipsius ignis liquida, est congeries plurium corpusculorum, quæ ut moventur, sic separantur a sese invicem. At ipsa anima *circuit* per corpus, in quo reperitur: quoniam generatim corpus omne, quà minus resistitur, suum continuat motum: sic succus arboris ad summum potiùs arboris verticem ascendit, quàm per tenuiorem corticem exeat: sed eidem animæ, corporibus diversis undique resistentibus, facilius est intra suum corpus circuire;

Tu causſis

Tu cauſſis animas paribus, vitaſque minores
Provehis, & levibus ſublimeis curribus aptans
In cœlum, terramque ſeris: quas lege benignâ
Ad te converſas reduci facis igne reverti.

Interpretatio.

Tu producis animas & vitas minores ſimili modo, accommodanſque altas corporibus levibus, eaſdem *diſſeminas per cœlum & terram*; *quas* animas *blandâ lege facis ad te converſas redire, inſtar ignis*, ad locum unde venerat, *regredientis*.

Notæ.

quàm extra idem corpus egredi: Eccleſ. 1. *Luſtrans univerſa*, inquit Spiritus Sanctus, *in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos revertitur*: quare ut nunc dicitur, hæc anima *in ſenet reditura meat*. Verùm hæc anima, habitâ ratione machinæ, quam informat, duplicis eſt generis: major una, quæ per majorem mundi vorticem; altera minor, quæ per minorem ejuſdem mundi vorticem diffuſa circuit: atque inter minores una eſt, circa quam cœlum, veluti rota circa axem convertitur, quamque nunc Philoſophia *mentem profundam* vocat; *mentem* quidem, ſicut ipſe Virgilius *mentem* nominavit, quoniam hæc, inſtar mentis, inſenſile eſt motûs principium: *profundam* verò; quia *centri* locum habet: in globo autem nulla pars eſt *centro* profundior. Fortè hæc machina, quæ profundâ illâ mente nunc ſignificatur informari, terra eſt: quamvis enim nullâ demonſtratione probari poſſit terra eſſe mundi *centrum*, terra tamen dici poteſt *centrum* illius vorticis, quem incolimus: ita ut major anima circa terram *ſimili imagine convertat cœlum*: nam aër ſaltem, qui ſæpius tam apud ſacros, quàm apud profanos auctores vocatur cœlum, terram circuit, nec ab alio corpore quàm ab iſto ſpiritu aërem circumagi, ſatis probabile eſt: ſicut ſimili ſempet imagine converti videtur: licet enim in iſto aëre ſive cœlo nubes, imbres, ventique cogantur, conſtans tamen eſt & uniuſmodi hujus cœli circa terram circuitus, conſtanſque ejuſdem cæruleus color, qui nihil eſt aliud, quàm lumen obviis vaporibus exhalationibuſque modificatum. At niſi profunda illa anima fuerit terra, alia erit ex minoribus animabus, de quibus jam locutura eſt ipſa Philoſophia.

18. *Cauſſis animas paribus vitaſque minores.*] III. Philoſophia agit ſeorſum de animabus corporeis, quas dicit 1. *animas vitaſque minores*; 2. *cauſſis paribus à Deo provectas*; 3. *levibus curribus aptatas*; 4. *per cœlum terramque diſperſas*; 5. *ad cœlum converſas reverti*.

Primùm agitur hîc duntaxat de animabus corporeis, utpote quæ ſimiles ſunt ſpiritui, de quo ſtatim agebatur, aut quædam illius portio: ut enim ſpiritus Univerſi, ſic animæ hæ adducuntur in exemplum, ut his cognitis mens humana ſuis cogitationibus ad Deum, unde egreſſa eſt, revertatur.

Deinde hæ vocantur *animæ vitæque minores*; quòd minoribus machinis incluſæ, minores circuitus abſolvant, ut in plantis, in beſtiis, & in ipſo homine: cum hôc tamen diſcrimine, quòd in homine præter hunc ſpiritum corporeum, ſit mens ſive res cogitans, cui ſpiritus ille famulatur: quo ſit ut ſpiritus ille corporeus, utpote formæ principali famulatus, in homine nomen dignitatemque animæ amittat, dicaturque propterea in homine una duntaxat eſſe anima, eaque ratione prædita. Virgil. 4. Georg. v. 220.

Eſſe apibus partem divinæ mentis & hauſtus
Ætherios dixere: Deum namque ire per omnes
Terraſque tractuſque maris cælumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,

Da pater augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce repertâ
In te conspicuos animi defigere visus.
Dispice terrenæ nebulas & pondera molis,
Atque tuo splendore mica: tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis; te cernere finis,

Interpretatio.

Da, pater, da *menti* nostræ *assurgere* in *Solium* tuum *regale*; *da quærere originem boni*; *da, lumine detecto, defigere in te claros conspectus mentis. Expelle nubem & gravitatem machinæ terrestris; & coruisca tuo fulgore: nam tu serenitas es, tu quies tranquilla probis*; & nostra de *te notio finis*;

Notæ.

Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Postea hæ minores animæ iisdem *causis*, quibus prædictus spiritus Universi, fiunt, videlicet ex eâdem *materiâ fluitante*, & ab ipso Deo, servatis iisdem naturæ legibus.

Præterea eædem animæ dicuntur *aptatæ levibus curribus*, hoc est corporibus, quibus includuntur, quæque ipsæ movere & regere videntur, ut vector movere & regere currum solet: anima enim plantæ v. g. diversa est ab animâ bestiæ: & anima bestiæ pro diversis bestiarum generibus iterum diversa est. Sic animæ apum, de quibus jam loquebatur Virgilius, dici possunt *levibus curribus aptatæ*.

Insuper his, prædictæ animæ *per cœlum terramque dispersæ* sunt: nam præterquam quòd etiam in cœlo stellifero fortè occurrere potest similis quidam spiritus, qui per corpus in quo includitur, prædictos circuitus agat; minores illæ animæ sunt in bestiis, quarum aliæ in terris, aliæ in cœlo aërio vivunt.

Tandem hæ animæ *ad cœlum conversæ revertuntur*: hæ enim animæ, utpote quæ generali corporum motorum lege, quæ nunc vocatur *benigna*, quâ minus resistitur, tendunt, in cœlum, quâ minus resistitur iisdem, nituntur: veluti *igne reduci*: maxima quippe est similitudo inter has animas & ignem: unde Virgilio prædictus spiritus appellatur *igneus vigor*. Quoniam verò cœlum habetur altissimum Dei domicilium: Matth. 5. *non jurandum per cœlum, quia thronus Dei est*; propterea Deus nunc dicitur *facere, has animas ad se conversus reverti*: & propterea nunc in exemplum adducuntur.

22. *Da pater.*] Sic vocatur Deus non solùm à Christianis, sed etiam ab Ethnicis, ut jam notavimus. Hæc est autem petitio Philosophiæ, cujus gratiâ prædicta præmisit. Rogat verò Deum, ut hinc liberet mentem tenebris ab ipso corpore ortis: *corpus enim*, Sap. 9. *quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*: inde verò informet cognitione summi boni, ejusque amore.

26. *Tu namque serenum.*] Serenans mentes: ut quemadmodum tempus serenum fingitur fugare nubes: sic Deus mentis tenebras pellat.

27. *Tu requies tranquilla piis.*] Dans cogitationes tranquillas; iis nempe, qui, dante Deo, suo erga Deum officio funguntur.

27. *Te cernere finis.*] Mens humana eo fine à Deo creata est, ut cogitet, adeoque ut cognoscat, Deum: Joan. 17. *Hæc est vita æterna ut cognoscant te Deum verum.*

Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Interpretatio.

quòd sis *principium*, *vector*, *dux*, *via*, | *& terminus.*

Notæ.

28. *Principium.*] Non minùs necessarium est, mentem nostram suum principium, quàm semetipsam cognoscere: ut videlicet primi beneficij à suo conditore accepti non immemor, se suaque eidem suo conditori devoveat. Deus autem ita mentis nostræ principium est, ut quamvis mens posset dubitare, utrùm Deus foret principium corporum, eadem tamen suæ tenuitatis conscia, semper convincatur, se non ab alio quàm ab ipso Deo fuisse creatam. Hinc Deus dixit Apocal. 1. *Ego sum α & ω principium & finis.*

Vector.] Quia Deus conservat nostram mentem: cùm enim conservatio nihil sit aliud, quàm continuata productio, Deus conservando nostram mentem, hanc videtur portare sive vehere. Ad Hebr. 1. Deus dicitur *portans omnia verbo virtutis suæ.*

Dux.] Deus enim mentem humanam non tantùm creat conservatque, sed eamdem, etiam ab ortu, quibusdam informat cogitationibus, nimirum intelligentiâ & inclinatione, quas si, neglecto corporis impetu, mens ipsa sequatur, numquam aberrabit.

Semita.] Nam semita mentis alia in genere *formæ*; alia in genere *causæ efficientis.* Prior est cogitatio quâ mens à rebus caducis recedens ad Deum accedit: Sic Proverb. 4. *justorum semita, quasi lux splendens, procedit, & crescit usque ad perfectum diem.* Posterior est ipse Deus rectæ cogitationis auctor: Sic Christus Joan. 14. *Ego*, inquit, *sum via, & veritas, & vita.*

Terminus.] Id vocatur terminus, ultra quod res, eodem finita, non diffunditur: sicut cæcis nationibus, rudis informisque lapis, ultra quem ager, hôc lapide finitus, non diffunditur, vocabatur *Deus Terminus.* Atqui Deus est id ad quod mens humana cogitando diffundi debet; sed ultra quod eadem mens cogitando versari non potest. Joan. 6. *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.*

Sicut autem omnia hæc rectè dicuntur de Deo, ut jam expositum est, ita non malè dicerentur de ipsâ cognitione Dei, menti nostræ insitâ, quæ notatur his verbis, *Te cernere.* Primò enim illa de Deo insita cognitio rectè dicitur *finis:* quoniam eo fine facti sumus à Deo, ut Deum ipsum cogitemus. Secundò eadem cognitio rectè dicitur *principium;* quia ut omne nostrum bonum opus à bonâ nostrâ cogitatione; sic omnis nostra bona cogitatio ab ipsâ Dei cognitione, velut à principio oritur: *ignoti nulla cupido*, quod vulgò dicunt. Tertiò eadem Dei cognitio rectè dicitur *vector, dux*, & *semita*; quòd hæc nostras cogitationes, nostraque omnia tam dicta, quàm facta ad Deum videatur ferre, movere, & ducere. Denique hæc Dei nostra cognitio rectè dicitur *terminus:* siquidem comparatâ eâ, quâ defuncti frui speramus, perfectâ Dei cognitione, veluti comparato viæ nostræ termino quiescemus. Joan. 17. *Hæc est vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.*

PROSA X.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA demonstrat, aliquod esse summum bonum, & hanc qualitatem ita solius Dei esse, hanc ut à se indistinctam nec ab ullo acceperit, nec cum ullo communicet: ex quo colligit eum, qui summo bono fruitur, hinc Deum esse participatione, inde participem potentiæ, reverentiæ, claritatis, & voluptatis.

a QUONIAM igitur quæ sit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma, vidisti: nunc demonstrandum reor, quonam hæc felicitatis perfectio constituta sit. In quo illud primum arbitror inquirendum, an aliquod hujusmodi bonum, quale paullo antè definisti, in rerum naturâ possit existere, ne nos præter rei subjectæ veritatem [b] cassa cogitationis imago decipiat. [1] Sed quin existat, sirque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim quod imperfectum esse dicitur, id imminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. Quo fit, ut si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo, perfectum quoque aliquod esse, necesse sit. Etenim perfectione sublatâ, unde illud, quod imperfectum perhibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. Neque enim ab diminutis, [c] inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisque procedens, in hæc extrema atque [d] effeta dilabitur. Quòd si, uti paullo antè monstravimus, est quædam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamque [e] non potest dubitari. Firmissimè, inquam [f], verissimeque conclusum est.

INTERPRETATIO.

a *cognito modo tam imperfecti, quàm perfecti boni, demonstranda est res illa quæ sit summè bona.* b *inanis.* c *imperfectis.* d *debilia.* e felicitatem. f ego Boëtius.

NOTÆ.

1. *Quin existat, negari nequit.*] I. Philosophia demonstrat, aliquod esse summum bonum: quia cùm ex dictis constet summum bonum idem esse quod

[2] Quo vero, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem, bonum esse, communis humanorum [b] conceptio probat animorum. Nam cùm nihil Deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita verò bonum esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoque bonum in eo esse convincat. Nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit: erit enim eo præstantius aliquid, perfectum possidens, bonum, quod hôc prius, atque antiquius esse videatur: omnia namque perfecta [c] minus integris priora esse claruerunt, quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est summum Deum, summi, perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus. Veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necesse est. Accipio, inquam [d], nec est quod contradici ullo modo queat. Sed quæso, inquit [e], te, vide quàm id sanctè atque inviolabiliter probes, [f] quod boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. Quonam, inquam [g], modo? [3] Ne [h] hunc rerum omnium patrem illud summum bonum, quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecùs accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi, habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecùs acceptum putes, præstantius id quod dederit, eo quod acceperit, existimare possis.

Interpretatio.

a *cuinam rei insit illa felicitas, ait Philosophia.* b *notio Dei omnibus humanis mentibus insita.* c *imperfectis.* d ego Boëtius. e Philosophia. f *Deum habere rationem summi boni.* g ego Boëtius. h inquit Philosophia.

Notæ.

perfectum, si existat aliquod perfectum, necesse est, ut aliquod summum bonum existat: existere autem aliquod perfectum hâc probatur demonstratione. Imperfectum in aliquo genere existere nequit, nisi in eodem genere aliquod perfectum existat: quandoquidem illud imperfectum nec dicitur, nec cogitatur, nec est nisi factâ comparatione cum hôc perfecto, cujus illud dicatur cogitetutque *imminutio* & a quo *ceperit exordium.* Atqui in genere boni existit aliquod imperfectum: illud scilicet quod fragile est & caducum, de quo hactenus disputatum est.

2. *Quo verò habitet*] II. Philosophia demonstrat, hanc summi boni qualitatem, Dei esse: quoniam rerum omnium princeps rationem sive qualitatem summi boni habeat necesse est: alioquin erit aliquid eo melius, perfectius, prius, atque antiquius, adeoque ille non erit princeps. Atqui Deus est rerum omnium princeps: ut *communis humanorum conceptio probat animorum:* cùm enim hæc conceptio nec de nihilo, nec a nihilo esse possit, si conceptio illa fuerit in omnibus mentibus humanis (ut revera esse unusquisque hujus conscius experitur) necesse est ut existat Deus, ille rerum omnium princeps, de quo & à quo sit illa *communis animorum humanorum conceptio.*

3. *Ne hunc rerum omnium patrem*] III. Philosophia demonstrat, hanc summi boni rationem sive qualitatem esse ab ipso Deo indistinctam: quia cùm Philosophiæ nefas sit judicare nisi præeuntibus notionibus, quas judicando inter se jungat aut separet, hæc non

Sed hunc esse rerum omnium præcellentissimum, dignissimè confitemur. Quòd si naturâ quidem inest, sed est ratione diversum, cùm de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit? Postremò quod à qualibet re diversum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diversum. Quare quod à summo bono diversum est sui naturâ, id summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit existere, quare quod omnium principium sit, id etiam [a] sui substantiâ summum esse bonum verissimâ ratione concluserim. Rectissimè, inquam. Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Ita est, inquam. Igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. Nec propositis, inquam, prioribus [b] refragari queo, & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. [4] Respice, inquit, an hinc quoque idem firmiùs approbetur, quòd duo summa bona, quæ à se diversa sunt, esse non possunt. Etenim quæ discrepant bona, non esse alterum quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cùm alterutri alterum deest. Sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est: nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diversa. Atqui & beatitudinem, & Deum, summum bonum esse colleginus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem, quæ sit summa divinitas. Nihil, inquam, nec re hâc verius, nec ratiocinatione firmius, nec Deo dignius concludi potest.

Interpretatio.

a *ratione sui.* b *adversari.*

Notæ.

potest judicare rationem summi boni esse à Deo distinctam, nisi & summum bonum, & Deum, suâ quemlibet seorsum notione, clarè & distinctè cogitare possit: ita ut verè cogitare possit summum bonum non esse Deum, & Deum non esse summum bonum: propterea enim eadem Philosophia judicat mentem nostram esse distinctam à nostro corpore: ex quo sequeretur rationem summi boni, quam Deus haberet, esse extrinsecùs acceptam, adeoque esse aliquam Dei causam, quæ Deum & summi boni rationem inter se conjunxerit: non secus ac mens humana, quâ corpus informatur, est extrinsecùs accepta, agnoscitque aliquam sui causam, quæ mentem ipsam & corpus inter se conjunxerit. Atqui Philosophia non potest summum bonum & Deum suâ quemlibet seorsum notione clarè & distinctè cogitare: quandoquidem ut Deus, sic summum bonum cogitatur, *quo nihil constat esse præstantius, melius, prius.*

4. *Respice an hinc quoque.*] IV. Philosophia demonstrat, aliquid non posse cum Deo communicare prædictam summi boni rationem, sive, quod idem est, non posse esse duo summa bona: quia ex jam dictis quod habet rationem summi boni, sive quod est summum bonum, illud perfectum sit, necesse est. Atqui fieri non potest ut sint duo absolutè perfecta: cùm perfectum absolutè nec dici nec cogitari nec esse possit, nisi illud cui nihil deest: cumque ex duobus summis bonis, si adessent, alterutrum alteri deesset.

Super hæc, inquit, igitur veluti Geometræ solent, demonstratis propositis, aliquid inferre, 5 quæ[a] πορίσματα ipsi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. 6 Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo verò est ipsa divinitas, divinitatis adeptione fieri beatos, manifestum est. Sed uti justitiæ adeptione justi, sapientiæ sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus, Deus; sed naturâ quidem unus, participatione verò nihil prohibet esse quàm plurimos. Et pulcrum, inquam, hoc, atque pretiosum, sive[b] πόρισμα, sive corollarium vocari mavis. 7 Atqui hôc quoque pulcrius nihil est, quod his annectendum esse ratio persuadet. Quid? inquam. Cùm multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrumne hæc omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an sit eorum aliquid, quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc vero cætera referantur? Vellem, inquam, id ipsarum rerum commemoratione patefaceres. Nonne, inquit, beatitudinem bonum esse censemus? Ac summum quidem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia, reverentia quoque, claritas, & voluptas beatitudo esse judicatur. Quid igitur? Hæccine omnia, bonum, sufficientia, potentia, cæteraque veluti quædam beatitudinis membra sunt, an ad bonum, veluti ad verticem cuncta referuntur? Intelligo, inquam, quid investigandum proponas: sed quid constituas, audire desidero. Hujus rei discretionem sic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, à se quoque invicem discreparent. Hæc est enim partium natura, ut unum corpus diversa componant. Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt.

Interpretatio.

a *consectaria.* b *consectarium.* c *an hæc omnia sint unum & unum; an potiùs unum pluribus modis se habens.*

Notæ.

5. *Quæ πορίσματα.*] V. Philosophia more Geometriæ ex demonstratis quædam infert, quæ Græcis πορίσματα Latinis consectaria vocantur, sive etiam corollaria, quædam scilicet præter debitum data, Normanis *le repiquet.*

6. *Nam quoniam*, &c.] Primum consectarium est, homines adeptione beatitudinis fieri deos: quod quidem sic infertur. Est Deus *naturâ*; est Deus *participatione.* Deus *naturâ*, est res summè perfecta: unde cùm ex dictis non possit esse multiplex res summè perfecta, idcirco Deus *naturâ* ita unicus est, ut non possit esse multiplex. Deus verò *participatione* dicitur illa mens, quæ cogitatione divinæ similliimâ prædita est: sic Psalmo 81. *Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes* Sic 2. Pet. 1. *ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ.* Atque hôc modo beati fiunt dij: quoniam cogitatione divinæ similliimâ afficiuntur; quâ quidem cogitatione dij fiunt *participatione:* sicut *justus, justitiæ, & sapiens, sapientiæ adeptione fit.*

7. *Atqui hoc quoque*, &c.] Secundum consectarium est, hominem qui Dei adeptione beatus, adeoque Deus

Minimè igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non est: sed id, quod restat, exspecto. Ad bonum verò cætera referri palàm est. Iccirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse judicatur; iccirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum summa atque caussa bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam, [8] quæ naturâ bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. Quo fit, uti summa, cardo, atque caussa expetendorum omnium, bonitas esse jure credatur. [9] Cujus vero caussâ quid expetitur, id maxime videtur optari. Veluti si salutis caussâ quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quàm salutis effectum. Cùm igitur omnia boni gratiâ petantur, non illa potiùs quam bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cætera optantur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quæritur beatitudo. Ex quo [a] liquidò apparet ipsius boni, & beatitudinis unam atque eandem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum veramque beatitudinem unum, atque idem esse monstravimus. Ita, inquam. [b] Securè igitur concludere licet, Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

INTERPRETATIO.

a *evidenter.* b *certò.*

NOTÆ.

participatione est, divitiis, potentiâ, claritate, & voluptate cumulati: quod sic infertur. Si divitiæ, potentia, & cætera id genus quædam essent summi boni *membra*, hæc possent ita à summo bono separari, ut summum bonum esse posset sine illis: ut enim partes sive membra, suâ quælibet seorsum ideâ cogitari possunt, sic à se invicem separari & separatim conservari possunt: quemadmodum constat de mente & corpore, quæ sunt hominis partes: quin si hæc prædicta essent de genere modorum, sine quibus res, cujus sunt, potest existere: sicut corpus potest existere sine quiete; posset etiam summum bonum existere sine prædictis, adeoque non sequeretur eum, qui frueretur summo bono, frui propterea prædictis: sed prædicta neque sunt *membra* summi boni; neque etiam modi, sine quibus esse possit summum bonum; quandoquidem summum bonum ex dictis nec partes habet, nec modo afficitur, quo possit carere; alioqui non esset absolutè perfectum: quare necesse est, ut qui summo bono fruitur, hic & voluptate, & claritate, & cæteris ejusmodi fruatur. Imò neque divitias neque alia ejusmodi expetimus nisi quia videntur habere rationem summi boni, sive beatitudinis.

8. *Quæ naturâ bona non sunt.*] Quicquid ab homine expetitur, id aut reipsa aut specie saltem bonum est: unde aiunt Philosophi *nec bonum qua bonum est, odio haberi, nec malum quà malum, amari.*

9. *Cujus causâ quid expetitur*, &c.] Hoc est axioma, quod a Philosophi solet sic exprimi: *propter quod unumquodque tale, illud magis tale est*; quod etiamsi in aliis fortè causarum generibus fallere possit; in genere tamen finis, in quo genere nunc adhiberur, constat.

METRUM X.

METRUM X.

CARMEN constans ex duplici genere versuum alternorum, quorum prior Phaleucus spondeum, dactylum, & tres coreos habet, posterior Sapphicus coreum, spondeum, dactylum, & duos coreos: nisi quòd pro Sapphico, cujus erat alternare in secundo versu, repetitur Phaleucus. Corrigere fuisset facillimum, sed id fortè neglexit Auctor, quòd uterque versus endecasyllabus est.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA invitat homines perturbationibus occæcatos ad prædictam summi boni notionem, quòd hæc non solùm sit tenebrarum expers, sed ipsâ Solis luce præstantior, & placidæ quietis parens.

HUC omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas habitans libido menteis.

INTERPRETATIO.

Convenite huc omnes decepti, quos libido mendax, occupant mentes terrestres, constringit vinculis crudelibus.

NOTÆ.

1. *Huc.*] Ad prædictam summi boni notionem.

1. *Omnes pariter venite capti.*] *Pariter* intelligi potest jungi vel cum verbo *venite*, ut significetur, *convenite*; vel cum participio *capti*, ut significetur, *similiter decepti: captus* enim generatim is dicitur, qui in alterius potestate est: unde *captivus*: speciatim verò is est, qui corpori suo morem gerens suis ducitur perturbationibus. Virg. 4. Æneid. v. 194.

Regnorum immemores turpique cupidine captos.

Hinc *libido*, quæ meritò dicitur *fallax*, perhibetur *ligare mentes terrenas improbis catenis. Libido*, inquam, quæ nihil est aliud, quàm cogitatio mentis motibus corporeis obsequentis, meritò dicitur *fallax*, quia mentem à Deo, qui est prima veritas primaque bonitas, abducens in errorem vitiumque ducit. Eadem libido *ligat mentes improbis catenis*; quia mentem impedit, quominus hæc ad summi boni, quod naturaliter cognoscit appetitque, adeptionem perveniat. At *mentes*, quas *libido habitat*, sive ut sæpius Auctor noster loquitur, *hebetat*, sunt *terrenæ*; quòd terreno corpori obsequantur. 1. Cor. 15. *Primus homo de terrâ, terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes.*

Heic erit vobis requies laborum,
Heic portus placidâ manens quiete,
Hoc patens unum miseris asylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripâ,
Aut Indus calido propinquus orbi,
Candidis miscens virideis lapillos,
Illustrant aciem, magisque cæcos
In suas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque menteis,
Infimis tellus aluit cavernis.

Interpretatio.

Hic quies laborum erit vobis: hic statio fruens tranquillitate perpetuâ: hoc unum refugium apertum miseris. Nec Tagus suis *arenis aureis, nec Hermus* suo *litore rutilo, nec Indus, vicinus regioni calidæ;* suis *gemmis candidis viridibusque illuminant mentes, quin* eas *magis occæcatas involuunt in suam caliginem. Terra nutrivit in* suis *antris inferioribus hæc corpora, quæ delectant commoventque animos.*

Notæ.

4. *Heic erit vobis*, &c.] Evidens enim summi boni notio, utpote principium cùm veritatis tum virtutis, mentem liberabit à procellis errorum, vitiorumque: unde erit *requies, portus, & asylum.*

7. *Tagus aureis arenis.*] Tagus est fluvius Lusitaniæ, qui in Celtiberis ortus, Lusitaniam dividit, & ultra Ulyssiponem, *Lisbone*, in Oceanum prorumpit. Hic non secus ac Pactolus, & Hermus aureas arenas fertur volvere: unde hic versus

Aurifer est amnis Tagus, & Pactolus, & Hermus.

Juvenal.

Quod Tagus & rutilâ Pactolus volvit arenâ.

8. *Aut Hermus.*] Hermus est fluvius minoris Asiæ, qui juxta Dorylaum Phrygiæ civitatem ortus, Pactoloque junctus Smyrnæ campos irrigat, tandemque in Phocaïcum sinum illabitur. Hic etiam aureas arenas trahere fertur: unde Virgil. 2. Geor. v. 137.

Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus.

9. *Aut Indus.*] Indus fluvius Orientis, qui Indiam ab occasu definiens, ei nomen dedit: hic autem fluvius, aut saltem tellus, cui nomen dedit, gemmis abundat: quamobrem Claudianus significaturus vestem gemmis contextam Carm. 8. v. 584. canit.

—— *Asperat Indus*
Velamenta lapis.

Gemmæ porrò aliæ sunt candidæ, aliæ virides, aliæ cæruleæ, aliæ alterius coloris, pro variâ luminis modificati ratione: unde *Indus* hîc dicitur *miscere virides lapillos candidis:* & Lucret. l. 2.

Interdum quodam sensu fit, uti videatur
Inter caruleum virides miscere Smaragdos.

11. *Illustrant aciem.*] Nempe mentis.

11. *Magisque cæcos.*] Alludere videtur ad oculos, qui nimio auri, gemmæ, alterius ve corporis lucentis relucentisve splendore offunduntur, nec non inductâ caligine aliquando excæcantur: aurum enim & gemmæ, quamvis multo splendore oculis videantur splendere, mentis nihilominus aciem non illustrant, imò potiùs inductâ perturbationum caligine mentem ita excæcant, ut hanc in obscura terræ, unde hæc corpora eruta sunt, viscera condere vi-

15. Splendor, quo regitur vigetque cœlum,
Vitat obscuras animæ ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

Interpretatio.

At vero *lumen, quo cœlum gubernatur & viget, cavet lapsus caliginosos mentis:* quare *quicumque valebit animadvertere hoc lumen, ille negabit radios Solis* esse æquè *puros.*

Notæ.

deantur; quatenus mens horum amore capta nil nisi terram cogitat.

15. *Splendor.*] Summum bonum, sive Deus, qui ad Heb. 1. dicitur *splendor gloriæ* & Sap. 7. *candor lucis æternæ.*

15. *Quo regitur vigetque cœlum.*] Deus enim non solùm corpora, sed mentes omnes creat, conservat, & regit. Speciatim verò cœlum viget regitúrque motu, cujus Deus ita auctor est, ut hic non incipiat continueturque nisi statutis ab ipso Deo legibus.

16. *Vitat obscuras animæ ruinas.*] Mentis utpote immortalis nulla est ruina, quoad rem spectat, sed duntaxat quoad modum, nimirum cogitationem. Est autem cogitatio mentis ruina tum, cùm mens à rectâ judicandi & eligendi normâ recedens, in errorem & vitium labitur. Vitium mentis nullum sine errore, error nullus sine obscuritate; quamobrem ruina mentis ita obscura est, ut ab hâc Lux æterna Deus longiùs distare, hancque propterea vitare dicatur: unde Deus efficit, ut quos illuminat, hi ejusmodi ruinam etiam vitent.

17. *Hanc quisquis poterit notare lucem.*] *Deum* qui est summum bonum.

18. *Candidos Phœbi radios negabit.*] Candor, color est omnium luci simillimus: hinc sive corpora sive mentes eò majori candore affici dicuntur, quò majori perfunduntut luce: sicut stella, scriptio, ipsa cogitatio, Horatio, Ciceroni, Ovidio dicitur modò magìs, modo minùs candida. Radij autem solares, quantumvis lucidi videantur, tantum nihilominus non lucent, quantum Deus, qui 1. ad Tim. 6. *lucem inhabitat inaccessibilem.*

PROSA XI.

ARGUMENTUM.

POSTQUAM Philosophia proposuit, bonum esse unum, quod omnia, suo quæque modo, appetunt; eadem concludit rerum omnium finem esse bonum.

ASSENTIOR, inquam. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. Tum illa, quanti, inquit, æstimabis, si [1] bonum ipsum quid sit, agnoveris? Infiniti, inquam: si quidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum est, contingat agnoscere. Atqui hoc verissimâ, inquit, ratione patefaciam, [a] maneant modò quæ paulo antè conclusa sunt. [b] Manebunt, inquam. Nonne, inquit, [2] monstravimus ea, quæ appetuntur à pluribus, idcirco vera perfectaque [3] bona non esse, quoniam à se invicem discreparent, cumque alteri abesset alterum, plenum, absolutumque bonum afferre non posse? tum autem verum bonum fieri, cùm in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas: nisi verò unum, atque ide omnia sint, nihil habere, quo inter expetenda numerentur? Demonstratum est, inquam, nec dubitari ullo modo potest. Quæ igitur, cum discrepant, minimè bona sunt; cùm verò unum esse cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minimè? Ita est [c]. Oportet igitur idem esse unum, atque bonum simili ratione concedas.

INTERPRETATIO.

a *si memor præteritorum, hæc concesseris.*
b *hæc ita erunt.*
c *quod bonum est, id bonitate afficitur.*

NOTÆ.

1. *Bonum ipsum quid sit.*] Bonum simpliciter, de quo nunc agitur, est summum: id sufficiat dixisse semel pro toto isto capite.

2. *Monstravimus.*] Prosâ 9. hujus libri.

3. *Bona non esse quoniam à se invicem discreparent.*] I. Philosophia proponit, bonum, (quo nomine intelligit sum-

4 Eadem namque ſubſtantia eſt eorum, quorum naturaliter non eſt diverſus effectus. Negare, inquam, nequeo. 5 Noſtine igitur, inquit, omne quod eſt, tam diu manere atque ſubſiſtere, quàm diu ſit unum; ſed interire atque diſſolvi pariter, atque unum eſſe deſtiterit? 5. Quonam modo? Ut in animalibus, inquit, cùm in unum coëunt, ac permanent anima corpuſque, id animal vocatur. Cùm vero hæc unitas utriuſque ſeparatione diſſolvitur, interire, nec jam eſſe animal liquet. Ipſum quoque corpus cùm in unâ formâ, membrorum conjunctione, permanet, humana viſitur ſpecies. At ſi diſtributæ, ſegregatæque partes corporis diſtraxerint unitatem, deſinit eſſe quod fuerat. Eoque modo percurrenti cætera proculdubio patebit ſubſiſtere unumquodque, dum unum eſt: cum vero unum eſſe deſinit, interire. Conſideranti, inquam, mihi plura, minimè aliud videtur. Eſtne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat[a], relictâ ſubſiſtendi appetentiâ, venire ad interitum, corruptionemque deſideret? Si animalia, inquam, conſiderem, quæ habent aliquam volendi nolendique naturam, nihil invenio, quod[b], nullis extra cogentibus, abjiciat manendi intentionem, & ad interitum ſponte feſtinet. Omne namque animal tueri ſalutem laborat: mortem verò, perniciemque devitat. Sed

Interpretatio.

a *fugatâ ſuæ conſervationis appetitione.*
b *abſque ullâ cauſarum exteriorum vi atque violentiâ.*

Notæ.

mum) eſſe unum hôc fere modo. Cùm inter unum & multa nullum excogitari poſſit medium, neceſſe eſt ut ſummum bonum ſit unum aut multiplex. Atqui ſummum bonum non poteſt eſſe multiplex: idcirco enim probatum eſt divitias, poteſtatem, & cætera ejuſmodi non habere rationem ſummi boni, quia ſunt multa.

4. *Eadem ſubſtantia eſt, quorum naturaliter non eſt diverſus effectus.*] Non judicamus de causâ niſi per ejuſdem effectus: unde quorum non videmus diverſos effectus, nullum argumentum habemus, quo judicemus hæc eſſe res diverſas.

5. *Noſtine igitur, omne quod eſt.*] II. Philoſophia proponit, omnia, ſuo quæque modo, ſummum bonum appetere, ſic. Cùm unum & bonum ſint eadem ſubſtantia, quicquid appetit unum, illud etiam appetat bonum neceſſe eſt. Atqui omnia appetunt unum: ſiquidem appetunt eſſe; ut videre eſt in animalibus, in plantis, in corporibus inanimatis. Quæ omnia tam clarè proponuntur, ut explicatione noſtrâ non indigeant. Moneo ſolùm duplicem hîc diſtinguendum eſſe appetitum, voluntarium unum; alterum naturalem.

Appetitus voluntarius eſt ipſa mentis cognoſcentis voluntas, cujus ita ſumus conſcij, docente ipſo noſtræ mentis voluntatiſque auctore, majorem ut hujus intelligentiam à nullo homine accipere poſſimus. Talis eſt ille appetitus, quo volumus eſſe beati: talis eſt iſte appetitus, *quo*, inquit nunc Philoſophia, *ſæpe mortem cogentibus cauſis quam natura reformidat, mens humana amplectitur; aut gignendi opus interdum coërcet* Sed ait Philoſophia, *ſe nunc non de his voluntariis animæ cognoſcentis motibus tractare.*

Appetitus autem naturalis, eſt inſtinctus rei etiam inſciæ ad ipſius con-

quid de herbis, arboribusque, quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. Atqui non est, quod de hoc possis [a] ambigere, cùm herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convenientibus innasci locis, ubi quantum earum natura queat, citò exarescere, atque interire non possint. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ saxis hærent, aliarum fecundæ sunt steriles arenæ, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuique natura quod convenit, &, ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. Quid dicam, quod omnes, velut in terras ore demerso, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quod molliſſimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra vero quadam ligni firmitate tegitur: ultimus autem cortex adversum cæli intemperiem, quasi [b] mali patiens defensor opponitur? Jam verò quanta est naturæ diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur, quæ omnia non modò ad tempus manendi, verùm generatim quoque, quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nonne quod suum est, quæque simili ratione desiderant? Cur enim flammas quidem sursum levitas vehit, terras vero deorsum pondus deprimit, nisi quod hæc singulis loca, motionesque conveniunt? Porrò autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conservat: sicuti ea, quæ sunt inimica, corrumpunt. Jam verò quæ dura sunt, ut lapides, adhærent tenacissimè partibus suis, &, ne facilè dissolvantur, resistunt. Quæ vero liquen-

Interpretatio.

a *dubitare.* b *validiùs resistens.*

Notæ.

servationem divinitus impressus. Primùm quidem hic appetitus dicitur instinctus: est enim impulsio; & quælibet impulsio rectè dicitur instinctus: cùm instinctus dicatur ab *instigando*, hoc ab *instando*; quòd qui instigat, hic instat & urget. Deinde idem appetitus est rei etiam inscię: quandoquidem in corporibus inanimatis, in quibus nulla potest esse cognitio, locum habet. Præterea hic appetitus divinitus impressus est: non secus ac voluntarius: Deus enim movet omnia. Denique idem appetitus est ad rei conservationem: *dedit enim divina providentia*, ut hîc dicitur, *creatis à se rebus hanc vel maximam manendi causam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderent.* Hôc appetitu, *ut quodam naturæ principio animalia manere amant.* Eodem *semper appetunt gignendi opus, quo solo mortalium rerum durat diuturnitas.* Hôc appetitu *acceptas escas sine cogitatione transigimus.* Eodem, *in somno spiritum ducimus nescientes.* Hôc denique appetitu *cuncta quæ sunt, appetunt naturaliter constantium permanendi, devitant perniciem* Sic in ove, viso lupo, spiritus à cerebro per nervos fluere soliti ad eas declinant ovis partes quæ ad fugam destinantur: In formicâ verò, viso frumento, iidem spiritus deturbantur ad eas formicæ partes, quæ ad capiendum dispositæ sunt.

tia ut aër, atque aqua, facilè quidem dividentibus cedunt, sed citò in ea rursus, à quibus sunt abcissa, relabuntur. Ignis verò omnem refugit sectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. Sicuti est, quòd exceptas escas sine cogitatione transigimus, quòd in somno [a] spiritum ducimus nescientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verùm ex naturæ principiis venit. Nam sæpè mortem cogentibus caussis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud, quo solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coërcet voluntas. Adeo hæc sui [b] caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis à se rebus hanc vel maximam manendi caussam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderent: quare nihil est, quod ullo modo queas dubitare, cuncta, quæ sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam [c], nunc me indubitato cernere, quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit, id unum esse desiderat, hoc enim sublato, ne esse quidem cuiquam permanebit. Verum est, inquam. Omnia igitur, inquit, unum desiderant. Consensi. Sed unum idipsum monstravimus esse, quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita describas licet, ipsum bonum esse, quod desideretur ab omnibus. [6] Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno, veluti vertice destituta, sine rectore, fluitabunt, aut si quid est, ad quod universa festinent, id erit omnium summum bonorum. Et illa, nimium, inquit, ô alumne lætor: ipsam enim [7] mediæ [d] veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paulò antè dicebas. Quid? inquam.

Interpretatio.

a *respiramus.* b *amor erga semetipsum* c *me jam animadvertere tam evidenter, ea de quibus antea dubitabam, ut de his non possim amplius dubitare.* d *manifesta.*

Notæ.

6. *Nihil verius.*] Nam prædictus naturalis appetitus vel est à nihilo, vel est ab aliquo summo rectore, ad quem propterea velut ad primum principium & ultimum finem revocandus est. Atqui fieri non potest, ut iste appetitus sit à nihilo: siquidem nihilum non potest esse ullius rei causa.

7. *Media veritatis.*] *Manifesta*: sic enim, interprete Servio. Virgil. 2. Æneid. v. 533.

Hic Priamus quamquam in mediâ jam morte tenetur.

Quis eſſet, inquit, [8] rerum omnium finis? Id eſt enim profectò, quod deſideratur ab omnibus: quod quia bonum eſſe collegimus, oportet, rerum omnium finem bonum eſſe fateamur.

Notæ.

8. *Rerum omnium finis.*] III. Philoſophia concludit rerum omnium finem eſſe bonum & quidem ſummum: quia quod ab omnibus rebus deſidera- tur, id rerum omnium finis eſt. Atqui ex dictis ſummum bonum ab omnibus rebus deſideratur.

METRUM XI.

QUOD dicitur ïambicum. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet sex pedes habet, sæpe imparibus locis spondeum, paribus ïambum.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHUS, inquit Philosophia, suam attentiùs consideret mentem: huic quippe lumen ingenitum, quod, magistro docente, summæ etiam veritatis possit esse principium.

QUISQUIS profundâ mente vestigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolvat intimi lucem visûs,

INTERPRETATIO.

Qui inquirit veritatem alto animo, idemque optat nullis decipi erroribus, hic *revocet lumen interioris aspectûs ad suam* mentem,

NOTÆ.

1. *Quisquis.*] *Philosophus*: nam Philosophus, spectatâ nominis interpretatione, is appellatur, qui *totâ mente vestigat verum*, sapientiæ studiosus. Nimirum, inquit Tullius 5. Tusc. *Pythagoræ ingenium & eloquentiam cùm admiratus esset Leon, quæsivit ex eo, quâ maximè arte confideret? ille artem quidem se scire nullam respondit, sed esse Philosophum... raros esse quosdam, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiosè intuerentur, hos se appellare sapientiæ studiosos, id est enim, philosophos.*

1. *Profundâ mente.*] Profundum dicitur primùm quidem de corpore cujus porrò fundus dimensionem terminat: sic profundum pelagus dicimus. Deinde verò propter quamdam simili.. dinem de ipsâ mente, cujus cogitatio penetrans est: sic consilium vocatur profundum à Quintil. decl. 2.

1. *Vestigat verum.*] Verum sive veritas duplicis est generis, nempe res, & modus. Res vera est extra, modus verus est intra mentem: unde posterius hoc verum sive veritas definiri potest cogitatio mentis rectè percipientis aut judicantis. Agitur autem hic de hôc posteriori vero: unde statim dicetur vers. 6. *animum id suis retrusum possidere thesauris.*

3. *In se revolvat*, &c.] Suam mentem inspiciat: mens enim humana in his, quæ naturali lumine cognoscenda sunt, nullum potest habere judicium verum certumque (quod nunc dicitur verum investigandum) nisi præcunte &

Longoſque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat, quidquid extra molitur,
Suis retruſum poſſidere theſauris:
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipſo perſpicacius Phœbo.
Non omne namque mente depulit lumen

Interpretatio.

& convertens cogitationum longam ſeriem diſponat in circuitum, & inſtruat mentem habere reconditum in ſuis theſauris id omne, quod extra ſe quærit: tum quod jampridem caligo nigra erroris velavit, id clarius ipſo Sole fulgebit. Nam corpus,

Notæ.

regente evidentiâ quæ nihil eſt aliud, quàm cognitio clara & diſtincta: evidentia autem hæc non antè haberi poteſt, quàm mens ſeipſam cognoverit: unde illud, noſce teipſum, de quo jam locuti ſumus.

4. *Longoſque in orbem*, &c.] Habeat cogitationem cogitationis, ipſiuſque ſecundæ cogitationis tertiam cogitationem, & ſic deinceps, ita ut fiat veluti circuitus cogitationum: hâc enim ſolùm ratione præcipitatio & præjudicium, duo veritatis inveniendæ impedimenta, vitari poſſunt.

5. *Animumque doceat.*] Animum docere propriè ſolius Dei eſt, à quo animus conditus conſervatuſque primùm informatur: frequenti tamen meditatione mens humana ſuas cogitationes attentiùs cogitans, ipſum etiam animum eò putatur docere, quòd, mente veluti Deum interrogante, Deoque eidem reſpondente, naturale lumen ſic diffundatur, ut quod antè latebat, id fugatâ caligine animadvertatur. Inter alia autem mens noſtra, attentâ hâc ſuarum cogitationum meditatione, docetur, ſe in ſe poſſidere theſaurum, quem extra ſe invenire tentabat: unde additur

5. & 6. *Quidquid extra molitur ſuis retruſum poſſidere theſauris.*] *Molior* dicitur à *mole*: *moles* fortè à *μοχλέυειν vectibus ſubmovere*: quare quicquid majori ſive corporis ſive mentis virtute agimus, illud dicimur *moliri*: ſic corpore iter, mente inſidias; utroque arcem dicimur *moliri*. Mens ergo extra ſe tum intelligitur moliri verum, cùm ſpretis ſuis cogitationibus, ſubjectam ipſis cogitationibus materiam conſiderat attentiùs: quod quidem vitium non eſt: cùm noſtra cogitatio, utpote quæ non eſt nihili, à rebus exterioribus pendeat, velut effectus à causâ, nec vitioſum ſit, cognoſcendi effecti gratiâ, cauſam conſiderare. Verùm cùm plura eſſe poſſint in causâ, quàm in effecto, nihil verò in effecto, quod non ſit in causâ; propterea mens humana, inveniendo veritatem, meliùs ſuas cogitationes, quàm ſubjectam cogitationum materiam primùm contemplabitur: ſicque in ſe, ſive ſuis in theſauris cognoſcet, ſe poſſidere, quod extra ſe reperire tentabat: ſic inveniet evidentiam ſive claram diſtinctamque cogitationem, quâ inventâ non ſolùm *atram nubem*, hoc eſt ignorantiam, erroris cauſam, fugabit, ſed ipſum etiam errorem vitabit. Nimirum

9. *Non omne mente depulit lumen corpus.*] Homo non eſt ſola mens, neque ſolum corpus; ſed compoſitio mentis & corporis in ſeſe invicem agentium: hinc corpus ſuâ in mentem actione innatum ipſius mentis lumen non extinguit quidem ſed offundit. Non extinguit, inquam: ut enim Deus, hujus luminis naturalis auctor, conſtantiſſimus eſt; ſic lumen illud tandiu, quandiu mens durabit, duraturum perpetuum eſt. At offundit: *corpus enim quod corrumpitur*, Sapientiæ 9. *aggravat animam, & terre-*

10. Oblivioſam corpus invehens molem.
Hæret profectò ſemen introrſum veri,
Quod excitatur ventilante doctrinâ.
Nam cur rogati ſponte recta cenſetis,
Ni merſus alto viveret fomes corde?

INTERPRETATIO.

quamvis *machina oblivionis parens, non fugavit ex animo omnem lucem. Certè ſemen veritatis intus manet, quod diffunditur, agente magiſtro. Quomodo enim interrogati rectè reſponderetis proprio marte, niſi fomes* veritatis *menti profundæ inſitus vigeret?*

NOTÆ.

na inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem: hinc corpus nunc dicitur

10. *Oblivioſam invehens molem.*] Cujus propoſitionis explicandæ duplex eſt modus: alter Platonicus & falſus: alter philoſophicus & verus. Platonici quidem exiſtimarunt, omnes hominum mentes, antequam hæ cum corporibus conjungerentur, conditas fuiſſe, omnique doctrinarum genere inſtructas; ſed propter aliquod ſuum crimen in corpora immiſſas infelici commercio omnia, veluti hauſto oblivionis poculo, oblitas fuiſſe, ita ut & corpus oblivionis cauſa, & mens ipſa deinceps addiſcens reminiſci dicatur: ſed ſententia hæc falſa eſt, cùm mens humana non priùs creata, quàm ipſius corporis forma fuerit. Philoſophi verò, falsem ij, qui præjudiciis non ducuntur, putant, mentem humanam inter Deum, cujus ipſa eſt effectus, & corpus, cujus eadem eſt forma, mediam à Deo quidem ſtatim ab ortu optimis informari cognitionibus affectibuſque de ſummo bono, ſed à corpore adverſis cogitationibus ita turbari, his ut illæ aut pellantur aut ſaltem obſcurentur: tamen

11. *Hæret ſemen introrſum veri.*] Semen, illud dicitur, ex quo inſito aliquid fit; quare ſemen veri, introrſum ſive intra noſtram mentem exiſtens, nihil eſt aliud quàm cogitatio, ex quâ inſitâ fit verum judicium: cogitatio autem illa eſt notio; ſiquidem judicium verum non fit niſi ex præeuntibus notionibus: quamobrem ſi non obſtante impetu corporis, in mente noſtrâ ſuperſit ſemper aliqua notio ſive idea, *hæret profectò ſemen introrſum veri:* at ejuſmodi notio ſemper ſupereſt, ea ſaltem, quam ab ortu divinitus accepimus, ab eo & de eo *quod eſt*; nimirum Deo: hinc *verum* judicium *excitatur ventilante doctrinâ*, quatenus, Magiſtro monente, naturale illud lumen, inſtar ignis aurâ commoti, paulò longiùs diffunditur. Seneca ep. 94. *omnium enim honeſtarum rerum ſemina animi gerunt, quæ admonitione excitantur, non aliter quàm ſcintilla flatu levi adjuta ignem ſuum explicat.*

13. *Cur rogati*, &c.] Cur quicumque literis operam non dediſtis, interrogati de iis, quæ vulgo vocantur *axiomata*, ut *an totum ſit ſuâ parte majus; an alteri faciendum quod tibi fieri non vis?* rectè reſponderetis? Sic Socrates & Plato feruntur, pueros de Mathematicis interrogaſſe, quibus pueri, ceu periti, reſponderint.

14. *Ni merſus*, &c.] Niſi in mente ipsâ quædam præeſſet notio, quæ ſit veluti fomes & materia hujus veri rectique judicij: quòd enim in mente ejus, qui cæcus natus eſt, nulla præſit talis colorum notio ſive idea, idcirco fruſtra ejuſmodi cæcum docebis fruſtraque interrogabis de coloribus, numquam verum rectumque de his feret judicium. Propterea Logici docent, in omni methodo ſemper fieri progreſſum à notioribus ad minùs nota.

15. Quòd si Platonis Musa personat verum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

Interpretatio.

Quòd si Musa Platonis dicit verum: quod unusquisque addiscit, hujus *reminiscitur* | antè *oblitus.*

Notæ.

15. *Platonis Musa.*] Non approbat quidem Philosophia sententiam Platonis, in hôc quod docuerit, mentes humanas conditas fuisse, antequam hæ conjunctæ fuerint cum corporibus: siquidem id naturali lumine cognosci non posse videtur; sed in hôc quod putaverit, cognitionem philosophicam ita ab innatâ oriri, ut philosophica nihil aliud sit, quàm modus innatæ, sive innata modificata: quemadmodum appetitio libera divitiarum, nihil aliud est, quàm modus necessatiæ appetitionis circa bonum generatim. Propterea

PROSA XII.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA prænotione Boëtij utens, Boëtium veluti memorem docet, Deum tantâ bonitate & potentiâ mundum regere, ut omnia, dempto peccato, quod nihil est, ad Deum, facto quodam circuitu, sponte convertantur, nec sit aliquid quod summo huic bono vel velit vel possit obsistere.

TUM ego, [1] Platoni [a], inquam, vehementer assentior: nam me [2] horum [b] jam secundò commemoras. Primum, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum mœroris mole pressus, amisi. Tum illa, si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid? inquam. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Me-

INTERPRETATIO.

a citato versu 15. Metri superioris. | b *hæc iterum in meam memoriam revocas.*

NOTÆ.

1. *Platoni vehementer assentior.*] Prædicta Platonis sententia de recordatione in duobus versatur. Alterum est, mentes humanas, antequam hæ corporibus jungerentur, fuisse conditas & rerum omnium doctrinâ præditas: sicut Aristoteles ait 2. de gen. Alterum, easdem mentes propter suum cum corpore commercium præteritæ suæ doctrinæ oblitas fuisse, donec suo magistrorumque labore discentes antiquæ suæ eruditionis veluti memores recordarentur. Primum quibusdam etiam Christianis placuit, ut Origeni: sed refutatur cùm Epist. Leonis 1. ad Turibium Asturicensem episcopum; tum Concil. Bracharensi 1. c. 6. Alterum verò à Boëtio potuit approbari, quatenus mens humana in omni methodo semper à notioribus ad minùs nota progreditur, ita ut quæcumque notio recens habeatur, illa sit alicujus prænotionis modus: quemadmodum quælibet nova appetitio prioris semper est appetitionis modus. Et certè cùm cogitatio sit ipsa mentis humanæ vita, cumque mens eadem non potuerit creari nisi vitæ particeps, consequens videtur, mentem humanam a primo suo ortu prædictis cogitationibus, generali scilicet notione & appetitione summi boni, affectam fuisse.

2. *Horum commemoras.*] Quasi dicat; *horum memoriam commemoras:* hâc enim duntaxat lege verba recordationis

mini, inquam, me insciiam meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet jam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. Mundum hunc, inquit, à Deo regi paulo antè minimè dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam; nec unquam dubitandum putabo, quibusque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. 3 Mundus hic ex tam diversis contrariisque partibus in unam formam minimè conveniisset, nisi unus esset, qui tam diversa conjungeret; conjuncta verò naturarum ipsa diversitas, invicem discors, dissociaret, atque divelleret; nisi unus esset, qui quod nexuit, contineret. Non tam verò certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficientiâ, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset, qui has mutationum varietates manens ipse disponeret. Hoc quidquid est, quo condita manent, atque agitantur, usitato cunctis vocabulo Deum nomino. Tum illa, cùm hæc, inquit, ita sentias, parvam tibi restare operam puto, ut felicitatis compos, patriam [a] sospes revisas: sed quæ proposuimus, intueamur. 4 Nonne in beatitudine sufficientiam numeravimus, Deumque beatitudinem ipsam esse concessimus? Ita quidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecus adminiculis indigebit: alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. Id, inquam, ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipsum bonum esse monstratus est. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta disponit: si quidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus; & hic est veluti quidam clavus atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis atque incorrupta servatur. Vehementer assentior, inquam, & id te paullo antè dicturam, tenui licet suspicione, prospexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantiùs ad cernenda vera oculos [b] deducis: sed quod dicam non minùs ad [c] contuendum patet. Quid? inquam.

Interpretatio.

a *incolumis.* b mentis. c *prospici potest.*

Notæ.

Grammaticis dicuntur *genitivum* regere.

3. *Mundus hic.*] I. Boëtius probat Mundum à Deo regi hôc argumento. Cùm contrariorum aut nullus, aut brevis, aut saltem inæquabilis esse debeat concursus, si mundus sit perpetuus æquabilisque contrariorum concursus, ut revera est, necesse est ut mundus regatur à Deo, à quo illa contraria conjungantur, conjuncta contineantur, contentaque suis quælibet officiis donentur.

4. *Nonne in beatitudine.*] II. Philosophia utens prænotione Boëtij ipsum Boëtium docet, *bonitatem esse veluti clavum atque gubernaculum quo mundana machina* regatur: sic autem videtur argumentari. Cùm summum bonum, utpote sibi sufficiens, alieno præsidio non indigeat ad aliquid moliendum; cumque Deus sit summum bonum, Deus

5 Cùm Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, ſicuti docui, ad bonum naturali intentione feſtinent, num dubitari poteſt, quin voluntariè regantur, ſeque ad diſponentis [a] nutum, veluti convenientia, contemperátaque rectori, ſponte convertant? Ita, inquam, neceſſe eſt: nec beatum regimen eſſe videretur; ſiquidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium ſalus. Nihil eſt igitur, quod naturam ſervans, Deo [b] contraire conetur. Nihil, inquam. 6 Quid ſi conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adverſus eum, quem [c] jure beatitudinis potentiſſimum eſſe conceſſimus? Prorſus, inquam, nihil valeret. Non eſt igitur aliquid, quod ſummo huic bono vel velit vel poſſit obſiſtere. Non, inquam, arbitror. Eſt igitur, inquit, ſummum bonum, quod regit cuncta fortiter, ſuaviterque diſponit[d]. Tum ego, quàm, inquam, me non modò ea, quæ concluſa eſt, ſumma rationum, verùm multo magis hæc ipſa verba [e], quibus uteris, delectant, ut tandem aliquando ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat. Accepiſti, inquit, in fabulis laceſſenteis cœlum 7 Gigantes: ſed illos quoque, utì condignum fuit, benigna fortitudo [f] depoſuit. Sed viſne rationes ipſas invicem collidamus? forſitan ex hujuſmodi conflictatione [g] pulcra quædam veritatis ſcintilla

Interpretatio.

a *voluntatem.* b *adverſari.* c *quia beatitudo eſt.* d ut dicitur Sapientiæ 8. e utpote ſacri textûs. f *deturbavit.* g velut ex mutuo corporum duriorum attritu.

Notæ.

alienæ opis non indigus, per ſe ſolum adeoque per ſuam bonitatem faciat neceſſe eſt, quod ab ipſo fit. Si ergo mundus à Deo regatur, ut regi fateris, mundus divinâ bonitate regatur neceſſe eſt.

5. *Cùm Deus omnia bonitatis clavo.*] Ex præmiſſâ propoſitione infert Philoſophia, omnia voluntariè & ſponte regi: quia quæcumque ſummo bono ſive bonitate reguntur, hæc voluntariè & ſponte reguntur: *cùm omnia ad bonum naturali intentione feſtinent.* Sed omnia ſummo bono ſive bonitate reguntur: ſiquidem Deus, à quo omnia reguntur, & ſummum bonum ſunt una eademque res.

6. *Quid ſi conetur.*] Quinetiam quòd ſummum bonum ſit *potentiſſimum*, quodque omnia ſummo bono regantur, propterea omnia etiam ſummâ poteſtate reguntur: adeoque, ut *nihil eſt quod velit, nihil etiam eſt quod poſſit obſiſtere* Deo rectori, ſive *ſummo huic bono.* Hinc illud Sapientiæ 8. *Attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter:* quæ verba nunc retulit Philoſophia, eſt que unica ſacri textûs auctoritas, quam in toto hôc opere adhibuerit diſertis verbis. Nec mirum: Philoſophia enim lumine duntaxat naturali nititur: quamquam Boëtium hæc Sapientiæ *verba delectant, ut tandem aliquando ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat:* ſtultitia enim non inſtar Sapientiæ, quidquid illa jactitet, *attingit à fine ad finem fortiter & diſponit omnia ſuaviter.*

7. *Gigantes.*] Fabulantur, Gigantes homines fuiſſe ab iratâ tellure procreatos in Deorum pernicicm; hinc eo uſque creviſſe feruntur, ut congeſtis montibus cœlum armis invadere tentaverint, Jovemque & Superos de ſuis ſedibus deturbare. Sed addunt, hos in campis Phlegræis cum diis congreſſos partim Jovis fulmine, partim Apollinis &

dissiliet. [a] Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, esse [b] omnium potentem nemo dubitaverit. [c] Qui quidem, inquam, mente consistat, nullus prorsus ambigat. Qui vero est, inquit, omnium potens, nihil est, quod ille non possit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum potest? Minimè, inquam. [8] Malum igitur, inquit, nihil est, cùm id facere ille non possit, qui nihil non potest. Ludisne, inquam, me, [9] inextricabilem Labyrinthum rationibus texens, quò nunc quidem, quà egrediaris, intioeas; nunc vero quà introieris, egrediare: an mirabilem quendam divinæ simplicitatis orbem complicas? Etenim paullo antè à beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo Deo sitam loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem differcbas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas, volentiaque cuncta [d] parere, nec ullam mali esse naturam: atque hæc nullis extrinsecus sumtis, sed altero [e] ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque proba-

Interpretatio.

a *ut volueris.* b *omnipotentem.* c *hac de re nemo mente praditus dubitabit.* d *obedire.* e *alterum probante.*

Notæ.

Dianæ telis confixos cecidisse, aliosque sub Ætna monte, alios sub Mycone & Lycopara insulis sepultos esse: nonnullos etiam in Tartarum detrusos impietatis suæ pœnas luere. Ovid. 1. Metam.

Nevè foret terris securior arduus æther
Affectasse ferunt regnum cæleste Gigantes
Altaque congestos struxisse ad sidera montes, &c.

Vide si placet Claudiani Gigantomachiam cum notis doctissimi Pyrrhonis, qui ut in omnibus ingenuis artibus, sic in Poëticâ ita versatus est, ut de quacumque re natâ tam strictâ quàm solutâ oratione dicere semper sit paratissimus; dignissimus propterea, cui, ad usum Sereniss. Delphini, cura explicandi Claudiani fuerit commissa.

8. *Malum nihil est.*] III. Philosophia addit, malum nihil esse, quòd Deus, qui hic dicitur mens omnipotens, malum facere non possit. Scilicet philosophis distinguitur materia & forma mali. Materia est ipsa voluntas sive potiùs mens volens, quæ certè aliquid est: forma verò, uti loquuntur, est *privatio* sive *negatio*; hoc est ipsa voluntas quatenus non tendit ad Deum, ad quem debet tendere. *Nemo ergo*, inquit S. Aug. l. 12. de civ. D. cap. 7. *quærat efficientem causam malæ voluntatis. Non enim est efficiens, sed deficiens: quia nec illa effectio est sed defectio: deficere namque ab eo quod summè est, ad id quod minus est, hoc est incipere habere voluntatem malam. Causas porrò defectionum istarum, cùm efficientes non sint, ut dixi, sed deficientes, velle invenire, tale est ac si quispiam velit videre tenebras vel audire silentium.*

9. *Inextricabilem labyrinthum.*] *Labyrinthus* locus est tantis viarum ambagibus inflexus, ut alterâ alteram excitionibus

tionibus explicabas. Tum illa, Minimè, inquit, ludimus; remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea est enim divinæ forma substantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquid ipsa suscipiat; sed, sicut de ea Parmenides ait: [10] Παντοθεν [a] εὐκύκλου σφαίρας ἐναλίγκιον ὄγκῳ, rerum orbem mobilem rotat, dum se immobilem ipsa conservat. Quod si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei, quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus, nihil est quod admirere, cùm Platone [b] sanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

Interpretatio.

a *divinum numen est simile moli sphæræ undique rotundæ* b *in Timæo, ubi* Sermones, *inquit*, iis rebus, quarum nunc ij & interpretes sunt, cognatione atque affinitate quadam conveniant.

Notæ.

piente, ingressus egredi nescias: unde vocatur *inextricabilis*, quòd in eum si quis improperet, sine glomere lini exitum invenire nequeat. Similitudine autem hinc acceptâ, oratio aut quælibet alia res, unde sese expedire sit difficillimum, vocari solet, ut nunc oratio philosophica vocatur, *labyrinthus inextricabilis*.

10. Παντοθεν, &c.] Hoc est: *divinum numen est simile moli sphæræ undique rotundæ*; ut sicut huic sphæræ, sic Deo nihil possit addi vel detrahi, illæsâ ejus naturâ, & ideâ.

METRUM XII.

QUOD dicitur Glyconium. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet spondeum & duos dactylos habet.

ARGUMENTUM.

QUAM primùm habes summi boni notitiam felix, inquit Philosophia, hanc infelix amittis, inspectâ terrâ: sicut Orpheus, conversis ad inferos luminibus, conjugem carmine emtam perdidit.

FELIX, qui potuit boni
Fontem visere lucidum:
Felix, qui potuit gravis
Terræ solvere vincula.

INTERPRETATIO.

Ille est *felix*, *qui potuit videre fontem luminosum boni*, *felix* item, *qui potuit* se | *expedire à laqueis corporis ponderosi.*

NOTÆ.

1. & 2. *Felix qui potuit boni fontem visere lucidum.*] Id est *Deum.* Primùm enim Deus est *fons boni*: quandoquidem ex dictis Deus est summum bonum. Deinde fons ille boni Deus, est *lucidus* sive lumen emittens: Deus enim non cognoscitur nisi lumine; quod Deus ipse menti cognoscenti dederit. Postremò *felix* est, qui notione Dei præditus est: quia notio illa Dei aut felicitas est aut saltem origo cujuscumque cogitationis, in quâ felicitas versari possit: cùm felicitas sit cogitatio mentis Deo sive summo bono constanter adhærentis: unde

3. & 4. *Felix qui potuit gravis terræ solvere vincula.*] Id est *corporis humani.* Primùm enim corpus humanum *terra* est, quòd ex terrâ tamquam ex suâ materiâ factum fuerit Eccli. 10. *quid superbit terra & cinis?* Deinde idem corpus est *grave*, quòd suo pondere mentem ad ima deprimat: Sapientiæ 9. *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam.* Præterea sua sunt corporis istius vincula, quibus mentem constringat, videlicet perturbationes: ad Roman. 7. *infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Denique nemo antè felix, quàm hæc vincula solverit: siquidem prædicta Dei cogitatio, in quâ felicitas versatur, his vinculis veluti totidem contrariis impeditur. Sapientiæ 9. *terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.*

Quondam funera conjugis
Vates Threïcius gemens,
Postquam flebilibus modis
Sylvas currere mobiles,
Amnes stare coëgerat,
Junxitque intrepidum latus
Sævis cerva leonibus,
Nec visum timuit lepus
Jam cantu placidum canem;
Cùm flagrantior intima
Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,

Interpretatio.

Olim Orpheus, *poëta Thracius, deflens mortem* suæ *uxoris, postquam carmine tristi coëgit, arbores motas currere*, & *flumina stare* immota; postquam eodem carmine *cerva sociavit leonibus diris latus* suum *imprævidum, neque lepus metuit canem aspectum, tunc placatum* eodem *carmine, cum flamma* amoris *ardentior consumeret interiora præcordia* hujus vatis, *nec carmina, quæ vicerant omnia, placarent auctorem* suum,

Notæ.

6. *Vates Threicius.*] *Orpheus Thrax.* Hic Apollinis & Calliopes filius, lyram à patre Apolline, aut à Mercurio acceptam ita suaviter impellebat, illius ut cantus sylvas & saxa movere; fluminum cursum inhibere; feraſque reddere mitiores dictus fuerit. Euridicen habuit uxorem, quæ cùm Aristæum illius amore captum per avia fugeret, serpentis morsu læsa interiit; quod maritus ægerrimè ferens inferos adiit, infernosque tyrannos suo carmine ita demulsit, ut illi uxorem reddiderint, eâ tamen lege, ut Orpheus non priùs intueretur uxorem, quàm ad superos rediissent: quam legem cùm Orpheus nimio amore correptus non observasset; Euridice iterum mortua ad inferos rediit. Hæc fabula nunc eleganter describitur: sed à Virgilio priùs descripta fuerat 4. Georg. v. 454. & seqq. Hîc Orpheus dicitur suis carminibus vicisse primùm corpora; deinde mentes: corpora quidem tam inanimata, quorum quierem motu, & motum quiete mutavit, quàm animata, nimirum bestias, quibus ut crudelibus mansuetudinem, sic timidis inspiravit generositatem; mentes verò, infernas.

16. *Nec qui cuncta subegerant, mulcerent dominum modi.*] Hoc est: carmina quæ omnia vicerant, non vincebant ipsum Orpheum horum carminum auctorem: sive quia major erat illius dolor, sive etiam quia ut loquuntur Philosophi: *ab assuetis non fit passio.* Scilicet nullum corpus sentimus, nisi quatenus hoc, organum sensiferum, vel potiùs quasdam hujus organi particulas movet. Corpora autem, quæ rariùs sensui objiciuntur, hanc prædicto organo mutationem inferre possunt: quæ verò sensui sunt obvia, hæc organi ejusdem particulas à primo concursu, eo omni quo potuerunt, modo ita mutavere, ut solas resistentes, quantum ope nequaquam sentimus, particulas reliquerint: hinc nativum cordis nostri calorem, nostrique corporis, imò & vestis consuetæ pondus sensu non percipimus.

Immiteis ſuperos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda ſonantibus
Chordis carmina temperans,
Quidquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauſerat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor,
Deflet, Tænara commovens,
Et dulci veniam prece

Interpretatio.

hic *queſtus ſuperos crudeles, penetravit ædes infernas. Illic componens cantus* ſuos *cum fidibus* citharæ *blandè ſonantibus promit gemens quidquid hauſerat ex fontibus* | *præſtantibus divinæ* Calliopes ſuæ *matris,* & *quidquid dolor effrænatus amorque dolorem duplicans ſuppeditabat, excitans aditum inferorum,*

Notæ.

18. & 19. *Immites ſuperos querens Infernas adiit domos.*] Poëtæ ponunt duplex genus Deorum, ſuperos ſcilicet & inferos, quorum ſi priores videant inexorabiles, ad poſteriores confugiunt. Virg. 7. Æneid. v. 312.

Flectere ſi nequeo ſuperos, Acherontа movebo

Ita finxit hic Vates: ſed ad majorem ſequentium intelligentiam, neceſſe eſt noviſſe, quomodo inferi deſcribantur à Poëtis: ſic autem deſcribuntur à Virgilio 6. Æn. a. v. 273. 1. ante ipſum inferorum veſtibulum & in primo aditu luctus & curæ vindices jacent, habitantque morbi, ſenectus, metus, fames, egeſtas, mors, labor, ſomnus frater mortis, mala mentis gaudia, bellum, furiæ, & diſcordia. 2. in medio eorundem veſtibulo ulmus magna & umbroſa explicat ramos & frondes, ſub quibus inania ſunt ſomnia. 3. ad portas eorumdem ſtabulant Centauri, Scyllæ biformes, Briareus centum manibus inſtructus, Hydra Lernæ bellua, Chimæra ignivoma, Gorgones, Harpyiæ, & umbra tricorporis Geryonis. 4. inde incipit iter ad Acherontem fluvium, qui in Cocytum arenas exonerat: has fluminum aquas ſervat vector Charon, ſenex quidem ſed crudus adhuc, qui relictis inhumatis, ſepultos tranſportat. 5. trans fluvium canis eſt triceps, dictus Cerberus quaſi κρεαβόρος *carnivorus.* 6. undique occurrunt qui dignas criminibus pœnas luunt: ut Tityus, qui quòd Latonæ vim paraſſet, ab Apolline ſagittis interfectus, & ab vulture, renatis fibris, æternum corroditur: Ixion, qui ob tentatam Junonis pudicitiam, rotæ alligatus perpetuò convertitur: Pirithous, qui quòd Proſerpinam ex inferis rapere voluerit, tum timore ſaxi imminentis, cùm fame mediis in epulis conficitur: Siſyphus, qui latrociniis infamis ſaxum ingens volvit, &c.

20. *Blanda ſonantibus.*] *Blanda ſonans* dicitur; ſicut à Virgil. 9. Æn. v. 125. dicitur *rauca ſonans*, intelligendo *negotia*, modo loquendi auctoribus, ſed præſertim Poëtis uſitato; vocatur *ellipſis.*

22. *Præcipuis deæ matris fontibus.*] *Calliopes*, quæ habetur 1. dea, 2. mater Orphei, 3. regina muſarum, quibus fontes Caſtalij ſunt ſacri.

24. *Luctus impotens.*] Quòd mentem impotentem reddat: ſic lætitia à Cicerone 5. Tuſc. vocatur impotens.

26. *Tænara commovens.*] *Aditum inferorum*: nam *Tænarus*, vel *Tænarum*, unde *plural. Tænara*, quoddam eſt Peloponneſi promontorium, quo Meſſeniacus à Laconico ſinu dividitur. Hìc non

Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
Captus carmine janitor.
Quæ fontes agitant metu
Ultrices scelerum deæ
Jam mœstæ lacrymis madent.
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longâ site perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi jecur.

INTERPRETATIO.

oratuque suavi poscit veniam à principibus tenebrarum. Tum Cerberus *ostiarius triceps, captus cantu inaudito admiratur. Deæ vindices criminum, quæ timore concutiunt nocentes, tristes hument fletibus. Rota præceps non rapit caput Ixionis, Tantalusque siti longâ confectus temnit aquas. Vultur carmine satiatus non laniavit jecur Tityi.*

NOTÆ.

solùm urbs, & sinus, sed antrum etiam, quod aditum inferorum fabulantur, hôc eodem nomine donantur. Unde Virg. 4. Georg. v. 467. de ipso Orpheo locutus canit.

Tænarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
Et caligantem nigrâ formidine lucum
Ingressus, Manesque adiit, regemque tremendum
Nescia que humanis precibus mansuescere corda.

28. *Vmbrarum dominos.*] *Principes inferorum:* sive quia hîc nihil est luminis; sive etiam quia dominantur mentibus defunctis, quæ non rarò dicuntur *umbræ.*

29. *Tergeminus janitor.*] *Cerberus canis, qui,* inquit Apuleïus l. 6. metam. *prægrandis trijugo & satis amplo capite præditus, & ante ipsum limen & atra atria Proserpinæ semper excubans servat vacuam Ditis domum.*

32. *Vltrices scelerum deæ*] Vulgo *Eumenides* κατ' ἀντίφρασιν, quòd minimè benevolæ sint: εὐμενὴς enim *benevolum* significat: sic *Parcæ* vocantur, quòd minimè parcant.

33. *Iam mœstæ lacrymis madent.*] Usque adeo magna est vis carminum Orphei; utpote quibus Eumenides flecti nesciæ, tantâ commiseratione commoventur, ut illis plurimæ lacrymæ manare videantur: sic sistitur Ixionis rota: sic Tantalus famis sitisque oblitus nec poma carpere, nec aquas potare curat: sic vultur non vellicat jecur Tityi.

34. *Non Ixionum caput*] De Ixionis supplicio jam diximus. Ovidius.

Volvitur Ixion & se sequiturque fugitque.

36. *Site.*] Pro *siti:* sicut dicitur *mare* pro *mari:* ait mare vates: dubito utrum alius latinè sciens dixerit *site:* quamquam legatur *vespere* & *vesperi*, *tempore* & *tempori*; *luce* & *luci*; *igne* & *igni* in *ablativo.*

37. *Tantalus.*] Tantalus Agamemnonis & Menelai, qui propterea *Tantalidæ* dicuntur, avus, quòd, inquiunt, filium membratim discerptum diis manducandum apposuerit, propositis pomis aquisque sibi inaccessis, fame sitique perpetuis cruciatur.

Tandem, vincimur, arbiter
Umbrarum miserans ait:
Donamus comitem viro
Emtam carmine conjugem:
Sed lex dona coërceat,
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Euridicen suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quæritis.
Nam qui tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

Interpretatio.

Denique tyrannus inferorum misertus dixit: superamur: damus marito sociam uxorem acquisitam suo *cantu: at conditio restringat munera; ne* scilicet *liceat* illi *convertere oculos, postquam egressus fuerit* ex *inferis. Quis imponat legem amantibus? amor* ipse *sibi est major lex. Heu non procul à finibus umbrarum Orpheus vix respexit suam* uxorem *Euridicen, cùm illam amisit extinctam. Hæc fabula spectat vos, quicumque vultis attollere animum ad* Deum *supremum lumen: quicumque enim fatiscens converterit oculos ad infernas cavernas, hic dum respicit* loca *inferna, amittit quidquid habet præcipuum* cogitationis.

Notæ.

40. *Arbiter umbrarum*] *Pluto.* Saturnus enim ex Ope conjuge tres habuit filios, nempe Jovem, Neptunum, & Plutonem, qui mundi imperium partiti sunt: Jovi cœli, Neptuno maris, Plutoni inferorum imperium obtigit.

44. *Lex dona coërceat.*] Princeps tenebrarum nihil voluptatis concedit, nisi sub conditionibus, quæ aut non possunt, aut non debent impleri. Sic Matth. 4. Christo *ostendit omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit: hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.*

52. *Vos hæc fabula respicit.*] Fabula est exemplum fictum ad persuadendam veritatem: propterea, auctore Varrone, Theologia antiquis, alia erat physica, alia fabulosa: illa naturalibus, hæc commentitiis effectis, quod de diis credendum videbatur, persuadebat. Nimirum quantò obscurior & inventu difficilior veritas his velata, tantò magis inventa placet, huicque propterea ardentiùs mens adhæret:

hinc in sacro textu frequentes sunt *parabolæ* apologis similes: hinc Horatius l. 1. Satyr. Sat. 1.

Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina Quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis undique saccis
Indormis inhians, & tamquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tamquam gaudere tabellis.

Ut ergo Orpheus, dum infetos respicit, perdit conjugem, quâ emtâ videbatur felix; sic præcipiti rerum caducarum cogitatione, ipsa summi boni cogitatio aut extinguitur, aut extinctæ similis obscuratur.

ANICII MANLII SEVERINI BOËTII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ LIBER QUARTUS.

PROSA I.

ARGUMENTUM.

BOETIUM mirantem, quòd Deo mundum regente non solùm mala sint, & impunita, sed virtus & præmiis careat, & sceleratorum pedibus subjecta calcetur, docet Philosophia, nec vitia sine pœnis, nec vitutem sine præmio esse.

HÆc cùm Philosophia, [1] dignitate vultus, & oris gravitate servatâ, leniter suaviterque cecinisset, tum ego, nondum [a] penitus insiti mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis [b] abrupi.

INTERPRETATIO.

a *interiùs.* b *interpellavi.*

NOTÆ.

1. *Dignitate vultûs & oris gravitate servatâ.*] Cùm enim homo suas significaturus cogitationes, non modò linguâ, sed etiam oculis, fronte, nutu, gestu, cæterisque ejusmodi sic loquatur, ut pro diversis horum omnium modis diversas & loquentis sui significet, & audientis alterius excitet cogitationes; propterea Philosophia humanam formam induta apris illis signis veritatem feliciùs persuadet, in quo differt à *musis poëticis*, quas suprà vocavit *meretriculas usque in exitium dulces*, quæque quòd alio vultu loquantur, alias etiam commovent in auditoribus cogitationes.

Et ô,

Et ô, inquam, [2] veri prævia luminis [a], quæ usque adhuc tua fudit oratio, [b] cùm sui [3] speculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi, & si ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen antehac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est vel maxima [4] nostri causa mœroris, quòd cùm rerum bonus rector existat, vel esse omnino mala possint, vel impunita prætereant. Quod solum quanta dignum sit admiratione, profectò consideras. At huic aliud majus adjungitur: nam imperante florenteque nequitiâ, virtus non solùm præmiis caret, verùm etiam sceleratorum pedibus subjecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri [5] in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo satìs potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa [c], Et [6] esset, inquit, infiniti [d] stuporis, omnibusque horribilius monstris, si, utì tu existimas, in tanti veluti patrisfamilias dispositissimâ domo, vilia vasa colerentur, pretiosa sordescerent: [7] sed non ita est.

Interpretatio.

a Philosophia. b *& claræ & certæ.* | c Philosophia. d *summæ admirationis*

Notæ.

2. *Veri prævia luminis.*] *Philosophia*; quæ quòd sit cognitio clara & distincta adeoque errori non obnoxia, ipsa verum lumen est; sed quòd attendenti lumen luminis sit origo, propterea eadem Philosophia dicitur *veri luminis prævia.* Nisi dicas, *verum lumen* hîc appellari illud, quo mens sperat, ruptis ipsius corporis nexibus, aliquando frui: hoc enim lumen lumine philosophico prævenitur.

3. *Speculatione.*] *Speculatio*, vox minùs latina videtur.

4. *Nostri causa mœroris*] Ut summâ animi lætitiâ perfunditur ille, qui ex quibusdam principiis positis, conclusiones, quas aliunde scit esse verissimas, improviso colligit; sic tristitiâ afficitur, qui quod experientiâ probatur, cum suis non potest conciliare principiis: ut enim prius à lumine, quod amamus; sic posterius à tenebris, quas odio habemus, oritur.

5. *In regno scientis.*] Si Deus non sciret omnia; aut si sciens, non posset omnia; aut si sciens & potens, sola bona non vellet, nihil mirum, quòd mala essent: hæc enim aut scientiam præterire, aut potentiam superare, aut voluntatem divinam consequi viderentur; sed quòd Deus nec ignarus, nec impotens mala, quæ odio habet, permittat, hoc mirum.

6. *Esset infiniti stuporis.*] Stupor, est vehemens admiratio, quâ qui afficitur, hic spiritibus cohibitis, voce motuque omni, instar stipitis vel trunci privatur. Virgil. 2. Æn. v. 774.

Obstupui steteruntque comæ & vox faucibus hæsit.

Cui favet interpretatio nominis: *stupor* enim & *stupere* à *stipes* videtur dici: unde in antiquis Virgilij, Horatij, Terentij, aliorumque libris legebatur *stipet*, & *obstipuit.*

7. *Sed non ita est.*] Nam virtus numquam est sine suo præmio, nec vitium sine suo supplicio, sicut ex dictis manifestum est.

Nam si ea, quæ paullo antè concluſa ſunt, [a] inconvulſa ſervantur; [8] ipſo, de cujus nunc regno loquimur, auctore cognoſces, ſemper quidem potentes bonos eſſe, malos verò abjectos ſemper, atque imbecilleis; nec ſine pœnâ unquam eſſe vitia, nec ſine præmio virtutes; 5. bonis felicia, malis ſemper infortunata contingere, multaque id genus, quæ ſopitis querelis firmâ te ſoliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me [b] dudum monſtrante vidiſti, quò etiam ſita ſit agnoviſti, decurſis omnibus, quæ præmittere neceſſarium puto, [9] viam tibi, quæ te [c] domum revehat, oſtendam. [10] Pen- 10. nas etiam tuæ menti, quibus ſe in altum tollere poſſit, affigam, ut perturbatione depulsâ, [11] ſoſpes in patriam, [12] meo ductu, meâ ſemitâ, meis vehiculis revertaris.

Interpretatio.

a *conſtent.* b *jam.* c *in patriam cœleſtem.*

Notæ.

8. *Ipſo, de cujus regnò loquimur, auctore.*] *Deo docente:* tum autem Deus hominem docet, cùm mente præjudiciis exutâ, ipſæ duntaxat mentis cogitationes attentiùs conſiderantur; quòd ut ſolus Deus tunc interrogatur, ſic ſolus menti interroganti reſpondeat.

9. *Viam tibi, quæ te domum revehat, oſtendam.*] Homini cognoſcenti ſuum ultimum finem, nihil ſupereſt, quàm ut cognoſcat modum, quo ad ejuſmodi finem pervenire poſſit: Matth. 6. *Quærite primùm regnum Dei & juſtitiam ejus.* Quare cùm Philoſophia jam docuerit ultimum hominis finem, inſtituti ejus ratio poſtulat, ut de modo hujus finis conſequendi tractet: quod nunc vocatur *via, quæ domum revehat:* propterea promittit pennas:

10. *Pennas affigam.*] Cogitationes videlicet, quibus ſi mens bene utatur, eadem his veluti pennis, hinc quidem præjudicia veritati contraria fugare, inde verò ad veritatem ipſam pervenire poterit.

11. *Soſpes.*] *Salvus & incolumis:* Soſpes enim dicitur, cui vires ſint quolibet meandi & remeandi.

12. *Meo ductu, meâ ſemitâ, meis vehiculis.*] Philoſophica cognitio rectè dicitur dux, ſemita, & vehiculum, quibus homo ſoſpes ad Deum, unde egreſſus fuit, regrediatur. Eſt quidem *dux*, quia hâc utpote ingenitâ præeunte mens ad judicandum ducitur. Eſt *ſemita*, quia ſicut in eâ clarè & diſtinctè comprehenſum, ſic judicandum. Eſt *vehiculum*, quia hâc mens veluti conſtricta ita rapitur, ut penes eam non ſit contrarium ſentire. Propterea eadem Philoſophia nunc canit.

METRUM I.

CARMEN constans ex duplici genere versuum alternorum, quorum prior dactylicus quatuor primos versûs heroïci pedes habet; posterior ïambĭcus quatuor pariter pedes, sæpe locis imparibus spondeos, paribus ïambos.

ARGUMENTUM.

ME juvante, inquit Philosophia, mens humana res omnes creatas transcendens pervenit ad Deum; quo cognito, conversa ad terras hîc videt, etiam principes exsulare.

SUNT etenim pennæ volucres mihi,
Quæ celsa conscendant poli:
Quas sibi cùm velox mens induit,

INTERPRETATIO.

Nam ego *habeo alas celeres, quæ ascendant* loca *sublimia cœli, quas ubi mens promta sociavit sibi, Ad terram fugit, & portu se condidit alto.*

Cùm igitur prædictæ Philosophiæ cogitationes tam celeres sint, ut vel celerrimus corporis motus cum illis collatus, tardissimus sit, propterea non immeritò dicuntur *pennæ volucres.*

NOTÆ.

1. *Sunt pennæ mihi.*] Pennæ, sunt avium partes, quibus aves in aëra subvectæ sua repetunt loca: unde propter quamdam similitudinem pennæ tribuuntur sagittis, navibus, & cæteris ejusmodi corporibus, quæ æquatis veluti ponderibus rectiùs moventur. Sic ergo claræ distinctæque notiones, dicuntur philosophicæ pennæ, quòd his veluti librata Philosophia rectiùs à terris ad cœlum, ex quo orta est, regrediatur.

1. *Volucres.*] *Volucer* à *volatu* dicitur: quare ut volatus motus est velox, sic *volucer* idem est, quod *velox* sive *celer*: quomodo Tullius pro Planco; *nihil tam volucre*, inquit, *quàm maledictum: nihil facilius emittitur; nihil certiùs excipitur; nihil latiùs dissipatur.* Virg. Æn. 5. v. 142.

——— *Illa Noto citiùs volucrique sagittâ*

2. *Celsa poli.*] *Celsi poli* nunc dicuntur, sicut à Virgilio *convexa cœli*; ab Horatio *acuta belli*; à Lucretio *aperta cœli, serena cœli, abdita terræ*, intelligendo *loca* sive *spatia.* Pennæ autem philosophicæ, in hôc omnibus avium pennis fortiores, ad summum usque cœli verticem, quatenus hic à Philosophiâ cognoscitur, pertingunt.

3. *Velox mens induit.*] Mens quidem humana velox est: quia quo momento veluti extra se rapta ad terras, ad maria, ad cœlum ipsum dissitissimum pervenit, eodem ad se regressa cogitationem

Terras perosa despicit,
Aëris immensi superat globum,
Nubesque post tergum videt;
Quique agili motu calet ætheris,
Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos,

Interpretatio.

hæc *odio habens terras*, eas *contemnit*; *transcendit orbem aëris vasti*; *cernit nubes post se*; *& transgreditur fastigium ignis*, *qui calet motu rapido ætheris*; *quoadusque ascendat ad orbes stellatos*,

Notæ.

sibi insitam contemplatur, ita ut hujus suæ circuitionis ne menti quidem ipsi liceat initium, progressum, & finem distinguere. In quo mens humana ita divinam videtur exprimere, ut inde veteres collegerint, mentem humanam & à Deo ortam, & instar Dei immortalem esse. At eadem mens induit pennas philosophicas, clarè & distinctè cognoscendo.

4. *Terras perosa despicit.*] Continuatur translata loquendi ratio: ut sicut aves volando à terris recedunt; sic mens pennis philosophicis instructa intelligatur terras exosa despicere. Nec absre: nam quò magis mens terris adhæret, eò crassioribus involuta tenebris minùs apta est, quæ Deum Auctorem suum contempletur.

5. *Aëris immensi superat globum.*] Aër quidem suis definitur limitibus: sed quoniam ita diffunditur, ejus ut dimensio in nostro cerebro non distinctiùs, quàm quælibet alia longè etiam majoris corporis amplitudo exprimatur, propterea nobis imaginantibus aër immensus habetur: at mens nostra, quæ plura concipere potest quàm imaginari, aërem, quo terra undequaque circunfunditur, in orbem diffusum sic cogitat, ut aliud ultra considerandum sibi proponat: unde fit ut eadem mens veluti *post tergum* relinquat *nubes*, quæ in aëre, non secus ac naves in aquis, libratis hinc & inde ponderibus, sustinentur.

8. *Transcendit ignis verticem.*] Si Philosophia hîc agnoscat ignem, hic certè ignis multùm differt ab eo, quem Peripatetici vulgò aiunt *existere in concavo lunæ propter ordinem & bonum Universi*: nam hoc Peripateticorum elementum calore non afficitur, quòd rarius sit; aut si incalescat, id motu non habet; aut si motu calefiat, id à se potiùs, quàm ab alio corpore moto obtinet: Cùm tamen ille Philosophiæ ignis *agili motu ætheris calorem* concipiat. Quare hic ignis nihil fortè aliud est, quàm pars ætheris, qui Ciceroni in lib. de nat. D. nominatur *ardor ultimus, estque tenuis, ac perlucens, & aquabili calore suffusus*: quo ætheris vertice considerato, prædicta mens altiùs evecta contemplatur primùm quidem planetas Sole inferiores, postea ipsum Solem, deinde planetas Sole superiores; tum stellas fixas, & tandem ipsum Deum, ut deinceps dicetur.

9. *Donec in astriferas surgat domos*] I. Mens humana contemplatur planetas Sole inferiores, cujusmodi sunt Luna, Venus, Mercurius, & si qui alij illic fuerint planetæ: qui cùm partes cœli stelliferi infimas, terræque viciniores teneant, potuerunt significari per nominatas astriferas domos. Nemo nescit, astrorum situs ab astronomis vocari domos.

—— *Quid tibi prodest*
Aërias tentasse domos animoque rotundum
Percurrisse polum?

Phœboque conjungat vias,
Aut comitetur iter gelidi Senis,
Miles coruſci ſideris,
Vel quocumque micans nox pingitur,
Recurrat aſtri circulum,
Atque ubi jam exhauſti fuerit ſatìs,
Polum relinquat extimum,
Dorſaque velocis premat ætheris
Compos verendi luminis.

Interpretatio.

& jungat ſuum iter cum Sole eunte, *aut comitetur viam* Saturni *Senis frigidi*, aut fiat veluti *miles* Martis *aſtri ſplendidi*, *aut repetat orbem cujuſcumque ſtellæ, quâ nox coruſcans diſtinguitur; ac poſtquam ſuffecerit vidiſſe* corpora inferiora, *deſeſerat ſupremum* hoc *cœlum, conculcetque loca convexa ætheris celerrimi, particeps lucis auguſtæ* colendæque.

Notæ.

10. *Phœboque conjungat vias.*] II. Eadem mens contemplatur ſolem: Sol enim, ut ſæpius diximus, propter ſpeciem nitoremque vocatur Phœbus: nam φοῖβος *adject.* idem quod *ſplendidus.* Via autem Solis duplex: diurna una, quæ ab ortu ad occaſum ſpatio viginti quatuor horarum abſolvitur: altera annua, quæ auctore Tullio 2. de nat. quinque diebus & quinquaginta & trecentis, quartâ ferè diei parte additâ: quam utramque Solis viam mens contemplata ſuas dicitur vias cum viis ſolaribus conjungere.

11. *Comitetur iter gelidi Senis.*] III. Mens contemplatura planetas Sole ſuperiores, inſpicit primò Saturnum, ejuſque iter comitatur. Saturnus aſtronomis omnium planetarum altiſſimus, poëtis vocatur *ſenex gelidus*: *ſenex* quidem, quòd fingatur antiquiſſimus deorum, & Seni ſimilis lento gradu feratur: *gelidus* verò, quòd, utpote omnium planetarum altiſſimus, terras minimo calore afficiat: unde Cic. *ſumma*, inquit, *Saturni ſtella refrigerat.* Iter denique Saturni in hôc verſatur, quòd ſuum circuitum abſolvat triginta annis.

12. *Miles coruſci ſideris.*] Deinde ipſa mens Martem, alterum planetam Sole ſuperiorem contemplatur, ipſiuſque propterea *miles* nunc vocatur: Mars quippe, antiquis deus belli, quos habet comites, hi ejus milites appellantur. Mars porrò dicitur *coruſcum ſidus*, quòd Saturno magìs ſplendeat: unde Tull. 2. de nat. *Summa*, inquit, *Saturni ſtella refrigerat, media Martis incendit.*

13. *Vel quocumque*, &c.] IV. Mens contemplatur ſtellas fixas, quibus ſcilicet *nox micans* pingitur, earumque circuitus, ſuâ pariter cogitatione circumeundo, abſolvit.

15. *Exhauſti fuerit ſatìs.*] Id eſt: ubi prædicta ſatìs cogitata fuerint: Sic enim Cicero ad Qu. frat. *exhauſtus eſt*, inquit, *ſermo hominum*: quaſi dicat: *eâ de re jam loqui eſt deſitum*: ſic etiam Virgil. 2. Georg. v. 397.

Eſt etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui numquam exhauſti ſatìs eſt.

16. *Polum relinquat extimum*, &c.] V. Mens conſideratis omnibus ſideribus, & ipſo etiam æthere veloci, quo ſidera circunfuſa, ut naves aquis, deferuntur, aſcendit ad conſiderandum cœlum quod vocant *empyreum*, quod præcipua ſedes Dei vocatur, quodque cæteris commotis vulgo dicitur immo-

Heic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisque habenas temperat,
Et volucrem currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices, memini, patria est mihi,
Hinc ortus, heic sistam gradum.
Quòd si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,

Interpretatio.

Hic rex regum tenet sceptrum, & moderatur regimina mundi, immotusque gubernat currum mobilem, moderator praclarus rerum. Si tuum *iter reportet te huc reversum, quam* patriam *nunc oblitus quaris, hæc, dices, recordor, est mea patria; hinc ortus hîc quiescam.* Ex quâ sede *si volueris convertere oculos ad tenebras terrarum, quas deseruisti,*

Notæ.

tum : unde doctissimus noster Antonius Hallæus in epigrammate, cujus illud est argumentum,

At sola Empyrei moles altissima cœli,
Sancta Dei Divûmque domus, vertiginis expers
Stat firma, & motu numquam turbante cietur;
Congrua nam ratio vult, altâ ut pace fruentum,
Atque quiescentum, sedes immota quiescat.

Deus, qui nunc appellatur *regum Dominus*, juxta illud Apoc. 19. *rex regum & Dominus dominantium*; & *coruscus rerum arbiter*, ut à Seneca in Herculesfur. v. 204. vocatur *magnus Olympi rector & mundi arbiter*, hîc perhibetur *sceptrum tenere, orbis habenas temperare, & volucrem currum stabilis regere*: quia quamvis Deus ubique sit, ubique agendo; Deus tamen, utpote qui peculiari modo agit in hôc cœlo, peculiari etiam modo in hôc cœlo videtur existere. Psal. 148. *Confessio & gloria ejus super cœlum & terram.* Quinetiam ipse Aristoteles l. de mundo : *Summam*, inquit, *& primam sedem mundi sortitus est Deus.* Hæc est nostræ mentis patria, adeo ut vel ipsi reges, quatenus hi in terris habitant, *exsules* haberi possint : sicut hîc dicitur.

19. *Sceptrum.*] Sceptrum, ipsâ nominis origine, est baculus sive virga regalis : unde signo pro re significatâ posito, sceptrum idem est quod imperium hominis, à quo etiam ad Deum propter quamdam imperandi similitudinem transfertur.

20. *Orbis habenas.*] Similitudine sumptâ ab equis, quos habenis huc illucque ad nutum flectimus: Deus quippe omnia sic regit, ut omnia, quocumque voluerit, moveantur.

21. *Volucrem currum.*] Auctor videtur speciatim intelligere omnem mobilis cœli orbem, generatim tamen universus Mundus corporeus dici potest *volucer currus* : quia cùm Mundus ille sit moles adeo conferta, nihil ut sit illic vacui, propterea nullus fit in Mundo motus, quin inibi fiat materiæ motæ circuitus.

Quos miseri torvos populi timent,
Cernes tyrannos exsules.

Interpretatio.

videbis tyrannos, quos gentes afflictæ metuunt sibi *infensos*, ex hâc patriâ *ejectos exsulare.*

Notæ.

29. & 30. *Torvos tyrannos.*] Torvus à torquendo dictus, ille est, qui vultu vel potiùs oculis tortis interiorem furoris motum ita significat, ut tuentibus sit terribilis : hinc taurus præsertim torvus habetur, quòd animal illud sæpius hanc formam induat. Virg. Geor. 3. *Optima torvæ forma bovis.* Porrò cùm exsul, sive ut nonnulli scribunt, *exsol* dicatur quasi ex Solo sive patriâ pulsus, cumque tyranni in terris habitantes ex Solo sive potiùs cœlo, patriâ suâ veluti expulsi sint, ideo videri possunt exsules. Ad Hebr. 13. *Non habemus hic manentem civitatem sed futuram inquirimus.*

PROSA II.

ARGUMENTUM.

EX prædictis Philosophia demonstrat, & probos potentes & improbos impotentes esse.

TUM ego, [1] Papæ, inquam, [a] ut magna promittis! nec dubito quin possis efficere: tu modò quem excitaveris, ne [b] moreris. [2] Primùm igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viribus esse desertos, agnoscas licebit: quorum alterum demonstratur ex altero. Nam cùm bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. Sed utì nostræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. [3] Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus; voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit; ut si quem videas adipisci velle, quod minimè adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse [c] valentiam dubitare non possis. Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. Quem verò effeciisse quod voluerit, videas, num etiam potuisse dubitabis? Minimè. Quòd verò quisque potest, in eo validus; quod verò non potest, in hôc imbecillis esse censendus est.

INTERPRETATIO.

a *quanta.* b *retardes.* c *potestatem.*

NOTÆ.

1. *Papæ.*] *Papæ*, sive ut loquitur Plautus *babæ*, est interjectio hominis mira subitò accipientis; quòd, ut conjicimus, hæ voces primæ sint, quas pueri omnia ut ignorantes sic admirantes proferre soleant.

2. *Primùm igitur*, &c.] Philosophia proponit, quod sibi in hâc oratione probandum incumbit, videlicet & probos potentes & improbos impotentes: id autem probabit triplici argumentorum genere, quæ contrahere conabimur.

3. *Duo sunt*, &c.] I. Argumenti genus. Quicumque homo id adipiscitur quod vult, is potens est: quicumque verò vult aliquid, quod non adipiscitur, is est impotens: quòd effectus humanus, unde quis judicatur esse vel non

Fateor,

Fateor, inquam. Meminiſtine igitur, inquit, ſuperioribus rationibus eſſe collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diverſis ſtudiis agitur, ad beatitudinem feſtinare? Memini, inquam, id quoque eſſe demonſtratum. Num recordaris beatitudinem ipſum eſſe bonum, eoque modo cùm beatitudo petitur, ab omnibus deſiderari bonum? Minimè, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines boni pariter, ac mali, indiſcretâ intentione ad bonum pervenire nituntur? Ita, inquam, conſequens eſt. Sed certum eſt, adeptione boni, bonos fieri. Certum. Adipiſcuntur igitur boni, quod appetunt? Sic videtur. Mali verò ſi adipiſcerentur, quod appetunt bonum, mali eſſe non poſſent. Ita eſt. Cùm igitur utrique bonum petant, ſed hi quidem adipiſcantur, illi verò minimè; non dubium eſt, bonos quidem potentes eſſe, qui verò mali ſunt, imbecilles. Quiſquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec conſequentiam poteſt conſiderare rationum. [4] Rurſus inquit: Si duo ſint, quibus idem [a] ſecundum naturam propoſitum ſit, eorumque unus naturali officio idipſum agat, atque perficiat; alter verò naturale illud officium minimè adminiſtrare queat, alio verò modo, quàm naturæ convenit, non quidem impleat propoſitum ſuum, ſed imitetur implentem; quemnam horum [b] valentiorem eſſe decernis? [c] Etſi conjecto, inquam, quid velis, [d] planiùs tamen audire deſidero. Ambulandi, inquit, motum ſecundum naturam eſſe hominibus, num negabis? Minimè, inquam. Ejuſque rei pedum officium eſſe naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliuſque, cui hoc naturale pedum deſit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior exiſtimari poteſt? Contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officij potens, eo, qui idem nequeat, valentior ſit, nullus [e] ambi-

Interpretatio.

a *ex inſtinctu naturæ.* b *potentiorem.* c *quamvis conjecturâ aſſequor.* d *clariùs.* e *dubitat.*

Notæ.

eſſe potens, neceſſitudinem habeat cum voluntate & poteſtate, quarum utraque eſt in primo, & altera tantùm in ſecundo illo homine. Atqui homo probus id adipiſcitur quod vult: improbus verò quod vult non adipiſcitur: cùm uterque ſuam velit beatitudinem, quam probus, non improbus adipiſcitur: ſiquidem ut bonus non dicitur niſi adeptione boni ſummi, ita malus non dicitur niſi privatione ejuſdem boni.

4. *Rurſus ſi duo ſint*, &c.] II. Argumenti genus. Ex duobus, quibus ab ipſo naturæ auctore conſtitutum eſt aliquò tendere, ſi alterum officio pârens, illuc tendat; alterum ab officio decedens aut moretur, aut certè aliò deflectat, prius potens, poſterius impotens haberi debet: cùm enim potentia nihil ſit aliud, quàm inſtinctus ille ab auctore naturæ acceptus, potentiæ eſt pervenire, imbecillitatis non pervenire quò

git. Sed ſummum, inquit, bonum, quod æquè malis boniſque propoſitum, boni quidem naturali officio virtutum petunt: mali verò variam per cupiditatem, quod adipiſcendi boni naturale officium non eſt, idem ipſum conantur adipiſci. An tu aliter exiſtimas? Minimè, inquam, [a] nam etiam, quod eſt conſequens, patet. Ex his enim quæ conceſſeram, bonos quidem potenteis, malos verò eſſe neceſſè eſt imbecilleis. Rectè, inquit, præcurris, idque, utì medici ſperare ſolent, indicium eſt erectæ jam, reſiſtentiſque naturæ. § Sed quoniam te ad intelligendum promtiſſimum eſſe conſpicio, [b] crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitioſorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt, ad quod eos naturalis ducit, ac penè compellit intentio. Et quid? ſi hôc tam magno ac penè invicto præeuntis naturæ deſererentur auxilio? Conſidera verò quanta ſceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, aut ludicra præmia petunt, quæ conſequi atque obtinere non poſſunt: ſed circa ipſam rerum ſummam, verticemque deficiunt, nec in eo miſeris contingit effectus, quod ſolum dies, nocteſque moliuntur: in quâ te bonorum vires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum uſque pervenire potuiſſet, quo nihil ulterius pervium jaceret inceſſui, ambulandi potentiſſimum eſſe cenſeres: ita eum, qui expetendorum finem, quo nihil ultra eſt, apprehendit, potentiſſimum neceſſe eſt judices. Ex quo fit, [c] quod huic objacet, ut iidem ſceleſti, iidem viribus omnibus videantur eſſe deſerti.

Interpretatio.

a *quin.* b *frequentes.* c *è contrario.*

Notæ.

Deus vocat: ſic ex duobus hominibus, quibus ab ipſo naturæ auctore conſtitutum eſt pedibus ambulare, ſi alter officio functus ambulet, alter ab officio diſcedens aut quieſcat aut manibus tantùm nitens ambulet; prior potens, poſterior imbecillis habendus eſt. Atqui ex bono & malo homine, quibus ab ipſo naturæ auctore conſtitutum eſt ad ſummum bonum eâ, quam Deus utrique ab ortu impreſſit, propenſione tendere; bonus officio ſuo functus ad ſummum bonum tendit, malus verò à ſuo officio decedens aut gradum ſiſtit, aut variis cupiditatibus abreptus ad bona caduca deflectit. Igitur bonus potens, malus verò imbecillis habeatur, neceſſe eſt.

§ 5. *Sed quoniam te*, &c.] III. Argumenti genus. Si quò ſpectet intentio, conſideraveris, hinc quædam tam bonorum, quàm malorum patebit infirmitas; ſed malorum major. Utrorumque, inquam, patebit infirmitas: quoniam cùm utrique ad ſummum bonum adſpirent, huc neutri pervenire poſſunt, niſi præeunte, ducente, aut ferè compellente intentione, magno illo ac pænè invicto præeuntis naturæ vel potiùs Dei auxilio, quam intentionem à Deo ad Deum ipſum adipiſcendum acceperunt: quò autem majori opus eſt auxilio ad progrediendum, eò minores videntur progrediendi vires. At major malorum patebit infirmitas: ſicut enim ex duobus proficiſcentibus ille potentior, qui

Cur enim relictâ virtute vitia sectantur? [6] insciliane bonorum? sed quid[a] enervatius ignorantiæ cæcitate? An sectanda noverunt? sed [7] transversos eos libido præcipitat, sic quoque intemperantiâ fragiles, qui [b] obluctari vitio nequeunt. [8] An scientes, volentesque bonum
5. d serunt, ad vitia deflectuntur? Sed hoc modo non solùm potentes esse, sed omnino esse desinunt. Nam qui communem omnium, quæ sunt, finem relinquunt, pariter quoque esse desistunt. Quod quidem cuipiam minùs fortè videatur, ut malos, qui plures hominum sunt, eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. Nam qui mali sunt,
10. eos malos esse non abnuo: sed, eosdem esse, purè atque simpliciter nego. Nam utì cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter verò hominem appellare non possis: ita vitiosos, malos quidem esse concesserim, sed esse absolutè nequeam confiteri. Est enim, quod ordinem retinet, servatque naturam: quod verò ab hac deficit, esse etiam,
15. [c] quod in suâ naturâ situm est, derelinquit. Sed possunt, inquies, mali: nec ego quidem negaverim; sed hæc eorum potentia non à viribus sed ab imbecillitate descendit. Possunt enim mala, quæ minimè valerent, si in bonorum efficientiâ manere potuissent. Quæ possibilitas eos evidentiùs nihil posse, demonstrat. [9] Nam si, utì paullo antè
20. collegimus, malum nihil est, cùm mala tantummodo possint, nihil

Interpretatio.

a *infirmius.* b *resistere.* c *quoad potest.*

Notæ.

incedens ad eum usque pervenit locum, ultra quem progredi non licet; ille verò infirmior, qui ab eo, ad quem pervenire intendit, loco deflectens ne illum quidem attingit locum, ad quem errore suo videbatur duci: ita boni, utpote qui ad ultimum finem, compellente tamen Deo, accedunt, potentiores; mali verò, utpote qui, nihil obstante insitâ propensione, ab ultimo fine aberrantes ne hæc quidem attingunt bona, quibus noctes diesque inhiant, infirmiores sunt: quod attendenti ad causas hujusmodi erroris magìs ac magìs patebit: nam vel mali recedunt ab eo, quò insita illorum inclinatio ferre videtur, ignoratione, vel perturbatione, vel scientiâ voluntateque.

6. *Insciliá-ne?*] Seu boni veri, à quo recedunt; seu boni ementiti ad quod accedunt? sed ignoratione, utpote quæ nihil est, nihil est infirmius. An

7. *Transversos eos libido præcipitat?*] Hoc est, an perturbatione? at hoc magnum est argumentum infirmioris mentis, quippe quæ mancipij corporis motibus victa obsequitur.

8. *An scientes volentesque bonum deserunt, ad vitia deflectuntur?*] Sed hôc modo non solùm potentes esse, sed omnino esse desinunt, non quidem quoad rem spectat: improbi enim illi semper ex mente & corpore, duabus rebus inter se conjunctis, constant: sed quoad modum attinet: cùm enim Deus non minùs sit finis ultimus mentis humanæ, quàm ejusdem est prima causa; ut mens humana dicatur esse secundùm modum, hæc ad Deum debet rendere ut notione, sic voluntariâ propensione, quo modo improbi ad Deum non tendunt.

9. *Nam si malum nihil est,* &c.] Prædicta improborum infirmitas confirmari potest ex naturâ ipsius mali, ex potesta-

posse improbos liquet. Perspicuum est. Atque ut intelligas, quænam sit hujus potentiæ vis, summo bono nihil potentius paullo antè definivimus. Ita est, inquam. Sed idem, inquit, facere malum nequit. Minimè. Est igitur, inquit, aliquis, qui omnia posse homines putet? Nisi qui insaniat, nemo. Atqui iidem possunt mala. Utinam quidem, inquam, non possent. Cùm igitur, bonorum tantummodo potens, possit omnia; non verò queant omnia potentes etiam malorum: eosdem, qui mala possunt, minùs posse manifestum est. Huc accedit, quòd omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ suæ cacumen, ostendimus. Sed [a] patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum verò minimè dubitabilis apparet infirmitas. Veramque illam [b] Platonis esse sententiam liquet, Solos, quod desiderent, facere posse sapientes: improbos verò exercere quidem quod libeat, quod verò desiderent, explere non posse. Faciunt enim quælibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum, quod desiderant, se adepturos putant; sed minimè adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem [c] probra non veniunt.

Interpretatio.

a *potentia peccandi.* b in Gorgia & Alcibiade primo; unde Boëtius videtur sua hæc rationum momenta hausisse. c quam tamen improbi, etiam peccando, expetunt.

Notæ.

te Dei, & ex appetitu ipsius hominis. 1. quidem ex naturâ ipsius mali: nam qui nihil potest, ille non potens sed potiùs impotens haberi debet: Sed improbus nihil potest: quandoquidem malum, quod posse dicitur, ex dictis nihil est. 2. ex potestate Dei: quia quicquid est potentiæ, illud Deo convenit: siquidem Deus est summum bonum, quod supra probatum est esse omnipotens. Sed Deo non convenit, quod improborum est, posse malum: alioqui non esset summum bonum: igitur nihil est potentiæ in malo adeoque nec in improbo homine, quatenus hic improbus est. 3. ex appetitu ipsius hominis: nam quicquid habet rationem potentiæ, illud habet rationem boni adeoque expeti potest, & ad summum bonum, cujus gratia expetuntur omnia, potest referri. Atqui patrandi sceleris facultas, quâ solâ gloriari potest improbus, nullam habet rationem boni, adeoque expeti non potest, nec ad summum bonum referri: ut cuique attendenti patet.

Quæ omnia confirmantur auctoritate Platonis, qui in Gorgia & Alcibiade maximam partem eorum, quæ in hâc oratione dicta sunt, docuisse videtur.

METRUM II.

CARMEN constans ex duplici genere versuum alternorum, quorum prior ex quatuor trochæis, spondeo aliquando permutandis; posterior ex tribus pedibus, nempe spondeo vel anapæsto, dactylo, & spondeo constat.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA prædictam improborum infirmitatem exemplo confirmans, ostendit, tyrannos sede, veste, armis, vultu, affectuque terribiles, quot perturbationibus, totidem dominis subditos opprimi.

QUOS vides sedere celsos
Solij culmine reges,
Purpurâ claros nitente,
Septos tristibus armis,
Ore torvo comminantes,
Rabie cordis anhelos;
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultûs,
Jam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.

INTERPRETATIO.

Quos principes cernis sedere sublimes in fastigio sedis regiæ, splendidos ostro fulgente, stipatos armis crudelibus, minaces vultu aspero, percitos furore cordis, ab his *arrogantibus si quis auferat velamina ornamenti inanis, statim animadvertet, hos principes intrinsecùs premi vinculis tenacibus:*

NOTÆ.

1. & 2. *Quos vides reges.*] Philosophia ampliùs probatura, malos esse infirmos, ostendit etiam principes, qui vulgo habentur fortissimi, in hôc impotentes, quod perturbationibus suis victi his subjiciantur: propterea eorumdem principum potestatem primùm commendat; deinde enumerat eorumdem perturbationes.

2. *Solij culmine.*] Primùm regum potestas commendatur. 1. ab eorum sede, *culmine solij*. 2. à vestibus, *purpurâ claros*; 3. ab armis sive satellitibus, *septos tristibus armis*. 4. à vultu, *ore torvo comminantes*. 5. ab affectu mentis, *rabie cordis anhelos*. Ubi nihil videtur notandum; cùm jam explicuerimus *solium*, *purpuram*, *os torvum*.

Hinc enim libido versat
Avidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens,
Mœror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo, cùm caput tot unum
Cernis ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipse
Dominis pressus iniquis.

Interpretatio.

nam hinc cupiditas agitat illorum *pectora morbis insatiabilibus, inde ira turbata verberat* eorum *mentem, excitans tumultus; nunc tristitia frangit victos, nunc spes incerta cruciat* eosdem. *Cùm igitur, ut vides, unus princeps subjiciatur tot tyrannis* affectibus, *ipse vexatus dominis injustis, non agit, quod vult.*

Notæ.

11. *Hinc enim libido versat.*] Deinde enumerantur perturbationes præcipuæ, quibus reges victi obsequuntur; nimirum libido, ira, tristitia, & spes, ab undecimo versu, ad decimum septimum.

1. Quidem nominatur *libido*, sive effrænata cupiditas: cùm enim solâ *auctoritate nutuque legum*, teste Tullio 1. de Orat. *doceamur domitas habere libidines, coërcere omnes cupiditates;* princeps, qui nullis credit se teneri legibus, libidini maximè obnoxius est. Hæc autem cupiditas nunc dicitur *avidis venenis corda versare:* quoniam sicut venenum corpus est, quod venas ingressum & circunfuso sanguine delatum ita discurrit, ut animam extinguat, sic prædicta perturbatio menti infusa, tandem aliquando bonam voluntatem, præcipuam ejusdem mentis vitam, fugat.

2. Nominatur *ira*, sive ut loquitur Tullius, *libido puniendi ejus, qui videatur læsisse injuriâ:* quia cùm ejusmodi perturbatio ex opinione contemptûs oriatur, cumque princeps, quantò major est, tantò faciliùs opinari possit se contemni, idcirco iræ sæpius obnoxius est. Atque hæc regis ira tantò majores *fluctus tollet turbida;* quantò major est irati auctoritas.

3. Nominatur *tristitia* sive mœror: quoniam perturbatio hæc est flebilis quædam ægritudo, orta ex malis, quæ nequeant repelli; unde eò major videtur esse in principe, quòd suæ auctoritatis conscius facilè credat sibi nulla accidere debere mala, quæ non possit fugare.

4. Nominatur *spes*, sive expectatio boni: quòd enim rex divitiis, subditisque stipatus, omnia se posse putet, spe facilè afficitur.

17. & 18. *Cùm caput tot unum cernas ferre tyrannos.*] Cùm videas, unum principem tot perturbationibus, veluti totidem tyrannis, subjici.

19. *Ipse.*] Cuidam videbitur dicendum, *ipsum;* nempe quia videtur referri ad prædictum, *caput:* sed hæc est *syllepsis*, sive compositio sensûs potiùs, quàm verborum: sicut dicitur Terentio: ubi est scelus *qui* me perdidit? Ciceroni: duo importuna prodigia, *quos* egestas: Horatio: daret ut catenis fatale monstrum, *quæ* generosius perire quærens, &c.

PROSA III.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA addit, probos præmiis, improbos supplicîis ita affici intrinsecùs, ut & probi in deos; & improbi in bestias convertantur.

VIDESNE igitur[a] quanto in[b] cœno probra volvantur, quâ probitas luce resplendeat? in quo perspicuum est, numquam bonis præmia, numquam sua sceleribus deesse supplicia. [1] Rerum etenim quæ geruntur, illud propter quod unaquæque res geritur, ejusdem rei præmium esse[c] non injuria videri potest: utì currenti in stadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem esse idem ipsum bonum, propter quod omnia geruntur, ostendimus. Est igitur humanis actibus ipsum bonum, veluti præmium commune propositum. [2] Atqui hoc à bonis non potest separari. Neque enim bonus ultrà jure vocabitur, qui careat bono; quare probos mores sua præmia non relinquunt. Quantum libet igitur sæviant mali, sapienti tamen corona non decidet, non arescet. Neque enim probis animis proprium decus, aliena decerpit improbitas. Quòd si extrinsecùs accepto lætaretur, poterat hoc vel alius quispiam, vel ipse etiam, qui contu-

INTERPRETATIO.

a ô Doëti. b *luto.* c *meritò.*

NOTÆ.

1. *Rerum etenim quæ geruntur*, &c.] I. Probi afficiuntur præmiis: quia cùm præmium id dicatur honorarium, quo afficiebantur ij, qui primi ac principes aliquid plæclari gesserant (unde Scaligero pluribusque aliis *præmium* dicitur quasi *præemium* à *præ* & *emo capio*) idcirco illud propter quod unaquæque res getitur, ejusdem rei præmium esse, non injuriâ, videri potest: siquidem est honorarium quo actor victorique afficitur: sic currenti in stadio illa, propter quam curritur, corona est præmium: quemadmodum S. Paulus 1. Cor. 9. ait: *qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium.* Atqui viri probi id assequuntur, propter quod omnes homines tam probi quàm improbi agunt: nimirum beatitudinem sive summum bonum: alioquin boni non essent: cùm bonus non sit, qui careat bono.

2. *Atqui hoc à bonis*, &c.] II. Præmium, quo probi afficiuntur, est illis insitum: quia quod præmium versatur in cogitatione hominis, illud homini insitum credi potest: siquidem cogita-

liſſet, auferre. Sed quoniam id ſuæ cuique præmium confert, tum ſuo præmio carebit, cùm probus eſſe deſierit. Perperò cùm omne præmium iccirco appetatur, quoniam bonum eſſe creditur, quis boni [a] compotem, præmij judicet expertem? [3] At cujus præmij? omnium pulcerrimi, maximique. Memento etenim corollarij illius [b], quod paullo antè præcipuum dedi, ac ſic collige. Cùm ipſum bonum beatitudo ſit, bonos omnes eo ipſo quòd boni ſint, fieri beatos liquet. Sed qui beati ſunt, deos eſſe convenit. Eſt igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat poteſtas, nullius [c] fuſcet improbitas, deos fieri. Quæ cùm ita ſint, [4] de malorum quoque inſeparabili pœnâ dubitare ſapiens nequeat. Nam cùm bonum malumque, item pœnæ atque præmium adversâ fronte diſſideant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem neceſſe eſt in mali pœnâ contrariâ parte reſpondeant. Sicut igitur probis probitas ipſa fit præmium; ita improbis nequitia ſupplicium eſt. Jam verò quiſquis afficitur pœnâ, malo ſe affectum eſſe non dubitat. Si igitur ſeſe ipſi [d] æſtimare velint, poſſunt ne ſibi ſupplicij expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modò, verùm etiam vehementer inficit? Vide autem ex adversâ parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque, quod ſit, unum eſſe, ipſumque unum bonum eſſe paullo antè didiciſti. Cui conſequens eſt, ut omne quod ſit, id etiam bonum eſſe videatur. Hoc igitur modo quidquid à bono deficit, eſſe deſiſtit: quo fit, ut mali deſinant eſſe quod fuerant. Sed fuiſſe homines, adhuc ipſa humani corporis reliquâ ſpecies oſtentat. Quare verſi in malitiam, humanam quoque amiſere naturam. Sed cùm ultra homines quemque provehere ſola probitas poſſit, neceſſe eſt, ut quos ab humanâ conditione dejecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem æſtimare non poſſis.

Interpretatio.

a *participem.* b *conſectarij.* c *obſcurabit.* d *judicare.*

Notæ.

tio eſt qualitas menti inſita. Sed illud, quo probi afficiuntur, præmium verſatur in cogitatione: aliàs præmium bonum non crederetur: cùm nemo boni compotem, præmij judicet expertem: hinc quantumlibet ſæviant mali, ut non contulerunt, ſic auferre nequeunt illud proborum præmium, quod, non niſi malâ ipſius poſſidentis voluntate, amitti poteſt.

3. *At cujus præmij*, &c.] III. Probi in deos convertuntur: quicumque enim beati ſunt, his deos eſſe convenit: non quidem naturâ, ſed neceſſitudine, quâ animorum eorum mens, non cognoſcendo ſolùm, ſed etiam volendo fit unum aliquid cum Deo: ſicut corollarij inſtar ex prædictis ſuprà illatum eſt. Atqui boni omnes, quatenus hi, ut probavimus, præmio afficiuntur intrinſecùs, ſunt beati ſive cum ſummo bono ſuâ cogitatione conjuncti.

4. *De malorum quoque inſeparabili pœna*, &c.] IV. Improbi è contrario ſup-

Avaritiâ

[a] Avaritiâ fervet alienarum opum violentus ereptor? lupi similem dixeris. [b] Ferox, atque inquies linguam litigiis exercet? cani comparabis. [c] Insidiator occultis surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. [d] Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare creda-
5. tur. [e] Pavidus, ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. [f] Segnis, ac stupidus torpet? [6] asinum vivit. [g] Levis atque inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. [h] Fœdis immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit, ut qui, probitate desertâ, homo esse desierit, cùm in divinam con-
10. ditionem transire non possit, vertatur in belluam.

Interpretatio.

a *avarus lupo*; b *litigiosus cani*; c *insidiator vulpi*. d *iracundus leoni*; e *ignavus cervo*; f *piger asino*; g *volaticus avi*; h *voluptarius porco similis*.

Notæ.

pliciis ita afficiuntur intrinsecùs, ut in bestias convertantur: nam contrariorum, inquit Tullius, contraria sunt consequentia: atqui bonum & malum sunt contraria antecedentia, præmium verò & supplicium contraria consequentia, sive, quod idem est, *adversâ fronte dissident*. Igitur ut bonis præmium, sic malis suum est supplicium. Quin sicut bonorum præmium, bonis mentibus insitum, versatur in eorum cogitatione; ita malorum supplicium, malis mentibus insitum, versatur pariter in eorum cogitatione: nimirum in conscientiâ: *magna enim conscientiæ vis est in utramque partem*, inquit Cicero pro Milone; *ut neque timeant ii, qui nihil admiserunt, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccaverunt*. S. Ambros. 1. offic. *Impius*, inquit, *ipse sibi pœna est, justus autem ipse sibi gratia, ut utrique aut bonorum aut malorum operum merces ex seipso solvatur*. Denique sicut bonus suâ bonâ cogitatione fit deus; sic malus suâ malâ cogitatione fit bestia. Nimirum mens humana ita media est inter Deum auctorem, & corpus consors, ut pro variâ suâ cogitatione, bonâ scilicet vel malâ, vel cum Deo, vel cum corpore, contractâ quadam necessitudine, fiat aliquid unum. Quamobrem cùm tanta sit similitudo inter corpus hominis, & corpus bestiæ, ut prius à posteriori non differat, nisi penes mentem, quâ informatur, idcirco homo ratione malæ suæ cogitationis fit bestia: quod prohibens Propheta Rex, Psal. 31. *Nolite*, inquit, *fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*.

5. *Avaritiâ fervet*, &c.] Sic avarus similis est lupo: quia lupus est animal voracissimum: unde meretrices, quòd luporum instar, sint rapaces, teste Isidoro, dictæ sunt *lupæ*: ferox atque inquies sive inquietus, cani, quo nihil impudentius est: insidiator, vulpeculæ, quæ est bestia callidissima, vitæ conservandæ causâ: iræ obnoxius, leoni, qui Ovidio vocatur iracundus, quòd; ut ait Lucretius, l. 3. *calidi plus est illi*: pavidus, cervis, quibus nullum animal est timidius: propterea *cervinus* vir olim dicebatur formidolosus & fugæ magis, quàm viribus fidens: quòd, auctore Lucretio l. 3. *cervis plus sit frigidi*: segnis ac stupidus, asino, qui est animal tardissimum: levis atque inconstans, avibus, quæ huc illucque discurrunt: libidinosus, suibus, qui, inquit Festus, *ex omni manstueto pecore immundissimi sunt, & ardentissimæ libidinis; ita ut opprobrium mulieribus inde tractum sit, cùm subare & surire dicuntur*.

6. *Asinum vivit*] Modus loquendi satis usitatus, dicitur *ellipsis*: ubi intelligi debet particula quædam tacita: hîc autem intelligitur *secundùm*; ut cùm dicitur: *magnam partem mentitur: cætera prudens*: & sic de aliis.

METRUM III.

QUOD dicitur Glyconicum. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet ex trochæo & duobus dactylis componitur : in quo hoc genus differt ab alio carmine Glyconico, de quo jam locuti sumus, in quo spondeus precedit duos dactylos.

ARGUMENTUM.

QUIN mali mores, inquit Philosophia, Circæis carminibus potentiores, non instar horum, corpora convertunt in apros, leones, lupos, tigres, sues, sed in ipsam mentem sæviunt.

NOTÆ.

Carmen hoc non antè intelliges, quàm in memoriam revocaveris ea, quæ à Poëtis dici solent cùm de Circe, tum etiam de Ulysse. Circe, inquiunt, Solis & Perses Nymphæ filia, veneficiorum peritissima fuit. Hæc Sarmatarum regi nupsit, quo venenis occiso in Italiam fugit ad montem, qui quoniam quibusdam cingitur paludibus, ideo insulæ formam habere videtur, quique à suâ hospite postea dictus est Circæus. Hîc saga crudelis homines in bestias, oblatis quibusdam poculis, verbisque quibusdam prolatis, convertere ferebatur; alios quidem in leones, alios in lupos, alios in tigres, alios in sues, alios in alias bestias : quod eleganter sic expressit clarissimus noster Antonius Hallæus ex Homero,

Queis hominum abstulerat faciem dederatque ferarum
Diva salax. Hic namque lupi curvatus in artus,
Est qui ululat, sese que pavet; qui dente sed insons
Crescit & ungue leo, aut villis nigrantibus ursus,
Quique amplas tigris maculosa perambulat ædes.

Ulysses verò ortus est ex Nerito monte Ithacæ, patre Laerta, vel ut alij volunt, Sisypho, matre verò Anticleâ: fingitur ab Homero vir multâ præditus facundiâ nec minore experientiâ, vafer consilio, egregius bello, laborum patientissimus. Hic, captâ Trojâ, navim conscendit, in patriam rediturus, sed post varios errores, de quibus hîc non agitur, ventis adductus est ad montem Circæum, ubi Circe ejus exploratores in sues mutavit, ipse verò, sumptâ eâ, quam Mercurius docuit, herbâ, Moly vocatâ, illæsam servavit suam formam, quod sic descripsit prædictus Hallæus continuans,

Quas simul intravit nova turba, haud immemor artis
Colchiacæ, attonitis medicatos Saga propinat
Hospitibus calices; vertendisque apta figuris
Carmina Titanis demurmurat. Ordine & omnes
Vt portentifica percussit cuspide virga,

VELA Neritij ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insulæ,
Pulcra quâ residens dea
Sol s edita semine,
Miscet hospitibus novis
Tacta carmine pocula.

INTERPRETATIO.

Navis, quâ dux Vlysses cum sociis *ferebatur, post varios errores in mari, ventis adducta est ad insulam, in quâ Circe dea* [*pulcra, à Sole nata, habitans propinat calices incantatos advenis novis.*

NOTÆ.

Haud mora, procubuere Solo, & lugere parantes
Se raucùm porcos grunnire, & tergora densis
Iam setis horrere vident; subque ilice proni
Excussas mandunt, Cereris pro munere glandes.
Vnicus humanâ sub imagine restat Vlysses...
Carminaque obtundit rara vis abdita planta,
Numina Moly vocant: artes tutamen ad istas
Donárat Deus Heroï, Deus aëra plantis
Qui tranat, superoque Iovi famulatur & imo.

1. *Vela Neritij ducis.*] Naves Ulyssis, qui dicitur *Neritius* à monte Nerito, unde ortus; & *dux*, quòd eo nomine ad bellum Trojanum profectus, utilissimam Græcis operam navaverit: quamquam si credamus Ajaci apud Ovid. 13. Meram. v. 25.

Hæc sine teste gerit, quorum nox conscia sola est.

2. *Vagas pelago rates.*] Ulysses decem annis erravit in mari.

3. *Eurus appulit.*] Eurus speciatim ventus est ab ortu verno sive æquinoctiali spirans: sed hîc videtur accipi pro quocumque vento validioti. Nili dicas Ulyssem ab ortu ad occasum navigasse profecturum ad litus infandum Circes; quòd à Læstrigonibus immanissimis ad Circæum montem accedens solvit à Formiis: Formiæ autem supra Cajetam vetus promontorium sunt magis ad orientem, quàm vetus Circes promontorium, quod est infra Tarracinam.

3. *Insulæ.*] *Monti Circæo*, qui insulæ quamdam formam habet. Virgil. 3. Æneid. v. 386. *Æaaque insula Circes.* Et Æn. 7. v. 10.

Proxima Circææ raduntur litora terræ.

5. *Solis edita semine.*] *Circe, filia Solis.* Ovid. 14. Metam. v. 10. *Sole satæ Circes*, & versu 33.

En ego cùm Dea sim, nitidi cùm filia Solis,
Carmine cùm tantùm, tantùm quoque gramine possim,
Vt tua sim voveo.

Virgil. 7. Æneid. v. 11.

Dives inaccessos ubi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu.

7. *Tacta carmine pocula.*] Brevissimè significantur virga, carmen, & gramen, quibus Circe homines in bestias mutare solebat. Virgil Eclog. 8.

Carminibus Circe socios mutavit Vlyssei.

Et Æneid. 7. v. 19.

Quos hominum ex facie Dea sæva potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.

Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus:
Hunc apri facies tegit,
Ille Marmaricus leo
Dente crescit & unguibus;
Hic lupis super additus
Flere dum parat, ululat:
Ille tigris ut Indica,
Tecta mitis obambulat,
Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obsitum miserans ducem
Peste solverit hospitis:

Interpretatio.

Quos ubi Circe, potens herbis, mutavit in formas diversas, unus induit vultum apri; alter factus *leo Africanus crescit dentibus unguibusque: hic annumeratus lupis ululat, cùm conatur lugere; ille velut tigris India circuit domos, clemens* tamen. *At quamvis* Mercurius, *Deus aliger Arcadia, miseratus liberaverit à veneno suæ hospitis Ulyssem jactatum diversis casibus:*

Notæ.

10. *Hunc apri*, &c.] Ex hospitibus novis hic convertitur in aprum; ille in leonem; hic in lupum; ille in tigrim: sed leo Marmaricus, tigris Indica vocatur, quòd Marmarica Africæ regio versus Ægyptum fortes leones, India verò tigres ferre consuevit. Harum etiam formarum meminit Ovid. l. 14. Metam. v. 260.

Mille lupi, mistique lupis ursique leaque
Occursu fecere metum: sed nulla timenda
Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus:
Quinetiam blandas movere per aëra caudas
Nostraque adulantes comitant vestigia donec
Excipiunt famulæ.

18. *Numen Arcadis alitis.*] *Mercurius*, sic dictus à mercibus, quòd feratur præesse lucro, rebusque emendis ac vendendis: unde pingi solet, sinistrâ virgulam, dextrâ sacculum nummarium tenens. Mercurius autem nunc vocatur *Numen*, quia Jovis & Maiæ filius, instar cujusdam Numinis, præsidere credebatur non solùm lucro tam injusto, quàm justo; sed etiam facundiæ: unde Deorum nuntius habetur: quatenus mentes facundo sermone innotescunt. Sed dicitur Numen *alitis*; quoniam alas ut in pedibus, sic in capite gerere ex eo fingitur, quod sermo, cui præsider, per aëra velociter feratur. Dicitur etiam Numen alitis *Arcadis*: quia ab Arcade Jovis & Calistûs filio Arcades originem nomenque duxerunt: Mercurius autem natus est in Arcadiâ: unde Virgilius Arcades allocutus 8. Æn. v. 138.

Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.

Denique Mercurius Ulyssi variis casibus jactato herbam dederat, cujus ope liberatus est ab insidiosis poculis Circes. Ovid. 14. Metam. v. 296.

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album,
Moly vocant superi: nigrâ radice tenetur.
Tutus eo, monitisque simul cælestibus intrat.

Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant:
Jam ſues Cerealia
Glande pabula verterant.
Et nihil manet integrum
Voce, corpore, perditis.
Sola mens ſtabilis, ſuper
Monſtra, quæ patitur, gemit.
O levem nimiùm manum,
Nec potentia gramina,
Membra quæ valeant licet,
Corda vertere non valent.
Intus eſt hominum vigor
Arce conditus abditâ.
Hæc venena potentiùs
Detrahunt hominem ſibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis ulcere ſæviunt.

INTERPRETATIO.

Nihilominus remiges ejuſdem ducis *jam ore hauſerant potiones malas; jam* facti *ſues mutaverant glande* panem, *Cereris munus, amiſſiſque loquelâ & formâ corporis nihil ſupererat integrum. Una mens ſuperſtes dolet prodigia quæ* ipſa *ſubit. O dexteram* Circes *imbecilliorem, ô herbas ſagæ invalidas, quæ quamvis poſſint mutare corpus, non* tamen *poſſunt mutare mentem: id virtutis eſt hominibus inſitæ, quæ* in mente velut *in arce occultâ includitur,* morum videlicet perverſorum: *hæc venena ſæva abducunt hominem efficaciùs à ſemetipſo,* quippe *quæ penetrant in mentem, & dum parcunt corpori, affligunt mentem* gravi *vulnere.*

NOTÆ.

Ille domum Circes, & inſidioſa vocatus
Pocula conantem virgâ mulcere capillos
Reppulit, & ſtricto pavidam deterruit enſe.

21. *Jam tamen mala remiges,* &c.] Remex, à remo dictus, ille eſt, qui remo per aquas promovet navim: cujuſmodi erant illi Ulyſſis milites, quippe qui eâdem, quâ Ulyſſes nave vecti, hanc movebant (nam *hæc ſervata manebat Sola ipſum, ſocioſque ferens.*) Hi autem Ulyſſis milites ſive ſocij à ſuo ductore præmiſſi fuerant ad Circen explorandi causâ, à quâ antè quàm ipſe Ulyſſes adveniſſet, jam hauſto poculo in ſues converſi fuerant, & panem ſive pabula Cerealia glande verterant. Ovid. 14. Metam. v. 281.

——— *Accipimus ſacrâ data pocula dextrâ*
Quæ ſimul arenti ſtitientes hauſimus ore
Et tetigit virgâ ſummos Dea dira capillos,
Et pudet & referam, ſetis horreſcere cœpi
Nec jam poſſe queri, pro verbis edere raucum
Murmur, & in terram toto procumbere vultu
Oſque meum ſenſi pando occalleſcere roſtro,
Colla tumere toris, & quâ modò pocula parte
Sumpta mihi fuerant, illâ veſtigia feci.

27. *Sola mens,* &c.] Circe inſtar Solis, cujus erat filia, vi herbarum, ver-

borum, & virgæ, quibus utebatur, corpora quidem mutare poterat, non mentes, quippe quæ ut à solo Deo creatæ conservantur, sic à solo Deo mutari possunt; nisi quod eidem menti quædam virtus divinitus insita est; voluntas scilicet sui domina, quæ perturbationibus obsecuta corpori quidem parcere videtur, sed mentem, à Deo sic retrahit, ut eamdem ad infimam bestiarum conditionem deprimere videatur.

PROSA IV.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA improborum miseriam ampliùs confirmatura, hôc eos esse miseriores ostendit, quòd cupita perficiant diutiùs; impuniti vivant; cæterisque inferant injuriam.

TUM ego [a], Fateor, inquam, nec [b] injuria dici video vitiosos, tametsi humani corporis speciem servent, in belluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum attrox sceleratáque mens bonorum pernicie sævit, idipsum eis licere noluissem. Nec licet, inquit, utì convenienti monstrabitur loco: sed tamen si idipsum quod eis licere creditur, auferatur, magnâ ex parte sceleratorum hominum pœna [c] relevatur. [1] Etenim quod incredibile cuiquam fortè videatur, infeliciores esse necesse est malos, cùm cupita perfecerint, quàm si ea, quæ cupiunt, implere non possint. Nam si miserum est voluisse prava, potuisse miserius est, sine quo voluntatis miseræ langueret effectus. Itaque cùm sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est urgeantur, quos videas scelus velle, posse, perficere. Accedo, inquam: sed utì hoc infortunio citò careant, [d] patrandi sceleris possibilitate deserti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, [e] ocyus, quàm vel tu forsitan velis, vel illi sese existiment esse carituros. Neque enim est aliquid in tam brevibus vitæ metis ita [f] serum, quod exspectare longum immortalis præsertim animus putet: quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atque insperato sæpè fine destruitur: quod quidem illis miseriæ [g] modum statuit.

INTERPRETATIO.

a Boëtius. b *immeritò.* c *minuitur.* | g *finem imponit.*
d *peccare nescij.* e *cititùs.* f *tardum.* |

NOTÆ.

1. *Etenim quod incredibile*, &c.] | nam velle scelus, magna miseria est,
I. Philosophia probat improbos hôc | posse, major; perficere, maxima: q
esse miseriores, quòd cupita perficiant: | andoquidem defectiones sunt, quæ tantò

[2] Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse judicarem, si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. Etenim si de pravitatis infortunio vera concluſimus, infinitam liquet esse miseriam, quam esse constat æternam. Tum ego, Mira quidem, inquam, & conceſſu difficilis [a] illatio; sed his eam, quæ priùs conceſſa sunt, nimium convenire cognosco. Rectè, inquit, existimas: sed qui concluſioni accedere durum putat, æquum est vel falsum aliquid præcesſisse demonstret, vel collationem propoſitionum non esse efficacem necessariæ concluſionis ostendat: alioquin conceſſis præcedentibus, nihil prorsus est, quod de [b] illatione cauſſetur. [3] Nam hoc quoque quod dicam, non minùs mirum videatur, sed ex his, quæ sumta sunt, æquè est neceſſarium. Quidnam? inquam. Feliciores, inquit, esse improbos supplicia luentes, quàm si eos nulla juſtitiæ pœna coërceat. Neque id nunc [c] molior, quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, & ad rectum supplicij terrore deduci, ceteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi: sed alio quodam modo infeliciores esse improbos arbitror impunitos, tametsi nulla ratio correctionis, nullus respectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, esse felices, malos verò miseros nonne conceſſimus? Ita est, inquam. Si igitur, inquit, miseriæ cujuspiam bonum aliquid addatur, nonne felicior est eo, cujus pura ac solitaria sine cujusquam boni admiſtione miseria est? Sic, inquam, videtur. Quid si eidem

Interpretatio.

a *conſequentia.* b *conſecutione conquera-* | *tur.* c *contendo.*

Notæ.

creſcunt, quantò à Deo sive summo bono magis ac magis recedunt: quamobrem si improbi non solùm velint, & possint, sed etiam perficiant scelus, hi eo ipso erunt miseriores: atqui improbi cupita perficiendo, perficiunt scelus: cùm enim imbrobi sint, hi nihil nisi malum adeoque scelus perficere conantur.

2. *Nam si nequitia miseros facit*, &c.] II. Eadem Philoſophia probat, improbos hôc esse miseriores, quod diuturniorem vitam agentes cupita perficiant diutiùs: quia cùm miseria sic miserum faciat, ut felicitas felicem, quemadmodum eò aliquis felicior est, quò ejus felicitas est diuturnior; sic eò aliquis est miserior, quò ejus miseria diuturnior est: utraque enim tantas vires acquirit eundo, ut quò antiquior, eò difficiliùs alterutra suo destruatur contrario. Atqui quò diutiùs improbi, diuturniorem vitam agentes, cupita perficiunt, eò diuturnior est eorum miseria: cùm ut diximus, miserrimum sit scelus perficere: quare *infeliciſſimi eſſent, ſi non eorum malitiam ſaltem mors extrema finiret:* quòd mors, licet non sit cujuslibet illorum miseriæ meta; est tamen sceleris ab iisdem perficiendi finis.

3. *Nam hoc quoque quod dicam*, &c.] III. Philoſophia probat, improbos hôc esse miseriores, quòd impuniti vivant: non solùm quia pœnis & fontes deserunt & insontes vitant crimina: verùm etiam quia cùm miseria creſcat acceſſione mali, non secùs ac felicitas acceſſione boni (quòd ut bonum felici-

miſero, qui cunctis careat bonis, præter ea, quibus miſer eſt, malum aliud fuerit annexum, nonne multò infelicior eo cenſendus eſt, cujus infortunium boni participatione [a] relevatur? Quid ni? inquam. Habent igitur improbi, cùm puniuntur, boni quidem aliquid annexum, pœnam ipſam ſcilicet, quæ ratione juſtitiæ bona eſt: iidemque cùm ſupplicio carent, ineſt eis aliquid ulterius mali, ipſa impunitas, quam iniquitatis merito malum eſſe confeſſus es. Negare non poſſum. Multò igitur infeliciores improbi ſunt injuſtâ impunitate donati, quàm juſtâ ultione puniti. Sed puniri improbos, juſtum; impunitos verò [b] elabi, iniquum eſſe manifeſtum eſt. Quis id neget? Sed ne illud quidem, ait, quiſquam negabit, bonum eſſe omne, quod juſtum eſt: contraque quod injuſtum eſt, malum liquere eſſe. Tum ego: Iſta quidem conſequentia ſunt eis, quæ paullo antè concluſa ſunt. Sed quæſo, inquam, te, nullane animarum ſupplicia poſt defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: [4] quorum alia pœnali acerbitate, alia verò purgatoriâ clementiâ exerceri puto. Sed nunc de his differere conſilium non eſt. Id verò hactenus egimus, ut, quæ indigniſſima tibi videbatur, malorum poteſtas, eam nullam eſſe cognoſceres: quoſque impunitos querebare, videres numquam improbitatis ſuæ carere ſuppliciis: licentiam quam citò finiri precabaris, nec longam eſſe diſceres: infelicioremque fore, ſi diuturnior; infeliciſſimam verò, ſi eſſet æterna: poſt hæc miſeriores eſſe improbos, injuſtâ impunitate dimiſſos, quàm juſtâ ultione punitos. Cui ſententiæ conſequens eſt, ut tum demum gravioribus ſuppliciis urgeantur, cùm impuniti eſſe creduntur. Tum ego, Cùm tuas, inquam, rationes conſidero, nihil dici verius puto.

Interpretatio.

a *minuitur.* b *abire.*

Notæ.

tas, ſic malum miſeria ſit ex dictis) propterea cuicumque miſero accidit aliquid mali, ille hôc ipſo miſerior eſt: quemadmodum cuicumque felici accidit aliquid boni, ille eo ipſo eſt felicior. Atqui improbo, ex eo quod hic impunitus vivat, accidit aliquid mali: cùm enim puniti & non puniri ſint contraria, cumque puniri ſit aliquid boni etiam improbo, neceſſe eſt, ut non puniti eidem improbo ſit aliquid mali: quamvis *magna animarum ſupplicia poſt defunctum morte corpus* ſuperſint.

4. *Quorum alia pœnali acerbitate, alia verò purgatoriâ clementiâ.*] *Malos*, inquit Vallinus, *hic agnoſcit non Chriſtianus modò, ſed & Catholicus Boëtius, alios quidem æternis pœnis damnari; alios verò pro peccatis longo dolore cruciatuum emundari & purgari diu igne.* Quod agnoſcunt ipſi Magdeburgenſes, Cent. 6. cap. 4. cogitatum à Boëtio. Niſi tamen Philoſophia, quæ nunc loquitur, voluerit hîc exprimere ſenſa Platonicorum, vel etiam Pythagoræorum, quibus quædam mentes, quòd earum ſcelera nullâ purgatione elui poſſent, æternis afficiebantur ſuppliciis; aliæ verò, quarum minora erant crimina, aut æternis Elyſij voluptatibus fruebantur, omni purgatione perfunctæ, aut partim purgatæ ex Elyſio in nova etiam beſtia-

5 At si ad hominum judicia revertar, quis ille est, cui hæc non credenda modò, sed saltem non audienda videantur? Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuæ veritatis attollere, 6 similesque [a] avibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat: dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat? Melioribus animum conformaveris; nihil opus est judice præmium deferente; tu te ipse excellentioribus addidisti. Studium ad pejora deflexeris; extra ne quæsieris ultorem; tu te ipse in deteriora detrusisti: veluti si [b] vicibus sordidam humum, cælumque respicias, cunctis extra cessantibus, ipsâ cernendi ratione nunc cœno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus, quos belluis similes esse monstravimus? Quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse obliviscereturintuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus?

Interpretatio.

a *noctuis* b *alternis*.

Notæ.

rum corpora detrudebantur. Virgil. 6. Æn. v. 739.

Ergo exercentur pœnis veterumque malorum
Supplicia expendunt: aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur manes. Exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arva tenemus.

5. *At si ad hominum judicia*, &c.] Mens nostra Deum inter & corpus humanum media; utpote Dei effectus, & corporis humani forma, ab utroque patitur, à Deo illuminanda, à corpore obscuranda: quamobrem eadem mens non antè apta est verum certumque de rebus propositis ferre judicium, quàm spreris ipsius corporis motibus, solum præceptorem Deum interrogaverit, intusque respondentem intellexerit attentiùs: optimè enim S. Augustin. 12. de Genes. ad lit. c. 5. *Principium*, ait, *creaturæ intellectualis est æterna sapientia, quod principium manens in se incommutabiliter, nullo modo cessat occultâ inspiratione vocationis loqui ei creaturæ, cui principium est, ut convertatur ad id ex quo est: quod aliter formata ac perfecta esse non posset. Vbique*, inquit idem sanctus doctor l. 10. Conf. c. 26. *Veritas præsides omnibus consulentibus te simulque respondes omnibus etiam diversa consulentibus. Liquidè tu respondes, sed non liquidè omnes audiunt: quis enim*, ait idem sanctissimus pater, de immort. animæ c. 10. *bene se inspiciens non expertus est tantò se aliquid intellexisse sinceriùs, quantò removere atque subducere intentionem mentis à corporis sensibus potuit.* Atqui maxima pars hominum præcipitatione & præjudicio potiùs quàm his legibus judicant: unde

6. *Similes avibus sunt*, &c.] *Vespertilionibus* scilicet & *noctuis*, quæ quod mobilioribus afficiantur oculorum fibris tunicisque, idcirco minimo noctis lumine illuminari, majori verò diei splendore offundi possunt: unde non nisi vespere & nocte, à quibus nomen ha-

7 Nam ne illud quidem acquiescent, quod æquè validis rationum nititur firmamentis, infeliciores eos esse, qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipsas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minimè. Infelices verò esse, qui sint improbi, multipliciter liquet. Ita est, inquam. Qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur [a] co-nitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, eine qui fecisset, an qui pertulisset injuriam? Nec [b] ambigo, inquam, quin perpesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur tibi injuriæ illator, quàm acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Hac igitur aliisque de caussis eâ radice nitentibus, quòd turpitudo suapte naturâ miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contrà faciunt [c] oratores. Pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpessi sunt, miserationem judicum excitare conantur, cùm magìs admittentibus justior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed à propitiis potiùs, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera, vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis [d] aliquâ rimulâ virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœnarum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse dicerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus judicibusque permitterent. Quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos verò odisse ratione caret. Nam si, utì corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum; cùm ægros corpore minimè dignos odio, sed potiùs miseratione judicemus, multò magìs non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

Interpretatio.

a *judex.* b *dubito.* c *advocati.* d *ali-* | *quo modo.*

Notæ.

bent, volitare consueverunt. Ovid. l. 4. Metam. fab. 12.

Iamque dies exactus erat, tempusque subibat
Quod tu nec tenebras, nec possis dicere lucem,
Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis. . .
Tectaque non sylvas celebrant lucemque perosæ
Nocte volant, feroque tenent à vespere nomen.

7. *Nam ne illud quidem acquiescent*, &c.] IV. Philosophia probat, improbos eo esse miseriores, quòd injuriam cæteris inferant: quia cùm im-

probus omnis sit miser, cumque improbus sit quicumque supplicio dignus est, propterea quò aliquis supplicio est magis dignus, eo magis improbus adeoque magis miser haberi debet: sic cognitor existimans esse deterius inferre quàm pati injuriam, statuit supplicium inferendum non ei, qui pertulit, sed ei qui fecit injuriam. Unde Christus Matth. 5. *beati*, inquit, *qui persecutionem patiuntur*, quò respiciens S. Chrysost. ait *neminem ladi nisi à seipso*. Atqui improbus eò magis dignus est supplicio, quòd alteri intulerit injuriam: reipublicæ quippe interest, ut improbi puniantur.

Atque ex his omnibus sequitur, improbos sive ægros animo, non secus ac ægros corpore non odio sed miseratione potiùs dignos esse: quare

METRUM IV.

CARMEN conſtans ex duplici genere verſuum alternorum, quorum prior phaleucus ſpondeum, dactylum, & duos trochæos habet, unde quinto verſu legi debet *apri* non *aper*; poſterior eſt pentameter elegiacus, de quo ſupra.

ARGUMENTUM.

CUM mors immineat, aut ſponte veniens, aut à feris aliiſque hominibus accelerata, inquit Philoſophia, præſtat te diligere probos, & miſereri improborum, quàm ullos odiſſe & armis laceſſere.

QUID tantos juvat excitare motus
Et propriâ fatum ſollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipſa
Sponte ſuâ, volucreis nec remoratur equos,

INTERPRETATIO.

Quid prodeſt vobis *excitare motus tantos* odij, *& urgere mortem veſtris manibus?* | *Si quæritis mortem, hæc appropinquat ultro neque tardat equos ſuos præcipites:*

NOTÆ.

1. *Tantos motus.*] Ut perturbationes motibus corporis concipiuntur: ſic eædem conceptæ diverſos producunt ejuſdem corporis motus. Sed nulla perturbatio tantos motus, quantos odium parit: qui enim odio commoventur, hi in amicos, fortunas, famam, vitam denique ipſam adverſariorum erumpunt.

2. *Fatum ſollicitare manu.*] Sollicitare propriè dicitur ille, qui corpus de ſuo loco movet, quaſi hoc de ſuo Solo movendo, vicinum à quo recedit, relinquat Solum, ut ipſum ſolum abit. Hinc propter quamdam ſimilitudinem ſollicitare dicimur mentem, cùm eam ſpe, metu, aut qualibet aliâ ratione de ſuâ ſententiâ movere tentamus. Sic ergo qui duello pugnant, quòd mortem veluti de ſuis ſedibus pulſam ad ſemetipſos movere videantur, hi mortem dicuntur propriâ manu ſollicitare: quemadmodum Seneca in Hercul. fur. v. 867. canit.

Quid juvat durum properare fatum,
Omnis hæc magnis vaga turba terris
Ibit ad manes facietque inerti
Vela Cocyto.

3. *Si mortem petitis*, &c.] Philoſophia videtur deinceps afferre cauſas mortis. Cauſa autem mortis duplex. Una interior, ſive naturalis elementorum, ex quibus homo conſtat, compoſitio: & hæc notatur his verbis, *propinquat ipſa ſponte ſuâ.* Altera exterior,

Quos ſerpens, leo, tigris, urſus, apri
Dente petunt, iidem ſe tamen enſe petunt.
An diſtant quia, diſſidentque mores,
Injuſtas acies, & fera bella movent,
Alterniſque volunt petire telis?
Non eſt juſta ſatis ſævitiæ ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jure bonos, & miſereſce malis.

Interpretatio.

Scilicet homines ſeſe perimunt gladio, quos ſerpens, leo, tigris, urſus, & apri perimunt dentibus. Num idcirco inſtruunt exercitus iniquos, parant arma crudelia cupiuntque occumbere telis reciprocis, quòd eorum mores inter ſe differunt ac diſſentiunt? hæc cauſa ſæviendi non eſt ſatis æqua. Optásne rependere meritum ſimile merito ſimili? ama, ut æquum eſt, bonos, & miſerere improborum.

Notæ.

quæ rurſus ponitur in duplici diſcrimine: hæc enim mors eſt vel à feris, cujuſmodi ſunt *ſerpens, leo, tigris, urſus, aper*; vel ab aliis hominibus, qui veluti indignantes, mortem prædictis cauſis acceleratam longiores moras agere, hanc converſis in ſeſe invicem armis advocant.

5. *Apri*] Sic legimus cum Vallino, non *aper*: quòd hujus prima ſyllaba ſemper corripiatur: alioquin *apri* non haberet primam ſyllabam communem: ſicut *matris* & *fratris* priores ſyllabæ non ſunt communes, quod *mater* & *frater* primis ſyllabis producantur.

10. *Non eſt juſta ſatis ſævitiæ ratio*] Alterius cogitationes tuis cogitationibus contrariæ nullum tibi dare poſſunt jus necis in alterum hominem: cùm vita humana ita in ſummâ ſolius Dei poteſtate verſetur, ut neque judici, neque ipſi regi, niſi quatenus hic vices Dei gerit, fas ſit hominem interficere: *ad imaginem quippe Dei*, inquit Deus Geneſ. 9. *factus eſt homo.*

11. *Vis aptam meritis vicem referre.*] Par pari cogitando referre, ſive cogitationes cogitationibus compenſare.

12. *Dilige jure bonos.*] Quòd enim amor nequeat niſi amore compenſari, juſtitiæ eſt bonos, à quibus diligimur, à nobis diligi. Neque tamen ſequitur odium odio compenſandum: ſed

12. *Miſereſce malis.*] Nihil quippe rationi magis conſentaneum quàm miſerorum miſereri: mali autem omnes miſeri ſunt, cùm propter rationes prædictas, tum maximè quia peccando deficiunt: miſer quippe, ſi credamus Varroni l. 4. de l. l. dicitur à *minùs*, utpote cui cùm opus eſt, minùs nullo eſt, vel ut placet Cujacio à Græco μῖσος, *ſcelus*.

PROSA V.

ARGUMENTUM.

BOëTIUM, ut sibi videbatur, more sapientis mirantem, Deo mundum regente, bonis adversa, malis prospera accidere, Philosophia monet, non ideo homini dubitandum, cuncta rectè fieri, quòd causam tantæ dispositionis ille ignoret.

HEIC ego, Video, inquam, quæ sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque improborum meritis constituta. Sed in hac ipsâ fortunâ [a] populari, non nihil boni, malive inesse perpendo. [1] Neque enim sapientum quisquam exsul, inops, ignominiosusque esse malit potiùs, quàm pollens opibus, honore reverendus, potentiâ validus, in suâ permanens urbe florere. Sic enim clarius, [b] testatiusque sapientiæ tractatur officium, cùm in contingenteis populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cùm præsertim carcer, [c] nexus, ceteraque legalium tormenta pœnarum pernicioſis potiùs civibus, propter quos etiam constituta sunt, debeantur. Cur hæc igitur versâ vice mutentur, scelerumque supplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror, quæque tam injustæ confusionis ratio videatur, ex te scire desidero.

INTERPRETATIO.

a *vulgari.* b *apertiusque.* c *vinculæ.*

NOTÆ.

1. *Neque enim sapientum quisquam,* &c.] 1. Boëtius, ut sibi videtur, more sapientis miratur, bonis adversa, malis prospera accidere, duplici de causâ. Prima est, quòd populi sapientibus ducibus faciliùs crederent, eorumdemque præcepta observarent religiosiùs, si sapientum ducum felicitatem unà cum sapientiâ populis infundi viderent. Altera quòd supplicia non nisi improbis videantur constituta. Supplicia autem hîc dicuntur *carcer* & *Nexus*. *Nexus* quidem, sive ut alij legunt, *lex*; quoniam vinculis premi supplicium est. Carcer verò etiam à Lucretio inter alia supplicíorum genera numeratur lib. 3.

Sed metus in vitâ pœnarum pro maleſactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela,
Carcer & horribilis de ſaxo jactus deorſum,

[2] Minùs etenim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector [a] exaggerat, qui cùm sæpe bonis jucunda, malis aspera, contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat, nisi causa deprehendatur, quid est quod à fortuitis casibus differre videatur? [3] Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignoratâ ratione, temerarium confusumque credatur. Sed tu quamvis causam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites.

Interpretatio.

a *auget.*

Notæ.

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedæ.

2. *Minùs etenim mirarer*, &c.] II. Boëtius eò magis miratur, bonis adversa, malis prospera accidere, quòd Deus infinitè sapiens, bonus, & potens, mundum regat: Deus enim accusari non potest aut ignorantiæ, quâ nesciat has vices; aut malitiæ, quâ velit; aut impotentiæ, quâ sciens volensque has vices nequeat mutare. Id mirabatur etiam David Psal. 72. *Mei autem pænè moti sunt pedes, pænè effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns.* Id etiam mirabatur Jeremias cap. 12. *Quare via impiorum prospera, bene est omnibus qui prævaricantur & iniquè agunt?*

3. *Nec mirum*, &c.] III. Philosophia respondet, hanc admirationem, ut cæteras, oriri ex ignoratione causæ: sed ignorationem hanc non esse legitimum argumentum, ex quo concludi possit, Deum non esse bonum mundi rectorem, aut omnia non rectè fieri: sicut deinceps eadem Philosophia probabit.

METRUM V.

CARMEN, quod dici potest constare duplici genere versuum tetrametrorum alternorum, quorum prior trochæo, posterior spondeo incipit: uterque autem post primum pedem, spondeum, vel ïambum, vel dactylum habens cum syllabâ superstite, quam vocant cæsuram, dactylo & spondeo finitur. Excipitur tamen vigesimus versus, cujus primus pes est ïambus, & secundus tribrachus.

ARGUMENTUM.

IDCIRCO, inquit Philosophia, vulgus miratur effecta cælestia, terrestria autem non miratur, quòd horum noscat, illorum ignoret causas.

SI quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur regat tardus plaustra Bootes,
Mergatque feras æquore flammas,
Cùm nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit ætheris alti.

INTERPRETATIO.

Si quis ignoret, stellas Vrsæ verti prope supremum polum, hic admirabitur vehementer legem cœli sublimis, quâ Bootes, qui habet ortum velociorem, lentus agat currum suum, *& numquam demittat ignes suos tardos in mare.*

NOTÆ.

1. *Arcturi.*] Arcturus dicitur ab ἄρκτος *ursa* & οὐρὰ *cauda*, quasi *ursæ cauda*, est stella omnium, ex quibus major Ursa constat, maximè polo vicina: unde dici solet *stella polaris*: quare cùm polus arcticus ab hâc ursâ sic vocatus, nobis semper appareat, utpote nostro horisonte sublimior, idcirco stella hæc, ceu antipodas horreat, numquam occidit: hinc Virgil. 1. Georg. v. 246.

Arctos oceani metuentes æquore tingi.

Scilicet propter odium Junonis, ut fingunt poëtæ, quæ quòd majorem ursam in cœlum admissam ægrè ferret, Tethyn rogavit, ne suis hanc pellicem fineret aquis lavari.

Idem Arcturus vocatur etiam *Arctophylax*, & *Bootes*, de quo fit sermo in 3. versu. *Arctophylax* quidem sive *custos ursæ* sive, ut loquitur Ovidius, *custos Erimanthidos ursæ*, quòd videatur ursam, quam semper comitatur, custodire. *Bootes* verò sive bubulcus, quia stellis formam boum currusque referentibus

Palleant plenæ cornua Lunæ
Infecta metis noctis opacæ,
Quæque fulgenti texerat ore
Confusa Phæbe, detegat astra:
Commovet gentes publicus error,
Lassantque crebris pulsibus æra.
Nemo miratur flamina Cori
Litus frementi tundere fluctu,

Interpretatio.

Si *orbita Lunæ plenæ palleat, fædata terminis noctis obscuræ, & quæ Luna velaverat vultu splendido stellas minores*, hæc *obscurata revelet eæsdem stellas*, hinc *error communis turbat populos, qui* propterea *repetitis ictibus fatigant cymbala. Nemo miratur, ventos Cori ferire oras marinas undis tumultuantibus*,

Notæ.

instar cujusdam bubulci adhæret: hinc Propertio dicitur *versare boves & plaustra Bootes*. Juvenal. Sat. 5. v. 22.

—— *Aut illo tempore, quo se*
Frigida circumagunt pigri sarraca Bootæ.

Illud porrò sidus triplici hôc nomine donatum, rectè dicitur *summo cardine*, cui *propinquum* est, *labi*; adeoque hinc *tardum feras flammas in æquore mergere*, inde verò *celeres explicare ortus*. Primùm quidem sidus illud summo cardine labitur: quia vertitur ad polum Septentrionalem, qui nobis semper apparet, & in quo tanquam in altero Mundi cardine orbis cælestis verti fingitur. Deinde idem sidus tardum feras in mari mergit flammas: quoniam nunquam infra nostrum horisontem descendens, numquam occidit. Denique idem sidus celeres explicat ortus: quòd majori duntaxat Solis lumine occultatum statim atque lumen solare objectâ terrâ minutum est, emicat. Ille autem qui hanc causam ignorat, prædicta miratur.

7. *Palleant plenæ cornua Lunæ.*] Luna, quæ etiam dicitur *Phæbe*, quòd per noctem splendeat, est corpus cœleste opacum, quod solari lumine ita relucet, ut modò angulatam, modò rotundam splendoris formam exhibeat. Contingit autem aliquando, ut inter solem, & lunam plenam sive rotundo splendore relucentem, terra ita interjaceat, ut luna umbris terrestribus obscurata rotundum suum splendorem statim amittat, & stellæ, quæ majori lunæ lumine offusæ antè latebant, incipiant emicare: Tum veteres, qui falsâ superstitione existimabant hinc quidem lunam carminibus pati hoc deliquium, inde vero tinnitu æris vel cymbalorum liberari, ad *æra lunæ auxiliaria*, ut vocat Tibullus, confugiebant: idem Tibullus,

Cantus & è curru lunam deducere tentat,
Et faceret si non æra repulsa sonent.

Juvenalis Sat. 6. l. 2. v. 440.

Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas
Pulsari: jam nemo tubas: nemo æra fatiget:
Vna laboranti poterit succurrere lunæ.

Nemo nescit vulgatum illud Virgilij Ecl. 8. v. 69.

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam.

Hæc autem omnia, quæ sex prædictis versibus eleganter describuntur à Philosophiâ, ideo miratur vulgus, quia horum causam nescit.

13. *Nemo miratur*, &c.] Postquam Philosophia quædam protulit, quæ homines propter ignorantiam causarum mirari solent; contraria refert, quæ iidem homines non mirantur, quòd illorum causas nôrint. Primùm quidem homines non mirantur *Corum* sive *Cau-*

15. Nec nivis duram frigore molem
Fervente Phœbi ſolvier æſtu.
Hæc enim cauſas cernere promtum eſt;
Illîc latentes pectora turbant
Cuncta; quæ rara provehit ætas,
20. Stupetque ſubitis mobile vulgus.
Cedat inſciti nubilus error,
Ceſſent profectò mira videri.

INTERPRETATIO.

neque cumulum nivis frigore induratum liquari calore vehementi Solis: nam hic facile eſt cognoſcere cauſas: illic cauſæ occultæ perturbant admiratione *omnes mentes.* | *Plebecula inconſtans miratur ea quæ rarò & ſubitò eveniunt. Error obſcurus ignari vulgi faceſſat; hæc certè deſinent videri admirabilia.*

NOTÆ.

rum, ventum ab occaſu æſtivo ſpirantem *fluctu frementi tundere* oras marinas; quòd iiſdem notum ſit, ventum hunc eſſe corpus commotum, corpuſque commotum naturaliter tundere corpora obvia. Deinde iidem homines non mirantur, molem nivis frigore induratam fervente ſolis æſtu liquefieri; quòd ſciant, quietas nivis duræ partes moveri poſſe à commotis ſolaris æſtûs particulis.

19. & 20. *Quæ rara provehit ætas ſtupetque ſubitis.*] *Ignara plebecula admiratur quæcumque & rarò & ſubitò contingunt.* Nimirum admiratio eſt ſubita commotio mentis attentiùs ſpectantis ea, quæ nova videntur & magna: unde cauſa hujus perturbationis eſt res & rara & ſubita. Rara quidem: nam, ut barbari loquuntur, *ab aſſuetis non fit paſſio.* Subita verò: quoniam, ut rectè ait S. Gregorius: *jacula quæ prævidentur, minùs feriunt.* Verùm, inquit Grammaticus, quo jure hîc variatis *caſibus* dicitur vulgus ſtupere *rara* & *ſubitis?* num conjunctio pares optat *caſus?* Optat, inquam, pares *caſus*: ſed non rarò, poſthabitâ verborum conſtructione, ſenſa duntaxat junguntur: ſic Cicero dixit: *emi centum aureis & pluris*: quamquam hîc conſtructio ſolita non muratur: ſed verbum quoddam tacitum debet intelligi: quaſi diceretur *ſtupet quæ rara ſunt, & ſtupet ſubitis*: ſicut enim Tullius dixit 2. de fin. *nos Varrones ſtupemus*: ſic Horatius l. 1. Satyr. Sat. 4. cecinit,

Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære.

21. *Cedat inſciti*] *Ignari*: quamquam omnes hîc legant, *inſcitiæ*; exiſtimavimus tamen deletâ ultimâ ſyllabâ, quæ ſcriptorum inſcitiâ facilè introduci potuit, legendum eſſe *inſciti*, hoc eſt, *ignari vulgi*: leges enim hujus carminis ferre non poſſunt *inſcitiæ*, cujus ſecunda ſyllaba producitur Horatio Satyr. l. 2. Sat. 2.

Illum aut nequitiæ aut vafri inſcitia juris,

PROSA VI.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA, indicatâ materiâ deinceps tractandâ, & modo quo disputabitur, ponit cùm providentiæ divinæ, tum fati definitionem: unde hoc illi ita subjici demonstrat, ut non minùs providentiæ divinæ, quàm fati sit, & probos tristibus & improbos optatis nunc affici.

ITA est, inquam. Sed cùm tui muneris sit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso [a] utì hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, [b] edisseras. Tum illa paullisper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quæsitu maximam vocas, cui vix [c] exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut unâ dubitatione succisâ, innumerabiles aliæ, velut [d] hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coërceat. [1] In hac enim de providentiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divinâ, de arbitrij libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid [e] delibare conabimur. Quòd si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem, dum nexas sibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam.

INTERPRETATIO.

a *ut hâc de re dicas tuam sententiam.*
b *exponas.*
c *dici potest aliquid satis accuratum.*
d *serpentis plurium capitum.*
e *leviter attingere.*

NOTÆ.

1. *In hâc enim de providentiæ simplicitate*, &c.] I. Philosophia indicat materiam deinceps sibi tractandum, in quâ, unâ dubitatione succisâ, innumeræ aliæ oriuntur: hujusmodi sunt divina providentia, fatum, concordia libertatis humanæ cum divinâ prænotione. *Hydra* autem, cujus similitudine nunc utitur Philosophia, quinquaginta vel ut alij volunt, centum habebat capita, quorum uno abciſſo, duo renascebantur, donec Hercules, amputato uno-

[2] Tum velut ab alio orſa principio, ita diſſeruit. Omnium generatio rerum, cunctuſque mutabilium naturarum progreſſus, & quidquid aliquo movetur modo, cauſas, ordinem, formas ex divinæ mentis [a] ſtabilitate ſortitur. Hæc in ſuæ ſimplicitatis arce compoſita, mul-
5. tiplicem rebus gerendis modum ſtatuit. Qui modus cùm in ipsâ divinæ intelligentiæ puritate conſpicitur, providentia nominatur: cùm verò ad ea quæ movet, atque diſponit, refertur, fatum à veteribus appellatum eſt. Quæ diverſa eſſe facilè liquebit, ſi quis utriuſque vim mente conſpexerit. [3] Nam providentia eſt illa ipſa divina ratio
10. in ſummo omnium principe conſtituta, quæ cuncta diſponit:

Interpretatio.

a *conſtantiâ.*

Notæ.

quoque capite, vulneri ignem admoverit. De Lernæâ hâc beſtiâ infra dicetur metro 7. hujus lib. v. 22.

2. *Tum velut ab alio orſa principio.*] II. Philoſophia indicat modum, quo deinceps diſputabitur. Nimirùm cùm Deus non minùs ſit cauſa prima, quàm finis ultimus rerum omnium, Philoſophia ad ſuum inſtitutum probandum argumenta deſumere poteſt à Deo in utroque hôc genere cauſæ: quæ autem hactenus expoſitæ ſunt rationes, hæ à Deo veluti fine acceptæ ſunt: quare quæ deinceps afferentur, ipſæ à Deo velut à cauſâ efficiente primâ accipientur: hinc Philoſophia incipit: quicquid, inquit, creatur, conſervatur, & aliquo modo afficitur, illud à Deo velut à primâ causâ creatur, conſervatur, & modificatur: quòd enim id eodem eoque ſimplici ſemper modo fiat, propterea ab unâ eaque ſimplici mente, nimirum Deo fiat, neceſſe eſt. Sic *divina mens multiplicem rebus gerendis modum ſtatuit, qui modus cùm in ipsâ divinæ intelligentiæ puritate conſpicitur, providentia nominatur; cùm verò ad ea quæ movet atque diſponit, refertur, fatum à veteribus appellatur.*

Sit-ne *puritas* vox latina, dubitatur. Alij aiunt, alij negant. Scioppius in animadverſionibus in Voſſium, ſuam huic dictioni jus latinitatis reſtituere conatus, ait: *ſin autem impuritatem Voſſius latinum eſſe aſſentitur propter Ciceronis auctoritatem, ipſius quoque judicio puritas minimè barbarum videri debet.... Meo ergo judicio poteſt jam Voſſius ſecuro eſſe animo, & quamvis in veterum auctorum libris qui ſunt reliqui (cùm maximam eorum partem intertiſſe, eoque innumerarum vocum latinarum jacturam factam eſſe conſtet) puritatis vocabulum non invenerit: quia tamen impuritatem in Cicerone legimus, non habet cur ſeipſum unâque ſecum alios doctiſſimos homines in vulgi barbari turbam conjiciat.*

At quamvis Cicero dixerit *infinitatem, infirmationem*, Terentiuſque *infortunium*; non inde ſequitur, *finitatem, firmationem, fortunium* voces eſſe latinas.

3. *Nam providentia*, &c.] III. Philoſophia affert definitionem divinæ providentiæ: *eſt*, inquit, *illa ipſa divina ratio in ſummo omnium principe conſtituta, qua cuncta diſponit.* Quæ quidem definitio, quia ab omnibus Theologis propugnatur, ideo diligentiùs videtur exponenda. Igitur

Dicitur 1. *ratio:* cùm enim *ratio* dicatur à *reor*, cumque *reor* idem ſit quod *puto* ſive *cogito*, propterea cogitatio omnis rectè dicitur *ratio:* hinc autem factum arbitror, ut *ratio* etiam Tullio ſit mens, intelligentia, conſilium, judicium, argumentatio, inſtitutum & cætera id genus. Omnis autem providentia quædam eſt cogitatio: quandoquidem quædam eſt qualitas menti inſita, cujus mens ipſa proximè conſcia eſt. Igitur providentia eſt ratio.

4 fatum verò inhærens rebus mobilibus disposítio, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: fatum verò singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut
5. hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata [a] prospectu, providentia sit: eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens,
10. movet operis effectum, & quod simpliciter, [b] præsentarieque prospexerat, per temporalcis ordines, ducit: ita Deus providentiâ quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato verò hæc ipsa, quæ disposuit, multipliciter, ac temporaliter administrat.

Interpretatio.

a *notione.* b *& imaginando.*

Notæ.

Verùm cùm cogitatio duplicis sit generis, nimirum notio & voluntas, quæstio est inter Theologos, utrùm providentia sit notio tantùm, utrùm voluntas tantùm; utrùm notio simul & voluntas; quod ultimum video pluribus probari, quamquam iidem inter se disputent, utra ex his duabus cogitationibus præcipua sit in ipsâ providentiâ? Hinc Providentia divina á Ludovico *Vives* definitur, voluntas Dei consilio universa gubernantis.

Dicitur 2. *divina*: nam providentia dici potest de omni mente, sive divinâ, sive etiam creatâ: imò cùm *providentia*, auctore Tullio, sit *per quam futurum aliquid videtur antequam factum sit;* cumque menti divinæ nihil futurum sit: contrà verò mentibus creatis plura sint futura; idcirco providentia meliùs rectiusque dicitur de cæteris mentibus, quàm de divinâ. Hîc tamen non agitur nisi de providentiâ divinâ; quæ propterea debuit dici *ratio divina*, sive cogitatio divinæ mentis.

Dicitur 3. *in summo omnium principe constituta:* quia providentia divina est attributum Dei, quatenus Deus est summus omnium princeps: summi quippe principis est, providere omnibus. Sapientiæ 6. *æqualiter cura est illi de omnibus*, & cap. 8. *attingit à fine ad finem fortiter & disponit omnia suaviter.*

Dicitur 4. *quæ cuncta disponit*: quoniam providæ mentis est, pro eo quem sibi proponit fine, materiam sibi subjectam suo quamque ordine & loco ponere. Hinc providentia divina definitur à S. Thoma *ratio ordinis rerum in finem.*

4. *Fatum verò inhærens*, &c.] IV. Philosophia subjicit definitionem fati: *fatum*, inquit, est *inhærens rebus mobilibus disposítio, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus:* quod etiam clariùs interpretari conabimur.

Primùm igitur fatum, interpretatione nominis, nihil est aliud, quàm divinæ voluntatis signum, sive dictum divinum: nam judicio Varronis, quod Parcæ constituerunt nascenti, à fando fatum est dictum: atque hôc modo S. Aug. l. 5. de civit. D cap. 9. ait, apud Christianos esse fatum: *non enim*, inquit, *abnuere possumus esse scriptum in literis sanctis: semel locutus est Deus... quod enim dictum est, semel locutus est, intelligitur immobiliter, hoc est, incommutabiliter est locutus, sicut novit incommutabiliter omnia quæ futura sunt, & quæ ipse facturus est.* Lucanus in nono

——— *Non vocibus ullis*

5 Sive igitur, famulantibus quibuſdam providentiæ divinis ſpiritibus, fatum exercetur, ſeu animâ, ſeu totâ inſerviente naturâ, ſeu cæleſtibus ſiderum motibus, ſeu angelicâ virtute, ſeu dæmonum variâ ſolertiâ, ſeu aliquibus horum, ſeu omnibus fatalis ſeries texitur; illud cer-
5. tè manifeſtum eſt, immobilem, ſimplicemque gerendarum formam rerum eſſe providentiam: fatum verò eorum, quæ divina ſimplicitas gerenda diſpoſuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem.
6 Quo fit, ut omnia quæ fato ſubſunt, providentiæ quoque ſubjecta ſint; cui ipſum etiam ſubjacet fatum. Quædam verò, quæ ſub pro-
10. videntiâ locata ſunt, fati ſeriem ſuperent. Ea verò ſunt, quæ primæ propinqua divinitati ſtabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circum eundem cardinem ſeſe vertentium, qui eſt intimus, ad ſimplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem verſentur, exiſtit:
15. extimus verò majore ambitu rotatus, quanto à puncti mediâ individuitate diſcedit, tanto amplioribus ſpatiis explicatur: ſi quid verò illi ſe medio connectat & ſociet, in ſimplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere ceſſat. Simili ratione quod longius à [a] primâ mente diſcedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tantò aliquid fato liberum
20. eſt, quantò illum rerum cardinem viciniùs petit. Quòd ſi ſupernæ

Interpretatio.

a *Deo.*

Notæ.

Numen eget, dixitque ſemel naſcentibus auctor,
Quicquid ſcire licet.

Deinde fatum eſt *diſpoſitio:* quia eſt ipſa res creata, corpus nimirum, aut mens ſuo tempore, loco, aut quocumque alio modo affecta: id quippe eſt Dei volentis juſſum dictumque.

Præterea diſpoſitio hæc *inhæret rebus mobilibus:* eſt enim fatum, modus rei[a] duntaxat creatæ: utpote quæ nec fieri, nec conſervari, nec quocumque modo affici, niſi divinâ voluntate, cujus illa diſpoſitio eſt ſignum, poteſt.

Inſuper *per hanc diſpoſitionem rebus mobilibus inhærentem divina providentia ſuis quæque nectit ordinibus:* nam *equidem,* inquit Q. Curtius, *æternâ conſtitutione crediderim nexuque cauſarum latentium & multò antè deſtinatarum ſuum quæque ordinem immutabili lege percurrere.* Uno verbo fatum eſt ipſe patiendi agendique modus, quo res mobilis ab immobili Deo ſapientiſſimè afficitur: quod evidentius patebit conſideranti ſequentia providentiæ & fati diſcrimina, quæ deinceps à Philoſophiâ proponentur, veluti quædam prædictæ utriuſque definitionis conſectaria.

5. *Sive igitur famulantibus*, &c.] Etiamſi conſtet, fatum quemdam eſſe rei mobilis modum, conſtetque præterea, modum hunc eſſe à Deo, tamquam à primâ cauſâ, dubitari tamen poteſt, utrùm fatum ſit a Deo proximè, an famulantibus quibuſdam aliis rebus: hinc Philoſophia quaſdam philoſophorum hâc de re perſtringit opiniones, quarum nullam cæteris anteponit, quòd quamvis Deus utatur geniis cùm bonis tum malis; ſpiritu univerſi; elementis; corporibus cæleſtibus; & aliis ejuſmodi rebus ad fatum aliquod exercendum, nulla tamen eſt ex his rebus, quâ Deus utatur generatim ad movendas reliquas res creatas, ſive ad omne fatum.

6. *Quo fit*, &c.] Ex dictis Philoſophia conficit, providentiam divinam

mentis hæserit firmitati, motu carens, fati quoque [a] supergreditur necessitatem. 7 Igitur uti est ad [b] intellectum ratiocinatio; ad id quod est, id quod gignitur; ad æternitatem tempus; ad puncti medium circulus: ita est fati series mobilis ad providentiæ stabilem simplicitatem. 5. Ea series cælum ac sidera movet, elementa in se invicem temperat, & alternâ commutatione transformat. Eadem [c] nascentia, occidentiaque omnia per simileis fetuum, seminumque renovat progressus. Hæc actus etiam, fortunasque hominum indissolubili causarum connexione constringit: quæ cùm ab immobilis providentiæ proficiscantur exor- 10. diis, ipsas quoque [d] immutabileis esse necesse est. Ita enim res optimè reguntur, si manens in divinâ mente simplicitas, indeclinabilem causarum ordinem promat; hic vero ordo res mutabileis, & alioqui temerè fluituras propriâ [e] incommutabilitate coërceat. Quo fit, ut tametsi vobis hunc ordinem minimè considerare valentibus, confusa om- 15. nia perturbataque videantur, nihilo minus tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali causâ ne ab ipsis quidem improbis fiat: quos, ut [f] uberrimè demonstratum est, bonum quærentes pravus error avertit, [g] ne dum ordo de summi boni cardine proficiscens, à suo quemquam deflectat exordio. 8 Quæ verò, 20. inquies, potest ulla iniquior esse confusio, quàm ut bonis tum ad-

Interpretatio.

a *transcendit.* b *intelligentiam.* c series. d fortunas. e *constantiâ.* f *abundantissimè.* g *tantum abest, ut.*

Notæ.

latiùs patere fato, quatenus quæcumque fato subsunt, hæc etiam providentiæ subjiciuntur; sed quæcumque subjiciuntur providentiæ, hæc non ita fato subsint: non quòd res ulla creata possit, Deo non modificante, modificari; sed quòd non omnis res creata æquè sit mutabilis: cùm enim fatum sit *dispositio rebus mobilibus inhærens*, ex rebus creatis quædam magìs, quædam minùs fato subjici dicuntur, prout magìs aut minùs à primâ mente discedentes magìs aut minùs obnoxiæ sunt mutationi: quod Philosophia exponit exemplo plurium orbium circa immotum eumdem axem ita actorum, ut quò ad axem magìs aut minùs accedunt, eò minori aut majori motu cieantur.

7. *Igitur uti est ad intellectum*, &c.] Nimirum ut ex intellectu sive intelligentiâ, (quæ nihil est aliud quàm cognitio clara & distincta, quæque est norma ut sententiæ sic ratiocinationis veræ certæque) constante & veluti immotâ oritur ratiocinatio, quæ est veluti progressus mentis unum judicium ex pluribus aliis probantis vel improbantis: ut ex materiâ eâdem manente, diversa genetantur corpora, v. g seges, triticum, panis, sanguis, caro: ut ab æternitate, quæ est diuturnitas rei sine principio & sine fine existentis, procedit tempus quod est diuturnitas rei cum principio & fine existentis: ut centro immoto movetur circulus, ita providentiæ Dei immotæ subjicitur fati series mobilis.

8. *Quæ vero, inquies, potest ulla*, &c.] IV. Philosophia ex prædictis principiis infert, non minùs providentiæ quàm fati esse, quòd bonis etiam adversa, & malis etiam prospera contin-

versa, tum prospera, malis etiam tum optata, tum odiosa contingant? Num igitur eâ mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosve censuerint, eos quoque, utì existimant, esse necesse sit? Atqui in hoc hominum judicia [a] depugnant, & quos alij præmio, alij supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut aliquis possit bonos, malosve discernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici solet, animorum? Non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis verò amara conveniant. Cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoscit, minimè miratur. Quid verò aliud animorum salus videtur esse, quàm probitas? quid ægritudo, quàm vitia? Quis autem alius vel servator bonorum, vel malorum depulsor, quàm rector ac medicator mentium Deus? Qui, cùm ex altâ providentiæ [b] speculâ respicit, quid unicuique conveniat, agnoscit, &, quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cùm ab sciente geritur, quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, [c] de divinâ profunditate perstringam, [d] de hoc, quem tu justissimum & æqui servantissimum putas, omnia scienti providentiæ diversum videtur. Et victricem quidem causam diis, victam verò Catoni placuisse [e] familiaris noster Lucanus admonuit. Hîc igitur [f] quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni verò tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque sapiens dispensatio ei, quem deteriorem facere possit adversitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Est alius cunctis virtutibus absolutus, sanctusque ac Deo proximus: hunc contingi quibuslibet adversis nefas providentia judicat, adeò, ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat.

Interpretatio.

a *inter se opponuntur.* b *vigiliâ, hoc est loco, unde vigiles longiùs prospiciunt.* c *de Deo incomprehenso.* d *quod tu putas æquum, idipsum Deus scientissimus iniquum videt.* e *Philosophiæ peritus.* f *omnia quidem rectè fiunt, sed de eorum eventu malè judicas.*

Notæ.

gant: sive quia quos probos improbosque homines censent, hi tales non sunt, Deo judice: sive etiam quia ut corporum sic mentium diversa est temperies.

Primùm quidem quòd homines ignorent, Deus verò perfectissimè noscat omnium hominum cogitationes, fieri potest ut humanum divinumque judicium de bonis perversisque homini-

9 Nam ut quidam [a] me quoque excellentior ait, [b] Ἀνδρὸς ἱεροῦ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομοῦσι. Fit autem sæpe, utì bonis summa rerum gerenda deferatur, ut [c] exuberans retundatur improbitas. Aliis mista quædam, pro animorum qualitate, distribuit: quosdam [d] remordet, ne longâ felicitate luxurient: alios duris agitari sinit, ut virtutes animi, patientiæ usu atque exercitatione, confirment. Alij plus æquo metuunt, quod ferre possunt: alij plus æquo despiciunt, quod ferre non possunt. Hos, in experimentum sui, tristibus ducit. Nonnulli [e] venerandum sæculi nomen, glorioſæ pretio mortis, emerunt. Quidam suppliciis inexpugnabiles, exemplum ceteris prætulerunt, invictam malis esse virtutem. Quæ quàm rectè atque dispositè, & ex eorum bono, quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque, quod improbis nunc tristia, nunc optata proveniunt, ex eisdem ducitur caussis. Ac de tristibus quidem nemo miratur, quòd eos malè meritos omnes existimant. Quorum quidem supplicia, tum ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos, quibus invehuntur, emendant: læta verò magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujusmodi felicitate debeant judicare, quam famulari sæpè improbis cernant. In qua re illud etiam [f] dispensari credo, quòd est forsitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in scelera potiùs [g] exacerbare possit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conscientiam spectans, & se cum fortunâ suâ comparans, forsitan pertimescit, ne cujus ei jucundus usus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac, dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelin-

Interpretatio.

a fortè Hermes Trismegistus. b *viri sacri corpus virtutes ædificant.* c *grassata.* d *affligit.* e *posteritatis famam illustri morte consecuti sunt.* f ideo *fieri.* g *commovere.*

Notæ.

bus differat: ut quos Deus probat, hos homines improbent, quosque homines probant, hos Deus improbet: sic quo tempore amici Jobi ipsum damnabant, eodem Jobum Deus absolvebat. Quinetiam hâc in re contraria sunt hominum judicia, *& quos alij præmio, alij supplicio dignos arbitrantur.*

Deinde mentium sic diversa est temperies, saltem habitâ ratione corporis, cum quo junguntur, ut quædam ipso corpore sint infirmiores, quædam fortiores, quædam veluti libratis viribus æquales: quibus omnibus, Deo providente, modò prospera, modò adversa contingunt, prout hæc conducunt ad vitia removenda, vel ad virtutes promovendas: quod tam ignotum est hominibus, quàm *illa intima temperies animorum.*

9. *Nam ut quidam me quoque excellentior ait.*] *Creditur Hermes Trismegistus*, inquit Ascensius, quem Deum effectum fabulatur Gentilitas. Græca autem illa verba ἀνδρὸς ἱεροῦ, &c. sic reddi debent: *viri sacri corpus virtutes ædificant:* quamquam enim, teste Apostolo, 2. Cor. c. 12. *virtus in infirmitate perficia-*

quit. Alios in cladem meritam præcipitavit indignè acta felicitas. Quibusdam permissum puniendi jus, ut exercitij bonis, & malis esset causa supplicij. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt convenire. Quid ni? cùm à semet ipsis discerpentibus conscientiam vitiis quique dissentiant, faciantque sæpè, quæ cùm gesserint, non fuisse gerenda decernant? Ex quo sæpè summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua sibi à pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum se eis dissimileis studeant esse, quos oderant. Sola est enim divina vis, cui mala quoque bona sint, cùm eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. [10] Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignatâ ordinis ratione discesserit, hoc licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. [a] Ἀργαλέον δ' ἐμὲ ταῦτα θεὸν ὡς πάντ' ἀγορεύειν. Neque enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc tantùm perspexisse sufficiat, quòd naturarum omnium [b] proditor Deus, idem ad bonum dirigens cuncta disponit: dumque ea quæ protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis [c] eliminat. Quo fit, ut quæ in tertis abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis exspectare dulcedinem. Accipe igitur [d] haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

Interpretatio.

a *difficile autem est me hæc omnia velut deum eloqui.* b *creator.* c *expellit.* d *poculum.*

Notæ.

tur, salus tamen corporis, divitiæ, & cæteræ ejusmodi prosperitates non rarò conducunt ad virtutem colendam: sic Deo dicenti, Jobum esse virum justum & colentem Deum, respondit malus Genius, non esse mirum: cùm omnia illi prospera essent. Lib. Job.

10. *Ordo enim quidam*, &c.] Ut enim rerum omnium creatarum unum est principium unusque finis, sic necesse est unus sit earumdem rerum ordo, una providentia, quam utpote infinitam neque animo comprehendere, neque verbis explicare possumus: optimè enim Homerus Iliad. M. ἀργαλέον δ' ἐμὲ, &c. hoc est: *difficile autem hæc omnia me tamquam Deum eloqui.*

METRUM VI.

QUOD quibuſdam vocatur *ſpondaicum* Carmen eſt conſtans ex uno genere verſuum, quorum quilibet tetrameter tertio loco dactylum & quarto ſpondeum ſæpius habet: aliis verò locis, præter hos pedes, etiam anapæſtum.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA exemplis confirmatura divinam providentiam, hæc eſt, inquit, lex divinitus conſtituta, ut pace initâ inter ſidera, elementa, anni tempeſtates, omniaque corpora viventia, hæc perpetuos repetant circuitus ad illud, à quo prodierunt, reditura boni cujuſlibet principium.

SI vis celſi jura tonantis
Purâ ſollers cernere mente,
Adſpice ſummi culmina cæli.

INTERPRETATIO.

Si deſideras advertere providentiam Dei ſummi, mente diligenti & purâ, conſidera vertices cæli ſublimis.

NOTÆ.

1. *Iura tonantis.*] *Providentiam Dei:* nam cùm hæc *providentia* ex dictis *ſit divina ratio in ſummo omnium principe conſtituta qua cuncta diſponit*, hæc non immeritò vocatur jus divinum, ſive lex divina. Deinde verò *tonans* eſt Deus: cùm enim cauſæ peculiares fulguris, tonitrui, & fulminis vulgo non innoteſcant, hæc effecta ita ſoli Deo tribui conſueverunt, ut Poëtæ præſertim nominando *fulgurantem*, *tonantem*, & *fulminantem*, Deum intelligi velint.

2. *Purâ ſollers cernere mente.*] *Mente omnibus præjudiciis exutâ clarè & diſtinctè cognoſcere*, divinam nimirum providentiam, hujus autem providentiæ, judice Philoſophiâ, argumenta ſunt ipſæ naturæ leges, quas videmus obſervari primùm quidem in ſideribus; deinde in elementis; poſtea in ipſis anni tempeſtatibus; denique in omnibus corporibus viventibus: de quibus ſeorſum Philoſophia dictura eſt.

Illic justo fœdere rerum
Veterem servant sidera pacem.
Non Sol rutilo concitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec quæ summo vertice mundi
Flectit rapidos Ursa meatus,
Numquam occiduo lota profundo,
Cetera cernens sidera mergi,
Cupit Oceano tingere flammas.
Semper vicibus temporis æquis
Vesper seras nuntiat umbras,
Revehitque diem Lucifer almum.
Sic æternos reficit cursus
Alternus amor: sic astrigeris
Bellum discors exsulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Jungantque fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terræque graves pondere sidant.

Interpretatio.

Hic astra retinent concordiam antiquam rerum, certo fœdere. Sol raptus flammâ splendidâ non impedit currum frigidum Lunæ. Neque Vrsa, quæ vertitur circa summum polum mundi, licet hinc *numquam abluta fuerit oceano occiduo*, inde *verò videat cetera astra ablui, studet abluere suos ignes* hôc eodem *mari. Semper alternâ sed justâ successione temporis stella vespertina indicat tenebras nocturnas*, eademque *stella matutina refert lucem fœcundam. Sic amor reciprocus reparat motus perpetuos: sic bellum discors ejectum est è regionibus stelliferis. Concordia ista moderatur elementa justis legibus, ut humida contraria alternis cedant siccis, & frigida ineant pacem cum calidis; ignis suspensus evolet sursum, & terra ponderosa subsistat* deorsum suâ *gravitate.*

Notæ.

5. *Servant sidera pacem.*] I. Prædictæ providentiæ leges observantur in sideribus, nimirum in Sole, Lunâ, Ursâ, Lucifero & cæteris stellis. Nam quamvis Sol ita sit corpus lucidum, ut ignis haberi possit: juxta illud Eccli 43. *Sol exurens montes, radios igneos exsufflans;* Luna verò ita corpus opacum, ut nisi alieno lumine reluceat, frigida potiùs quàm calida haberi debeat, Sol tamen ita movetur, ut Lunæ circuitum non impediat. Similiter *Vrsa* polo, cui nomen dedit, vicina ita movetur circa eumdem polum, ut occidentibus cæteris sideribus numquam occidat. Nec secùs *Venus*, quæ alternis noctem diemque prænuntiat manè Lucifer, serò Vesper, nihil obstantibus cæteris astris constantissimè suas alternat vices. Usque adeo verum est sidera præscriptas providentiæ leges observare. Sed de *Lucifero* Metro 5. lib. 1. de *Vrsâ* Metro 5. l. 4. & de sideribus, quæ cùm occidunt, poëtis dicuntur oceano mergi, passim dictum est.

19. *Hæc concordia*, &c.] II. Eædem leges providentiæ servantur in elemen-

Iisdem cauſſis Vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Æſtas Cererem fervida ſiccat,
Remeat pomis gravis autumnus,
Hyemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit, ac profert
Quidquid vitam ſpirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta ſupremo.
Sedet intereà conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex & dominus, fons & origo,
Lex & ſapiens arbiter æqui,
Et quæ motu concitat ire,
Siſtit retrahens, ac vaga firmat.

INTERPRETATIO.

His legibus annus florum parens emittit odores tempeſtate *tepidâ Veris, æſtas calida coquit meſſem, autumnus revertitur onuſtus pomis, pluvia cadens aſpergit hyemem. Hæc temperies nutrit producitque corpus omne quod agit vitam in mundo;* ſed *eadem* temperies *tollit & occultat idem corpus vivens, illud delens morte ultimâ. Interim Deus, ſummus omnium creator, ſedet, & diſponens moderatur* veluti *frænis res* omnes, *ipſe princeps, dominus, principium, origo, lex, & prudens moderator æqui; ac quæcumque dat motu cieri,* hæc *continens moratur firmatque commota.*

NOTÆ.

tis. Elementum dicitur corpus dividuum, quod ita formatum eſt, ut ex ipſo cætera componantur. Vulgo quatuor admittuntur elementa, nempe ignis, aër, aqua, & terra; quæ tum qualitatibus, quas vocant *alteratrices*, cùm qualitatibus, quas dicunt *motrices* inter ſe pugnare perhibentur. Qualitates *alteratrices*, inquiunt, ſunt *calor, frigus, humor, & ſiccitas.* Qualitates autem *motrices* ſunt *levitas* & *gravitas.* Non agitur hîc niſi de concordiâ ejuſmodi elementorum, ſive ratione qualitatum *alteratricium*, quæ ſic exprimitur (*cedant humida ſiccis, jungantque fidem frigora flammis*) ſive ratione qualitatum *motricium*, quæ ita notatur (*pendulus ignis ſurgat in altum, Terraque graves pondere ſidant.*)

25. *Iisdem cauſſis*, &c.] III. Iiſdem providentiæ legibus quatuor anni tempeſtates, nimirum ver, æſtas, autumnus, & hyems ſibi invicem ſuccedunt. Ver ſuo tepore flores odoreſque emittit. Æſtas ſuo fervore meſſes ſiccat. Autumnus pomis onuſtus ſubit; tandemque Hyems ab imbribus, ſive ἀπὸ τοῦ ὕειν *pluere* dicta, pluviis agros irrigat: quæ omnia evidentiſſimè hîc proponuntur.

30. *Hæc temperies*, &c.] IV. His etiam divinæ providentiæ legibus corpora viventia primùm quidem in utero formata aluntur, deinde in auras prodeunt, tandemque peracto vitæ curſu moriuntur: quod admirabile quidem eſt generatim, ſed longè admirabilius ſpeciatim ſpectatum.

34. *Sedet interea*, &c.] V. Philoſophia docet, illas corporum viciſſitudines oriri à Deo providente. Hinc Deus ab câdem Philoſophiâ vocatur *conditor, moderator, rex, dominus, fons, origo, lex, & ſapiens arbiter:* ut ſcilicet his nominibus eam quam inſitam habe-

Nam niſi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbeis,
Quæ nunc ſtabilis continet ordo,
Diſſepta ſuo fonte fatiſcant.
Hic eſt cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queunt,
Niſi converſo rurſus amore
Refluant cauſſæ, quæ dedit eſſe.

Interpretatio.

Niſi enim Deus prohibens itiones rectas, rurſus promoveret circuitiones, ea, quæ jam cohærent ſerie firmâ, à ſuo principio avulſa perirent. Hoc eſt ſtudium commune omnibus, omnia ſtudent teneri fine boni: quoniam quæ Deus condidit, hæc non poſſunt aliter perſeverare, niſi amore iterum converſo quidam *fiat circuitus cauſarum.*

Notæ.

mus Dei ideam notionemve, ſed perturbationibus obſcuratam, & veluti ſopitam illuſtret, ſuſcitetque: hâc quippe ideâ ſeu potiùs Deo ipſo docente, tandem aliquando cognoſceremus, ſolum Deum eſſe proprie cauſam prædictorum motuum quos miramur ſive in ſideribus, ſive in elementis, ſive in aliis ejuſmodi corporibus: ſicut non minùs piè quàm doctè demonſtravit Auctor libri de inquiſitione veritatis. Hinc eadem Philoſophia nunc docet, non ſolùm quietem, ſed etiam motum corporum; imò & modos quibus corpora moventur, eſſe ab ipſo Deo providente. *Siſtit retrahens ac vaga firmat:* ecce quietem: *motu concitat ire:* ecce motum ipſum: *rectos revocans itus, flexos iterum cogat in orbes:* ecce modos motûs. Atque ne putares Deum id officij commiſiſſe *naturæ* cuidam; *formæ, qualitatibus, accidentibus* & cæteris ejuſmodi, Philoſophia addit, fore ut, niſi Deus ipſe hæc præſtaret, *quæ nunc ſtabilis continet ordo, diſſepta ſuo fonte fatiſcant.*

44. *Hic eſt cunctis communis amor.*] Amor propriè non eſt niſi mentis, huc, quò Deus ſaltem generatim impellit, propendentis: ſed propter quamdam ſimilitudinem amor dicitur etiam corporum, quatenus illa huc etiam, quò Deus impellit, ſed mente humanâ rectiùs tendunt. Quare cùm Deus non agat niſi propter ſemetipſum, hæc corpora Deus non impellit niſi ad ſe: unde eadem corpora, utpote quæ ſtudent hoc pacto *boni fine teneri*, ad Deum pariter tendunt. Sicque fit circuitus cauſarum primæ ſcilicet cauſæ & finis ultimi; quatenus omnia, quæ oriuntur à Deo tamquam à cauſâ primâ, revertuntur ad ipſum Deum tamquam ad finem ultimum: ita ut ſine illo cùm amoris tum cauſarum circuitu *quæ* Deus *dedit eſſe*, hæc *aliter durare non poſſent.*

PROSA VIII.

ARGUMENTUM.

SIc ergo, inquit Philosophia, omnis fortuna, sive hæc prospera fuerit, sive adversa, utpote quæ à Deo providente oritur, ad ipsum Deum refertur, ut sit bona, nec nisi abutentium vitio mala: sic probos prospera remunerare, adversa exercere; improbos verò adversa punire, prospera emendare debet.

JAMNE igitur vides, quid hæc omnia, quæ diximus, consequatur? Quid nam? inquam. [a] Omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. Et [b] qui, inquam, fieri potest? Attende, inquit, cùm omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tum remunerandi exercendive bonos, tum puniendi corrigendive improbos caussâ deferatur; omnis bona est, quam vel justam constat esse, vel utilem. Nimis quidem, inquam, vera ratio; &, si quam paullo antè docuisti providentiam fatumve considerem, firmis viribus nixa sententia. Sed eam, si placet, inter eas quas [1] [c] inopinabileis paullò antè posuisti, numeremus. [d] Qui? inquit. Quia [e] id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebrò, quorundam malam esse fortunam. Visne igitur, inquit, paullisper vulgi sermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis usu recessisse videamur? Ut placet, inquam.

INTERPRETATIO.

a *utramque fortunam, nempe prosperam & adversam esse bonam.* b *quomodo.* c *incredibiles.* d *quare.* e *ita homines vulgo loquuntur, & quidem sæpius.*

NOTÆ.

1. *Inopinabiles.*] *Incredibiles*, &, ut loquitur Cicero, *paradoxas*. Scilicet vulgus præcipitatione & præjudicio judicans, id putat incredibile, quod sapientibus clarâ & distinctâ cognitione judicantibus verissimum certissimumque videtur: cujus rei plura sunt exempla apud philosophos, ut de lumine, de coloribus, & cæteris ejusmodi. Sic ergo *id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebrò, quorumdam malam esse fortunam.* Quare Philosophia ipsius vulgi sermonibus utens probat, omnem fortunam esse bonam, nec nisi abutentium vitio malam aliquam esse.

Nonne

[a] Nonne igitur bonum censes esse, quod prodest? Ita est, inquam. Quæ verò aut exercet, aut corrigit, prodest. Fateor, inquam. Bona igitur. [a] Quid ni? Sed hæc eorum est, qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel à vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid verò jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis, num vulgus malam esse decernit? Nequaquam: verùm ubi est, ita quoque esse optimam censet. Quid reliqua, quæ, cùm sit aspera, justo supplicio malos coërcet, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari possunt, judicat esse miserrimam. Vide igitur ne opinionem populi sequentes quiddam valde [b] inopinabile [c] confecerimus? Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ concessa sunt, [d] evenit eorum quidem, qui vel sunt in possessione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem, quæcumque sit, bonam; in improbitate verò manentibus, omnem pessimam esse fortunam. Hoc, inquam, verum est, tametsi nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir sapiens molestè ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi verò confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa, materia est. Ex quo etiam [e] virtus vocatur, quòd suis viribus nitens non superetur adversis. Neque enim vos in provectu positi virtutis, [g] diffluere deliciis, & [h] emarcescere voluptate venistis, prœlium cum omni fortunâ nimis acre [i] conseritis, ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat: firmis [k] medium vitibus occupate. Quidquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemtum felicitatis, non habet præmium laboris.

Interpretatio.

a *quare non?* b *incredibile.* c *intulerimus* d *consequitur.* e *virtus à viribus est appellata.* f *progressu.* g *abundare.* h *putrescere.* i *committitis.* k *mediocritatem*, in quâ virtus versatur, *tenete.*

Notæ.

2. *Nonne igitur bonum,* &c.] I. Philosophia probat vulgo omnem fortunam esse bonam argumento, quod vocant *ad hominem.* Cùm utile, quoddam sit genus boni, etiam vulgo, cui familiare est, bonum aliud honestum, aliud jucundum, aliud utile censeri, idcirco quicquid utile est, illud, etiam vulgo, bonum habeatur necesse est. Atqui fortuna utraque utilis est, quippe quæ aut exercet aut corrigit. Nimirum fortuna omnis vel proborum est vel improborum; quæ rursus vel adversa solet haberi vel prospera. 1. Si hæc fortuna adversa fuerit proborum, eorum videlicet qui virtutem colunt, hæc iisdem prodest, aut ad ipsos absolvendos à peccatis præteritis, aut ad ipsos à futuris servandos, aut ad eosdem ad virtutem majorem promovendos. 2. Si eadem fortuna prospera, fuerit eorumdem proborum; hæc vulgi etiam opinione optima est, non solùm quia merces est virtutis præteritæ, sed etiam quia ejusdem virtutis futuræ materia est. 3. Si fortuna adversa fuerit improborum, hæc

3 In veſtrâ enim ſitum manu, qualem vobis fortunam formare malitis. Omnis enim, quæ videtur aſpera, niſi aut exercet, aut corrigit, punit.

Notæ.

juſtum eſt vitiorum ſupplicium præteritorum, & futurorum frænum, 4. Si fortuna proſpera fuerit ipſorum improborum, hæc non niſi illorum vitio mala eſt: nam

3. *In veſtra ſitum manu*, &c.] II. Philoſophia oſtendit, fortunam nullam eſſe malam niſi abutentium vitio: quia quæ bona, ſunt extra hominis voluntatem, hæc pro bonâ aut malâ ejuſdem hominis voluntate, bona cenſeri poſſunt aut mala. Voluntas quippe in moribus præcipuè ſpectatur. Atqui fortuna ſive proſpera ſive adverſa, ut patet ex dictis, bonum eſt extra hominis voluntatem exiſtens. Hæc igitur fortuna ita bona, ut niſi abutentium malâ voluntate, aut vitio numquam ſit mala: quare cùm improbi, quatenus *in ſuâ improbitate perſeverant*, ſuâ ſemper abutantur proſperâ fortunâ, ideirco Philoſophia concludit *omnem improborum* fortunam *eſſe peſſimam*: proborum verò ſemper bonam: quia *omnis fortuna, quæ probis videtur aſpera, hos, niſi exercet, aut corrigit, punit:* neque hi etiam probi, ad æternam felicitatem niſi fortunâ, quæ iiſdem videtur aſpera, perveniunt: ſiquidem

METRUM VII.

QUOD dicitur Sapphicum. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet coreum, spondeum, dactylum, & duos coreos habet. Clauditur tamen hoc carmen versu Adonio, qui Dactylo & spondeo constat, quique post tertium quemque versum Sapphicum, poni solet.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA probat exemplis Agamemnonis, Ulyssis, & Herculis, homines optatis non frui, nisi post exantlatos multos labores.

BELLA bis quinis operatus annis
Ultor Atreides, Phrygiæ ruinis
Fratris amissos thalamos piavit.
Ille dum Graiæ dare vela classi
Optat, & ventos redimit cruore,
Exuit patrem, miserumque tristis
Fœderat gnatæ jugulum sacerdos.

INTERPRETATIO.

Agamemnon Atrei filius, postquam militavit in Trojanos *decem annis, vastatâ Trojâ ulciscendo piavit uxorem* sui *fratris* Menelai *raptam* à Paride: sed antea *idem* Agamemnon *volens dare vela navibus Græcis redimensque ventos* (qui ipsi negabantur propter cervum Dianæ ab ipso occisum) *sanguine* effuso, *deposuit pietatem paternam, & ipse sacerdotis officio functus, jugulavit mœstus* Iphigeniam suam *miseram filiam.*

NOTÆ.

1. *Bella bis quinis*, &c.] I. Philosophia probat exemplo Agamemnonis, hominem non frui optatis, nisi post susceptos toleratosque multos labores. Nimirum Paris, Priami regis Trojanorum filius, instructâ classe in Græciam profectus ad Menelaum Spartæ regem pervenit, Helenamque ejus uxorem rapuit: quod iniquè ferens Agamemnon Atrei filius & prædicti Menelai frater, convocatis Græciæ principibus transfretavit in Phrygiam, Trojam obsedit, eamque post decennale bellum dolo captam, ferro & igne populatus est. Sed idem Agamemnon Trojam obsessurus, cùm ad Aulidem Bœotiæ portum venisset, ibique suum exercitum recensceret, Dianæ cervum ignarus occidit: quamobrem Diana irata, immissâ pestilentiâ, ventos suppressit. Consuluerunt oraculum, à quo responsum est, non antè pacificatos fore deos, quàm

Flevit amissos Ithacus sodaleis,
Quos ferus, vasto recubans in antro,
Mersit immani Polyphemus alvo.
Sed tamen, cæco furibundus ore,
Gaudium mæstis lacrymis rependit.
Herculem duri celebrant labores;
Ille Centauros domuit superbos,

Interpretatio.

Ulysses *rex Ithacæ doluit socios perditos, quos Polyphemus crudelis, incolens cavernam magnam, demisit in* suum *ventrem ingentem* : *attamen hic* Polyphemus, *vultu excæcato furiosus, restituit lætitiam* pro *fletibus tristibus* eidem Ulyssi. *Labores molesti commendant Herculem; hic vicit Centauros arrogantes,*

Notæ.

Iphigenia Agamemnonis ipsius filia immolata fuisset. Obsequitur pater, ipsiusque sacerdotis officio functus, filiam jugulavit: sicque post multas calamitates multosque labores tandem aliquando ausis potitus est. Virgil Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Trojâ cupiere relictâ
Moliri: & longo fessi discedere bello,
Fecissentque utinam! Sæpe illos aspera ponti
Intercluserat hyems, & terruit Auster euntes.
Præcipuè, cùm jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi.
Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phœbi
Mittimus; isque adytis hæc tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos, & virgine cæsâ
Quum primùm Iliacas Danai venistis ad oras, &c.

8. *Flevit amissos Ithacus sodaleis.*] II. Eadem Philosophia probat exemplo Ulyssis, hominem non antè perfundi lætitiâ, quàm tristitiâ affectus fuerit. Scilicet Ulysses rex Ithacæ & Dulichij insularum, de quo jam locuti sumus metro 3. hujus libri, inter alios suos casus in Siciliam delatus est, & antrum cujusdam Cyclopis unà cum sociis suis ingressus. Cyclops ille Polyphemus dictus, ferebatur Neptuni filius, ingenti corpore præditus, sed uno duntaxat oculo, quem in fronte habebat. Devoraverat jam quosdam ex comitibus Ulyssis, reliquos eodem mortis genere peremptorus, cùm Ulysses sibi non minùs quàm superstitibus sociis metuens, Polyphemum inebriavit altoque sopore obrutum clavâ, aut adusto stipite, excæcavit; tum socios & semetipsum sub arietum villis implicuit, tandemque omnes unà cum grege ex antro egressi tantam habuerunt lætitiam, quantam tristitiam ex morte sociorum, & suo periculo conceperant.

13. *Herculem duri celebrant labores.*] III. Philosophia exemplo Herculis, probat non comparari cœlum nisi post superatos plures terræ labores. Herculis quippe Jovis, & Alcmenæ filius, Junoni propterea sic invisus fuit, ut novis periculis semper, agente eâdem Junone, fuerit objectus. Ut ab aliis, sic a Philosophiâ nunc referuntur duodecim Herculis labores, sed alio & genere & ordine.

14. *Ille Centauros*, &c.] Primus Herculis labor. Centauri Thessaliæ populi secus Pelion montem habitantes, qui quòd primi equos domare, & ex illis pugnare cæperint, ab aliis gentibus ceu monstra, quæ partim homines partim equi forent, cogitabantur: unde etiam *hippocentauri* dicti sunt, & propterea nunc vocantur *superbi*. Hos autem id-

15. Abſtulit ſævo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo lævam gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catenâ.
20. Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſævis dominum quadrigis.

Interpretatio.

abſtraxit pellem à *leone crudeli*, *transfodit aves* Stymphalides *telis inevitabilibus: abſtulit poma ſerpenti vigili, gerens manu metallum aureum. Duxit Cerberum* tricipitem *tribus vinculis. Perhibetur victor præbuiſſe Diomedem crudelem devorandum* ſuis *equis crudelibus.* Victore eodem Hercule

Notæ.

circo agreſſus occidit Hercules, quòd iidem ad antrum Pholi, qui Herculem ſuſceperat hoſpitio, quaſi injuriam illaturi accurriſſent.

15. *Abſtulit ſævo ſpolium leoni*] Secundus Herculis labor. In ſylvâ Nemæâ leo erat magnitudinis inuſitatæ, neque ferro, neque ære penetrabilis: unde hunc de cœlo lapſum dicebant: eundem perſecutus Hercules ſolâ manuum vi interfecit, interfectique pelle telis imperviâ veſtitus, quoad vixit, inceſſit.

16. *Fixit & certis volucres ſagittis.*] Tertius Herculis labor. Aves à Stymphalo urbe, monte, aut lacu dictæ Stymphalides, tantæ magnitudinis ferebantur, ut radios Solis obumbrarent, tantæque rapacitatis, ut totam Arcadiam devaſtarent. Has Hercules, ut ait Diodorus Siculus l. 4. conſtructo æneo crepitaculo & ingente per id ſonitu excitato abegit; aut potiùs, ut Catullus ſuis verſibus exponit, ſagittis ſuis confixit. De his avibus Lucretius l. 5.

——— *Vnciſque timenda*
Vnguibus Arcadiæ volucres Stymphâla colentes.

17. *Poma cernenti rapuit draconi*, &c.] Quartus Herculis labor. Heſperides filiæ Heſperi, qui frater Atlantis fuit; videlicet Ægle, Arethuſa, & Heſperethuſa, ad Lixum Mauritaniæ oppidum feruntur hortos incoluiſſe aureis arboribus pretioſos, & à vigili draconе cuſtoditos. Sed draconem interfecit Hercules, fructuſque ablatos ad vitricum Euriſtheum detulit. Ex illo Heſperidum horto Venus fertur accepiſſe mala aurea, quibus diſperſis Hippomenes Atalantam curſu ſuperavit. *Lævam gravior:* intellige hanc particulam, *ſecundùm:* ſicut Virgilio dicitur 1. Æn. v. 593. *os humeroſque Deo ſimilis.*

19. *Cerberum traxit triplici catenâ.*] Quintus Herculis labor. Pirithoüs Ixionis filius, mortuâ Hippodame uxore, convenit cum Theſeo, nullam ut uxorem niſi ex Jove natam ducerent. Hinc Theſeus Helenam rapuit: Pirithoüs verò meditatus Proſerpinam Plutonis conjugem rapere, comitantibus Theſeo & Hercule, ad inferos deſcendit. Verùm Pirithoüs primo impetu à Cerbero interfectus eſt, cui cùm Theſeus opem ferre conaretur, vivus in Diris poteſtatem pervenit, & ab eo vinctus, donec Hercules Cerberum tricipitem triplici catenâ vinctum teneret. De Cerbero diximus Metro 12. lib. 3.

20. *Victor immitem*, &c.] Sextus Herculis Labor. Diomedes rex Thraciæ *ſic parcus hordei fuit*, inquit Apuleius l. 7. met. *ut edacium jumentorum famem corporum humanorum largitione ſedaret:* unde Ovid.

Non tibi ſuccurrit crudi Diomedis imago,
Efferus humanâ qui dape pavit equos?

Sed tyrannum hunc Hercules iiſdem equis devorandum objecit.

Hydra combuſto periit veneno,
Fronte turpatus Acheloüs amnis,
Ora demerſit pudibunda ripis.
Stravit Antæum Libycis arenis,
Cacus Evandri ſatiavit iras,
Quoſque preſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notavit.
Ultimus cælum labor irreflexo
Suſtulit collo, pretiumque rurſus
Ultimi cælum meruit laboris.

Interpretatio.

ſerpens multorum capitum occubuit, ejus veneno extincto flammis, Acheloüs fluvius, infamatus facie propter cornu avulſum *involvit vultum pudendum* ſuis *litoribus. Idem Hercules interfecit Antæum in agris Libyæ, Cacus* ab eodem Hercule occiſus *compeſcuit iras Evandri* ſui *adverſarij. Aper maculavit* ſuâ *ſpumâ humeros* Herculis, *quos cælum ſublime erat preſſurum. Ultimus* tandem *labor* Herculis in hôc verſatur, quòd idem *portaverit cælum collo immoto: unde iterum meruit cælum, veluti mercedem ultimi* præſertim ſui *laboris.*

Notæ.

22. *Hydra combuſto periit veneno.*] Septimus Herculis labor. Hydra ſerpens non ſolùm in terrâ vivax, verùm etiam in aquis: unde illi nomen ab ὕδωρ *aqua*, in Lerna palude inter Mycenas & Argos habitabat: quare dicitur Lernæa peſtis. Septem aut, ut aliis placet, quinquaginta habebat capita, quorum ſi quædam abſciſſa fuerant, alia duplicato numero renaſcebantur. Hercules autem, admoto ad ſingula vulnera igne, beſtiam tandem interfecit.

23. *Fronte turpatus Acheloïs amnis.*] Octavus Herculis labor. Acheloüs filius Oceani & Tethyos cum Hercule pugnavit pro Dejanirâ filiâ Oenei regis Calidoniæ: ſed Acheloüs viribus impar ſe vertit primùm quidem in ſerpentem, deinde in taurum, cui Hercules amputavit cornu, quod Copiæ comiti fortunæ datum eſt: unde Acheloüs uno turpis cornu ſeſe occultavit in fluvio cognomine. Non opus eſt, me monere hîc *turpatus* ultimam producere propter vim *cæſuræ:* cujus rei infinita ſunt exempla apud Poëtas.

25. *Stravit Antæum Libycis arenis.*] Nonus Herculis labor. Antæus Neptuni ex terrâ filius tanto corpore præditus, ut in quadraginta cubitos excreverit. Hic cum Hercule congreſſus, quoties membra deficiebant, toties tactâ terrâ recreabatur, quod animadvertens Hercules, eumdem in aëre preſſum interfecit.

26. *Cacus Evandri ſatiavit iras.*] Decimus Herculis labor. Cacus Vulcani filius, qui Latium undique latrociniis ſuis infeſtabat, ne ipſi quidem Herculi pepercit: hujus quippe boves noctu caudâ verſiſque propterea veſtigiis in antrum ſuum traxit: ſed boum mugitu admonitus Hercules, receptis bobus, Cacum extinxit, ultus injuriam Evandri, cujus Cacus hoſpes fuerat, aut ut alij volunt, ſervus.

28. *Setiger ſpumis humeros notavit.*] Undecimus Herculis labor. Aper Erymanthius in Arcadiâ, quòd hic immenſæ molis erat, regionem undique vaſtabat: hunc Hercules adduxit ad Euryſtheum: ſed quia tunc aper ille ab Hercule non fuerit interfectus, idcirco nunc dicitur duntaxat *humeros* Herculeos *ſpumis notaſſe*, quos humeros *preſſurus erat altus orbis:* quoniam Hercules fertur ſuis humeris cœlum portaſſe: unde

29. *Ultimus cælum labor irreflexo.*] Duodecimus Herculis labor. Atlas rex Mauritaniæ cælum humeris ſuſtinuiſſe

Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

Interpretatio.

Ergo agite, generosi homines: *quandoquidem magnum exemplum vobis monstrat iter sublime: quare desidiosi ostenditis dorsum fugiendo? terra victa dat cælum.*

Notæ.

fertur, quem ut tanto onere liberaret Hercules, hic suos humeros cælo supposuit, quo ultimo præsertim labore meruit cælum, & in Deorum collegium translatus, Martis, ut quidam putant, stella.

Porrò omnium istorum Herculis laborum descriptiones ita frequentes sunt apud Poëtas, ut nullius Poëtæ hâc de re conscripta carmina referenda esse putaverimus. Sed omittere hîc non debemus, quod doctissimus Huetius in aureo suo Demonstrationis Evangelicæ libro de Hercule nuper edidit, nempe Propos. 4. de lib. Josue n. 13. " Per„ vulgata, inquit, hæc est doctorum „ hominum sententia, plures fuisse „ Hercules, & gesta omnium à Græcis „ fuisse in unum Thebanum collata, „ seu potiùs fortibus quibusque viris „ Herculis nomen fuisse impositum. „ Tres statuit Diodorus; Ægyptium, „ Creticum, & Thebanum. Tres Ar„ rianus lib. 2. de expedit. Alexandri; „ Ægyptium, Tyrium, & Græcum; „ quibus Indium præterea addit in In„ dicis ex Megasthene. Herculem alij „ antiquissimum arbitrantur Phœni„ cium, secundum Ægyptium, postre„ mum ac recentiorem Thebanum. „ Quidam Ægyptios duos agnoscunt, „ Herodotus duos Græcos, Deum alte„ rum, alterum Heroem; Cicero sex; „ duodecim alij; quidam etiam longè „ plures. Ego omnino unicum, eumque Josuam fuisse statuo; nam quæ " tribuuntur aliis, ad Josuam omnia " commodè referri posse vides. "

32. *Vbi.*] Non locus hîc significatur: aliàs dicendum fuisset *quò ducit:* sed potiùs causa cur fortibus viris sit eundum, quemadmodum Cicero dixit: *ubi semel quis pejeraverit, ei credi postea non oportet.*

33. *Ducit exempli via.*] Agamemnonis, Ulyssis, & Herculis, quorum laboribus docemur, vitij quidem facile iter, sed amarum finem; virtutis verò difficilem viam, sed dulcem exitum. Seneca in Hercule Oetæo v. 1983.

Nunquam stygias fertur ad umbras
Inclyta virtus: vivite fortes,
Nec Lethæos æva per amnes
Vos fata trahent: sed cùm summas
Exiget horas consumpta dies
Iter ad superos gloria pandet.

34. *Terga nudatis.*] Similitudine desumptâ à militibus, quibus turpe est propositis magnis præmiis, & ducibus generosis præeuntibus, terga vertere in prælio, significatur turpe pariter menti humanæ, ipsam propositâ vitâ æternâ, plurimusque sanctis viris exemplum monstrantibus, averti à Deo & ad res cæteras converti: hinc additur: *superata tellus sidera donat,* quasi dicatur: quæ mens inconcussa corpus vicerit, hæc Deo æternùm adhærebit. Matth. 11. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

ANICII MANLII SEVERINI BOËTII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ LIBER QUINTUS.

PROSA I.

ARGUMENTUM.

QUOD omnia providenti nihil possit esse inopinatum, quodque casus eventum sit inopinatum, propterea Boëtius objicit fore ut positâ divinâ providentiâ nullus esset casus: sed huic respondet Philosophia, quæstionem de casu ita esse de nomine, ut, pro diverso nominis usu, casus negari possit & asseri.

DIXERAT [a], orationisque cursum [1] ad alia quædam tractanda atque expedienda vertebat. Tum ego, Recta quidem, inquam, exhortatio, tuâque prorsus auctoritate dignissima. Sed quod tu dudum de providentiâ quæstionem pluribus implicitam esse dixisti, re [b] exper-
5. rior. Quæro enim an esse aliquid omnino, & quidnam esse casum arbitrere.

INTERPRETATIO.

a Philosophia. b *reipsa.*

NOTÆ.

1. *Ad alia quædam tractanda.*] Quæ nim jam dicenda sunt de *casu*, hæc non pertinent ad præsens institutum, nisi instar cujusdam appendicis accessionis-ve, & sicut loquuntur, *per accidens* Quocirca statim dicet Philosophia, *hæc, etsi perutilia cognitu, tamen à propositi sui tramite paullisper aversa esse.*

Tum

Tum illa, Festino, inquit, debitum promissionis absolvere, viamque tibi, qua [a] patriam reveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen [b] à propositi nostri tramite paullisper aversa sunt: verendumque est, ne [c] deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nam quietis mihi loco fuerit ea, quibus maximè delector, agnoscere. Simul cùm [3 d] omne disputationis tuæ latus indubitatâ fide constiterit, nihil de sequentibus [e] ambigatur. Tum illa, [f] Morem, inquit, geram tibi; simulque sic [g] exorsa est. [4 h] Si quidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullâque causarum connexione productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, & [i] præter subjectæ rei significationem inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim, coërcente in ordinem cuncta Deo, locus esse ullus temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo exsistere, vera sententia est; cui nemo umquam veterum [k] refragatus est: quamquam id illi non de [l] operante principio, sed de materiali subjecto, hoc est, de natura omnium rationum, quasi quoddam jecerint fundamentum. At si nullis ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videbitur. Quòd si hoc fieri nequit, nec casum quidem hujusmodi esse possibile est, qualem paulò antè definivimus. Quid igitur, inquam, nihilne est, quod vel casus, vel fortuitum jure appellari queat? An est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula ista conveniant? Aristoteles [m] meus id, inquit, in Physicis, [n] & brevi, & veri propinquâ ratione definivit. Quonam, in-

Interpretatio.

a *in patriam reducaris.* b *ab instituto nostro aliquatenus aliena.* c *extraneis quæstionibus.* d *omnis circunspectio tua quæstionis.* e *dubitetur.* f *obsequar.* g *incæpit.* h *Quod si.* i *quæ nullam rem subjectam significet.* k *contradixit.* l *non de causa efficiente, sed de materiâ tantum sive de re quæ modificetur: quasi dixerint modum sive rationem non esse nihili.* m Philosophus. n 2. *lib. cap.* 5.

Notæ.

2. *Patriam reveharis.*] *Usurpatum ab auctoribus*, inquit Servius, ut in quæstione *quò vel addant vel detrahant propositionem.* Sic Virgil. 1. Æn. v. 6.

Italiam fato profugus Lavinaque venit
Litora.

3. *Omne disputationis latus.*] Ut antecedentia, comitantia, consequentia: vulgo dicimus *facies* quæstionis: *les choses que nous considerons*, dit l'Auteur du Livre de la Recherche de la Verité, *ne nous paroissent jamais entierement evidentes, que lorsque l'entendement en a examiné tous les côtez & tous les rapports.*

4. *Si quidem aliquis eventum*, &c.] Deinceps Philosophia varios usus exponit hujus nominis, *casus*, docetque quo modo *casus* rejici debeat & admitti. Scilicet *casus* dicitur à *cadere* eâ notione, quâ *cadere* idem est, quod *evenire*: quamobrem *casus* generatim nihil est aliud quàm eventus. Verùm eventus ille duobus modis dici potest: primùm quidem nullâ; deinde aliquâ causarum connexione productus. Si *casus* dicatur *eventum temerario motu, nullaque causarum connexione productum*; certè *casus* nihil est, præter *inanem vocem*: cùm enim nihilum non possit esse ullius rei causa, eventum omne aliquam habeat causam,

quam, modo ? Quoties, ait, aliquid cujuſpiam rei gratiâ geritur, aliudque quibuſdam de cauſſis, quàm, quod intendebatur, obtingit, caſus vocatur : ut ſi quis colendi agri causâ fodiens humum, defoſſi auri pondus inveniat. Hoc igitur fortuitò quidem creditur accidiſſe : verùm non de nihilo eſt. Nam proprias cauſas habet : quarum improviſus, inopinatuſque concurſus caſum videtur operatus. Nam niſi cultor agri humum foderet, niſi eò loci pecuniam ſuam depoſitor obruiſſet, aurum non eſſet inventum. Hæ ſunt igitur fortuiti cauſſæ [a] compendij, quod ex obviis ſibi & confluentibus cauſſis, non exgerentis intentione provenit. Neque enim, vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur, intendit : ſed utì dixi, quo ille obruit, hunc fodiſſe [b] convenit, atque concurrit. Licet igitur definire caſum eſſe inopinatum, ex confluentibus cauſis, in his, quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere verò atque confluere cauſas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte deſcendens, cuncta ſuis locis, temporibuſque diſponit.

Interpretatio.

a *quæſtûs ſive utilitatis.* b *contingit.*

Notæ.

ſaltem exteriorem, neceſſe eſt. Si verò *caſus* dicatur eventum aliquâ cauſarum connexione productum, ſed præter notionem voluntatemque agentis ; diſtinguendum eſt. Vel enim cauſa hæc, præter cujus notionem voluntatemque eventum dicitur fieri, eſt prima, nimirum Deus ; vel eſt ſecunda, nempe homo. Si cauſa hæc fuerit prima, nullus omnino *caſus* eſt : quandoquidem nullum eventum producitur præter notionem voluntatemque Dei : cùm *concurrere ac confluere cauſas*, ut nunc dicitur, *faciat ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte deſcendens, cuncta ſuis locis temporibuſque diſponit.* At ſi prædicta cauſa fuerit ſecunda, *caſus* poteſt admitti : quia ſæpe eventum producitur præter notionem & voluntatem hominis : ut *ſi quis colendi agri causâ fodiens humum, defoſſi auri pondus inveniat:* quamquam enim cauſa aliqua fuerit, quæ aurum obruerit, quamquam eriam aliqua cauſa ſit, quæ exercendo terram aurum derexerit, quia tamen aurum præter notionem voluntatemque agricolæ invenitur ab ipſo agricolâ, idcirco eventum illud *caſus* appellatur : ex quo conficitur hæc casûs definitio ; *inopinatum ex confluentibus cauſis, in his quæ ob aliquid geruntur, eventum.* Quare cùm beſtiæ, plantæ, & corpora inanimata non habeant propriè notionem voluntatemque, præter quas eventum producatur, ideo his nullus eſt *caſus.*

METRUM I.

QUOD vocatur elegia. Elegia autem eſt carmen conſtans ex duplici genere verſuum alternorum, quorum prior hexameter, poſterior pentameter, ſicut dictum eſt in 1. Met. lib. 1.

ARGUMENTUM.

SICUT, inquit Philoſophia, fortuitus eſſe poteſt navium conſtanti duorum fluminum curſu abreptarum occurſus, ita caſus conſtantibus divinæ providentiæ legibus regitur.

RUPIS Achæmeniæ ſcopulis, ubi verſa ſequentum
Pectoribus figit ſpicula pugna fugax,

INTERPRETATIO.

Quemadmodum Tigris & Euphrates profluunt, veluti ex eâdem origine, *ex faxis montis Perſici, ubi Parthus dimicans fugiendo infigit ſagittas converſas cordibus inſequentium,*

NOTÆ.

1. *Rupis Achæmeniæ ſcopulis.*] *Ex monte Perſico.* Achæmenia enim Perſis eſt, aut ſaltem ipſius Perſidis pars ſic dicta ab Achæmene, qui, apud Herodotum l. hiſt. 4. primus Perſarum rex, à quo omnes reges uſque ad Darium deſcenderunt. Hinc Horatius l. 2. Carm. od. 12. *Num tu quæ tenuit dives Achamenes*, id eſt Perſarum rex, & lib. 3. od. 1. *Achameniumque coſtum*, hoc eſt unguentum Perſicum. Achæmenia autem hîc quibuſdam eſt Armenia, mons verò ille eſt mons Taurus: quòd *Salluſtius, auctor certiſſimus*, ut legitur in fragmentis hiſtoriæ ejuſdem Salluſtij, *aſſerit Tigrim & Euphratem uno fonte manare in Armeniâ, qui per diverſa euntes longiùs dividantur, ſpatio medio relicto multorum millium; quæ tamen terra, quæ ab ipſis ambitur, Meſopotamia dicitur.*

1. *Vbi verſa ſequentum*, &c.] Hîc agitur de Parthis, iis ſcilicet populis, qui è Scythis oriundi ad eas uſque Aſiæ regiones, quæ Tigri & Euphrate fluminibus alluuntur, ſuum protulerunt impetium. Hi autem populi erant formidoloſi ſuis præſertim ſagittis, quas inter fugiendum in inſequentes ita retorquebant, ut in verſa hoſtium pectora has vibrarent: tum verſis ſubito equis pugnam inſtaurarent: unde Virgil. 3. Georg. v. 31.

Fidentemque fugâ Parthum, verſiſque ſagittis.

Tigris & Euphrates uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis.
Si coëant, cursumque iterum revocentur in unum,
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Conveniant puppes, & vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos:
Quos tamen ipsa vagos terræ declivia casus,
Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.

Interpretatio.

statimque duo illa flumina separantur suis *aquis divisis. Si conveniant & rursum redigantur in unum cursum, tum quod aqua utriusque fluvij defert, illud coibit,* quare *naves truncique abrepti fluvio* coïbunt *& aquæ permistæ confundent* suos *fluctus fortuitos, quos tamen incertos eventus ipsa terra declivis, & series fugax fluminis labentis moderatur:*

Notæ.

3. *Tigris & Euphrates.*] Tigris à celeritate sic dictus propter sagittam persicâ linguâ cognominem, flumen est, quod oritur in Armeniâ, si non ex eodem fonte, quemadmodum ait prædictus Sallustius, saltem ex eodem monte, ex quo Euphrates: tum fluctibus Mesopotamiam alluentibus influit in Euphratem, cum quo in sinum Persicum influit. De hôc fluvio loquitur Virg. 1. Eclo. v. 62.

Ante pererratis amborum finibus exsul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.

Euphrates verò sic vocatus propter lætitiam quam incolis affert suâ innundatione agros fœcundans, est aliud flumen, quod ex prædictis Armeniæ montibus pariter oritur. Mesopotamiam, ut Nilus Ægyptum, exundans fœcundat, & adjunctis Tigris fluctibus in Persicum sinum labitur. De hôc locutus Virgilius, ut significaret bellum Parthorum, quorum terminus erat Euphrates 1. Georg. v. 509.

Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum.

Nec possum omittere quod Q. Curtius l. 5. dicit de utroque hôc flumine: *Isti amnes*, inquit, *ex Armenia montibus profluunt, & magno deinde aquarum divortio iter, quod capere, percurrunt, duo millia & quingenta stadia emensi sunt, qui amplissimum intervallum circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cum Media & Gordianorum terras secare caperunt, paullatim in arctius coëunt: & quò longius manant, hoc angustius inter se spatium terræ relinquunt. Vicini maximè sunt, quos incolæ Mesopotamiam vocant. Mediam namque ab utroque latere concludunt. Eadem per Babyloniorum fines in Rubrum mare prorumpunt.*

6. *Vnda vadi.*] Vadum dicunt aquam, quæ litoribus non ita dissitis, pede, aut equo, aut saltem cymbâ facilius, quàm mare transiri potest: unde à *vadendo*, vel à Græco βάθος, *locus per quem vaditur*, vadum putant oriri. Gallicè dicimus *le gué*, *passer à gué*: inferiores Normani dicunt, *le grand & le petit vé*. Alternum ergo illud vadum sive flumen, utpote quod ipsis naturæ legibus fluit, tam noto tamque certo cursu fertur, ut ab ipsis hominibus prævideri & intendi possit: cùm tamen puppes, trunci, & cætera ejusmodi corpora, quæ ejusmodi aquis circunfusa vehuntur, fortuito sive inopinato eventu conveniant.

9. *Terra declivia.*] Intelligi possunt *loca*. Hæc est autem lex corporis moti divinitus constituta, ut corpus motum, quà minùs resistitur, pergat: sed loca declivia minùs resistunt.

Sic, quæ permiſſis fluitare videtur habenis,
Fors, patitur frenos, ipſaque lege meat.

Interpretatio.

Similiter caſus, qui videtur contingere nullo duce & veluti *laxatis habenis, regitur* ceu *paſſus frenos, idemque accidit imperio* Dei providentis.

Notæ.

11. *Permiſſis habenis.*] Similitudo ſumitur ab equis, qui, laxatis habenis, huc illucque temere currunt.

12. *Fors.*] Id eſt *caſus:* causâ pro effecto ſumptâ: antiquis enim fors dicitur cauſa, quæ temere fert aliquid: unde Virgil. 2. Æn. v. 94.

——— *Et me fors ſi qua tuliſſet.*

12. *Patitur frenos.*] Continuatur ſimilitudo equorum, qui frænis reguntur: Virg. 3. Georg. v. 182.

Primus equi labor eſt animos atque arma videre.
Bellantum, lituoſque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonantes.

Hinc quidquid regitur, id vulgo dicitur frænos pati; quemadmodum ab eodem Virgilio Æneid. 11. v. 567.

Vrbem hodie cauſam belli, regna ipſa Latini,
Ni frænum accipere & victi parere fatentur
Eruam & æqua ſolo fumantia culmina ponam.

12. *Ipſaque lege meat.*] Divinâ ſcilicet providentiâ, quæ ut jam dictum eſt, *attingit à fine ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter.*

PROSA II.

ARGUMENTUM.

DUBITANTEM Boëtium, an propter prædicta, neganda sit mentis humanæ libertas, docet Philosophia suam esse cuilibet menti libertatem, variaque hujus genera exponit.

ANIMADVERTO, inquam, idque utì tu dicis ita esse consentio. Sed [1] in hac cohærentium sibi serie causarum, estne ulla nostri arbitrij libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? Est [a], inquit.

INTERPRETATIO.

a nostri arbitrij libertas.

NOTÆ.

1. *In hâc cohærentium sibi serie causarum*, &c.] Boëtius videtur induere personam eorum, qui humanam libertatem conciliare non potuerunt cum divinâ providentiâ, arbitrati alterum ex his duobus esse necessarium, aut Deum non providere futura, aut hominis nullam esse libertatem: sic Cicero, & plures alij veteres. Verùm cùm homo quilibet suæ sit libertatis conscius, magìs quàm divinæ providentiæ, Cicero, & quidam illi veteres, positâ humanâ libertate, negaverunt divinam providentiam: Cicero, inquit, S. Aug. l. 5. de civit. D. cap. 9. *ut vir magnus & doctus & vitæ humanæ plurimùm ac peritissimè consulens, ex his duobus elegit liberum voluntatis arbitrium. Quod ut confirmaretur, negavit præscientiam futurorum: atque ita dum vult facere liberos, facit sacrilegos. Religiosus autem animus utrumque eligit, utrumque confitetur, & fide pietatis utrumque confirmat.* Ut igitur ea quæ à Philosophiâ deinceps proponentur de hâc materiâ, clariùs intelligantur, propositâ ipsius libertatis definitione, eamdem, Philosophiâ duce, libertatem propugnabimus, variaque hujus genera declarabimus.

I. Libertas generatim definiri potest *mens, quæ cognitione duce semetipsam, volendo, agere potest.*

Dicitur 1. *mens*: quia libertas quidam est mentis modus: modus autem mentis, utpote qui, instar cæterorum modorum, suâ seorsum ideâ cogitari nequit, cognosci non potest, nisi factâ mentione mentis: sic figuram, quietem, & motum non cognoscimus, nisi factâ mentione corporis: *modi*, inquiunt Philosophi, *melius in concreto noscuntur quàm in abstracto.*

Dicitur 2. *quæ semetipsam agere potest*, sive ut nonnulli loquuntur *movere* ac *determinare*: optimè enim à Græcis, nominibus ab intelligentiâ experientiaque communi derivatis, mens libera vocatur αὐτοκίνητος *movens seipsam*, & αὐτο-

» Neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrij. Nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet judicium, quo quodque discernat. Per se igitur fugienda, optandave dignoscit. Quod

NOTÆ.

κρατὼς *sibi ipsi imperans* : Hâc libertatis notione usus est S. Augustinus cùm alibi, tum præsertim initio tertij libri de libero arbitrio, ubi agit, ut hîc agitur, de concordiâ liberi arbitrij cum divinâ providentiâ : *motus*, inquit, *quo huc atque illuc voluntas convertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostrâ positus potestate, neque laudandus cùm ad superiora, neque culpandus homo esset, cùm ad inferiora detorquet quasi quemdam cardinem voluntatis : neque omnino monendus esset ut istis neglectis æterna vellet adipisci, atque ut malè nollet vivere, vellet autem bene.*

Dicitur 3. *volendo :* nam, ut ait S. Aug. l. 2. retract. c. 1. *non dicimus esse in potestate nostrâ, nisi quod cùm volumus, fit, ubi prius & maximè est ipsum velle* Propterea omnes Philosophi docent, sedem libertatis esse voluntatem: unde duplex agnoscunt genus actûs liberi : alterum vocant *elicitum*, qui est *ipsum velle:* alterum dicunt *imperatum*, qui est obsequium corporis ad nutum mentis.

Dicitur 4. *duce cognitione:* quia, quemadmodum aiunt iidem Philosophi, *voluntas non fertur in incognitum : ignoti nulla cupido.*

Ut autem mens generali hac libertate prædita seipsam agat moveatque, non est necesse ut veluti media & indifferens constituatur inter duo contraria, vel etiam contradicentia : quandoquidem Theologi docent, hanc generalem libertatem reperiri, etiam ubi nulla est ejusmodi *indifferentia:* siquidem S. Thomas q. 10. de potentia, art. 2. ad 5. post S. Augustinum docet, & Deum liberè amare seipsum, & Spiritum Sanctum à Patre Filioque, quamvis non *possibiliter*, liberè tamen procedere : nemo autem dixerit aut Deum ad seipsum amandum, aut Patrem Filiumque ad producendum Spiritum Sanctum esse indifferentem. Quinetiam idem S. Thomas in 3. Sent. dist. 18. q. 1. art. 2. ad 5. videtur hanc libertatem in Christo Domino agnoscere : *etiamsi* liberum Christi arbitrium, inquit, *esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis sive meriti, quia in illud non coactè, sed sponte tendit, atque ita est actûs sui dominus.* Ex quibus sequitur, potestatem peccandi non pertinere ad rationem hujus libertatis: si quidem Deus & Christus, in quibus nulla fuit peccandi potestas, hac saltem libertate afficiuntur. Sequitur etiam, Deum moventem nostram mentem ad semetipsum tamquam ad summum bonum, sive dum nostra mens cum nostro corpore conjungitur, sive etiam dum eadem ab eodem corpore sejuncta est, augere potiùs quàm auferre generalem hanc mentis nostræ libertatem : *voluntas enim nostra*, inquit S. Aug. l. 3. de lib. arb. c. 3. *nec voluntas esset, nisi esset in nostrâ potestate. Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus.*

Quamvis autem mens generali hâc libertate prædita, non proprerea sit indifferens ; id tamen non obstat, quin in nobis mortalem hanc vitam agentibus libertas sit facultas ad utrumlibet sive indifferens ; unde apud nos duplex est libertas : altera contradictionis, quâ possumus agere vel non agere : altera contrarietatis, quâ possumus agere hoc vel illud : sicut fusiùs Philosophi docent. *Liberum arbitrium*, inquit S. Aug. l. de cor. & gr. cap. 1. *& ad malum & ab bonum faciendum, confitendum est nos habere.*

2. *Neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrij.*] II. Positâ prædictâ libertatis definitione facilè potest, Philosophiâ duce, eadem libertas propugnari hâc ratione : cùm libertas nihil sit aliud, quàm mens,

verò quis optandum esse judicat, petit: refugit verò, quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. 3 Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas verò animas liberiores quidem esse necesse est, cùm se in mentis divinæ [a] speculatione conservant: minùs verò, cùm dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cùm terrenis artubus colligantur. Extrema verò est servitus, cùm vitiis deditæ, rationis propriæ possessione ceciderunt.

5.

Interpretatio.

a *contemplatione.*

Notæ.

quæ cognitione duce semetipsam, volendo, agere potest, quæcumque mens, cognitione duce, semetipsam agit, volendo, hæc libertate afficiatur, necesse est. Aiqui mens omnis ita se habet: nam mens omnis non solùm cognoscit, & judicando discernit, quod fugiendum est, & optandum; sed *quod optandum esse judicat, petit, refugit verò, quod existimat esse fugiendum:* quod unusquisque in semetipso experitur.

3. *Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo.*] III. Posito discrimine inter mentem divinam, angelicam, & humanam Philosophia docet, diversam esse in his mentibus libertatem. Nam quod spectat divinam & angelicam mentem, quas Philosophia nunc vocat *supernas, divinasque substantias*, de his sic videtur ratiocinari eadem Philosophia: quæ mens, cognitione duce, semetipsam, volendo, efficaciùs agere potest, hæc liberior censeri debet: siquidem libertas versatur in hâc potestate: sed prædictæ mentes supernæ, Deus videlicet & Angelus, semetipsas cognitione duce, volendo, efficaciùs agere possunt: nam in unaquaque mente quatuor considerari possunt, nimirum perceptio, judicium, electio, & executio, quæ ita inter se connexa sunt, ut nec executio sine electione; nec electio sine judicio; nec judicium sine perceptione esse debeat: quare pro varietate perceptionis cætera variantur: in supernis autem divinisque substantiis; magis quàm in cæteris, *est perspicax judicium, incorrupta voluntas, & efficax optatorum potestas.* Quod verò pertinet ad mentem humanam, hujus distingui possunt quatuor status, qui prout sunt sublimiores aut humiliores, majorem habent aut minorem libertatem. Primus status est mentis à corpore separatæ, quæ scilicet *se in mentis divinæ speculatione conservat*: & hæc mens libertima est: quòd præstantissimâ cognitione duce semetipsam, volendo amandoque Deum, maximè agere potest. Secundus status est mentis conjunctæ cum corpore, quod illi ad nutum obsequitur: qualis erat mens primi parentis, antequam peccasset: hæc enim *dilapsa est ad corpus:* atque hæc mentis humanæ libertas, non est quidem tanta, quanta est beatarum mentium: sed reliquarum tamen maxima: siquidem Adamus majori cognitione præditus meliùs semetipsum, volendo, agere poterat. Tertius status est mentis perturbationibus quidem afflictæ, sed iisdem non consentientis: qualis erat mens S. Pauli dicentis ad Roman. 7. *video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Et hæc humanæ mentis *terrenis artubus* conjunctæ libertas antecedente minor, est subsequente major: quòd mens nondum victa fatiscat. Quartus denique status est mentis perturbationibus obsequentis: quæ libertas tam exigua est, ut servitutis potiùs ra-

Nam

4 Nam ubi oculos à ſummæ luce veritatis, ad inferiora, & tenebroſa dejecerint, mox inſcitiæ nube caligant, pernicioſis turbantur affectibus, quibus accedendo conſentiendoque, quam invexere ſibi, adjuvant ſervitutem, & ſunt quodam modo propriâ libertate captivæ. Quæ tamen 5. ille, ab æterno cuncta proſpiciens, providentiæ cernit intuitus, & ſuis quæque meritis prædeſtinata diſponit, b ς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει.

Interpretatio.

a *Deus providens.* b *omnia cernit, &* ſ *omnia audit.*

Notæ.

tionem habere videatur: *extrema verò* libertas, inquit Philoſophia, *eſt ſervitus, cùm vitiis deditæ* mentes *rationis propriæ poſſeſſione ceciderunt.*

4. *Nam ubi oculos,* &c.] Admirabilis prædictorum ratio Lectori potiùs attendenda, quàm mihi exponenda.

5. πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει.] Hoc eſt, *omnia cernit & omnia audit,* ut de ſole ait Homerus Iliad. γ.

METRUM II.

QUOD nonnulli vocant Archilochium. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet tetrameter quatuor habet ultimos versûs Heroïci pedes.

ARGUMENTUM.

QUOD ab Homero dicitur de Sole, inquit Philosophia, id solius Dei est, omnia cernere.

PURO clarum lumine Phœbum
Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viscera terræ
Non valet, aut pelagi, radiorum
Infirmâ perrumpere luce.

INTERPRETATIO.

Homerus, poëta eloquentiæ dulcis, canit Solem præstantem luce purâ, qui Sol *nihilominus non potest pervadere viscera interiora terræ, aut maris, splendore imbecilli suorum radiorum.*

NOTÆ.

2. *Homerus.*] Homerus poëta celeberrimus: sic dictus, quòd captus oculis duce indigeret. Hujus etsi incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum: Colophonij esse dicunt suum; Chij suum vendicant; Salaminij hunc repetunt; Smyrnæi suum esse contendunt, unde delubrum eidem in suo oppido constructum dedicaverunt. Quidquid sit de ejus patriâ, tam facundus fuit vates, ut Alexander magnus in hôc præsertim dicatur fortunatus, quòd suæ virtutis præconem Homerum nactus fuerit. Homerus autem sæpius commendat solem ejusque lumen, sed occasionem horum versuum Philosophia nobis videtur sumpsisse ex Iliad. γ: unde ultima verba prosæ superioris desumpta sunt, & ubi Homerus Solem alloquitur sic canit.

Ἠέλιος θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις.

Sol quoque qui omnia vides & omnia audis.

Quasi Homerus putaverit, Solem, instar cujusdam Numinis, omnia videre & audire. Plinius l. 11. cap. 6. *Hic* (Sol) inquit, *suum lumen cæteris quoque sideribus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homero placuisse in uno eo video.*

3. *Qui tamen*, &c.] Quamvis Sol ab Homero dicatur tanto præstans lumine, ut omnia videat, Sol tamen lumine adeo debili est, ut remissis cùm à terrâ, tum

Haud sic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nullâ terræ mole resistunt;
Non nox atris nubibus obstat,
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque
Uno mentis cernit in ictu.
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

Interpretatio.

Non ita Deus *creator magni mundi: terra etiam crassissima non resistunt ei*, quippe qui *cernit omnia ex sublimi*: *nox obscuris* suis *tenebris non impedit* ejusdem *aspectum*: *videt, uno intuitu mentis, præsentia, præterita, & futura. Quoniam* igitur Deus *solus videt omnia, potes dicere* Deum esse *Solem verum.*

Notæ.

etiam à mari ejusdem radiis, Sol nequeat illustrare, adeoque nec videre intima aut terrarum aut maris viscera: hæc videre solius est Dei, à quo hæc omnia creata conservantur.

6. *Magni conditor orbis.*] *Deus*, qui revera est creator non solùm hominis qui dicitur parvus mundus, sed reliquorum omnium; quorum congeries vocatur magnus mundus.

7. *Ex alto cuncta tuenti.*] Si Deus eam, quam habet rerum creatarum, notionem ipsis rebus creatis referret acceptam, cùm ejusmodi res sint Deo longè inferiores, Deus diceretur res istas ex humili tueri. Quare cùm Deus alienæ opis nihil indigus ut ad volendum sic ad cognoscendum, harum rerum notionem ex semetipso habeat, optimè dicitur res istas *ex alto tueri.*

10. *Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.*] *Præsentia, præterita, & futura*: nam cùm cognitio Dei infinita sit, hæc nullis præsentis, præteriti, aut futuri temporis differentiis circumscribi potest. Quinetiam, quòd eadem Dei cognitio sit infinita, hæc multiplex esse nequit: unde Deus omnia *uno mentis cernit in ictu.*

12. *Quia respicit omnia solus*, &c.] Videtur Philosophia respexisse cùm ad prædictam Homeri sententiam, tum etiam ad hæc Ciceronis verba 1. de divin. & 2. de nat. D. *Sol*, inquit, *dictus est, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus, vel quia cùm exortus est, obscuratis cæteris sideribus solus apparet:* quasi sic argumentata esset Philosophia: quicumque omnia respicit & quidem solus, ille judicio Homeri & Ciceronis, verus Sol dici potest. Atqui Deus omnia respicit & quidem solus. Ergo Deus verus Sol dici potest, judicio tantorum virorum.

PROSA III.

ARGUMENTUM.

BOëtius, cognitis divinâ providentiâ & libertate humanâ, utriusque concordiam difficilem ostendit, primùm quidem generatim, deinde speciatim, cùm ex parte ipsius providentiæ, quæ non potest esse incerta, tum ex parte ipsius libertatis, quæ videtur necessitatis expers.

TUM ego[a], en, inquam, [1] difficiliori rursus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, ista est? Jam enim, quibus perturbere, conjecto. Nimium, inquam, [b] adversari ac repugnare videtur, prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. [2] Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est, quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modò, sed etiam consilia, voluntatesque prænoscit, nulla erit arbitrij libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet exsistere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præ-

INTERPRETATIO.

a Boëtius. b *præsensio divina & humana libertas videntur sibi invicem contradicere.*

NOTÆ.

1. *Difficiliori ambiguitate.*] Ambiguitas versatur in hôc, quòd propositâ multiplici viâ dubitetur, quâ eundum sit: *ambiguum* enim dicitur ab *ambigo: ambigo* autem ab *ambe circum*, & *ago:* quasi ille qui ambigit, circùm agatur. Hinc ambiguitas dicitur primò de corporibus, quæ paribus hinc inde virtutibus acta, neque hâc potiùs quàm illac moventur; secundò de mentibus, quæ paribus utrinque argumentis impulsæ, non uni potiùs, quam alteri quæstionis parti consentiunt. Quò magis autem Boëtius Philosophiam differentem intelligit, cò ejus mens libratis argumentorum momentis incerta videtur circa divinam providentiam libertatemque humanam, de quibus hactenus Philosophia disseruit, quæque ita videntur pugnare, ut altera alteram destruat. Hinc idem Boëtius proponit argumenta, quibus putat destrui posse concordiam divinæ providentiæ & libertatis humanæ.

2. *Nam si cuncta prospicit Deus*, &c.] I. Generatim probatur prædicta con-

senserit. Nam si res aliorsum, quàm provisæ sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præscientia: sed opinio potiùs incerta: quod de Deo credere nefas judico. [3] Neque enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hunc quæstionis nodum posse dissolvere. Ajunt enim, [a] non esse ideo quid eventutum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit: sed è contrario potiùs, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non posse, eoque modo necessarium hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse esse contingere, quæ providentur: sed necesse esse, quæ futura sint, provideri. [4] [b] Quasi verò, quæ cujusque rei causa sit, præscientiane, futurorum necessitatis; an futurorum necessitas, providentiæ, laboretur. [c] At nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo causarum, necessarium esse eventum præscitarum rerum, etiam si præscientia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere conjectat, veram esse necesse est: atque è converso rursus, si de quopiam vera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas inest: in hoc quidem sedendi, at verò in altero veritatis. Sed non iccirco quisque sedet, quoniam vera est opinio; sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cùm causa veritatis ex alterâ parte procedat, inest tamen communis in utrâque neces-

Interpretatio.

a *non ideo aliquid futurum quod Deus id præsenserit, sed contrà Deum id præsensisse quoniam futurum erat.* b sed hoc non solvit; c *idipsum tamen probare conemur;*

Notæ.

cordia non posse stare: quia cùm libertas hominis viatoris, ut jam dictum est, & experientiâ quotidianâ, ipsi Ciceroni cæterisque paganis notâ confirmatur, sit facultas ad utrumlibet, propterea quod ita necessarium est, ut aut nullatenus, aut non alio, quàm quo existit modo, existere possit, illud homini non est liberum, adeoque circa illud nulla est ipsius hominis libertas. Atqui, positâ divinâ providentiâ, omnia facta, dicta, cogitataque hominis ita se habebunt: cùm enim divina providentia sit horum omnium non solùm præteritorum, præsentiumque, verùm etiam futurorum cognitio, si hæc possunt aut non existere aut alio, quàm quo existunt, modo existere, divina providentia non erit præsensio evidens, adeoque firma, & falli nescia; sed potiùs obscura, incerta, & errori obnoxia; quod de Deo cogitare nefas.

3. *Neque illam probo rationem*, &c.] Boëtius sibi objicit, quod nonnulli respondere solent ad tuendam prædictam concordiam, videlicet *non divinam providentiam futurorum eventuum, sed futuros eventus divinæ providentiæ esse causam: ex quo sequitur, divinam providentiam potiùs, quàm futurum eventum, esse necessariam* Sed idem Boëtius hanc responsionem refutat, primùm ex eo quod non solvit difficultatem; deinde ex eo quod præposterum est, eventus futuros esse causam divinæ providentiæ.

4. *Quasi verò*, &c.] Primùm, inquit, hæc responsio non solvit difficultatem: quandoquidem non quæritur,

sitas. Similia de providentiâ, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si idcirco, quoniam futura sunt, providentur; non verò ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihilo minus tamen à Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrij libertatem solum satis est. 5 Jam verò quàm [a] præposterum est, ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, causam summæ illius esse providentiæ? Ad hæc, sicuti, cùm quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur, ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremò 6 si quid aliquis [b] aliorsum, atque sese res habet, existimet, id non modò scientia non est, sed est opinio fallax, ab scientiæ veritate longè diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri quî poterit? Sicut enim scientia ipsa [c] impermista est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter, atque concipitur, nequit. Ea namque causa est, cur mendacio scientia careat, quòd se ita rem quamque habere necesse est, utì eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet, quæ etiam non evenire possibile est, fallitur: quod sentire non modò nefas est, sed etiam voce proferre. At si, utì sunt, ita ea futura esse decernit, ut æquè vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat, quæ est hæc præscientia, quæ nihil certum, nihil stabile comprehendit?

Interpretatio.

a *perversum.* b *non perinde.* c *est ex-* | *pers erroris.*

Notæ.

utra sit alterius causa, an providentia rei futuræ, an res futura providentiæ? nec minùs, utravis sit necessaria, sequitur alterius necessitas: quemadmodum ex eo quod verè judicem te sedere; sequitur necessariò te verè sedere; aut ex eo quod moles lignea fuerit æqualis cum decempedâ, sequitur necessariò, decempedam esse æqualem cum hâc mole ligneâ: licet decempeda hujus æqualitatis, aut tuus situs illius judicij dicatur causa.

5. *Iam verò quàm præposterum*, &c.] Deinde *præposterum* est sive perversum, mutato scilicet rerum ordine, eventus futuros esse causam divinæ providentiæ: quia cùm omnis causa sit suo effecto prior, *præposterum* est illud, quod à certo duntaxat tempore existit, esse causam ejus quod ex omni æternitate existit: id autem se haberet, si eventus futurus esset causa divinæ providentiæ: nam *quæ olim acciderunt*, verbi gratia, Romana mœnia, cùm hæc antea futura essent, essent causæ divinæ providentiæ quæ *æterna* est.

6. *Si quid aliquis aliorsum*, &c.] II. Probatur speciatim, ex parte ipsius divinæ providentiæ, prædicta concordia non posse stare: quia quæ mentis qualitas a Philosophis vocatur scientia, hæc debet esse non modò evidens, verùm

Aut quid hoc [a] refert 7 vaticinio illo ridiculo Tiresiæ? [b] *Quidquid dicam, aut erit, aut non.* [c] Quid etiam divina providentia humanâ opinione præstiterit, si, utì homines, incerta judicat, quorum est incertus eventus? Quòd si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est eventus, quæ futura firmiter ille præscierit. Quare nulla est humanis consiliis, actionibusque libertas: quas divina mens sine falsitatis errore cuncta prospiciens, ad unum alligat & constringit eventum. 8 Quo [d] semel recepto, quantus [e] occasus humanarum rerum consequatur, liquet. Frustra enim bonis, malisque præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. Idque omnium videbitur iniquissimum, quod nunc æquissimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos [f] ad alterutrum non propria mittit voluntas, sed futuri cogit certa necessitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, sed omnium meritorum potiùs mista atque [g] indiscreta confusio. Quoque nihil sceleratius excogitari potest, cùm ex providentiâ rerum, omnis ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, fit, ut vitia quo-

Interpretatio.

a *differt à divinatione.* b *apud Horatium l. 2. serm Sat. 5.* c *quomodo divina providentia major erit opinione humanâ.* d *quod si concesseris*, nullam scilicet esse in ipsis hominibus libertatem. e *interitus.* f *ad utrumlibet.* g *confusa perturbatio.*

Notæ.

etiam vera, & certa, saltem ratione judicij quod sibi habet annexum: adeo ut nec instar erroris sit falsa, nec instar opinionis sit incerta: cùm igitur providentia divina sit scientia, & quidem meliori jure, quàm quælibet humana cognitio, propterea providentia divina debet esse non modò evidens, verùm etiam vera, & certa: atqui eorum, quæ libertate humanâ futura essent, nulla posset esse providentia evidens, vera, & certa: quòd hæc non sit nisi de iis quæ necessaria sunt.

7. *Vaticinio illo ridiculo Tiresiæ*] Et certè si divina providentia esset de futuris istis liberis, sive de iis *quæ aquè possint non fieri ac fieri*; eadem opinio foret similis vaticinationi illi ridiculæ Tiresiæ: *quicquid dicam aut erit aut non* Tiresias fuit vates Thebanus, qui fertur à Junone læsâ occæcatus, & à Jove miserante donatus facultate vaticinandi. Horat. l. 2. serm. Sat. 5.

Hoc quoque Tiresia, præter narrata petenti
Responde quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis . .
——— *ô nulli quicquam mentite vides, ut*
Nudus inopsque domum redeam te vate.

Hic autem vates, instar cæterorum, ambiguè locutus, solebat dicere: *quicquid dicam, aut erit, aut non:* intelligens, sua dicta fore aut non fore vera; cùm tamen aliis intelligendum præberet sua dicta sive aiendo sive negando semper fore vera. Horatius prædicto loco.

O Lacertidæ, quidquid dicam aut erit aut non:
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.

8. *Quo semel recepto.*] III. Probatur speciatim, ex parte ipsius libertatis humanæ, prædicta concordia non posse

que noſtra ad bonorum omnium referantur auctorem [a]. Igitur nec ſperandi aliquid nec [b] deprecandi ulla ratio eſt. Quid enim vel ſperet quiſquam, vel etiam [c] deprecetur, quando optanda omnia ſeries [d] indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, ſperandi ſcilicet ac [e] deprecandi. Siquidem [f] juſtæ humilitatis pretio inæſtimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui ſolus modus eſt, quo cum Deo colloqui homines poſſe videantur, illique inacceſſæ luci priùs quoque quàm impetrent, ipſa ſupplicandi ratione conjungi: quæ ſi, receptâ futurorum neceſſitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quo ſummo illi rerum principi [g] connecti atque adhærere poſſimus? Quare neceſſe erit humanum genus, utì [i] paullo antè cantabas, [h] diſſeptum atque disjunctum ſuo fonte fatiſcere.

Interpretatio.

a *Deum.* b *rogandi.* c *roget.* d *immutabilis.* e *rogandi.* f *rectâ noſtri abjectione meremur Dei gratiam, quæ non poteſt ſatis æſtimari.* g *Deo.* h *ſeparatum à ſuo principio perire.*

Notæ.

ſtare: quia ubi non eſt poteſtas ad utrumlibet, ibi non eſt hominis viatoris libertas: Sapientiſſimè enim Eccleſia damnavit hanc propoſitionem: *ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas à neceſſitate; ſed ſufficit à coactione:* optimè etiam nunc dicitur hâc poteſtate ſublatâ fore ut 1. nec *virtus* eſſet nec *vitium*, adeoque nec *præmium*, nec *ſupplicium*. 2. Deus eſſet *auctor omnium vitiorum*. 3. nec *ſperandi* nec *deprecandi ratio* eſſet, adeoque *auferretur unicum illud inter homines Deumque commercium, ſperandi ſcilicet ac deprecandi.* 4. denique *humanum genus diſſeptum atque disjunctum ſuo fonte fatiſcat* Atqui poſitâ divinâ providentiâ, nulla erit in homine viatore poteſtas ad utrumlibet: ſiquidem divina providentia, ut dictum eſt, utpote quæ evidens eſt, vera, & certa ſcientia, non eſt niſi de neceſſariis, atque, ut loquuntur Philoſophi, *ad unum determinatis.*

9. *Paullò antè cantabas.*] Libro videlicet quarto, Metro 6. verſu 43. ubi Philoſophia loquebatur.

METRUM III.

METRUM III.

QUOD vocari potest Pindaricum. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet tetrameter nullis videtur teneri legibus: modò enim constat ex quatuor ultimis versûs Heroïci pedibus; modò hos mutat anapæstis. Hoc tamen carmen clauditur versu Adonico, qui dactylum & spondeum habet.

ARGUMENTUM.

UNDE, canit Boëtius, præsensio divina, & humana libertas, quæ seorsum stant, conjunctim pugnare videntur? Scilicet ut in cæteris, sic in hôc, mens humana nec omnia nescit nec omnia novit, ut à notis progredi nitatur ad ignota.

QUÆNAM discors fœdera rerum
Causa resolvit? quis tanta Deus

INTERPRETATIO.

Quanam causa discors dirimit concordiam rerum? quis Genius

NOTÆ.

1. *Quanam discors causa*] I. Boëtius, factâ divinæ præsensionis & libertatis humanæ comparatione, miratur quòd hæc & illa seorsum firmis demonstrari videantur argumentis, conjunctim verò altera ab alterâ destrui: hinc *causam* tanti mysterij inquirit. *Causa* autem hæc vocatur *discors*, quia videtur fœdus inter divinam prænotionem libertatemque humanam factum, aut saltem faciendum dirimere.

2. *Quis Deus.*] Cùm effectum non sit sine suâ causâ, prædicta divinæ providentiæ & libertatis humanæ discordia, cujus Boëtius jam conscius est, causam aliquam habeat, necesse est: quæ causa, utpote ignota, dubitatur an sit Deus aliquis. Sic antiquis dicebatur *Deus ex machinâ*, sive ex improviso apparens: quòd, inquit Tullius 1. de nat. D. *quia quemadmodum natura efficere sine aliquâ mente possit, non videtis, ut tragici poëta cùm explicare argumenti exitum non potestis, confugitis ad Deum, cujus operam profectò non desideraretis, si immensam & interminatam in omnes partes magnitudinem regionum videretis.* Quod Tullius accepisse videtur ex Platonis Cratylo: ubi *nisi sanè*, inquit, *quemadmodum tragœdiarum scriptores, si cubi hæserint, ad machinas confugiunt, Deos sustollentes.*

Veris ſtatuit bella duobus,
Ut, quæ carptim ſingula conſtant,
Eadem nolint miſta jugari?
An nulla eſt diſcordia veris,
Semperque ſibi certa cohærent?
Sed mens, cæcis obruta membris,
Nequit oppreſſi luminis igne
Rerum tenueis noſcere nexus.

Interpretatio.

ponit tantam pugnam inter duas iſtas *res veras*, divinam ſcilicet providentiam, & libertatem humanam, *ut cùm unaquæque ſeorſum ſubſiſtat, ambæ repugnent conſiſtere ſimul? Nonne eſt aliqua diſcordia inter ea quæ vera ſunt, ſemper ne* hæc *certa conveniunt inter ſe?* Eſt diſcordia, nec ſemper hæc convenire videntur *menti* humanæ, *quippe quæ oppreſſa corpore cæcante non poteſt ſplendore luminis ſopiti percipere minimos* etiam *nexus rerum* familiarium.

Notæ.

3. *Veris duobus.*] Nempe *divinæ providentiæ, & libertati humanæ:* ut enim verum eſt, Deum omnia prænoſcere, ſic etiam verum eſt, hominibus ineſſe arbitrij libertatem: alterum tamen ita videtur cum altero pugnare, ut quamvis ſeorſum ſtent, conjunctim tamen ſeſe deſtruere videantur.

6. *An nulla*] Quaſi *an non ulla? An* enim quæſtio eſt, quâ ita interrogatur, ut tamen interrogans videatur poſtulare id ſibi concedi quod quærit. Sic Terentius: *an non hoc dixi eſſe futurum? n'ay-je pas bien dit, que cela arriveroit?* Sic ergo Boëtius ait: *nullá-ne etiam inter ea, quæ vera ſunt occurrit diſcordia? num ſemper vera omnia ita inter ſe conveniunt, ut neutrum cum altero pugnet? non certè, non ſemper ita conveniunt:* quod eleganter exprimitur hâc particulâ proximè ſequenti, *ſed.* Nimirum ſi inſitum menti noſtræ lumen eſſet infinitum, quæ ſeorſum menti noſtræ, utpote clarè & diſtinctè cognita, ſunt vera, hæc etiam conjunctim eidem menti viderentur vera: quandoquidem infinitam lucem nihil latet: ſic Deo quæ ſeorſum vera ſunt, etiam conjunctim ſunt vera. Verùm quòd idem mentis noſtræ lumen ſuis, & quidem breviſſimis contineatur terminis, idcirco fieri poteſt, ut quæ à noſtrâ mente clarè & diſtinctè cognoſcuntur, adeoque illi ſunt vera ſeorſum, hæc ab eâdem mente ignorentur, adeoque illi non ſint vera conjunctim: neque tamen ullum ex his quæ clarè & diſtinctè cognoſcuntur, propterea negandum eſt: nam non ſunt neganda perſpicua ex eo, quòd obſcura animo comprehendi nequeant. S. Aug. l. 2. de dono perſev. c. 14. *Nunquid*, inquit, *ideo negandum eſt quod apertum eſt, quia comprehendi non poteſt, quod occultum eſt? Nunquid inquam, propterea dicturi ſumus, quod ita eſſe perſpicimus, non ita eſſe, quoniam cur ita ſit non poſſumus invenire.*

8. *Sed mens cæcis obruta membris,* &c.] Præterquam quod mens noſtra finita eſt, hoc inſitum menti humanæ lumen corpore, cum quo mens humana conjungitur, ita obſcuratur, juxta illud ſacri textûs oraculum Sap. 9. *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem*, ut eadem mens non poſſit vel *tenues rerum nexus*, (in quo veritas judicij verſatur) *noſcere:* quomodo igitur eadem mens ſublimes divinæ providentiæ & libertatis humanæ nexus comprehendet? *difficile æſtimamus*, continuat Sapiens prædicto loco, *quæ in terrâ ſunt & quæ in proſpectu ſunt, invenimus cum labore, quæ autem in cælis ſunt, quis*

Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas repetire notas?
Scit-ne quod appetit anxia nosse?
Sed quis nota scire laborat?
15. At si nescit, quid cæca petit?
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quóve inveniat, quís-ve repertam
Queat ignarus noscere formam?

Interpretatio.

Quare verò eadem mens *accenditur tanto studio inveniendi signa occulta veritatis? cognoscit-ne illud quod sollicita desiderat cognoscere?* non: *quis* enim *nititur cognoscere* ea quæ jam sibi *nota sunt? Sed si ignorat, quid ignara quærit? nam quis desiderat* id, cujus *ignarus* est? *aut quis possit prosequi ignota? quo* modo *aliquis inveniat, aut dignoscere possit formam inventam*, hujus *ignarus?*

Notæ.

investigabit? Ecce quæstionem Boëtij, quam ut solvat, statuit primùm mentem nostram non omnia scire, deinde eamdem non omnia etiam nescire, ut ex notis transeat ad ignota.

11. *Sed cur tanto flagrat amore*, &c] II. Boëtius probat, mentem humanam non omnia scire: quia cùm desiderium non sit nisi ejus quod non habetur, si mens humana anxia appetat aliquid nosse, certè mens humana non habet illius, quod nosse appetit, notionem: adeoque illud certè mens humana non scit. Atqui experientia probat, mentem humanam anxiam appetere *veri tectas reperire notas:* has igitur notas nescit.

14. *Nota scire.*] Observari potest quantitas hujus vocis, *nota*, cujus ultima syllaba alioqui brevis, hìc longa est, ut aiunt, *positione*, propter duplicem literam consonantem quæ sequitur: quamvis enim utraque hæc litera consonans ab antecedente vocali dictione separetur, non desinit tamen eamdem vocalem producere, ut apud Virgil. Æn. 9. v. 37. *tela.*

Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros.

Et sæpissimè apud Catullum, & Martialem: hinc autem factum puto, ut veteres poëtæ diligentiùs vitaverint concursum *vocalis* aliàs brevis, & plurium ejusmodi *consonantium*, quamvis hæ omnes *consonantes* in dictione sequente occurrant: præsertim si utriusque hujus literæ sonus distinctè percipiatur auribus, quarum judicium est superbissimum: ut *omnia stringunt, omnia spernunt, omnia scribunt*, &c.

15. *At si nescit*, &c.] III. Boëtius probat, mentem humanam non omnia nescire: quia præterquam quod mens humana optat nosse veritatem ut jam dictum est, nemo verò optat nescius: *ignoti nulla cupido*; præter hoc, inquit Boëtius, primùm quidem *nemo valet nescita sequi*; cùm inquisitio illa, utpote prima mentis cogitatio, quædam sit cognitio sive perceptio. Deinde quamvis ignarus posset inquirere, hic tamen non posset invenire: *quo* modo *inveniat?* quandoquidem non invenitur nisi notione: ut autem color cæco, sic res omnino ignota menti ignaræ nullam dabit sui notionem. Postremò licet ignarus posset ignotum & inquirere & invenire, hic tamen non posset ignotum dignoscendo à cæteris distinguere: *quis repertam queat ignarus noscere formam?* Sic argumentatur Plato sub personâ Socratis in Menone: "Ponamus, inquit, servum fugitivum ab alio servo, à quo« omnino prior ignoratur, domino«

An cùm mentem cerneret altam,
Pariter ſummam & ſingula nôrat?
Nunc membrotum condita nube,
Non in totum eſt oblita ſui,
Summamque tenet ſingula perdens.
Igitur quiſquis vera requirit,
Neutro eſt habitu. nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia neſcit:

INTERPRETATIO.

Nonne cùm mens humana *videret mentem ſupremam, ipſa cognoſcebat res tam ſingulatim quàm generatim? nunc verò velata tenebris corporis*, etſi *non eſt omnino immemor ſui*, cætera *non ſingulatim* quidem, *ſed generatim cognoſcit. Quicumque ergo inveſtigat veritatem*, is *non afficitur omnino* aut ignoratione aut ſcientiâ: *ſiquidem ille neque cognoſcit omnia, neque tamen omnino ignorat omnia:*

NOTÆ.

»utriuſque imperante, quæri: fruſtra »hic ſervus quæret: quamvis enim »idem in ſervum fugitivum, quem »quærit, incurrat, eumdem ſe inve»niſſe ignorans, ipſum non poterit dig»noſcere, ſive à cæteris diſtinguere.

20. *An cùm mentem*, &c.] Plures putant, Boëtium in reliquo hôc carmine ſequi ſententiam Platonis, qui ut ex ipſius Menone, pluribuſque aliis libris conſtat, exiſtimavit, mentes humanas, antequam hæ cum corporibus conjungerentur, conditas, perfectâ omnium intelligentiâ fuiſſe divinitus inſtructas; ſed hanc intelligentiam commercio corporeo ita amiſiſſe, ut non niſi multo labore, eorum quæ antea noverant, recordationem ſibi comparent: quam quidem Boëtij interpretationem admitti poſſe non infitior: ſed quæ nunc ab eodem Boëtio dicuntur, hæc etiam refutatâ illâ Platonis ſententiâ, poſſunt intelligi: poſito eo, in quo credimus Adamum conditum fuiſſe, *innocentiæ ſtatu*: in hôc enim ſtatu mens humana peculiari quodam modo *cernebat mentem altam*, nempe Deum: unde maximam partem rerum cognoſcendarum non ſolùm generatim, ſed etiam ſingulatim cognoſcebat: *pariter ſummam & ſingula norat.* At ejus poſteri, in pœnam peccati hujus ſui primi parentis, perturbationibus ita afficiuntur, ut eorum mens, nondum tamen omnino oblita ſui, plura non ſingulatim ſed generatim ſolùm cognoſcat: *ſummam* enim *tenet ſingula perdens*: quatenus etenim Dei ſive *ejus qui eſt* notione informatur, omnia generatim novit: ſed quatenus corpore conſorte impeditur, plura non percipit ſingulatim.

25. *Vera requirit.*] *Philoſophus*: Philoſophia enim, interpretatione nominis, eſt ſtudium ſapientiæ; ſive inquiſitio veritatis.

26. *Neutro eſt habitu.*] Habitus, auctore Tullio 2. de Inv *in aliquâ perfectâ & conſtanti animi aut corporis abſolutione conſiſtit*: quamobrem habitus generatim, prout hic dici poteſt & de cogitatione, & de oppoſitâ ejus privatione, intelligi poteſt modus in ſuo genere abſolutus: quâ ratione mens nunc dicitur *neutro habitu*; quòd videlicet mens humana, neque in abſolutâ rerum omnium ſnotitiâ, neque in abſolutâ rerum omnium ignoratione verſetur: nam

26. & 27. *Neque novit nec penitus tamen omnia neſcit.*] Contra *Academicos* & *Dogmaticos*. *Academici* enim, illi videlicet Platonis diſcipuli, qui ab Academiâ, Collegio Athenienſi, ita vocati ſunt, nihil ab hominibus evidenter ſciri, adeoque nullum ab hominibus verum, certumque judicium haberi poſſe

Sed, quam retinens meminit, summam
Consulit, altè visa retractans,
Ut servatis queat oblitas
Addere parteis.

Interpretatio.

sed consulit summam cujus memor recordatur, recognoscens ea quæ divinitus novit, ut cognoscendo *possit addere rebus, quas meminit, res quarum oblitus est.*

Notæ.

arbitrabantur: quod etiam Pyrrhoneis, quos Græci σκεπτικὸς *contemplatores* appellabant, placuit. *Dogmatici* verò, uti loquuntur, è contrario arbitrantur, omnia tam evidenter ab homine cognosci, nullus ut sit de quacumque materiâ dubitandi locus.

28. *Quam retinens meminit, summam consulit.*] *Insitam* videlicet *& innatam nobis Dei notionem.* Primùm enim hanc notionem mens humana semper *retinens meminit:* quandoquidem notio hæc extingui nescia, randiu durat, quandiu mens humana, nempe æternùm. Deinde eadem notio rectè dicitur *summa* cæterorum, quæ ab humanâ mente cognosci possunt: siquidem notio mentis, notio corporis, notio rei, imò notio *entis* generatim, ut loquuntur Logici, nihil aliud est, quàm ingenita hæc Dei notio, sive simpliciter, sive modificata. Denique mens humana generalem hanc notionem priùs *consulit*, ut quid in hâc clarè & distinctè comprehensum, priùs cognoscatur, quàm judicium ferat: quòd nimirum illa notio, prima sit veri, certique judicij norma: sicut fusiùs alibi probatur. Quinetiam hanc notionem mens humana magìs ac magìs attendendo *retractans* doctior fit, & oblita aut à primo parente, aut ab unoquoque homine *momento creationis*, ut purat Vallinus hîc, veluti recordatur. *Oblita* porrò dicuntur *passivè* etiam à Virgil. Eclog. 9. v. 53.

Nunc oblita mihi tot carmina.

PROSA IV.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA causata, prædictam divinæ providentiæ, humanæque libertatis concordiam idcirco videri cùm antiquis, tum recentioribus difficilem, quòd divina prænotio humanam infinitè superans, mente humanâ non capiatur; explicatisque iis, quibus Boëtius movebatur, argumentis, probat, quidquid cognoscitur, non secundùm sui vim, sed secundùm cognoscentis potiùs comprehendi facultatem.

TUM illa [a], Vetus, inquit, hæc est de providentiâ querela, [1] Marcoque Tullio, [b] cùm divinationem distribuit, vehementer agitata, tibique ipsi res diu prorsus multumque quæsita; sed haud quaquam ab ullo vestrûm hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. [2] Cujus [c] caliginis causa est, quòd humanæ ratiocinationis motus ad divinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoveri: quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur [d] ambigui: quod ita demum patefacere, atque [e] expedire tentabo, si priùs ea quibus moveris, [f] expendero.

INTERPRETATIO.

a Philosophia. b *lib. 2. de Divinat. ubi divinationem, quam Quinctus frater asseruerat, nititur tollere.* c *obscuritatis.* d *dubij.* e *explicare.* f *explicuero.*

NOTÆ.

1. *Marcoque Tullio.*] I. Philosophia meminit veteres, quibus hæc divinæ providentiæ, libertatisque humanæ concordia visa est difficilis: inter hos autem excelluit Marcus Tullius Cicero, qui hinc negatâ divinâ providentiâ, inde verò stabilitâ humanâ libertate, *dum vult homines facere liberos*, inquit S. Aug. 5. de civ. D. c. 9. eosdem *facit sacrilegos.* Argumentum Tullij illud est, quo supra usus est Boëtius, quòd nimirum positâ humanâ libertate, quemadmodum experientiâ probatur posita, providentia divina nequeat esse, (qualis est, aut nulla) evidens, vera, & certa scientia.

2. *Cujus caliginis causa.*] II. Philosophia ait, ideo veteres recentioresque non posse conciliare providentiam divinam cum humanâ libertate, quia eorum mens infirmior est, quàm ut possit divinam prænotionem percipere: unde præcipitatione & præjudicio judicans, negat divinam providentiam, quod eadem Philosophia promittit se demonstraturam, postquam argumentis, qui-

[3] Quæro enim, cur illam ſolventium rationem [3] minùs efficacem putes: quæ quia præſcientiam non eſſe futuris rebus cauſam neceſſitatis exiſtimat, nihil impediri præſcientiâ arbitrij libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum neceſſitatis trahis, niſi quòd ea quæ præſciuntur, non evenire non poſſunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adjicit neceſſitatem, quod tu etiam paulo antè fatebare; quid eſt, quòd voluntarij exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim poſitionis gratiâ, ut quid conſequatur advertas, ſtatuamus nullam eſſe præſcientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet, quæ ex arbitrio eveniunt, ad neceſſitatem coguntur? Minimè. Statuamus iterum eſſe, ſed nihil rebus neceſſitatis injungere, manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque abſoluta libertas. Sed præſcientia, inquies, tametſi futuris eveniendi neceſſitas non eſt, ſignum tamen eſt, neceſſariò ea eſſe ventura. Hoc igitur modo, etiam ſi præcognitio non fuiſſet, neceſſarios futurorum exitus eſſe conſtaret. Omne etenim ſignum, tantùm quid ſit, oſtendit, non verò efficit quod deſignat. Quare demonſtrandum priùs eſt, nihil non ex neceſſitate contingere, ut prænotionem ſignum eſſe hujus neceſſitatis appareat. Alioquin ſi hæc nulla eſt, nec illa quidem ejus rei ſignum poterit eſſe, quæ non eſt. Jam verò probationem firmâ ratione ſubnixam conſtat, non ex ſignis, neque petitis extrinſecùs argumentis, ſed ex convenientibus neceſſariiſque cauſis eſſe ducendam. Sed [b] quì fieri poteſt, ut ea non proveniant, quæ futura eſſe providentur? Quaſi vero nos ea, quæ providentia futura eſſe prænoſcit, non eventura credamus: ac non illud potiùs arbitremur, licet eveniant, nihil tamen, ut evenirent, ſui naturâ neceſſitatis habuiſſe: quod hinc facilè perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, ſubjecta oculis intuemur: ut ea, quæ in [c] quadrigis moderandis atque flectendis facere ſpectantur aurigæ: atque ad hunc modum cætera. Num igitur quidquam illorum ita fieri neceſſitas ulla compellit? Minimè. Fruſtra enim eſſet artis effectus, ſi omnia coacta moverentur. Quæ igitur cùm fiunt, carent exiſtendi neceſſitate, eadem priùs quàm fiant, ſine neceſſitate futura ſunt. Quare ſunt quædam eventura, quorum exitus ab omni neceſſitate ſit abſolutus.

Interpretatio.

a quæ habetur Proſa 3. hujus lib. | not. 3. b *quomodo*. c *curribus*.

Notæ.

bus antea Boëtius movebatur, reſponderit.

3. *Quæro enim*, &c.] III. Philoſophia reſpondet argumentis, quibus ſupra uſus eſt Boëtius; hôc ferè pacto: ſi poſitâ humanâ libertate providentia divina poſſit eſſe non modò evidens, verùm etiam vera & certa futurorum ſcientia, certè divina providentia rectè conciliabitur cum humanâ libertate: ſiquidem prædicta omnia argumenta contraria, hâc propoſitione continentur: ſi-

Nam illud quidem nullum arbitror esse dicturum, quod quæ nunc fiunt; priùs quàm fierent, eventura non fuerint Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam sicut scientia præsentium rerum nihil his, quæ fiunt; ita præscientia futurorum nihil his, quæ ventura sunt, necessitatis [a] importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum, quæ necessarios exitus non habent, ulla possit esse prænotio [b]. Dissonare etenim videntur: putasque, si prævideantur, consequi necessitatem: si necessitas desit, minimè præsciri, nihilque scientiâ comprehendi posse nisi certum. Quòd si, quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa providentur, opinionis id esse [c] caliginem, non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeant [d], arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diversum. 4 Cujus erroris causa est, quòd omnia, quæ quisque novit, ex ipsorum tantùm vi atque naturâ cognosci existimat quæ sciuntur, quod totum contra est. Omne [e] enim quod cognoscitur, non secundùm sui vim, sed secundùm cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eandem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit [f]. Ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoque hominem 5 aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. Sensus enim figuram in subjectâ materiâ constitutam. Imaginatio verò solam sine materiâ judicat figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam, quæ singularibus inest, univer-

Interpretatio.

a *infert.* b *pugnare.* c *obscuritatem.* d *judicare.* e *quod cognoscitur, id non ad modum cogniti, sed ad modum potiùs cognoscentis cognoscitur.* f *corpus rotundum visu absens, tactu præsens solummodo percipitur.*

Notæ.

cut attendenti patebit. Atqui res ita se habet: cùm enim notio præsentium & prænotio eorumdem futurorum sint idem cogitandi modus, nec differant nisi tempore, cui Deus non subest, propterea ut notio præsentium, sic prænotio futurorum liberorum potest esse evidens, vera, & certa nullamque ipsis affert necessitatem.

4. *Cujus erroris causa.*] IV. Philosophia ostendit, prædicti erroris causam in eo versari, quod cùm ad cognoscendum necessaria sit cùm mens cognoscens, tum materia cognoscenda, prædicti providentiæ divinæ adversarij prænotionem divinam accipiant secundùm naturam materiæ cognoscendæ, cùm tamen accipienda sit secundùm naturam mentis cognoscentis: sicut Philosophia probat primùm pluribus exemplis, deinde ratione.

5. *Aliter sensus*, &c.] Primùm quidem exempla ista sunt sensus speciatim, sensus generatim, imaginatio, ratio, & intelligentia, quæ ita accipi debent ex parte ipsius cognoscentis, ut quamvis sint de eâdem materiâ subjectâ v. g. de eodem corpore rotundo, differant. Nimirum mens humana, quæ non nisi ab alio informari potest, duobus gene-

sali

sali considerationе perpendit. [a] Intelligentiæ verò celsior oculus exsistit. Supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam purâ mentis acie contuetur. In quo illud maximè considerandum est: quòd superior comprehendendi vis amplectitur inferiorem; inferior verò ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel universales species imaginatio contuetur, vel ratio capit simplicem formam: sed intelligentia quasi desuper spectans, conceptâ formâ, quæ subsunt etiam cuncta dijudicat; sed eo modo, quo formam ipsam, quæ nulli alij nota esse potest, comprehendit. Nam & rationis universum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens. Ratio quoque cùm quid universale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, vel sensibilia comprehendit. Hæc est enim, quæ conceptionis suæ universale ita definit: homo est animal bipes rationale. Quæ cum universalis notio sit, tum imaginabilem, sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoque tametsi ex sensibus visendi, formandique figuras sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quæque collustrat, non sensibili, sed imaginariâ ratione judicandi. Videsne igitur, ut in cognoscendo cuncta, suâ potius facultate, quàm eorum quæ cognoscuntur, utantur?

Interpretatio.

a *intelligentia sublimior est cognoscendi* | *modus.*

Notæ.

ratim modis informata cognoscit, nimirum à Deo, cujus ipsa est effectum; & à corpore, cujus eadem est forma. Mens humana à Deo informata rursus dupliciter dicitur cognoscere, nempe primâ, & continuatâ attentione: prima attentio vocatur *intelligentia*: continuata verò dicitur *ratio*, ut *ratio* nihil aliud sit, quàm innata notio paullò longiùs diffusa. Mens autem humana ab ipso corpore informata duobus pariter modis cognoscere potest. Primò quatenus mens ipso duntaxat cerebro, cujus est forma, movente percipit: ut cùm per somnum mens venatoris sylvas & lustra cogitat; idque vocatur *imaginatio*. Secundò quatenus eadem mens ab ipsis etiam aliis corporibus cùm interioribus, tum etiam exterioribus commota percipit: quod vocatur *sensus*: hic autem vel est interior, ut fames, & sitis; vel est exterior nempe visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus. Atque hi omnes cognoscendi modi ita inter se disponuntur, ut quò à paucioribus causis pendent, eò, utpote ad divinam sapientiam propiùs accedentes, sint perfectiores: sic gustus tactu; odoratus gustu; auditus odoratu; visus auditu; imaginatio sensu; ratio imaginatione; intelligentia ratione est perfectior: sic probatur exemplis, modum cognoscendi accipi secundùm naturam cognoscentis.

6 Neque id [a] injuriâ : nam cùm omne judicium judicantis actus exſiſtat, neceſſè eſt, ut ſuam quiſque operam non ex alienâ, ſed ex propriâ poteſtate perficiat.

Interpretatio.

a *immeritò.*

Notæ.

6. *Neque id injuriâ.*] Deinde idipſum probatur ratione : nam modus rei, utpote qui non diſtinguitur à re modificatâ, accipi debet potiùs ſecundùm naturam rei modificatæ, quàm ſecundùm naturam altetius etiam modificantis. Atqui notio non ſecus ac judicium eſt modus ipſius mentis cognoſcentis & judicantis. Et certè

METRUM IV.

QUOD vocatur Glyconicum. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet trimeter sæpius unum spondeum & duos dactylos habet. Dico sæpius: modò enim idem sit numerus syllabarum, prædicta illarum quantitas aliquando negligitur.

ARGUMENTUM.

QUAMQUAM, inquit Philosophia, Stoïci existimaverint, mentem humanam, nihil nisi à corporibus informatam, percipere; hæc tamen ab efficaciori principio informata, & insensilia sine ministerio corporum, & sensilia, famulantibus ipsis corporibus, percipit.

QUONDAM Porticus attulit
Obscuros nimium senes,

INTERPRETATIO.

Porticus Athenienſis *produxit olim Philoſophos indoctiores,*

NOTÆ.

1. *Porticus.*] Nimirum *Athenienſis.* Erat enim Athenis quædam porticus, in quam nonnulli ad differendum de quacumque materiâ convenire ſolebant: ſic ſuus Cadomi, Bajocarum, cæterarumque minorum urbium locus, in quem plures dicendarum audiendarumque rerum novarum causâ convenire conſueverunt. Zeno autem inter veteres Philoſophos celeberrimus, nactus hanc occaſionem, hîc inſtituit docere Philoſophiam, illiuſque diſcipuli ab iſto loco vocati ſunt Stoïci: στοὰ enim Græcis eſt *porticus.* Hos Philoſophia nunc vocat *ſenes obſcuros: ſenes* quidem, quòd virtutem præſertim, in quâ unâ vitam beatam verſari arbitrabantur, colerent inſtar ſapientiſſimorum Senum: *obſcuros* verò, quod hîc erraverint; error enim ex obſcuritate naſcitur. Quia verò iidem Stoïci Dialecticæ, cujus princeps eorum Zeno fertur eſſe inventor, præcipuè ſtudebant, idcirco Philoſophia nunc, expoſito illorum errore, eoſdem refutat argumentis ex Dialecticâ deſumptis; tum quid ſentiendum ſit, declarat.

Qui ſenſus & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri ſtylo
Mos eſt æquore paginæ,
Quæ nullas habeat notas,
Preſſas figere literas.
Sed mens ſi propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantùm patiens jacet
Notis ſubdita corporum,
Caſſaſque in ſpeculi vicem
Rerum reddit imagines;
Unde hæc ſic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis ſingula proſpicit,
Aut quæ cognita dividit?
Quæ diviſa recolligit,
Alternumque legens iter
Nunc ſummis caput inſerit,
Nunc deſidit in infima,
Tum ſeſe referens ſibi,
Veris falſa redarguit?

INTERPRETATIO.

qui exiſtimabant ſenſus notioneſque omnes, ortas *ex corporibus extcrioribus imprimi mentibus: quemadmodum veteres ſolebant calamo veloci imprimere literas in chartâ æquabili, nulliſque antea charactcribus inſignitâ. At ſi mens* noſtra *nihil evolvit propriâ ſuâ cogitatione, ſed obnoxia impreſſionibus corporum ab his ſolùm patitur, & refert imagines inutiles rerum* objectarum *inſtar ſpeculi, cur cognitio* univerſalis *omnium, eſt adeo perſpicax in mentibus* humanis? *quomodo ſingula cognoſcuntur? quomodo cognita dividuntur? quomodo diviſa reſumuntur? quomodo alternis, modò ab imis aſcenditur ad ſumma, modò à ſummis deſcenditur ad ima? quomodo mens ſeſe componens ſecum, veritate refutat errorem?*

NOTÆ.

3. *Qui ſenſus & imagines,* &c.] I. Philoſophia exponit errorem Stoïcorum, qui in hôc verſatur, quòd putarent, non modò ſenſus, ſed omnes notiones, quas hîc Philoſophia vocat *imagines*, quaſque ipſi Stoïci, auctore Tullio in Top. appellabant ἐννοίας καὶ περιλήψεις, à corporibus etiam externis imprimi mentibus: non ſecus ac literæ currente calamo imprimuntur chartæ. Hinc Stoïci, inquit S. Aug. l. 8. de civ. D. c. 7. *poſuerunt judicium veritatis in ſenſibus corporis, eorumque infidis & fallacibus regulis omnia quæ diſcuntur, metienda eſſe cenſuerunt.*

10. *Sed mens ſi propriis,* &c.] II. Philoſophia refutat Stoïcorum hunc errorem argumentis ex Dialecticâ, cui illi plurimùm ſtudebant, deſumptis: nam in dialecticâ præter notionem tam univerſalem quàm ſingularem, tractatur diviſio, definitio, methodus, & ipſa

veritatis norma : quæ omnia fieri non possunt, si mens humana omnes suas notiones corporibus acceptas referat. Primò enim nulla erit notio universalis : sive *cernens omnia notio :* siquidem notio universalis non acquiritur sensibus, quibus quidquid percipitur, illud certo tempore, certoque loco ita circunscribitur, ut sit singulare. Secundò nulla etiam erit notio singularis, quâ mens *singula prospicit :* quia præterquam quòd mens humana seipsam singularem non prospicit famulante corpore, qui tactu visuque percipi creditur, triangulus, circulusve singularis, hic revera triangulus circulusve non est : quandoquidem triangulus singularis non constat nisi tribus lineis, quæ ita inter se coëant, ut ex his fiant tres anguli æquales duobus rectis : circulus verò non constat nisi unâ lineâ circa unum punctum ita circunductâ, ut omnes illius partes ab hôc puncto æqualiter distent : cùm tamen omnis triangulus circulusve sensilis, sicut exquisitis perspiciliis sive ut loquuntur *microscopis* animad vertere possumus, infinitis propè constet lineis, quarum aliæ egressæ, aliæ ingressæ prædictam anguli circuli-ve notionem singularem impediunt. Tertiò nulla quoque erit divisio, quâ mens *cognita dividit :* cùm hæc non fiat nisi mente ea quæ sensibus videntur conjuncta separante, sive ut loquuntur Logici *abstractione.* Quartò nulla erit definitio, quâ mens *divisa recolligit :* nam, inquit Crassotius, l. 2. post. anal. cap. 1. ar. 1. *si machinalis horologij partes omnes dissolvantur, & post dissolutionem singula spectanda exhibeantur, tum videtur esse quasi specimen divisionis & partitionis Logicæ. Si partes eas omnes clarè & distinctè apprehendas, sed suo quamque loco & ordine in toto, tunc videtur esse definitionis specimen :* ex quo sequitur vim, quæ non potest cognita dividere, non posse etiam *divisa recolligere*, sive definire. Quintò nulla erit methodus, quæ scilicet monti vallique similis nunc à speciebus subjectis ad genus supremum ascendit ; nunc à genere supremo ad subjectas species descendit, suis quæque ordinibus disponendo : nam, ut jam dictum est, genus, species, illorumque ordo sensibus non percipitur. Sextò denique nulla erit veritatis norma, quâ mens *falsa redarguit :* nam regula veritatis Græcis κανὼν, illud est, quo tamquam duce fallere & falli nescio, mens humana ita persuadetur, hæc ut verum omnisque dubitationis expers judicium formet : talis autem non potest esse sensus, de quo nunc agitur : siquidem hôc sæpius fallimur : quare Stoici putantes, omnem notionem oriri à sensibus, omnem etiam veritatis normam abjiciebant : ut monuit S. Aug. prædicto lib. 8. de civit. c. 7. ubi etiam ait : *cùm pulcros dicant non esse nisi sapientes, quibus sensibus corporis istam pulcritudinem viderint, qualibus oculis carnis, formam sapientiæ decusque conspexerint?*

Hanc verò veritatis normam indicat Philosophia dicens mentem *sese referentem sibi :* nam duplex est ejusmodi veritatis norma : una exterior & in genere causæ efficientis, videlicet Deus, qui quòd sit infinitè sapiens & bonus, idcirco falli & fallere non potest : altera interior & in genere formæ, nempe evidentia, hoc est notio clara & distincta, quam secuti numquam errabimus, utpote ab ipso præceptore Deo docti. Mens ergo nostra *sese referens sibi*, attendat animo ad hanc suam evidentiam sive notionem claram & distinctam : ut quandiu ipsa evidenter, sive clarè & distinctè, in rebus ad mysteria fidei non pertinentibus, non noverit, tandiu *assensionem sustineat, ne præcipitet si temerè processerit*, ut loquitur Tullius : *turpe enim est*, inquit idem Orator, *cognitioni & perceptioni assertionem approbationemque præcurrere.* At ubi eadem mens claram distinctamque suam notionem clarè & distinctè perceperit, tum remotâ omni dubitatione judicium proferat, certa non ab hominibus, sed ab ipso Deo intrinsecùs doceri : *si intellexistis*, inquit S. August. in Joan. 40. *dictum est & cordi vestro. Munus Dei est intelligentia.*

Notandum in libro de Spiritu & animâ, qui vulgo recensetur inter opera S. Augustini, cap. 11. reperiri hæc verba : *mens nunc caput summis inserit ; nunc decidit in infimis ; nunc sese inferens sibi verè falsa redarguit;* cum his etiam scripturæ erroribus, *decidit, infimis, inferens;*

Hæc eſt efficiens magis
Longè cauſſa potentior,
Quàm quæ materiæ modo
Impreſſis patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore paſſio.
Cùm vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus inſtrepit:
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus ſpecies tenet,
Ad motus ſimileis vocans,
Notis applicat exteris,
Introrſumque reconditis
Formis miſcet imagines.

Interpretatio.

Cauſſa iſtorum omnium *eſt multò magis efficax*, & *magis potens quàm* mens humana, *quæ inſtar materiæ patitur formas impreſſas. Ipſa tamen corporis viventis impreſſio præit excitans commovenſque vires mentis*: ut *cùm lumen verberat oculos, aut vox inſonat auribus: deinde vis illa mentis commota, conferens ſpecies ſibi inſitas cum ejuſmodi motibus*, ſive ſpeciebus *adventitiis, conjungit utraſque.*

Notæ.

ex quo, ut ex pluribus aliis argumentis optimè Lovanienſes concludunt, librum hunc non eſſe S. Auguſtini opus, ſed cujuſdam multò recentioris, fortè Hugonis à S. Victore; quippe qui capite 33. ejuſdem libri Boëtium nominat.

26. *Hæc eſt efficiens magis*, &c.] III. Philoſophia declarat quid ſit ſentiendum. Primùm quidem niſi mens humana informaretur à Deo, qui non minùs eſt ejus præceptor, quàm conditor, eadem mens non poſſet cognoſcere, neque generatim, neque ſingulatim; non poſſet dividere, definire, aut in ordinem redigere; nullam etiam haberet normam veritatis: quandoquidem hæc omnia ſunt aut ingenita notio Dei *qui eſt*, aut quidam ejuſmodi notionis modus: propterea *hæc eſt efficiens magis longè cauſſa potentior.* Deinde eadem mens, utpote quæ eſt corporis forma, ipſo corpore commoto etiam afficitur ſentiendo: ſenſus enim, docente S. Auguſtino l. de quant. an. c. 25. eſt *paſſio corporis per ſeipſam non latens animam*: idcirco *præcedit excitans vivo in corpore paſſio*: ubi obſervabis hanc vocem, *paſſio*, non eſſe ita Latinam, ſed apriorem nullam eſſe ad ſignificandam hanc Philoſophiæ cogitationem. Sic *lux* nihil eſt aliud quàm motus oculi à Sole aut aliquo alio ſimili corpore commoti; commoto oculo nervus hinc ad cerebrum uſque productus movetur; unde movetur & cerebrum, quo moto ipſa mens cerebro præſertim conjuncta ita commovetur, ut non modo ſentiat, ſed etiam videat. Sic etiam *vox* commovet *aures*. Poſtremò mens conferens hanc ideam adventitiam, cum priori ideâ innatâ, tantâ libertate judicat, ut poſſit non modò jungere conſentaneas, & diſſentaneas ſeparare, verùm etiam omnem aſſenſionem ſuſtinere.

PROSA V.

ARGUMENTUM.

SICUT ergo, inquit Philosophia, neque ex imbecillitate sensûs, imaginatio, neque ex imbecillitate imaginationis, ratiocinatio; neque ex imbecillitate ratiocinationis, intelligentia humana: sic neque ex imbecillitate intelligentiæ humanæ, divina futurorum liberorum prænotio neganda est.

QUOD si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant [a] instrumenta sensuum [b] forinsecus objectæ qualitates, animique agentis vigorem passio corporis antecedat, quæ in se actum mentis provocet, excitetque interim quiescentcis intrinsecùs formas: si in sentiendis, inquam, corporibus [1] animus non passione insignitur, sed ex suâ vi subjectam corpori judicat passionem, quanto magis ea quæ [c] cunctis corporum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non objecta extrinsecùs sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? [d] Hac itaque ratione multiplices cognitiones diversis ac differentibus cessere substantiis. [2] Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit: quales sunt conchæ maris, quæque alia saxis hærentia nuttriuntur. Imaginatio verò mobilibus belluis, quibus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio verò humani tantùm generis est, sicuti intelligentia sola divini: quo fit ut ea notitia ceteris præstet, quæ [e] suapte natura non modò proprium, sed ceteratum quoque notitiarum subjecta cognoscit.

INTERPRETATIO.

a *organa*. b *extrinsecùs*. c *à corporum commercio libera sunt*. d *hoc modo diversis rebus diversa insunt cognoscendi genera*. e *& suam propriam & cæteris cognitionibus subjectam materiam percipit*.

NOTÆ.

1. *Animus non passione insignitur*] Tali scilicet, quali corpus cum animo conjunctum insignitur, videlicet figurâ, quiete, & motu, quibus etiamsi corpus afficiatur, non propterea mens afficitur. Sed id non obstat, quin mens sentiendo dicatur pati, auctore ipso Aristotele; quatenus videlicet *non latet mentem, corpus pati*: sicut docet S. Augustinus.

2. *Sensus*] Aliter quidem judicamus de sensu; ali er noster auctor: sed hoc nihil facit ad præsens institutum.

3 Quid igitur, si ratiocinationi sensus imaginatioque [a] refragentur, nihil esse illud universale dicentes, quod sese intueri ratio putet? quod enim sensibile, vel imaginabile est, id universum esse non posse: aut igitur rationis verum esse judicium, nec quidquam esse sensibile: aut 5. quoniam sibi notum sit plura sensibus, & imaginationi esse subjecta, inanem conceptionem esse rationis, quæ quod sensibile sit, ac singulare, quasi quiddam universale consideret. Ad hæc, si ratio contrà respondeat, se quidem & quod sensibile & quod imaginabile sit in universitatis ratione conspicere; illa vero ad universitatis cognitionem 10. adspirare non posse: quoniam eorum notio corporaleis figuras non possit excedere: de rerum verò cognitione, firmiori potiùs, perfectiorique judicio esse credendum. In hujusmodi igitur lite, nos, quibus tam ratiocinandi, quàm imaginandi etiam, sentiendique vis inest, non-

Interpretatio.

a *adversentur.*

Notæ.

Primò enim nobis sensus videtur debere definiri, sicut à S. Aug. definitur: *passio corporis per seipsam non latens animam:* unde sensus accipi potest dupliciter, nimirum *inadæquatè*, ut loquuntur philosophi, quatenus est *passio corporis*: quo modo sensus reperitur in bestiis etiam; & *adæquatè*, ut aiunt iidem philosophi; quatenus est *passio corporis per seipsam non latens animam:* quâ ratione sensus solius hominis est: quippe qui solus constat ex corpore & mente. Secundò noster auctor ponit *sensum* etiam propriè dictum in bestiis, cum hôc tamen discrimine; ut in conchis sit *sensus* sine *imaginatione*; in bestiis mobilibus etiam *imaginatio* sine *ratione*; sicut in homine *sensus, imaginatio, & ratio.* sed sine *intelligentiâ*, quam dicit *divini generis.* At, inquam, si *sensus* est in conchis, cur non in iisdem fuerit *imaginatio?* cùm *sensus* & *imaginatio* non differant, nisi quòd *sensus* suo quilibet organo, *imaginatio* organo communi, videlicet cerebro perficiatur: quod cerebrum etiam in conchis occurrit. Si *imaginatio* fuerit in aliis bestiis, v. g. in vulpe, cur non in his fuerit *ratio?* quandoquidem ab his plurima fiunt, ad quæ si necessaria fuerit quædam cognitio, etiam illa quæ *sensus* vocatur & *imaginatio*, certè *ratio* necessaria erit, hoc est progressus cognoscentis à notis ad ignota. Si denique *ratio* fuerit in homine, ut revera est, cur non in eodem fuerit *intelligentia?* cùm *ratio* non sit sine judicio, nec judicium sine *intelligentiâ.* Nisi tamen nominatâ intelligentiâ Philosophia voluerit intelligi notionem à nullo acceptam & infinitam: hæc enim intelligentia solius Dei est. Tertiò hæc eò liberiùs notavimus, quòd ad præsentem Philosophiæ demonstrationem nihil faciunt; sive enim bestiæ propriè sentiant sive non; modò unus homo sentiat, id satis erit ad animadvertendum discrimen ordinemque prædictorum. Similiter quamvis homo intelligentiâ afficiatur, intelligentia tamen divina, utpote infinita, intelligentiam humanam ita superat, ut quæ intelligentiâ humanâ capi non possunt, hæc intelligentiâ divinâ rectè comprehendantur.

3. *Quid igitur si ratiocinationi*, &c.] Accedit tandem Philosophia ad eam, propter quam longa fuerunt præludia, comparationem, quam *proportionis* vocant: quasi dicat: ut se habet sensus collatus cum suâ subjectâ materiâ ad imaginationem, collatam cum suâ materiâ: aut ut se habet imaginatio collata cum suâ materiâ ad rationem collatam cum suâ materiâ: ita se habet ratio collane ra-

ne rationis potiùs causam probaremus? Simile est, quod humana ratio divinam intelligentiam futura, nisi ut ipsa cognoscit, non putat intueri. Nam ita differis, si quæ certos ac necessarios habere non videantur eventus, ea certò eventura præsciri nequ unt. Harum igitur
5. rerum nulla est præscientia, quam si etiam in his esse credamus, nihil erit, quod non ex necessitate proveniat. Si igitur, utì rationis participes sumus, ita divinæ judicium mentis habere possemus, sicut imaginationem sensumque tati ni cedere oportere judicavimus, sic divinæ sese menti humanam summittere rationem justissimum censeremus.
10. 4 Quare in illius summæ intelligentiæ cacumen, si possumus, erigamur; illic enim ratio videbit, quod in se non potest intueri. Id autem est, quonam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat, ac definita prænotio; neque id sit opinio, sed summæ potiùs scientiæ nullis terminis inclusa simplicitas.

Notæ.

ta cum suâ materiâ ad intelligentiam collatam cum suâ materiâ: sicut ergo ex imbecillitate sensûs non est neganda imaginatio, aut ex imbecillitate imaginationis non est neganda ratiocinatio; sic ex imbecillitate ratiocinationis aut intelligentiæ humanæ non est neganda divina futurorum liberorum intelligentia sive prænotio.

4. *Quare in illius summæ intelligentia cacumen*, &c.] *Studeamus accedere ad intelligentiam divinam*: cùm enim hâc intelligentiâ divinâ perfectè comprehendatur prædicta divinæ providentiæ humanæque libertatis concordia, quantò propiùs ad divinum intelligendi modum accedemus, tantò magis hæc concordia nobis innotescet: sed ad Deum accedere non possumus nisi diligenti ad ipsum Deum factâ attentione: ad quod ipsa etiam nostri corporis figura nos videtur hortari: siquidem

METRUM V.

QUOD vocatur Archilochium. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet heptameter habet, primùm quatuor primos versûs Heroïci pedes; deinde tres trochæos.

ARGUMENTUM ex Cicerone 1. de legib.

NATURA, inquit Philosophia, cæteras animantes abjecit ad pastum, solum hominem erexit, ad cælique quasi cognationis, & domicilij pristini conspectum excitavit.

QUàm variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento sunt corpore, pulveremque verrunt,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata sulcum.
Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque ventos,

INTERPRETATIO.

Quàm diversis figuris prædita animantes percurrunt terras: alia enim habent corpus longum, qua serpentes virtute sui pectoris verrunt pulverem & ducunt sulcum continuatum: alia errantes pennis levibus percutiunt ventos,

NOTÆ.

1. *Quàm variis*, &c.] Hominem solùm erecto, cætera verò animalia prono vultu incedere dixerunt plurimi tam oratores quàm poëtæ: audivisti Tullium, audi Ovidium l. 1. metam. fab. 2.

Pronaque cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit cœlumque videre
Iussit & erectos ad sidera tollere vultus.

Hîc tamen distinguendum videtur inter situm corporis, situmque vultûs tam hominis, quam cæterorum animalium: nam erectus homo, cætera verò animalia prona sunt corpore: vultus autem adeoque aspectus tam hominis, quàm cæterorum animalium (saltem si excipiatur piscis ille, qui *βλεπουσίπους* vocatur, quòd oculos in supernâ corporis parte habens, cælum veluti invitus spectet) non sublimis, sed ad horisontem plus, minùs est directus: unde diversa in omnibus animalibus est cerebri constitutio: quod discrimen videtur hîc observari: non enim dicitur bestias terram, hominem verò cælum conversis deorsum sursum-ve oculis videre: sed tantùm cætera animalia prono, hominem verò recto stare corpore: quod sufficit, ut mens humana peculiari sui corporis figurâ excitetur ad cogitandum Deum. Bestiæ autem, quæ hîc numerantur, sunt 1. serpentes, 2. volucres, 3. pedites; quæ vel campos percurrunt, vel sylvas ingrediuntur: de quibus nihil occurrit annotatione dignum.

Et liquido longi ſpatia ætheris enatet volatu ;
Hæc preſſiſſe ſolo veſtigia greſſibuſque gaudent
Vel virideis campos tranſmittere, vel ſubire ſylvas.
Quæ, variis videas licet omnia diſcrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare ſenſus.
Unica gens hominum celſum levat altiùs cacumen,
Atque levis recto ſtat corpore, deſpicitque terras.
Hæc, niſi terrenus malè deſipis, admonet figura,
Qui recto cælum vultu petis, exeriſque frontem,
In ſublime feras animum quoque, ne gravata peſſum
Inferior ſidat mens corpore celſiùs levato.

Interpretatio.

& longo volatu tranſeunt magna *interualla aëris liquidi : alia geſtiunt gradiri per terram : ſive ha paſſibus tranſeant agros virides; ſive ingrediantur ſylvas. Quæ* animantes, *licet omnes, ut cernis, differant inter ſe pluribus modis*, in hôc tamen conveniunt, quòd *facies* illarum *inclinata* ad terram, *deprimat* earumdem *ſenſus obtuſos. Sola gens hominum erigit altiùs caput* ſuum *ſublime, leviſque ſtat corpore erecto, & contemnit terras. Hæc figura te monet, niſi obrutus terrâ ſtultè deliras, ut qui tendis ad cælum vultu recto, & erigis frontem, tu extollas etiam mentem* tuam *in altum, ne mens oppreſſa jaceat deorſum, inferior ipſo corpore altiùs erecto.*

Notæ.

5. *Liquido longi ætheris volatu.*] Confuſio verborum, quæ Grammaticis vocatur *Hyperbate :* ſiquidem æther liquidus & volatus longus dici deberet. Sic Virgil. *ibant obſcuri ſolâ ſub nocte : ſceleratam intorſerit haſtam : dare claſſibus auſtros.*

9. *Prona facies hebetes valet ingravare ſenſus.*] Senſus enim non vigent niſi ſpiritibus à corde ad cerebrum, & à cerebro per nervos ad reliquas corporis partes diffuſis : hi autem ſpiritus minùs liberè in pronum, quàm in erectum caput à corde diffluunt.

12. *Admonet figura.*] Si corpora generatim poſſunt eſſe quædam mentium exempla, ut certè ſunt, corpus humanum præcipuum quoddam eſſe debet mentis conſortis exemplum, ut quemadmodum corpus humanum, veluti ſervatis corporum levium legibus, ad cælum rectâ tendit, ita mens humana ad Deum cogitando adſpiret : ſed eſt alia ratio : nimirum

14. *Ne gravata peſſum,* &c.] Ne mens humana victa perturbationibus ejus, cujus domina eſſe debet, corporis fiat mancipium. Nam ad Philipp. 3. *gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt.*

PROSA VI.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA tandem concludit, cognitionem divinam instar Dei cognoscentis æternam, ita esse totam simul, ut sicut notio præsentium, sic prænotio divina futurorum liberorum libertati humanæ non noceat.

QUONIAM igitur, utì paullo antè monstratum est, omne quod scitur, non ex suâ, sed ex comprehendentium naturâ cognoscitur, intueamur nunc quantum fas est[a], quis sit divinæ substantiæ status, ut quænam etiam scientia ejus sit, possimus agnoscere. [1] Deum igitur æternum esse, cunctorum ratione[b] degentium commune judicium est. Quid sit igitur æternitas, consideremus. [c] Hæc enim naturam nobis pariter divinam, scientiamque patefecerit. [2] Æternitas igitur est, [d] interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Quod ex [e] collatione temporalium clarius [f] liquet. Nam quidquid vivit in tempore, id præsens à præteritis in futura procedit: nihilque est in tempore constitutum, quod totum vitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem nondum apprehendit: hesternum ve-

INTERPRETATIO.

a Philosophis. b *viventium.* c *æternitate cognitâ, divina cùm natura, tum etiam scientia cognoscatur necesse est.* d *infinita.* e *comparatione.* f *patet.*

NOTÆ.

1. *Deum æternum esse commune judicium est.*] Nam æternitas clarè & distinctè comprehensa cognoscitur in clarâ distinctaque Dei notione, quam omnes homines divinitus insitam habent: non secus ac tres anguli cognoscuntur comprehendi in ideâ trianguli: quare sicut omnes homines judicant, triangulum constare tribus angulis: sic omnes judicant, Deum esse æternum.

2. *Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*] Hæc æterniratis definitio à S. Thoma & cæteris Theologis admirtitur: quare particulatim videtur exponenda.

Dicitur 1. *possessio:* quia æternitas est propria Dei perfectio. Nimirum *possessio* à corporibus ad mentes transfertur: *possessio* autem corporum in hôc versatur, quòd illorum ita domini sumus, ut in iis & pedem ponere & sedem figere potesimus: *possidere* quippe videtur dici quasi *potens*, vel *potis*, vel etiam *pos* sedere: cùm *pos* pro *potis* vel *potens* remanserit in *compos* & *impos*. Quamobrem *possessio* in mentibus optimè vocabitur individua mentis perfectio: æternitas autem est individua Dei perfectio: quandoquidem res summè perfecta cogitari non potest nisi æterna. Sanctus Thomas 1.

rò jam perdidit. In hodiernâ quoque vitâ non ampliùs vivitis, quàm in illo mobili [a] transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles [b], nec cœperit umquam esse, nec desinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est, ut æternum esse jure credatur. Non enim totum simul, infinitæ licet vitæ spatium comprehendit, atque complectitur: sed futura nondum transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est, & sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Unde non rectè quidam, qui cum audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud est enim per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque enim Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potiùs proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præsentarium statum, infinitus ille temporalium rerum motus imitatur; cumque eum effingere, atque æquare non possit, ex immobilitate deficit in motum, ex simplicitate præsentiæ decrescit in infinitam futuri ac præteriti quantitatem; &, cùm totam pariter vitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso, quòd aliquo modo numquam esse desinit, illud, quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur æmulari, alligans se ad qualemcumque

Interpretatio.

a *fluxo.* b *lib. 1. de cœlo.* c qui sit totus simul.

Notæ.

p. q. 10. a. 1. ad 6. *illud quod possidetur,* inquit, *firmiter & quietè habetur: ad designandam ergo immutabilitatem & indeficientiam æternitatis* Boëtius *usus est nomine possessionis.*

Dicitur 2. *vitæ*: ut enim æternitas quidam est modus, sic æternitas, alicujus dici debet æternitas: nullius autem meliùs æternitas dici potest, quàm *vitæ*, quippe quâ non solùm animata corpora ab inanimatis, sed etiam mentes à corporibus, imò & ab aliis mentibus differunt. *Vita* autem cujus æternitas veluti modus est, nihil aliud esse videtur, quàm cogitatio; quòd æternitas non possit esse nisi mentis, cujus vivere est cogitare. Hinc Aristoteles l. 12. meta. c. 7. *mentis,* inquit, *cogitatio vita est,* unde *Philosophus ille ibid.* ait S. Thom. 1. p. q. 18. a. 3. *ostenso quòd Deus sit intelligens, concludit quòd habeat vitam perfectissimam & sempiternam, quia intellectus ejus est perfectissimus & semper in actu.*

Dicitur 3. *tota simul:* quia vita illa, cujus æternitas dicitur modus, nihil successionis habet: in quo differt à tempore, quod dicitur diuturnitas rei, quæ ut incæpit sic desinet esse, cujusmodi est forma equi: differentiæ enim temporis, nimirum præsens, præteritum, & futurum numquam sunt simul, sed sibi invicem succedunt.

Dicitur 4. *interminabilis*: quia æternitas illius est vitæ, quæ neque principio neque fine circunscribitur: in quo etiam differt ab ævo, quod dicitur diuturnitas rei, quæ habuit quidem principium, sed nunquam habitura est finem; cujusmodi est mens mea: ævum quippe illud saltem uno termino circunscribitur, videlicet principio, ex quo incœpit.

Dicitur 5. *perfecta*: quia cùm æternitas sit mentis adeoque vitæ perfectæ modus, hæc etiam perfecta sit, necesse est, quamo-

præsentiam hujus exigui volucrisque momenti: quæ, quoniam manentis illius præsentiæ quandam gestat imaginem, quibuscumque contigerit, id præstat, ut esse videantur. Quoniam verò manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum est, ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum quidem æternum, mundum verò dicamus esse perpetuum. [3] Quoniam igitur omne judicium secundùm [a] sui naturam, quæ sibi subjecta sunt, comprehendit; est autem Deo semper æternus, ac præsentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præsentiæ, infinitaque præteriti ac futuri spatia complectens, omnia, quasi jam gerantur, in suâ simplici cognitione considerat. Itaque si præsentiam pensare velis, quâ cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ rectiùs æstimabis. Unde non prævidentia, sed providentia potius dicitur, quòd porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quæ divino lumine lustrentur, cùm ne homines quidem necessaria faciant esse, quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minimè. Atqui, si est divini humanique præsentis digna [b] collatio, utì vos vestro hoc temporario præsenti quædam videtis, ita ille omnia suo cernit æterno [c]. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat, taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit, unoque suæ mentis intuitu [d] tam necessariè, quam non necessariè, ventura dignoscit. Sicuti vos cùm pariter ambulare in terrâ hominem, & oriri in cælo Solem videtis, quamquam simul utrumque conspectum, tamen [e] discernitis, & hoc [f] voluntarium, [g] illud esse necessarium judicatis. Ita igitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud se quidem præsentium, ad con-

Interpretatio.

a *mentis judicantis.* b *comparatio.* c Deus. d *& ea quæ necessariò, & ea quæ non necessariò ventura sunt, cognoscit.* e *ponitis discrimen.* f *hominem ambulare.* g *solem oriri.*

Notæ.

brem hæc nullam agnoscere debet sui causam: in quo æternitas differet adhuc à mundo, si hic ut somniavit Aristoteles, ex æterno extitisset.

Ex his porrò omnibus, in quibus ratio æternitatis versari dicitur à Philosophiâ, unum est quod eadem Philosophia præsertim explicat; nempe quòd sit *tota simul*, aitque cæteras diuturnitates videlicet ævum, & tempus, hanc æternitatis proprietatem, quoad possunt, imitari; ut, si non possunt habere, saltem *habere videantur manentem illam præsentiam.*

3. *Quoniam igitur*, &c.] Ex prædictis Philosophia sic nobis videtur argumentari. Cùm judicandum sit de notione secundùm naturam mentis cognoscentis; cumque Deus cognoscens futura libera, de quibus nunc agitur, naturâ suâ sit æternus, hoc est semper cogitans semperque vivens sine ullâ differentiâ præsentis, præteriti, & futuri; idcirco notio Dei ita cogitari debet æterna sive *tota simul*, ut eodem modo se habeat circa futura libera, quomodo circa præsentia: quò fit ut illa Dei notio *non præscientia quasi futuri, sed scientia numquam deficientis instantiæ rectiùs æstimetur: unde non prævidentia, sed*

ditionem verò temporis futurarum. Quo fit, ut hoc non sit opinio, sed [a] veritate potiùs nixa cognitio, cùm existiturum quid esse cognoscit, quod idem exsistendi necessitate carere non nesciat. Hoc si dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse: quod autem non potest non evenire, id ex necessitate contingere, neque ad hoc nomen necessitatis adstringas: Fatebor rem quidem [b] solidissimæ veritatis, sed cui vix aliquis nisi divini speculator accesserit. Respondebo namque idem futurum, cùm ad divinam notionem refertur, necessarium: cùm verò in suâ naturâ perpenditur, liberum prorsus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates; simplex una, veluti quod necesse est omneis homines esse mortaleis; altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque novit, id esse aliter ac notum est, nequit. Sed hæc conditio minimè secum illam simplicem [c] trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntariè [d] gradientem, quamvis eum tamen, cum [e] graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid providentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturæ habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrij libertate proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur, ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per se verò considerata, ab absoluta naturæ [f] suæ libertate non desinunt. Fient igitur proculdubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant, exsistendo tamen propriam naturam non amittunt; quæ priùs, quàm fierent, etiam non evenire potuissent. Quid igitur refert non esse necessaria, cùm propter divinæ scientiæ conditionem modis omnibus, necessitatis instar, eveniant? Hoc scilicet, quod ea quæ paullo antè proposui, Sol oriens, & [g] gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non possunt: eorum tamen unum priùs quoque quàm fieret, necesse erat exsistere: alterum verò minimè. Ita etiam quæ præsentia Deus habet, dubio procul exsistunt: sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit: illud verò de potestate facientium. [h] Haud igitur injuria diximus, hæc, si ad divinam notitiam referantur, necessaria, si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta. Sicuti omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, universale est: si ad seipsum respicias, singulare. Sed si

Interpretatio.

a *certa scientia.* b *rem quidem esse verissimam, sed et solum menti perviam, quæ rebus divinis contemplandis assueta est.* c necessitatem. d *ambulantem.* e *ambulat* f *non privantur absolutâ libertate suæ naturæ.* g *ambulans.* h *non immeritò.*

Notæ.

providentia potiùs dicitur, quòd porrò ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Atqui notio liberorum præsentium, nullam illis imponit necessitatem: non *enim qua præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus:* similiter si Deus ignarus futurorum illa non cognosceret nisi dum adsunt præsentia, notio hæc Dei nullam illis afferret necessitatem: esset que idem discrimen quòd nunc animadvertimus, interortum Solis & meam locutionem, quòd ille necessariò, hæc liberè fiat. Quamobrem sicut ex notione præsentium, sic ex

in meâ, inquies, potestate situm est mutare propositum,[a] evacuabo providentiam, cùm, quæ illa prænoscit, fortè mutavero. Respondebo, Propositum te quidem tuum posse deflectere, sed, quoniam & id te posse, & an facias, quove convertas, præsens providentiæ veritas intuetur, divinam te præscientiam non posse vitare; sicuti præsentis oculi effugere non possis intuitum, quamvis te in varias actiones liberâ voluntate converteris. Quid igitur, inquies? Ex meane dispositione scientia divina mutabitur, ut cùm ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noscendi vices alternare videatur? Minimè. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præsentiam propriæ cognitionis retorquet ac revocat. Nec alternat, ut existimas, nunc hoc, nunc illud prænoscendi vices; sed uno ictu mutationes tuas manens prævenit atque complectitur. Quam comprehendendi omnia visendique præsentiam, non ex futurarum[b] proventu rerum, sed ex propriâ Deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque resolvitur, quod paullo antè posuisti, indignum esse, si scientiæ Dei causam futura nostra præstare dicantur. Hæc enim scientiæ vis præsentariâ notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil verò posterioribus[c] debet. Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrij libertas. Nec iniquæ leges, solutis omni necessitate voluntatibus, præmia pœnasque proponunt. Manet etiam spectator desuper cunctorum præscius Deus, visionisque ejus præsens semper æternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes precesque; quæ cum rectæ sunt, inefficaces esse non possunt. Aversamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humileis preces in excelsa porrigite. 4 Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cùm ante oculos agitis judicis cuncta cernentis[d].

INTERPRETATIO.

a *destruam.* b *eventu.* c *refert acceptum.* d *Dei.*

NOTÆ.

prænotione divinâ futurorum liberorum, non potest inferri hæc esse necessaria nisi *sub conditione:* sicut etiam notio præsentium (licet in homine tunc liberè agente, illæsa remaneat potestas ad utrumlibet) est evidens, vera, & certa scientia, sic etiam prænotio divina futurorum (quamvis in homine olim acturo intemerata perseveret potestas ad utrumlibet) est evidens, vera, & certa scientia. Atque id eo potiùs, quod quamvis mea locutio sit causa notionis, quâ nunc cognoscis me loqui; nulla tamen res, sive præsens, sive futura est causa divinæ seu notionis, seu prænotionis: nam *comprehendendi omnia visendique præsentiam, non ex futurarum proventu rerum, sed ex propriâ Deus simplicitate sortitus est:* ut nunc dicitur.

4. *Magna vobis est necessitas indicta probitatis,* &c.] Nam ut loquitur S. Basilius in regul. brevioribus respons. 21. *Mens iners ex eo efficitur seque justo plus dedit otiosæ securitati, quod Deum adesse non credit, qui scrutetur corda & renes. Si enim hoc crederet prorsus illud faceret, quod dictum est: providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commovear.... Quis est enim,* inquit respons. 29. *alterius potestati subjectus, qui in oculis principis sui aliquid ausurus sit unquam eorum, quæ ipsi non placent?*

FINIS.

INDEX

INDEX VOCABULORUM OMNIUM, quæ in quinque libris Boëtii de Consolatione Philosophiæ leguntur.

Prior numerus paginam, posterior lineam notat.

A

A 44: 7. 53: 8. 72: 2, aliisque locis 43.
ab 11: 7. 20: 2. 27: 4, aliisque locis 45.
abditâ 277: 14.
abditis 214: 5.
abditos 215: 3.
abducit 177: 3. 187: 1. 214: 2.
abeat 114: 4. 123: 8.
aberat 187: 12.
aberit 245: 5.
aberrasti 72: 3.
abesse 84: 1. 84: 5. 120: 2, aliisque locis 3.
abesset 236: 8.
abeundi 95. 3.
abeunte 101: 12.
abforet 176: 7.
abjecerint 87: 3.
abjecisses 24: 3.
abjecit 41: 3. 148: 3.
abjectior 194: 3.
abjectius 195: 3. 218: 12.
abjectos 258: 3.
abiere 33: 8.
abierunt 111: 9.
abjice 94: 8.
abjicit 218: 30.
abjiciat 212: 10. 237: 17.
abite 14: 2.
abituram 94: 12.
abjunctis 316: 1.
abnuo 267: 10.
abolere 146: 4.
abreptis 33: 7.
abrupi 256: 3.
abscidit 148: 3.
abscissa 239: 2.
absente 337: 20.
absentiam 187: 13.
absit 264: 13. 349: 9.
absolvere 222: 1. 313: 1.
absolvit 166: 3
absoluta 335: 12. 343: 7. 351: 33.
absolutâ 351: 20.
absolutè 267: 13.
absolutis 228: 13.
absolutum 236: 9. 351: 9.
absolutus 297: 30. 335: 33.
abstulerant 11: 9. 146: 5.
abstulerunt 204: 4.
abstulisti 111: 4.
abstulit 166: 10. 309: 1.
abundantiam 135: 5.
abundantior 264: 8.
abundantissimas 187: 9.
abundare 299: 21.
abundes 118: 4.
ac 12: 3. 27: 2. 33: 4, aliisque locis 63.
Academicis 14: 1.
accedam 246: 5.
accedamus *pro*, *consentiamus*, 282: 13. 304: 12.
accedat 136: 8.
accedendo 321: 3.
accedens 14: 8.
accedere 12: 5.
accedere *pro*, *consentire*, 280: 7.
accedit 60: 5. 268: 9. 295: 13.
accedo *pro*, *consentio*, 279: 12.
acceperit 229: 20.
accepisse 229: 17.
accepisti 156: 5. 247: 16.
acceptâ 158: 22.
accepto 271: 13.
acceptor 283: 10.
acceptum 229: 19.
accesserit: 351: 7.
accidere 272: 13. 298: 12.
acciderit 32: 5.
acciderunt 326: 8.
accidisse 314: 4.
accipe 158: 16. 231: 23. 299: 24.
accipientis 283: 13.
accipimus 148: 7.
accipio 229: 13.
accipit 195: 5.
accommodat 297: 16.
accusantium 50: 9.
accusatæ 50: 9.
accusationis 48: 3. 283: 20.
accusatores 50: 8.
accusatoribus 283: 17. 283: 24.
acerbæ 47: 1.
acerbis 142: 1.
acerbitate 281: 15.
acerbum 283: 14.
Achæmeniæ 315: 1.
Acheloüs 310: 2.
acie 337: 3.
aciem 36: 3. 234: 8.
acies 14: 5. 286: 4.
acquiescent 283: 1.
acre 305: 23.
acribus 297: 10.
acriora 170: 6.
acrioris 76: 8.
acta 184: 1. 299: 1.
actibus 271: 8.
actiones 352: 6.
actionibus 327: 6.
actum 343: 3.
actura 14: 8.
actus 338: 1.
actus, *actus* 68: 4. 296: 8.
actum 44: 8. 343: 8.
actuum 178: 7. 264: 10. 352: 21.
aculeos 199: 10.
ad 10: 4. 11: 7. 12: 4, aliisque locis 119.
ad hunc modum cætera 335: 28.
ad nutum 122: 4.
ad tempus 238: 16.
ad unum 119: 10.
adacturum 148: 1.
addamus 218: 6. 218: 7.
addas 231: 17.
addatur 280: 22.
adde quod 122: 3 157: 9.
addere 333: 4.
addidisti 282: 9.
addit 350: 19.
additur 154: 4.
adduci 193: 4.
adducitur 305: 17.
adeo ut 170: 5. 297: 31.
adeo *pro*, *usque adeo* 122: 6. 123: 3. 239: 11.
adeptione 187: 5. 231: 3. 231: 5. bis, aliisque locis 3.
adeptis 177: 6.
adepto 176: 5.
adeptos 231: 6.
adepturos 187: 2. 268: 19.
adeptus 137: 11.
aderat 187: 12.
adesse 187: 12. 264: 3.
adest 149: 10. 188: 13.
adhæc 125: 6. 149: 1. 326. 9.
adhærent 238: 23.

adhærere 177: 8. 328: 11.
adhuc 43: 1. 94: 7. 109: 2, aliisque locis 5.
adjeceriut 205: 1.
adjeceris 219: 22.
adjeciſſet 158: 20.
adjectio 551: 14.
adjiciant 193: 2.
adjicit 335: 6.
adiit 252: 2.
adipiſcantur 265: 12.
adipiſcatur 264: 14.
adipiſcendæ 283: 21.
adipiſcendi 266: 3.
adipiſcerentur 265: 10.
adipiſci 177: 1. 179: 11. 180: 1, aliiſque locis 4.
adipiſcuntur 265: 9. 268: 20.
aditum 86: 1.
adjuncta 150: 4. 193: 10.
adjungit 150: 4.
adjungitur 257: 7.
adjuvant 321: 3.
adjuvantur 297: 10.
adminiculis 115: 3. 246: 19.
adminiſtrate 265: 18.
adminiſtrat 294: 13.
adminiſtrationis 44: 8.
admirari 257: 12.
admiratione 257: 7.
admirationem 133: 7.
admirere 35: 4. 249: 8.
admiror 53: 12. 83: 8. 133: 3. 287: 12.
admiſtione 57: 5. 280: 23.
admittentibus 283: 16.
admodum 9: 3.
admonere 210: 6.
admonet 347: 8.
admonitione 41: 1.
admonuit 297: 22.
admovebo 109: 3.
admoveri 334: 6.
admovit 24: 6.
adoleſcentiâ 31: 1. 110: 3.
adoleſcentulus 103: 3.
adortus 158: 18.
adſcende 102: 8.
adſcenſus 11: 7.
adſit 90: 3. 93: 7. 319: 1.
adſpice 300: 3.
adſpicere 283: 21.
adſpirare 36: 7. 344: 10.
adſtante 33: 3.
adſtitiſſe 9: 2.
adſtrictum 149: 15.
adſtringas 351: 5.
adſtrui 50: 6.
advertas 335: 8.
adverſa 149: 3. 149: 13. 166: 6. 296: 20.
adverſâ 272: 12. 272: 19.
adverſæ 61: 2.
adverſam 165: 6.
adverſari 324: 3.
adverſi 297: 26.
adverſis 297: 31. 305: 21.
adverſitas 297: 28.
adverſitate 117: 3.
adverſitatis 122: 5. 166: 5.
adverſum 47: 3. 219: 13.
adversùm *præpoſ.* 148: 2. 238: 13.
adversùs *præpoſ.* 76: 1. 109: 2. 247: 9.
advertis 81: 3.
adulta 157: 15.
adunata 294: 5.
adunatio 294: 6.
adyto 9: 2.
ædes 56: 4.
ædium 50: 3.
ægri 297: 9.
ægritudinis 86: 1. 92: 1. 297: 11.
ægritudo 297: 13.
ægros 283: 18. 283: 28.
ægrotes 83: 9.
ægrum 12: 5.
æmulari 349: 24.
æqua 76: 2.
æquam 320: 3.
æquanimitate 123: 4.
æquanimos 124: 2.
æquare 349: 20.
æquat 162: 11.
æquè 179: 6. 266: 1. 280: 12. 283: 1. 326: 23.
æquè ac 59: 2.
æqui 302: 13.
æqui ſervantiſſimum 297: 20.
æquis 301: 10. 301: 16.
æquiſſimum 327: 12.
æquo 95: 1. 125: 11.
æquora 19: 2. 129: 8.
æquore 102: 4. 115: 2. 284: 4 340: 5.
æquoris 215: 4.
æquum 280: 8.
aër 239: 1.
æra 290: 6.
aëris 260: 2.
æris 49: 2.
æſtas 66: 3. 302: 3.
æſtimabis 236: 2. 350: 14.
æſtimandum 53: 1. 166: 7. 179: 13.
æſtimant 194: 15.
æſtimare 272: 16. 272: 29.
æſtimas 94: 12. 205: 6.
æſtimate 213: 3.
æſtimatione 195: 7.
æſtivos 133: 12.
æſtu 153: 8. 291: 2.
æſtum 38: 5. 89: 3.
ætas 138: 1. 198: 3. 291: 5.
ætate 157: 13.
ætatem 5: 2. 33: 1.
ætatis 10: 3. 119: 6.
æterna 283: 22. 282: 7.
æternâ 115: 7.
æternæ 326: 6.
æternam 280: 4.
æternitas 348: 6. 348: 7. 352: 21.
æternitate 158: 13.
æternitatem 296: 3.
æternitatis 158: 5.
æterno 321: 5. 324: 6. 350: 21.
æternos 301: 13.
æternum 348: 5. 349: 5. 349: 9. 350: 6
æternus 350: 9.
ætherios 18: 1.
ætheris 130: 2. 161: 3. 260: 4. 261: 8. 289: 6. 347: 1.
Ætnæ 142: 9. 146: 1.
ævi 10: 3
ævo 37: 1. 220: 2.
ævum 130: 1.
affectat 218: 25.
affectibus 321: 2.
affectionibus 343: 7.
affectionum 87: 6
affectu 92: 2.
affectum *adject* 272: 16.
affectus *ſubſt* 282: 5. 343: 13.
affectuum 12: 7. 76. 4.
afferas 246: 1.
afferre 179: 3. 219: 24. 236: 9.
afferunt 187 4.
afficiant 343: 1.
afficitur 272: 15.
affigam 258: 10.
affines 60: 2.
affingitur 61: 3.
affinitatem 109: 6.
affirmem 101: 12.
affluant 177: 4.
affluebas 187: 8.
affluentiâ 101: 7.
affluentiam 133: 17.
agat 237: 14. 265: 17.
age 131: 2.
agentis 343: 2.
aggredimur 171: 5.
aggreditur 264: 12.
agi 73: 1. 83: 1.
agiles 66: 4.
agili 260: 4.
agis 100: 3.
agit 65; 2. 107; 1. 149: 11. 174: 6. 211: 2.
agitant 253: 4.
agitantur 246 13.
agitare 100: 1.
agitari 297: 32. 298: 5.
agitata 334: 2.
agitavimus 249: 8.
agitemur 35: 5.
agiteris 32: 1.
agitis 352: 27.
agitur 265: 3.
agnoſcas 125: 1. 194: 7. 219: 29. 264: 4.
agnoſcere 87: 7. 172: 3. 236: 4. 313: 6. 348: 4.
agnoſceres 171: 6.
agnoſcis 24: 4.
agnoſcit 297: 16. 336: 18.
agnoveris 236: 3.
agnoviſti 219. 28. 258: 8.
agri 314: 3. 314: 7.

agrorum 133: 8.
agrum 173: 1. 314: 10.
ait 24: 1. 212: 17. 245: 6, aliisque locis 9.
aiunt 325: 4.
alacritate 110: 8.
alarum 346: 4.
albentes 113: 3.
Albinum 48: 3. 55: 2.
Alcibiadis 213: 1.
alerent 12: 6.
ales 183 2.
algentes 65: 2.
alia 346 2.
alia *plur.* 136: 1. 238: 7. 281: 13, aliisque locis 3.
aliæ 238: 5 bis. 238: 6. 292: 6.
aliam 85: 5.
aliarum 238: 6.
alias 238: 6.
aliàs 210: 6
alicujus 57: 5. 133: 11. 298: 19. 299: 11.
aliena 133: 15. 134: 5. 205: 11. 205: 14. 271: 13.
alienâ 338: 2.
alienam 102: 6.
alienarum 273: 1.
alieni 49: 2. 137: 7. 179: 8. 218: 15.
alienis 101: 8. 137: 2 158: 16.
alieno 121: 4. 188: 10. 218: 2.
alii *dativ.* 337: 9.
alii 177: 3. 177: 5. 297: 4. bis, aliisque locis 2.
aliis 94: 7. 195: 9. 283: 11, aliisque locis 2.
alimenta 238: 10.
alimentis 24: 2. 133: 16.
alio 148: 6 148: 10. 232: 22, aliisque locis 3.
alioqui 296 12.
alioquin 232: 1. 246: 19. 280: 10. 335: 18.
aliorsum atque 326: 12.
aliorsum, quàm 325: 1
alios 132: 5. 157: 19. bis. 298: 5. 299: 1.
aliquâ 120: 9. 218: 12. 283: 21.
aliquam 158: 8. 228: 16. 237: 16. 299 24. 350: 19.
aliquando 165: 2. 212: 14 219: 2.
aliquantum 120: 6.
aliquatenus 349: 24
aliquem 147: 3. 351: 11.
aliquibus 295: 4.
aliquid 32: 5 40: 3. 84: 5, aliisque locis 32.
aliquis 158: 17. 188: 4. 268: 4, aliisque locis 6.
aliquo 187: 15 193: 3. 349 23.
aliquod 61: 3. 147. 7. 228: 4. 228: 10.
aliquos 56: 2. 187: 5.
alit 302: 6.
aliter 30: 1. 46: 4. 135: 9, aliisque locis 10.
aliter ac 336: 11. 351: 12.
aliter atque 326: 17.
alitis 276 11.
aliud 35: 2. 85: 5. 94: 15, aliisque locis 10.
alium 148: 5. 299: 13.
aliunde 335: 4.
alius 122: 1 265: 25. 271: 14, aliisque locis 3.
allata 101: 10.
allatura 94: 13.
allicere 156: 2.
alligabit 102: 6.
alligans 349: 24.
alligat 327: 8.
alluderet 94: 6.
almum 301: 12.
alta *substant.* 141: 1.
altâ 297 15.
altam 162: 9. 332: 1.
altas 67: 5.
altè 333 2.
alter 148: 11. 265: 17.
altera 351: 11.
alterâ 325: 21.
alteti 236: 8
alternâ 296: 6
alternare 352: 8.
alternat 352. 10.
alterni 316: 4.
alternis 286 5.
alternum 340: 19.
alternus 301: 14.
altero 248: 19. bis. 264: 5. 294 8. 325: 18.
alterum 132: 4. 230: 16. 230: 17, aliisque locis 5
alterutri 230: 18.
alterutro 94: 17. 178: 4 264: 8,
alterutrum 264: 10 327: 13.
alti 128: 5. 289: 6.
altior 108: 6.
altis 89: 3. 183: 1. 214: 5.
altissima 140: 5.
altius *adverb* 10: 6. 84: 1. 347: 6
alto 243: 5. 323: 2,
altos 106. 8.
altum 258: 10. 301: 20.
altus 302: 10. 310: 6.
aluit 234: 11.
alumne 22: 1. 219: 21 239: 26.
alvo 308: 3.
amantibus 254: 8.
amara 297: 9.
amaritudinibus 123: 7.
amat 168: 15.
ambiant 216 6.
ambigat 248: 3.
ambigatur 313: 8.
ambigere 238: 2.
ambigis 84: 2
ambigit 265: 28.
ambigo 283: 9.
ambiguæ 10: 4.
ambigui 334: 7.
ambiguitate 219: 10. 324: 1.
ambiguos 94: 6 166: 9.
ambit 199: 13.
ambitione 48: 2.
ambitionem 155: 1.
ambitu 295: 15.
ambitum 57: 5. 156: 5. 162: 2, aliisque locis 3.
ambitûs 135: 6.
ambulandi 265: 22. 266: 20.
ambulare 265: 26 350: 26. 351: 11. bis.
ambulet 265: 25.
amici 8: 1 201: 4.
amicorum 59: 1. 166: 8. 178: 10.
amicos 166: 12.
amicum 201: 5.
amisere 272: 25.
amiserit 125: 10.
amisi 245: 3.
amisisse 92: 7.
amissa 101: 12.
amissas 166: 12.
amissio 298: 24.
amissis 134: 8
amisso 282: 14.
amissos 307: 3. 308: 1.
amissum 125: 11.
amittat 125: 9. 218: 29.
amittere 124: 6. 188: 8. 298: 25.
amitti 125: 9.
amittit 195: 5.
amittunt 351: 24.
amnes 251: 5.
amnis 89: 4. 140: 4. 310: 2.
amœnæ 129: 4.
amor 142: 10. 168: 13. 169: 2, aliisque locis 5.
amore 48: 6. 303: 8. 331: 1.
amoribus 168: 23.
amovebis 147: 10.
amplecti 348: 12.
amplectitur 239: 8. 337: 4.
amplexaris 133: 14.
amplioribus 295: 16.
ampliùs 219: 24. 349: 1.
amplum 157: 8.
an 24: 4. 31: 3. 32: 1, aliisque locis 48.
Anaxagoræ 34: 1.
ancoræ 120: 2.
angelicâ 295: 3.
angeret 187: 11.
angusta 157: 16.
angustas 132: 10.
angustia 121: 2.
angustis 157: 8.
angustissima 157: 5.
angusto 292: 12.
anhelos 269: 6.
anima 237: 6.
animâ 295: 2.
animadverte 100. 2.
animadvertendum 194: 2.
animadvertisse 219: 18.
animadverto 318: 1.

animæ 133: 3. 235: 2. 239: 3. 239: 7.
animal 85: 3. 135: 9. 237: 6, aliiſque locis 3.
animali *adject* 239: 11.
animalia 147: 2. 186: 1. 237: 15. 346: 1.
animalibus 237: 5. 239: 6.
animam 223: 2.
animantibus 136: 11. 157: 2. 343: 11.
animantium 133: 15.
animarum 281: 14.
animas 225: 1. 320: 6.
animatæ 133: 4.
animi *ſingul.* 24. 2. 58: 2. 92: 2, aliiſque locis 5.
animi *plural* 182: 6.
animis 271: 12. 340: 14.
animo 42: 1. 43: 1. 95: 1, aliiſque locis 5.
animorum 93: 4. 108: 7. 170: 3, aliiſque locis 8.
animos 169: 2. 202: 2. 207: 5. 234: 9.
animum 84: 6. 175: 3. 187: 9, aliiſque locis 5.
animus 171: 7. 179: 4. 279: 17. 343: 5.
an-ne 43: 1.
annectendum 231: 11.
annectit, *vel* adnectit 194: 13.
annexum 281: 2. 281: 4.
annis 6: 1. 158: 7. 307: 1.
anno 21: 1. 102: 3.
annonam 195: 2.
annorum 158: 9.
annos 95: 7.
annum 67: 1.
annumerare 134: 12.
annus 302: 2.
Antæum 310: 4.
ante 25: 3. 33: 1. 94: 16. 178: 19. 352: 26.
antè *ſine regim.* 83: 6. 102: 11. 187: 8, aliiſque locis 24.
antecedat 343: 3.
antehac 257: 4.
antiquâ 68: 1.
antiquior 349: 17.
antiquiſſimam 73: 2.
antiquius 229: 8.
Antoninus 200: 5.
antro 27: 4 183: 2. 308: 2.
anxia 120: 9. 331: 3.
anxiam 179: 16.
anxietas 187: 10.
anxietatibus 219: 2.
anxietatis 209: 2.
anxios 124: 2.
anxium 210: 6.
anxius 120: 8.
aperire 219: 16. 313: 2.
aperit 165: 3.
aperta 53: 5.
apertiùs 217: 7.
aperto 17: 4.
apium 174: 1. 211: 3.
appareat 335: 18.
apparet 232: 18. 268: 15. 283: 12.
appellare 267: 12.
appellari 150: 1. 313: 21.
appellat 193: 1.
appellatum 293: 8.
appetatur 272: 3.
appetendæ 134: 8.
appetendi 343: 13.
appetentia 209: 1.
appetentiâ 237: 14.
appetere 239: 15.
appetit 239: 10. 239. 18. 331: 3.
appetitur 179: 18.
appetunt 265: 10. 265: 11.
appetuntur 232: 10. 236: 7.
applicat 341: 13.
appoſita 137: 3.
appoſitis 137: 2.
apprehendit 219: 6. 266: 21. 348: 12.
approbetur 230: 15.
appulit 275: 3.
apri 276: 3. 286: 1.
aptam 286: 7.
aptans 80: 2. 225: 2.
apud 32: 6. 32: 7. 48. 5, aliiſque locis 12.
aqua 239: 1.
Aquilo 115: 1.
Aquilonibus 79: 2.
aquis 316. 2.
arbiter 254: 1. 262: 4. 302: 13.
arbitrantur 297: 5.
arbitraretur 282: 16.
arbitrari 326: 7. 336: 11.
arbitraris 86: 5. 217: 10.
arbitratu 82: 3. 248: 1.
arbitremur 335: 25.
arbitrentur 123: 1.
arbitrer 170: 5.
arbitrere 312: 6.
arbitrii 292: 10. 318: 2. 319: 1, aliiſque locis 5.
arbitrio 94: 14. 335: 10. 351: 22.
arbitrium 200: 4. 324: 4.
arbitror 52: 8. 92: 8. 146: 3, aliiſque locis 7.
arbore 214: 3.
arbores 78: 4. 238: 3.
arboribus 238: 1.
Arcadis 276: 11.
arce 277: 14. 293: 4.
arcem 36: 4.
arctas 269: 9.
arctata 157: 8.
arcto 183: 6.
arctum 162: 1.
Arcturi 289: 1.
Arcturus 67: 4.
ardentes 153: 9.
ardentibus 10: 1.
ardentis 39: 3.
ardeſcit 106: 12.
ardet 142: 10.
ardere 171: 5.
area 157: 5.
aream 95: 2.
arenæ 238: 7.
arenas 105: 2. 128: 6. 153: 9.
arenis 234: 4. 310: 4.
areſcant 238: 7.
areſcet 271: 12.
arguimur 51: 1.
argumentis 335: 21.
argumentum 298: 17. 335: 4.
arguor 53: 4.
arguto 181: 5.
arida 222: 3.
Ariſtoteles 212: 17. 313: 22. 349: 3.
arma 24: 3. 142: 2. 142: 4.
armis 269: 4.
arrectis 170: 2.
arridens 292: 4.
arripiunt 305: 4.
arripuit 350: 4.
arrogantiæ 158: 17.
artes 50: 7.
artibus 178: 2.
artifex 294: 9.
artificio 11: 1.
artificis 134: 2.
artis 335: 30.
artubus 320: 8.
arva 173: 2.
arvis 95: 6. 138: 2.
aſinum 273: 6.
aſpera 166: 8. 212: 8. 288: 3, aliiſque locis 4.
aſperis 215: 7.
aſperitas 43: 2.
aſpirare 125: 6.
aſſentior 219: 27. 236: 1. 245: 1. 246: 26.
aſſequitur 218: 25.
aſſignatâ 299: 13.
aſſiſtentes 12: 2.
aſſiſtere 349: 10.
aſſuefaciunt 12: 8.
aſſuetos 282: 3.
aſſumitur 178: 12.
aſſumſit 158: 22.
aſtra 174: 3. 290: 4.
aſtri 261: 5.
aſtriferas 260: 6.
aſtrigeris 301: 14.
aſtris 27: 2.
aſtrologicis 156: 5.
aſylum 234: 3.
at 13: 1. 14: 5. 34: 2, aliiſque locis 32.
at verò 60: 5. 325: 18.
Athenienſium 72: 5.
atque 10: 2. 11. 5. 14: 1, aliiſque locis 100.
atqui 24: 2. 32: 3. 44: 1, aliiſque locis 38.
atra 242: 4.
atras 203: 4.
Atreides 307: 2.

atris 88: 1. 323. 4.
atrocior 283: 31.
atrox 279: 3.
attende 304: 3.
attentionem 91: 1.
attentus 171: 1.
attenuare 87: 6.
attinear 159: 4.
attinet 53: 4. 179: 17.
attingendum 75: 4.
attingere 82: 2.
attingit 133: 11.
attollere 282: 4.
attulit 339: 1.
avaritia 46: 2. 132: 3.
avaritiâ 273: 1.
avaritiæ 188: 18.
avaritiam 149: 14.
avarus 190: 2.
auctà 17: 2.
aucti 162: 3.
auctor 199: 1.
auctore 258: 2.
auctorem 208: 5. 328: 1.
auctori 86: 8.
auctoribus 158: 3.
auctoritate 46: 2. 312: 3.
auctoritatem 44: 7.
auctoritatis 14: 6.
audacter 101: 12.
audeat 305: 15.
audendum 61: 10.
audes 133: 11.
audienda 282: 2.
audiendi 170: 1. 170: 7. 171: 4.
audieram 84: 8.
audire 231: 23. 246: 2. 265: 21. 283: 3.
audit 98: 3.
auditum 132: 8.
audiunt 349: 11.
audiuntur 108: 5.
aversa 313: 3.
aversamini 352: 24.
avertit 296: 18.
avertitur 7: 1.
auferatur 279: 6.
auferetur 328: 4.
auferre 125: 1. 126: 4. 272: 1.
auferri 125: 5. 188: 2. 188: 15.
aufert 67: 2. 302: 8.
auguſtam 176: 1. 226: 1.
avibus 273: 7. 282: 4.
avidâ 79: 4.
avidis 270: 2.
avidos 106: 5.
avidum 168: 7. 170: 1.
avidus 55: 1. 137: 7. 170: 7.
aviti 119: 6.
aulicos 48: 6. 200: 5.
aurâ 164: 8.
auras 158: 14.
aure 7: 1.
aureis 234: 4.
aureo 168: 4. 309: 4.
auri 106: 4. 137: 8. 141: 2. 190: 1. 314: 3.
auribus 58: 3. 108: 6. 170: 2. 341: 9.
aurigæ 335: 28.
aurum 132: 1. 214: 3. 314: 8. 314: 10.
Auſter 89: 2. 114: 3. 128: 7.
aut 39: 2. 105: 3. 108: 2, aliiſque locis 29.
autem 49: 1. 61: 6. 61. 11. 83: 8, aliiſque locis 30.
autumno 79: 7.
autumnus 21: 2. 302: 4.
auxilio 266: 13.
axem 301: 4.

B.

BAcchica 139: 4.
Bacchus 79: 8.
baccis 190: 3.
barbaras 194: 9.
barbaris 194: 10.
barbarorum 46: 1.
Baſilius 49: 1.
beata 123: 4. 125: 8.
beatæ 210: 2.
beatas 44: 2.
beati 231: 4. 272: 8.
beatitudine 246: 16. 248: 10.
beatitudinem 125: 2. 125: 5. 126: 4, aliiſque locis 25.
beatitudini 120: 7.
beatitudinis 110: 5. 122: 6. 126: 5, aliiſque locis 17.
beatitudo 124: 1. 125: 2. 137: 11, aliiſque locis 8.
beatos 126: 7. 197: 5. 199: 4, aliiſque locis 4.
beatum 178: 18. 247: 5. 248: 13.
beatus 231: 7.
bella 286: 4. 307: 1. 330: 1.
belli 178: 1.
bellicus 305: 18.
bello 148: 8.
belluam 273: 10.
belluas 279: 2.
belluis 282: 13. 343: 12.
bellum 165: 1. 168: 16. 301: 15. 305: 4.
bene 159: 6. 165: 2. 297: 24.
beneficium 61: 5.
benigna 247: 17.
benignâ 225: 3.
beſtias 136: 10.
bibliotheca 43: 3.
bibliothecæ 74: 4.
bibulas 128: 6.
bipes 337: 16.
bis 307: 1.
blanda 165: 7. 252: 3.
blandiebatur 94: 5.
blandientem 93: 1.
blandiore 76: 9.
blandiri 102: 4.
blandiſſimam 92: 5.
blanditiæ 13: 1.
blanditias 94: 18.
blanditiis 166: 6.
bona *ſubſtant.* 54: 2. 100: 4. 119: 8, aliiſque locis 22.
bona *adject* 60: 8. 232: 9. 232: 10, aliiſque locis 3.
bonam 304: 2. 305: 8. 305: 14.
boni *ſubſtant* 149: 2. 177: 2. 178: 3, aliiſque locis 26.
boni *adject.* 265: 7. 265: 10. 266: 2. 272: 7.
bonis *ſubſtant* 7: 3. 61: 4. 86: 3, aliiſque locis 8.
bonis *adject.* 44: 6. 54: 4. 56: 5, aliiſque locis 12.
bonitas 232: 11.
bonitatis 150: 3. 247: 1. 248: 16.
bono *ſubſtant.* 166: 6. 232: 5. 232: 21, aliiſque locis 5.
bonorum *ſubſtant* 103: 5. 120: 10. 166: 2, aliiſque locis 13.
bonorum *adject* 44: 10. 54: 3. 266: 17, aliiſque locis 3.
bonos 61: 8. 150: 4. 258: 3, aliiſque locis 11.
bonum *ſubſtant* 75: 1. 125: 3. 125: 4, aliiſque locis 86.
bonus 257: 5. 271: 9. 288: 7.
Bootes 289: 3.
Boreas 27: 4.
Boreæ 67: 2.
bove 191: 1.
brevem 162: 2.
brevi 313: 23. 336: 16.
brevibus 279: 16.
breviore 66: 2.
brevis 157: 9.
breviter 119: 2. 124: 4. 212: 3. 246: 5.
brumæ 66: 1.
Brutus 163: 2.
Buſiridem 148: 6.

C.

CCæſare 53: 8.
Cachinno 147: 4.
cacumen 128: 5. 184: 2. 268: 11. 345: 10. 347: 6.
cacumine 10: 6. 350: 16.
Cacus 310: 5.
cadaver 267: 11.
cadit 136: 8. 184: 5.
caduca 125: 6. 131: 2.
caducis 115: 5. 219: 23.
cæca 331: 5.
cæcat 282: 5.
cæci 94: 6. 216: 2.
cæcis 330: 6.
cæcitate 125: 8. 267: 2.
cæco 219: 15. 308: 4.
cæcos 234: 8. 282: 16.
cæleſtibus 295: 2.
cæleſtis 43: 8. 156: 7.
cæli 156: 6. 212: 13. 220: 2.

238: 13. 300: 3.
cælibem 121: 3.
cælitus 102: 12.
cælo 17: 4. 27: 2. 102: 1, aliisque locis 7.
cælum 10: 5. 10: 7. 30: 1, aliisque locis 17.
cæsis 152: 1.
cætera 101: 10. 179: 2. 187: 3. aliisque locis 9.
cæterarum 343: 16.
cæteri 33: 4.
cæteris 83: 7. 136: 9. 136: 10, aliisque locis 9.
cæterorum 132: 11. 295: 13.
cæteros 48: 5. 132: 7. 212: 6. 298: 16.
calamitate 198: 4.
calamitatibus 103: 1.
calamitatis 94: 15.
calamitosos 94: 14.
calcant 69: 2.
calcatur 257: 9.
calculum 111: 5.
calere 194: 12.
calet 260: 4.
calido 234: 6.
caligant 321: 2.
caligante 179: 4.
caligantia 25: 4.
caligarat 14: 5.
caligine 292: 2.
caliginem 336: 10.
caliginis 334: 4.
caligo 11: 4. 87: 4.
calle 93: 8. 176: 3. 264: 8.
callem 90: 5. 137: 10.
calles 213: 8.
calor 87: 2.
calumniis 46: 1.
Camenæ 2: 3.
caminis 38: 6.
Campaniam 47: 2.
campis 238: 5.
campos 347: 3.
campus 79: 3.
Cancri 77: 2.
candidis 234: 7.
candidos 235: 4.
canem 251: 9.
canendi 170: 4.
canes 48: 1.
cani *capilli* 5: 3.
cani *bestiæ* 273: 2.
Canij 53: 8.
Canios 34: 2.
canit 183: 1. 322: 2.
cantabas 328: 12.
cantares 137: 11.
cantu 181: 6. 251: 9.
cantum 170: 1.
capessendæ 44: 4.
capit 337: 7.
capita 292: 7.
capiunt 60: 1.
capreas 215: 1.
captare 58: 5.
captatis 136: 2. 215: 2.
captent 182: 3.
capti 103: 1. 233: 1.
captivæ 321: 4.
captos 148: 8. 270: 5.
captus 253: 3.
caput 7: 4. 10: 6. 162: 10, aliisque locis 3.
cara 94: 12.
carcer 287: 8.
carcere 159: 7.
cardine 31: 3. 289: 2. 296: 18.
cardinem 124: 4. 295: 12. 295: 20.
cardo 232: 11. 295: 14.
careant 279: 13.
careat 271: 10. 281: 1. 326: 18.
carebit 272: 2.
carebunt 279: 14.
carens 133: 3. 221: 4. 296: 1.
carent 187: 6. 281: 6. 335: 31.
carentem 210: 7. 218: 32.
carere 281: 20. 351: 3.
caret 218: 24. 257: 9. 283: 27.
cariora 119: 9.
caritas 239: 11.
carituros 279: 15.
carmina 2. 1. 252: 4.
carmine 253: 3. 254: 4. 275: 7.
carminis 170: 2. 292: 13. 299: 24.
carpere 90: 5.
carpitis 214: 4.
carptim 330: 2.
carus 109: 8.
casibus 83: 1. 288: 1. 288: 4. 292: 9.
cassa 228: 6.
cassas 340: 12.
castis 168: 23.
casum 312: 5. 313: 10. 313: 11. aliisque locis 3.
casurum 20: 2.
casus 313: 20. 314: 3. 316: 7.
casuum 86: 10.
catena 318: 3.
catenâ 309: 5.
catenam 41: 4.
catenas 269: 10.
catenis 22: 2. 148: 9. 149: 15. 233: 2.
Cato 163: 2.
Catoni 297: 22.
Catullus 192: 5.
Caucasum 157: 14.
caveæ 183: 2.
cavernis 234: 11.
causa 94: 9. 103: 7. 172: 1, aliisque locis 13.
causâ 171: 10. 178: 6. 178: 12, aliisque locis 6.
causæ 86: 8. 210: 1. 221: 2, aliisque locis 2.
causam 44: 5. 85: 6. 239. 13. 288. 6, aliisque locis 5.
causari 118: 7.
causarum 296: 8. 296: 11. 313: 10, aliisque locis 2.
causas 19: 1. 21: 4. 92: 1. aliisque locis 9.
causetur 280: 11.
causis 225: 1. 239: 8. 283: 11. aliisque locis 7.
cautus 127: 2.
ceciderint 146: 1.
ceciderunt 320: 9.
cecidit 8: 2.
ceciniset 256: 2.
cecinisti 83: 6.
cedant 301: 18.
cedat 291: 7.
cedere 345: 8.
cedit 135: 2.
cedunt 239: 1.
celeberrimum 218: 15.
celebrant 308: 6.
celebrem 219: 18.
celebrentur 75: 5.
celebritate 242: 9.
celebritatem 178: 15. 180: 3. 217: 4.
celeres 289: 5.
celeri 340: 4.
celeritatem 212: 14.
celsa 154: 1. 259: 2. 311: 1.
celsâ 207: 6.
celsas 39: 2.
celsi 300: 1.
celsior 337: 1.
celsius 347: 11.
celso 69: 1.
celsos 269: 1.
celsum 162: 10. 347: 6.
censemus 231: 16.
censendus 264: 18. 281: 2.
censeremus 345: 9.
censeres 266: 20.
censes 32: 6. 52: 3. 199: 11, aliisque locis 5.
censet 305: 7. 326: 21.
censetis 243: 4.
censor 153: 3.
censu 118: 5.
censuerint 297: 3.
censuit 349: 3.
censum 121: 4.
censura 50: 2.
census 121: 1.
censûs 195: 2.
Centaurôs 308: 7.
centeno 191: 1.
cepit 228: 13.
Cerberum 309: 5.
Cerealia 277: 3.
Cererem 302: 3.
Cereris 78: 3.
Ceres 173: 4.
cernant 298: 18.
cernas 270: 8.
cernat 161: 3.
cernebat 18: 2.
cernenda 246: 28.
cernendi 282: 11.

cernens 301: 8. 340: 15.
cernenti 309: 3.
cernentis 352: 27.
cernere 22: 4. 90: 3. 226: 6, aliisque locis 3.
cerneret 332: 1.
cernes 263: 2.
cernis 350: 19.
cernit 321: 5. 323: 6. 350: 21.
certa 83: 3. 327: 14. 330: 5, aliisque locis 2.
certamen 33: 1. 47: 2. 305: 17.
certavimus 33: 2.
certè 146: 2. 295: 4.
certent 168: 19.
certis 209: 2.
certissimam 43: 4.
certissimum 327: 4.
certo *nomen* 68: 3. 106: 10. 168: 8.
certò *adverb* 345: 4.
certos 166: 9. 345: 3. 345: 12.
certum 80: 6. 265: 9. bis, aliisque locis 3
certus 129: 6. 246: 10. 326: 15. 327: 5.
cerva 251: 7.
cervis 273: 5.
cessabit 52: 5
cessantibus 282: 11.
cessarent 194: 11.
cessat 295: 18.
cessent 291: 8.
cessere 343: 9.
cesset 106: 2.
cessisse 33: 8.
cessit 343 11.
chordis 252: 4.
chorus 14: 3.
circa 36: 5. 94: 4. 266: 15, aliisque locis 2.
circo 111: 1.
circuit 223: 5.
circulum 261: 5.
circulus 296: 3.
circum *præpos. cum accus.* 295: 12.
circumdedi 101: 7.
circumflantibus 35 5.
circumfluus 121: 3.
circumfusæ 111: 1.
circumsepti 157: 6.
citò 238: 4. 239: 1. 279: 13. 281: 20.
citra 297: 23.
civibus 44: 5. 177: 6. 287: 10.
civitate 146: 5.
civitatis 73: 2. 109: 7.
civium 72: 7.
cladem 35: 2. 299: 1.
clamor 103: 2.
clara 69: 5.
clarescat 264: 7.
claris 106: 5. 162: 8.
clarissimos 158: 1.
clarissimum 179: 16. 218: 9.
claritas 178: 1. 231: 19. 236: 11.
claritudine 218: 11. 232: 6.
claritudinem 178: 9. 205: 11. 205: 12. 218: 14.
claritudinis 218: 21.
claritudo 179: 14. 205: 14.
clarius 287: 6 348: 9.
claro 90: 2.
claros 132: 3. 269: 3.
claruerunt 229: 9.
clarum 1: 6: 3. 322: 1.
classi 307: 4.
classica *subst.* 141: 4
claudere 7: 2.
clauditur 183: 2.
clausit 207: 5.
clausum 27: 5.
clavo 247: 1.
clavus 246: 24.
clementiâ 281: 16.
clypeum 41: 3.
coacervabo 166: 9.
coacervando 132: 2.
coacta 335: 31.
coact num 349: 13.
coarctabitur 157: 23.
coëant 316: 3.
coëgerat 251: 5.
coëgit 200: 4.
coëmptio 47: 2. 47: 4.
cœno 89: 8 271: 1. 282: 12.
cœperint 236: 15.
cœperit 113: 2 349: 3.
cœpi 14: 8,
cœpisti 109: 8.
cœpit 176: 2.
coërceat 168: 8. 254: 5. 280: 14, aliisque locis 2.
coërcente 313: 13.
coercet 239: 10. 305: 8.
coërcuit 80: 3.
cœtus 59: 1
coëunt 237: 5.
cogantur 335: 7.
cogat 190: 2. 242: 1. 307: 2.
cogentibus 237: 17. 239: 8.
cogis 64: 2.
cogit 327: 13. 351: 15.
cogitare 218: 18. 230: 7.
cogitari 334: 6
cogitatione 157: 4. 186: 3. 239: 5.
cogitationibus 58: 3.
cogitationis 228: 6.
cogitatis *verbum* 157: 7. 158: 5.
cogites 229: 19.
cogitetur 158: 13.
cogitur 22: 4 295: 17.
cognatos 249: 9.
cognita 340: 17.
cognitio 351: 2.
cognitione 166: 3. 292: 9. 344: 11. 350: 12.
cognitionem 344: 9.
cognitiones 343: 9.
cognitionibus 343: 10.
cognitionis 352: 10.
cognitis 157: 2.
cognito 84: 10.
cognitor 283: 7.
cognitu 315: 3.
cognoscant 216: 8.
cognoscas 119: 8. 219: 19.
cognoscat 326: 24.
cognoscendam 30: 2.
cognoscendo 337: 22.
cognoscente 47: 4.
cognoscentis 239: 3.
cognoscentium 336: 15.
cognoscere 217: 7.
cognoscetes 281: 18.
cognosces 92: 7. 258: 2.
cognosci 336: 14.
cognoscit 136: 9 337: 11 343: 16. 345: 2. 351: 2.
cognoscitur 336: 15. 348: 2.
cognosco 219: 21. 280: 6.
cognoscunt 101: 11.
cognoscuntur 337: 22.
cognoverit 15: 3.
cognovi 111: 2. 7: 1: 1. 92. 1.
cogor 2: 2.
coguntur 335: 10.
cohærens 336: 19.
cohærent 330: 5.
cohærentem 147: 10.
cohærentium 318: 2.
cohibebat 10: 5.
cohibere 68: 5.
colendi 314: 3.
colere 197: 26.
colerentur 157: 14.
colite 352: 24.
colla 22: 2. 69. 3 95: 2, aliisque locis 5.
collata 149: 16.
collatæ 298: 22.
collatio 158: 12. 350: 20.
collatione 345: 9
collationem 280: 8.
collecto 41: 1.
collectum 265: 2
colleg mus 230: 21. 240: 2. 267: 20.
collegit 91: 2.
collidamus 247: 18.
colligantur 320: 8
collige 125: 2. 272: 6.
colliguntur 236: 10.
collo 310: 9.
collocatæ 133: 7.
collocatas 249: 8.
collocavi 74 6.
colloqui 328: 7.
colluftrat 137: 20.
colore 10: 2. 69: 8.
combusto 310: 1.
comeret 196: 2.
comitantur 191: 3.
comitem 254: 3.
comites 3: 3.
comitetur 261: 2. 272. 20.
commaculant 194: 7.
commemoras 117: 1. 245: 2.
commemoratione 205: 8. 231: 15.
commendaverit 62: 7.

commercii 157: 11.
commercium 328: 5.
comminantes 269 5.
comminutæ 132: 8.
committeres 95: 5.
commodaverant 111: 4.
commodi 47: 3.
commota *singul.* 12: 3.
commovens 252: 9.
commovet 290: 5.
commune 44: 10. 75: 1. 103: 8, aliisque locis 2.
communem 10: 1. 19: 4. 25: 1. 267: 6.
communia 110: 3.
communicato 32: 3.
communis 47: 3. 55: 1. 229: 2, aliisque locis 3.
commutatione 296: 6.
compage 133: 4.
comparabis 273: 2.
camparans 298: 23.
comparare 178: 9
comparari 158: 10.
compellare 149: 18.
compellit 266: 12. 335: 30.
compendii 314: 8.
compensatione 283: 23.
compertum 50: 3.
competenter 299: 11.
compleat 231: 14.
complectens 350: 11. 352: 17.
complecti 350: 5.
complectitur 294: 3. 299: 12. 349: 6. 352: 12.
complexam 349: 15.
complicas 248: 9
componant 231: 26.
componebas 58: 5.
compos 124: 6. 246: 15. 261: 9. 349: 10.
composita 293: 4.
compositæ 120: 8.
compositis 53: 3.
composito 37: 1.
comporem 149: 14. 272: 4.
comprehendendi 352: 12.
comprehendentium 348: 2.
comprehendere 299: 16.
comprehendi 336: 9.
comprehendit 326: 19. 326: 25, aliisque locis 6.
comprehenditur 336: 16.
comprehensam 18: 6.
compressa 157: 16.
comprime 70: 8.
compulsus 49: 3.
computas 134: 7.
comta 69: 8.
comtos 74: 4.
conabaris 219: 16.
conaberis 212: 4.
conabimur 292: 13.
conabor 172: 2.
conantur 177: 1. 177: 8. 266: 4. 283: 15.
conaris 96: 1.
conatur 218: 24.
conatus 200: 7.
concedam 101: 3.
concedamus 297: 5.
concedas 236. 19.
concedat 288: 3.
concedis 236: 18.
conceperit 53: 14.
concepta 187: 9.
conceptâ 337: 8.
conceptio 229: 2.
conceptione 337: 18.
conceptionem 344: 6.
conceptionis 337: 15.
concessa 245: 4. 280: 6. 305: 12.
concesseram 266: 6.
concesserim 119: 4 267: 12.
concessimus 232: 17. 246: 17. 246: 24, aliisque locis 2.
concessis 280: 10.
concessisse 52: 8.
concessu 280: 5.
concessum 218: 11. 230: 11.
conchæ 343: 11.
conciliat 201: 4.
concipitur 326: 17. bis.
concitat 115: 2. 302: 14.
concitus 301. 3.
concludere 150: 2. 232: 21.
concludi 230: 23.
conclusa 236: 5. 258: 1. 281: 13.
concluserim 230: 10.
concluſi 157: 6.
concluſimus 280: 3.
conclusioni 280: 7.
conclusionis 280: 9.
concluſum 228: 17.
concordat 122: 2.
concordes 56: 2. 167: 2.
concordia 301: 16.
concurrere 314: 14.
concurrit 314: 12.
concursus 314: 6.
condat 64: 5.
condens 153: 5.
condere 102: 2.
condignum 247: 17.
condit 302: 8.
condita 69: 4. 88: 2. 246: 13. 332: 3.
conditio 56: 3. 120: 10. 135: 8, aliisque locis 3.
conditione 122: 2. 272: 27.
conditionem 273: 9. 349: 2. 350: 29, saliisque locis 2.
conditionis 351: 11. 351: 14.
conditis 349: 17.
conditor 63: 1. 302: 10. 323: 1.
conditorem 83: 4.
conditori 136: 3. 349: 13.
conditoris 133: 5.
conditum 349: 13.
conditus 129: 9. 277: 14.
conducat 157: 21.
condunt 234 9.
conetur 238: 7. 247: 7. 247: 8. 265. 26.
confecerimus 305: 11.
conferatur 156: 7. 158: 7.
conferre 200: 7. 219: 9. 219: 27.
confert 272: 1.
confessio 56: 1.
confessione 53: 5.
confessus 14: 4. 245: 5. 281: 7
conſeſſum 56: 6. 246: 1.
confirmandæ 305: 19.
confirmant 264: 9
confirment 298. 6.
confirmo 313: 11.
confitear 218: 13.
confitemur 230: 1.
confitendum 229: 9.
confiteor 85: 4. 187: 14. 239: 16.
confiteri 218: 8. 218: 19. 230: 12, aliisque locis 2.
conflictatione 247: 19.
confluat 316: 4.
confluentibus 314: 9. 314: 13.
confluere 314: 14.
conformaveris 282: 7.
confudit 187: 10.
confundat 92: 5.
confundere 102: 4. 139: 5.
confunderis 86: 2.
confundit 87: 5. 124: 4. 350: 24.
confundor 324: 1.
confusa 290: 4. 296: 14.
confusio 296: 20. 297: 24. 327: 15.
confusionis 287: 13.
confusum 288: 6.
congeratur 132: 6.
congestæ 132: 1.
congregare 212: 4.
congregatione 176: 9. 213: 7.
conjecerat 148: 8.
conjectare 232: 6.
conjectas *verbum* 123: 1.
conjectat 325: 15.
conjecto *verbum* 84: 1. 265: 21. 324: 3.
Conigastum 45: 3.
conjugem 254: 4:
conjugii 168: 22.
conjugis 110: 1. 210: 3. 251. 1.
conjuncta 232: 2. 246: 7.
conjunctione 237: 8.
conjunctus 336: 19.
conjungant 231: 13.
conjungat 261: 1.
conjungeret 246: 7.
conjungi 328: 8.
conjunxerit 230: 4.
conjurationis 53: 9. 148: 2.
connectat 295: 17.
connectens 223: 2.
connecti 328: 10.
connectit 328: 4.
connexione 296: 8. 313: 10. 314: 15.
conqueraris 120: 8.

conqueretis 101: 12.
conqueri 257: 12.
conqueſta 14. 11.
conqueſtus 76: 2.
conquiſitæ 205. 1.
conſcendant 259: 2.
conſcendere 226: 1.
conſcia 159: 7.
conſcientiæ 45: 2. 55: 5. 158: 15. 205: 2 bis.
conſcientiam 57: 6. 298: 22. 299: 5.
conſcii 44: 9.
conſcios 148: 2.
conſcius 53: 9.
conſedit 14: 9.
conſeneſceret 155: 3.
conſenſi 239: 20.
conſentaneum 238: 21.
conſentiam 238: 1.
conſentiat 297: 25.
conſentiendo 321: 3.
conſentio 318: 1.
conſentiunt 18c: 7.
conſequatur 304: 1. 327: 9. 335: 8.
conſequens 205: 4. 218: 14. 230: 14, aliiſque locis 4.
conſequenter 179: 1.
conſequentia 281: 13.
conſequentiam 265: 15.
conſequi 266: 15. 336: 8.
conſequitur 218: 15. 283: 10.
conſeritis 305: 23.
conſervant 320: 7.
conſervat 238: 22. 249: 6.
conſervationem 198: 5.
conſidera 156: 4. 187: 1. 218: 9. 229: 1. 266: 13.
conſiderandum 149: 8. 188: 1. 337: 3.
conſiderans 179: 1.
conſideranti 237: 12.
conſiderare 265: 15. 296: 14.
conſideras 257: 7.
conſiderat 337: 18. 350: 12.
conſiderata 351: 20.
conſideratione 337: 1.
conſideratis *verum* 147: 2.
conſideratum 131: 4.
conſiderem 237: 16. 304: 8.
conſideremus 348: 6.
conſiderentur 351: 32.
conſideres 111. 7.
conſideret 344: 7.
conſidero 281: 25.
conſilia 324: 7.
conſiliis 327: 6. 327: 17.
conſilium 281: 17.
conſimilem 18: 6.
conſimiles 136: 1.
conſiſtat 248: 2.
conſolari 188: 15.
conſona 223: 2.
conſpectum *adject* 350: 27.
conſpexerit 149: 9. 293: 9.
conſpicere 344: 9.
conſpicio 266: 9.
conſpicitur 293: 6.
conſpicuos 226: 3.
conſtant 236: 2. 330: 2.
conſtantiam 94: 4. 102: 5. 112. 2. 239: 15.
conſtare 125: 2.
conſtaret 335: 15.
conſtat 87: 3. 115: 3. 115: 7, aliiſque locis 9.
conſtet 115: 8.
conſtiterit 264: 6. 313: 7.
conſtituant 177: 7.
conſtituas 231: 23.
conſtituimus 229: 11.,
conſtituit 179: 2. 352: 17.
conſtituo 320: 3.
conſtituta 228: 3. 287: 2. 287: 10, aliiſque locis 2.
conſtitutam 336: 22.
conſtitutum 348: 11.
conſtringit 296: 9. 318: 4. 327: 8.
conſulare 146: 3.
conſularem 48: 1. 48: 3.
conſulares 119: 5.
conſu atu 194: 9.
conſules 110: 7.
conſulit 333: 2.
con ulum 111: 1. 146: 4.
conſumtos 164: 4.
conſurgit 337: 5.
contabe cas 103-7.
contagione 194: 7. 195: 6. 245: 3.
contemnendum 179: 10.
contemnitur 194: 4.
contemperata 247: 4.
contemtum 305: 25.
contendas 299: 25.
contende 101: 1.
contendi 47: 4.
contenta 133: 18. 136: 1. 138: 2.
contentus 157: 22.
contexe 265: 27.
contexo 292: 15.
contigerit 350: 2.
contigiſſe 192: 5.
contigiſſet 44: 3.
continens 176: 7.
continere 231: 12.
contineret 246: 9.
continet 168: 21. 303: 3.
continetur 74: 1.
contingant 297: 1.
contingat 123: 2.
contingentes 287: 7.
contingere 194: 8. 217: 5. 258: 5, aliiſque locis 3.
continget 236: 4.
contingi 297: 30.
contingit 93: 4. 218: 29. 236: 16. 266: 16.
contingunt 76: 6.
continuato 71: 1.
continuò 168: 16.
continuum 102: 7. 346: 3.
contra 36: 3. 53: 9. 53: 11, aliiſque locis 3.
contrà *ſine regimin.* 108: 2. 123: 4. 135: 5, aliiſque locis 7.
quod totum contra eſt: *e contrario* 336: 14.
contracta 25: 5.
contradici 229: 13.
contrahit 36: 4.
contrarie 247: 7.
contraria 149: 3. 264: 5.
contrariâ 272: 13.
contrariam 172: 2. 325: 8.
contrariarum 149: 12.
contrariis 246: 6.
contrarium 135: 2. 188: 9.
contuendum 246: 29.
contuetur 336: 21. 337: 3. 337: 7. 351: 19.
contuleramus 24: 2.
contuliſſet 271: 14.
contulit 79: 8.
contum 137: 9.
contumacis 109: 2.
contumeliâ 158: 22.
contumeliis 158: 18.
convellere 84: 12.
conveniant 222: 3. 297: 9. 313: 22. 316: 5.
conveniat 297: 16.
conveniebat 58: 4.
convenienti 279: 5.
convenientia 247: 4.
convenientibus 238: 3. 335: 21.
convenire 280: 6. 297: 16. 299: 4.
conveniſſet 246: 7.
convenit 238: 8. 265: 19. 272: 8, aliiſque locis 3.
conveniunt 238: 21.
converſas 225: 4.
converſo 303: 8.
convertant 247: 5.
convertas 352: 4.
converteris 352: 6.
convertit 223: 5.
convictum 56: 6.
convincat 229: 5.
convinci 57: 3.
copia 105: 6.
copiâ 135: 2.
copias 36: 4.
copioſus 179: 6.
coquit 117: 3.
coram 137: 10.
corda 211: 6. 270: 2. 277: 12.
corde 243: 5.
cordis 269: 6.
Cori 290: 7.
cornu 64: 3. 64: 6. 105: 6.
cornua 207: 2. 290: 1.
Coro 26: 3.
corollarii 272: 5.
corollarium 231: 3. 231: 9.
corona 271: 6. 271: 12.
corpora 320: 7.
corporales 344: 10.
corporalem 210: 2.
corpore 5: 4. 277: 6. 283: 28, aliiſque locis 4.

corporeâ 245: 3.
corporeis 297: 31.
corpori 277: 18. 343: 6.
corporibus 209: 4. 297: 7. 297: 8, aliiſque locis 3.
corporis 126: 3. 178: 13. 209: 1, aliiſque locis 8.
corporum 283: 27. 340: 11. 343: 6.
corpus 147: 5. 147: 8. bis, aliiſque locis 9.
correctionis 280: 18.
corrigendi 304: 5.
corrigi 280: 15.
corrigit 305: 2. 306: 2.
corriperet 48: 3.
corroborent 258: 6.
corrumpat 305: 24.
corrumpunt 238: 23.
corruptionem 237: 15.
cortex 238: 13.
corticem 238: 10.
coruſci 261: 3.
coruſcus 262: 4.
cotidiè *vide* quotidiè.
craſtinum 348: 12.
creatis 239: 12.
crebras 266: 9.
crebris 290: 6.
crebrò 304: 11.
credamus 335: 24. 345: 5.
credant 340: 3.
credantur 328: 10.
credatis 189: 2.
credatur 232: 12. 247: 1. 273: 4, aliiſque locis 2.
crede 115: 5. 115: 6.
credenda 282: 1.
credendum 344: 12.
credente 33: 8: 177: 4.
credere 325: 3.
crederem 288: 1.
crederes 95: 7.
crederetur 10: 3.
credi 159: 5.
credidit 78: 2.
credis 83: 2. 86: 11. 336: 12.
credit 107: 2. 161: 2.
creditur 232: 5. 272: 3. 279: 6. 314: 4.
credo 94: 2. 135: 1. 246: 27. 298: 19.
credunt 180: 4. 325: 4.
creduntur 61: 4. 111: 10. 219: 11, aliiſque locis 3.
creſcit 17: 3. 276: 5.
crimen 52: 3 55: 1. 61: 3. 69: 6.
criminamur 52: 2.
criminatione 75: 7.
criminationem 32: 4.
criminationibus 32: 1.
crimine 57: 3.
criminis 51: 1. 59: 3. 60: 1.
Crœſum 102: 11.
cruciatibus 283: 22.
cruciatus 148: 4. 283: 23.
crudelitatis 148: 4.
cruento 182: 9.
cruor 142 2. 182 5.
cruore 152: 3. 307: 5.
cui 119: 8 126: 1. 149: 9, aliiſque locis 17.
cuicumque 149: 9.
cuilibet 283: 12.
cuipiam 267: 8.
cuiquam 72: 4 239: 19. 279: 7.
cuique 238: 8. 238: 21. 272: 1.
cuivis 280: 14.
cujus 14: 5. 31: 1. 31. 3, aliiſque locis 20.
cujuſpiam 280: 21. 314: 1.
cujuſquam 101: 2. 280: 12.
cujuſque 45: 3. 122: 4. 136: 5. 149: 11. 325: 10.
culmina 300: 3.
culmine 269: 2.
culpæ 283. 18.
culpanda 280: 16.
cultor 314: 6.
cultu 179: 10.
cultûs 269: 8.
cum *præpoſ* 3: 1. 45: 1. 92: 4, aliiſque locis 10.
cùm *conjunct* 10: 6. 24: 5. 26: 3, aliiſque locis 163.
cùm *ante tum* 257: 2.
cumulum 110: 4.
cumulus 60: 5.
cuncta 84: 9. 122: 4. 176: 6. 206: 4, aliiſque locis 39.
cunctas 299: 16.
cunctatione 171: 9.
cunctis 56: 3. 75: 3. 149: 6, aliiſque locis 8.
cunctorum 348: 5. 352: 20.
cunctos 208: 1.
cunctum 55: 2.
cunctus 293: 2.
cupias 201: 3.
cupiat 219: 7.
cupidinem 58: 1. 106: 9.
cupiditas 177: 2.
cupiditatem 266: 3.
cupido *ſubſt* 156: 3.
cupidum 171: 4.
cupierunt 146: 4.
cupis 212: 6.
cupit 241: 2. 301: 9.
cupita 279: 8.
cupiunt 216: 1. 279: 9.
cur 20: 1 68: 6. 83: 8, aliiſque locis 14.
cura 17: 3. 109: 6. 119: 7, aliiſque locis 3.
curæ 83: 7.
curandum 14: 3.
curas 203: 4.
curaſſet 195: 2.
curat 98: 3. 128: 4.
curationem 109: 2.
curationis 82: 2.
curiâ 110: 9.
currenti 271: 5.
currere 251: 4.
curribus 225: 2.
curritur 271: 6.
curru 168: 4.
currum 184: 7. 262: 3.
curſus 301: 13.
curſum 117: 2. 312: 1. 316: 3.
curvans 184: 3.
curules 110: 9. 197: 4.
curuli 193: 1.
cutis 5: 4.
Cypriani 48: 4.
Cyro 102: 11.

D.

DA 226: 1. 226: 2. bis. dabas 248: 14
dabat 140: 3. 197: 3. 252: 7.
dabimus 108: 3.
dabo 231: 3.
Dæmonum 295: 3.
damna 76: 1.
damnamur 57: 3.
damnatio 50: 8.
danti 212: 5.
dapes 183: 4. 214: 6.
dare 174: 4 219: 26. 307: 4.
das 221: 1.
dat 238: 8.
datas 182: 2.
datur 164: 4.
de 14: 10. 43: 5. 52: 6, aliiſque locis 82.
dea 275: 4.
deæ 252: 5 253: 5.
debeant 298: 18.
debeantur 287: 10.
debeat 219: 32.
debeatur 83: 16.
debentur 133: 16.
debet 305: 16. 349: 17. 352. 18.
debita *adject.* 68: 8.
debitum 313: 1.
deblateravi 71: 1.
debui 48: 5
debuiſſet 94: 10.
decederent 50: 4.
decem 158: 7.
decernant 299: 6.
decernas 292: 3.
decernis 265: 20.
decernit 305: 6 326: 23.
decerno 313: 12.
decerpit 271: 13.
deceſſerit 120: 5.
decet 305: 17.
decidet 271: 12.
decipiat 228: 6.
declinantes 305: 4.
declivem 22: 3.
declivia 316: 7.
decora *adject.* 164: 3.
Decorato 193: 4.
decoris *ſubſtant.* 153: 3 195: 4.

decrefcit 349: 21.
decretis 52: 6.
decreto 52: 8.
decreviſſet 50: 2.
decurſis 258: 8.
decus 114: 4. 118: 8. 120: 4. 271 13.
dedecus 193: 2.
dederint 146 2.
dederit 123: 5. 151: 1.
dedi 272: 6.
dediſti 95: 8 111: 2.
dedit 21: 1. 38: 1. 207: 1, aliiſque locis 4.
deditæ 320: 9.
deducant 222: 4.
deduci 280: 16
deducis 246. 28.
deduxi 30: 3.
deeſſe 271: 3. 282: 15.
deeſt 230: 18.
defectum 349: 13.
defectûs 53: 13
defenderim 55: 4.
defendunt 59: 3.
defenſione 50: 3. 61: 11.
defenſor 238: 14.
defenſorum 283: 19. 283: 24.
defenſum 102: 12.
deferantur 146: 6.
deferatur 298: 3. 304: 5.
deferente 282: 8
deferentibus 49: 1. 50: 6.
deferret 52: 1.
deficiant 219: 1.
deficiente 264: 11.
deficientis 350: 14.
deficit 267: 14. 272: 23. 349: 20.
deficiunt 266: 16.
defigere 226: 3.
definiat 313: 11.
definire 314: 12.
definiſti 228: 4.
definit 337: 15.
definita 345: 13.
definitum 158: 8.
definivimus 268: 3. 313. 20.
definivit 313: 23.
defixerat 170: 2.
defixi 30: 3.
defixo 14: 7. 176: 1.
deflectat 296: 19.
deflecte 219: 13.
deflectere 352: 3.
deflectuntur 267: 5.
deflet 103: 2. 121: 3. 252. 9.
deflexeris 282: 9.
defluus 89: 4. 302: 5. 316: 8.
defoſſi 314: 3.
defuerit 199: 1.
defuiſſe 264: 14.
defunctum 191: 3. 281: 14.
degas 212: 9.
degener 121: 1. 208: 6.
degenerent 205: 16.
degentis 125: 3.
degentium 348: 5.
degunt 297: 2.
deguſtare 93: 6.
deguſtata 171: 3.
dehinc 175: 3. 199: 11. 245: 3.
Dei 229: 18. 232: 21. 248: 14, aliiſque locis 3.
dejecerint 321: 2.
dejeci 45: 6.
dejecit 14: 4. 94: 1. 272. 27.
dejectum 14: 10.
deinceps 14: 7. 33: 4. 217: 2.
deinde 102: 12.
delapſa 31: 3.
delatio 50: 7.
delationem 49: 2.
delationum 61: 8.
delatorem 52. 1.
delatoris 48: 4. 52: 4. 193. 5.
delatorum 53: 6. 75: 4.
delatum 55: 2.
delectant 247: 15 292: 14.
delectantur 268: 18.
delectat 110: 5. 124: 2. 133: 8. 157: 20.
delectationis 178: 12.
delectet 179: 18.
delector 313: 6.
delectus 109 6.
delegeras 43 4.
deleri 110: 7.
delevit 158: 2.
delibare 292: 13.
delicatiſſimus 122: 4.
delicias 111: 3 120: 6.
deliciis 305: 22.
delictis 122: 1.
deligendo 180: 7.
demerſi 216: 4.
demerſit 310: 3.
demerſo 238: 10.
demonſtra 171: 9.
demonſtrandum 228: 2. 335: 17.
demonſtrare 325: 12.
demonſtrat 166: 1. 229: 5. 267: 19.
demonſtrationibus 126: 1. 156: 5.
demonſtratis 231: 1.
demonſtratum 236: 13. 265: 4: 296. 17
demonſtratur 264: 4.
demonſtravimus 215: 9.
demonſtrem 200: 2.
demonſtret 280: 8.
demulcet 111: 3.
demum 281: 24. 334: 7.
denique 157. 13.
dente 182: 9. 276: 5. 286. 2.
Deo 53: 14 58: 6. 84: 2, aliiſque locis 16.
deos 231: 6. 272: 8. 272: 9.
depellant 188: 14. 192: 3.
depellat 83: 5.
depellere 219: 3.
depellit 149: 13.
deploraſti 83: 7.
deponere 201 3.
depoſi or 314: 7.
depoſituros 283: 22.
depoſuit 247: 18.
deprecabamur 249: 2.
deprecandi 328: 2 328: 5.
deprecetur 328: 3.
deprehendatur 388: 4.
deprehendiſſi 94: 6. 217: 6.
deprehenditur 187: 7.
deprimit 238. 20.
depugnant 297: 4.
depulit 242: 6.
depulsâ 258: 11.
depulſione 72: 7.
depulſor 297: 14.
depulſus 49: 2.
derelinquit 267: 15. 298: 25.
deſcendens 314: 15.
deſcendere 102: 9.
deſcendit 267: 17. 351: 30.
deſcendunt 131: 1.
deſcribas 239: 22.
deſcriberes 43: 7.
deſeras 112: 5.
deſerat 60: 8. 208: 8.
deſererem 32: 2.
deſererentur 266: 13.
deſerit 80: 6. 93: 9. 191: 2. 218: 30.
deſertâ 273: 9.
deſerti 266: 23: 279: 14.
deſertos 264: 4.
deſerunt 267: 5.
deſiderabas 187: 14.
deſiderant 178: 5 180: 2. 238: 19, aliiſque locis 2.
deſiderare 176: 5.
deſiderari 178: 16. 265: 5.
deſideras 52: 1. 212: 7.
deſiderat 178: 19. 187: 15. 218: 31, aliiſque locis 3.
deſideratis *verbum* 135: 1.
deſideratur 232: 15. 240: 2.
deſiderent 239: 13. 268: 16. 268: 17.
deſideres 103: 8.
deſideret 237: 15.
deſideretur 219: 25. 239: 22.
deſiderio 92: 2. 119: 4.
deſidero 231: 23. 246: 2. 265: 21. 287: 15.
deſidit 340: 21.
deſierint 108: 7.
deſierit 74: 2. 136: 10. 272: 2. 273: 9.
deſignare 172: 1.
deſignarem 9: 2.
deſignat 335: 16.
deſinant 272: 23.
deſinat 349: 4.
deſine 166: 11.
deſinet 297: 26.

desinit 74: 3. 132: 5. 174: 4, aliisque locis 4.
desinite 212: 14.
desinunt 195: 7. 267: 6. 351: 21.
desipis 347: 8.
desistam 52: 4.
desisti 85: 6.
desist s 137: 12. 212: 9.
desistit 96: 2. 194: 12. 219: 3. 272: 23.
desistunt 267: 7.
desit 264: 11. 265: 25. 336: 8.
desolatum 109: 5.
despectiores 194: 5.
despiciens 350: 28.
despicit 218: 32. 260: 1. 347: 7.
despiciunt 298: 7.
destinatum 187: 2.
destiterit 237: 4.
destituit 86: 9.
destituta 239: 24.
destitutus 343: 10.
destruitur 279: 18.
desuper 27: 3. 36: 6. 337: 8. 352: 20.
det 254: 8.
detegas 42. 3.
detegat 290: 4.
detegit 165: 3.
deterat 172: 9.
deteriora 282: 10.
deteriorem 297: 28.
deterrent 298: 16.
detexit 166: 9.
detinetur 273: 8.
detorqueri 325: 1.
detrahat 269: 7.
detraherent 13: 2.
detrahunt 122: 7. 277: 16.
detraximus 100: 4.
detraxit 35: 2. 46: 3.
detrectantium 247: 6.
detrudat 272: 28.
detruditis 136: 5.
detrusisti 282: 10.
detulêre 57: 4.
detulisse 44: 10.
devenerit 194: 9.
deviæ 212: 1.
deviis 241: 2. 313: 4.
devios 166: 6. 214: 1.
devitare 239: 15.
devitat 237: 19.
devius 177: 3.
Deum 83: 4. 84: 9. 208: 5, aliisque locis 18.
devorassent 48: 2.
Deus 44: 9. 54: 2. 80: 2, aliisque locis 20.
dextera 12: 1.
dextra 184: 3.
dextrâ 97: 1.
dic 84: 1. 84: 6.
dicam 119: 5. 246: 28. 280: 11.
dicamus 267: 9. 350: 7.
dicantur 210: 2. 352: 16.
dicas 351: 3.
dicatur 326: 7.
dicebas 170: 6. 239: 28. 248: 11. 248: 15.
dicendi 108: 3.
dicentes 344: 2.
dicere 53: 5. 165: 4. 179: 17, aliisque locis 2.
dicerentur 56: 5.
dicerent 283: 23.
diceretur 53: 9.
dices 262: 7.
dici 219: 12. 279: 1. 281: 26. 297: 7.
dicimur 51: 1.
dicis 171: 5. 318: 1.
dicitur 159: 6. 228: 8. 350: 15.
dictant 2: 3.
dictantes 12: 3.
dictat 168: 25.
dictum 210: 4.
dicturam 246: 26.
dicturum 54: 6. 336: 1.
didiceram 44: 7.
didiceris 249: 9.
didicisti 103: 5. 157: 2. 272: 21.
die 50: 6.
diebus 89: 6.
diem 27: 5. 50: 4. 168: 3, aliisque locis 2.
dies 83: 5. 102: 2. 112: 4, aliisque locis 5.
differas 292: 14.
differentibus 343: 9.
differre 218: 14. 288: 4.
differt 273: 7.
difficiliori 324: 1.
difficilis 280: 5.
difficultas 305: 19.
difficultate 157: 11.
diffluere 178: 4. 295: 18. 305: 21.
diffundi 295: 17.
diffundunt 238: 11.
diffusa 162: 7.
digerit 294: 4.
digesta 294: 6.
digna 350: 5. 350: 20.
dignam 205: 8.
dignissima 312: 3.
dignissimè 230: 1.
dignissimum 137: 8. 177: 5. 179: 10, aliisque locis 2.
dignitas 149: 16. 150: 1. 193: 10. 194: 5.
dignitate 146: 8. 256: 1.
dignitatem 57: 4. 136: 4.
dignitates 110: 4. 180: 2. 192: 1, aliisque locis 4.
dignitatibus 61: 5. 145: 1. 146: 8, aliisque locis 6.
dignitatis 57: 5. 145: 2. 194: 2.
dignitatum 101: 1.
dignius 230: 23.
digniùs 149: 6.
dignos 149: 16. 193: 6. 283: 29. 297: 5.
dignoscere 14: 6.
dignoscit 297: 11. 319: 3. 350: 13. 350: 25.
dignum 157: 19. 193: 9. 216: 5, aliisque locis 2.
diis 297: 21.
dijudicat 337: 8.
dilabatur 249: 3.
dilabitur 228: 14.
dilabuntur 320: 7.
dilatare 157: 17.
dilige 286: 8.
diligenter 334: 4.
dil gentia 238: 14.
diluvium 146: 2.
diminutis 228: 12.
dimissos 281: 23.
dimotis 87: 6.
dira 277: 17.
dirigebas 54: 7.
dirigens 296: 16. 299: 18.
diripiendis 36: 5.
discedens 166: 10.
discedit 295: 16. 295: 18
discedunt 101: 12.
discere 281: 21.
discernat 319: 3.
discernendo 343: 7.
discernere 297. 6.
discernitis 350: 27.
discerpentibus 299: 5.
discesseris 93: 5.
discesserit 94: 13. 299: 13.
discessi 103: 6.
discíderunt 33: 7.
disciplinis 60: 2.
discit 244: 2.
discordant 157: 18.
discordia 330: 4.
discordiæ 45: 1.
discordias 48: 5.
discors 246: 8. 301: 15. 329: 1.
discrepant 230: 16. 236: 14.
discrepare 218: 22. 347: 4.
discreparent 231: 25. 236: 8.
discretionem 231: 23.
discretionis 10: 4.
discriminis 61: 9.
discussâ 26: 1.
disjice 226: 4.
disjunctum 328: 12.
dispensans 352: 22.
dispensari 298: 19.
dispensatio 297: 28.
dispertit 218: 23.
displicere 35: 6.
disponat 296: 16.
disponentem 299: 21.
disponentis 247: 3.
disponeret 246: 12.
disponit 246: 21. 246: 23. 247: 13, aliisque locis 6.
dispositè 298: 11.
dispositio 294: 1.
dispositione 352: 7.
dispositionis 288: 7.
dispositissimâ 257: 14.
dispositos 246: 10.

diſpoſuit 294: 13. 295: 7.
diſputabas 248: 17.
diſputationis 313: 7.
d ſſentiant 299: 5.
diſſentire 232: 19.
diſſepta 303: 4.
diſſeptum 328: 12.
diſſeram 145: 1. 200: 1.
diſſerebas 43: 6. 248: 12.
diſſerere 281: 17.
diſſeris 345: 3.
diſſerui 205: 5.
diſſeruit 293: 1.
diſſideant 272: 12.
diſſident 286: 3.
diſſidentes 180: 6.
diſſiliet 248: 1.
diſſimile 297: 8.
d ſſimiles 299: 10.
diſſimillimi 35: 3.
diſſimulare 352: 26.
diſſociantur 316: 2.
diſſociaret 247: 8.
diſſolvantur 238: 24.
diſſolvat 112: 3.
diſſolvere 325: 4.
diſſolvi 213: 5. 237: 4.
diſſolvitur 237: 7.
diſſolutis 30: 1.
d ſſonæ 61: 1.
diſſonare 336: 7.
diſtant 286: 3.
diſtantes 157: 10.
diſtenditur 157: 4.
diſtinctione 133: 6.
diſtingueris 133: 12.
diſtractus 212: 8.
diſtrahunt 76: 5.
diſtraxerint 237: 10.
diſtribuit 298: 4. 334: 2.
diſtributa 294: 4.
diſtributæ 237: 9.
ditetis 214: 6.
diu 200: 5. 334: 3.
divelleret 246: 8.
diverſa 218: 21. 230: 3. 230: 15, aliiſque locis 7.
diverſam 229: 19.
diverſarum 157: 17.
diverſis 180: 4. 246: 6. 265: 2. 343: 9.
diverſitas 246: 8.
diverſitate 157: 11.
diverſo 176: 3. 177: 1.
diverſum 76: 5. 230: 2. 230: 4, aliiſque locis 4.
diverſus 237: 2.
dives 107: 1. 190: 1.
dividentibus 239: 1.
dividis 66: 4.
dividit 340: 17.
divina 257: 2. 293: 9. 295: 6, aliiſque locis 5.
divinâ 292: 10. 296: 11. 297: 19. 352: 7.
divinæ 83: 6. 86: 11. 248: 9, aliiſque locis 13.
divinam 273: 9. 325: 7. 345: 2, aliiſque locis 4.
divinarum 43: 5.
divinationem 334: 2.
divini 295: 16. 343: 14. 350: 20. 351: 7.
divinis 295: 1. 320: 4.
divinitas 230: 22. 231: 4.
divinitatem 231: 6.
divinitati 295: 11.
divinitatis 231: 4.
divinitus 118: 5.
divino 150: 17.
divinum 135: 9. 219: 32. 297: 25. 351: 19.
divinus 350: 28. 352: 9.
diviſa 340: 18.
divites 188: 12.
divitiæ 131: 5. 132: 8. 137: 6. 150: 1.
divitiarum 166: 12.
divitias 132: 10. 134: 11. 178: 5, aliiſque locis 2.
divitiis 134: 12. 177: 4. 187: 8, aliiſque locis 2.
diuturnior 280: 1. 281: 21.
diuturnitas 239: 9.
diuturnitate 158: 6.
diuturnitatem 158: 10.
dixerat 312: 1.
dixerim 61: 2.
dixeris 267: 11. 273: 1.
dixi 314: 11.
diximus 177: 1. 195: 4. 229: 15, aliiſque locis 2.
dixiſti 75: 2. 257: 4. 312: 4.
dixit 25: 4. 210: 8.
doceat 242: 2.
doctrinâ 243: 3.
docui 247: 2.
docuiſti 304: 7.
documenta 52: 1.
doleas 134: 8.
dolor 5: 2. 76: 2. 76: 5. 90: 3.
dolore 71: 1. 92: 5. 119: 4. 283: 9.
dolorem 257: 3.
dolores 12: 5. 209: 3.
doloribus 126: 6. 179: 17.
doloris 109: 2.
doluiſti 75: 7. 86: 3.
domeſticis 248: 19.
domet 202: 2.
dominæ 95: 8.
dominam 95: 3. 101: 11.
dominatam 155: 2.
dominis 270: 10.
domino 134: 4.
dominos 253: 1. 269: 10.
dominum 251: 13. 305: 7.
dominus 262: 1. 302: 12.
domitor 182: 10.
domo 110: 8. 257: 14.
domos 252: 2. 260: 6.
domuit 308: 7.
domum 129: 5. 179: 5. 258: 9.
domus 59: 1. 162: 8.
domûs 45: 5. 134: 4.
dona *nomen* 131: 3. 254: 5.
donamus 254: 3.
donat 234: 5. 311: 4.
donati 281: 8.
donec 260: 6.
dorſa 261: 8.
dotes 119: 2.
draconi 309. 3.
duæ 351: 9.
dubio procul 351: 30.
dubitabilis 268: 15.
dubitabis 264: 17.
dubitandum 246: 3. 246: 4.
dubitare 239: 14. 264: 15. 272: 11.
dubitari 126: 3. 188: 8. 218: 5, aliiſque locis 3.
dubitas 265: 24. 283: 6.
dubitat 119: 9. 125: 9. 149: 8, aliiſque locis 2.
dubitatio 298: 12.
dubitatione 292: 6.
dubitatur 336: 5.
dubitaverit 248: 2.
dubites 288: 8.
dubitet 229: 4.
dubito 238: 2. 264: 1.
dubium 149: 4. 212: 1. 232: 2. 263: 13.
ducatur 327: 17.
duce 36: 2.
ducem 276: 12.
ducendam 335: 22.
ducere 171: 5. 254: 15.
duces *verbum* 130: 1.
duci *verbum* 283: 18. 349: 14.
ducimus 239: 5.
ducis *nomen* 275: 1.
ducis *verbum* 221: 5.
ducit 186: 4. 266: 11. 294: 11, aliiſque locis 2.
ducitur 298: 4.
ductu 258: 11.
dudum 89: 4. 98: 1, 239: 16, aliiſque locis 5.
dulcedinem 299: 24.
dulcedinis 93: 8. 108: 5.
dulcedo 123: 7.
dulces 14: 2.
dulceſcant 171: 4.
dulci 183: 4. 183: 10. 252: 10.
dulcia 297: 9.
dulcibus 6: 1. 12: 6.
dulcior 174: 1.
dum 7: 3. 9: 1. 61: 3. 92: 5, aliiſque locis 23.
duo 230: 15. 264: 9. 265: 16.
duobus 330: 1.
duorum 111: 1.
duos 110: 7. 223: 3.
dura 98: 4. 238: 23. 288: 3.
duram 291: 1.
durare 303: 7.
durat 239: 9.
duri 308: 6.
duris 298: 5.
durum 280: 7.
dux 36: 4. 227: 1.
duxerit 168: 5.

E.

E 210: 4. 340: 2.
è contrario 325: 6.
è converſo 325: 16.
ea *nomen ſing.* 84: 12. 92: 2. 159: 6, aliiſque locis 9.
ea *nomen plur* 213: 7. 230: 19. 238: 17, aliiſque locis 7.
ea *accuſ plur* 60: 6. 75: 5. 134: 12, aliiſque locis 19.
eâ 33: 7. 92: 7. 102: 9, aliiſque locis 8.
eadem 94: 10. 94: 17. 132: 6, aliiſque locis 16.
eâdem *ablat.* 11: 2.
eam 30: 3. 74: 2. 86: 10, aliiſque locis 12.
eandem 11: 8. 146: 5. 232: 18. 336: 17.
earum 44: 3. 132: 1. 238: 4. 336: 6.
eas 44: 2. 189: 2. 192: 4, aliiſque locis 3.
eat 173: 4.
ebore 74: 4.
ebrius 179: 5.
ecce 2: 3.
echinis 215: 8.
edat 174: 2.
ediſſeras 292: 3.
edit 208: 2.
edita 105: 3. 275: 5.
edixit 50: 4.
educatus 24: 2.
educavi 101: 6.
effecerat 52: 6.
effeciſſe 53: 12. 264: 16.
effecit 201: 1.
effectibus 149: 13.
effectu 149: 19.
effectum 232: 14. 294: 10. 299: 12.
effectus 237: 2. 264: 10. 266: 17, aliiſque locis 2.
efficacem 280: 9. 335: 1.
efficacior 201: 6.
efficax 198: 5. 320: 5.
efficere 148: 11. 187: 6. 198: 1. 264: 2.
efficiendum 61: 10.
efficiens 341: 2.
efficientiâ 246: 11. 267: 18.
efficientiam 236: 10.
efficit 126: 8. 149: 16. 150: 4, aliiſque locis 3.
effingete 349: 19.
efflagito 170: 7.
effœta 228: 14.
effœto 5: 4. 22: 1.
effugere 352: 5.
effundendo 132: 2.
effuſo 152: 3.
egeat 218: 2. 218: 15. 219: 2. 246: 19.
egebit 188: 6.
egens 179: 8.
egentem 107: 2.
egere 217: 10. 218: 11.
egeret 188: 7.
eget 43: 1. 187: 14. 187: 15. bis.
egimus 281: 17.
ego 14: 5. 43: 1. 45: 3, aliiſque locis 24.
egrediare 248: 9.
egrediaris 248: 8.
eheu 7: 1. 214: 1.
ei 73: 3. 83: 2. 95: 3, aliiſque locis 4.
eidem 280: 23. 319: 1.
eis 123: 2. 131: 3. 146: 7, aliiſque locis 10.
eiſdem 50: 6. 110: 9. 136: 7. 298: 14.
ejus 12: 1. 12: 5. 25: 4, aliiſque locis 12.
ejuſdem 44: 4. 271: 4.
elabi 281: 9.
elaborant 177: 5.
elaborat 238: 9.
Eleaticis 14: 1.
Elegi *nomen.* 3: 1.
elegiſti 95: 4.
elementa 222: 2. 296: 5. 301: 17.
elementum 11: 7.
elephantos 212: 12.
elicit 299: 12.
eligendæ 200: 4.
eliminat 299: 21.
elinguem 24: 6.
elucet 119: 6.
eludere 92: 4.
eluſus 78: 3.
emarceſcere 305: 22.
emendant 298: 16.
emeres 118: 9.
emerunt 298: 9.
emetiendum 313: 4.
emicat 28: 1.
eminent 266: 18.
eminet 43: 2.
eminus 336: 18.
emiſſes 166: 11.
emiſſus 27: 4.
emtam 254: 4.
en 324: 1.
enatabimus 120: 4.
enatet 347: 1.
enervatius 267: 2.
enim 5: 1. 12: 6. 32: 6, aliiſque locis 117.
enſe 286: 2.
eo *nomen* 13: 2. 36: 7. 136: 5, aliiſque locis 18.
eò *adverbium loci* 186: 3. 212: 2.
eò loci 314: 7.
eò quo magis 194: 3.
eò ipſo quòd 272: 7.
eò uſque 92: 4.
eò *pro, ideo* 137: 7. 165: 5.
eodem 33: 2. 50: 6. 187: 1. 351: 16.
eorum 33: 10. 193: 3. 198: 2, aliiſque locis 16.
eos 135: 4. 193: 10. 194: 1, aliiſque locis 10.
eoſdem 102: 2. 267: 9. 267: 10. 268: 8.
Epicureum 33: 4.
Epicurus 179: 1.
equitandi 232: 14.
equitare 232: 13.
equos 174: 6. 285: 4.
erant 11: 1.
erat 8: 2. 32: 3. 43: 6, aliiſque locis 5.
erectæ 266: 8.
ereptæ 188: 5.
ereptor 273: 1.
erga 94: 3.
ergo 164: 5. 270: 7.
erigamur 345: 10.
eripi 125: 4.
eripiat 188: 4.
eripies 212: 5.
erit 157: 21. 229: 6. 234: 1, aliiſque locis 7.
errare 179: 6.
erras 94: 3.
error 56: 3. 124: 3. 137: 1, aliiſque locis 6.
errore 33: 10. 36: 2. 327: 7.
erroris 242: 4. 336: 12.
erubeſcant 204: 5.
eructantibus 146: 2.
es 24: 1. 42: 1. 72: 3, aliiſque locis 7.
eſcas 182: 3. 183: 8. 239: 5.
eſſe 33: 9. 44: 5. 48: 5, aliiſque locis 324.
eſſem 48: 6.
eſſent 131: 3.
eſſet 11: 7. 14: 6. 14: 7, aliiſque locis 15.
eſt 9: 3. 14: 11. 23: 1, aliiſque locis 402.
eſurire 188: 12.
et 3: 1. 5: 2. 5: 4, aliiſque locis 193.
et *initio periodi* 132: 7. 136: 1. 231: 8, aliiſque locis 9.
etenim 158: 6. 158: 10. 165: 5, aliiſque locis 17.
etiam 10: 7. 53: 3. 54: 4, aliiſque locis 67.
etiamſi 325: 13. 326: 2. 335: 14.
etſi 112: 3. 179: 4. 257: 3, aliiſque locis 2.
evacuabo 352: 1.
Evandri 310: 5.
evaſeras 24: 2.
eveniant 335: 25. 351: 23. 351: 26.
eveniat 297: 26.
eveniendi 325: 14. 335: 13.
evenire 324: 5. 326: 4. 326: 2, aliiſque locis 4.
evenirent 335: 25.
evenit 272: 28. 305: 12.

ẽveniunt 326: 3. 335: 10.
eventum 60: 6. 313: 9. 314: 14, aliiſque locis 3.
eventura 326: 8. 326: 21. 335: 24, aliiſque locis 3.
eventurum 325: 5. 326: 15. 351: 3.
eventus 55: 7. 326: 6. 326: 11, aliiſque locis 5.
evici 74: 4.
evidentiùs 267: 19.
evitari 326: 12.
eum 14: 2. 171: 2. 193: 8, aliiſque locis 8.
eumdem 295: 12.
eundo 350 4.
evolet 222: 4.
evolvere 292: 2.
Euphrates 316: 1.
Euri 128: 2.
Euridicen 254: 11.
Euripi 97: 2.
Euripidis 210: 7.
Eurus 275: 3.
ex 87: 1. 87: 4. 94: 14, aliiſque locis 66.
exacerbare 298. 21.
exacerbaſſe 48: 5.
exacerbes 95: 4.
exæquatis 145: 2.
exæquetur 273: 3.
exæſtuantis 97: 2.
exaggerat 288: 2.
exareſcere 238: 4.
exarmæveris 40: 4.
excedere 314: 11.
excedunt 295: 11.
excellat 136: 9.
excellentiam 58: 5. 133: 7.
excellenter 298: 1.
excellentioribus 282: 8.
excellentis 136: 2.
excellentiſſimum 179: 15.
excelſa 279: 18. 352: 25.
excelſo 350: 16.
exceperit 55: 7.
excepi 45: 4.
exceptas 239: 4.
exceſſit 14: 5.
excipiat 106: 3.
excitans 341 5.
excitantis 38: 5.
excitare 283: 15. 285: 1.
excitat 234: 10.
excitatur 243: 3.
excitaveris 264: 2.
excitet 343 4.
excitus 341 10.
exclamare 61: 12.
exclamat 204: 2.
excogitari 204: 4. 229: 3. 239: 23, aliiſque locis 2.
exegimus 249: 2.
exemplar 43: 8.
exempli 280: 19. 311: 2.
exemplo 221: 5. 316: 17.
exemplorum 198: 3
exemplum 280: 16. 298: 10.
exemtam 159: 9.
exercendi 304: 4.
exercere 102: 1. 147: 8. 268: 17.
exerceri 281: 16.
exercet 18: 5. 176: 3. 273: 2. 305: 2. 306: 2.
exercetur 295: 2.
exercitatione 166: 5. 298: 6.
exercitii 299: 2.
exercitus 36: 1.
exercuit 314: 10.
exeris 347: 9.
exhauſti 261: 6. 292: 5.
exhorreat 122: 3.
exhortatio 312: 2.
exigeretur 47: 4.
exiguâ 212: 11.
exiguæ 157: 1.
exigui 350 1.
exiguis 157: 8.
exilis 156: 4.
exiſtat 228: 6. 257: 5. 338: 1.
exiſtendi 335: 31. 351: 3.
exiſtendo 351: 23.
exiſtere 228: 5. 230: 8. 313: 14, aliiſque locis 2.
exiſtimant 297: 3 298: 15.
exiſtimare 229: 20.
exiſtimari 72: 3. 109: 4. 149: 7. 265: 27.
exiſtimas 86: 6. 111: 8. 257: 13, aliiſque locis 3.
exiſtimat 320: 1. 335: 3. 336: 11.
exiſtimatio 60: 5. 60: 8.
exiſtimatione 61: 5. 136: 7.
exiſtimatis 137: 2.
exiſtimaverim 83: 3.
exiſtiment 279: 15.
exiſtimet 326: 13.
exiſtit 295: 14. 337: 1.
exiſtunt 351: 30.
exitii 55: 1.
exitus 80: 7. 94: 16. 209: 5, aliiſque locis 4.
exoptandas 94: 18.
exopto 279: 14.
exordiis 296: 9.
exordio 269: 19.
exordium 219: 35. 228: 13. 337: 20.
exorſa 91: 2. 313: 9.
exoſa 119: 3. 119: 10.
expectare 14: 8. 279: 16. 299: 24.
expectas 42: 3.
expectationem 111: 2.
expectavi 171: 2.
expecto 219: 30. 232: 3.
expedienda 312: 2.
expedire 334: 8.
expedita 334: 4
expediunt 343: 8.
expellere 199: 9.
expendero 334: 8.
experimentum 298: 8.
experior 312: 4.
expertem 272: 4.
expertes 272: 17.
expertum 210: 6.
expertus 122: 3. 199: 7.
expetenda 236: 13. 268: 9. 268: 10. 268: 12. 268: 13.
expetendæ 195: 8.
expetendorum 219: 10. 232: 7, 232: 11. 266: 20.
expetendum 150: 2.
expeti 232: 9.
expetibilis 147: 1.
expetitur 232: 12.
explendam 210: 2.
explere 268: 17.
expleri 188: 17.
expletur 188: 17.
expleturas 190: 2.
explicabas 249: 1.
explicare 165: 5. 210: 1. 292: 2. 299: 17.
explicaret 246: 11.
explicari 264: 11.
explicat 340. 9.
explicata 294: 6.
explicatio 294: 5.
explicatur 295: 16.
explicet 162: 7. 289: 5.
expoliatum 86: 3.
exponam 246: 5.
exprimere 349: 23.
exſilii 31: 2.
exſilium 50: 1. 72: 1. 123: 3.
exſortes 83: 6.
exſtat 208: 6.
exſtet 159: 6.
exſtincti 153: 3.
exſtirpare 84: 13.
exſtiterit 228: 12.
exſtiturum 351: 2.
exſul 74: 2. 287: 4.
exſulare 73: 3.
exſulat 301: 15.
exſulem 72: 1. 86: 3.
exſules 263: 2.
extendiſſe 205: 4.
extento 346: 2.
exteros 194: 15.
exteris 341: 13.
externa 133: 13. 249: 3.
externæ 221: 2.
externas 17: 1.
externis 135: 7.
externum 249: 4.
extimeſcas 40: 3.
extimis 340: 2.
extimum 261: 7.
extimus 295: 15.
extra *rum regimine* 337: 6.
extrà *ſine regim.* 124: 3. 237: 17. 238: 12, aliiſque locis 5.
extrema 228: 14: 272: 18. 280: 3. 320: 8.
extremâ *oblat.* 14: 8.
extremam 156. 2.
extremo 11: 4. 76: 3. 153: 6.
extrinſecùs 176: 8. 188: 6. 229: 17, aliiſque locis 6.

extuliſſet 10: 6.
exuberans 298: 3.
exuberat 121: 1.
exuit 307: 6.
exutus 61: 5.

F.

FAbricii 163: 1.
fabula 254: 13.
fabulis 247: 16.
fac 171: 8.
facere 1: 6. 7. 148: 5. 128: 15, aliiſque locis 11.
facerent 299: 8.
faceres 58: 6
faceret 52: 2.
faciam 171: 9.
faciant 132: 9. 299: 5. 350: 18.
facias 352: 4.
faciat 283: 12.
faciatis 136: 3.
facie 133: 9.
faciem 30: 2.
facienda 294: 12.
faciendæ 294: 9.
faciendum 219: 32.
faciens 199: 5.
facientem 45: 4.
facientis 283: 9.
facientium 351: 31.
facies *nomen* 43: 3. 74: 4. 276: 3. 347: 5.
faciet 133: 14. 194: 10. 201: 5.
facilè 25: 2. 122: 2. 149: 18, aliiſque locis 5.
facili 139: 2.
facinoris 56: 1.
facinorum 257: 10. 279: 18.
facinus 61: 10.
facis 225: 4.
facit 74: 6. 94: 14. 94: 18, aliiſque locis 12.
faciunt 188: 10. 189: 1. 268: 18, aliiſque locis 2.
facta 324: 6.
factæ 53: 9. 148: 2.
factum 55: 6. 75: 6. 93: 4, aliiſque locis 3.
facturum 54: 7.
factus 118: 9.
facultate 337: 22.
facultatem 336: 16.
facundiæ 110: 10.
falce 173: 3.
fallacem 7: 5.
fallacium 87: 6.
fallax 98: 2. 165: 2. 194: 13, aliiſque locis 2.
falli 241: 2. 324: 5. 324: 9.
fallit 166: 2.
fallitur 326: 22.
fallor 219: 16.
falſa 175: 1. 177: 3. 187: 7, aliiſque locis 2.
falſæ 94: 5. 118: 1. 219: 13. 219: 16.
falſi 55: 8.
falſis 32: 1. 87: 4. 149: 18, 204: 3.
falſitate 75: 3.
falſitati 326: 16.
falſitatis 327: 7.
falsò *adverb* 53: 4. 204: 5.
falſum 158: 19. 217: 9. 280: 8.
fama 156: 3. 157: 12. 157: 14, aliiſque locis 4.
famâ 157: 7. 159: 3.
famæ 55: 6. 157. 20. 157: 22.
famam 158: 4.
famem 188: 14.
familiarem 200: 3.
familiares 33: 9.
familiaribus 200: 1.
familiaris 121: 2. 201: 6. 297: 22. 298: 21.
familiaritas 198: 1.
familiaritatem 92: 5.
familiarium 54: 1.
famis 47: 1.
famulæ 101. 11.
famulantibus 295: 1.
famulari 298: 18.
famulorum 134: 3.
fas 32: 3. 36: 8. 52: 8, aliiſque locis 7.
fata 4: 2.
fatalis 294: 8. 295: 4. 295: 11, aliiſque locis 3.
fateamur 187: 5. 218: 15 240: 3.
fateare 188: 3.
fatebare 335: 6.
fatebimur 51: 4.
fatebor 351: 6.
fateor 188: 3. 219: 11. 265: 1, aliiſque locis 2.
fati 292: 9. 295: 10. 295: 19, aliiſque locis 2.
fatigat 270: 5.
fatigatum 299: 24.
fatigatus 313: 4.
fatiſcant 303. 4.
fatiſcere 328: 12.
fato 294: 12. 295: 8. 295: 19.
fatum 38: 1. 285: 2. 293: 7, aliiſque locis 7.
faucibus 48: 2.
faveret 7: 3.
favor 178: 8.
favore 101: 6.
febris 213: 4.
fecerit 93: 7. 132: 7. 149: 15. 185: 5.
fecimus 100: 3.
feciſſet 283: 8.
fecit 50: 8. 98: 4. 133: 15. 148: 5. 201: 5.
fefellit 84: 5.
felicem 8: 1. 111: 7. 118: 1, aliiſque locis 6.
felices 86: 5. 187: 5. 280: 20,
felicia 103: 3. 258: 5.
felicior 280: 22.
feliciores 280: 13.
felicis 4: 1.
feliciſſimi 322: 3.
feliciſſimum 110: 1. 178: 3.
felicitas 60: 7. 125. 7. 198: 2, aliiſque locis 5.
felicitate 298: 5. 298: 18.
felicitatem 94: 11. 119: 3. 124: 2, aliiſque locis 4.
feliciratis 94: 5. 109: 5. 110: 4, aliiſque locis 12.
felix 6: 1. 99: 2. 121: 3, aliiſque locis 7.
fera 286: 4.
feraces 95: 7.
feracior 215: 5.
feras *verbum* 347: 10.
feratur 125: 11.
ferè 57: 1. 157: 1. 178: 19. 179: 11
ferendum 13: 2.
ferire 39: 2.
ferit 29: 1. 211: 6. 341: 8.
feroces 102: 2.
feros 40: 1.
ferox 273: 2.
ferre 120: 7. 129: 2. 182: 4, aliiſque locis 5.
fertilis 21: 1.
fertur 97: 2. 309: 6.
fervens 142: 10.
fervente 291: 2.
ferventes 115: 1.
fervet 273: 1.
fervida 66: 3. 302: 3.
ferunt 212: 11. 213: 8. 238: 6.
fervor 251: 11.
ferus 152: 2. 308: 2.
feſtinant 178: 2.
feſtinare 265: 3.
feſtinat 210: 3. 199. 19.
feſtinent 239: 25. 247: 2.
feſtinet 237: 18.
feſtino 313: 1.
feſtivè 158: 17.
fetuum 296: 7.
fiant 298: 12. 335: 32. 350: 17.
fiat 296: 17.
fida manendi 94: 13.
fide 78: 3. 167: 1. 168: 17. 313: 7.
fidelibus 138: 2.
fidelis 163: 1.
fidelium 166: 8.
fidem 60: 1. 248: 19. 301: 19.
fides 112: 4. 264. 8.
fidibus 181: 6.
fidis 168. 24.
fient 351: 21.
fierent 336: 2. 351: 24.
fieret 351: 28.
fieri 84: 10. 131: 4. 137: 2, aliiſque locis 18.
fiet 133: 19.
figere 129: 6. 340: 7.
figit 315: 2.
figura 347: 8.
figuram 336: 22. 336: 23 337: 19.

figuras 337: 19. 344: 10.
figuris 346: 1.
filiæ 122: 1.
filicem 173: 3.
filii 122: 1.
filio 53: 9.
filios 210: 4.
filis 11: 1.
fine 68: 3. 106: 10. 126: 5, aliiſque locis 4.
finem 176: 4. 186: 2. 187: 3, aliiſque locis 3.
fines 178: 4.
fingat 230: 3.
fingere 221: 2.
fingi 228: 12.
fingis 92: 3.
fini 185: 4.
finierat 170: 1.
finiret 280: 3.
finiri 126: 3. 281: 20.
finis 84: 7. 84: 11. 86: 4. 226: 6. 240: 1.
finiti 158: 11.
finitis 158: 11.
firma *nomen* 205: 9. 325: 2.
firmâ 147: 10: 258: 6. 335: 20.
firma *verbum* 70: 10.
firmamentis 283: 2.
firmat 302: 15.
fimior 299: 25.
firmiori 344: 11.
firmioribus 87: 2.
firmis 304: 8. 305: 24.
firmiſſimè 228: 16.
firmiſſimis 236: 1.
firmitas 264: 7.
firmitate 24: 3. 238: 12.
firmitati 296: 1.
firmiter 327: 5. 334: 4.
firmitudinem 212: 13.
firmius 230: 23.
firmiùs 230: 15.
fit 60: 7. 146: 7. 158: 12, aliiſque locis 8.
fiunt 231: 4. 231: 6. 236: 15, aliiſque locis 6.
fixa 295: 11.
fixiſti 239: 27.
fixit 309: 2.
fixum 265: 6.
flagellat 270: 3.
flagitioſis 44: 5.
flagitioſum 61: 9.
flagrantes 299: 9.
flagrantior 251: 10.
flagrares 171: 5.
flagrat 331: 1.
flamina 19: 2. 290: 7.
flammas 238: 19. 289: 4. 301: 9.
flammatâ 152: 1.
flammis 64: 4 102: 12. 113: 4, aliiſque locis 3.
flatibus 17: 2. 105: 1. 128: 2.
flatu 114: 1.
flatus 95: 6.
flebilibus 251: 3.
flebilis 2: 2.
flectat 181: 1.
flectendis 335: 28.
flectere 254: 7.
flectit 184: 2. 301: 6. 302: 11.
flentes 7: 2.
flere 106: 2. 276: 7.
fles 42: 2.
fletibus 3: 1. 12: 2. 25: 5.
fletus 98: 3.
fleviſti 76: 1.
flevit 308: 1.
flexa 18: 5.
flexeris 172: 2.
flexerit 254: 17:
flexos 303: 2.
florente 2: 1. 257: 8.
florere 287: 6.
floribus 20: 4. 102: 3. 133: 12.
florifer 302: 2.
florum 212: 17.
fluctibus 102: 5. 114: 6. 128: 3. 215: 3.
fluctu 93: 4. 290: 8.
fluctus 70: 8. 270: 4.
fluens 106: 11.
fluente 190: 1.
fluentem 166: 4.
fluitabunt 239: 25.
fluitantes 61: 7.
fluitantis 221: 3.
fluitare 86: 7. 317: 1.
fluituras 296: 13.
flumina 253: 10.
flumine 316: 5.
fluxerit 349: 9.
foderet 314: 7.
fodiens 314: 3.
fodiſſe 314: 12.
fodit 144: 1.
fœcundæ 238: 6.
fœdatam 298: 22.
fœdatus 61: 5.
fœdera 70: 5. 329: 1.
fœderat 307: 7.
fœdere 70: 10. 168: 21. 301: 1.
fœdis 202: 4. 273: 7.
fœditate 137: 4.
fœdum 205: 4.
fœdus 168: 2 299: 3.
fomenta 109: 2. 131: 1.
fomentis 87: 6.
fomes 243: 5.
fomitem 86: 9.
fons 228: 7. 302: 12.
fonte 303: 4. 314: 15. 316: 1. 328: 12.
fontem 226: 2. 250: 2. 327: 4
fontibus 252: 6.
fore 44: 2. 248: 13. 281: 21.
forenſes 188: 4.
forent 101: 12. 231: 24.
foret 10: 3. 50: 4. 194: 11, aliiſque locis 3.
forinſecus 343: 2.
forma 115: 3. 221: 4. 228: 2. 232: 7. 249: 3.
formâ 237: 8. 337: 8.
formæ 212: 16.
formalis 337: 12.
formam 178: 20. 217: 1. 219: 12, aliiſque locis 10.
formanti 337: 19.
formans 221: 6.
formare 306: 1.
formares 43: 9.
formas 293: 3. 343: 4.
formidabilem 102: 11.
formidandas 94: 17.
formidat 273: 5.
formidinum 199: 9.
formidoloſa 157: 16.
formis 294: 4. 341: 15. 347: 4.
ſors 96: 2. 317: 2.
forſitan 247: 18. 279: 15. 297: 27. 298: 19. 298: 23.
fortaſſe 53: 13.
fortè 165: 4. 194: 9. 267: 8. 279: 7. 352: 2.
fortem 149: 9. 305: 17.
fortes 311: 1.
fortiter 247: 12.
fortitudinem 149: 9.
fortitudo 247: 18.
fortuitâ 83: 3.
fortuitæ 118: 3.
fortuitam 126: 3.
fortuiti 314: 8.
fortuitis 83: 1. 1121 3. 125: 1. 288: 1. 288: 4.
fortuitò 314: 4.
fortuitos 316: 6.
fortuitum 313: 21.
fortuna 7: 3. 68: 7. 94: 12, aliiſque locis 7.
fortunâ 111: 5. 150: 2. 178: 11 aliiſque locis 3.
fortunæ 43: 2. 56: 3. 60: 6, aliiſque locis 20.
fortunam 38: 2. 50: 8. 76: 1, aliiſque locis 11.
fortunarum, *adverſæ & proſperæ* 86: 6.
fortunas 45: 3. 46: 3. 296: 8.
fortunatiſſimis 122: 6.
fortunatum 111: 8.
fortunatus 166: 11.
fortunis 1 5: 5.
fovens 208: 7.
foverent 12: 6.
fovet 111: 3.
fovi 101: 5.
fragiles 267: 3.
fragili 212: 11.
fragilis 166: 3. 228: 15.
fragiliſſimæ 212: 10.
fragilitas 264: 6
fratre 152: 2.
fratris 64: 4. 307: 3.
fraude 188: 5.
fraudes 50: 1.
fraudibus 61: 8. 75: 4. 273: 3.
fraus 53: 5. 69: 8.
frementi 290: 8.
fremit 273: 4.

fremitu 182: 7.
frena 106: 9. 168: 14.
frenis 73: 1. 90: 5.
frenos 317: 2.
frequentiâ 72: 7. 119: 8.
frigeret 283: 19.
frigora 222: 2. 303: 19.
frigore 66: 1. 291: 1.
frigoribus 102: 4.
frigus 188: 12. 188: 14.
frondes 67: 3.
frondiflua 66: 1.
fronte 272: 12. 310: 2.
frontem 165: 3. 347: 9.
frontibus 50: 5.
fructum 126: 6. 178: 3. 209: 4.
fructus 110: 5. 133: 12. 133: 15.
fruens 159: 8.
fruentes 211: 2.
fruenti 123: 8.
fruentium 166: 3. 209: 4.
fruge 173: 4.
frugem 299: 9.
frugibus 102: 3.
frui 79: 6. 179: 18.
fruſtra 162: 5. 264: 13. 327: 9. 335: 30. 352: 23.
fruſtrabatur 10: 7.
frutticibus 173: 2.
fucos 92: 4.
fudit 211: 4. 257: 1.
fueram 31: 1.
fuerant 272: 23.
fuerat 146: 4. 237: 10.
fuerint 323: 5. 327: 14. 336: 2.
fueris 95: 4. 124: 6. 137: 12.
fuerit 53: 13. 54: 3. 83: 4, aliiſque locis 9.
fugâ 218: 26.
fugacibus 115: 6.
fugacior 212: 17.
fugam 34: 1.
fugare 135: 1. 192: 3. 203: 5.
fugato *verbum* 90: 2.
fugax 94: 15. 273: 5. 315: 2.
fugienda 319: 3.
fugiendi 280: 16. 343: 13.
fugiendo 112: 6.
fugiendum 320: 2.
fugiens 94: 14. 129: 3.
fugit 211: 5.
fuiſſe 53: 9. 60: 2. 101: 3, aliiſque locis 7.
fuiſſet 72: 4. 335: 15.
fuit 143: 1. 247: 17.
fulgeat 162: 8.
fulgent 105: 4.
fulgenti 290: 3.
fulgere 134: 1. 212: 5.
fulgor 13: 1.
fulminis 39: 3.
fumificos 39: 1.
fumoſas 111: 3.
functus 194: 9.
fundamentum 313: 17.
fundare 73: 3.
fundat 105: 5.
fundatur 219: 34.
fundere 88: 3.
funditur 27: 3.
funditùs 38: 5.
funduntur 5: 3.
funera 251: 1.
fungi 149: 4.
furentes 40: 2.
furibundus 308: 4.
furioſi 36: 7.
furor 142: 3.
fuſcarent 57: 5.
fuſcet 272: 9.
fuſus 142: 1.
futile 205: 10.
futura 325: 9. 326: 2. 326: 7, aliiſque locis 12.
futuræ 94: 15. 352: 22.
futurarum 351: 1. 352: 13.
futuri 120: 2. 158: 4. 325: 2, aliiſque locis 5.
futuris 325: 14. 326: 1. 335: 2, aliiſque locis 2.
futurorum 325: 10. 325: 11. 328: 9, aliiſque locis 3.
futurum 324: 6. 325: 5. 325: 6, aliiſque locis 5.

G.

GArrula 183: 1.
gaudeamus 102: 8. 133: 10.
gaudent 70: 3. 185: 2. 347: 2.
Gaudentium 50: 1.
gaudet 159: 8. 273: 3.
gaudetis 147: 17.
gaudia 90: 6.
gaudiis 133: 13.
gaudio 61: 7. 178: 3.
gaudium 308: 5.
gelidæ 18: 3.
gelidi 153: 7. 261: 2.
gelidum 153: 1. 301: 4.
gemens 107: 1. 251: 2.
geminans 252: 8.
gemit 277: 8.
gemitus 98: 4.
gemmarum 133: 1. 133: 2. 137: 8.
gemmas 143: 3. 214: 4.
gemmis 215: 5.
generatim 238: 16.
generatio 293: 1.
genere 228: 9.
generis 118: 8. 343: 14.
genitum 115: 8.
gens 347: 6.
gentes 199: 3. 205: 5. 290: 5.
gentibus 157: 16.
gentis 157: 22.
gentium 157: 18. 195: 7.
genus 106: 1. 109: 7. 118: 1, aliiſque locis 8.
Geometræ 231: 1.
geram 313: 8.
gerantur 350: 11.
gerendâ 295: 8. 298: 2. 299: 6.
gerendarum 295: 5.
gerendis 155: 2. 293: 5.
gerens 22: 1. 221: 6.
gerentis 314: 9.
gerere 165: 1. 193: 4.
geret 168: 16.
geri 297: 23.
geritur 95: 2. 271: 4. 297: 18. 314: 1.
Germanici 53: 8.
germen 208: 2.
gerunt 305: 4.
geruntur 271: 4. 271: 7. 314: 13.
geſſerint 299: 6.
geſtabat 12: 1.
geſtare 273: 4.
geſtat 350: 2.
geſtent 182: 2.
geſtorum 73: 2.
geſtio 165: 4.
geſtiunt 162: 5.
Gigantes 247: 17.
gignendi 239: 10.
gignitur 296: 3.
gladij 199: 8.
gladiis 200: 5.
gladio 56: 5.
gladium 137: 9.
gladius 154: 4.
glande 139: 3. 277: 4.
globi 156: 7.
globum 262: 2.
glomerantur 26: 3.
glomeravit 223: 3.
gloria 4: 1. 157: 8. 157: 17. 159: 5. 204: 1.
gloriâ 157: 21. 217: 4. 219: 4.
gloriæ 156: 3. 305: 18.
gloriam 110: 10. 158: 19. 159: 3, aliiſque locis 6.
gloriantur 199: 11.
glorizri 133: 11.
glorioſæ 298: 9.
glorioſum 178: 2. 205: 7.
gnatæ 307: 7.
gradicns 351: 27.
gradientem 351: 15.
graditur 351: 15.
gradu 8: 2.
gradum 262: 8.
gradus 11: 6.
Grajæ 307: 4.
gramina 277: 10.
graſſanti 36: 7.
grata 134: 1. 211: 4.
gratas 183: 7.
grates 86: 8.
gratiâ 178: 10. 232: 15. 314: 1.
gratiæ 328: 6.
gratiam 101: 8. 205: 8.
gratiùs 174: 3.
gravata 347: 10.
grave 77: 1. 283: 14.
gravem 14: 9. 154: 3.
graves 45: 1. 301: 21.

gravi 182: 7. 216: 7.
gravibus 22: 2.
gravidis 21: 2.
gravior 309: 4.
graviores 93: 10.
gravioribus 281: 24.
gravis 47: 1. 173: 4 195: 2. 250: 3. 302: 4.
gravitate 256: 1.
grellibus 347: 2.
gubernacula 44: 6.
gubernaculis 84: 2. 86: 5. 245: 6. 248: 17.
gubernaculum 246: 24.
gubernans 68: 3.
gubernare 247: 1.
gubernas 229: 1.
gubernatione 86: 10.
gurgite 190: 1.
gurgitis 316 8.

H.

HAbe 101: 8.
habeant 120: 4. 195: 8. 336: 11.
habeat 137: 8. 188: 1. 209: 5, aliisque locis 4
habeatur 273: 5. 280: 18.
habebat 18: 6.
habebatur 195: 3.
habebit 246: 20.
habemus 86: 9.
habenas 65: 3. 181: 1. 262: 2. 302: 11.
habendi 106: 12. 142: 10.
habenis 202: 4, 317: 1.
habent 237: 16. 181: 3 336: 3. 336: 6 345: 12.
habentes 149: 18. 201: 2.
habenti 137: 5. 212: 5.
habentis 229: 18.
habere 132: 10. 156: 8. 179: 18, aliisque locis 9.
habetes 108: 2.
habes 101: 8. 158: 6. 178: 19, aliisque locis 3.
habet 45: 2 53: 6. 80: 7, aliisque locis 12.
habitacula 157: 9.
habitæ 229: 18.
habitans 233: 3.
habitet 229: 1.
habitu 33: 7.
habitum 92: 1. 171: 2. 283: 20.
habitus 43: 6.
habitùs 33: 9.
habiturum 349: 12.
habuisse 92: 7. 282: 14. 335: 26. 349: 12.
habuit 56: 1.
hâc 83: 5. 87: 1. 93: 9, aliisque locis 10.
hactenus 217: 1. 281: 17. 334: 4.
hæ 13: 6. 129: 1. 212: 1. 314: 8.
hæc *singular* 14: 6. 94: 10. 97: 1, aliisque locis 38
hæc *nomin. neut* 90: 6. 108: 6. 109: 1, aliisque locis 18.
hæc *accus. neutr.* 9: 1 25: 4. 42: 1, aliisque locis 19.
hæccine *singul.* 43: 3.
hæccine *plur nomin.* 131: 20.
hæccine *plur accus* 44: 1.
hæreant 10: 3.
hærent 120: 1 238: 6.
hærentia 343: 12.
hærere 149: 5.
hæret 243: 2.
hæserit 296: 1.
hanc 27: 4. 44: 1. 44: 4, aliisque locis 15.
harum 11: 4. 345: 4.
has 3: 2. 12: 4. 31: 2, aliisque locis 4.
haud 30: 1. 54: 1. 92: 8, aliisque locis 5.
haudquaquam 334: 3.
haurire 93: 5.
hauserat 252: 6.
hausi 30: 1.
haustibus 93: 7.
haustum 299: 25.
hebet 16: 2.
hebetata 113: 3.
hebetavit 53: 11. 84: 8.
hebetes 347: 5.
herba 142: .
herbas 238: 3.
herbipotens 276: 2.
herbis 238: 1.
Hercule 148: 7.
Herculem 308: 6.
heredi 121: 4.
hereditatem 33: 3.
Hermus 2 4: 5
Hesperias 20: 1. 184: 5.
Hesperus 63: 2. 168: 5.
hesternum 348: 12.
heu 2: 2. 16: 1. 22: 4, aliisque locis 3.
hi 84: 11. 94: 3. 177: 7, aliisque locis 5.
hians 188: 16
hiante 84: 5.
hiantium 48: 2.
hiatus 106: 8.
hic 17: 4. 60: 5. 113: 2, aliisque locis 15.
hic *adverb loci* 234: 1. 234: 2. 262: 1, aliisque locis 5.
hinc 230: 14. 262: 8. 264: 8, aliisque locis 5.
his 14 3. 14: 10. 108: 1, aliisque locis 22.
hiscere 108: 2.
hoc 35: 5. 52: 6. 61: 2, aliisque locis 53.
hoc ipsum 336: 5.
hoc est 313: 16.
hôc *ablat* 35: 4. 133: 1. 157: 5, aliisque locis 19.
hoc ipso, quòd 60: 2. 349: 22.
hoccine 85: 3.
hodiernâ 349: 1.
Homerus 322: 2.
homine 147: 5.
hominem 84: 12. 85: 1. 112: 3, aliisque locis 7
homines 54: 3. 70: 7. 83: 6, aliisque locis 20.
homini 299: 16.
hominibus 136: 11. 157: 5. 165: 2, aliisque locis 4.
hominis 148: 10. 205: 6. 272: 27.
hominum 6: 1. 10: 1. 10: 5, aliisque locis 24.
homo 85: 2. 94: 1. 100: 2, aliisque locis 3.
honestate 75: 3.
honestissima 210: 3.
honestissimorum 59: 1.
honor 146: 8. 194: 10.
honorabilem 192: 1.
honore 212: 6. 218: 10. 287: 5.
honorem 218: 32.
honores 101: 10. 146: 6. 178: 20, aliisque locis 5.
honoribus 106: 5. 177: 6. 193: 3, aliisque locis 2.
hora 7: 4. 112: 3.
horâ 99: 2.
horas 20: 3 66: 4.
horribilis 166: 9.
horribilius 257: 13.
horrida 142: 2. 182: 5.
horum 101: 2. 133: 11. 134: 6, aliisque locis 9.
hos 155: 3. 280: 19. 298: 8.
hospes 112: 1 141: 3.
hospite 148: 7.
hospites 148: 7.
hospitibus 275: 6.
hospitis 276: 13.
hosticus 142: 3.
huc 233: 1. 262: 5. 268: 9.
huic 50: 5. 121: 1. 157: 3, aliisque locis 10.
hujus 59: 3 74: 3. 119: 3, aliisque locis 8.
hujusmodi 158: 16. 218: 4. 219: 23, aliisque locis 5.
humana 199: 3. 218: 23. 237: 9, aliisque locis 2.
humanâ 272: 27. 327: 2.
humanæ 123: 7. 136: 8. 178: 29, aliisque locis 2.
humanam 272: 25. 282. 15. 345: 9.
humanarum 43: 5. 327: 9.
humanas 320: 5.
humani 56. 2. 118: 8. 272: 24, aliisque locis 3.
humanis 112: 2. 271: 8. 327: 6. 327: 17.
humanitatis 304: 13.
humanorum 120: 10. 178: 7. 229: 2, aliisque locis 2.
humanum 106: 1. 136: 4. 297: 25. 328: 11.

humanus 217: 8.
humeros 310: 7.
humi 14: 4.
humida 301: 18.
humile 162: 10.
humilem 98: 2.
humiles 352: 25.
humili 129: 5.
humilitate 212: 6.
humilitatis 328: 6.
humum 14: 10. 282: 10. 314: 3. 314: 7.
hunc 12: 4. 14: 1. 102: 7, aliisque locis 12.
huccine 83: 1.
hybernum 188: 13.
Hydra 310: 1.
hydræ 292: 7.
hyemem 302: 5.

I.

JAcent 163: 1.
jacere 61: 8. 103: 5.
jaceret 266: 19.
jacet 22. 1. 271: 6 340: 10.
jacetis 164: 5.
jactasse 55: 5.
jactastis 8: 1.
jactis 336: 18.
jam 45: 5. 48: 1. 70: 4, aliisque locis 40.
jam dudum 219: 30. 299: 23.
jam verò 272: 15. 326: 5. 335: 20.
janitor 253: 3.
ibi 219: 14.
icta 211: 6.
ictibus 170: 5.
ictu 103: 3. 323: 6. 337: 12. 352. 11.
id 50: 3. 53: 1. 72: 1, aliisque locis 81.
id ætatis *pro*, *ejus ætatis* 119: 6.
id genus, *pro*, *ejusmodi* 258: 5.
id locorum 157: 15.
idcirco 111: 8. 122: 1. 134: 11, aliisque locis 6.
idem 126. 1. 119: 5. 219: 19, aliisque locis 12.
idem *eamdem rem* 54: 5. 150: 2. 232: 6.
idem ipsum 266: 4. 271: 6.
ideo 106: 1. 325: 5. 326: 3. 326: 7.
idipsum 239: 20: 248: 15. 265: 17, aliisque locis 4.
jecerint 311: 17.
jecur 253: 12.
jejunia 139: 3.
igitur 44: 7. 82: 1. 85: 2, aliisque locis 143.
ignaram 166: 4.
ignarus 331: 9.
igne 225: 4. 292: 8. 301: 3. 330: 7.
ignes 39: 1.
ignibus 142: 9.
igniculo 213: 4.
ignis 194: 12. 222: 3. 259: 2. 260: 5. 301: 20.
ignobile 218: 9.
ignominiosus 287: 4.
ignorabas 102: 10.
ignorabiles 164: 5.
ignorantes 297: 18.
ignorantia 214: 2
ignorantiæ 125: 8. 267: 2.
ignorare 136: 11. 239: 28.
ignoras 73: 2. 86: 4.
ignorat 179: 5. 337: 17.
ignorata 257: 4.
ignoratâ 288: 5.
ignores 84: 11. 288: 7.
ignoret 122: 3.
ignoro 209: 5.
ignorus 121: 2.
iidem 265: 22. bis. 263: 5. 281: 5. 286 2.
iis 92: 4.
ii dem 302: 1.
illa *singular.* 14: 8. 32. 1. 71: 1, aliisque locis 39.
illa *plural* 232: 15.
illa ipsa 293: 9.
illabuntur 42: 1.
illacrymat 122: 1.
illæ 150: 1. 209: 3.
illæsum 118: 5
illam 73: 2 111: 5. 166: 4, aliisque locis 7.
illas 187: 9.
illatam 283: 12.
illatas 158: 20.
illatio 280: 5.
illatione 280. 10.
illator 283: 10
illatum 230: 13.
ille 8: 2. 14: 3. 24: 1, aliisque locis 29.
illecebris 94: 5.
illi *singul.* 295: 16. 305: 19. 328: 7. 328: 10.
illi *plural.* 36: 5. 50: 2. 60: 1, aliisque locis 4.
illic 252: 3. 291: 4. 301: 1. 345: 11.
illico 71: 3. 194: 14.
illis 120: 3. 230: 13. 279: 19. 297: 9.
illita 183: 3.
illius 52: 5. 92: 3. 110: 6, aliisque locis 6.
illo 327: 1. 337: 12. 349: 2.
illorum 335: 29.
illos 50: 8. 197: 5.
illud 58: 4 118: 7. 125: 3, aliisque locis 38.
illum 38: 4. 87: 5. 186: 2. aliisque locis 2.
illuminat 282: 4.
illusarum 25: 1.
illuserit 158: 17.
illustrant 234: 8.
illustrare 192: 3.
illuxerit 87: 2.
imaginabile 344: 3. 344: 8.
imaginabilem 337: 17.
imaginabilia 337: 14.
imaginandi 344: 13.
imaginariâ 337: 21.
imaginatio 336: 21. 336. 337: 6, aliisque locis 3.
imaginatione 337: 11. 337: 14. 337: 18.
imaginationem 345: 7.
imaginationi 344: 5.
imaginationis 337: 10.
imagine 186: 1. 221: 6. 223: 5.
imaginem 350: 2.
imagines 11: 3. 171: 7. 219: 25, aliisque locis 3.
imago 128: 6.
imbecilles 258: 3. 265. 14. 266: 6.
imbecillioris 218: 1.
imbecillis 45: 3 264: 18.
imbecillitas 264: 6.
imbecillitate 267: 17.
imbecillitatis 200: 2.
imbecillius 147: 5.
imbecillum 179: 13.
imber 302: 5.
imbre 102: 12.
imbribus 27: 1.
imbriferos 174: 4.
imbuit 182: 10.
imbuti 60: 2.
imitatur 349: 19.
imitetur 265: 20.
immani 308: 3.
immemor 244: 2. 262: 6.
immensi 260: 2.
immensum 17: 3. 70: 9. 181: 2.
inimergitur 273: 8.
immeritò 136: 8.
imminentem 61: 8.
imminutione 228: 8.
immitem 309. 6.
immites 252: 1.
immò 305: 9.
immobilem 249: 6. 295: 5.
immobilibus 343: 10.
immobilis 296: 9. 349: 18.
immobilitate 349: 20.
immortalis 279: 17.
immortalitas 157: 23.
immortalitatem 158: 4.
immotis 114: 6.
immundis 273: 7.
immutabiles 296: 10.
immutare 52: 7.
imparem 170: 5.
impatientem 101: 5.
impatientiâ 95: 4.
impatientiæ 123: 5.
impediendi 52: 4.
impediri 335: 3.
impedisse 52: 2.
impedit 301: 4.
impellerent 95: 6.
impendisse 103: 2.
imperabis 147: 9.

imperante 257: 8.
imperet 163: 6. 199: 4.
imperfecta 219: 25. 228: 16. 228: 15.
imperfecti 228: 1.
imperfectum 217: 9. 228: 8. bis 228: 9. 228: 11.
imperiâ 199: 3.
imperio 72: 6.
imperiosæ 14: 6.
imperitans 168: 13.
imperium 146: 3.
impermista 326: 16.
impetrent 328: 8.
impetum 45: 4. 96: 1.
impia *singul.* 7: 6.
impio 56: 4.
impios 53: 11.
impleat 265: 19.
implentem 265: 20.
implere 279: 9. 349: 13.
implicatur 295: 19.
implicet 316: 6.
implicitæ 212: 3.
implicitam 312: 4.
implorati 219: 32.
imponere 350: 6.
importat 336: 5.
importet 199: 2.
importuna 298: 20.
imposita 205: 15.
impotens 252: 7.
impotentia 199: 5. 266: 14.
impotentis 40: 4.
imprecer 216: 5.
impressas 341: 4.
imprimi 340: 3.
improbi 194: 6. 281: 4. 181: 8, aliisque locis 3.
improbis 44: 5. 45: 1. 149: 16, aliisque locis 6.
improbissimum 146: 1. 149: 7.
improbitas 271: 13. 272: 10. 272: 28, aliisque locis 2.
improbitate 305: 14.
improbitatis 281: 19.
improborum 35: 3. 195: 6. 287: 2.
improbos 32: 6. 194: 5. 268: 1, aliisque locis 9.
improbum 283: 4.
improbus 197: 3.
improvisus 314: 5.
imprudentia 33: 9. 52: 7.
impunè 194: 5.
impunita 46: 1. 257: 6.
impunitas 281: 6.
impunitate 61: 10. 281: 8. 281: 22.
impunitatem 282: 6.
impuniti 281: 24.
impunitos 280: 17. 281: 9. 281: 19.
imputare 118: 2.
in *cum accusat.* 11: 6. 14: 2. 14: 7, aliisque locis 114.
in locum 257: 9.
in orbem 242: 1.
in perpetuum 238: 16.
in præmium 305: 5.
in quantum 237: 14.
in totum *omnino* 332: 4.
in vicem *instar* 340: 12.
in *cum abl.t* 11: 4. 11: 5. 13: 2, aliisque locis 150.
in cognoscendo 337: 21.
in discernendo 343: 7.
inaccessæ 328: 8.
inæstimabilem 328: 6.
inæstuat 77: 2.
inane 118: 3 164: 2. 195: 1. 205: 10.
inanem 313: 12: 344: 6.
inanes 158: 14.
inanibus 133: 13.
inanimata 238: 18.
inanimatæ 135: 10.
inanimatis 238: 1.
incanduit 76: 2.
incedens 266: 18.
incedere 265: 25. 351: 15. 351: 16.
incelebris 35: 1.
inceptâ 45: 5.
incertâ 56: 3. 239: 17. 325: 2. 326: 20. 327: 3.
incerti 327: 5. 336: 9.
incertus 327: 3.
incessere 93: 1.
incessui 266: 19.
in ipe 175: 2.
incipiens 248: 10.
incipit 96: 2.
incitant 168: 18.
incitata 346: 3.
incitus 105: 1.
inclarescant 193: 3.
includam 119: 2.
inclusa 345: 14.
inclusus 121: 2.
incolatur 157: 3.
incolentibus 123: 3.
incolumis 118: 7. 200: 3.
incolunt 157: 9.
incomitatum 32: 4.
incommutabilitate 296: 13.
inconstans 273: 6.
inconsummatis 228: 12.
incontulsa 258: 1.
incorrupta 246: 25. 320: 4.
incredibile 279: 7.
increpitus 14: 3.
increpuisti 75: 6.
increpuit 305: 18.
incubuerit 36: 4.
incubuit 76: 5. 120: 1.
inde 45: 1. 264: 8.
indeclinabilem 296: 11.
indecores 197: 4.
indefensi 57: 1.
indeflexa 328: 3.
Indica 203: 1. 276: 8.
indicium 94: 15. 266: 8.
indicta 47: 1. 352: 26.
indigeat 217: 10.
indigebit 246: 19.
indigentem 187: 18.
indigentes 188: 11.
indigentia 188: 11. 188: 15.
indigentiam 133: 17. 135: 2. 189: 1.
indigere 135: 4. 177: 4. 179: 6. 218: 10.
indignari 305: 17.
indignè 299: 1.
indignemur 192: 4.
indignissima 281: 17.
indignitas 193: 3.
indignus 149: 17. 193: 7.
indignum 352: 15.
indiscreta 327: 15.
indiscretâ 265: 7.
indiscreto 103: 3.
indissolubili 11: 1. 296: 8.
individuitate 295: 15.
indivisum 217: 8.
indolui 46: 5.
induantur 87: 4.
indubitatâ 313: 7.
indubitato 239: 16.
induerat 158. 19.
induit 259: 3.
indulgentius 101: 6.
induruerunt 76: 8.
Indus 234: 6.
inefficaces 352: 23.
inertes 311: 2.
inerti 139: 1.
inesse 5: 2. 112: 1. 149: 9, aliisque locis 4.
inesset 149: 1.
inest 122: 2. 134: 8. 193: 9, aliisque locis 8.
inevitabili 314: 14.
inevitabiliter 326: 21.
inexhaustâ 158 13.
inexhausti 10: 2.
inexorabile 165: 1.
inexorabiles 45: 1.
inexpertus 122: 3.
inexpleta 102: 6.
inexpletam 149: 13.
inexpicabilis 47: 1.
inexpugnabiles 298: 10.
inextricabilem 248: 7.
infecta 290: 2.
infelices 60: 8. 283: 4.
infelicior 281: 2.
infeliciorem 281: 21.
infeliciores 279: 7. 280: 17. 281: 8. 283: 2.
infelicissimam 281: 21.
infelicissimos 280: 2.
infelicissimum 117: 4.
inferendum 283: 8.
inferentis 283: 13.
inferior 337: 5. 347: 11.
inferiora 321: 1.
inferiore 11: 7.
inferiorem 337: 4.
infernas 252: 2.
inferos 254: 19.
inferre 231 2. 325: 14.
inferrent 44: 6.
inficit 272: 19.

infima 102: 8. 136: 5. 162: 11. 340: 21.
infimis 102: 8. 136: 2. 234: 11. 350: 15.
infinita 158: 5. 294: 3. 350: 11.
infinitæ 349: 6.
infinitam 280: 4. 349: 21.
infinitate 349: 4.
infinitatem 349: 10.
infiniti 158: 11. 236: 3. 257: 12.
infinitis 46: 1.
infinitum 229: 9. 350: 3.
infinitus 349: 19.
infirmâ 322: 5.
infirmitas 213: 3. 266: 10. 268: 15.
infirmus 297: 26.
infitiabimur 52: 3.
infitiari 117: 2.
inflammare 56: 4.
inflammata *singul.* 12: 3.
inflectens 242: 1.
influit 21: 2.
influentibus 76: 7.
informare 172: 1.
infortunata 258: 5.
infortunii 118: 1.
infortunio 118: 7. 210: 7. 279: 11, aliisque locis 2.
infortunium 201: 5. 281: 3.
infrà 133: 6. 136: 5. 136: 10, aliisque locis 3.
infructuosis 12: 7.
insideris 133: 19.
ingemiscis 101: 9.
ingemiscit 118: 10.
ingenij 56: 3. 110: 9. 119: 6.
ingenio 119: 1. 299: 16.
ingenium 134: 2.
ingenuum 173: 1.
ingloriùs 205: 7.
ingratas 7: 6.
ingravare 347: 5.
ingruentium 110: 6.
inhabitandi 157: 5.
inhabitare 74: 2.
inhærens 294: 1.
inhorrescere 102: 5.
inhorruit 79: 3.
inimica 134: 5. 238: 22.
inimicum 201: 5.
inimicus 201: 6.
iniqua 299: 8.
iniquæ 352: 19.
iniqui 69: 6.
iniquior 296: 20.
iniquis 270: 10.
iniquissimum 327: 11.
iniquitatis 281: 7.
iniquum 281: 10.
iniquus 154: 3.
inire 2: 2.
initium 349: 12.
injucundum 133: 19.
injungere 335: 11.
injuriâ 45: 5. 54: 1. 187: 10, aliisque locis 5.
injuriæ 257: 3. 283: 10.
injuriam 46: 3. 100: 3. 102: 10, aliisque locis 4.
injurias 158: 21.
injuriis 118: 10.
injurius 95: 4.
injusta 69: 3. 281: 8. 281: 22.
injustæ 33: 3. 287: 12.
injustas 286: 4.
injusti 75: 6.
injustum 281: 12.
innatci 238: 3.
innocens 59: 1.
innocentiæ 50: 9.
innocentiani 53: 13. 55: 3. 55: 7. 297: 27.
innocentis 32: 4.
innotuit 94: 7.
innumerabiles 292: 6.
innumeras 50: 1.
innumeri 70: 2.
innutritum 14: 1.
inopem 101: 4.
inopes 132: 7. 132: 10.
inopia 298: 21.
inopiâ 47: 2.
inopina 5. 1.
inopinabile 305: 11.
inopinabiles 304: 9.
inopinatum 314: 13.
inopinatus 314: 6.
inops 158: 1. 287: 4.
inquam 31: 2. 54: 8. 82: 3, aliisque locis 136.
inquies *nomen* 273: 2.
inquies *verbum* 124: 5. 137: 6. 188: 13, aliisque locis 5.
inquirendum 228: 3.
inquis 336: 5.
inquisita 84: 4.
inquit 12: 4. 23: 1. 25. 1, aliisque locis 87.
inrubuit vel irrubuit 114: 2.
insani 134: 2.
insaniat 268: 5.
insanùm 114: 3.
insci 145: 2.
inscii 291: 7.
inscitia 124: 4.
inscitiâ 267: 1.
inscitiæ 321: 2.
inscitiam 246: 1.
insectabare 93: 2.
inseparabili 272: 11.
insequendi 283: 30.
inserant 192: 3.
inserit 6: 2. 340: 20.
inserta 177: 2.
inserviente 295: 2.
inserùit 44: 9.
insidentibus 110: 9.
insidiator 273: 3.
insidiis 212: 7.
insigne 297: 17: 299: 7.
insigniti 11: 6. 5.
insignitur 343: 5.
insita 58: 1. 221: 3.
insiti 256: 2.
insitis 248: 19.
insitum 13: 7.
insitus 108: 7.
insolentiâ 157: 11.
insolubilibus 149: 15.
insonare 108: 6.
insontes 61: 11. 68: 7.
inspectantes 53: 14.
insperata 92: 6.
insperato 279: 18.
instabilem 166: 1.
instabilitas 125: 6.
instantiæ 350: 14.
instar 351: 26.
instillabas 58: 3.
instituta *substant.* 93: 9. 157: 18.
instituti 35: 3. 60: 3.
instrepit 341: 9.
instruit 166: 2.
instrumentum 343: 1.
insufficientiam 187: 16.
insulæ 275: 3.
insultans 158: 22.
insuper 12: 6.
integer 166: 11.
integra 335: 12.
integris 221: 13. 229: 8.
integritate 297: 2. 336: 12.
integrum 277: 5.
intellectum 296: 2.
intellexeram 159: 1.
intelligam 82: 3.
intelligas 268: 1.
intelligendum 266: 9.
intelligentia 336: 21. 337: 7. 343: 14.
intelligentiæ 293: 6. 337: 3. 345: 10.
intelligentiam 345: 2.
intelligit 209: 6.
intelligis 158: 23. 165: 4.
intelligit s 136: 2.
intelligitur 230: 5.
intelligo 92: 3. 231: 22.
intemerata 352: 18.
intemperans 273: 4.
intemperantiâ 267: 3.
intemperiem 238: 13.
intempestivi 5: 3.
intendebatur 314: 2.
intendit 314: 11.
intenta 23: 2.
intentio 84: 7. 178: 8. 179: 11, aliisque locis 3.
intentione 239: 4. 239: 11. 247: 2, aliisque locis 2.
intentionem 237: 18. 256: 3. 265: 2.
inter 11: 5. 44: 7. 95: 7, aliisque locis 13.
interdum 239: 10.
interea 302: 10.
intereant 238: 9.
interemto 152: 2.
interesse 282: 12.
interim 343: 4.
interiora 93: 6.

interiore 238: 12.
interire 237: 4. 237: 7. 237: 12. 238. 5.
interitum 86: 7. 237: 15. 237: 18.
interiùs 171: 4. 219 18.
interminabilem 158: 10. 349: 14.
interminabilis 348: 8. 349: 7. 349: 15.
interrogas 85: 3.
interrogo 187: 8.
intextum 11: 5.
intima 251: 10. 322: 3.
intimam 297: 6.
intimi 241: 3.
intimus 295: 13.
intolerabiles 209: 3.
intolerabili 92: 5.
intra 50 4. 95: 1. 103: 8, aliisque locis 4.
intrasses 137: 10.
intrepidum 251: 6.
intrinsecùs 343: 4.
introeas 248: 8.
introieris 248: 8.
introitus 147: 7.
introrsum 243: 2. 341: 14.
introspectis 212: 19.
intueamur 246: 16. 348: 3.
intuearis 238: 3.
intuemur 345: 27.
intuens 14: 9
intuentur 282: 5.
intueri 94: 16. 171: 8. 217: 7, aliisque locis 4.
intueris 217: 2.
intuetur 336: 18. 352: 4.
intuitu 134: 1. 350: 24.
intuitum 10: 8. 30: 3. 87: 5, aliisque locis 5.
intuitus 321: 5. 350: 19. 350: 28. 352 9.
intumescit 133: 13.
intus 269: 9. 277: 13. 341: 11.
invehens 243: 1.
invehuntur 298: 16.
inveni 86: 2.
inveniat 314: 4. 331: 8.
invenio 237: 17.
invenisse 210: 5.
invenisti 166: 13.
invenitur 198: 5.
inventum 314: 8.
investigandi 219: 11.
investigandum 231: 22.
invexere 321: 3.
invicem 158: 15. 168: 15. 231: 24, aliisque locis 4.
invicti 257 2.
invictâ 24 3.
invictam 298: 10.
invicto 266: 12.
invictum 38: 3.
invidiâ 32: 2.
inviolatus liber 229: 14.
inviolatum 118 6.
invisus 197: 1.
invitari 61: 11.
invito 188: 4.
invitis 188: 2.
invocandum 219: 33.
involvit 162: 10.
inusitatum 94: 2.
inutiles 36 5.
Jovis 103: 4.
ipla *fingul.* 11: 3. 43: 3. 43: 4, aliisque locis 22.
ipsâ *abl.* 61: 11. 94: 4. 282: 11: aliisque locis 3
ipsa *neutr. nomin* 158: 2. 200: 1. 213: 8, aliisque locis 3.
ipsæ 189: 1.
ipsam 171: 8. 218: 25. 230: 12, aliisque locis 8.
ipsam illam 337: 2.
ipsarum 149: 19. 231: 15.
ipsas 247: 18. 283: 3. 296: 10.
ipse 9: 1. 56: 2. 72: 4, aliisque locis 18.
ipsi *dat.* 134: 4. 334: 3.
ipsi *plural.* 57: 4. 177: 8. 199: 12, aliisque locis 5.
ipsis 48: 2 69: 7. 149: 1, aliisque locis 4.
ipsius 100: 1. 166: 5. 232: 18. 297: 10.
ipso 232: 21. 242: 5. 258: 2.
ipsorum 53: 5 336: 13.
ipsos 215: 3. 298: 16. 318: 3.
ipsum 10: 6. 112: 2. 157: 9, aliisque locis 17.
ira 76: 5. 270: 3.
iræ 273: 4.
iram 40: 4.
iras 130: 2 182: 10. 310: 5.
iratis 283: 16.
ire 17: 1. 18: 1. 33: 5, aliisque locis 4.
irrefl. xo 310: 8.
irrepserit 84: 6.
irresoluto 181: 4.
irridemus 36: 6.
irrigat 30: 5.
irrubuit 114: 2.
is 159: 6.
ista 94: 3. 108: 4. 125: 7, aliisque locis 8.
ita 10: 2. 50: 7. 53: 10, aliisque locis 70.
itane 50: 8. 135: 6.
itaque 30: 2 35: 4. 61: 12, aliisque locis 13.
ite 311: 1.
item 272: 12.
iter 3: 3 32: 4. 261: 2, aliisque locis 4.
iterum 65: 3. 303: 2. 316: 3. 335: 11.
Ithacus 308: 1.
itinerum 157. 11.
itus 303: 1.
jubens 222. 1.
jubes 221: 1.
jucunda 12 8. 288: 2. 304: 4, aliisque locis 2.
jucunditas 210: 4. 236: 12.
jucunditate 179: 4. 233: 6.
jucunditatem 179: 2.
jucunditatis 178: 10: 209: 5. 218: 21.
jucundum 93: 6.
jucundus 298: 24.
judicamus 193: 7.
judicandi 337: 21.
judicantes 177: 6.
judicantis 338: 1.
judicare 193: 7. 298: 18.
judicarem 280: 2.
judicat 60: 7. 178: 17. 178: 18, aliisque locis 6.
judicatis 136 7 350: 28.
judicatur 231: 19. 232: 5. 327: 12.
judicavimus 345: 8.
judice 101: 1. 282: 8.
judicemus 218: 7. 283: 29.
judices *nomen* 56: 1.
judices *verbum* 266: 22.
judicet 272: 4.
judicetur 156: 8. 157: 19. 205: 4.
judicia 282: 1. 297: 4. 350: 24.
judicibus 283: 25.
judicio 53: 1. 205: 9. 344: 12.
judicis 352: 27.
judicium 283: 17. 297: 25. 319: 2, aliisque locis 6.
judico 325: 3.
judicum 283. 15.
jugari 330: 3
jugo 95: 2. 162: 4. 175: 1.
jugulare 56: 4.
jugulum 107: 7.
jugum 247: 6
junctos 163: 21.
jungint 301: 19.
jungantur 149: 3.
junxerit 185: 4.
junxit 251 6.
jura 168: 25. 203: 2. 300: 1.
jure 45: 2. 46: 3. 103: 8, aliisque locis 14.
juris 41: 2 101 7. 101: 11.
jus 73: 3. 100: 2. 101: 8, aliisque locis 5.
jussit 5: 2.
justa 103: 6. 286: 6.
justâ 281: 9. 281: 23.
justæ 328: 5.
justam 304 6.
justi 231 6.
justior 283. 16.
justissimum 297: 19. 345: 9.
justitiæ 48: 6. 73: 1. 231: 5, aliisque locis 2
justo 301: 1. 305: 8.
justos 50: 8.
justum 281: 9. 281: 11.
justus 69 5.
juvat 285: 1.
juventæ 41: 1.
Ixioniun 253: 7.

L.

Labatur 126: 5.
labi 289: 2.
labor 174: 1. 176: 3. 310: 8.
laborare 297: 29.
laborat 179: 11. 218: 27. 237: 19 331: 4.
laboratis *verbum* 157: 17.
laboraverim 92: 9.
labore 3: 3.
labores 308: 6.
laboretur 325: 11.
laboris 205: 26 310: 10.
laborum 234: 1.
labuntur 179: 9.
labyrinthum 248: 7.
lacer 182: 9.
laceræ 2: 3.
lacereris 60: 4.
laceſſentes 247: 16.
laceſſi am 32: 6.
lacrymabilem 9: 1.
lacrymantem 71: 2.
lacrymas 105: 2. 119: 9.
lacrymis 14: 5. 42: 2. 119: 4, aliiſque locis 3.
lacte 24: 1.
lacunam 210: 2.
læderentur 13: 3.
læſæ 76: 1.
læta 111: 8 298: 17.
lætaretur 271: 4.
lætatur 72: 7.
lætatus 122: 1.
læteris 114: 9. 158: 6.
lætiſſimum 218: 17.
lætitiâ 61: 7. 178: 3.
lætitiæ 218: 19
lætitiam 180 3 217: 5.
lætor 239: 27.
lætorum 111: 6.
lætos 80: 7.
lætum 219: 18.
lævam 309: 4.
langueret 279: 10.
languor 283. 27.
languore 283: 30.
lapides 238: 23.
lapillis 196: 2.
lapillos 234: 7.
lapſa 200: 3.
lapſi 316: 8.
laqueos 214: 5.
larga 78: 1.
largas 183: 4.
largiendi 132: 5.
largis 106: 11.
largitas 132: 3.
largitione 111: 2.
Laribus 31: 1. 43: 4.
Laris 93: 9.
laſſant 290: 6.
laſſitudinem 170 3.
latè 137: 1. 161: 3. 199: 3.
lateat 216: 1. 313: 21.
latentes 291: 4.
latentis 21: 3.
latentium 292: 1.
latere *verbum* 53: 2. 143: 3. 325: 7.
latet 27: 2. 69: 4.
latos 168: 10.
latrantem 247: 16.
latrone 137: 10.
latus *nomen ſubſtant.* 199: 12. 251: 6. 313: 7.
laudantur 137: 3.
laude 55: 5. 157: 19.
laudibus 204 5.
laudis 110: 9.
laus 205: 12.
laxa *nomen* 5: 4.
laxant 182: 8.
lectis 141: 2.
lectuli 14 9.
lecturus 79: 1.
legalium 287: 9
lege *nomen* 68: 1. 102: 9. 115: 7, aliiſque locis 2.
legebatur 11: 5.
legem 64: 2. 73: 2. 95: 3, aliiſque locis 2.
legens 3 0: 19.
leges 352: 19.
legibus 181: 3.
lenibus 87: 5. 297: 9.
lenioribus 76: 6.
leniter 24: 7. 158: 21. 256: 2.
lentis 181: 6.
leo 276: 4. 286: 1.
leones 182: 1.
leoni 309: 1.
leonibus 251: 7.
leonis 273: 4.
lepus 251: 8.
lethargum 25: 1.
levare 162: 5.
levat 347: 6.
levato 347: 11.
levem 277: 9.
leves 191: 3.
levia 266: 14.
levibus 7: 3. 225: 2.
leviores 93: 10.
levis 273: 6. 347: 7.
levitas 238: 19. 346: 4.
levitate 158: 17.
lex 254. 5. 254: 9. 282: 7. 302: 13.
libeat 79: 6. 215: 1. 268: 17.
libellos 12: 1.
libens 106: 3.
libenter 171: 10.
liber *adject* 17: 4. 327: 10.
libera 159: 7.
liberâ 352: 6.
liberant 12: 8.
liberat 173: 2.
liberi *ſubſt* 178: 9.
liberiores 320: 6.
liberis *ſubſt.* 121: 4. 210: 7.
libero *nomen adject.* 147: 9. 187: 10. 351: 22.
liberorum *ſubſt.* 210: 3.
liberos *ſubſtant.* 110: 7. 119: 5.
liberos *adject.* 336: 3.
libertas 45: 2. 53: 7. 73: 1, aliiſque locis 7.
libertate 292: 10. 321: 4. 351: 18. 351: 21.
libertatem 53: 4. 326: 5. 335: 3.
libertatis 146: 3. 324: 4.
liberum 148: 1. 295: 19. 351: 9.
libet 61: 12. 101: 8. 110: 3. 292: 15.
libidine 202: 3.
libidines 149: 15.
libidinibus 273: 8.
libidinum 269: 6.
libido 233: 3. 267: 3. 270: 1.
libris 74: 6.
librorum 74: 6.
libros 74: 5.
libuit 70: 1.
Libycis 310: 4.
liceat 168: 9. 299. 14: 327: 17.
licebit 264: 4. 335: 26.
licentiam 281: 20. 282: 6.
licere 279: 4. 279: 5.
licet *verbum* 102: 1. 102: 2. 118: 4, aliiſque locis 10.
licet *conjunctio* 158: 8. 162: 6. 180: 6, aliiſque locis 15.
licuiſſet 53: 6.
ligans 181: 4.
ligas 222: 2.
ligat 166: 3. 168: 11. 233: 2.
ligni 238: 12.
limen 14: 4.
limine 103: 5.
limire 292: 12.
limitibus 157: 8.
linguâ 157: 10.
linguam 148: 3. 273: 2.
linguas 162: 7.
linquit 68: 2.
liqueat 3 6: 16.
liquebit 293: 8.
liquentia 238: 24.
liquere 281: 12.
liquerit 254: 6.
liquerunt 26: 1.
liquet 124: 1. 149: 5. 176: 8, aliiſque locis 13.
liquidis 222: 3.
liquido 139: 5. 347: 1.
liquidò 134: 7. 187: 7. 232: 17.
lite 344: 12.
literas 11: 6. 340: 7.
literis 53: 4. 164: 2.
litigiis 273: 2.
litorâ 141: 3. 215: 8.
litoris 190: 3.
litus 290: 8.
liventi 111: 6.
livore 221: 4.
loca 238: 7. 238: 21.
locata 295: 10.
loeatorum 295: 14.
loçatus 83: 9. 103: 8.

loci 43: 3. 74: 3.
locis 238: 5. 246: 10. 294: 4. 314: 16.
loco 41: 3. 84: 12. 157: 13, alii que locis 2.
locum 58: 2. 108: 3. 266: 19.
locus 123: 3. 283: 26. 313: 13.
longâ 253: 9. 298: 4.
longam 281: 20.
longè 203: 1. 326: 14: 341: 2.
longi 347: 1.
longinquum 72: 1.
longior 158: 3.
longiùs 164: 7. 245: 4. 295: 18.
longos 242: 1.
longum 279: 17.
longus 134: 3.
loquamur 230: 3.
loquar 165: 4. 209: 1.
loquebare 248: 11.
loquebaris 248: 15.
loquendi 157: 11.
loqueretur 108: 1.
loquimur 249: 9. 258: 2.
loquor 147: 8.
loquuntur 298: 17.
lota 301: 7.
lubrica 68: 6. 270: 6.
lubricus 140: 4.
Lucanus 297: 22.
luce 16: 2. 226: 2. 271: 2, aliisque locis 2.
luceat 137: 3.
lucebit 242: 5.
lucem *diem* 66: 2. 113: 2.
lucem *splendorem* 235: 3. 241: 3. 282: 3.
luci 328: 8.
lucida 64: 3. 141: 1.
lucidos 102: 2.
lucidum 250: 2.
Lucifer 65: 4. 174: 5. 301: 12.
lucis 87: 7. 110: 6.
luctu 14: 9.
luctum 94: 1. 252: 8.
luctuosus 120: 7.
luctus 252: 7.
ludens 183: 5.
ludentem 94: 9.
ludicra 266: 14.
ludicri 102: 9.
ludimus 102: 7. 249: 1.
ludis *verbum* 248: 6.
ludit 98: 5.
ludum 102: 7.
luentes 280: 13.
luis 118: 2.
luit 257: 10.
lumen 88: 4. 242: 6.
lumina 18: 2. 64: 7.
lumina *oculos* 25: 3. 254: 7. 254: 17.
lumine 22: 1. 28: 1. 90: 2, aliisque locis 2.
luminibus *oculis* 12: 4 23: 2. 26: 2.
luminis 257: 1. 261: 9. 330: 7.
Luna 64: 5.
Lunæ 18: 3. 207: 2. 290: 1.
Lunam 133: 10.
lupi 27: 1.
lupis 276: 6.
luſtrare 226: 2.
luſtrentur 350: 17.
lux 133: 2. 341: 8.
luxu 139: 1.
luxuriæ 197: 2.
luxurient 298: 5.
Lydorum 102: 11.
lymphante 36: 3.
Lynceis 212: 17.

M.

MAchina 246: 25. 279: 18.
machinam 168: 19.
machinas 238: 17. 299: 16.
mactatum 148: 7.
madent 253: 6.
maduit 152: 3.
mage 174: 1.
magis 48: 6. 132: 2. 137: 7, aliisque locis 5.
magiſtra 31: 2. 52: 2.
magiſtratibus 192: 2.
magiſtratum 44: 10. 193: 5.
magiſtrum 182: 4.
magna 162: 8. 195: 1. 247: 16, aliisque locis 4.
magnâ ex parte 279: 6.
magnæ 86: 7.
magnas 48: 4.
magni 311: 1. 323: 1.
magnificum 157: 8.
magnitudinem 156: 7.
magnitudo 178: 14.
magno 266: 12.
magnum 33: 1. 95: 1. 204: 3. 298: 17.
magnus 195: 3.
majeſtatis 52: 2. 55: 1.
major 254: 9.
majore 295: 15.
majorem 199: 6.
majoribus 295: 19.
majorum 205: 16.
majus 257: 7.
mala *ſubſtant* 54: 2. 257: 6. 267: 17, aliisque locis 4.
mala *adject* 277: 1.
malam 304: 11. 305: 6.
malè 298: 15. 347: 8.
maleficio 60: 2.
malefida 7: 3.
mali *ſubſtant* 238: 14. 248: 18. 264: 6, aliisque locis 5.
mali *adject* 265: 7. 265: 10. 265: 11, aliisque locis 7.
malim 217: 7.
malis *nomen ſubſtant* 5: 1. 60: 5. 212: 3, aliisque locis 3.
malis *adjectivum* 193: 2. 258: 5. 266: 1, aliisque locis 6.
malit 287: 5.
malitiam 272: 25. 280: 2.
malitis 306: 1.
mallem 24: 5.
maller 121: 2. 283: 20.
malo *nomen ſubſtant.* 272: 16.
malorum *ſubſta t.* 108: 6. 110: 7. 268: 8, aliisque locis 4.
malorum *adject.* 281: 18. 297: 14.
malos 258: 3. 264: 3. 266: 6, aliisque locis 8.
maluerit 73: 3.
maluiſti 134: 12.
malum *ſubſtant.* 248: 5. bis 264: 5. 267: 20. aliisque locis 5.
malus 174: 2.
manas 42: 2.
mandavi 53: 3.
maneant 236: 5.
maneat 188: 17.
manebit 335: 11.
manebunt 218: 19. 236: 6.
manendi fida 94: 13.
manendi 95: 2. 112: 3. 237: 17, aliisque locis 3.
manens 221: 1. 234: 2. 246: 12, aliisque locis 3.
manent 246: 13.
manentibus 120: 3. 305: 14.
manentis 112: 5. 350: 1.
manere 96: 2. 132: 3. 237: 3, aliisque locis 4.
manet 164: 10. 185: 3. 277: 5, aliisque locis 3.
manibus 11: 2. 33: 7. 182: 2. 265: 26.
manifeſta 56: 1.
manifeſtum 125: 5. 149: 10. 150: 3. aliisque locis 6.
manu 79: 4. 199: 14. 285: 2. 306: 1.
manum 24: 7. 101: 8. 105: 5, aliisque locis 2.
manus *ſingul.* 276: 2.
manus *plural.* 11: 8. 123: 6. 148: 9.
Marci Tullij 157: 13.
Marco Tullio 334: 1.
mare 89: 1. 114: 6. 168: 7.
margine 11: 5.
mari 102: 4.
maria 157: 3.
maris 133: 9. 141: 1. 343: 11.
Marmaricus 276: 4.
maſculæ 110: 2.
materia 292: 6. 305: 19.
materiâ *adjat.* 11: 2. 336: 22. 336: 23.
materiæ 134: 2. 221: 3. 341: 3.
materiale 337: 11.
materiali 313: 16.
materiam 148: 4. 155: 2, 337: 6.
matris 101: 4. 152: 3. 252: 6.
mavis 72: 3. 231: 10.

mavult 218: 27.
maxima 257: 4.
maximâ 205: 7.
maximam 85: 6. 239: 13. 249: 2. 292: 5.
maximas 53: 6.
maximè 35: 5. 188: 1. 219: 3, aliisque locis 4.
maximi 272: 5.
maximis 118: 3.
maximum 86: 9.
me 8: 1. 23: 2. 24: 4, aliisque locis 39.
mea 4: 2.
meâ *ablat.* 6: 4. 258: 11. 352: 1. 352: 7.
meæ 117: 2.
meam 30: 3. 32: 4. 91: 1. 246: 1.
means 162: 6.
meant 277: 17.
mearum 131: 1.
meat 223: 4. 317: 2.
meatus 18: 1. 301: 6.
mecum 9: 1. 32: 1. 43: 5, aliisque locis 3.
medetur 298: 22.
mediâ 295: 15.
mediæ 239: 27.
mediam 225: 1.
medicaminis 76: 8.
medicantis 30: 2. 42: 3.
medicator 297: 14.
medici 266: 7.
medicina 149: 11.
medicinæ 23: 1. 292: 12.
medicos 149: 11.
medicum 283: 18.
medicus 297: 10.
medietatis 295: 13.
medio 295: 17.
mediocribus 87: 5.
medium 298: 3. 305: 24.
medius 111: 1.
medulla 238: 11.
medullas 238: 10.
mei 14: 9. 32: 2. 55: 3, aliisque locis 6.
meis 12: 3. 14: 2. 33: 6, aliisque locis 4.
melior 230: 8.
meliora 103: 7. 118: 6.
me ioribus 282: 7.
melius 229: 3. bis.
meliùs 75: 5. 132: 2.
mella 211: 4.
melle 108: 5. 139: 5. 183: 3.
melliflui 322: 2.
membra 188: 13. 223: 2. 231: 21, aliisque locis 3.
membris 207: 5. 330: 6.
membro 232: 1.
membrorum 133: 4. 237: 8. 332: 3.
memento 129: 5. 272: 5.
meminere 182: 7.
meminerim 85: 2.
memini 245: 6. 246: 22. 262: 9. 265: 3.
meminisse 146: 3.
meministi 54: 6. 54: 7. 84: 7, aliisque locis 2.
meminit 333: 1.
memorasti 75: 3.
memoria 35: 2. 110: 6.
memoriâ 179: 4.
memoriæ 53: 3. 265: 6.
memoriam 84: 8. 92: 8. 245: 2.
mendaci 60: 8.
mendacio 326: 18.
mendacis 217: 1.
mendacium *subst.* 52: 9.
mendacium *adject.* 166: 2.
mens 16: 2. 90: 4. 159: 6, aliisque locis 7.
mensuram 10: 5.
mente 136: 1. 161: 1. 221: 6, aliisque locis 9.
mentem 30: 2. 147: 10. 193: 5, aliisque locis 5.
mentes 12: 8. 126: 2. 156: 1, aliisque locis 5.
menti 226: 1. 258: 10. 345: 9.
mentiantur 219: 29.
mentibus 44: 9. 177: 2. 192: 2, aliisque locis 2.
mentiens 52: 7.
mentior 137: 6.
ments 14: 11. 22: 1. 74: 5, aliisque locis 21.
mentiti 57: 6.
mentitur 165: 7.
mentium 25: 2. 87: 3. 297: 14.
meo 24: 7. 258: 11.
meorum 74: 6.
meos 25: 5. 33: 9. 102: 10.
mercibus 141: 2.
mereamur 219: 33.
mereatur 74: 2. 165: 2.
merebamur 54: 6.
merebantur 133: 7.
mereri 74: 3.
meretriculas 12: 4.
mergat 289: 4.
mergens 302: 9.
mergi *verbum* 301: 8.
merita *substant* 52: 7. 60: 6.
meritam 299: 1.
meritis *substant.* 75: 1. 76: 2. 205: 1, aliisque locis 4.
merito *subst.* 135: 9. 281: 7.
merito *adject.* 68: 5.
meritorum *subst.* 156: 3. 327: 15.
meritos 57: 3. 298: 15.
meritum *substant.* 92: 6. 272: 27.
mersa 14: 5. 16: 1.
mersas 222: 4.
mersat 7: 4.
mersit 308: 3.
mersus 243: 5.
meruerunt 50: 7.
meruisse 61: 4.
meruisti 110: 10.
meruit 310: 10. 327: 10.
metallo 309: 4.
metiantur 135: 6.
metis *omen* 279: 16. 290: 2.
meritur 94: 17. 205: 3.
metiuntur 178: 3.
metu 253: 4.
metuant 182: 3.
metuat 125: 8.
metuenda 273: 5.
metuit 199: 13. 298: 25.
metus 74: 1. 199: 7.
metuunt 70: 2. 298: 6.
meum 7: 4. 14: 9. 102: 1. 288: 2.
meus 313: 22.
mica 226: 5.
micans 261: 4.
mihi 2: 3. 9: 2. 43: 7, aliisque locis 14.
miles 261: 3.
militum 200: 5.
millibus 57: 1. 158: 7.
minæ 38: 4.
minantem 128: 3.
minas 94: 18.
minima 123: 2. 166: 7.
minimâ 87: 1.
minimam 158: 8.
minimè 137: 6. 179: 10. 186: 3, aliisque locis 37.
minimis 122: 5. 133: 18. 179: 18. 219: 31.
minimo 135: 5. 157: 6.
minimum 188: 18.
minimùm 155: 1.
miniſterio 49: 2.
miniſtrat 206: 4.
miniſtret 183: 5.
minores 64: 5. 225: 1.
minuat 199: 2. 272: 9.
minui 119: 4.
minuit 55: 5.
minùs *adverb.* 13: 2. 50: 9. 123: 8, aliisque locis 9.
mira 280: 5. 291: 8.
mirabilem 248: 9.
mirabor 134: 2.
miraculum 292: 3. 297: 8. 297: 17. 299: 7.
miramini 213: 4.
miramur 133: 10.
mirandum 212: 16.
mirantes 29: 1.
mirantur 40: 2.
mirarer 288: 1.
mirari 133: 3. 252: 14.
miratur 290: 7. 297: 12. 298: 14.
mirum 165: 4. 267: 8. 280: 18. 288: 5.
miſcetat 89: 3.
miſceens 129: 8. 234: 7.
miſcere 140: 2.
miſceri 80: 4. 288: 1.
miſcet 275: 6. 341: 15.
miſcetur 149: 12.
miſer 281: 1.

misera 124: 1.
miseriæ 279: 10.
miserandi 283: 30.
miserandum 102: 12.
miserans 254: 2. 276. 12.
miserantibus 283: 17.
miseras 70: 4. 106: 1. 205: 5.
miseratio 283: 16.
miseratione 283: 29.
miserationem 283: 15.
misereſce 286: 8.
miseri 40: 1. 197: 6. 263: 1.
miseria 179: 11. 280. 23. 287: 1.
miseriæ 199: 6 279: 19. 280: 21.
miseriam 126: 5. 199: 2. 280: 4. 283: 13.
miſerior 280: 1. 283: 10.
miſeriores 281: 22.
miſeris 61: 3 108: 6 234: 3. 266: 16.
miſerius 279: 10.
miſero *nomen* 281: 1.
miſeros 7: 1. 46: 1. 98: 3, aliiſque locis 7.
miſerrimam 305: 10.
miſerum 71: 3. 109: 4. 111: 9, aliiſque locis 3.
miſſo 102: 12.
miſti 298: 3. 316: 6 327: 15. 330: 3.
mitis 67: 3. 276: 9.
mittit 327: 11.
mobile 291: 6.
mobilem 249: 6. 295: 8.
mobiles 252: 4.
mobili 349: 2.
mobilibus 294: 1. 343: 12.
mobilis 296: 4. 349: 11.
mobilitatis 295: 11.
moderandis 335: 28.
modeſta 119: 1.
modeſtâ 91: 1.
modi 251: 13.
modis 251: 3. 253: 11. 301: 17. 351: 26.
modo *nomen* 10: 3. 68: 5. 83: 3, aliiſque locis 46.
modò *adverb.* 12: 5. 24: 6. 61: 11, aliiſque locis 12.
modos 2: 2. 93: 10. 276: 1. 316: 6.
modulata 219: 35.
modum 11: 8. 52: 1. 109: 5, aliiſque locis 5.
modus 82: 2. 188: 11. 280: 19, aliiſque locis 4.
mœror 53: 10. 76: 5. 84: 8, aliiſque locis 3.
mœrore 14: 10.
mœrorem 94: 13.
mœroris 94: 9. 245: 3. 256: 3. 257: 5.
mœſti 111: 10. 183: 9.
mœſtæ 253: 6.
mœſti *genit.* 4: 2.
mœſtior 14: 4.
mœſtis 6: 2. 308: 5.
mœſtitiam 94: 1.
mœſtos 2: 2.
mœſtum 71: 2.
mœſtus 122: 1.
mole 110: 7. 212: 12. 216: 7, aliiſque locis 2.
molem 241: 1. 291: 1.
moles 201: 1.
moleſtè 13: 2. 305 16.
moleſtia 218: 30.
moleſtiis 179: 17.
molior 280: 14.
molirentur 33: 5.
moliretur 55: 2.
molis 226: 4.
molitos 53: 11.
molitur 242: 2
moliuntur 266 17.
molle 93: 6.
molleſcant 76: 9.
molliſſimum 238: 11.
momentaria 131: 3.
momenti 158: 7. 350: 1.
momento 349: 2.
momordit 148: 3.
monſtra 277: 8.
monſtrabitur 279: 5.
monſtrabo 212: 4.
monſtrante 258: 7.
monſtrare 217: 3.
monſtraſti 219: 15.
monſtrat 99: 1.
monſtrata 231: 26.
monſtratum 348: 1.
monſtratur 134: 7. 180: 6.
monſtratus 246: 22.
monſtraveris 101: 2.
monſtravimus 228: 15. 232: 20. 236: 6, aliiſque locis 2.
monſtri 53: 14.
monſtris 257: 13.
montem 257: 14.
montibus 89: 3. 214: 5. 238: 5.
montis 128: 5.
monuiſti 44: 5.
mora 158: 6.
morâ *abl* 66 2.
moras 7: 6.
moratus 297: 24.
morbi 85: 5. 109: 1.
morbis 297: 32.
morbo 12: 8. 298: 21.
morbos 183: 18.
morbum 25: 2. 86: 7.
morbus 84: 6. 283: 28.
mordaciter 159: 1.
mordax 191: 2. 210: 5.
mordeant 171: 3.
mordeatur 219: 2.
more 97: 2.
morem geram *obſequar* 313: 8.
moreris 264: 2.
mores 32: 6. 43: 8. 69: 2, aliiſque locis 11.
moribus 35: 3. 60: 3. 94: 8, aliiſque locis 4.
moriendo 112: 5.
moriuntur 159: 5.
mors 6: 1. 112: 4. 162: 9, aliiſque locis 2.
morſu 211: 6.
morſus 147: 6. 199: 9.
mortale 85: 4.
mortales *homines* 124: 3. 177: 1. 208: 1.
mortales *adject.* 126: 2. 351: 10.
mortali 162: 4.
mortalibus *ſubſtant.* 56: 3. 119: 7. 219: 26. 352: 18.
mortalibus *adject.* 219: 23.
mortalis 164: 8.
mortalium *ſubſtant.* 126: 4: 176: 2. 179: 11.
mortalium *adject.* 25: 4. 58: 1: 96: 1, liiſque locis 6.
morte 126: 3. 126: 6. 159: 4. 281: 14.
mortem 237: 19. 239: 8. 285. 3.
morti 57: 2.
mortis 33: 3. 126: 5. 200: 4. 298: 9.
mortuum 267: 11.
mos 340: 5.
mota 71: 2. 302: 14.
moti 57: 1.
motibus 168: 18. 239: 4, aliiſque locis 2.
motione 239: 11.
motionem 350: 10.
motiones 238: 21
motu 133: 4. 260: 4. 296: 1. 313: 10.
motum 223: 3. 232: 14. 265: 22, aliiſque locis 2.
motus 41: 3. 209: 4. 242: 1, aliiſque locis 8.
moveantur 83: 3.
movebare 83: 8.
movebit 39: 3.
movens 341: 6.
movent 286: 4.
moventem 223: 1.
movere 84: 12. 142: 4.
moverentur 335: 31.
movereris 147: 4.
moveri 221: 1.
moveris 334: 8.
movet 43: 3. 74: 4. 118: 3, aliiſque locis 3.
movetur 293: 3.
mox 89: 7. 102: 11. 148: 9, aliiſque locis 2.
mulcedo 170: 2.
mulcerent 251: 13.
mulier 9: 3. 14: 6.
multa 231: 11. 258: 5.
multas 218: 27.
multi 106 4.
multiformes 92: 3.
multiplex 158: 9. 187: 1.
multiplicato 238: 15.
multiplicem 293: 4.

multiplices 50: 1. 61: 1. ,43: 9.
multiplici 194: 9.
multipliciter 283: 5. 294: 13.
multiplicium 176: 3.
multitudine 75: 2.
multitudinis 33: 10. 72: 6. 111: 1.
multò 281: 2 281: 7.
multò magis 247: 14. 283: 29.
multorum 13 : 7.
multos 126: 5.
multùm 92: 8. 34: 3.
mundana 246 25.
mundi 86: 10. 301: 5.
mundo 115: 3. 157: 1. 349: 3. 349: 14.
mundum 83 1. 84: 2. 220: 1, aliisque locis 7
mundus 86: 6. 167: 1. 245: 6. 246: 5.
munera 79: 8. 139: 4.
munere 249: 2.
muneribus 106: 11. 149: 6.
muneris 292: 1.
munimine 74: 1.
muniti 36: 7.
munus 111: 4. 194: 10.
munuſculum 248: 13.
mures 147: 3.
muſa 244: 1.
muſæ 76: 3.
muſas 12: 2.
muſicularam 147: 5.
muſica 93: 9. 149: 10.
muſicæ 108: 5.
muſici 292: 13.
muſicos 149: 10.
muſis 14: 2.
mutabilem 125: 7.
mutabiles 296: 12.
mutabilitas 94: 17. 103: 6.
mutabilitate 94: 4. 212: 17.
mutabilium 293: 2.
mutabit 298: 24.
mutabitur 352: 7.
mutare 102: 8. 123: 6. 352: 3.
mutari 279: 3.
mutat 350: 22.
mutata 92: 3.
mutatam 94: 3.
mutatio 93: 3.
mutatione 166: 1. 195: 7.
mutationes 352: 11.
mutationum 246: 12.
mutaverint 198: 4.
mutavero 352: 2.
mutavit 7: 5.
mutentur 287: 11.
muret 65: 3.
mutum 24: 6.

N.

NAm 10: 4. 53: 3. 53: 7, aliisque locis 82.
namque 120: 3. 187: 1. 194: 6, aliisque locis 15.
naſcentia 296: 6.
nationes 157: 10. 194: 9. 194: 15.
nativæ 150: 3.
natura 86: 9. 94: 3 101: 4, aliisque locis 19.
naturâ 131: 5. 134: 9. 149: 5, aliisque locis 19.
naturæ 21: 4. 43: 6. 84: 7, aliisque locis 19.
naturale 194: 10. 265: 18, 265: 23, aliisque locis 2.
naturales 218: 28.
naturali 239: 4. 2 9: 11. 247: 2, aliisque locis 2.
naturalis 149: 1. 186: 4. 265: 27 266: 11.
naturaliter 177: 2. 229 18, aliisque locis 5.
naturam 87 3. 92: 6 134: 2, aliisque locis 12.
naturarum 246: 8. 293: 2. 299: 17.
ne *ut non* 3: 3. 14: 5. 44: 5, aliisque locis 30.
ne *interrog.* 24: 1. 24: 4. 42: 1. bis, aliisque locis 46.
ne *pro, non* 94: 8. 103: 7. 109: 4, aliisque locis 5.
ne dum *pro tantum abeſt, ut* 84: 4. 195: 9 296: 18.
ne quidem 157: 12. 158: 10. 198: 4, aliisque locis 17.
nebulas 226: 4.
nebulis 30: 1.
nebuloſus 114: 3.
nec 6: 1. 32: 2 34: 1. ter, aliisque locis 128
nec-non *pro, &* 215: 7.
necant 12: 8.
necare 148: 7.
necat 147: 6.
necem 56: 5.
neceſſaria 350: 17. 350: 18. 351: 19, aliisque locis 2.
neceſſariæ 280: 9.
neceſſariam 44: 4.
neceſſariè 350 24. 350: 25.
neceſſariis 219. 2. 335: 22.
neceſſariò 335: 14.
neceſſarios 335: 15. 336: 6. 345: 3.
neceſſarium 218: 20: 246: 20. 258: 8, aliisque locis 6.
neceſſarius 326: 15.
neceſſe 125: 9. 132: 9. 188: 17, aliisque locis 40.
neceſſitas 325: 11 325: 17. 325: 21, aliisque locis 6.
neceſſitate 49: 3. 135: 6. 328: 9, aliisque locis 9
neceſſitatem 296: 1. 325: 14. 335: 6, aliisque locis 5.
neceſſitates 351: 9.
neceſſitatis 299: 20. 325: 11. 335: 2, aliisque locis 8.
neceſſitudo 205: 16.
nectis 70: 5.
nectit 41: 4. 168: 23. 294: 2.
nefarias 61: 6.
nefarios 54: 3. 86: 4.
nefas 52: 5. 52: 6. 60: 1, aliisque locis 4.
negabis 265: 23.
negabit 235: 4 281. 11.
negantibus 78: 1.
negare 111: 7. 237: 2. 281: 7. 305: 5.
negari 228: 7. 246: 21. 264: 16.
negas 283: 4.
negat 7: 2.
negatas 110: 4.
negaverim 267: 16.
neget 188: 7. 281: 10.
negleƈtæ 11: 4.
negligendum 125: 10.
nego 137: 5. 267: 11.
negotiis 53: 6.
negotium 159: 8.
neminem 57: 3. 248: 13
nemo 94: 11. 119: 9. 122: 2, aliisque locis 8.
nemorum 183: 7.
nemus 78: 5. 114: 1.
nequam 86: 4. 280: 1.
nequaquam 305: 6.
neque 94: 15. 134: 11. 142: 1, aliisque locis 31.
nequeam 267: 13.
nequeat 125: 5. 188: 2. 194: 4, aliisque locis 6.
nequeo 187: 11. 237: 2. 305: 5.
nequeunt 187: 18. 188: 11. 194: 1, aliisque locis 6.
nequiſſimi 193: 5.
nequiſſimis 192: 4.
nequit 126: 4. 137: 1. 179: 15, aliisque locis 10.
nequitia 272: 15. 272: 18. 280: 1.
nequitiâ 257: 8.
nequitiæ 209: 4.
nequitiam 192: 4. 298: 25.
Neritii 275: 1.
Nero 197: 2. 200: 3.
Neroni 200: 7.
Neronis 154: 2.
neſcia 324: 9.
neſciat 238: 17. 351: 3.
neſciebam 72: 2.
neſciebas 102: 10.
neſcientes 239: 6.
neſciente 297: 8.
neſcio quem 210: 4.
neſcio quid 84: 1.
neſcire 216: 2. 245: 5.
neſciſſes 53: 10.
neſcit 125: 7. bis. 289: 1. 3[illegible] 5. 332: 8.
neſcita 331: 7.
neſcitis 128: 15.
neſcius 331: 6.
neuter 201: 1.
neutro 332: 7.

neutrum 230: 17.
nexa 236: 1.
nexas 292: 15.
nexibus 295: 19. 351: 33.
nexu 181: 5.
nexuit 246: 9.
nexum 295: 8.
nexus 287: 9. 330: 8.
ni 50: 4. 208: 7. 219: 16, aliisque locis 2.
nihil 13: 2. 25: 1. 35: 2, aliisque locis 86.
nihil ex nihilo 313: 14.
nihili 179: 14.
nihil non *omne* 248: 6. 335: 17.
nihilo 177: 4. 179: 6. 187: 18, aliisque locis 4.
nihilominus 137: 4. 296: 15. 326: 3.
nihilum 239: 24.
nil 69: 7. bis. 106: 6.
nimbis 102: 3.
nimbosis 27: 1.
nimis 210: 4. 211: 5. 289: 5, aliisque locis 2.
nimium 120: 1. 138: 1. 159: 1, aliisque locis 6.
nisi 24: 3. 35: 3. 44: 10, aliisque locis 32.
nitamur 325: 12.
nitens 265: 26: 305: 20.
nitent 132: 2. 174: 3.
nitente 269: 3.
nitentibus 283: 11.
nititur 92: 4. 176: 4. 283: 1.
nitor 212: 16.
nituntur 177: 6. 179: 6. 212: 12. 265: 8.
niveis 196: 2. 215: 5.
nivis 291: 1.
nixa 304: 8. 351: 2.
nixus 63: 2.
nobile 208: 2.
nobilibus 205: 16.
nobilitas 121: 1. 178: 8. 205: 11.
nobilitate 205: 15.
nobilitatis 205: 10.
nobis 53: 5. 58: 1. 101: 10, aliisque locis 3.
noceat 137: 5.
nocendum 201: 6.
nocentia 277: 18.
nocentes 69: 3.
noceat 69: 7.
nocte 26: 1.
noctem 262: 10.
noctes 266: 17.
noctibus 102: 2. 105: 3. 168: 6.
noctis 65: 1. 66: 4. 254: 10. 290: 2.
nocuerunt 137: 6.
nodis 182: 8.
nodum 325: 4.
nolendi 237: 16. 320: 3.
nolentes 50: 2.
nolentibus 188: 5.
nolint 330: 3.
noluissem 279: 4.
noluisses 187: 12.
nomen 118: 3. 146: 5. 157: 20, aliisque locis 9.
nomina 218: 21. 350: 6.
nominatur 293: 6.
nomine 157: 7.
nominibus 149: 18.
nominis 32: 2. 49: 2. 50: 6, aliisque locis 4.
nomino 246: 14.
non 8: 2. 12: 5. 12: 8, aliisque locis 303.
nondum 27: 2. 76: 6. 86: 8, aliisque locis 12.
Nonium 193: 1.
nonne 32: 7. 95: 4. 103: 3, aliisque locis 17.
nonnihil 165: 2. 287: 3.
nonnulli 298: 8.
nonnullos 33: 10.
nôrant 139: 4.
nôrat 332: 2.
nôrunt 215: 4.
nos 25: 3. 36: 3. 36: 6, aliisque locis 10.
noscendi 352: 8.
noscere 330: 8. 331: 9.
nosco 84: 4.
nosse 85: 6. 136: 10. 292: 11. 331: 3.
noster 297: 22.
nosti 23[illegible]: 2.
nostra 36: 4. 93: 8. 102: 7, aliisque locis 4.
nostrâ 75: 7.
nostræ 10[illegible]: 3. 13: 3. 14: 10, aliisque locis 3.
nostram 55: 7.
nostri 31: 2. 33: 1. 33: 8, aliisque locis 10.
nostris 24: 1. 35: 3. 43: 4, aliisque locis 3.
nostro 12: 2. 24: 1. 93: 2. 219: 31.
nostrorum 352: 21.
nostros 43: 8. 53: 10.
nostrum 3: 3.
nota *adj ct* 75: 3. 264: 7. 331: 4. 337: 9.
notam *subst.* 239: 27.
notare 235: 3.
notas *subst.* 50: 5. 331: 2. 340: 6. 341: 4.
notavit 310: 7.
notio 337: 16. 340: 15. 344: 10.
notione 352: 16.
notionem 351: 8.
notionis 351: 20.
notiot 172: 1.
notis 340: 11. 341: 13.
notitia 343: 15.
notitiam 351: 32.
notitiarum 343: 16.
notos 164: 6.
notum 121: 2. 344: 5. 351: 12.
Notus *subst.* 153: 8. 174: 3.
nova 141: 3. 173: 4.
noverunt 267: 2.
novi *verbum* 84: 9. 326: 10.
novimus 151: 1. 164: 3.
novis 61: 8. 275: 6.
novisti 34: 2. 85: 5.
novit 297: 16. 332: 7. 336: 15. 351: 12.
novo 253: 2.
novum 32: 5. 94: 2.
nox 27: 3. 261: 4. 282: 4. 323: 4.
noxia 17: 3. 68: 8.
noxiorum 299: 9.
noxium 133: 19.
nube 25: 4. 321: 2. 332: 3.
nubes 242: 4. 260: 3.
nubibus 88: 1. 323: 4.
nubila 7: 5. 90: 4.
nubilus 291: 7.
nudâtis *ter um* 311: 3.
nudum 101: 4.
nulla 101: 9. 158: 11. 158: 14, aliisque locis 12.
nullâ 55: 4. 313: 10. 323: 3.
nullam 281: 18. 335: 6. 335: 9. 351: 17.
nullas 340: 6.
nulli 111: 4. 337: 9.
nullis 12: 5. 193: 3. 237: 17, aliisque locis 5.
nullius 218: 15. 230: 8. 272: 9. bis.
nullo 10: 3. 36: 2. 83: 2, aliisque locis 10.
nullum 44: 9. 88: 2. 135: 7, aliisque locis 3.
nullus 3: 2. 74: 1. 208: 6, aliisque locis 7.
num 54: 5. 84: 4. 103: 1, aliisque locis 38.
numen 276: 11.
numerabitur 134: 6.
numeranda 179: 12.
numerandam 268: 9.
numeratur 178: 11.
numeravimus 246: 17.
numeremus 304: 10.
numerentur 236: 13.
numeris 18: 6. 222: 2.
numerosus 36: 1.
numerum 109: 4. 111: 6.
numerus 158: 9
numinis 94: 6.
numquam 46: 2. 72: 4. 78: 5, aliisque locis 13.
nunc 4: 2. 7: 5. 10: 4, aliisque locis 64.
nuntiat 301: 11.
nuper 257: 3.
nuptiis 121: 3.
nutricem 30: 3.
nutrit 121: 4.
nutritus 24: 1.
nutriuntur 343: 12.
nutrix 117: 1.
nutum 122: 4. 247: 4.

O.

O 31: 2. 52: 2. 57: 3, aliisque locis 21.
ob 50: 1. 57: 2. 57: 5, aliisque locis 8.
obambulat 276: 9.
obduxerat 11: 4.
objacet 266: 22.
objecit 200: 5.
objecta 343: 7.
objectâ 46: 2.
objectæ 343: 2.
objectorum 75: 2.
objice 89: 7.
obitu 302: 9.
oblectamenta 292: 13.
oblectant 108: 5.
oblita *penult. corr.* 108: 4.
oblita *penult. prod. & passivè* 257: 3.
oblitâ *act* 332: 4.
oblitas *passivè* 333: 3.
oblitûs 25: 2. 86: 6. 129: 5. 256: 3.
oblivio 158: 2.
oblivione 86: 2.
oblivioſam 243: 1.
oblivisceretur 282: 15.
obluctari 267: 4.
obnoxius 212: 7.
obrepat 218: 18.
obruisset 314: 7.
obruit 314: 10. 314: 11.
obruta 330: 6.
obscura 158: 3.
obscuras 235: 2.
obscuris 69: 4.
obscuritas 218: 31.
obscuro 64: 6.
obscuros 339: 2.
obscuram 218: 8.
obscurus 218: 27.
obsecro 171: 8.
obsequentes 44: 1.
obsistere 247: 11.
obsitum 276: 12.
obstantia 212: 18.
obstat 89: 1. 323: 4.
obstupui 14: 7.
obtemperantium 247: 6.
obtemperare 73: 1.
obtemperes 95: 8.
obticuit 91: 1.
obtinendi 264: 14.
obtinere 156: 6. 266: 15.
obtingit 314: 2.
obversatus 31: 1.
obvia 64: 4.
obviis 314: 9.
obvius 45: 4.
occasus 327: 8.
occidentis 296: 6.
occidit 254: 12.
occiduo 301: 7.
occultis 273: 3.
occuluisse 52: 8.
occupantur 36: 5.
occupate 305: 24.
occupato 171: 7.
Oceano 301: 9.
oculi *singul* 352: 5.
oculis 10: 1. 58: 2. 212: 18. 335: 27.
oculo 111: 6.
oculorum 213: 2.
oculos 7: 2. 25: 5. 29: 1, aliisque locis 10.
oculus 337: 1.
ocyus 279: 14.
oderant 299: 10.
oderit 283: 26.
odiis 48: 4. 142: 1.
odio 283: 26. 283: 29. 299: 9.
odiosa 297: 1.
odiosos 132: 3.
odisse 283: 27.
odores 302: 2.
offensio 45: 3.
offensione 60: 4.
officij 265: 28.
officiis 80: 2.
officinas 61: 7.
officio 9: 2. 194: 11. 265: 17. 266: 2.
officium 265: 18. 265: 23. 265: 26, aliisque locis 2.
olim 4: 1. 49: 2. 182: 6, aliisque locis 3.
omne 126: 4. 136: 5. 159: 7, aliisque locis 20.
omnem 58: 1. 156: 5. 239: 2, aliisque locis 7.
omnes 119: 2. 119: 10. 177: 1, aliisque locis 6.
omni 59: 3. 117: 3. 118: 4, aliisque locis 5.
omnia 179: 2. 229: 8. 231: 12, aliisque locis 30.
omnia *accus.* 68: 3. 75: 5. 257: 10, aliisque locis 2.
omnibus 53: 6 56: 5. 61: 4, aliisque locis 21.
omnino 159: 5. 159: 6. 230: 7, aliisque locis 5.
omnis 93: 3. 122: 5. 123: 4, aliisque locis 10.
omnium 31: 2. 44: 10. 54: 3, aliisque locis 36.
omnium potens 248: 3.
omnium potentem 248: 1.
oneratum 299: 23.
oneret 190: 3.
oneris 192: 10.
opacæ 290: 2.
opera *fæmin* 52: 4. 283: 19.
operâ 133: 5.
operæ 13: 3.
operam 42: 3. 246: 15. 283: 24. 338: 2.
operante 313: 15.
operatus 307: 1. 314: 6.
operi 83: 4.
operis *nomen singul.* 70: 6. 133: 9. 294: 10. 299: 16.
opes 48: 1. 101: 10. 105: 5, aliisque locis 12.
opibus 101: 5. 134: 5. 134: 10, aliisque locis 11.
Opilionem 49: 3.
opima 191: 1.
opinio 194: 13. 325: 2. 325: 17, aliisque locis 4.
opinione 195: 4. 219: 21. 329: 2.
opinionem 305: 10. 325: 15.
opinioni 297: 24.
opinionibus 87: 4. 204: 4.
opinionis 76: 1. 118: 2. 336: 10.
opinor 54: 6. 111: 2. 335: 11.
oportebat 283: 18.
oportere 249: 9. 345: 8.
oportet 42: 3. 95: 10. 95: 8, aliisque locis 4.
opponitur 238: 14.
oppertunitate 110: 2.
opposui 48: 4.
oppressi 330: 7.
oppressit 24: 5.
opprimat 305: 23.
optanda 319: 3. 328: 3.
optandum 320: 1.
optantor 232: 16.
optari 176: 8. 232: 13.
optasse 52: 5.
optat 41: 1. 270: 9. 307: 5.
optata 288: 3. 297: 1. 298: 13.
optatorum 320: 5.
optavi 44: 8.
optavimus 155: 2.
optet 123: 6. 331: 6.
optimam 305: 7.
optimè 296: 10.
optimorum 156: 3.
optimum 178: 1. 179: 9.
opulentis 188: 14.
opum 101: 1. 137: 11. 273: 1.
opus 68: 2. 221: 1. 239: 10.
opus est 135: 3. 282: 8.
ora *accus. plur* 3: 1. 153: 2. 174: 2, aliisque locis duobus.
oratio 72: 2. 257: 2.
orationis 312: 1.
orator 110: 9.
oratores 283: 14.
orbe 102: 7. 302: 7.
orbem 19: 3. 181: 3. 185: 5, aliisque locis duobus.
orbes 18: 5. 223: 3. 303: 2.
orbi 234: 6. 336: 19.
orbis 63: 1. 292: 2. 310: 6. 323: 1.
orbium 295: 12.
orbus 121: 3.
ordine 292: 15.
ordinem 55: 2. 80: 6. 267: 13, aliisque locis 8.
ordines 294: 11.
ordinibus 294: 12.
ordinis 43: 8. 52: 5. 288: 5, aliisque locis 3.

ordo 134: 3. 185: 3. 217: 2, aliisque locis 11.
ore 44: 2. 44: 4. 75: 5, aliisque locis 5.
oriatur 313: 18.
oriens 351: 27.
origo 302: 12.
oriri 350: 26.
oris *ab, os* 256: 1. 322: 2.
oris *plur.* 301: 15.
oriundus 72: 5.
oriuntur 238: 5.
ornamenta 136: 2.
ornamentis 120: 5. 137: 1.
ornari 137: 1.
ornet 20: 4. 106: 5.
Orpheus 254: 11.
orsa 293: 1.
orta 87: 4. 302: 9.
ortæ 194: 16.
ortu 20: 2. 65: 4. 153: 6. 206: 2.
ortum 185: 4. 208: 8. 313: 18.
ortus 262: 8. 289: 5.
ortus *acuf.* 65: 2. 184: 7.
os *vultum* 148: 3.
ossa 163: 1.
ostendam 124: 4. 258: 9.
ostendat 280 9.
ostendimus 268: 11. 271: 7.
ostendisse 217: 1.
ostendit 335: 16.
ostensum 219: 25.
ostentando 55: 6
ostentat 149: 17. 194: 4. 272: 25.
ostentum 99: 1.
ostro 196: 1.
otia 44: 7.
otium 200: 7.

P.

PAbula 277: 4. pabulum 309: 7.
pacem 301: 2.
pacis 178: 1.
pacto 283: 19.
paginæ 340: 5.
palàm est *patet* 232: 4.
Palatini 48: 1.
pallcant 290: 1.
pallens 63: 4.
pallet 113: 3.
pallida 64: 6.
palmites 79: 5.
paludes 157: 3. 238: 6.
pandit 106: 8.
panniculis 33: 7.
papæ 83: 8. 264: 1.
Papinianum 200: 4.
par 89: 5. 211: 3.
parantis 256: 3.
parat 276: 7.
paraverint 216: 7.
paravit 218: 28.
parcit 297: 27.
parem 194: 6.
parente 109: 5.
parentum 205: 12.
parere *obedire* 50: 2. 248: 17.
paribus 225: 1.
parietes 74: 5.
pariter 74: 2. 110: 7. 132: 7, aliisque locis 16.
Parmenides 249: 4.
pars 70: 6. 123: 2.
parta 106: 6.
parte 14: 9. 33: 5. 103: 5, aliisque locis 8.
partem 33: 6. 172: 2. 218: 24. 325: 8.
partes 222: 1. 237: 10. 333: 4.
Parthis 157: 15.
partibus 218: 24. 238: 24. 246: 6. 336: 20.
participatione 231: 8. 235: 17. 281: 3.
participes 345: 6.
particulas 11: 9.
partirer 32: 3.
partium 231: 13. 231: 25.
parva 158: 13.
parvam 246: 14.
passim 36: 2.
passio 341: 7. 343: 3.
passione 343: 5
passionem 343: 6.
passuum 57: 1.
pateat 266: 10.
patebit 193: 3. 137: 11.
patefacere 334: 7.
patefaceres 231 16.
patefaciam 236: 5.
patefecerit 348: 7.
patens 234: 3.
patentes 161: 3.
pater 206: 3. 226: 1.
pateris 82: 1.
paterni 119: 6.
patet 137: 1. 246: 29. 266: 5. 351: 33.
pati 64: 2.
patiantur 120 3. 149: 6.
patiatur 297: 29.
patiebantur 46: 5.
patiens 238: 14. 340: 10.
patienter 158: 21.
patientiam 158: 21.
patientiæ 298: 5.
patitur 25: 1. 80: 4. 277: 8, aliisque locis tribus.
patiuntur 283: 2.
patrandi 268 11. 279: 13.
patrem 219: 34. 219: 16. 307: 6.
patri 119: 2.
patria 123: 3. 262: 7.
patriâ 72: 2.
patriæ 72: 5.
patriam 246: 15. 258: 11. 313: 2.
patribus 54: 5. 152: 1. 197: 4.
patrisfamilias 257: 14.
patrum 110: 8.
patuerunt 257: 2.
patuisset 53: 5.
patuit 239: 28.
pauca 75: 2. 100: 1. 297: 18.
paucis 133: 17.
pauculis 82: 1. 164: 1.
pavet 41: 1.
pavidus 273: 5.
Paulinum 48: 1.
pauli per 12: 3. 25: 2. 25: 3. aliisque locis 9.
paulò 83: 6. 102: 11. 131: 2. aliisque locis 27.
paululum 176: 1.
Paulum 103: 1.
pauperes 132: 9.
paupertate 132: 11.
pax 76: 4.
pectora 291: 4.
pectori 24: 7.
pectoribus 315: 2.
pectoris 251: 11. 346: 3.
pecudes 210: 1.
pecunia 132: 5. 187: 3. 188: 2. 314: 11.
pecuniæ 132: 1. 178: 6. 188: 5. 298 22.
pecuniam 188: 7. 188: 8. 212: 4, aliisque locis 2.
pecuniosorum 188: 13.
pedibus 38: 1. 183: 8. 257: 9, aliisque locis 2.
pedum 265: 23. 265: 25.
pejora 208: 7. 282: 9.
pelagi 322: 4.
pelago 275: 2.
pelagus 168: 12.
pellatur 188: 11.
pelle *verbum* 90: 1. 90: 6.
pellebas 58: 2.
pellere 203: 4.
pellerentur 50: 5.
pendenda 179: 14.
pendentis 195: 8.
pendet 294: 8.
pendit 219: 1.
pendulum 129: 1.
pendulus 301: 20.
penè *vide* pœnè.
penetrabat 10 7.
penetrat 58: 1.
penetraret 212: 18.
penetrent 109: 3.
penitus 92: 1. 188: 15. 256: 23 aliisque locis 3.
pennæ 259: 1.
pennas 258: 9.
pensare 350: 12.
pensares 95: 7.
pensari 76: 1.
penuriæ 218: 26.
pepulerit 174: 5.
pepulerunt 221: 2.
pepulisti 72: 4.
per 18: 5. 43: 2. 84: 5, aliisque locis 24.
percipiendam 125: 5.
percipiens 294: 9.

perculſi 49: 1.
percurrenti 237: 11.
perdat 64: 7.
perdens 332: 5.
perdid-ris 101: 9.
perdidiſſes 101 13.
perdidit 254: 12. 349: 1.
perdit 254: 19.
perdita 139 1.
perditis 277: 6.
perdit ſſimum 61: 7.
perditum 54: 5.
perditus 253: 9.
perducere 212: 2.
perductas 156: 2.
perducturas 212: 3.
perdurant 194: 16.
perdurat 124: 2. 137: 4. 198: 2. 205: 9.
peregi 2: 1.
peregrina 34: 2.
perennem 127: 1.
pererrans 153: 1.
perexigua 122: 6.
perexile 125: 11.
perfecerint 279: 8.
perfeci 171: 3.
perfecta 213: 7. 219: 17. 229: 8, aliiſque locis 2.
perfectæ 11: 2.
perfectam 228: 16.
perfectas 222: 1.
perfecti 128: 1. 228: 8. 229: 10.
perfectio 228: 3.
perfectione 156: 2. 228: 11.
perfectionem 282: 15.
perfectiori 344: 11.
perfecto 217: 9.
perfectum 176: 9. 219: 27. 222: 1, aliiſque locis 6.
perferunt 61: 4.
perficere 179: 6. 279: 12.
perficiat 219: 18. 265: 17. 338: 3.
perficiunt 213: 8.
perfidam 94: 8.
perfiat 78: 4.
perhibetur 228: 9. 228: 11. 229: 17. 349 9.
perhorreſcerem 31: 5.
perhorreſcis 94: 8.
perhorreſco 170: 6.
pericula 144: 1.
periculi 25: 1 55: 3.
periculis 32: 6. 46: 2. 193: 4. 218: 7.
periculorum 199: 7.
periculoſam 129: 3.
periit 310: 1.
perimendam 326: 4.
perire 286: 5.
perjuria 69: 7.
permanebit 209: 19.
permanendi 238: 17. 239: 15.
permanendo 350: 5.
permanens 287: 6.
permanent 237: 6.
permanere 239: 17.
permanet 237: 9.
permeant 346: 1.
permiſit 12: 5.
permiſſis 317: 1.
permiſſum 299: 2.
permitterent 283: 25.
permulta 135: 5.
permultis 126: 1. 135: 4.
permutant 178: 5.
permutare 95: 5.
permutet 273 7.
pernicie 279: 4.
perniciem 44: 6. 237: 19. 239: 15.
pernicioſa 94: 9. 134: 4.
pernicioſis 287: 9. 321: 2.
peroſa 260: 1.
perpendas 299: 22. 335: 26.
perpendis 292: 11
perpendit 337: 1.
perpenditur 351: 8.
perpendo 287: 3.
perpeſſi 283: 15.
perpeſſo 283: 9.
perpeti 299 8.
perpetratâ 45: 5.
perpetua 120: 11. 124: 2.
perpetuâ 220: 1.
perpetuo 63: 2.
perpetuò 194: 16. 198: 2.
perpetuum 168: 2. 350: 7.
perrarum 146: 6.
perrumpere 322: 5.
perſæpe 137: 6.
perſcrutemur 84: 1.
Perſes 103: 1.
perſonat 244: 1.
perſpectâ 172: 2.
perſpectum 131: 4.
perſpexiſſe 299: 17.
perſpicaci 186: 3.
perſpicacibus 10: 1.
perſpicaceret 217: 2.
perſpica ius 242: 5.
perſpicax 320: 4.
perſpicio 230: 14.
perſpicua 219: 15.
perſpicuæ 282: 3.
perſpicuum 264: 15. 268: 1. 271: 2.
perſtringam 297: 19.
perſtrinxit 111: 6.
perſuadet 231: 11.
perſuaſum 126: 1.
pertimeſcis 87: 1.
pertimeſcis 137: 9.
pertimeſcit 298: 23.
pertimeſcunt 201: 2.
pertractes 158: 5.
pertuliſſet 283: 8.
perturbat 292 3. 350: 29.
perturbata 296: 14.
perturbatione 141 11. 258: 11.
perturbationibus 76: 7.
perturbationum 84: 6. 84: 11. 87: 4.
perturbere 324: 2.
pervagatâ 157: 21.
pervenire 157: 13. 176: 4. 187: 3, aliiſque locis 4.
perverſa 297: 24.
perverſi 69: 1.
pervertit 33: 1e: 92: 3.
pervetuſta 35: 1.
pervincere 3: 2.
pervium 66: 19.
perutilia 313: 2.
pervulgandâ 157: 6.
peſſimam 305: 14.
peſſimis 35: 6. 149: 2. 149: 5. 299: 8.
peſſimos 149: 4.
peſſimus 137: 7.
peſſum 347: 10.
peſſumdari 46: 4.
peſte 176: 13.
peſtem 44: 6.
peſtis 201: 6.
petant 265: 12.
petantur 232: 15.
petas 79: 1.
petebat 219: 3.
petere 219: 29.
peteret 95: 6.
peteretur 248: 16.
petis 133: 17. 212: 8. 347: 9.
petit 159: 7. 161: 1. 178: 17, aliiſque locis 5.
petitas 249: 7.
petitis *verbum* 124 3. 285: 3.
petitis *adject* 335: 21.
petito 188: 6
petitos 207: 6.
petitur 232: 4. 265: 5.
petunt 54: 4. 159: 3. 178: 7, aliiſque locis 7.
petuntur 178: 10.
philoſophi 158: 19.
Philoſophia 256: 1.
Philoſophiæ 32: 3.
Philoſophiam 31: 1.
philoſophum 158: 23.
philoſophus 158: 20.
Phœbe 168: 6. 290: 4.
Phœbes 201: 4.
Phœbi 65: 4. 77: 1. 235: 4. 291: 2.
Phœbo 64: 7. 207: 1. 242: 5. 261: 1.
Phœbum 322: 1.
Phœbus 28: 1. 113: 1. 153: 6, aliiſque locis 2.
Phrygiæ 307: 2.
phyſicis 313: 23.
pias 103: 1.
piavit 307: 3.
piget 61: 2. 120: 6.
piis 226: 6.
pingitur 261: 4.
pinus 140: 5.
piſce 214: 6. 215: 7.
placet 102: 9. 146: 7. 181: 5, aliiſque locis 5.
placidâ 214: 2.
placidas 20: 3.

placido

placido 71: 1.
placidum 251: 9.
placuisse 297: 22.
placuissent 134: 10.
plagas 161: 3.
planè 158: 13.
planiùs 246: 2. 265: 21.
Plato 349: 15.
Platone 249: 8.
Platonem 350: 6.
Platoni 219: 31. 245: 1. 349: 12.
Platonis 33: 1. 44: 2. 244: 1. 268: 15.
plaustra 289: 3.
plebis 110: 8.
plena 10: 3. 198: 3. bis. 200: 2. 209: 2.
plenæ 290: 1.
plenam 219: 20. 246: 19. 248: 12.
pleniſſimè 86: 1.
pleniſſimum 229: 10. 229: 15.
plenitudinem 349: 8. 349: 22. 350: 5.
pleno 21: 1. 64: 3. 105: 6.
plenum 218: 18. 236: 9.
plenus 187: 17. 229: 17.
plerumque 149: 4. 166: 6.
plura 237: 13. 335: 26. 344: 5.
plures 132: 8. 148: 8. 157: 9, aliiſque locis 4.
pluribus 132: 11. 135: 3. 187: 6, aliiſque locis 4.
plurimi 178: 2.
plurimis 118: 3.
plurimorum 60: 6.
plurimos 157: 20.
plurimus 76: 4.
plus 165: 5. 199: 13.
plus æquo 298: 6. 298: 7.
pocula 183: 3. 275: 7. 277: 2.
pœna 48: 3. 68: 8. 272: 20, aliiſque locis 2.
pœnâ 258: 4. 272: 11. 272: 13. 272: 16.
pœnæ 272: 12. 327: 10.
Pœnali 281: 15.
Pœnam 281: 5.
Pœnarum 283: 22. 287: 9.
Pœnas 55: 8. 352: 19.
Pœnè 7: 4. 266: 12. bis.
Pœni 182: 1.
pœnitentiæ 209: 2.
Pœnorum 148: 8.
poeticas 12: 2.
poli 259: 2.
pollens 287: 5.
pollicentur 213: 6. 219: 9.
polluiſſe 57: 6.
polo 113: 1.
polum 216: 3. 261: 7.
polus 27: 1.
Polyphemus 308: 3.
poma 309: 3.
pomis 302: 4.
pondera 143: 2. 222: 4. 226: 4.
pondere 22: 3. 179: 4. 299: 23. 301: 21.
pontis 156: 4.
pondus 116: 6. 129: 2. 238: 20. 314: 4.
ponere 111: 5. 127: 2.
Ponti 19: 2. 38: 4.
Pontum 128: 4.
Pontus 105: 2.
populares 205: 8.
populares 158: 14. 194: 1.
populari 205: 2. 287: 3.
popularis 178: 8.
populi *genit* 61: 1. 195: 2. 305: 10.
populi *plur.* 70: 2. 263: 1.
populos 153: 4. 157: 20. 162: 6, aliiſque locis 2.
populus 305: 8.
πόθεισμα 231: 9.
πόθεισματα 231: 2.
porrigite 252: 25.
porrò 238: 21: 350: 15.
Porticus 339: 1.
portio 133: 9. 157: 1. 292: 12.
portionem 158: 8. 199: 6. 218: 24.
portus 234: 2.
poſcendi 212: 6.
poſcens 188: 16.
poſcet 102: 9.
poſitæ 352: 23.
poſitam 124: 3.
poſiti 305: 3. 305: 21.
poſitionis gratiâ 335: 8.
poſitum 115: 7.
poſſe 50: 6. 53: 13. 57: 3, aliiſque locis 25.
poſſem 14: 6. 217: 5. 218: 31. 236: 9.
poſſemus 345: 7.
poſſent 265: 11. 268: 6.
poſſes 193: 8.
poſſeſſio 348: 8.
poſſeſſione 101: 1. 135: 10. 212: 11, aliiſque locis 2.
poſſet 53: 7. 176: 7. 176: 8. 188: 8.
poſſibile 313: 19. 326: 21.
poſſibilitas 267: 18. 268: 11.
poſſibilitate 279: 13.
poſſibilitatem 268: 13.
poſſideant 135: 5.
poſſidebas 118: 5.
poſſidebis 124: 6.
poſſidens 229: 7.
poſſidentibus 137: 6.
poſſidere 242: 3. 349: 22.
poſſideret 188: 8.
poſſideri 132: 5.
poſſidet 349: 8.
poſſidetur 188: 2.
poſſimus 328: 11. 348: 4.
poſſint 84: 12. 84: 13. 238: 5, aliiſque locis 3.
poſſis 87: 7. 95: 5. 111: 7, aliiſque locis 13.
poſſit 25: 3. 123: 9. 125: 1, aliiſque locis 26.
poſſum 117: 2. 120: 7. 218: 12, aliiſque locis 2.
poſſumus 193: 6. 345: 10.
poſſunt 88: 3. 132: 9. 188: 12, aliiſque locis 18.
poſt 159: 3. 260: 3. 281: 14.
Poſt *deinde* 11: 2. 170: 3.
poſterioribus 352: 17.
poſteros 53: 2.
poſthac 170: 5.
poſthæc 91: 1. 281: 22.
poſtquam 251: 3.
poſtremæ 133: 6.
poſtremò 95: 1. 150: 2. 166: 6, aliiſque locis 3.
poſtremus 76: 1.
poſtulas 350: 17.
poſtulatis 158: 16.
poſtu'et 100: 2.
poſuiſſe 309: 6.
poſuiſti 76: 4. 304: 9. 352: 15.
potens 181: 2. 219: 3. 264: 6, aliiſque locis 2.
potentem 198: 1. 199: 11. 199: 12, aliiſque locis 4.
potentes 86: 5. 258: 3. 265: 13, aliiſque locis 3.
potentia *ſubſtant* 147: 1. 150: 1. 179: 12, aliiſque locis 10.
potentiâ 145: 1. 177: 7. 217: 10, aliiſque locis 3.
Potentia *adject.* 277: 10.
potentiæ 178: 12. 200: 6. 218: 3, aliiſque locis 3.
potentiam 148: 10. 178: 5. 178: 6, aliiſque locis 7.
potentior 341: 2.
Potentiorum 45: 2.
Potentis 257: 11.
potentiſſimum 218: 10. 247: 9. 266: 20. 266: 21.
potentius *nomen* 268: 2.
potentiùs *adverb.* 277: 15.
poterat 271: 14. 337: 9.
poteris 85: 2. 118: 6. 199: 13.
poterit 94: 11. 110: 6. 158: 12, aliiſque locis 8.
poteritis 212: 13.
poteſt 52: 7. 53: 7. 84: 10, aliiſque locis 49.
poteſtas 149: 14. 154: 1, aliiſque locis 10.
poteſtate 199: 11. 338: 2. 351: 31. 352: 1.
poteſtatem 147: 3.
poteſtatibus 149: 1.
poteſtatis 145: 2.
potius *abject* 132: 1.
potiùs *adverb.* 14: 2. 60: 4. 72: 3, aliiſque locis 28.
potuiſſe 264: 17. 279: 10.
potuiſſent 267: 18. 351: 24.
potuiſſet 266: 19.
potuiſti 35: 2. 193: 4.
potuit 3: 2. 11: 9. 38: 3, aliiſque locis 5.
potum 140: 4.

præ 147: 3. 178: 16. 178: 18. 212: 11.
præbuit 148: 9.
præcedentibus 280: 10.
præcedit 341: 5.
præcellens 119: 1.
præcellentiſſimum 230: 1.
præcellit 125: 4.
præceps 298: 20.
præceptor 33: 2.
præceptorem 200: 4.
præcliſſe 280: 8.
præcelſit 325: 20.
præcipitat 253: 8. 267: 3.
præcipitavit 299: 1.
præcipitem 106: 9.
præcipiti 16: 1. 26: 3. 80: 5. 161: 1.
præcipua 119: 7.
præcipui 133: 2.
præcipuis 252: 5.
præcipuos 159: 2.
præcipuum 254: 18. 272: 6.
præclara 137: 11. 147: 1. 157: 22. 198: 4.
præcognita 336: 3.
præcognitio 335: 14.
præcurris 266: 7.
præcurrit 352: 9.
prædæ 33: 6.
prædeſtinata 321: 6.
prædeſtinatione 292: 9.
prædicantur 204: 5. 205: 13.
prædicatio 157: 20. 205: 13.
prædicavit 110: 2.
præditum 193: 8.
præditus 193: 9.
præeunt s 266: 13.
præfectum 47: 3.
præfecturâ 195: 3.
prægravat 108: 7.
prætibitis 212: 13.
præire 212: 6.
præjudicatæ 48: 3.
prælium 305: 22.
præmia 44: 1. 76: 2. 142: 6, aliiſque locis 8.
præmii 272: 4. bis.
præmiis 55: 8. 61: 10. 257: 8.
præmio 258: 4. 272: 2. 272: 13. 297: 4.
præmiſſâ 50: 8.
præmittere 258: 8.
præmium 271: 5. 271: 6. 271: 8, aliiſque locis 6.
prænoſcendi 352: 11.
prænoſcere 324: 3.
prænoſcit 324: 7. 326: 20. 335: 24, aliiſque locis 2.
Prænotio 335: 5. 336: 7. 345: 13. 350: 22.
prænotionem 335: 18.
præpoſitum 45: 5.
præpoſterum 326: 5.
præſcientia 325: 2. 325: 10. 325: 14, aliiſque locis 4.
præſcientiâ 335: 3.
præſcientiæ 326: 6. 334: 5.
præſcientiam 335: 2. 335. 9. 350: 13. 352: 5.
præ cierit 327: 6.
præſciri 326: 15. 336: 8. 345: 4.
præ citæ 326: 11.
præſciturum 325: 13.
præſciuntur 335: 5.
præſcius 352: 20.
præſcriptum 50: 4.
præſens 54: 7. 94: 12. 126: 7, aliiſque locis 6.
præſenſerit 324: 9.
præſentaria 352: 16.
præſentarie 294: 10.
præſentarium 349: 18.
præſentarius 350: 9.
præſentem 56: 5: 93: 1. 349: 11.
præſenti. 350: 21.
præſentia *adject.* 350: 18. 350: 23. 351: 18. 351: 29.
præſentiæ 349: 21. 350: 2. 350: 10.
præſentiam 187: 13. 349: 16. 350: 1, aliiſque locis 3.
præſentis 120: 2. 350: 20. 352: 5.
præſentium 336: 3. 350: 29.
præſertim 279: 17. 287: 8.
præſidere 83: 4. 147: 2.
præſidia 58: 5.
præſidio 188: 6. 188: 10. 201: 4. 217: 2.
præſidium 219: 32.
præſtantes 156: 1.
præſtantiâ 158: 15.
præſtantius 179: 14. 229: 7. 229: 20. 230: 7.
præſtare 136: 4. 178: 14. 189: 2, aliiſque locis 5.
præſtat 350: 3.
præſtent 195: 9. 215: 8.
præſtet 343: 15.
præſtiterit 327: 3.
præſto 320: 5.
præſumas 229: 18.
præter 228: 5. 280: 19. 281: 1. 313: 11.
præterea 59: 1.
prætereant 257: 6.
prætereo 110: 3.
prætereunt 111: 10.
præterire 110: 3.
præterit 103: 1.
præteriti 349: 9. 349: 21. 350: 11.
præteritis 348: 10.
prætermiſſo 219: 34.
prætorij 47: 3.
prætulerunt 298: 10.
prætura 195: 1.
prævenit 352: 12.
prævia 257: 1.
ptævideantur 336: 7.
prævidentia 350: 14.
præviderit 324: 6.
prava 279: 9.
pravitas 218: 23.
pravitatis 280: 3.
pravos 280: 15.
pravus 296: 18.
precabaris 281: 20.
prece 252: 10.
preces 352: 23. 352: 25.
precio 118: 8. 298: 9. 328: 6.
precioſa 132: 4. 134: 11. 134: 12, aliiſque locis 2.
precioſæ 131: 5. 135: 3.
precioſam 94: 11.
precioſiſſimum 109: 7. 118: 5. 118: 7. 166: 12.
precioſius 124: 5. 136: 6.
precioſum 231: 9.
precium 55: 6. 74: 6. 310: 9.
precor 120: 3.
premant 287: 11.
premat 261: 8.
prementibus 113: 4.
premit 68: 7. 158: 3.
premunt 155: 7. 157: 3.
preſſas 340: 7.
preſſiſſe 347: 2.
preſſurus 310: 6.
preſſus 22: 2. 245: 3. 270: 10.
prima 62: 8.
primâ 295: 18.
primæ 65: 1. 295: 11.
primordia 208: 4.
primum 245: 2.
primùm 32: 6. 82: 1. 111: 6, aliiſque locis 5.
primus 143: 1. 182: 9.
princeps 229: 6.
principe 230: 3. 293: 10.
principem 229: 2.
principi 328: 10.
principiis 239: 7.
principio 84: 10. 230: 8. 293: 1. 313: 16.
principium 146: 3. 186: 2. 227: 1. 230: 9.
principum 109: 7.
prior 26: 2. 138: 1. 142: 4.
priora 229: 9.
prioribus 230: 13.
prioris 92: 2.
priſcos 142: 8.
privatis 46: 4.
privato 111: 4.
privatos 61: 12.
prius 229: 7.
priùs 24: 3. 109: 8. 146: 5, aliiſque locis 8.
priuſquam 335: 32: 336: 2. 351: 24. 351: 28.
pro 33: 4. 45: 2. 55: 7, aliiſque locis 6.
proavos 208: 3.
probante 157: 2.
probantis 55: 5.
probaremus 345: 1.
probas 94: 7.
probat 98: 5. 229: 2.
probationem 335: 20.

probationibus 248: 19.
probes 229: 14.
probi 1 4: 5.
probis 146: 6. 271: 12. 271: 14. 299: 3.
probitas 134: 6. 146: 7. 271: 1, aliisque locis 4.
probitate 273: 9.
probitatis 283: 23. 352: 26.
probo *verbum* 210: 7. 325: 3.
proborum 287: 2.
probos 271: 10. 297: 2. 327: 12.
probra 263: 20. 271: 1.
probris 298: 22.
probus 272: 2.
procedam 264: 8.
procedat 325: 21.
procedens 228: 14. 314: 15.
procederet 246: 10.
procedit 93: 8. 176: 3 239: 12, aliisque locis 2.
procellas 115: 1.
procellis 35: 5. 102: 5.
processerint 84: 9.
procul 57: 1. 72: 2.
proculdubio 133: 16. 237: 11. 351: 21.
prodeat 229: 9.
prodente 11: 2.
proderet 148: 2.
prodesse 165: 6. 283: 19.
prodest 305: 1. 305: 2.
prodidisset 72: 2.
prodigii 92: 4.
prodigus 106. 4.
prodit 149: 17.
proditorj 299: 18.
productum 311: 10.
produxit 101: 4.
profanæ 33: 10.
profanum 13: 1.
profectò 108: 1. 240: 1. 243: 2, aliisque locis 2.
proferas 108: 3.
proferendi 178: 6.
proferendo 157: 7.
proferre 85: 3. 102: 1. 157: 21. 326: 22.
profert 302: 6.
proficiant 158: 2.
proficiet 247: 8.
proficiscantur 396. 9.
proficiscens 296: 19.
proficiscuntur 351: 22.
profitetur 165: 3.
profligat 218: 31.
profligatura 47: 2.
profuisse 60: 3.
profundâ 241: 1.
profundam 223: 4.
profunditate 297: 19.
profundo *substant.* 16: 1.
profundum 109: 3.
progreditur 305: 25.
progressus 293: 1. 296: 7.
prohibebor 102: 1.
prohibet 231: 8.
prolatis 93: 2.
prole 122: 1.
prolis 110: 2.
prolixi 158: 12.
prolixitate 299: 23.
promat 296: 12.
promere 181: 6.
promeremur 328: 6.
promeruit 33: 3.
promissimus 219: 14.
promissionis 313: 1.
promittere 187: 19.
promittis 264: 1.
promittunt 187: 6. 212: 3.
promovereris 95: 6.
promovimus 120: 5.
promtissima 217: 7.
promtissimum 66: 9.
promrum 178: 13. 291: 3.
prona 101: 6 347: 5.
pronum 184: 2.
propagandæ 305: 19.
propagare 157: 17. 158: 4. 178: 2.
propagasse 205: 3.
propagentur 238: 15.
prope 254: 10.
propensius 57: 2.
properata 5: 1.
propinqua 289: 2. 295: 11.
propinquâ 313: 23.
propinquat 285: 3.
propinquitatis 109: 7.
propinquus 234: 6.
propior 64: 7.
propitiis 283: 17.
propiùs 14: 8.
proponas 231: 22.
proponunt 352: 20.
proponuntur 327: 10.
proposita 264: 9.
propositam 178: 19.
propositi 313: 3
propositionum 280: 9.
propositis 230: 13. 231: 1.
propositum *substant.* 265: 19. 352: 1. 352: 2.
propositum *adject* 35: 6. 265: 16. 266 1. 271: 8.
proposui 351: 27.
proposuimus 246: 16.
propria 193: 10. 194: 13. 327: 13. 351: 14.
propriâ *ablat.* 16: 2. 285: 2. 296: 13, aliisque locis 3.
propriæ 68: 2. 147: 10. 320: 9. 352: 10.
propriam 94: 4. 194: 1. 351: 23.
proprias 314: 5.
proprietate 349: 18.
proprietatem 350: 22.
proprii 149: 2. 195: 4.
propriis 80: 1. 86: 3. 340: 8.
proprio 103: 8.
proprios 185: 1.
propriùm 101: 2. 135: 7. 149: 12, aliisque locis 4.
propter 232: 16. 271: 4. 271: 5, aliisque locis 3.
propugnare 54: 4
prorsus 24: 6. 45: 5. 94: 7, aliisque locis 16.
proscriptioni 57: 2.
prosequerentur 3: 3.
prospectu 294: 5.
prospera 297: 1.
properam 165: 6.
prosperitatis 117: 2.
prospexerat 294: 10.
prospexerit 325: 6.
prospexi 246: 27.
prospiciam 246: 2.
prospiciat 350: 16.
prospiciens 321: 5. 327: 7. 337: 13.
prospicit 324 5. 340: 16.
prospicitis 186: 3.
prostratos 61: 9.
prosternit 100: 3.
prosternitur 122: 5.
proterit 98: 1. 183: 8.
protervus 128: 7.
protexi 46: 2.
protrahit 7: 6.
protinus 19: 10.
protulit 299: 7. 299: 19.
protecta 305: 13. 305: 21.
provehere 272: 26.
provehi 110: 8.
provehis 225: 2.
provehit 168: 4. 291: 5.
provenerint 192: 1.
proveniant 335: 23.
proveniat 120: 11. 345: 6.
provenient 350: 23.
provenirent 149: 2.
provenit 149: 17. 205: 9: 314: 10.
proveniunt 149: 7. 298: 13. 351: 18.
proventu 352: 13.
provida 181: 3.
providentia 239: 12. 293: 6. 293: 9, aliisque locis 13.
providentiâ 294: 11. 295: 9. 312: 4, aliisque locis 3.
providentiæ 292: 8: 294: 8. 295: 1 aliisque locis 11.
providentiam 295: 6. 299: 22. 304: 7, aliisque locis 2.
providentur 325: 9. 326: 2. 326: 3, aliisque locis 2.
providere 326: 8.
provideri 325: 9. 326: 4.
provinciales 46: 3.
provinciam 47: 2.
provisa 60: 7. 326: 4.
provisæ 325: 1.
provocet 343: 3.
proximos 123: 1.
proximus 109: 8 297: 30.
prudentem 166: 5.
prudentia 94: 17.
Ptolomæo 157: 2.
publicæ 44: 8.

publicis 46: 4.
publicus 290: 5.
pudeat 247: 16.
pudebit 162: 3.
pudibunda 310: 3.
pudicitiæ 119: 1.
pudore 24: 4. 24: 5. 110: 2. 119: 1.
pudori 52: 3. 121: 1.
puduit 50: 9.
pueris 119: 6:
pugna 315. 2.
pugnantia 168: 1. 301: 17.
pulcerrimi 133 9. 272: 5.
pulcerrimum 213: 1.
pulcerrimus 221: 5.
pulcrâ 133: 9. 134: 9. 174: 6, aliisque locis 3.
pulcris 168: 18.
pulcritudinem 194: 2.
pulcritudinis 133: 6. 134: 8. 195: 8.
pulcritudo 133: 8. 178: 14.
pulcrius 231: 10.
pulcrum 92: 7. 133: 5. 134: 1, aliisque locis 4.
pulsare 10: 5.
pulsibus 290: 6.
pulsum *adject* 72: 3.
pulsus 61: 5. 72: 3.
pulverem 346: 2.
puncti 156: 6. 157: 6. 295: 15. 296: 3.
puncto 157: 6.
pungit 218: 30.
puniendi 299: 2. 304: 5.
puniri 281: 9. 327: 12.
punisset 56: 6.
punit 306: 2.
puniti 281: 9.
punitos 281: 23.
puniuntur 281: 4.
puppes 316: 5.
pura 280: 22.
purâ 300: 2. 337: 3.
purè 267: 10.
purgatoriâ 281: 16.
purior 222: 3.
puritate 293: 6.
puro 322: 1.
purpurâ 269: 3.
purpuræ 215: 6.
purpureum 78: 5.
putabantur 188: 10.
putabas 246: 3.
putabat 148: 4.
putabo 246: 4.
putant 178: 3. 179: 10. 187: 2, aliisque locis 3.
putarem 13: 2.
putaremus 282: 16.
putare 193: 9 326: 8.
putares 193: 5. 283: 8.
putaret 148: 1.
putas 83: 1. 94: 3. 134: 1, aliisque locis 5.
putasti 75: 4.
puta: 125: 11. 137: 9. 280: 7, aliisque locis 3.
putatis *verbum* 164: 7.
putes 102: 10 111: 9. 123: 4, aliisque locis 3.
putet 197: 5. 268: 5. 279: 17 344: 2.
puto 131: 2. 149: 8. 188: 1, aliisque locis 6.
Pythagoricum 58: 3.

Q.

QUâ 41: 4. 43: 4. 53: 10, aliisque locis 13.
qua *adverb loci* 248: 8. bis.
quâdam 231: 13. 258: 12.
quadrigis 113: 1 309: 7. 335: 27.
quæ *singulari* 6: 1. 10: 6. 12: 2, aliisque locis 77.
quæ *plur fœmin* 12: 5. 12: 7. 120: 2, aliisque locis 14.
quæ *plur. neut. nomin.* 76: 7. 101: 6. 106: 9, aliisque locis 76.
quæ *plur neut. accus* 24. 3. 53: 12. 53: 14, aliisque locis 52.
quæcumque *singul* 18: 4. 210: 5. 305: 13.
quædam *singul.* 11: 4. 112: 4. 158: 11, aliisque locis 4.
quædam *plur. fœmin* 212: 2. 335: 33.
quædam *plural. nomin. neut.* 33: 8. 109: 2. 230: 16, aliisque locis 4.
quædam *plural. accus.* 219: 26. 298: 3. 312: 1. 350: 21.
quælibet 268: 18: 324: 8.
quænam 14: 6. 125: 8. 268: 1, aliisque locis 3.
quæque *nomin. plur. neutr.* 149: 3. 185: 1. 238: 18.
quæque *accus. plur.* 36: 6. 118: 6. 136: 5, aliisque locis 6.
quæras 79: 4.
quæratis 135: 8.
quærere 166: 12.
quæri 292: 10.
quæris 51: 1.
quæritis 135: 2. 214: 3. 254: 15.
quæritur 232: 17.
quæro 312: 5. 335: 1.
quæsieris 282: 9.
quæsisse 126: 7.
quæsita 106: 7. 334: 3.
quæsitu 292: 4.
quæsivit 54: 1.
quæso 229: 14. 281: 13. 292: 2.
quæstionem 312: 4.
quæstionis 299: 23. 325: 4.
quale 228: 4.
qualem 306: 1. 313: 19.
qualemcumque 349: 24.
quales 343: 11.
qualia 350: 23.
quâlibet 187: 9. 230: 4.
qualicumque 186: 3.
qualitate 120: 9. 279: 3. 298: 4. 352: 22.
qualitatem 350: 29.
qualitates 343: 2.
qualitatibus 246: 11.
quam 32: 2. 33: 6, 43: 3, aliisque locis 37.
quàm diu 237: 3.
quàm multa 219: 1.
quàm multis 123: 6.
quàm multos 123: 1. 158: 1.
quàm plurimos 131: 8.
quàm vultis nimiò 213: 3.
quàm *quantum* 7: 1. 16: 1. 61: 1, aliisque locis 21.
quàm. *post ad* 94: 15. 146: 7. 179: 6, aliisque locis 4.
quàm *post, alius* 297: 14.
quàm *post, alio modo* 265: 19.
quàm *post, aliter* 46: 5.
quàm *post, magis plus & comparat.* 132: 2. 165: 6. 201: 6, aliisque locis 10.
quam *post, potius* 74: 5. 212: 15. 232: 15. 287: 5. 337: 22.
quàm *post, tam* 74: 3. 232: 14. 350: 25.
quàm *post, priùs* 109: 8. 328: 8, aliisque locis, de quibus suprà.
quamdam. 178: 9. 350: 2.
quamlibet *pro quantumlibet* 158: 12.
quamquam 158: 2. 292: 12. 313: 15: 350: 26.
quamque 326: 18.
quamvis 10: 2. 106: 3. 129: 7, aliisque locis 11.
quando 120: 1. 179: 17. 198: 2.
quanta 131: 6. 180: 5. 238: 15, aliisque locis 2.
quantâ 55: 3, 257: 6.
quantâlibet 110: 6.
quantas 105: 1. 151: 1. 181: 1.
quanti 166: 10. 236: 2. 292: 10.
quantis 212: 3.
quantitate 349: 17.
quantitatem 349: 21.
quanto 147: 4. 171: 5. 271: 1.
quantò *ante*, *tantò* 295: 15.
quantò magis 343: 6.
quantos 209: 3.
quantum 120: 4. 193: 2.
quantum ad hoc attinet 335: 9.
quantùm 136: 3. 157: 3. 157: 4, aliisque locis 3.
quantumlibet 158: 9. 271: 11.
quantus 327: 8.
quare 86: 1. 119: 9. 125: 9, aliisque locis 23.
quarta 157: 1.
quartæ 157: 3.
quarum 11: 3. 53: 5. 134: 1, aliisque locis 5.

quas 11: 2. 11: 9. 67: 2, aliisque locis 13.
quasdam 238: 17.
quasi 32: 5. 93: 3. 209: 3, aliisque locis 14.
quasi verò 325: 10. 335: 23.
quatimur 70: 7.
que 4: 1. 9: 1. 10: 7, aliisque locis 392.
queam 84: 4.
queant 263: 7.
queas 147: 5. 239: 14.
queat 53: 3. 131: 4. 157: 13, aliisque locis 9.
quem 13: 1. 58: 5. 123: 3, aliisque locis 24.
quemlibet 132: 11.
quemnam 265: 20.
quempiam 147: 7. 325: 20.
quemquam 132: 4. 212: 2. 296: 19.
quemque 61: 8. 61: 9. 146: 1, aliisque locis 2.
quendam 48: 1. 209: 3. 248: 9.
queo 165. 5. 230: 13.
querar 53: 11.
queraris 94: 8.
querebare 281: 19.
querela 334: 1.
querelæ 23: 1. 101: 8.
querelam 108: 2.
querelas 106: 2. 203: 5.
querelis 100: 3. 258: 6.
querens 252: 1.
quærentes 296: 18.
querimoniæ 188: 4.
querimoniam 9: 1.
quernas 78: 4.
queſtibus 71: 2.
queunt 149: 14. 266: 11. 303: 7.
qui *ſingul.* 2: 1. 8: 2. 24: 1, aliisque locis 69.
qui *plural.* 46: 5. 54: 3. 57: 4, aliisque locis 39.
quï *quomodo* 84: 9. 84: 10. 204: 5, aliisque locis 3.
qui *quare* 304: 10.
quia 7: 5. 187: 12. 194: 1, aliisque locis 6.
quibus 11: 7. 33: 8. 35: 5, aliisque locis 39.
quibuſcumque 350: 2.
quibuſdam 295: 1. 299: 2. 314: 2.
quibuſlibet 297: 30.
quibuſque 122: 5.
quicumque 161: 1. 254: 14.
quid *aliquid* 101: 2. 108: 1. 108: 2, aliisque locis 23.
quid aliud ? *interrog.* 103: 2. 146: 6.
quid ? *quæ res ?* 20: 3. 21: 1. 50: 5, aliisque locis 23.
quid *quamlibet rem* 54: 7.
quid *quam rem* 135: 1. 157: 7. 158: 5, aliisque locis 14.
quid *quare* 8: 1. 24: 4. 31: 2, aliisque locis 15.
quid ? *interrog.* 266: 12. 285: 1. 297: 12, aliisque locis 10.
quid ſi 103: 5. 103: 6. bis. 247: 8, aliisque locis 2.
quid dicam quod 238: 9.
quid eſt, quòd 134: 8. 189: 2. 288: 4. 335: 7.
quid proficiant ? 158: 2.
quid referre putas 112: 5.
quid id tua refert 134: 9.
quid hoc refert ? 327: 1. 351: 24.
quid quod 157: 17. 238: 11.
quid igitur ? 50: 7. 52: 2. 179: 12, aliisque locis 10.
quid enim ? 212: 4.
quid attinet 53: 4.
quidam *ſingul.* 54: 1. 158: 17. 228: 7, aliisque locis 5.
quidam *plural.* 11: 6. 213: 8. 297: 9, aliisque locis 5.
quiddam 178: 1. 179: 10. 305: 10. 344: 7.
quidem 10: 4. 12: 1. 25: 3, aliisque locis 90.
quidnam 14: 7. 219: 22. 280: 12, aliisque locis 2.
quid ni ? 85: 2. 133: 8. 187: 17, aliisque locis 5.
quidquam 147: 9. 247: 8. 292: 5, aliisque locis 5.
quidquid 95: 1. 137: 7. 168: 15, aliisque locis 12.
quieſcentes 343: 4.
quiete 234: 2.
quieti *adject.* 129: 9.
quietis *ſubſtant.* 147: 10. 313: 5.
quin 83: 7. 126: 4. 179: 15, aliisque locis 11.
quinetiam 19: 1. 215: 3.
quingentis 57: 1.
quinis 307: 1.
quippe 13: 2. 135: 3. 136: 8. 171: 3.
quique *plural.* 299: 5.
quis 12: 4. 19: 3 55: 6, aliisque locis 46.
quiſpiam 232: 13. 232: 19. 238: 7, aliisque locis 2.
quiſquam 46: 3. 147: 7. 148: 6, aliisque locis 3.
quiſque 11: 9. 33: 5. 53: 14, aliisque locis 15.
quiſquis 37: 1. 41: 1. 70: 5, aliisque locis 10.
quo 36: 7. 48: 6. 60: 7, aliisque locis 46.
quo fit, ut 157: 19. 192: 4. 228: 9, aliisque locis 10.
quo *quomodo* 147: 7. 331: 8.
quò *adverb. in errog. ad locum.* 84: 7.
quo *ſupl. loco* 314: 11.
quò, *quem in ſcopum* 95: 5. 95: 6. 352: 4.
quò *pro, ut* 123: 8. 155: 3. 248: 7.
quò magis 194: 3
quoad poſſunt 239: 13.
quocumque *ablat.* 261: 4.
quod *quæ res* 53: 6. 80: 5. 94: 16, aliisque locis 30.
quod *quam rem* 25: 3. 44: 7, 45: 1, aliisque locis 32.
quod *quodnam* 146: 2.
quod *cum antecedente* 35: 4. 74: 6. 84: 5, aliisque locis 166.
quòd *conjunctio* 34: 1. 35: 3. 41: 2, aliisque locis 43.
quòd ſi 94: 13. 95: 2. 111: 7, aliisque locis 23.
quodam 93: 3. 157: 6. 157: 13. 280: 17.
quodammodo 55: 5. 287: 8. 321: 4.
quodcumque 213: 4.
quoddam 94: 15. 268: 10. 313: 17.
quodque 238: 11. 319: 3.
quolibet 228: 9.
quonam 126: 7. 134: 5. 216: 1, aliisque locis 7.
quonam *adverb. loci* 171: 5. 171: 6.
quondam 2: 1. 17: 4. 24: 1, aliisque locis 10.
quoniam 33: 8. 34: 2. 36: 2, aliisque locis 47.
quopiam 325: 16.
quoque 31: 3. 32: 7. 54: 6, aliisque locis 73.
quoquo gentium *protebique* 194: 11.
quoquo modo 53: 1. 325: 12.
quorum 35: 1. 36: 1. 49: 1, aliisque locis 15.
quorumdam 11: 8. 304: 11.
quos 35: 2. 46: 1. 54: 4, aliisque locis 38.
quoſdam 298: 4.
quot 105: 3.
quotidianis 100: 3.
quotidie 58: 3. 188: 3.
quoties 17: 2. 38: 6. 45: 3, aliisque locis 8.
quovis 101: 1.

R.

Rabidas 182: 10.
rabie 269: 6.
rabiem 154: 2.
rabies 38: 4.
radiat 114: 5.
radice 283: 11.
radicibus 238: 10.
radiis 29: 1. 77: 1. 336: 18.
radio 43: 7.
radiorum 322: 4.
radios 153: 5. 207: 1. 235: 4.
ramis 183: 1.
rapacitas 106: 7.
raperis 133: 13.
rapiant 287: 12.
rapidis 105: 1.

rapido 64: 1.
rapidos 70: 8. 301: 6.
rapidus 212: 16.
rapiebas 171: 1.
rapiens 302: 8.
rapientes 36: 6.
rapiet 164: 9.
rapinis 46: 4.
raptatur 36: 3.
raptum 33: 5.
rapuit 309: 3.
rara 112: 3. 115: 3. 291: 5.
rata 33: 9.
rates 275: 2.
ratio 102: 9. 217: 7. 229: 4, aliisque locis 18.
ratiocinandi 344: 13.
ratiocinari 219: 4: 326: 1.
ratiocinatio 296: 2.
ratiocinationem 230: 22.
ratiocinationi 344: 1.
ratiocinationis 334: 5.
rationabili 133: 4.
rationale 85: 3. 337: 16.
rationali 337: 18.
rationalis 319: 1.
ratione 47: 3. 83: 7. 125: 3, aliisque locis 24.
rationem 43: 8. 86: 1. 156: 6, aliisque locis 4.
rationes 159: 4. 247: 18. 249: 6, aliisque locis 5.
rationi 86: 11. 345: 8.
rationibus 236: 1. 246: 5. 248: 7, aliisque locis 2.
rationis 12: 7. 83: 2. 135: 9, aliisque locis 7.
rationum 131: 1. 247: 14. 265: 15, aliisque locis 2.
Ravenna 50: 4.
re 53: 10. 218: 1. 230: 4, aliisque locis 5.
rea 32: 1.
ream 100: 2.
reatus 57: 4.
rebus 101: 4. 112: 2. 118: 2, aliisque locis 23.
recepi 30: 2.
recepta 171: 4. 176: 2.
receptâ 328: 9.
recepto 327: 8.
receſſiſſe 304: 13.
receſſus 215: 4.
recipiendam 76: 8.
recipit 55: 6.
reclamantem 33: 5.
recognoſcentis 75: 5.
recolentem 117: 3.
recoll git 340: 18.
reconciliandæ 86: 1.
recondit 218: 31.
reconditis 341: 14.
reconditur 238: 12.
recoquens 153: 9.
recordabitur 25: 2.
recordaris 265: 4.
recordatur 244: 2.
recorderis 245: 5.
recordor 265: 6.
recta 243: 4. 312: 2.
rectæ 352: 23.
rectas 352: 24.
recte 73: 4. 128: 15. 218: 1, aliiſque locis 6.
rectiſſimè 230: 10.
rectiùs 350: 14.
recto 90: 4. 93: 8. 184: 4, aliiſque locis 2.
rector 68: 5. 70: 8. 257: 5, aliiſque locis 3.
rectore 86: 7. 239: 25.
rectores 44: 3.
rectori 247: 4.
rectos 303: 1.
rectum 280: 15. 313: 4.
rectus 38: 2. 297: 23.
recubans 308: 2.
recurrat 261: 5.
recurſus 18: 4. 185: 1.
recurſant 129: 2.
redarguit 340: 23.
redarguuntur 149: 19.
reddere 21: 4.
reddit 213: 3. 340: 13.
reddunt 192: 2. 194: 6.
redeunt 182: 6.
rediere 299: 9.
redigatur 136: 10.
redigere 213: 5.
rediit 26: 2.
redimere 102: 3.
redimit 307: 5.
rediret 142: 7.
reditu 185: 2.
reditura 223: 4.
reducem 262: 5.
reduces *nomen* 166: 7.
reduci *nomen* 225: 4.
refectus] 299: 25.
referantur 178: 13. 231: 15. 328: 1. 351: 32.
referas 351: 34.
referat 262: 5.
referens 340: 22.
referimus 44: 1.
referre 209: 4. 286: 7.
referri 232: 3. 268: 10. 268: 11.
refertur 205: 11. 293: 7. 351: 8.
referuntur 231: 22. 239: 24.
reficit 301: 13.
refluant 303: 9.
reformidat 239: 8.
refoviſti 170: 4.
refragari 230: 13.
refragatus 313: 15.
refragentur 344: 1.
refugit 239: 2. 320: 1.
regantur 247: 3
regat 169: 3. 289: 3.
regatur 84: 3. 86: 6. 245: 6.
rege 47: 4.
regebat 153: 4.
regem 102: 11.
regendum 95: 8, 246: 18.
regens 168: 12. 302: 11.
regentium 287: 7.
regere 248: 17.
regerent 44: 3.
regerentur 83: 7.
regeret 76: 4.
reges 70: 3. 98: 1. 198: 4. 269: 2.
regi *nomen* 50: 3.
regi *verbum* 84: 2. 246: 3.
regia *adject.* 50: 2. 200: 2.
regiæ *adject.* 45: 4. 110: 9.
regibus 199: 6.
regimen 83: 2. 247: 5.
regio *ſubſtant.* 157: 4.
regio *adject.* 49: 2.
regionis 157: 1.
regis *nomen* 103: 1.
regis *verbum* 70: 9.
regit 246: 23. 247: 12: 262: 3. 316: 8.
regitur 36: 2. 72: 6. 169: 3, aliisque locis 2.
regium 146: 5.
regna *nomen* 103: 3. 180: 2. 198: 1. 200: 1.
regnant 90: 6.
regnantibus 177: 8.
regnare 177: 8.
regni 199: 7.
regnis 217: 3.
regno *nomen* 257: 10. 258: 2. 299: 14.
regnorum 199: 1.
regnum 103: 8.
Regulus 148: 8.
regum 198: 1. 199: 4. 200: 1. 262: 1.
reguntur 296: 11.
rei *nomen ſubſtant.* 53: 2. 121: 2. 149: 12, aliiſque locis 15.
reipublicæ 44: 4. 157: 14. 299: 20.
relabatur 299: 14.
relabi 325: 8.
relabuntur 239: 2.
relapſa 188: 9.
relata 351: 19.
relevatur 279: 7. 281: 3.
relictâ *ablat.* 16: 2. 158: 15. 237: 15. 267: 1.
relicta *plur.* 44: 6.
relictam 282: 10. 283: 21.
relictuiam 94: 11.
relinquat 261: 7.
relinquatur 283: 26.
relinquere 32: 4.
relinqueretur 176: 8.
relinquetur 157: 5. 334: 7.
relinqui 199: 4.
relinquis 281: 15.
relinquite 14: 3.
relinquo 53: 2.
relinquunt 132: 10. 267: 7. 271: 11.
reliqua 53: 7. 272: 24. 305: 7.
reliquerit 92: 6.
reliquiis 123: 2.

reliquit 94: 10. 166: 10.
reliquum 178: 11.
reliquus 113: 13.
rem 249: 1. 292: 4. 326: 18, aliisque locis 1.
remeat 302: 4.
remedia 76: 6. 109: 1 170: 6.
remediis 12: 5. 87: 2.
remedio 298: 22.
remiges 277: 1.
reminiscare 92: 7.
reminiscaris 72: 5.
reminisci 61: 2. 187: 11. 209: 6.
remiserit 168: 14.
remisit 184: 3.
remoratur 285: 4.
remordet 298: 4.
remotos 162: 6.
rempublicam 156: 3.
remunerandi 304: 4.
remunerari 327: 12.
renitentem 33: 5.
renovat 296: 7.
renunciare 200: 6.
reor 165: 6. 228: 2.
rependit 308: 5.
repentinis 192: 9.
repentino 179: 18.
reperiet 219: 8.
reperire 147: 5. 219: 33. 331: 2.
reperiretur 314: 11.
repertâ 226: 2.
repertam 331: 8.
repetis 101: 3.
repetit 179: 5.
repetunt 185: 1. 303: 6.
repetuntur 188: 5.
replere 133: 16. 162: 2.
replet 132: 7.
reptantium 147: 6.
repudiarent 283: 24.
repugnare 324: 3.
reputarem 9: 1.
reputes 118: 4.
requies 226: 6. 234: 1.
requiris 262: 6.
requirit 183: 9. 332: 6.
requiro 74: 5.
reris 112: 2.
rerum 25: 4. 36: 6. 43: 5, aliisque locis 68.
res *singul* 120: 10. 188: 9. 267: 9, aliisque locis 3.
res *plural* 120: 4. 149: 18. 296: 10, aliisque locis 3.
resecarent 283: 18.
resecat 175: 3.
reseret 27: 5.
reservari 48: 7.
residens 43: 5. 275: 4.
residet 69: 1.
resideres 283: 7.
resides 182: 6.
resistentis 266: 8.
resistit 89: 5.
resistunt 238: 4. 323: 3.
resolvis 223: 2.
resolvit 329: 2.
resolvitur 352: 14.
resoluta 159: 7.
resoluto 89: 7.
resolutum 159: 3.
resolvunt 316: 1.
respectus 280: 18.
respersa 123: 7.
respice 70: 4. 230: 14.
respiceres 193: 6.
respicias 245: 4. 282: 11. 351: 34.
respicientium 10: 7.
respicio 10: 3.
respicit 254: 13. 282: 11. 297: 15, aliisque locis 2.
respicite 111: 13.
resplendeat 271: 2.
respondeant 272: 14.
respondeas 85: 1.
respondeat 344: 8.
respondebo 351: 7. 352: 2.
respondere 84: 4.
respondi 84: 10.
respondisse 53: 8.
responsurum 82: 3.
respublicas 44: 2.
respuis 63: 4.
respuit 149: 3.
restant 171: 3.
restare 246: 15.
restat 232: 3.
restinguere 149: 14.
retentent 106 10.
retentis 134: 9.
retinendæ 119: 7.
retinens 118: 6. 333: 1.
retinent 149: 15.
retinere 96: 1. 297: 27. 299: 19.
retineri 94: 14. 123: 9.
retinet 232: 8. 267: 14.
retorquet 352: 10.
retractans 333: 2.
retrahat 105: 5.
retrahens 302: 15.
retrahere 101: 7. 175: 2.
retrahit 166: 7.
retrusum 242: 3.
retundatur 298: 3.
reveharis 313: 2.
revehat 67: 3. 258: 9.
revehit 301: 12.
reverendi 9: 3. 177: 6.
reverendos 194: 4. 195: 5.
reverendum 192: 1. 218: 16. 219: 17
reverendus 59: 2 287: 5.
reverentia 231: 18: 236: 11.
reverentiâ 193: 6. 193: 8. 232: 6.
reverentiæ 179: 9. 218: 21.
reverentiam 60: 4. 180: 3. 194: 7, aliisque locis 2.
revertar 282: 1.
revertaris 258: 12.
revertatur 179: 5.
reverti 225: 4.
revertor 179: 3.
revisas 146: 16.
reum 52: 2.
revocans 303: 1.
revocare 92: 8.
revocat 352: 10.
revocentur 316: 3.
revolvat 241: 3.
rex 55: 1. 302. 12.
rhetores 149: 11.
rhetorica 149: 11.
rhetoricæ 93: 7. 148: 4.
ridens 130: 2.
ridet 98: 4.
ridiculo 327: 1.
rigant 3: 1.
rigidus 163: 2.
rimarer 43: 7.
rimari 21: 3
rimulâ 217: 6. 283: 21.
ripâ 234: 5.
ripis 110: 3.
rite 219 34.
rixetur 120: 9.
robore 84: 5. 129: 10. 212: 12.
robur 24: 2. 178: 13. 238: 10.
rogat 253: 1.
rogati 243: 4.
rogationibus 82: 1.
rogationis 84: 3.
rogato 82: 4.
rogi 102: 12.
Romanæ 157: 14.
Romanam 53: 4.
rosei 18: 2.
roseis 20: 4. 113: 1.
roseos 174: 6.
roseum 168: 3.
rosis 114: 2.
rota 253: 8.
rotæ 96: 1.
rotam 102: 7.
rotat 249: 6.
rotatus 295: 15.
rotunditatem 336: 17. 336: 20.
rubentis 215: 6.
rubore 14: 4.
rubos 173: 3.
rubri 190: 3.
rugam 25: 5.
ruinas 151: 1. 235: 2.
ruinis 129: 7. 307: 2.
ruituros 201: 1.
rumore 205: 2.
rumores 61: 1. 158: 15.
rupe 89: 6.
rupis 315: 1.
ruptis 38: 6.
rura 191: 1.
rursus 184: 6. 248: 14. 265: 15, aliisque locis 4.
rutilante 234: 5.
rutilo 20: 2. 301: 3.

S.

Sacerdos 307: 7.
sacerdotes 56: 4.
sacrarum 50: 2.

ſactas 56: 4.
ſacrilegio 57: 5. 58: 2.
ſacrum *ſubſtant.* 168: 22.
ſæculi 298: 9.
ſæpe 6: 2. 33: 1. 43: 5, aliiſque locis 17.
ſæva 7: 2. 98: 1. 106: 7, aliiſque locis 2.
ſæviant 271: 11.
ſævientis 43: 2. 76: 2. 148: 3. 197 2.
ſævior *nomen* 142: 9.
ſævis *nomen* 79: 2. 251: 7. 309: 7.
ſævit 279: 4.
ſævitiæ 286: 6.
ſæviunt 277: 19.
ſævo 154: 4. 309: 1.
ſagittis 309: 2.
ſaliens 185: 6.
ſalo 35: 5. 70: 7.
ſaltem 3 2. 280: 2. 282: 2.
ſalubres 140: 3.
ſalubri 83: 8
ſalubritas 178: 15.
ſalus 247: 6. 297: 12.
ſalutem 52. 5. 237: 19.
ſalutis 86: 10. 232: 13. 232: 14.
ſalvum 51: 2.
ſanandum 14: 3.
ſanciat 182: 7.
ſanciente 249: 9.
ſancitum 73: 2.
ſancta 69: 2.
ſanctè 229: 14.
ſanctiſſimum 178: 10.
ſancto 168: 20.
ſanctus 59: 2 297: 30.
ſanguinem 54: 4.
ſanguinis 142: 6.
ſanguis 121: 1.
ſanis 297: 8.
ſanitatis 297: 10.
ſanxiſti 44 2.
ſapiens 148: 5. 272: 11. 297: 28, aliiſque locis 2.
ſapientes 231: 6. 268: 16. 283: 25.
ſapienti 271: 11.
ſapientiâ 118: 9. 193: 8. 193: 9.
ſapientiæ 44 3. bis. 231: 6. 287: 7. 305: 19.
ſapientiam 32: 7.
ſapientibus 44: 4.
ſapientis 205: 1.
ſapientium 44: 9. 53: 1.
ſapientum 287: 4.
ſapor 174: 2.
ſarcina 195: 2.
ſarcinam 32: 2. 61: 3.
ſarcinulas 36: 5.
ſatellite 199: 12.
ſatiaſti 111: 2.
ſatiavit 310: 5.
ſatient 188: 14.
ſatietas 209: 2.
ſatietatem 133: 18.
ſatis 43: 2. 48: 4. 60: 3, aliiſque locis 8
ſatisfaceremi 283: 9.
ſator 220: 2.
ſatur 253: 11.
ſaxi 89: 7.
ſaxis 238: 6. 313: 11.
ſaxo 129: 6.
ſcalarum 11: 6.
ſcelera 298: 20.
ſceleratæ 53: 11. 279: 3.
ſceleratius 327: 16
ſceleratorum 61: 6. 257: 9. 279: 6.
ſceleratos 266: 13.
ſceleri 68: 8.
ſceleribus 75: 3. 271: 3. 298: 16.
ſceleris 55: 8. 57: 5. 268: 11. 279: 13.
ſcelerum 253: 5. 282: 6. 287: 11
ſceleſti 266: 22.
ſcelus 279: 12.
ſcenam 112: 1.
ſcenicas 121: 4.
ſceptro 153: 4.
ſceptrum 121: 1. 262: 1.
ſciam 85: 3.
ſciat 351: 11.
ſciatis 213: 4.
ſciderant 11: 8.
ſciente 297: 17.
ſcientes 267: 4.
ſcienti 297: 20.
ſcientia 326: 13. 326: 16. 326: 18, aliiſque locis 5.
ſcientiâ 41: 5. 336: 9.
ſcientiæ 326: 14. 336: 11. 336: 12, aliiſque locis 4.
ſcientiam 348: 7. 350: 13.
ſcientis 257: 10.
ſcilicet 32: 4. 136: 3. 165: 3, aliiſque locis 4.
ſcimus 126: 5.
ſcindat 191: 1.
ſcintilla 247: 19.
ſcintillula 87: 1.
ſcio 83: 4 85: 4. 85: 5, aliiſque locis 2.
ſcire 35: 2. 164: 4. 287: 13. 331: 4.
ſcis 55: 4. 84: 9. 155: 1.
ſciſſem 53: 10.
ſcit 125: 7. 125: 8. 331: 3.
ſcitur 348: 2.
ſciturum 158: 20.
ſciuntur 336: 14.
ſcopulis 315: 1.
ſcribenda 2: 3.
ſcribere 95: 3.
ſcripta *ſubſtant.* 158: 2.
ſcriptorum *ſubſtant.* 158: 1.
ſcurræ 193: 5.
ſe 6: 1. 43: 2. 53: 9. 55: 5, aliiſque locis 63.
ſecabat 141: 1.
ſecreti 43. 7. 44: 7. 147: 6.
ſecreto 184: 6.
ſecretum 55: 6.
ſecrevit 166: 10.
ſecta 223 3.
ſectanda 267: 2.
ſectionem 239: 3.
ſecum 351: 13.
ſecunda 164: 10
ſecundò 245: 2.
ſecundum *præpoſ cum regimine* 264: 16. 265: 22. 336 15. bis. 350: 8.
ſecundò 232: 21.
ſecuri 36: 6 199: 10.
ſecuritate 55: 3. 61: 11.
ſecurus 94: 11. 118: 10. 137: 12. 212: 8.
ſecutus 44: 7.
ſed 14: 1. 23: 1. 24: 5, aliiſque locis 235.
ſede 58: 2. 207: 6. 238: 12.
ſedeat 325: 15.
ſedem 43: 4. 73: 3. 74: 5, aliiſque locis 4.
ſedendi 325: 18.
ſedentem 193: 1.
ſedere 269. 1. 325: 15. 325: 17. 325: 20.
ſedet 302: 10. 325: 17. 325: 19.
ſedis 129: 4.
ſegetem 12: 7.
ſegetes 67: 5.
ſegnis 118: 9. 273: 6.
ſegregatæ 237: 9.
ſeipſum 351: 34.
Seirenes 14: 2.
Seirius 67: 5.
ſemel 95: 2. 327: 8.
ſemen 243: 2.
ſemet 223: 4.
ſemetipſis 299: 4.
ſemina 67: 4. 78: 2. 95: 6. 168: 1.
ſemine 238: 15. 275: 5.
ſeminum 296: 7.
ſemita 227: 1.
ſemitâ 258: 12.
ſemper 45: 2. 46: 1. 52: 6, aliiſque locis 20.
Senatorii 195: 1.
Senatui 54: 5.
Senatum 51: 1. 52: 1. 57: 2.
Senatûs 54: 4. 55: 2. 55. 3 75: 6.
Seneca 200: 6.
Senecam 200: 3.
Senecas 35: 1.
ſenectus 5: 1.
ſenes 339: 2.
ſenibus 110: 4.
ſenis *ſubſtant.* 4: 2. 261: 2.
ſenſi 171: 1.
ſenſibile 337: 11. 344: 3. 344: 4, aliiſque locis 2.
ſenſibilem 337: 17.
ſenſibili 337: 21.
ſenſibilia 3 7: 14. 337: 20.
ſenſibus 337: 12 337: 14. 337: 19, aliiſque locis 2.
ſenſu 337: 18. 337: 20.
ſenſum 345: 8.

ſenſus 53: 10. 108: 6. 122: 4, aliiſque locis 6.
ſenſuum 343: 2.
ſententia 56: 6. 304: 8. 313: 14.
ſententiâ 83: 8.
ſententiæ *ſingul.* 83: 5. 264: 7. 281: 23.
ſententiæ *plur.* 61: 1. 180: 6.
ſententiam 44: 1. 84: 3. 86: 10, aliiſque locis 3.
ſententiarum 170: 4.
ſententias 74: 6.
ſententiis 93: 2.
ſentias 246: 14.
ſentiendi 344: 13.
ſentiendis 343: 1. 343: 4.
ſentire 326: 22.
ſentis 42: 1.
ſentiunt 188: 13.
ſeparari 171: 9.
ſeparat 217: 9.
ſeparatione 237: 7.
ſepoſitis 135: 8.
ſeptem triones 153: 7.
ſepti 292: 12.
ſeptos 269: 4.
ſeptum 157: 9.
ſequentes 305: 10. 350: 6.
ſequentibus 313: 8.
ſequentum 313: 1.
ſequeſtrata 179: 14.
ſequeſtrata 134: 10.
ſequi 215: 1. 331: 7.
ſequuntur 343: 8.
ſera 139: 2. 164: 9.
ſeras 289: 4. 301: 11.
ſereni 133: 9.
ſerenis 89: 5.
ſereno *ſubſtant.* 114: 5.
ſerenum *ſubſtant.* 226: 5.
ſerenus 37: 1. 130: 1.
ſerere 173: 1.
ſerie 292: 9. 318: 2.
ſeriem 53: 2. 168: 11. 295: 10. 299: 20.
ſeries 295: 4. 296: 4. 296: 5. 328: 3.
ſeris *verbum* 225: 3.
ſermo 159: 2. 304: 10.
ſermone 299: 17.
ſermones 249: 10.
ſermonibus 304: 12.
ſermunculis 158: 16.
ſerpens 286: 1.
ſervans 247: 7.
ſervant 279: 2. 301: 2.
ſervantiſſimum 297: 20.
ſervantur 258: 1.
ſervat 119: 3. 267: 14.
ſervatâ 256: 1.
ſervatis 333: 3.
ſervator 297: 13.
ſervatur 118: 6. 246: 25.
ſervavit 94: 4.
ſervet 181: 3.
ſerviat 203: 3.
ſervientium 199: 14.
ſervitus 320: 8.
ſervitutem 321: 3.
ſervum 212: 10.
Serum *ſubſtant.* 140: 1.
ſerum *adject.* 279: 16.
ſeſe 10: 4. 50: 3. 94: 7, aliiſque locis 16.
ſetiger 310: 7.
ſeu 178: 6 bis. 295: 2 ter. 295: 3 bis. 295: 4 bis.
ſeveritate 56: 2.
ſeveritati 50: 5.
ſi 13: 1. 25: 2. 27: 4, aliiſque locis 203.
ſibi 33: 8. 52: 6. 84: 13, aliiſque locis 28.
ſic 80: 5. 91: 2. 93: 4, aliiſque locis 26.
ſicca *verbum* 119: 9.
ſiccat 302: 3.
ſiccavit 25: 5.
ſicc s 301: 18.
ſicco 153: 8.
ſicut 157: 1. 157: 13. 194: 12, aliiſque locis 8.
ſicuti 92: 3. 156: 5. 238: 11, aliiſque locis 8.
ſidant 301: 21.
ſidat 347: 11.
ſidera 18: 3. 26: 3. 64: 2, aliiſque locis 9.
ſideribus 282: 12.
ſideris 261: 3.
ſiderum 43: 7. 295: 3.
ſidus 20: 1. 77: 2.
ſignat 80: 1. 164: 1.
ſignificat 157: 14.
ſignificationem 313: 12.
ſignis 335: 21.
ſignum 335: 13. 335: 16. 335: 18. 335: 19.
ſiluiſti 24: 4.
ſimile 53: 15. 345: 1.
ſimilem 273: 1.
ſimiles 282: 4. 282: 13. 296: 7. 341: 12.
ſimili 57: 3. 206: 2. 221: 6, aliiſque locis 5.
ſimilia 326: 1.
ſimilis 119: 2. 273: 5.
ſimiliter 219: 4.
ſimilitudine 232: 8.
ſimilitudinem 299: 19.
ſimplex 217: 8. 218: 23. 351: 10.
ſimplicem 295: 5. 337: 2. 337: 7. 351: 13.
ſimplici 350: 12.
ſimplicis 349: 17.
ſimplicitas 295: 6. 296: 11. 345: 14.
ſimplicitate 292: 8. 294: 8. 349: 20, aliiſque locis 2.
ſimplicitatem 295: 13. 295: 17. 296: 4. 334: 6
ſimplicitatis 248: 9. 293: 4.
ſimpliciter 267: 10. 267: 11. 294: 10.
ſimul 219: 7. 219: 35. 313: 8, aliiſque locis 4.
ſimul cùm *ſtatim atque* 315: 6.
ſimulavit 199: 8.
ſimus 52: 3.
ſin 134: 5. 159: 6.
ſinat 297: 32.
ſine 40: 2. 86: 7. 93: 3, aliiſque locis 13.
ſingula 181: 5. 185: 2. 219: 10, aliiſque locis 5.
ſingulare 344: 6. 351: 34.
ſingularem 110: 4.
ſingularibus 336: 24.
ſingulariter 294: 12.
ſingulis 122: 2. 238: 20. 279: 11.
ſingulorum 157: 12.
ſiniſtra *manus* 12: 1.
ſinit 125: 10. 298: 5.
ſint 205: 1. 205: 13. 212: 2, aliiſque locis 16.
ſiquando 36: 3. 146: 6.
ſiquidem 61: 4. 132: 2. 158: 20, aliiſque locis 8.
ſis 72: 5. 85: 6. 201: 5.
ſiſtim 262: 8.
ſiſtit 302: 15.
ſit 36: 8. 41: 2. 53: 1, aliiſque locis 76.
ſita 258: 8.
ſitam 229: 12. 232: 22. 248: 11.
ſite ablat. 253: 9.
ſiti 157: 4.
ſitim 188: 14.
ſitire 188: 12.
ſitis 106: 12.
ſitum 94: 16. 162: 1. 199: 14, aliiſque locis 3.
ſive 231: 9 bis. 295: 1.
ſobriam 166: 4.
ſocer 59: 2. 118: 8.
ſocerorum 110: 1.
ſociâ 168: 17.
ſociari 149: 3.
ſociet 295: 17.
Socrates 33: 2.
Socratico 52: 8.
Socratis 34: 1.
ſodales 308: 1.
ſodalibus 168: 25.
ſodalium 166: 9.
ſol 27: 2. 301: 3. 351: 27.
ſola 102: 1. 179: 1. 232: 17, aliiſque locis 4.
ſolam 161: 1. 178: 16. 336: 23.
ſolamen 120: 2. 170: 3.
ſolantur 4: 2.
ſolebas 93: 1.
ſolebat 139: 2.
ſolem 133: 10. 323: 8. 350: 26.
ſolent 149: 3. 192: 4. 209: 4, aliiſque locis 2.
ſolers 300: 2.
ſolertiâ 295: 3.
ſolet 11: 4. 292: 10. 297: 7.

ſolicitare 285: 2.
ſolicitent 19: 2.
ſolicitudinem 199: 9.
ſolicitus 137: 9.
ſolidam 228: 16.
ſolidiſſimæ 351: 6.
ſoliditate 258: 6.
ſolij 269: 2.
ſo'io 63: 2. 69: 2.
Solis *ſubſt.* 18: 2. 275: 5.
ſolitaria 280: 22.
ſolitas 65: 3.
ſoliti 39: 2. 182: 4.
ſolitos 184: 7.
ſolitudines 31: 2.
ſolitum 13: 1. 148: 7.
ſolitus 21: 3.
Solo *ſu ſt.* 347: 2.
ſolo *adject.* 239: 9.
ſolos 68: 4. 268: 16.
ſolventium 335: 1.
ſolvere 139: 3. 168: 19. 250: 4.
ſolverit 276: 13.
ſolvier 291: 2.
ſolum *adject.* 137: 8. 147: 8. 218: 31, aliiſque locis 4.
ſolùm 126: 6. 205: 15. 257: 8. 267: 5.
ſolus 323: 7. 328: 7. 343: 10.
ſolutæ 129: 1.
ſoluti 89: 6.
ſolutis 182: 8. 352: 19.
ſolutum 68: 1.
ſomniat 171: 7.
ſomniatis 186: 2.
ſomno 239: 5.
ſomnos 140: 3.
ſonantibus 252: 3.
ſonora 19: 1.
ſonori 128: 1.
ſonos 174: 4.
ſontes 253: 4.
ſopitis 258: 6.
Soranos 35: 1.
ſordes 283: 22.
ſordeſcerent 257: 15.
ſordeſcunt 195: 6.
ſordida 89: 8.
ſordidæ 273: 8.
ſordidam 282: 10.
ſors 123: 4. 125: 8.
ſortem 95: 4. 129: 4. 154: 3.
ſortis 120: 6. 199: 7.
ſortitur 293: 4.
ſortitus 352: 14.
ſoſpes 246: 15. 258: 11.
ſoſpitatis 86: 2. 86: 8.
ſpargere 113: 2.
ſparſas 183: 8.
ſpatia 158: 5. 347: 1. 350: 11.
ſpatij 156: 7.
ſpariis 246: 11. 295: 16.
ſpatium 156: 6. 158: 8. 212: 13, aliiſque locis 2.
ſpe 48: 1.
ſpecie 165: 7. 166: 2.
ſpeciem 11: 3. 279: 2. 336: 24.
ſpecies 134: 2. 187: 7. 237: 9, aliiſque locis 3.
ſpecimen 119: 6. 172: 3.
ſpecioſa 108: 4.
ſpectans 298: 23. 337: 8.
ſpectantium 213: 2.
ſpectantur 335: 28.
ſpectat 60: 6. 184: 4. 350: 23.
ſpectator 352: 20.
ſpectes 147: 5. 208: 5. 299: 22.
ſpeculâ 297: 15.
ſpeculatione 257: 2. 320: 6.
ſpeculator 351: 7.
ſpeculi 340: 12.
ſpecus 254: 16.
ſpem 90: 2. 120: 2. 297: 23.
ſperandi 103: 7. 328: 1. 328: 5.
ſperare 266: 7.
ſperari 53: 7.
ſperaſſe 53: 4.
ſperaverint 53: 12.
ſperes 40: 3.
ſperet 328: 2.
ſpernat 212: 9.
ſperne 94: 8.
ſpernendum 218: 4.
ſpernendus 36: 1.
ſpernere 128: 4.
ſpernet 159: 8.
ſpernit 162: 9. 253: 10.
ſpes *ſingul* 270: 6. 279: 17. 352: 23.
ſpes *plural* 352: 24.
ſpicula 315: 2.
ſpinis 12: 7. 114: 4.
ſpirat 302: 2. 302: 7.
ſpiret 112: 3.
ſpiritibus 295: 1.
ſpiritum 119: 3. 239: 5.
ſpiritus 19: 3. 67: 2.
ſpirituum 58: 4.
ſplendere 135: 9. 195: 7.
ſplendidum 205: 14.
ſplendor 235: 1.
ſplendore 101: 7. 110: 1. 133: 1, aliiſque locis 2.
ſplendorem 87: 7. 195: 5.
ſpolium 309: 1.
ſponte 95: 3. 101: 3. 237: 18, aliiſque locis 3.
ſpreta 45: 2.
ſpumis 310: 7.
ſtabile 326: 25.
ſtabilem 19: 3. 185: 5. 296: 4.
ſtabiles 70: 10.
ſtabili 8: 2. 167: 1.
ſtabilis 41: 2. 128: 1. 221: 1, aliiſque locis 4.
ſtabilitate 293: 4.
ſtabiliter 294: 12. 295: 11.
ſtadio 271: 5.
ſtare 251: 5.
ſtat 347: 7.
ſtatim 219: 14.
ſtationis 68: 2.
ſtatu 147: 10.
ſtatuamus 335: 8. 335: 11.
ſtatuit 279: 19. 293: 5. 330: 1.
ſtatum 82: 1. 92: 2. 123: 6, aliiſque locis 4.
ſtatura 10: 3.
ſtatus 179: 8. 348: 3. 350: 9.
ſtatus 120: 9.
ſtella 18: 4. 113: 4.
ſtellas 64: 5.
ſtelliferi 63: 1.
ſtelliferis 105: 3.
ſtelliferum 216: 3.
ſteriles 95: 7. 238: 6.
ſterni 128: 2.
ſtetit 27: 1.
ſtimulis 211: 2.
Stoïcum 33: 4.
ſtolidam 22: 4.
ſtolidis 216: 5.
ſtolidiſſimè 96: 2.
ſtrages 146: 2.
ſtrato 102: 4.
ſtratus 99: 2.
ſtravit 310: 4.
ſtrepitis 208: 3.
ſtrepitu 135: 1.
ſtrictim 75: 4.
ſtridens 79: 3.
ſtringat 181: 4.
ſtringere 79: 5.
ſtringit 66: 2.
ſtruens 36: 3.
ſtrumam 193: 1.
ſtruxiſſe 56: 5.
ſtudent 299: 10.
ſtudere 44: 3.
ſtudia 179: 3. 273: 7.
ſtudiis 14: 1. 35: 3. 180: 5. 265: 3.
ſtudio 2: 1. 183: 4.
ſtudiorum 176: 3.
ſtudioſi 44: 2.
ſtudium 44: 10. 57: 2. 282: 9.
ſtultiſſimus 283: 26.
ſtultitiæ 33: 1. 36: 7.
ſtultitiam 247: 15.
ſtupeant 297: 18.
ſtupebit 289: 6.
ſtupentem 170: 1.
ſtupet 253: 2. 291: 6.
ſtupidus 273: 6.
ſtupor 24: 5.
ſtupore 24: 4.
ſtuporem 288: 2.
ſtuporis 257: 13.
ſtyli 9: 2.
ſtylo 53: 3. 340: 4.
ſua 79: 7. 115: 3. 168: 24, aliiſque locis 4.
ſuâ 33: 5. 137: 4. 194: 6, aliiſque locis 10.
ſuadela 93: 7.
ſuæ 122: 2. 176: 1. 199: 7, aliiſque locis 12.
ſuam 5: 2. 135: 5. 188: 6, aliiſque locis 4.
ſuapte 188: 2. 283: 12. 343: 15.
ſuarum 118: 10. 209: 6.
ſuas 36: 4. 98: 5. 111: 3, aliiſque locis 2.

ſuaviter 247: 13. 256: 2.
ſub *cum accuſativo* 153: 5.
ſub *cum ablativo* 38: 1. 58: 2. 110: 8. bis. 295: 9.
ſubdere 70: 3.
ſubdita 340: 11.
ſubditam 86: 11.
ſubegerant 251: 12.
ſubjacebit 212: 7.
ſubjacet 295: 9.
ſubjecta *ſubſtant.* 343: 16.
ſubjecta *adject* 257: 9. 295: 8. 335: 27, aliiſque locis 2.
ſubjectâ 336: 22.
ſubjectæ 228: 5. 313: 11.
ſubjectam 179: 17. 343: 5.
ſubjecto *ſubſtant* 313: 16.
ſubjectorum *adject.* 212: 7.
ſubierint 175: 3.
ſubimus 55: 8.
ſubintrat 199: 5.
ſubire 347: 3.
ſubita 93: 3.
ſubitis 291. 6.
ſubito 28: 1.
ſubitus 112: 1
ſublatâ 228: 11.
ſublato 239: 18.
ſublevat 98: 2
ſublevate 352: 25.
ſublime 347: 10.
ſublimes 225 2.
ſubnixam 335: 20.
ſubſiſtat 120: 11.
ſubſiſtendi 237: 14.
ſuſiſtere 237: 3. 237: 11. 239: 17.
ſubſiſtit 305: 25.
ſubſtantia 237: 1.
ſubſtantiâ 230: 9.
ſubſtantiæ 249: 3. 348: 3.
ſubſtantiam 218: 22. 229: 19. 231: 14, aliiſque locis 2.
ſubſtantiis 320: 4 343: 9.
ſubſunt 295: 8. 337: 8.
ſubtili 11: 1.
ſubtrahit 18: 28.
ſubtraxeris 157: 4.
ſuccinat 93: 10
ſuccinctam 166: 5.
ſuccisâ 292: 6.
ſucceſcant 292: 7.
ſues 277: 3.
ſuetus 18: 1.
ſuffecerit 94: 16. 217: 1.
ſufficere 313: 4.
ſufficiat 299: 17.
ſufficiens 179: 8. 187: 16.
ſufficientem 187: 18. 219: 17.
ſufficientes 188: 9.
ſufficientia 218: 29. 231: 18. 231: 20, aliiſque locis 2.
ſufficientiæ 218: 3. 218: 6. 218: 20.
ſufficientiam 180: 3. 189: 2. 217: 3, aliiſque locis 2.
ſui 25: 2 41: 2. 94: 4, aliiſque locis 23
Suis *nomen* 273: 8.
ſuis *pronomen* 11: 2. 52: 6. 136: 1, aliiſque locis 11.
ſulcis 78: 2.
ſulcum 346: 3.
ſumma 73: 1. 102: 8. 230: 15, aliiſque locis 8.
ſummâ 177: 7.
ſummæ 124: 4. 321: 1. 325: 9, aliiſque locis 2.
ſummam 51: 1. 122: 6. 213: 5, aliiſque locis 6.
ſummi 10: 5. 219: 33. 221: 3, aliiſque locis 4.
ſummis 102: 8. 162: 11. 340: 20.
ſummiſeris 95: 2.
ſummittat 202: 4.
ſummittere 345: 9.
ſummitteret 56: 3.
ſummittitis 136: 7.
ſummo 229: 12. 230: 5. 230: 22, aliiſque locis 7.
ſummorum 109: 6.
ſummos 70: 3.
ſummovere 189: 1.
ſummum 125: 3. bis. 161: 2. 170: 3, aliiſque locis 22.
ſumſiſti 103: 5.
ſumſit 337: 20.
ſumta 280: 12.
ſumtas 110: 3.
ſumtis 248: 18.
ſumus 49: 1. 60: 3. 345: 7.
ſunt 12: 6. 34: 2. 57: 6, aliiſque locis 76.
ſuo 83: 4. 185: 2. 194: 11, aliiſque locis 6.
ſuos 157: 21. 166: 10. 282: 5.
ſupellectilis 135: 3 135: 10.
ſuper 2 1: 1. 277: 7.
ſuperadditus 276: 6.
ſuperare 212: 12.
ſuperat 260: 2.
ſuperata 311: 3.
ſuperbâ 97: 1.
ſuperbam 158: 19.
ſuperbi 162: 4.
ſuperbiam 146: 4. 146: 5.
ſuperbis 269: 7.
ſuperbos 308: 7.
ſuperbum 38: 1.
ſuperbus 196: 1.
ſuperent 295: 10.
ſupereſt 219: 29.
ſuperetur 305: 21.
ſuperficie 213: 1.
ſuperfluis 133: 18.
ſuperfluitate 135: 6.
ſupergreditur 296: 1.
ſupergreſſa 337: 2. 350: 10.
ſuperior 337: 4.
ſuperiora 178: 13. 218: 19. 245: 4.
ſuperiorem 337: 5.
ſuperioribus 218: 14. 265: 1.
ſuperius *nomen* 11: 7.
ſupernæ 295. 20.
ſupernis 320: 4.
ſuperno 221: 4.
ſupero 31: 3.
Superos *ſubſtant.* 252: 1.
ſuperſtes 164: 1.
ſuperſtite 33: 2.
ſuperſtitem 191: 2.
ſuperum *adject* 254: 14.
ſuppetant 122: 5.
ſuppetunt 119: 8.
ſupplicabit 212: 5.
ſupplicandi 328: 8.
ſupplicia 257: 10. 271: 3. 280: 13, aliiſque locis 4.
ſupplicii 272: 17. 280: 16. 299: 3.
ſuppliciis 126: 6. 148: 1. 281: 20, aliiſque locis 2.
ſupplicio 157: 19. 281: 6. 283: 4, aliiſque locis 4.
ſupplicium 61: 6. 118: 2. 272: 15. 283: 7.
ſupra *cum regim.* 9: 2. 199: 8.
ſuprema 159: 4.
ſupremo 11: 5. 302: 9.
ſurdâ *ablat.* 7: 1.
ſurgat 20: 2. 260: 6. 301: 20.
ſurgit 206: 2.
ſurripuiſſe 273: 3.
ſurſum 238: 19.
ſuſcepi 47: 3. 101: 5.
ſuſcepit 109: 6.
ſuſcepta 50: 7.
ſuſcipiat 249: 4.
ſuſpicione 59: 3. 246: 27.
ſuſtinebas 187: 17.
ſuſtinent 216: 2.
ſuſtinere 148: 6.
ſuſtuliſti 32: 2.
ſuſtulit 310: 9.
ſuſurrat 183: 10.
ſuum 123: 6. 200: 4. 205: 2, aliiſque locis 2.
ſuus 296: 15.
ſylvas 183: 9. 183: 10. 251: 4. 347: 3.
Symmachus 59: 2. 118: 8.

T.

TAbeſcis 92: 2.
tabeſcit 119: 5.
tacebant 141: 4.
taceo 109: 5. 188: 17.
tacita 155: 3.
tacitum 24: 6.
taciturnitate 91: 2.
tacitus 9: 1. 14: 8. 171: 1.
tacta 275: 7.
tactu 76: 8
tactus *ſubſtant.* 336: 17.
tacuiſſes 159: 1.
Tœnara 252: 9.
Tagus 234: 4.
tale 187: 4. 229: 6.
tale, ut 349: 5.
tali 218: 18.

talia 24: 2. 101: 10. 171: 3. 350: 23.
talibus 178: 7.
talis 43: 6. bis. 94: 5. 292: 5.
talium 133: 11.
tam 14: 6. 74: 3. 83: 3, aliisque locis 17.
tamdiu 237: 3.
tam, quàm 344: 13. 350: 24.
tamen 11: 8. 36: 1. 56: 6, aliisque locis 51.
tametsi 36: 1. 133: 5. 279: 2, aliisque locis 7.
tandem 154: 1. 158: 22 193: 4, aliisque locis 2.
tandem aliquando 247: 15.
tanquam 101: 9.
tanta 329: 2.
tantæ 200: 1. 288: 6.
Tantalus 253: 10.
tantas 68: 6 105: 5. 115: 4. 146: 2.
tanti 60: 1. 70: 6. 94: 9. 257: 14.
tanto 110: 1. 135: 1. 331: 1.
tantò *cum*, *quantò* 295: 16. 295: 19.
tantos 285: 1.
tantùm 36: 2. 40: 1, 60: 7, aliisque locis 13.
tantummodò 257: 11. 267: 20. 268: 6.
tardus 289: 3.
Tartara 254: 6.
Tartareum 254: 16.
tauros 212: 12.
te 24: 3. 24: 5. 32: 1, aliisque locis 74.
teipso 124: 5.
tecta *subst.* 276: 9.
tectas 331: 2.
tecti *adject.* 143: 2.
tecto *subst.* 183: 6.
tectum *adject* 137: 4.
tecum 32: 3 43: 6. 100: 1. 108: 1.
tegit 276 3.
tegitur 238: 13.
tegmina 169: 8.
telis 286: 5.
tellure 216: 4.
tellus 203: 2. 234: 11. 311: 3.
temeratis 83: 1.
temerario 313: 9.
temerarium 188: 6.
temerè 36: 2. 296: 11.
temeritate 33: 2. 83: 3.
temeritati 86. 11. 299: 14. 313: 13.
temperamentum 297: 11.
temperans 252: 4.
temperat 67 1. 262: 1. 288: 7, aliisque locis 2.
temperet 20: 3.
temperiem 297: 7.
temperies 302: 6.
tempestas 120: 1.
tempestivum 109: 3.
tempora 80: 1. 142: 8.
temporalem 95: 7.
temporales 294: 11.
temporalis 294: 5.
temporaliter 294: 13.
temporalium 326: 6. 348: 9. 349: 19.
temporario 350: 21.
tempore 47: 1. 65: 1. 348: 10, aliisque locis 2.
temporibus 158: 1. 246: 10. 294: 4, aliisque locis 2.
temporis 120: 2 158: 4. 158: 12, aliisque locis 10.
temporum 195: 7.
tempus 23: 1. 87: 2. 93: 5, aliisque locis 2.
tenaces 120: 1.
tenaci 211: 5.
tenacissimè 238: 23.
tendantur 199: 3.
tendat 84: 7.
tendatur 349: 4.
tendere 168. 10.
tendit 17: 1.
tenebræ 26: 1.
tenebras 17: 1. 174: 5. 234: 9.
tenebris 69: 5. 87: 7. 282: 3.
tenebrosa 321: 1.
tenebrosis 102: 2.
tenent 168: 2.
teneo 265: 7.
tenere 38: 3.
teneri 303: 6.
tenero 215: 7.
tenet 262: 1. 332: 5. 341: 11.
tentabo 87: 6. 334: 8.
tentare 82: 2.
tenues 330: 8.
tenui 186: 1. 217: 6. 246: 26.
tenuis 164: 1.
tenuissimis 11: 1.
tepenti 301: 1.
tepentis 114: 1.
terga 311: 3.
tergamus 25: 4.
tergeminus 253: 2.
tergum 260: 3.
terminis 299: 20. 345: 14.
terminos 157: 22. 168: 10. 254. 10.
terminus 227: 1.
terræ 102. 3. 156: 5. 250: 4, aliisque locis 4.
terram 14: 7. 20: 4. 22: 4, aliisque locis 2.
terratum 133 15. 162: 1. 205: 7, aliisque locis 2.
terras 70: 4. 70: 10. 76: 3, aliisque locis 7.
terrena 146: 2. 186: 1.
terrenæ 226: 4.
terrenas 23: 3.
terrenis 17: 2. 136: 4. 159: 8. 320: 8.
terreno 159: 7.
terrenum 159: 8.
terrenus 347: 8.
terret 199: 13.
terris 158: 9. 206: 1. 207: 3. 299: 21.
terror 3: 2.
terrore 61: 9. 199: 8. 280: 16.
testatius 287: 6.
texens 248: 7.
texerat 290: 3.
texit 242: 4.
texitur 295: 4.
texueram 33: 6.
texuerat 11: 3.
thalamos 307: 3.
thesauris 24: 3.
Threïcis 27: 4.
Threïcius 251: 2.
Thule 203: 3.
tibi 43: 4. 44: 1. 52: 3, aliisque locis 33.
tigres 212: 13.
tigris *bestia* 276: 8. 286: 1.
Tigris *fluvius* 316: 1.
Timæo 219: 31.
timent 261: 1.
timor 125: 10.
timorem 90: 1.
timuit 251: 8.
tingere 301: 9.
tinxerat 142: 2.
tinxerit 182: 5.
tinxit 153: 2.
Tiresiæ 327: 1.
titulis 162: 8.
Tityi 253: 12.
tolerantis 123: 5.
toleraſſet 158: 21.
toleres 95: 1.
tollens 270: 4.
tollere 258: 10.
tonantis 300: 1.
tonet 109: 7.
tormenta 34: 2. 287: 9.
toro 12: 2.
torpet 273: 6.
torquet 39: 1. 270: 6.
torret 153: 9.
tortores 210: 5.
torris 12: 3.
torvo 269: 5.
torvos 263: 1.
tot 193: 4. 270: 7.
tota 94: 7. 103: 6. 120: 10, aliisque locis 4.
totâ 150: 2. 295: 2.
totam 33 7. 349: 8. 349: 15. 349: 22.
totas 132: 11.
toti 159: 5.
toties 8: 1.
totis 23: 2. 64: 4. 128: 8.
totius 36: 6. 43: 8. 54: 3, aliisque locis 4.
totos 283: 24.
totum 4: 13. 86: 9. 336: 18 aliisque locis 2.
totus 118: 9.
tractabamus 249: 7.
tractamus 239: 4.
tractanda 312. 1.
tractatur 287 7.
tradere 200: 7.

traditum

traditum 102: 12.
traditus 185: 3.
traducit 217: 10.
tragicus 204: 2
tragœdiarum 103: 2.
trahente 248: 19.
traherent 33: 6.
trahi 41: 4. 164: 7.
trahis 335: 4.
trahit 133: 1. 166: 6. 201: 1, aliisque locis 3.
trahunt 133: 6. 238: 10. 346: 3.
tramite 90: 4. 177: 1. 179: 5, aliisque locis 3.
tranquilla 226: 6.
tranquillitate 93: 5.
tranquillitatis 94: 10.
tranquillo 114: 5.
transabiit 216: 3.
transacta 126: 8. 349: 7.
transcenderat 157: 15.
transcendit 260: 5. 336: 24.
transferre 44: 8. 55: 2. 238: 7.
transfertur 132: 4.
transformat 296: 6.
transformatum 272: 28.
transfundit 193: 11.
transfunditur 287: 8.
transigimus 239: 5.
transire 132: 8. 273: 10.
transitorio 349: 2.
transiata 132: 5.
transmissum 93: 6.
transmittere 347: 3.
transversos 267: 3.
traxerant 277: 2.
traxi 48: 2.
traxit 253: 12. 309: 5.
tremendos 98: 1.
tremiscat 203: 2.
tremit 5: 4.
trepidus 41: 1. 107: 1.
tria 218: 7.
tribuat 288: 3.
tribuit 349: 15.
tribuitur 305: 6.
tribus 218: 14.
tribuunt 197: 6.
triduanæ 213: 4.
Triguillam 45: 4.
triones 153: 7.
triplici 279: 11. 309: 5.
triplicis 223: 1.
tristem 179: 16.
tristes 209: 5.
tristia 198: 13.
tristibus 269: 4. 298: 8. 298: 14.
tristis 7: 4. 14: 5. 298: 24, aliisque locis 2.
tristitiæ 30: 1.
tristium 111: 7.
triumphali 111: 2.
trucem 182: 3.
trunci 316: 5.
tu 24: 1. 31: 2. 31: 3, aliisque locis 60.
tua *singul* 67: 1. 72: 2. 74: 4, aliisque locis 3.
tua *nomin plur.* 101: 12.
tua *accus. plur.* 100: 3. 101: 3. 101: 9, aliisque locis 3.
tuâ 93: 5. 312: 3.
tuæ 73: 2. 74: 5. 82: 1, aliisque locis 16.
tuam 60: 4. 108: 3. 119: 4. 205: 14.
tuas 120: 7. 134: 11. 281: 25. 352: 12.
tuearis 108: 3.
tueatur 188: 7.
tuendam 135: 3.
tuendo 45: 2.
tuens 38: 2. 175: 1.
tuenti 323: 2.
tuerentur 24: 3. 50: 3.
tueri 237: 19.
tui 85: 5. 86: 2. 92: 2, aliisque locis 6.
tuis 58: 2. 60: 2. 60: 3, aliisque locis 8.
tuli 61: 6.
tulit 69: 5.
tum 14: 8. 23: 1. 43: 1, aliisque locis 50.
tum *post*, *cum* 257: 1.
tum, tum 298: 15. 304: 4.
tumorem 76: 7.
tumultus 76: 4. 305: 18.
tumultûs 36: 7.
tunc 26: 1. 111: 8. 132: 4, aliisque locis 2.
tundere 290: 8.
tuo 42: 1. 53: 1. 82: 3, aliisque locis 2.
tuorum 54: 1.
tuos 110: 7. 166: 10.
turbant 291: 4.
turbantur 321: 2.
turbida 270: 4.
turbidus 89: 2.
turbine 64: 1.
turpatus 310: 2.
turpis 204: 1.
turpissimum 213: 1.
turpitudo 283: 12.
turpius 204: 4.
turres 39: 2.
tutior 48: 5. 48: 6.
tutus 201: 3.
tuum 84: 6. 134: 7. 187: 9. 352: 3.
tuus 171: 7. 350: 19.
tyranni 148: 3.
tyrannos 40: 1. 263: 2. 270: 8.
tyrannus 148: 1. 148: 4. 199: 7.
Tyrio 140: 2. 196: 1.
Tyrrhena 215: 2.

V.

VAcua 156: 4.
vacuas 137: 10.
vada 215: 2.
vadi 316: 4.
vaga 302: 15. 346: 4.
vagas 275: 2.
vagatur 89: 2.
vagis 168: 9.
vagos 18: 4. 316: 7.
vagus 38: 6.
valde 305: 11.
valeant 187: 3. 212: 2. 277: 11.
valeat 41: 4. 148: 11. 331: 7.
valens 265: 25.
valent 187: 6. 198: 1. 277: 12. 325: 1.
valentia substant. 84: 12. 218: 30.
valentiæ 218: 1.
valentiam 10: 1. 178: 14. 264: 14.
valentibus 296: 14.
valentior 36: 4. 188: 3. 265: 26. 265: 28.
valentiorem 265: 20.
valentis 162: 2.
valerent 267: 18.
valeret 247: 10.
valet 297: 18. 322: 4. 337: 6. 347: 5.
valida 120: 1.
validiora 76: 6.
validioribus 93: 7. 131: 2.
validis 184: 1. 283: 1.
validus 264: 18. 287: 6.
valli 84: 5. 129: 10.
vallo 36: 7. 74: 1.
valuit 154: 1. 350: 5.
vanescunt 194: 14.
vani 269: 8.
variâ 295: 3.
variæ 180: 6.
variam 266: 2.
varias 21: 4. 352: 6.
variat 115: 4. 167: 2.
varietate 231: 13.
varietatem 135: 4.
varietates 246: 12.
variis 134: 1. 276: 10. 346: 1. 347: 4.
varios 18: 5. 276: 1.
varium 67: 1.
vasa 257: 14.
vasta 157: 4.
vasto 308: 2.
vates 251: 2.
vaticinio Tiresiæ aut est aut non. 327: 1.
uberem 12: 7.
uberiora 149: 7.
uberiùs 75: 5. 103: 5.
uberrimè 296: 17.
ubertas 133: 13.
ubi *interrogativè* 163: 1.
ubi *statim atque* 12: 2. 30: 2. 71: 1. 91: 1.
ubi *adverb. in loci* 238: 4. 315: 1.
ubi *quando* 90: 6. 174: 3. 211: 4, aliisque locis 3.

ubique gentium 1: 2: 6.
ubique terrarum 194: 12.
ve 54: 7. 56: 6. 84: 7, aliisque locis 14.
vectigalibus 46: 4.
vector 227: 1.
vehementer 53: 12. 75: 6. 83: 8, aliisque locis 10.
vehementiùs 117: 3.
vehiculis 258: 12.
vehit 125: 7. 238: 20.
vel 20: 1. 41: 1. 44: 2, aliisque locis 99.
vel *pro*, *etiam* 85: 5. 119: 4. 125: 10, aliisque locis 3.
vela *nomen* 95: 5. 275: 1. 307: 4.
velat 94: 7.
velatas 292: 2.
velatum 137: 4.
velim 85: 1. 352: 8.
velimus 350: 6.
velint 272: 17.
velis *verbum* 95: 3. 109: 4. 124: 7, aliisque locis 7.
velit 123: 8. 219: 8. 232: 13. 247: 11.
velle 52: 4. 53: 13. 74: 2, aliisque locis 2.
vellem 100: 1. 231: 15. 283: 3.
vellent 199: 10.
vellera 140: 1.
velles 187: 12.
vellet 142: 4.
velocem 149: 10.
velocis 261: 8.
velocissimum 117: 2.
velocitas 149: 10. 178: 15.
velocitate 212: 13.
velox 112: 3. 212: 16. 253: 8. 259: 3.
veluc 33: 6. 84: 5. 101: 8, aliisque locis 8.
veluti 11: 3. 178: 8. 217: 6, aliisque locis 19.
vendicantem 147: 4.
venena 277: 15.
venenis 12: 6. 270: 2.
veneno 140: 2. 154: 4. 310: 1.
venenum 34: 1.
venerandum 194: 9. 298: 8.
veneratione 177: 5. 218: 5.
venêre 134: 11.
venerint 194: 14.
venerit 66: 3.
veniam *nomen* 252: 10.
veniant 323: 5.
veniat 280: 15.
veniens 153: 6. 205: 12.
venientibus 27: 2.
venire 110: 4. 237: 15.
venisti 31: 3. 112: 1.
venistis 305: 22.
venit *præsens* 6: 2. 136: 11. 239: 7.
venit *præteritum* 5: 1.
venite 233: 1.
veniunt 101: 11. 132: 12. 268: 20.
ventilante 243: 3.
ventis 95: 5.
ventos 307: 5. 346: 4.
ventosam 166: 4.
ventura 326: 4. 335: 14. 336: 4. 350: 25.
venturam 180: 4.
ventus 129: 8.
verà 55: 4. 75: 1. 117: 1, aliisque locis 19.
veraciter 219: 20.
veræ 55: 7. 87: 7. 145: 1, aliisque locis 3.
veram 86: 10 171: 6. 194: 7, aliisque locis 7.
veras 87: 3.
verba 12: 3. 111: 3. 171: 1. 247: 15.
verbera 182: 4.
verberet 27: 5. 346: 4.
verbis 93: 2. 100: 1. 165: 5. 172: 1.
verbo 53: 8.
Vere *nomen subst.* 302: 1.
vereare 313: 5.
verecundiam 14: 4.
verendi 261: 9.
verendis 197: 3.
verendum 313: 3.
vererer 32: 5.
veri 177: 2. 219: 25. 243: 2, aliisque locis 3.
Veris *substant.* 20: 3.
veris *adject.* 3: 1. 230: 1. 332: 4. 340: 23.
verissimâ 230: 10. 236: 4.
verissimè 228: 17.
veritas 352: 4.
veritate 83: 5. 205: 3. 326: 14. 351: 1.
veritatem 52: 8. 53: 2. 228: 5. 336: 11.
veritatis 239: 27. 247: 19. 282: 3, aliisque locis 4.
verius 171: 2. 219: 12. 230: 22, aliisque locis 2.
vernalium 212: 16.
vernis 114: 2. 133: 12.
vernos 79: 5.
vernula 93: 9.
vero *adject.* 166: 6. 217: 9.
verò 10: 5. 11: 5. 12: 1, aliisque locis 142.
Veronæ 55: 1.
verrunt 346: 2.
versa 135: 8. 315: 1.
versâ 287: 11.
versamus 102: 8.
versas *verbum* 64: 1.
versat 68: 6. 105: 2. 270: 1.
versatur 178: 8.
versentur 295: 14.
versi 272: 25.
versibus 14: 10.
verso 115: 2.
versum *adject.* 38: 5.
vertatur 273: 10.
vertebat 312: 2.
vertentem 103: 3.
vertentium 295: 12.
verterant 277: 4.
vertere 154: 2. 277: 12.
verteretur 283: 20.
verterit 97: 1.
vertice 5: 3. 184: 4. 239: 24. 301: 5.
verticem 9: 2. 199: 8. 231: 21. 260: 5. 266: 16.
verticis 10: 6.
vertic 184: 7. 276: 2.
verum *substant.* 90: 3. 241: 1. 244: 1.
verum *adject.* 87: 5. 135: 4. 186: 2, aliisque locis 7.
verùm *conjunctio* 12: 7. 53: 1. 61: 11, aliisque locis 11.
verùm etiam *post*, *non solùm*, *modò*, *&c.* 126: 6. 238: 16. 257: 9. 272: 18.
verumtamen 109: 4.
Vesevus 39: 1.
Vesper 301: 11.
veste 25: 5.
vestem 11: 8. 33: 6.
vester 137: 1.
vestes 11: 1.
vestibus 134: 1.
vestigat 241: 1.
vestigia 33: 9. 347: 2.
vestra *singul.* 147: 1.
vestrâ 136: 7. 306: 1.
vestræ *plur.* 135: 8. 136: 6. 208: 4.
vestræ 13: 1. 132: 8.
vestram 133: 6. 133: 7. 136: 4.
vestri 131: 5. 146: 4.
vestro 136: 3. 350: 20.
vestros 169: 2.
vestrum 131: 4. 186: 1.
vestrûm *genit.* 334: 4.
vetant 159: 5.
veterem 301: 2.
veteres 32: 7. 146: 4.
veteribus 293: 7.
veterum 313: 15.
vetus 334: 1.
vetustas 158: 3. 198: 3.
vetustatis 11: 4.
vexabat 46: 2.
vi 188: 5. 336: 13. 343: 5. 346: 3.
via 39: 3. 262: 5. 311: 2.
viâ 80: 5.
viæ 212: 1.
viam 93: 7. 258: 9. 313: 1.
vias 43: 7. 261: 9.
viator 137: 10.
vibratus 28: 1.
vice 69: 3. 287: 11.
vicem 194: 6. 286: 7. 328: 6.
vices 68: 7. 80: 4. 86: 6, aliisque locis 5.
vicibus 282: 10. 301: 10. 301: 18.
viciniùs 295: 20.
victa 202: 3.
victam 197: 21.

victi 98: 2.
victor 18: 6. 309: 6.
victoriam 33: 3.
victorum *adject.* 148: 9.
victricem 297: 21.
victus 254: 17.
vide 229: 14. 266: 10. 272: 19, aliisque locis 2.
videamini 147: 2.
videamur 304: 13.
videant 350: 18.
videantur 179: 3. 232: 10. 266: 23, aliisque locis 5.
videaris 282: 12.
videas 166: 4. 199: 11. 264: 13. aliisque locis 5.
videat 205: 10. 345: 13.
videatur 123: 8. 133: 5. 135: 10, aliisque locis 18.
videbantur 11: 7. 33: 9. 35: 4, aliisque locis 4.
videbaris 166: 11.
videbatur 10: 6 281: 18.
videbimur 60: 2.
videbis 219: 14.
videbit 269: 9. 345: 11.
videbitur 232: 1. 313: 18. 327: 11.
videmini 158: 4.
videmus 272: 13.
videntes 282: 16.
videntur 106: 6. 178: 9. 178: 14, aliisque locis 5.
video 24: 5. 217: 3. 232: 19, aliisque locis 3.
videor 48: 4 61: 6. 217: 6.
viderant 54: 5.
viderat 141: 3.
videre 61: 6.
viderent 142: 5. 283: 22.
videres 147: 3. 193: 8. 281: 19.
videretur 47: 2. 213: 1. 247: 5. 283: 10.
videri 21: 2. 271: 5. 272: 17, aliisque locis 3.
viderit 183: 7.
viderunt 57: 4.
vides 55: 7. 120: 5. 157: 16, aliisque locis 6.
videt 153: 5. 254: 19. 260: 3, aliisque locis 2.
videtis 350: 21. 350: 26.
videtur 50: 6. 165: 7. 178: 1, aliisque locis 16.
vidissem 71: 3
vidisset 24: 6.
vidisti 94: 2. 110: 8. 228: 2. 258: 7.
vidit 12: 2 67: 4. 254: 11.
vigebat 197: 1.
vigens 340: 8.
viget 118: 7. 235: 1 340: 14.
vigilantiùs 246: 27.
vigor 26: 2. 277: 13. 341: 10.
vigorem 343: 3.
vigoris 10: 2.
vile 179: 10.
vilescat 131: 5.
vilesces 212: 6.
vilescunt 195: 8.
vilia 212: 14. 257: 14.
vilis 70: 6. 218: 27.
vilissima 36: 6. 136: 6.
vilissimæ 212: 10.
vilissimorum 58: 4.
vilitas 218: 30.
vilitatis 50: 9.
vim 76: 8. 293: 9. 336: 15.
vincimur 254: 1.
vincta 90: 5.
vincula 148: 8. 182: 2. 250: 4.
violas *nomen* 79: 1.
violentia 101: 10.
violentorum 11: 8.
violentus 153: 8. 273: 1.
vir 118: 9. 148: 5 305: 16.
vires 43: 1. 53: 6. 98: 5. 266: 18. 341: 6.
virga 184: 2.
viri 44: 4.
viribus 40: 2. 70: 1. 128: 8, aliisque locis 10.
virides 234: 7. 347: 3.
viridi 214: 3.
viridis 4: 1.
virilibus 93: 1.
virilis 2 : 2.
virium 328: 9.
viro 254: 3.
virorum 109: 6.
viros 158: 1. 159: 2.
virtus 69: 4 155: 3. 201: 4, aliisque locis 2.
virtute 146: 8. 159: 3. 178: 11, aliisque locis 4.
virtutem 53: 11. 283: 21. 298: 11.
virtutes 192: 2. 258: 4. 298: 5, aliisque locis 2.
virtuti 193: 10.
virtutibus 118: 9. 146: 7. 237: 29.
virtutis 55: 8. 148: 5. 158: 15, aliisque locis 5
virtutum 31: 3 117: 1. 156: 2, aliisque locis 2.
virum 48: 1. 48: 3. 148: 1. 305: 17.
vis *nomen* 67: 1. 102: 7. 132: 1, aliisque locis 9.
vis *verbum* 90: 1. 111: 5. 247: 18. aliisque locis 3.
visa 9: 3. 333: 2.
visatur 99: 2.
viscera 322: 3.
visceribus 212: 19.
visebat 18: 3.
visendi 337: 19. 352: 13.
visere 250: 2. 262: 10.
visibus 89: 1.
visionis 352: 21.
visitur 237: 9.
visu 14: 7. 153: 1. 171: 8. 176: 1. 282: 14.
visum *adject.* 251: 8. 349: 12.
visus *substant.* 212: 18. 226: 3. 336: 17.
visûs 241: 3.
vita 7: 6. 126: 7 349: 4.
vitâ 119: 8. 349: 1.
vitæ 35: 4. 43: 8. 112: 2, aliisque locis 14.
vitalis 87: 1.
vitam 121: 3. 164: 7. 212: 9, aliisque locis 3.
vitare 199: 10. 201: 3. 352: 5.
vitas 225: 1.
vitat 235: 2.
vite 214: 4.
vitet 128: 6.
vitia 192: 3. 258: 4. 267: 1, aliisque locis 5.
vitiis 208: 7. 272: 29. 299: 5, aliisque locis 2.
vitio 136: 11. 267: 4.
vitiorum 283: 22.
vitiosæ 149: 15.
vitiosi 134: 4.
vitiositas 283: 27.
vitiosorum 266: 10.
vitiosos 267: 12. 279: 1.
vitrea 89: 4.
vitro 74: 4.
vivaciſſimo 292: 8.
vivere 10 : 8.
viveret 243: 5.
vivido 10: 2.
vivit 119: 1. 119: 2. 273: 6. 348: 9.
vivitis 349: 1.
vivo 341: 7.
vix 84: 3. 157: 4. 165: 5, aliisque locis 2.
vixisse 199: 10.
ulcere 277: 19.
ulla 53: 8. 142: 3. 142: 6, aliisque locis 5.
ullâ 218: 1.
ullam 148: 9 248: 18.
ulli 185: 3.
ullo 125: 4. 129: 13. 236: 14, aliisque locis 5.
ullum 83: 2. 110: 5. 112: 2, aliisque locis 3
ullus 218: 18. 292: 7. 313: 13.
ulteriora 299: 25.
ulterius 176: 5. 266: 19. 281: 6.
ultima 203: 3
ultimam 61: 2.
ultimi 310: 10.
ultimus 112: 4. 238: 13. 310: 8.
ultione 280: 15. 281: 9. 281: 23.
ultor 307: 2.
ultorem 282: 9.
ultra 10: 1. 272: 26. 305: 25.
ultrà *si e regimine* 266: 21. 271: 10.
ultrices 253: 5.
ultro 60: 4 98: 4. 149: 13 195: 6.
ululat 276: 7.
umbrarum 253: 1. 254 2.
umbras 140: 5. 183 7. 301. 11.
umbratiles 194: 8.
umquam 52: 4. 55: 4. 56: 11 aliisque locis 12.

una 218: 3. 351: 10.
unâ 99: 2. 237: 8. 292: 6.
uoam 232: 18. 236: 10: 246: 6.
unaquæque 271: 4.
unco 166: 7.
unda 89: 6. 215: 5. 316: 4. 316: 6.
undantes 25: 5.
undas 20: 1. 153: 5. 184: 5.
unde 19: 1. 54: 1. 54: 2. bis, aliiſque locis 10.
undique 141: 2.
unguibus 276: 5.
unica 347: 6.
unicuique 297: 15.
unicum 328: 4.
unitas *ſubſtant.* 237: 6.
unitatem 237: 10.
unitatis 236: 16.
univerſa 239: 25. 324: 4.
univerſale 337: 13. 337: 15. 344: 2, aliiſque locis 2.
univerſales 337: 6.
univerſali 336: 24.
univerſalis 337: 16.
univerſi 55: 3.
univerſitatem 248: 17.
univerſitatis 337: 2. 344: 9 bis.
univerſum 337: 10: 344: 3.
unius 157: 22. 158: 6. 205: 6.
uno 119: 3. 232: 1. 239: 24, aliiſque locis 5.
unum 132: 6. 147: 3. 156: 1, aliiſque locis 27.
unumquodque 219: 5. 237: 11. 238: 22.
unus 206: 3. 206: 4. 231: 8, aliiſque locis 4.
vobis 13: 1. 135: 2. 135: 7, aliiſque locis 7.
vocabitur 271: 10.
vocabo 52: 5.
vocabula 164: 3. 313: 22.
vocabulo 246: 13.
vocans 341: 12.
vocant 231: 2.
vocari 231: 10.
vocas 123: 3. 292: 5.
vocata 6: 2.
vocatur 237: 6. 305: 20. 314: 3.
voce 183: 10. 277: 6. 326: 22.
vocem 313: 12.
vocetur 294: 7.
volantum 211: 3.
volatu 347: 1.
volendi 237: 16. 320: 2.
volentes 143: 3. 267: 4.
volentia 248: 17.
volentis 257: 11.
voles 82: 3.
volet 127: 1. 173: 1. 202: 1. 209: 6.
volvantur 271: 1.
volvat 19: 3.
volubili 102: 7.
volucrem 262: 3.
volucres *ſubſtant.* 309: 2.
volucres *adject.* 259: 2. 285: 4.
volucris *adject.* 350: 2.
volvens 89: 1.
volventis 96: 2.
volüerit 264: 14. 264: 16.
volüerunt 200: 6.
volüi 52: 3.
volüiſſe 51: 2. 54: 5. 56: 4. 279: 9.
volüit 216: 4. 201: 1.
volumus 218: 8.
volunt 177: 8. 180: 1. 286: 5.
voluntariè 247: 3. 352: 15.
voluntarii 335: 7.
voluntariis 239: 3.
voluntarium 350: 27.
voluntarius 317: 10.
voluntas 95: 5. 239: 8. 239: 10, aliiſque locis 5.
voluntate 264: 11. 352: 6.
voluntates 324: 7.
voluntatibus 209: 2. 239: 7. 352: 19.
voluntatis 265: 2. 279: 10.
voluptariam 212: 9.
voluptas 211: 2. 231: 19.
voluptate 178: 3. 273: 8. 305: 22.
voluptatem 178: 15. 179: 2. 292: 14.
voluptates 178: 5. 178: 20. 180: 2, aliiſque locis 2.
voluptatibus 217: 5. 219: 4.
voluptatum 209: 5.
vorans 106: 7.
vos 114: 3. bis. 133: 8. 136: 1, aliiſque locis 12.
voſmetipſos 136: 7.
vota 76: 4. 106: 3.
votorum 178: 8.
vox 132: 7. 341: 9.
urat 67: 5.
urbe 50: 4. 152: 1. 287: 6.
urbium 44: 5. 157: 12.
ureret 251: 11.
urgeantur 279: 12. 281: 24.
urgere 133: 19.
urget 128: 8. 283: 31.
uria 301: 6.
urſus 286: 1.
uſitato 246: 13.
uſquam 137: 8. 232: 22, 299: 22.
uſque 14: 2.
uſque ad 266: 19.
uſque adhuc 257: 1.
uſquequaque 187: 15.
uſu 132: 5. 298: 6, 304: 13.
uſum 158: 19.
uſurpat 304: 11.
uſus *ſubſtant.* 298: 24.
uſus *adject.* 101: 8.
ut 10: 3. 20: 4. 21: 1, aliiſque locis 110.
ut ita dicam 337: 12.
ut *ſicut* 24: 5. 26: 3. 54: 6 1 aliiſque locis 28.
ut *poſtquam* 174: 5.
ut *quantum* 213: 16. bis. 264: 1.
utantur 337: 23.
utcumque 120: 4.
utemur 76: 7.
utendo 299: 12.
utendum 131: 2.
utens 337: 11. 337: 14.
utentium 146: 7. 192: 2. 195: 5.
utere 94: 7.
uterentur 212: 18.
uteris 247: 15.
utero 101: 4.
uterque 200: 6.
uti *verbum* 53: 6. 70 1. 319: 2.
uti *conjunct.* 11: 2. 13: 1. 52: 6, aliiſque locis 36.
utilem 304: 6.
utinam 53: 7. 142: 7. 268: 5.
utramque 38: 2.
utrâque 325: 21.
utraſque 11: 6.
utrique *plural.* 265: 12, 305: 18.
utriuſque 237: 7. 293: 8.
utroque 121: 3. 325: 17.
utrùm 231: 12.
utrumque 158: 7. 350. 27.
uvis 21: 2. 79: 6.
vulgi 75: 5. 204: 4. 304: 12.
vulgò 13: 1.
vulgus 33: 4. 282: 12. 291: 6, aliiſque locis 2.
vulnera 142: 5.
vulnus 42: 3.
vulpeculis 273: 3.
vulſi 316: 5.
vult 264: 12.
vultis 352: 26.
vultu 71: 1. 347: 9.
vultum 7: 5. 14: 9. 22: 3, aliiſque locis 3.
vultur 253: 11.
vultus *nomin. ſing.* 43: 6.
vultûs *genit.* 9: 3. 256: 1.
vultus *accuſ. plur.* 94: 6. 113: 3. 166: 9.
uxor 119: 1. 178: 9.

Z.

Zenonis 34: 1.
Zephyri 114: 1.
Zephyrus, 67: 3.

VARIÆ LECTIONES
ex recensione Renati Vallini.

Prior numerus paginam, posterior lineam notat.

4: 2. *Solantur.* Sic omnes veteres codices: non *solatur.*

11: 1. *indissolubilique. Indissolubili*, legunt duo codices Victorini, prior est è bibliothecâ S. Victoris Parisiensis.

11: 9. *abstulerant. Abstulerat*, legit codex Victorinus secundus.

14: 1. *innutritum.* Hîc variantibus libris, *innutritum* potiùs quàm *enutritum* retinuimus; quòd eodem, quo hîc, sensu ab antiquis sæpius videamus usurpatum: Velleio Paterculoj lib. 2. à quo scribitur Tiberius *innutritus cœlestium præceptorum disciplinis*: Apuleio, *virgo deliciis omnibus innutrita.* Et antè Plinius junior *homines mari innutritos* dixerat.

14: 2. *abite potiùs. Abite*, legit codex Thuanæus primus, è bibliothecâ amplissimi viri.

14: 5. *Caligarat, ne. Caligaret nec*, non malè.

17: 2. *aucta. Acta*, legit Florentina editio.

18: 6. *in numeris.* Id est, *in numerato habebat:* quæ lectio est omnium codicum.

24: 3. *prius. Prior*, omnes codices, excepto Florentino.

31: 1. *obversatus.* Solus Florentinus, *versatus.*

32: 2. *nec sarcinam. Ne sarcinam*, Regius codex, qui è bibliothecâ Regiâ.

32: 5. *& quasi novum.* Sic Victorinus secundus, & Florentinus: reliqui legunt, *novi,*

Ibid. *perhorrescerem.* Codex Reg. & Vict. secundus legunt: *sic perhorrescerem.*

38: 6. *excitantis æstum.* Codex Th. primus, Reg. & uterque Vict. legunt: *exagitantis æstum:* sed malè, & contra rationem versûs.

40: 1. *feros tyrannos.* Th. primus, & uterque Vict. habent: *sævos tyrannos:* item malè.

42: 3. *Oportet vulnus detegas.* Sic Th. primus, Reg. Flor. & uterque Vict. codex.

44: 5. *inferrent.* Th. primus, Reg. & Flor. codex habent: *ferrent.*

45: 2. *potentiorum.* Flor. habet: *potentum.*

Ibid. 4. *Triguillam.* Codex Vict. secundus habet: *Trigguillam:* & is fortasse est, quem apud Theodericum gratiâ pollentem vocat Ennodius *Trigguam*, epist. 21. lib. 9.

Ibid. 5. *perpetrataque.* Reg. & Vict secundus habet: *& perpetrata:* sed optimè Vict. primus: *imperataque jam.*

48: 1. *Palatini.* Th. primus & uterque Vict. *Palatina.*

49: 1. *quorum Basilius, olim.* Ita omnes libri. Solus Flor. unâ voce auctior: *Basilius unus.*

50: 1. *innumeras multiplicesque.* Codex Flor. *injurias atque multiplices.*

Ibid. 4. *ut ni.* Uterque codex Vict. *utì ni.*

Ibid. 6. *eodem die.* Codex Vict. primus: *eo die*: Codex Vict. secundus: *in eo die.*

Ibid. 9. *vilitatis.* Th. primus & uterque Vict. *vilitas.* Flor. *utilitatis:* malè.

51: 9. *concessisse mendacium.* Th. primus: *consensisse mendacio.*

53: 13. *posse verò contra.* Th. primus, & uterque Vict. *posse contra.*

55: 4. *nulla umquam mei laude.* Flor. editio: *nullam umquam mei laudem.*

59: 2. *ac tu ipsa.* Deest *ipsa* in codice Vict. primo.

61: 3. *affingitur.* Th. primus, Flor. & Vict. secundus: *affigitur.*

Ibid. 6. *supplicium tuli.* Vict. primus: *supplicium pertuli.*

71: 1. *deblateravi:* alij legunt, *delatravi*, sive *dilatravi*: sed minùs bene.

Ibid. 2. *inquit, mœstum.* Vict. primus: *inquit, alumne mœstum.*

76: 6. *itaque lenioribus.* Th. primus: *itaque levioribus.*

76: 5. *eluſus* Vict. primus: *illuſus.*

83: 4. *conditorem.* Vict. primus: *Creatorem.*

84: 2. *à Deo.* Vict. uterque: *Deo.*

Ibid. 11. *Verùm hi perturbationibus mores ſunt, ea.* Vict. ſecundus optimè: *verùm hi perturbationum mores ſunt, ea.*

87: 3. *veras.* Vict. primus: *veras:* ut lib. 3. *vera de hinc animum ſubierint.*

92: 5. *familiaritatem, dum.* Codex Reg. *familiaritatem exercet, dum.*

93: 4. *contingit.* Reg. *contigit.*

Ibid. 11. *vernula.* Th. primus; Vict. uterque; Reg. & Flor. *vernacula.*

94: 2. *tu fortunæm.* Flor. *tu ſi fortunam.*

Ibid. 3. *mores ſunt, iſta natura.* Reg. *mores, hæc natura eſt.*

Ibid. 8 *perfidam.* Vict ſecundus, Th. primus, Reg. & Flor. *perfidiam.*

95: 4. *ſortem exacerbes:* Th. primus, & Reg. *ſortem exacerbabis.*

Ibid. 6. *promovereris* Th. primus, & Vict. primus: *promoveres.*

97: 2. *exæſtuantis.* Sic à Pomponio Mela ſcribitur Garumna *obvius Oceani exæſtuantis acceſſibus adaugeri:* proprium quippe Oceani eſt exæſtuare. Vict. uterque, Reg. & Flor. *& æſtuantis.*

98: 4. *haud curat.* Th. primus, Reg. & Vict. primus: *aut curat.*

99: 1. *ſuique magnum. Sic,* inquit Vallinus, *ex conjecturâ repoſuimus: cùm id ratio Scazonis neceſſariò poſtularet: nec mihi dubium, quin ſic ſcripſerit Boëtius.*

101: 4. *matris ex utero.* Vict. uterque & Flor. *matris utero.*

Ibid. 6. *& omnium.* Vict. uterque: *omniumque:* Th. primus, & Reg. *omnium.*

Ibid. 8. *habe gratiam.* Th. primus, Reg. & uterque Vict. *habes gratiam.*

Ibid. 10. *eſt allata.* Flor. *illata eſt.*

102: 6. *alligabit.* Vict. uterque: *alligavit.*

106: 8. *altos pandit.* Th. primus, Vict. uterque, & Reg. *alios pandit.*

107: 1. *dives agit.* Vict. ſecundus: *dives erit.*

111: 1. *medius conſulum.* Reg. *medius conſidens:* malè.

Ibid. 6. *perſtrinxit.* Th. primus, Reg. & uterque Vict. *præſtrinxit.*

118: 2. *luis.* Th. primus, Reg. & uterque Vict. *luas.*

120: 4. *quantum dècus ornamentis* Vict. ſecundus, & Reg. *quantum ornamentis.*

Ibid. 8: *compoſita.* Vict. ſecundus: *copioſa.*

125: 5. *quod ad beatitudinem.* Th. primus, Reg. & uterque Vict. *quin ad beatitudinem.*

Ibid. 8. *cæcitate.* Vict. ſecundus: *cæcitati:* quæ & forſan vera lectio eſt: judicent docti.

126: 4. *auferre:* Vict. primus, & Flor. *afferre.*

131: 3. *momentaria* Suaſerunt ſic edere codices Vict. primus, Th. primus, & Reg.

Ibid. 4. *perſpectum.* Th. primus: *proſpectum.*

Ibid. 5. *veſtri, vel.* Th. primus, Reg. & Vict. primus: *veſtra, vel.*

132: 1. *congeſta pecunia.* Th. primus, Reg. & Flor. *congeſta pecunia.*

133: 4. *atque membrorum compage.* In Thuanæo primo & utroque Victorino deeſt *membrorum.*

134: 6. *qua in tuis.* Th primus, Reg. uterque Vict. & Flor. *qua tu in tuis.*

135: 5. *contraque minimo.* Th. primus, & uterque Vict. *contraque minimum.*

136: 7. *æſtimatione.* Uterque Vict. *exiſtimatione.*

Ibid. 11. *hominibus verò* In Th. primo, Reg. & utroque Vict. deeſt *verò.*

137: 5. *nego illud eſſe.* Reg. & Vict. primus: *nego ullum eſſe.*

Ibid. 6. *minimè, inquies* Th. primus, Reg. & uterque Vict. *minimè, inquis.*

Ibid. 7 *eoque alieni.* Vict. ſecundus: *atque alieni.*

139: 4. *munera norant.* Th. primus, & Flor. *munera norat.*

142: 2. *arma.* Th. primus, Reg. & uterque Vict. *arva.*

Ibid. 3. *hoſticus:* ita omnes codices.

143: 1. *primus quis.* Flor. *quis primus.*

146: 1. *Qua flammis Ætna eructantibus.* Ea lectio fuit veterum omnium codicum, quæ & vera eſt: tantum pro, *Ætna,* legendum eſt, *Ætna.*

Ibid. 4. *cupierunt.* Vict. ſecundus: *cupiverunt.* Th. primus, & Reg. *cupivere.*

147: 3 *Nam ſi.* Th. primus, Reg. & uterque Vict. *Nunc ſi.*

Ibid. 9. *Num quidquam umquam.* Th. primus: *Num quid umquam.* Vict. uterque: *Num quidquam libero.*

149: 7. *proveniunt.* Vict. secundus: *perveniunt.*

154: 2. *insani.* Th. primus, Reg. & uterque Vict. *pravi:* sed malè.

157: 2. *quæ à nobis.* Uterque Th & Reg. *quæ à nobis.* Vict. secundus: *quæ nobis cognitis ab animalibus.*

Ibid. 17. *propagare ac dilatare.* Uterque Th. & Vict. uterque: *dilatare ac propagare.*

158: 9. *ejusque quantumlibet.* Uterque Th. & Reg. *ejusque quamlibet.*

Ibid. 10. *ne comparari.* Uterque Th. & Flor. *nec comparari.*

Ibid. 11. *etenim finitis.* Vict. secundus: *etenim si finitis.*

159: 5. *credi vetant.* Vict. secundus: *credi prohibent.*

Ibid. 8. *spernet.* Uterque Th. & Reg. *spernat.* Vict. primus: *sperneret.*

163: 1. *jacent.* Uterque Th. Reg. & Vict. primus: *manent.*

166: 12. *nunc amissas.* Vict. secundus, & Reg. *nunc & amissas.*

170: 1. *finierat.* Uterque Th. Reg. & Vict. secundus: *finiverat.*

Ibid. 3. *quantum me.* Th. primus: *quam tu me.*

Ibid. 6. *paulò acriora.* Flor. *paulò ante acriora.*

174: 1. *apium.* Th. secundus, & Reg. *apum.*

178: 5. *permutant.* Uterque Th. *permutent.*

Ibid. 10. *qui jucunditatis.* Uterque Th. Reg. & Vict. secundus: *quæ jucunditatis.*

Ibid. 18. *definivimus.* Reg. *decrevimus.*

179: 4. *bonum summum repetit.* Uterque Vict. *bonum suum repetit.*

Ibid 10. *dignissimum putant.* Vict. secundus: *dignissimum putent.*

Ibid. 12. *Num imbecillum.* Th primus, & Vict. secundus: *numquid imbecillum.*

187: 3. *vel pecunia, vel honores.* Th. primus: *pecuniæ vel honores.*

Ibid. 11. *angeret.* Uterque Th. Reg. & Vict. secundus: *angerer.*

Ibid. *nequeo.* Reg. & Vict. secundus: *non queo.*

188: 8. *posset amittere.* Uterque Vict. *possit amittere.*

Ibid. 17. *opibus non expletur.* Vallinus ait se edendum putasse, *non expletur*, ut ex serie orationis stet Boëtij sententia: licet libri repugnent: quamquam, ait, & sensus aliquis esse potest dispunctâ negativâ dictione.

191: 2. *deserit superstitem.* Reg. & Vict. primus: *deseret superstitem:* Vict. secundus: *deserat.*

193: 2. *adjiciant.* Th. primus: *adjiciunt.*

Ibid. 4. *adduci potuisti.* Vict. secundus: *abduci potuisti.*

194: 8. *contingere; si quis.* Flor. *contingere, sic collige; si quis.*

195: 1. *prætura.* Ea lectio fuit codicis Thuanæi secundi: malè alij omnes: *præfectura*, quod nomen nihil, tempore quidem Boëtij, significabat.

199: 14. *situm est.* Vict. secundus, & Flor. *situs est.*

200: 5. *Antoninus.* Sic. Vict. secundus rectè.

205: 6. *æstimas gloriosum.* Uterque Th. Reg. & Vict. secundus: *æstimas esse gloriosum.*

Ibid. 7. *pro maximâ parte.* Hactenus editi & uterque Th. habebant: *proximâ:* sed lectionem codicis Victorini secundi & Regij sequi maluit Vallinus, ut è quibus hauriretur sensus præstantior.

210: 2. *lacunam:* Sic omnes libri.

212: 8. *gloriam petis.* Uterque Th. & Reg. *gloriam petas.*

Ibid. 10. *corporis servum.* Sic omnes veteres & recentiores libri.

219: 7. *si quis.* Sic locum hunc restituit Vallinus ex conjecturâ, quam postea libri confirmarunt.

Ibid. 16: *conabaris.* Th. secundus: *conaris.*

228: 12. *ab diminutis.* Th. primus: *ab imminutis:* uterque Vict. & Reg. *deminutis.*

230: 2. *sed ratione* Reg. & Vict. secundus: *sed est ratione.*

Ibid. 13. *& ab illis.* Uterque Th. Reg. & Vict. uterque: *& illis.*

231. 2. *quæ ποιήματα.* Reg. *quod πόιημα*, bene.

232: 10. *tamen si.* Uterque Vict. *tamen etsi.*

Ibid. *vera bona sint.* Th. primus, &

Vict. primus : *verè bona sint.*

Ibid. 21. *fecurè igitur.* Uterque Th. Reg. & Vict uterque : *fecurò igitur.*

233: 3. *habitans libido* Regius : *hebetans libido :* quod verbum quia Boëtio familiare est, hæc genuina Vallino loci hujus videtur esse scriptura.

236: 7. *appetuntur à pluribus.* Vict. secundus : *appetuntur pluribus.*

Ibid. 13. *quo inter expetenda* Th. primus & Vict. secundus : *quod inter expetenda.*

237: 4. *postquam unum.* Reg. *cùm unum.*

238: 9. *Quid, quod.* Flor *quid dicam, quod.*

Ibid. 11. *mollissimum quodque.* Uterque Th. & Vict. uterque : *mollissimum quidque.*

Ibid 13. *tegitur*, abest in Th. & Vict. utrisque, nec-non in Flor. & rutò expungi potest.

239: 5. *sine cogitatione.* Vict. secundus: *sine cognitione.*

240: 1. *is est enim.* Th. primus : *id est enim.*

245: 3. *si superiora.* Uterque Th. Reg. & Vict. uterque : *si priora.*

246: 3. *à Deo regi.* Vict. uterque & Flor. *Deo regi.*

Ibid. 17. & 24. *esse concessimus.* Uterque Th. Reg. & Vict. uterque : *esse consensimus*, bene.

Ibid. 19. *extrinsecùs*, deest in Vict. primo, & Reg.

247: 3. *voluntariè regantur.* Uterque Vict. & Reg. *voluntaria regantur.*

Ibid. 10. *valeret.* Reg. & Vict. secundus : *valebit.*

Ibid. 16. *magna latrantem.* Uterque Th. & Reg. *magna lacerantem.*

Ibid. 18. *depositit.* Reg. & uterque Vict. *dispositit.*

248: 8. *quæ nunc quidem.* Sic totum locum Vallinus emendavit, veterum codicum ope : tantùm pro, *quo introieris*, ex conjecturâ reposuit : *quæ introieris.*

249: 9. *loquimur rebus.* Omnes rectè : *loquuntur rebus.*

253: 9. *longâ site.* Omnes : *longâ siti.*

254: 3. *donamus.* Reg. Flor. & Vict. secundus : *donemus.*

257: 3. *tamen ante hac.* Vict. secundus: *tamen hactenus.*

Ibid. 9. *locum facinorum.* Reg. & Vict. secundus : *loco facinorum :* longè meliùs. Nisi legas : *in locum.*

258: 8. *præmittere.* Uterque Th. & Vict. primus : *prætermittere :* malè.

Ibid. 12. *revertaris.* Reg. & Vict. secundus : *reveharis.*

259: 2. *conscendant.* Vict. secundus : *conscendunt.*

264: 16. *quem verò effeciisse.* Reg. *quem vera, inquit, effeciisse.*

265: 3. *id quoque.* Th. uterque, uterque. Vict. & Reg. *illud quoque.*

Ibid. 9. *certum. Adipiscuntur.* Reg. *certum, inquam, adipiscuntur.*

Ibid. 27. *ambigit.* Th. primus, & Vict. secundus : *ambigat.*

266: 7. *præcurris.* Uterque Th. *percurris.*

Ibid. 19. *incessui.* Vict. secundus : *incessu.*

Ibid. 22. *sceleśti, iidem viribus.* Vict. secundus, & Flor. *sceleśti, viribus.*

267: 5. *deflectuntur.* Vict. secundus : *deflectunt.*

Ibid. 15. *sui natura.* Vict. secundus : *sua natura.*

268: 4. *minimè. Est.* Th. primus : *minimè, inquam. Est.*

272: 19. *inficit.* Vict. secundus : *infecit.*

273: 3. *insidiator occultis.* Uterque Th. Reg. & uterque Vict. *insidiator occultus.*

Ibid. 7. *ab avibus.* Uterque Th. Vict. primus, & Reg. *avibus.*

277: 19 *mentis ulcere.* Non ; *vulnere ;* sic exigente metro, & adstipulante non uno codice.

279: 12. *velle, posse, perficere.* Hâc distinctione, inquit Vallinus, restituimus locum.

281: 12. *liquere esse.* Th. primus, & Reg. *liquere respondi.*

282: 2. *saltem non audienda.* Uterque Th. & Vict. uterque : *saltem audienda.*

283. 2. *faciunt.* Vict. secundus, & Reg. *faciant.*

Ibid. *patiuntur.* Vict. secundus, & Reg. *patiantur.*

Ibid. 11. *hâc igitur.* Th. primus & Reg. *hinc igitur.*

Ibid. 23. *esse dicerent.* Uterque Vict. *esse ducerent :* bene.

Ibid. 27. *Nam si, uti*, &c. Corruptum antea locum, inquit Vallinus, in omnibus impressis, juvantibus partim antiquis

antiquis libris, ſic tandem reſtituimus ſuæ integritati.

286: 1. *apri.* Sic, licet repugnent etiam veteres libri, ſcripſiſſe videtur potiùs Boëtius, quàm immani illâ licentiâ uſus, ſi retinueris, *aper*, quam non admittunt hendecaſyllabi.

293: 13. *delibare.* Omnes: *deliberare.*

294: 4. *digerit in motum.* Th. ſecundus: *digerit immotum.* Th. primus, & Reg. *in motu:* rectè.

296: 3. *puncti medium.* Th. uterque, Reg. uterque Vict. & Flor. *punctum medium.*

Ibid. 9. *proficiſcantur.* Vict. uterque, & uterque Th. *proficiſcatur.*

Ibid. 10. *ipſas quoque immutabiles.* Vict. ſecundus: *ipſam quoque immutabilem.*

Ibid. 19. *ſuo quemquam.* Th. uterque, Reg. & Vict. ſecundus: *ſuo quoquam:* bene.

297: 3. *cenſuerit.* Vict. ſecundus: *cenſuerunt.*

Ibid. 15. *reſpicit.* Vict. ſecundus, & Reg. *reſpexit.*

298: 2. *gerenda.* Th. uterque, & Vict. primus: *regenda.*

Ibid. 5. *agitari ſinit.* In omnibus deeſt: *ſinit:* malè.

Ibid. 22. *conſcientiam ſpectans.* Uterque Th. Reg. & Vict. uterque: *conſcientiam expectans.*

299: 1. *acta felicitas.* Vict. ſecundus: *aucta felicitas.*

Ibid. 2. *ut exercitij.* Th. primus: *ut exercitium.*

Ibid. 5. *quique diſſentiant.* Th. uterque Reg. & uterque Vict. *quiſque diſſentiant:* malè.

Ibid. 13. *ab aſſignata.* Reg. *à ſignati.* fortè: *ab aſſignati:* rectè.

Ibid. *diſceſſerit.* Th. uterque, Vict. ſecundus: & Flor. *deceſſerit.*

Ibid. 16. *divini operis.* Reg. & Vict. primus: *divinæ operæ.*

301: 9. *tingere flammas.* Uterque Th. & Reg. *tinguere flammas.*

303: 7. *durare queant.* Vict. ſecundus: *durare queunt.*

304: 3. *qui? inquit.* Th. primus, & Vict. primus. *Et qui? inquit.*

305: 19. *confirmandæ ſapientiæ.* Uterque Th. Reg. & Vict. ſecundus: *conformandæ ſapientiæ.*

Ibid 24. *quicquid autem.* Th. uterque, & Reg. *quicquid aut:* bene.

306: 2. *niſi aut exercet, aut corrigit, punit.* Sic omnes libri: Planudes quoque. Victorini verò, verbo auctiores: *niſi aut exercet, aut corrigit, aut damnat, punit:* ſed malè.

314: 4. *hoc igitur fortuito.* Th. uterque, Reg. & uterque Vict. *hoc igitur fortuitu.*

Ibid. 7. *eo loci.* Reg. *eo loco.* Th. ſecundus: *in eo loco.*

Ibid. 11. *quo ille obruit.* Reg. & Vict. ſecundus: *quod ille obruit.*

316: 5. *conveniant.* Th. ſecundus: Reg. & Vict. ſecundus: *convenient.*

319: 3. *quodque diſcernat.* Ambo tam Th. quàm Vict *quidque diſcernat.*

320: 2. *quibus ineſt ratio* Uterque Th. Reg. & Vict. uterque: *quibus in ipſis ineſt ratio.*

Ibid. 9. *ceciderunt.* Uterque Th. Reg. & Vict. ſecundus: *ceciderint.* Flor. *cecidere.*

321: 2. *inſcitia.* Reg. & Vict. ſecundus: *inſcientia.*

323: 5. *quæ ſint, quæ fuerint, veniantque Vno.* Sic ambo tam Th. quàm Vict. & Flor. rectè: nemo enim non videt tranſpoſitionem factam in aliis editionibus omnibus.

325: 1. *ſi res aliorſum* Uterque Th. Reg. & uterque Vict. *ſi aliorſum:* bene

Ibid. 12. *at nos.* Uterque Th. & Vict. ſecundus: *ac non.* Reg. *ac nunc.*

326: 12. *atque ſeſe res.* Reg. & Vict. ſecundus: *quam ſeſe res:* bene.

327: 2. *humana opinione. Humanæ opinione:* fortaſſe: *humanæ opinioni.*

328: 2. *ſperet quiſquam.* Uterque Th. Reg. Vict. ſecundus, & Flor. *ſperet quiſque.*

331: 5. *at ſi neſcit.* Th. ſecundus: *aut ſi neſcit.*

335: 10. *arbitrio eveniunt.* Uterque Th. Reg. & Vict. ſecundus: *arbitrio veniunt.*

336: 9. *quæ incerti.* Th. ſecundus: *quibus incerti:* non malè.

Ibid. 10. *opinionis conſtat id.* Uterque Th. Reg. & Vict. ſecundus: *opinionis id.*

337: 10. *imaginationis.* Vict. ſecundus: *imaginis.*

Ibid. 15. *ita definit.* Th. ſecundus, & Reg. *ita definivit.*

Ibid. 18. *non imaginatione.* Th. ſecun-

dus : *non in imaginatione.*

Ibid. *sed rationali.* Th. secundus : *sed rationabili.*

340: 21. *desidit.* Uterque Th. & Vict. primus : *decedit.*

344: 7. *quoddam universale.* Uterque Th. & Vict. primus : *quiddam universale.*

Ibid. *consideret.* Uterque Th. *considerat.*

345: 5. *nulla est præscientia.* Th. secundus : *nullam esse præscientiam.*

Ibid. 7. *habere possemus.* Vict. secundus : *habere possimus.*

348: 7. *patefecerit.* Uterque Vict. *patefacit :* & uterque Th. *patefecit.*

349: 16. *præsentiam.* Sic emendavit Vallinus ex consensione omnium veterum codicum.

350: 24. *necessaria, quàm non necessaria.* Uterque Th. Reg. & Vict. secundus : *necessariè quàm non necessariè.*

351: 11. *aliquem ambulare.* Th. primus : *aliquem hominem ambulare.*

Ibid 15. *voluntariè gradientem.* Uterque Th. Reg. & Vict. secundus : *voluntate gradientem.*

Ibid. *eum tamen.* Vict. primus : & Reg. *eum tum.*

Ibid. 24. *quæ prius.* Uterque Th. *qua prius.*

Ibid. 27. *proposui.* Th. primus : *posui.*

352: 5. *divinam te præscientiam.* Th. secundus, & Reg. *divinam te præsentiam.*

Ibid. 8. *nunc illud velim.* Uterque Th. & Vict. secundus : *nunc aliud velim.*

Ibid. 16. *scientia vis.* Th. secundus : *scientia ejus.*

Ibid. *cuncta complectens* Reg. *cuncta prospiciens vel complectens.*

Ibid. *posterioribus debet.* Th. secundus : *dedit posterioribus.*

Ibid. 23. *recta sunt.* Th. primus : *recepta sunt.*

Ibid. 26. *indicta.* Vict. secundus : *indita.*

FINIS.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE : A tous nos Amés & Feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements ; Grand Conseil, Requeste de nostre Hostel, & de nos Palais ; Baillifs, Senechaux, Prevosts, Lieutenans, & à tous nos Amés Justiciers & Officiers

qu'il appartiendra : SALUT. Ne voulant rien oublier de tout ce qui peut contribuer à la bonne éducation de Noſtre Tres-cher & Tres-amé Fils le DAUPHIN, & conſiderant que ſon avancement dans l'étude des bonnes Lettres en fait une partie, Nous avons jugé que rien ne luy ſeroit plus utile pour cela que de luy faciliter la lecture & l'intelligence des anciens Auteurs de la Langue Latine, par des moyens plus prompts & plus commodes que ceux dont on s'eſt ſervy juſques icy; & nous nous ſommes d'autant plus portés à l'execution de ce deſſein, que nous avons appris en meſme temps que le public en recevroit beaucoup davantage. Ainſi Nous avons jetté les yeux ſur pluſieurs perſonnes ſçavantes, tant de Noſtre Royaume que des Païs Etrangers, pour travailler ſur ces anciens Auteurs de la Langue Latine, y faiſant des Notes & des Explications qui puſſent en donner l'intelligence ſans avoir beſoin d'autres Commentaires, & dans la diſtribution qui a eſté faite de ce travail, Nous avons chargé le Sieur CALLY, Profeſſeur Royal d'Eloquence & de Philoſophie, & Principal du College des Arts en l'Univerſité de Caën, *des Oeuvres de Boëce, touchant la Conſolation de la Philoſophie*; dont il s'eſt acquitté à Noſtre ſatisfaction : deſorte que ſon Ouvrage eſtant en état d'eſtre imprimé, Nous avons permis & accordé, permettons & accordons à LAMBERT ROULLAND, Imprimeur & Libraire Ordinaire de la Reyne noſtre Tres-chere Epouſe, en Noſtre bonne Ville de Paris, d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter leſdits *Oeuvres de Boëce, touchant la Conſolation de la Philoſophie*; avec l'Interpretation & les Notes dudit Sieur CALLY, dans tous les lieux de Noſtre Obeïſſance; en telle marge, tel volume & caracteres qu'il voudra, pendant le temps de ſix ans, à compter du jour qu'elles ſeront achevées d'imprimer, pendant lequel temps nous faiſons tres-expreſſes inhibitions & deffences à tous Imprimeurs, Libraires, & autres perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'imprimer ou faire imprimer leſdits *Oeuvres de Boëce, touchant la Conſolation de la Philoſophie*; ſous pretexte d'augmentation, correction ou autrement, en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, vendre ny debiter icelles ſans la permiſſion & conſentement dudit Expoſant, ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de trois mille livres d'amende, applicable un tiers à Nous, un tiers à l'Hoſpital General, & l'autre tiers audit Expoſant, confiſcation des Exemplaires contrefaits, & de tous dépens dommages & intereſts au profit dudit Expoſant. A condition qu'il ſera mis deux Exemplaires deſdites Oeuvres en Noſtre Bibliotheque publique, un en celle du Cabinet de nos Livres en Noſtre Chaſteau du Louvre, & un en celle de Noſtre tres-cher & feal le Sieur le Tellier Chancellier de France, avant que de l'expoſer en vente, à peine de nullité des preſentes. Du contenu deſquelles vous mandons faire joüir & uſer ledit Expoſant, ou ceux qui auront droit de luy, pleinement & paiſiblement, ceſſant & faiſant ceſſer tous troubles & empeſchemens au contraire. Voulons qu'en mettant au commencement ou à la fin deſdites Oeuvres extrait des preſentes, elles ſoient tenuës pour-bien &

deuëment signifiées, à tous qu'il appartiendra. CAR tel est nostre plaisir. DONNE' à Saint Germain en Laye, le vingt-neufiéme jour d'Octobre, l'an de Grace mil six cens soixante & dix-neuf. Et de nostre Regne le trente-septiéme. Par le Roy en son Conseil. Signé, DUMARY.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, le 7. Novembre 1679. suivant l'Arrest du Parlement du 8. Avril 1653. & celuy du Conseil Privé du Roy, du 27. Février 1665. Signé, ANGOT, Syndic.

Achevé d'imprimer pour la premiere fois, le 8. Janvier 1680.

Les Exemplaires ont esté fournis.

WILMINGTON LIBRARY ASSOCIATION.

Abbreviated Rules and Regulations.

Library rooms are open daily, Sunday excepted, from 10 A.M. to 10 P.M. The privileges of the room are extended to strangers in the city. Any conduct which will disturb readers, cannot be permitted in the reading room.

Subscribers and members must be responsible persons, and their continuance in the Library will be always subject to the decisions of the Directors of the Association. No one but subscribers and members will be allowed to take out books. Guarantee deposits will be required from non-residents. Dues will be fixed yearly by the Board of Directors and must be paid in advance in sums of not less than $1.00.

Ordinary books, and back numbers of periodicals, may be taken from the library, to be returned within two weeks.

Whenever books are taken from the library, the Librarian must first be properly notified of the number of the book and name of the borrower; and whenever books are returned, the Librarian must also be properly notified of the number of the book and the name of the returner.

In case any book be materially injured or lost, it must be replaced by the borrower by another copy of equal value. If the book be of a set, the new copy must match the set.

No member or subscriber shall loan a book belonging to this Association, to any person out of the dwelling house of said member or subscriber.

Books of general reference or of special value and the latest numbers of periodicals, either need constant supervision or are needed for constant use in the library, and so must not be taken from the reading room

Books taken away from the shelves for consultation in the reading room, should after consultation, be placed by the reader on the Librarian's table for the latter's notice.

Any violation of the above regulations will subject the offender to such extra charges or penalties as may be fixed by the Directors.